

ION AGÂRBICEANU

OPERE 10

TEXTELE DIN ACEST VOLUM S-AU TIPĂRIT SUB
SUPRAVEGHEREA LUI O. PIENESCU. CONFORM
INDICAȚIILOR AUTORULUI ȘI NORMELOR
ORTOGRAFICE STABILITE PENTRU SERIA «OPERE».

TOATE DREPTURILE REZERVATE EDITURII
MINERVA Coperta și supracoperta: *Cristea Muher*

ION AGÂRBICEANU

OPERE 10

ROMANE

* * *

1983

EDITURA MINERVA

BIRUINȚA

1930

I

În cele trei încăperi din față ale primăriei comunale - scunde, pătrate, afumate - stăruia o liniște grea, plină de miros de mucegai, de hârtie învechită și de praf. Prin geamurile mici, somnoroase, încețoșate de vâlul fumuriu pe care pustiirea și uitarea le aștern peste lucruri, abia se zărea în ulița pustie. Păienjenis vechi atârna în unghere, sub tavan, pe la colțurile ferestrelor, păstrând, ca pe niște relicve, resturi uscate de muște: învelișul ușor, aproape imaterial, găoacea capului, un picioruș de fir subțire, deschis în unghi obtuz. Câteva dulapuri, mânjite cu o vopsea fostă cărămizie, hâite din încheieturi de apăsarea condicilor grele, slinoase, grămădite deasupra, cu ușile vraște, abia ținându-se în balamale, zăceau pe lângă pereți, cu rafturile burdușite de vrafuri de hârtoage în dezordine, îngălbenite și pline de praf.

Deodată, ușa de la intrare se deschise și se închise izbită cu putere. Cel ce intră - un bărbat, de bună seamă, și după cum o trântise, și după pașii grei și îndesați cu care străbătea încăperile goale - se îndreptă spre cea de a patra încăpere, din fund, ciocăni cu hotărâre în ușă și, fără să mai aștepte, după cuviință, răspunsul, o deschise.

— Pustiu, pustiu pe-aici, domnule notar - începu el cu glas ridicat, în ungurește.

— Poți fura ce vrei. Până și pe dumneata te-ar putea fura cineva, dacă i-ai fi de trebuință. Bună-ziuă, sfârși el, întinzând mâna omului care ședea la birou și scria.

— Bună-ziuă, răspunse notarul.

— Și, punând un punct apăsător frazei, se ridică și-i întinse mâna.

— Ei, ce to-duce pe la noi, domnule Ponorî? Dacă vii tot cu vechile năcazuri - zise notarul, privind distrat prin cameră, care nu se deosebea întru nimic de celelalte trei -, nu cred să te mai pot ajuta. După plecarea ultimilor mobilizați, nu mai pot face rost de brațe de lucru.

Notarul tăcu și privi ornicul vechi de pe perețele din față. Păru că se miră de unghiul ciudat pe care-l făceau arătătoarele pătate de rugină pe cadranul îngălbenit de vreme.

— Tocmai de asta am venit, ca să te vestesc că te-am scăpat de aceste neplăceri. Nu mai am nevoie de brațe muncitoare din sat.

— Mă bucur, răspunse notarul. Se uită o clipă la omul îndesat din fața lui, cu fălcile puternice, cu mustața îmbârzoiață, blondă, cănită sub nas de fumul lulelei, pe care numai arareori o scotea din gură. Arătându-i un scaun, se așează și întinse mâna după condei.

— Numai atât, domnule Grecu?! Te bucuri și-atât?! Nimic mai mult?! Nu ești curios să știi cum se face că nu mai avem nevoie de brațe muncitoare din sat? Doar e vorba de două moșii care fac împreună patru mii de iugăre! Ce, crezi că va face cineva vreominune? Crezi că vom ara, vom semăna și vom culege pe nemuncite?

Ponorî, administratorul celor două moșii, puse întrebările repede, pe nerăsuflăte, și, în loc să se așeze pe scaun, se apropie de biroul notarului.

— Cum, într-adevăr nu ești curios?! începu el din nou. Iată, mie îmi vine să zburd ca un vițel scăpat din țarc. Și-n sara asta nu mă las până nu mă-mbăt criță!

Notarul își retrase încet mâna întinsă după condei, se

răzimă de speteaza scaunului și-l privi pe administrator cu ochii lui negri, arzători, cufundați puțin în orbite. Era un bărbat înalt, uscățiv, brunet și palid, cu o frunte lată și tristă.

— Alte griji ai dumneata, și altele eu, domnule administrator – zise el.

— Nu vezi că în toată cancelaria numai condeii mei mai scrie? Și crezi că-i glumă să duci de unul singur povara notariatului într-un sat cu trei mii de suflete?

— Nu mai sunt trei mii de suflete, domnule notar – zise zâmbind administratorul.

— Nu ții sama de cei duși?

— Da – răspunse sac Vasile Grecu –, ai dreptate dumneata. S-au dus mulți, sute, dar năcazurile lor, toate, au rămas aici, și au mai și crescut de când au plecat. Și nu știi că mi l-au luat și pe ajutorul de notar?

— Pe domnul Marcu?!

— Da, pe subnotar. Cât n-am alergat, cât nu m-am zbatut și cu cine n-am vorbit ca să-l scap! Zadarnic! Mi-ai făgăduit și dumneata...

Administratorul își scoase pipa dintre dinții negri de nicotină și se miră în gura mare:

— Cum se poate?! Când a plecat?

— Asară.

— Nu se poate să-l înroleze, nu se poate să-l ducă pe front! Doar mi-au promis amândoi conții că vor interveni pentru el!

— Vor fi uitat, domnule Ponorî, zise notarul cu amărăciune.

— Uitat?! Se poate?! Când niște oameni ca dumnealor își dau cuvântul, să știi că-i lucru sfânt. Iaca, chiar mâne am să le vorbesc.

— Prea târziu. domnule administrator, prea târziu!... Totuși, ți-aș rămâne îndatorat dacă ai mai încerca o dată. Nu pot răzbi singur, și alt ajutor n-am de unde lua acum. Nu mai găsești nici de leac.

— Bine, bine. O să vezi dumneata! Mâne tot trebuie să mă duc la oraș pentru prizonieri...

Notarul tocmai întinsese iarăși mâna după condei. Nu-l apucă. Rămase cu ea întinsă.

— Ce prizonieri? Întrebă el uimit.

Administratorul zâmbi satisfăcut.

— A! în sfârșit! Vezi că te interesează și pe dumneata? Păi, nu ți-am spus eu că nu mai avem nevoie de brațe de lucru din sat? De unde credeai că ne vor veni muncitorii? Din satele vecine?! Păi, satele vecine, ca și cele-ndepărtate, nu mai au nici ele de unde da. Așa că stăpânii, ca să nu le rămâie moșiile nelucrate, au stăruit să li se dea prizonieri.

— Italieni? Întrebă repede notarul, cu o undă de îngrijorare în lumina ochilor și luând condeiul în mână.

— Aș! Italieni?! Doar n-o să ne apucăm să facem căi ferate și șosele! Ruși! Ruși au cerut și ruși ne dau, muscali adevărați, oameni deprinși la sapă și la coasă. Se spune că-s blânzi și răbdători ca vitele și că muncesc cu drag pământul.

— Și aduceți mulți?

— Nu le știu exact numărul, dar cred că vor veni cam între o sută douăzeci și două sute. Așa mi-a scris stăpânul cel tânăr. De aceea mă și duc mâne dimineată la oraș, ca să capăt unele îndrumări. Asta-i de altfel și motivii pentru care am trecut pe la dumneata, să ne sfătuim. Ce crezi? Am putea găzdui vreo cincizeci-șaptezeci pe la oameni? Ceilalți vor încăpea în cele două curți boierești. E vorba, bineînțeles, mai mult pentru la iarnă. Acuma, că am trecut de Sângeorgiu, vorba românului, toată tufa dă sălaș.

— Ți-a scris dumitale stăpânul să te sfătuiști cu mine?

— Da.

— Mă mir - zise notarul.

— După câte știu eu, când sunt aduși într-un loc atât de mulți prizonieri, li se face o tabără, nu sunt împărțiți în cvartir pe la casele oamenilor.

— O să se facă tabără și-aci, în cele două curți boierești; dar pentru la iarnă e nevoie de locuințe. De venit, se-nțelege, vor veni ca-ntr-o tabără: cu pază militară,

cu ofițeri...

— Vor veni și ofițeri? întrebă notarul, devenind dintr-odată mai palid la față ca de obicei. Ochii lui arzători priveau țintă la Ponorî, așteptând cu înfrigurare răspunsul.

— Așa-mi scrie stăpânul cel tânăr. Ba mi-a poruncit să te-ntreb și să te rog pe dumneata dacă n-ai fi așa de bun să-l găzduiești pe unul din ofițeri. Doi vor încăpea la mine, dar pentru al treilea nu găsesc altă locuință mai potrivită.

— Trei vor veni? întrebă cu un aer oarecum distrat notarul.

— Da, de trei e vorba în scrisoare.

— Promisiuni, dragă domnule Ponorî, nu-ți pot face, nici în ceea ce-i privește pe locuitori, și nici în ceea ce mă privește pe mine. La mine, dumneata știi, e foarte strâmt. Pe lângă asta, căsnicie nouă, de... Câte nu lipsesc! Iar în casele oamenilor... - știu eu ce să-ți spun? - va fi greu, foarte greu. Dacă vor voi să-i primească... Și, de bună seamă, nu vor putea fi încartiruiți decât acolo unde este bărbat la casă.

Administratorul izbucni într-un râs cu hohote.

— Ba, mi-e frică, domnule notar, să nu-i ceară în cvartir mai degrabă femeile care n-au bărbat la casă. Ei, dumneata nu prea știi ce se petrece în lumea de azi, domnule Grecu! Dumneata ești un om singuratec și cu principii morale. Da' sunt multe stricăciuni!

Pentru că Ponorî adusese discuția la un subiect care lui nu-i plăcea, Vasile Grecu, ca s-o curme, nu răspunse; întinse din nou mâna după condei, înmuie penița în cerneală și, apropiind-o de hârtie, încercă să continue ideea întrerupă de intrarea administratorului. Dar nu-și mai putea aduna mințile. Frânturi de gânduri izbucneau și de ici și de colo, săgetând ca niște treceri repezi de albine, fără a le putea prinde și lega între ele. Vestea sosirii prizonierilor îl tulburase adânc și nu se mai putea concentra. Se uita cu dușmănie la punctul cu care încheiase ultima frază și, deși își dădea sama că e ridicol să pună vina pe un punct, nu se putea desprinde de impresia că în acel punct se ascunde pricina tainică a

neputinței lui de a continua. Și mai era și Ponorî ăsta, pe care îl auzea respirând și pufăind din pipă!

Administratorul, băgând de seamă tulburarea lui Vasile Grecu, zise deodată, cu bunăvoie:

— Gata! Jos condeiu! Și să trecem peste drum, la un pahar de vin. Așa se cuvine. Azi e zi de bucurie, domnule notar, și pentru mine, și pentru dumneata. De-acum înainte eu o să mă pot gândi în tihnă la procentele mele de pe urma recoltei, iar dumneata nu o să-ți mai bați capul să aduni țărani de prin sat ca să lucreze pe moșiile boierești. Și procentul meu nu va fi mic deloc, domnule notar, te asigur! Sătenii nu munceau pe degeaba pământurile boierești, pe când prizonierii... Și vei avea și dumneata un folos de pe urma lor... He-he! De când le tot bat eu capul stăpânilor că trebuie să facă rost de prizonieri!

Vasile Grecu nu-l auzea. Puse încet condeiu în jgheabul călimării și, ridicându-se de pe scaun, se îndreptă spre cuier. Își îmbracă pe îndelete pardesiul, își îndesă pălăria pe cap, își luă bastonul și se îndreptă spre ușă. Abia atunci îl zări pe administrator, și păru să se mire că mai era acolo. În aceeași secundă, ornicul de pe părete, sfârâind prelung și întetindu-și secundă cu secundă hârâitul, de parcă întreaga lui mașinărie se dezarticula treptat și se prăbușea încet în interiorul cutiei de lemn, începu să bată răgușit șase ceasuri.

— Iată c-a sunat și ora oficială de închidere! Ce te mai poate opri să gustăm împreună un pahar de vin? întrebă Ponorî, care, văzându-l pe notar îmbrăcându-se, crezu că i-a primit, totuși, invitația, deși, uitându-se mai bine la el, își dădu sama că gândurile notarului băteau alte meleaguri.

Ieșiră împreună. Încăperile pustii ale primăriei vibrară o vreme subț pașii lor grei, apoi liniștea se înstăpâni iarăși. În coridor, Vasile Grecu, care mergea înainte, se lovi de moș Damian, pângarul satului, și fu cât pe-acum să-l răstoarne. Bătrânul se clătină voinicește pe picioarele încovoiate de povara anilor, dar își păstră echilibrul.

— Iar ai tras la măsă, moș Damiene - zise pe românește, c-un fel de scârbă, notarul. Și adaugă, mai mult pentru sine: - Doamne, de când ți-aș fi făcut eu vânt, dacă aș fi găsit alt om în loc!

Moș Damian se feri. lipindu-se de părete, chinuindu-se să-și țină echilibrul.

— Năcazurile, domnule notar, năcazurile și durerile, domnule șpan, adaose el, văzându-l și pe administrator.

Cred cinstiții domni că-și bea cineva mințile de bucurie? Bei să-ți mai amețăști durerea. Apoi eu, de... N-am eu doi ficiori plecați de trei ani în bătlăie? Mai știi eu ceva de ei de când au plecat? Hm! Bem să ne amoțim gândurile, și mai bem să ne pară că nimic nu s-a întâmplat!

Vasile Grecu nu se opri să asculte răspunsul moșneagului. Îl știa pe dinafară. Și totuși, după ce ieșiră, trecând prin iarba grasă de mazăga primăverii, din curtea primăriei, i se păru că abia acum ajungea până la el, pentru întâia oară, înțelesul cuvintelor din vajnicul răspuns de apărare al lui moș Damian.

La poartă, afară, în drum, se opri să-și ia rămas-bun de la administrator.

— Sara-bună, domnule Ponorî, zise Vasile Grecu întinzându-i mâna.

— Cum, nu vii peste drum 9! răspunse Ponorî, dându-i totuși mina.

— Ce să caut eu peste drum?"

— Ți-am spus doară: să bem un pahar de vin. Eu, în noaptea asta, fie ce-o fi, mă-mbăt! E musai!

Administratorul nu glumea: voia să se-mbete. Așa obișnuia el să prăznuiască orice bucurie. Dar nu-i plăcea să bea singur. Singur nu putea bea mai mult de două-trei pahare. Și din două-trei pahare nu se-mbată decât muierile și oamenii slabi de fire. Lui îi trebuia un tovarăș. Și-i trebuia larmă-n jur, și, dacă se putea, muzică. Iar la ceasul acesta târziu, n-ar fi găsit niciun domn cu care să stea la un pahar de vin: popa Mihuleț era dus la o înmormântare tocmai într-al treilea sat, jandarmii erau toți în patrulare cine știe pe unde, doi învățători erau demult înrolați, iar cu

al treilea, cu Petru Grecu, fratele lui Vasile, era în dușmănie.

— Voia dumitale, domnule administrator - zise Vasile -, dar eu n-am chef. Știi doară că, dacă stau mai mult la un pahar de vin, a doua zi nu mai sunt bun de nimic. Și lucrul la birou îmi stă grămadă. Noapte-bună!

Dar nu se mișcă din loc. Frânturi de gânduri îi roiau în cap: - Prizonieri?... De ce s-aducă prizonieri?... Și de ce nu sunt italieni?... Italienii aduc lumina și soarele din Sud... Unde?... Și cine are nevoie de lumina și soarele din Sud?... Da, da, Vilma, de bună seamă că... Ah! Și ofițerii aceia!... Ce-o să facă ofițerii aici în sat?... De ce vin ofițerii?... Și ce spunea că amortește cu rachiul ticălosul acela de pârgar?» Își duse mâna la frunte de parcă ar fi vrut să se șteargă de sudoare. O amețală ușoară, ca un abur, începea să-i învăluie creierul. Fața îi deveni și mai palidă.

— Ascultă-mă, vino cu mine să bem un pahar de vin - insistă administratorul.

— Ce mai stai la îndoială? Munca asta intensă te istovește. Crezi că nu se vede pe fața dumitale cât ești de obosit? Un pahar de vin o să te înzdrăvenească, stăruie Ponorî, și, luându-l de braț, îl făcu să treacă drumul la birtul din față.

Vasile Grecu se lăsă dus. Abia începu să se miște, și noul acela de amețală dispăru, dar frânturile de gânduri de mai înainte îl năpădiră din nou.

A, ce bun și ce răcoritor e vinul cu sifon! Recreează, îmbospătează după o muncă așa de tâmpită ca a lui. Abia a sorbit un pahar, pe care nu l-a mai putut lua de la gură până nu l-a deșertat, și, iată, deodată, i s-a și limpezit mintea!

Administrat» rul era fericit. îl chemă pe crâșmar - un mărginean care ținea în arendă cârciuma comunală, poreclită de săteni «hotel» -, și-l întrebă, în românește, dacă nu are un vin și mai bun.

— Am, domnule șpan, cum să nu am! Dar trăbă să vă spun că-i un vin tare de tot.

— Nu există vin tare, răspunse Ponorî; există numai vin bun, mai bun și foarte bun. Să ne aduci din acesta din urmă, dacă ai.

— La poruncă, răspunse crâșmarul și dispăru pe ușă.

Era un om voinic, de vreo patruzeci și cinci de ani, cu obraji roșii, bucălați, bine hrănit, cu părul și mustața cumu-i pana corbului.

După ce privi în urma lui, Ponorî zise, în - ungurește:

— Și vă mai plângeți, dumneavoastră, românii, domnule notar, că vă ducem în război pe toți bărbații, buni ori ba să poarte armele. Iată-l pe Mitru al nostru! Nimeni nu se-atinge de el!

— Unul la o mie, domnule Ponorî - răspunse Vasile Grecu și sorbi binișor din pahar -, unul la o mie!...

Mărgineanu se întoarse cu două butelii pecetluite. Administratorul bătu din palme.

— Iată dezlegarea tainei, domnule notar! Cine mai poate găsi astfel de vin astăzi este vrednic să rămână la vatră. E un om și jumătate Mitru al nostru! Știe a se-nvarti în lume!

— Și, întorcându-se spre crâșmar, îl întrebă: - Ei, ce zici, Mitruț, ne mai temem de război?

Birtașul îndrugă în ungurește câteva vorbe:

— Dumnezeu știe, domnule! Oricând mă poate chema.

— Pe un bolnav de inimă?!

— Da, asta-i drept! făcu mărgineanu cu un glas de umilință prefăcută.

— Lasă, Mitruț, nu purta tu grija asta! Câtă vreme ai ce-ți trebuie-n pungă și ne mai poți da câte un vin de sămânță bună, domnului notar și mie, dormi liniștit. Parcă nu știm noi că toți oamenii cuminți gândesc la fel în ziua de azi?

— Sorbi din vinul proaspăt, plescăi cu limba de cerul gurii și zise, adresându-se notarului: - Păcat să-l bei cu sifon. E ca uleiul!

Bău și Vasile Grecu o jumătate de pahar și simți o furnicăre plăcută în trup. Da, era un vin adevărat, un vin

domnesc ce-ți turna lumină și căldură în suflet. Și, de ce bea, de ce simțea că frânturile de gânduri mohorâte ce-l chinuiseră mai înainte nu mai aveau nicio putere: se risipeau în apropierea luminii și a căldurii ce-i inundau tot mai mult întreaga ființă.

Ponorî aduse vorba despre război. Era un subiect pe rare Vasile Grecu îl ocolea pe cât putea, dacă era de față vreun străin. Când, totuși, era silit de împrejurări să spună și el câte ceva, își cumpănea cuvintele în fel și chip înainte de a le lăsa să-i zboare din gură. În trei ani de zile, de când începuseră luptele, avusese destule prilejuri să înțeleagă că tăcerea e de aur. Pildele năpăștilor ce căzuseră când pe unul, când pe altul îl cumintiseră. Dar acum, lumina și căldura acelea lăuntrice nu-i dădeau pace. Cum nu era încă atât de amețit de băutură încât să nu-și mai poată da sama de urmările cuvintelor ce-i veneau pe limbă, nu vorbi de chinul ce-i ardea sufletul de trei ani încoace și nu-și dădu pe față nădejtile care-i înflăcărau inima, ci se cufundă într-o largă analiză a războiului și a păcii. Ponorî bea fără să-și mai deie sama dacă notarul ține sau nu rîndul paharelor cu el; bea și-l asculta c-un fel de uimire tâmpă și admirativă. Nu-l înțelegea, dar îi plăcea cât de frumos cuvânta și cum îi scăpărau ochii. Odată, în tinerețe, auzise el un preot reformat predicând din amvon cu același foc; și ochii aceluia străluceau la fel ca ochii lui Vasile Grecu. – <Da, are dreptate notarul – își zise la un moment dat Ponorî, prinzând din zbor o idee –, da, între oameni trebuie să se înstăpânească iubirea frățască... Da, iată un cuvânt adevărat! O astfel de iubire voi nutri și eu față de prizonierii ruși. Nu-s și ei oameni? Răpit de un val de sentimente tulburi, tot atât de tulburi ca și ochii lui împăienjeniți de aște sângerii. administratorul ridică paharul și deschise gura să strige «Eljen!» în cinstea notarului. Dar Vasile Grecu, înfierbântat nu numai de vin, ci și de propriile-i viziuni, nu-i dădu prilej. Vorbea acum pătimaș și cu imagini puternice despre pierderea atâtor vieți omenești în prăpădul războiului, de parcă ar fi vorbit despre sfârșitul lumii.

— Nimeni nu va ieși biruitor din acest măcel! - sfârși el.

— Prăpădul ne așteaptă pe toți!

Ponorî demult părea să nu-l mai audă. Stătea cu ochii închiși, moțându-și fruntea deasupra paharului. Dar liniștea ce se lăsa după ce Vasile Grecu rosti ultimul cuvânt îl trezi din beție și, luat de un alt val de elanuri, sări în picioare, cu paharul plin în mână. După ce-l goli dintr-o sorbitură, își dădu capul pe spate și începu să cânte, fals și zbierând răgușit, un marș de război al ungurilor.

— Toți trăbă să plecăm când vine porunca! - urlă el în românește, traducând un vers al marșului.

— Și dumneata, bade Mitruț! Și dumneata, domnule notar! Toți după mine: unu, doi, trei răcni el, rotindu-și ochii bulbucați și împăienjeniți prin crâșmă, și căzu mototol pe scaun, cu paharul gol în mână și cu capul frânt în piept.

Vasile Grecu se trezi într-o clipă. Cântecul administratorului îi trecu prin inimă ca un fier roșu. Își scoase ceasul din buzunar, îl privi - era miezul-noptii -, îl băgă cu grijă la locul lui, își puse pardesiul, își luă pălăria și bastonul și se îndreptă încet spre ușă. În clipa aceea intrară, negri și înalți, aplecându-se, doi jandarmi cu armele la umăr. Soseau din patrulare. Vasile Grecu, trecând pe lângă ei, se strecură afară din birt. Pe când închidea ușa, îl auzi pe Ponorî strigând cu limba împleticită: «Fraților, în noaptea asta trebuie să mă-mbăt! Știți? Vin rușii, vin la noi prizonierii ruși...»

Răcoarea nopții îl trezi de tot.

Când se apropie de locuința lui, se opri mirat. Ferestrele erau luminate. Un gând negru îi fulgeră prin cap: Va fi aflat oare și nevastă-sa vestea cea nouă, despre sosirea prizonierilor și a celor doi ofițeri? Simți un sloi de gheață în spate; ulița, satul, lumea întreagă i se părură deodată pustii, pustiite de sloiul acela de gheață. Nu mai simțea nicio bucurie că-l mai despart doar câțiva pași de porțița gospodăriei lui. Îi trecu prin minte să se întoarcă la crâșmă, dai -, amintindu-și de Ponorî și de cei doi

jandarmi, renunță. Își frecă fruntea cu mina și zise cu glas tare:

— Oare nu cumva sunt beat?

Apoi apăsă repede pe clanță, împinse portița și, în lătratul gros al unui câne ce venea în salturi mari spre el, păși în curte.

Cât ce hăpăi cinele, lumina din casă se stinse. intră pe întuneric și nu aprinse nicio lampă. Nu-și dădea sama de ce, dar în bezna din jur își simțea inima mai ușoară. Se dezbracă încet, cu grijă să nu facă niciun zgomot. Pe când își scotea cămașa, se întrebă cu o îndoială pe care ar fi vrut-o adevărată: «Oare lumina era aprinsă aieva, sau mi s-a părut? >. Ascultă respirația liniștită a soției lui, din patul alăturat, și zise în sine: «Vezi bine că m-am înșălat! Iată cât de liniștit doarme! De unde să fi auzit ea vestea cea nouă? Gânduri de om beat!» Și când, câteva clipe după aceea, după ce se întinse în așternutul răcoros, patul începu să se învârtă cu el, simți o bucurie adâncă: «Vezi bine că m-am înșălat! Sunt amețit de vin! Iată proba! Am mai pățit-o eu și altă dată

Dimineață se trezi cu gâtul ars de sete și cu capul greu. Patul de-alături era gol. Oare am dormit eu așa de mult, sau s-a sculat ea cu noaptea-n cap se întrebă neliniștit Vasile Grecu, știind că Vilma se scula înaintea lui numai când pleca la oraș. Altfel, o lăsa totdeauna dormind, și știa că ea, adeseori, nu se-ndura să se dea jos din pat până pe la zece. Se uita la ceas: era de-abia șapte.

— Iată că mi se face femeia harnică!...», își zise el cu un zâmbet amar, și începu să se îmbrace. Tocmai își punea haina, când ușa se deschise, și Vilma, fragedă și gingașă ca întotdeauna, intră, ținând în mini o tavă pe care aburea cafeaua într-un filigean alb ca spuma laptelui și rumeneau felioarele de pine prăjită. Niciun gând ascuns nu i se citea pe fruntea curată, încadrată de bucle arămii. Ochii ei, albaștri-verzii, îl priveau deschis, cu aceeași candoare angelică dintotdeauna. Puțintică la trup, delicată, pășind ușor și alintat, cu obrazul alb și mic, părea mai mult copilă decât femeie.

Odată cu intrarea Vilmei, pătrunse în cameră și o undă de parfum. - 'Numai când se duce la oraș se parfumează. Își zise Vasile Grecu, și deși sufletul lui plutea învăluit în lumina tinereții și frumuseții ei, inima-i tresări speriată de o teamă neînțeleasă, de un fel de nesiguranță, și încercă să surprindă în privirile Vilmei umbra vreunui gând ascuns. Dar în ochii ei limpezi nu putu citi nici măcar părerea unei umbre.

— Mi se pare c-ai venit cam târziu asară, zise Vilma cu o nuanță de cântec alintat în glas, punând tava pe o măsuță rotundă, pe care albea zăpada unei acoperitoare de in

— Da, m-am încurcat cu Ponorî. Știi doară că nu poți să scapi de el cu una cu două, când are chef de beutură. Nu mă duc niciodată cu plăcere, și cu atât mai puțin acum, când am atât de mult de lucru. Da' n-am putut, scăpa.

— Te-am așteptat o vreme - continuă Vilma cu un surâs aproape imperceptibil -, și-am adormit cu lampa aprinsă. M-a trezit lătratul cânelui, și mi se pare că atunci am stins-o. Ai îi putut veni mai devreme, mai adaugă, și, întorcându-se ușoară într-un călcâi, dispăru pe ușa ce ducea spre bucătărie.

Era supărată? îi era indiferent că el întârziase și aruncare doar așa. O vorbă? Vasile nu-și putu da sama, după cum nici altă dată, oricât se străduise, nu înțelesese ce se petrece în sufletul soției sale. Îngândurat, sorbi repede cafeaua, fără s-o mai aștepte să se întoarcă de la bucătărie și, strigând din prag, pentru ca Vilma să-l poată auzi - La bună-vedere!», se-ndreptă cu pași man spre primărie.

Când ajunse dinaintea birtului, o văzu pe nevasta administratorului chinuindu-se, împreună cu un fecioraș de la curte, să-l urce pe Ponorî, care înjura printre sughițuri, într-o căruță.

— Faci rău că-l pornești la drum în halul ăsta, doamnă Ponorî -, zise notarul, bucurându-se că administratorul, năucit de băutură, nu-l recunoaște.

— Cine știe ce poznă mai face pe drum...

— Nicio grijă, domnule notar! răspunse nevasta lui Ponori. O să doarmă buştean; băiatul o să-l țină să nu cadă din căruță și, după trei ceasuri de somn, se trezește om în toate mințile, tocmai când vom ajunge la oraș. A mai făcut el drumuri de-astea! Și-apoi, azi nu poate să-ntirzie, cu niciun preț! îl așteaptă stăpânul.

Feciorașul se așeză lângă Ponori, sprijinindu-l, sluga dădu bici cailor, și durăitul sac al căruței umplu liniștea uliței.

Vasile Grecu intră în curtea primăriei, dar deodată se răzgândi și, făcând un pas înapoi, se-ntoarse la portiță și se uită în urma căruței. Nu o mai văzu. Ar fi vrut să știe dacă nu cumva s-a abătut pe la locuința lui, și, pe-o clipă, îi părură că n-a întrebat-o pe nevasta lui Ponori dacă nu se-nțelese cu Vilma să o ia la oraș. Oare nu cumva de-aceea se parfumase Vilma? Se rușina de gândul lui, dar bănuiala îi rămase în suflet, amărându-i-l închise portița și, intrând în camera notariatului, se așeză la birou și începu să deschidă, unul după altul, plicurile primite cu poșta din ziua anterioară, să citească scrisorile oficiale și să le înregistreze. Dar gândurile îi zburau aiurea, întunecând înțelesurile rândurilor. «De ce are atâtea ascunzișuri față de mine? De ce nu mă pot încrede cu desăvârșire în ea? De ce nu pot s-o înțeleg nici după un an și jumătate de căsnicie? Cum de nu pot pătrunde misterul acestei femei? Când te uiți la ea, ai zice că-i mai inocentă decât o sfântă. Și, totuși, uneori privirea ei trădează un suflet pătimăș, neliniștit... Câteodată izbucnește în plâns din bun senin, și oricât aş întreba-o de ce plânge, nu-mi răspunde. Alteori cade-n leșin, înțâpenind de parc-ar fi moartă... Și lungile ei perioade de indiferență față de mine, de parcă nici nu i-aș fi soț... și multele ei gânduri secrete, la care nu vrea să mă facă părtaş...»

— Se vede că așa sunt eu blăstămat, să nu pot trăi fără chinul întrebărilor și al îndoielilor, zise el tare, cu ciudă, și luă scrisorile să le citească din nou.

— Porunciți ceva, domnule notar? se auzi glasul hodorogit al lui moș Damian prin deschizătura ușii.

— Nu, lasă-mă-n pace!

— Mi s-a părut că m-ați chemat...

Ușa scârțâi prelung și se închise încet. Tiptil, moș Damian ieși în curte și se așeză, zgârcit, pe iarba moale, la umbra unui pom.

Vasile Grecu împinse cu scârbă la o parte scrisorile oficiale și încercă să termine raportul început cu o zi înainte. Dar mintea nu-l ajuta, de parcă niciodată nu scrisese astfel de prostii: Cum se prezintă recolta? Cât fân și câte măji metrice se pot prevedea pentru rechiziție? câți bărbați au fost mobilizați în ultima vreme și din câte familii? Care din ele sunt mai sărace? Etc. De unde să știe el? Și chiar dac-ar ști, întrucât îl interesează? Gândul că vor veni prizonieri ruși în sat, că odată cu ei vor veni și trei ofițeri se amesteca mereu cu întrebările și cu neliniștile lui de mai nainte. Își răzîmă capul în mână și rămase nemișcat. «Iarăși ai apucat-o pe drumul gândurilor negre și al îndoielilor? „păru că-l întreabă un glas din adâncul ființei sale. «N-am încotro! Mă supun unei puteri mai mari decât mine», auzi în el însuși răspunsul.

Vasile Grecu nu se pregătise să fie slujbaș la stat, ci slujbaș lui Dumnezeu. După ce terminase liceul, fiind în toate clasele unul din cei mai buni elevi, intrase în seminarul de clerici și-l absolvise cu distincție și cu notă foarte bună la purtarea morală, dar fără o convingere hotărâtă și de nezdruccinat în dogmele credinței creștine. Intrase în seminar mai mult din dorința mamei sale, care, când terminase el liceul, era de cinci ani văduvă. Neamul lor, din moși-strămoși, se trezise în satul Cozla de pe Secaș, însă până la dânsul și la fratele lui, Petru, din tulpina lor nu crescuse niciun vlăstar de domn. Toți fuseseră țărani, adică oameni ai pământului, mari meșteri în plugărit și neîntrecuți crescători de vite albe. Dar tată-său, bădicul Pavel, voise să-și ridice neamul. Așa i s-a părut – poate după mintea lui, poate după mințile altora –, că-l ridică dacă-și trimite feciorii la școli mai înalte. Alte familii, mai sărace decât a lor, își dădeau, în timpul din urmă, băieții la școală, și unii din școliții aceștia ieșiseră domni

mari, avocați și doctori. Bădicul Pavel și lelea Ana nu voiau ca feciorii lor să rupă orice legătură cu satul, cu pământul, pentru că moșia lor nu era de disprețuit: treizeci de iugăre, tot fruntea hotarului din Cozla. Chibzuiră deci așa: unul să fie popă, altul dascăl în sat. Vor avea și alujbă, vor împărți și pământul. Și de le va da Dumnezeu și puțin noroc, vor trăi bine în lumea asta de năcazuri.

După moartea bădicului Pavel, lelea Ana simți și mai puternic dorința de a-și avea feciorii lângă ea. Petru, cel mai vârstnic, cu puțină tragere de inimă la învățătură, fu bucuros să intre la școala normală. Scăpă astfel de latină, de algebră și de alte materii pe care profesorii degeaba se chinuiseră să i le bage în cap.

Vasile, după ce termină liceul, rămase pe gânduri. Încotro s-o apuce? Se simțea liber ca pasărea cerului și era sigur că orice carieră își va alege, va răzbi cu ea prin viață. I-ar fi plăcut să se facă profesor de științe naturale, dar dorința mamei sale îi îngenuche năzuința, și astfel intră la seminar. Acolo, între zidurile reci și mohorâte, între o predică și o meditație, întrebări din ce în ce mai tulburătoare începură să-i împovăreze sufletul: Ce este omul? Ce e viața? Ce e sufletul? Ce e moartea? Există Dumnezeu? Și dacă există, ce este el? Încerca să le îndepărteze de sine, simțind că-i neliniștesc și că-i întunecă viața. Era convins că nu are nevoie nici de ele și nici de răspunsurile dogmaticii pentru a trăi în lume. Dar întrebările îl împresurau mereu, din cărțile de studiu, din lecțiile profesorilor, din predicile spiritualului, din subiectele date spre meditație. Veneau uneori multe, ca un roi de albine plin de zumzet, alteori singuratece, reci, înghețate ca un viscol de miazănoapte, ucigătoare prin iraționalitatea lor. Când văzu că orice ar face nu poate scăpa de ele, se hotărî să le examineze îndeaproape, cu răbdare, supunându-le minții și voinței. Fu o luptă necurmată, vreme de patru ani. Nu le putu birui pe toate, dar nici nu acceptă, cu mintea lui iscoditoare, răspunsurile de-a gata pe care i le dădeau lecțiile și cărțile. Luptă cu vitejie, însă fără patimă și fără emoții: sabia inteligenței lui

fulgera mereu, fără să obosească. Această luptă necurmată împotriva propriilor lui incertitudini, această veșnică încordare a minții și neistovita lui sete de a căuta răspunsurile potrivite la întrebările ce-l chinuiau, îl făcură să ajungă cel mai distins student al seminarului și să treacă în ochii profesorilor și ai superiorilor drept cel mai bine pregătit să îmbrace haina preotească. El însă părăsi școala nepătruns de adevărul răspunsurilor pe care le dădea doctrina creștină întrebărilor privind viața și neavând nici propriile lui răspunsuri, pentru că anii de învățătură dogmatică nu-i îngăduiseră să le gândească.

Când scăpă de zidurile reci ale seminarului, de lecții și de meditații, crezu că, în sfârșit, s-a isprăvit și toată neliniștea lui lăuntrică. I se părea, în lumina soarelui de primăvară, în mijlocul câmpiilor înflorite printre care șerpuia drumul spre Cozla, că zbuciumul anilor de studii tulburase numai suprafața sufletului său, că nu-și pusese întreg sufletul în cumpăna întrebărilor acelora chinuitoare. Dar se convinse repede că se înșela.

Cât ce ajunsese acasă și mamă-sa începu a-i vorbi de preoție, simți un junghi în inimă, dându-și sama dintr-odată că nu se putea face preot. «Dar pentru ce am învățat eu patru ani la seminar? Nu pentru preoție? Cum, să arunc patru ani din viață? Nu se poate!

Lelei Ana nu-i spuse nimic, ci încercă mai întâi să se dumirească pe sine. Dar abia începu să se gândească, că își și dădu sama cu groază că reînvie în el toate întrebările din seminar, rămase fără răspuns. Așadar se înveninase atât de adânc încât nu mai putea scăpa de ele și de obișnuința de a le gândi, de a le cântări? Nu-i venea să creadă. Se uita în seninul cerului, privea lanurile de grâu, lua furca, sapa, coasa și, vrând să uite, se apuca de lucru. Zadarnic însă, căci întrebările roiau mereu în sufletul lui neliniștit. Încercă să le răspundă cu argumente luate din mijlocul naturii, dar rezultatele la care ajunsese nu-l mulțumiră pe deplin. Lunile de vară trăi într-o continuă înfrigurare, dar în septembrie hotărârea lui era luată: nu se va preoți decât atunci când sufletul și mintea lui vor

accepta, fără să se îndoiască, adevărul doctrinei creștine.

Când îi împărtăși mamei sale hotărârea luată, lelea Ana rămase ca trăsniță. Multă vreme nu spuse niciun cuvânt.

— Glumești, Vasile, zise ea intru târziu, cu glasul stâne =.

— Nu glumesc, mamă. Ar fi un mare păcat.

— Păcat să te faci preot?

— Păcat și să glumesc, păcat și să mă fac preot, dacă nu cred pe deplin.

— Dar bine, ce-ai făcut tu patru ani? N-ai învățat mereu tot lucruri popești, tot credință?

— Câți n-au învățat aceste lucruri, mamă? Și ce-au ajuns? Rușinea învățaturii Ai vrea dumneata să ajung ca popa din Poiana?

— Ba, să mă ferească Dumnezeu!

— Sau ca popa din Grind?

— Să ne păzească Precesta!

— Ori ca părintele Vartolomei din Secătura?

Lelea Ana își făcu cruce. Ea îi cunoștea pe toți preoții pomeniți de Vasile. Unul se îmbăta în crăsmă, altul umpluse satul de copii din flori, al treilea era mai mult cămătar și negustor decât preot.

— Și aceștia au învățat, mamă, în seminar, vreme de patru ani, tot lucruri de-ale lui Dumnezeu, tot treburi popești. Și iată-i ce-au ajuns dacă n-au fost convinși de învățătura primită, dacă nu au crezut. Dacă ei ar crede cu adevărat că în sfânta leturghie jertfesc trupul și sângele Domnului, crezi că ar cuteza să se apropie de altar plini de spurcăciuni cum sunt?

Lelea Ana tăcu un răstimp: nu pricepuse decât pildele.

— Dar tu - zise ea intru târziu, cu glasul plin de frică și de nesiguranță -, tu nu ești un om slab ca ei, și nu vei fi niciodată. Neam de neamul nostru nu le-a semănat. De ce mi-i aduci pe ei ca pilde?

— Pentru că oricine care nu are chemare, orice preot care nu crede cu adevărat în harul lui se poate ticăloși mai

rău decât alți oameni, mamă.

— Dar ce-i aceea să crezi cu adevărat? Tu nu crezi așa?

— Încă nu știu, mamă. Când voi ști, îți voi împlini dorința.

— Cum?! Tu nu crezi în Hristos Dumnezeu și în Maica Preceastă?!

Femeia se sculă de pe scaun și-l privi de sus până jos.

— Nu știu, mamă, nu mă întreba.

— Ești încă un copil și nu știi ce vorbești! zise lelea Ana. Prea multă carte pe care o învățați vă strică la cap, vă face semeți. Dar lasă, că întri tu în viață, ai să te izbești tu de năcazurile ei și ai să vezi cum îți trec fumurile! Atunci ai să vezi tu câtu-i de aproape Dumnezeu. Până nu trăiești, până nu ești om în lume și nu te zdrobesc strapețele ei, zadarnic te întrebi dacă este sau nu este Dumnezeu. Pe Dumnezeu numai năcazurile vieții ți-l arată!

Lelea Ana nu s-a împăcat deloc cu gândurile lui Vasile, ci a stăruit pe lângă el să se pregătească totuși pentru preoție. Popa din sat, părintele Mihuleț, era bătrân, parohia - mare, și, de un an încoace, de când izbucnise războiul, trebuia să mai poarte și grija altor sate, vecine, lipsite de preoți, unii, internați prin lagărele din Ungaria, alții, plecați la armată. Nu-l mai ajutau puterile. L-ar fi voit mai bucuros ginere pe Vasile, dar cum îl întrecuse frate-său, Petru, preotul ar fi fost mulțumit să-l aibă și numai de ajutor, și, când va vrea Dumnezeu, să-i moștenească parohia. Lelea Ana îl voia așezat fără întârziere în rosturile lui. Cine știe ce se mai putea întâmpla? Dacă nu se preoțea, nu-l vor lua cumva la război? Iată, frate-său, Petru, care-i dascăl în sat, om cu slujbă, n-a alergat împreună cu socru-său, părintele Mihuleț, până le-a ieșit sufletul, ca să scape de armată? Dar până când? I-a vorbit deci limpede, practic, fără înconjur, aproape negustorește, cum pun țăranii la cale astfel de trebi:

— Trăbă să-ți vezi de-o preuteasă, dragul meu, și cât mai în grabă, în toamna asta. Să te văd așezat. Cu părintele ne-am și înțeles: te ia numaidecât ajutor, îtidă a

treia parte din eclegie și din slujbe. E un om cumsecade sfinția-sa.

Și-a început să-i spună ce fete credea ea că ar fi mai potrivite. Vasile a ascultat-o în tăcere, deși se simțea jignit că mamă-sa încerca să se amestece în viața lui intimă. Și tăcut a rămas până în septembrie, când a anunțat-o pe maică-sa că s-a înscris la școala de notari.

— O să mă fac notar, mamă. Peste un an sunt cu diploma în mină. Din notar, dacă va fi să fie, oricând mă pot sfinți preot. Și voi rămâne, poate, și aici în sat. Se vorbește că pe domnul Perța o să-l numească pretor, și-atunci eu o să fiu notar aici, în Cozla.

Bătrâna a stăruit zadarnic să-l dezmințe; a plâns, s-a jeluit, dar Vasile a rămas neînduplecat. În octombrie a plecat la cursurile de notari.

Scăpată de grija preoției, conștiința lui s-a liniștit. A trăit deci un an în tihnă, văzându-și de noua învățătură. Încă înainte de a termina Vasile cursul de notari, Perța, notarul din Cozla, a fost numit pretor. Dar familia nu a mai apucat să se mute la oraș pentru că noul pretor a fost lovit de moarte năprasnică. Când s-a întors Vasile de la cursuri, doamna Perța și fiică-sa, Vilma, erau în doliu. Pe fată o văzuse rar prin sat.

Trăise mai mult la oraș, la niște rudenii de-ale notarului. Mamă-sa, notărășița, era unguroaică, dar nici părinții ei nu mai vorbeau ungurește: trăiseră de generații întregi într-un sat românesc din vecinătate; păstrasera însă prin tradiție obiceiul de a da nume de botez ungurești fetelor.

Vasile Grecu, cât ce-a văzut-o pe Vilma, s-a și aprins de dragoste pentru ea. I-au plăcut delicatețea ei, mersul ușor, ca o plutire, ochii albaștri-verzii, de o claritate adâncă, și mai ales cântecul glasului ei, care îl fermeca. Nu-ndrăgise nicio fată, nici nu știa bine ce-i dragostea, când a întâlnit-o pe Vilma. Dar n-au trecut nici patru săptămâni de la întoarcerea lui în sat, că, fără să-i spună un singur cuvânt maică-sii, a și cerut-o pe Vilma de nevastă.

Doamna Perța s-a mirat de hotărârea pripită a tânărului. Fata, după ce-a înțeles despre ce este vorba, s-a ascuns zile întregi de el. În cele din urmă notărășița i-a spus:

— Fata e tinerică, domnule Grecu. N-are decât nouăsprezece ani. Iar dumneata ești fără slujbă. S-ar putea să fii înrolat, sau poate că te-apuci de altă meserie. Se pare că nu prea ești statornic în hotărârile dumitale. De ce nu te-ai făcut preot?

Văduva Perța a început să-l descoase cu de-amănuntul, clar în inima ei era foarte mulțumită: Iată că Dumnezeu îi trimitea o mângâiere îndată după nenorocirea ce se abătuse asupra ei.

Pus la încercare. Vasile Grecu a vrut să-și demonstreze hotărârea și vrednicia: în două luni a fost numit notar în Cozla. E adevărat că și doamna Perța și rudeniile de la oraș ale fostului notar n-au stat cu minile în sân. Și peste încă o jumătate de lună s-a prăznuit căsătoria.

Dar fericirile primelor săptămâni trecură repede, și Vasile Grecu se trezi dintr-odată neliniștit. De data aceasta problema nu mai era abstractă, nu mai plutea între cer și pământ, ci era alături de sine; mânca lângă ea, la aceeași masă, trăia lângă ea; era micuța lui nevastă, Vilma! Uneori îi părea o copilă naivă, dulce; alteori, felul cum vorbea, privirea limpede și adâncă a ochilor ei o făceau să pară mai vârstnică decât era. Erau clipe în care i se părea că prin ochii soției lui se uită la el, cu o stăruință ciudată, o femeie străină. Dar de câte ori o întreba de ce-l privește așa, Vilma îi clădea, uimită, mereu același răspuns: «Cum mă uit? Ca de obicei, nu și privirea ei trecea parcă prin pupilele lui și se pierdea în infinit. Nu-și dădea sama, sau se făcea că nu-și dă sama?

Dar ceea ce îl neliniștea mai mult era uniformitatea atitudinii ei convenționale față de el. Fie că venea acasă bine dispus, fie că se întorcea năcăjit, fie că era tandru și afectuos, fie că era posomorât și plictisit, Vilma îl întâmpina cu același surâs rece, indiferent.

Îl puneau apoi pe gânduri unele scene din clipele mai intime. Câteodată, la îmbrățișările lui, ea răspundea izbucnind în hohote de plâns care îl înghețau, tăindu-i puterile de-a o mai mângâia. Alteori, prin ochii ei treceau unde de neliniște, de uimire, de teamă și parcă de așteptare nemărginită, dureroasă. Dar după aceste crize, expresia îi redevenea calmă și de nepătruns, iar ochii ei își recăpătau claritatea lor adâncă și rece.

Nu se întrista și nu se bucura niciodată, nici măcar atunci când Vasile îi aducea câte un dar. Nu se supăra când el, uneori, întârzia la un pahar de vin. Iar în dialogurile lor se mărginea la exprimarea unor sentimente și gânduri neutre, banale chiar, de parcă ar fi vrut să-și ascundă și sufletul, și gândurile. Niciodată nu s-a plâns că i-ar lipsi ceva, niciodată nu i-a cerut nimic și niciodată nu i-a spus dacă e mulțumită sau nemulțumită de căsnicia lor. Și totuși, instinctiv, Vasile simțise, încă din primul an, că Vilma, pe zi ce trecea, se-ndepărta de el. Dar oare-i fusese vreodată aproape? Întrebarea aceasta, pe care și-a pus-o la câteva luni după nuntă, i-a înghețat sufletul într-o durere până atunci necunoscută. «Dacă nu mi-a fost niciodată aproape, înseamnă că nu m-a iubit niciodată – își spuse el cu deznădejde.

— Dar, Doamne, dacă nu m-a iubit, de ce m-a luat, că cioară n-a silit-o nimeni! Nu i-a împărtășit Vilmei durerea lui, ci, dimpotrivă, a închis-o în sine, străduindu-se pe cât putea să nu și-o trădeze. Dar tocmai de-aceea iubirea lui a devenit din ce în ce mai sfioasă și mai temătoare. Fiecare privire, fiecare gest al Vilmei căpăta în sufletul lui semnificații adânci, menținându-l într-o stare de continuă tulburare. Și numai iubirea lui, cu-atât mai profundă cu cât îl chinuia mai mult durerea de a nu fi iubit de ea, îi dădea puterea de a-și înfrânge gelozia și de a-și păstra echilibrul, adeseori pus la grele încercări.

Așa, de pildă, în al doilea an de căsnicie, ducându-se cu Vilma la oraș, Vasile a observat cu uimire culori noi în obraji ei, de obicei palizi, și străluciri necunoscute de el până atunci în ochii ei, în locul privirii clare și reci. Și mai

ales a remarcat o stare de agitație neobișnuită, care, e adevărat, o făcea mai caldă, mai atrăgătoare. - «De ce oare s-a schimbat așa, deodată? Se-așteaptă poate săntâlnească pe cineva cunoscut? A iubit pe cineva de-aici, din oraș?», se întrebese Vasile-Grecu. Ceea ce l-a surprins și l-a uimit din cale-afară a fost că Vilma îl întreba, fără nicio sfială, de numele bărbaților care treceau pe lângă ei, salutându-i, sau pe care-i întâlneau în casele familiilor vizitate, și că în conversațiile cu aceștia era de o vioiciune și de o drăgălășenie pe care el nu i le cunoștea. Se mira ca în fața unei revelații, și sufletul lui sângera, străpuns de sulitețe temerii. Dar îndată ce rămâneau singuri, privind-o, iubirea lui înfrângea bănuielile urâte și își spunea că poate soției sale îi lipsește, la Cozla, atmosfera societății de la oraș, în care crescuse.

În sfârșit, prin martie, în cel de-al doilea an de război, trecuseră prin Cozla, vreme de două săptămâni, câteva unități de artilerie. Locotenentul însărcinat cu cartiruirea l-a rugat să primească și el în gazdă pe câte un ofițer superior din cei ce poposeau în sat. La început nu a îndrăznit să-i propună Vilmei să primească și ei pe cineva. Totuși, până la urmă, pentru că locotenentul insista, a trebuit să-i spună. Care nu i-a fost însă mirarea când, venind acasă, a găsit biroul lui transformat în cameră de dormit! Vilma era îmbujorată de muncă, și o bucurie adâncă, pătimașă îi ardea în ochi.

— Pe care îl aduci la noi? - l-a întrebat ea.

— Pe general? O, te rog, lasă să-l găzduiască părintele pe general. Tu du-te și vezi că este printre ofițeri un căpitan care vorbește românește. Nu știu cum îl cheamă, dar pe acela să-l aduci la noi.

Vasile a alergat la aghiotant și, în fine, l-au găsit pe căpitanul care vorbea românește. Vilma l-a găzduit fericită. Și tot așa pe-al doilea, pe-al treilea, pe-al patrulea, pe-al cincilea, deși unul era german, altul ceh, altul austriac, altul ungar. Câtă vreme s-au scurs armate prin sat, râsul ei a răsunat mereu prin odăi. Apoi a revenit la atitudinea rece și monotonă de mai înainte.

În ziua aceea toate încercările lui Vasile Grecu de a mai lucra fură zadarnice. Scrisorile oficiale, deși așteptau răspunsuri grabnice, stăteau vraf pe birou. Notarul ședea înțepenit pe scaun sau se plimba prin cameră, cu mâniie la spate, de parcă ar fi tot măsurat-o în lung și-n lat. Ochii, încercănați, îi ardeau adânciți în orbite. Însărarea îl apucă în cancelarie, plimbându-se de colo până colo, fără niciun rost.

Deodată, prin pacea înnoptării, pătrunse până la el un zgomot îndepărtat de căruță. Durăitul se apropie din ce în ce, până se opri dinaintea primăriei. Pași grei tulburară liniștea camerelor întunecate, ușa se deschise, și Vasile Grecu se trezi față-n față cu administratorul.

— Am uitat să trec pe la dumneavoastră - zise el întinzându-i mâna - și mă bucur că te găsesc pe dumneata aici. Te rog să-i duci doamnei pachetul acesta. Și el puse pe masă un pachet pe a cărui hârtie se citea numele unei cunoscute prăvălii din oraș.

Vasile mai întâi nu înțelese, dar, uitându-se la pachet și văzând numele magazinului, zise:

— Mulțumesc. O să i-l duc.

Ponorî începu să dea din cap.

— M-a mâncat rușinea, domnule notar! Sunt o brută, nimic altceva decât o brută! zise el cu sinceră părere de rău.

— Dumneata ai vrut să te-mbeți! Ai vrut? Te-ai îmbătat!

— Că m-am îmbătat nu-mi pare rău. Merita să mă-mbăt. Dar nu-mi pot ierta că nu m-am trezit până la plecare. Doamna Vilma, văzând în ce hal eram, n-a mai voit să plece la oraș. I-a dat nevestei mele un bilet către stăpânul prăvăliei și s-a întors repede în casă. Mai mare rușine nici că puteam păți! Eu nici nu știu cum s-au petrecut lucrurile, dar mi-a spus feciorașul. Mai mare rușinea!

Vasile Grecu ascultă ultimele cuvinte ale lui Ponorî plimbându-se prin cancelarie. Deși pachetul și cele spuse de administrator îl tulburară adânc, simțea că nu trebuie

să-și dea sufletul pe față. De aceea răspunse chibzuit:

— E firesc, domnule Ponorî, e firesc. Cum ar fi putut merge cu dumneata în halul în care erai?!

Administratorul își dădu sama de răceala tonului și se uită uimit la notar.

— Acuma te superi și dumneata! Lucru firesc! Nici nu se putea altminteri! Am fost o brută, recunosc. Și te rog să-i spui doamnei că-mi cer pocăit iertare...

— Îi voi spune, domnule Ponorî, îi voi spune, deși...

Deodată notarul se opri din mers, își îndreptă trupul și, măsurându-l de sus până jos pe administrator cu o privire îndrăzneată, adăugă cu glas aspru:

— Să-mi spui drept, domnule administrator, să-mi spui drept ce-i cu rușii aceia ai dumitale și cu cei trei ofițeri. Nu cumva erai beat asară, când ai venit la mine? Nu cumva te-ai îmbătat întâi la dumneata acasă, ori la crâșma mărgineanului?

Ponorî îl privi uluit.

— Crezi că am glumit, domnule notar?

— Sunt sigur că ai spus vorbe de clacă.

— De ce să fi glumit? Și de ce ți se pare dumitale imposibil să vină niște prizonieri ruși în Cozla? Iată, am aici o scrisoare pentru dumneata de la domnul conte cel tânăr. Citind-o, ai să te convingi că n-am glumit.

Spunând acestea, administratorul scoase din buzunarul dinlăuntru al hainei un portofel pântecos, și luând din el un plic, pe care se distingeau armele contelui, îl puse pe biroul notarului.

Notarul luă plicul, îl privi pe amândouă părțile și-l puse nedesfăcut în buzunar.

— De altfel, dovada cea mai bună că nu am glumit va fi însăși sosirea prizonierilor, adăugă Ponorî. Duminică vor sosi. Cred că tocmai în legătură cu chestiunea asta îți scrie domnul conte.

Ponorî îi pofti noapte-bună și ieși.

Vasile Grecu rămase nemișcat, uitându-se lung la ușa ce tocmai se închidea în urma administratorului. Auzi zgomotul pașilor lui grei trecând prin cele trei odăi

notariale pustii și, după câteva clipe, durăitul căruței care se îndepărta. Privirile-i alunecară de la ușă la pachetul de pe masă. Și iarăși începu să măsoare camera în lung și-n lat. Din când în când își arunca ochii la pachet. Vreme de aproape un ceas pașii lui răsunară ritmic în cancelarie. Apoi, deodată, ca și cum ar fi luat o hotărâre, se-ndreptă spre cuier, își luă pardesiul și porni spre ușă. Dar când să puie mâna pe clanță, se întoarse: uitase pachetul. 11 luă subsuoară și iar dădu să iasă. Dar iar se întoarse din drum; își uitase pălăria. O luă, o puse pe cap și deschise ușa.

III

Înnoptarea căzuse grea peste sat, copleșindu-l subț valuri molcome de ceață sură și rece, ștergând umbrele caselor, pomilor și gardurilor, orbind luminițele ferestrelor și amuțind murmurele curților și zgomotul ulițelor. Numai arareori se auzea, răzbind parcă din străfundurile de deasupra sau de dedesubt, ca zvonul unui ecou dintr-alte târâmurii, câte un scârțâit înăbușit de osie neunsă sau lătratul înfundat al unui câne speriat de nălucile negurii.

Îndreptându-se spre casă, Vasile Grecu înainta încet prin cheagul întunericului jălav și rece, cu pași pipăiți și ținându-se aproape de garduri, gârbovit subț povara gândurilor grele și cenușii printre care sufletul lui orbecăia chinuit de întrebări, căutând pe dibuite un liman de lumină și de liniște.

Când deschise porțița, zări, printr-un ochi de ceață fumuriu, o lumină palidă la una din ferestrele casei. Cinele scheună moale, prietenos, din culcușul lui, dar nu-i ieși înainte.

Vilma citea la masă, lângă fereastră. Vasile se apropie zâmbind și-i puse pachetul dinainte. Ea m-a se uita la el, nu la pachet.

— Ce-i cu tine? Ce ai? îl întrebă Vilma, cu o sămânță de spaimă în adâncul privirilor.

— Nimic. Ce să am? Sunt cam obosit. Am tras din greu azi, ca-n jug. Dar nu vezi ce ți-am adus? Și arată spre pachet.

— Ți l-a dat administratorul?

— Da. A sosit adineaori de la oraș.

— N-am putut merge cu ei azi-dimineață. Ponorî era beat turtă, dormea buștean, în căruță. O, ce scârba mi-a fost!

Privirile ei începură să joace de nerăbdare, uitându-se la pachet.

— Doreai să te duci și tu la oraș? o întrebă Vasile.

— Da, așa ne-am înțeles ieri după-amiază.

— Daimie nu mi-ai spus nimic, nici asară, nici azi-dimineață, zise Vasile cu o umbră de muștrare în glas.

— De ce să-ți fi spus? Ca să-ți încarc sufletul și cu grijile mele? Ai tu și așa destule pe cap!... Numai de mi-ar fi trimis ștofa care-mi trăbă - adăugă Vilma cu glas alintat, începând să desfacă pachetul.

— Niciodată nu poți fi servit ca lumea dacă nu alegi cu ochii tăi.

Privirile ei deveneau adânci și clare, iar obrazii i se împurpurau pe măsură ce despacheta.

Vasile o urmărea atent. Un val de iubire cald îi umplu inima. «Cum pot oare să o bănuiesc, fie și de un gând urât? Iat-o, subț ochii mei, nevinovată ca o floare, bucurându-se copilărește pentru un lucru de nimic. Cum de nu mi-e milă să grămădesc bănuieli peste bănuieli pe un suflet atât de gingaș? Ce mi s-a putut părea rău în dorința ei de-a merge la oraș ca să-și cumpere însăși o ștofă? Dorea să meargă, dar nu a mai mers pentru că a scârbit-o bețivanul acela de administrator. Ce poate fi mai simplu?» se întrebă Vasile Grecu, și, apropiindu-se încet, îi puse ușor mina pe umăr. Vilma nu întoarse capul. Nici măcar nu tresări. Părea că toate simțurile și le concentrase asupra ștofei aceleia de mătase: o pipăia, o privea bucată cu bucată, o mângâia, o adulmeca.

O lipea de obraz.

— E moale și caldă. E dulce - zise ea, și privirile

I se aprinseră. - îmi place. O să-mi fac o rochie!...

— Și, în loc de orice adjectiv, ea trimise o sărutare viitoareii toalete.

— Am aici material chiar și pentru trei rochii! La

școală nu mi-a plăcut niciodată cursul de croitorie, dar ce bine-mi pare acum că totuși am învățat. Ce m-aș face dacă n-aș avea gust și n-aș ști să-mi cos singură o rochie?

Vasile își retrase încet, abia simțit, mina de pe umărul ei.

— Și, mă rog, de ce ai tu nevoie de trei rochii deodată? Te pregătești pentru vreun bal?

Vilma se întoarse spre el și-l privi mirată.

— Cum, tu nu știi nimic?!

— Ce să știu?

— Că vom avea oaspeți în Cozla! Ponorî nu ți-a spus nimic?

— Mi-a spus el ceva, dar nu de oaspeți era vorba, ci de niște prizonieri ruși.

— Și nu ți-a spus că vor veni, odată cu ei, și trei ofițeri? Că se vor stabili la noi un an, doi, poate că până la sfârșitul războiului?

— Poate că mi-a spus, dar am uitat. Țin minte numai că mi-a vorbit de niște prizonieri ruși. Ba... parcă... da, ai dreptate. Da, da, e-adevărat. M-a întrebat și dacă n-am putea primi și noi în cvartir pe unul din ofițeri.

— Și tu ce i-ai răspuns? Întrebă Vilma, privindu-l țință în ochi, așteptându-i răspunsul cu încordare.

Vasile simțea că se înăbușă, dar știa că trebuie să se stăpânească dacă vrea să meargă până la capăt.

— Păi, ce era să-i răspund? Că nu-i pot făgădui nimic înainte de a vorbi cu tine. Un răspuns normal, nu-i așa? Mai ales că trăbă să ne gândim. O săptămână, două, treacă-meargă, dar un an, doi, e altceva. Nu ți se pare?

— Cum, tu mai stai pe gânduri?!

— Aștept cuvântul tău...

— Ei, nu mai glumi!

— Nu-mi arde mie de glume acum...

— Nu? Atunci ai cuvântul meu. Cu cât vor sta mai mult, cu atât va fi mai bine. Ne vom mai distra și noi. Știi doară că am mai găzduit ofițeri și n-am avut de ce să ne plângem. Vasile - zise ea deodată cu glas alintat, apropiindu-se și punându-i amândouă brațele, ușoare și

albe, pe umeri -, tu nu simți nevoia unei schimbări?

— Ce să simt?! Nevoia unei schimbări?! Ce fel de schimbare? Întrebă el, stăpânindu-se, calm, dar cu o nuanță de ironie în privire.

— Nici eu nu-mi dau bine sama - răspunse Vilma, luându-și brațele de pe umerii lui și îndepărtându-se.

— Dar nu ți se pare că viața asta uniformă pe care o ducem nu are niciun înțeles? Că ne-am închis în monotonia ei ca într-o temniță rece și întunecoasă? Nu ți-ar plăcea să ieși din carapacea în care te-ai închis, să te eliberezi de întunericul ei și să zbori spre lumină, spre viață? Doamne, nici eu nu știu să spun ce simt și cum mi-ar plăcea să trăiesc. Dar mi-e dor de libertate, Vasile, mi-e dor de viață!

Și, pe dată, din înflăcărarea cu care rostise ultimele cuvinte, căzu într-un plâns zguduitoare, cu gemete, cu țipete, cu urlete, cu spasme... și leșină.

Vasile se apropie fără să se grăbească, o ridică încet, ca pe o povară scumpă, în brațe - «Cât de ușoară și gingașă este dulcea mea nevastă!”, își zise el -, o întinse pe pat și, luând din dulap un flacon cu săruri aromate, i-l trecu de câteva ori pe subț nas, încercând, ca și altă dată, s-o trezească. Dar, ca niciodată, își dădu sama că gesturile lui erau reci, mecanice, că nicio emoție nu-i înflora sufletul. Încordarea în care trăise în ultimele săptămâni, stăpânirea de sine cu care condusesse și suportase discuția, dar mai ales cuvintele ei din urmă, din care pricepuse ceea ce nu înțelesese într-un an și jumătate de căsnicie, îl istoviseră. «Iată - își zicea privindu-se și mirându-se că asemenea gânduri îi treceau prin cap fără să-l tulbure -, iată, aceasta este femeia pe care am iubit-o și pe care o iubesc ca pe lumina ochilor mei. Mică, delicată, nevinovată ca o floare, mai mult copilă decât femeie... așa mi-a părut. Și pe această părere a iubirii mele oarbe mi-am clădit viața alături de ea, fără să mă întreb cel puțin dacă mă iubește sau nu. Acum, însă, îmi dau sama că nu m-a iubit și că nu mă va iubi niciodată, pentru că-i prea setoasă de viață, de dragoste. Iar eu, cu firea mea, n-am putut și nu voi putea să-i potolesc această să te pătimașă. Dar dacă nu m-a iubit

și nu mă va iubi, înșamnă că viața noastră, căsnicia noastră sunt vorbe fără temei, neadevărate. Or, nimic nu poate fi construit pe minciună. Și atunci, ce-mi rămâne de făcut?» Nu știa să-și răspundă. Dar își dădu sama că-n mintea și-n sufletul lui s-a făcut lumină, o lumină rece care împrăștia negura neliniștilor ce-l ținuseră până atunci, dându-i un sentiment de libertate și echilibru pe care-l pierduse de mult.

Era așa de cufundat în gânduri, încât tresări când auzi lângă el vocea obosită a Vilmei.

— Mi-a fost rău, nu-i așa? întrebă ea.

— Da. Dar, slavă Domnului, ți-a trecut - răspunse el, surâzând cu duioșie.

— Și sper că n-are să ți se mai întâmple, pentru că altfel... și o amenință în glumă, cu degetul, ca pe un copil.

Vilma îl privi mirată. Și expresia figurii, și tonul cu care îi vorbise erau altele decât altă dată. Nici urmă în ele din îngrijorarea duioasă cu care îi întâmpina odinioară trezirea din leșin. Ceva se schimbase, și ea simți schimbarea, fără să înțeleagă ce o provocase și când se produsese.

Abia se așezară la cină, că Vasile îi spuse cu un zâmbet ciudat:

— Acum pot să-ți spun liniștit un lucru. Azi-dimineață m-ai mințit.

Vilma nu pricepu dintr-odată și-l privi uimită.

— Da, m-ai mințit. Mi-ai spus că ai adormit asară cu lampa aprinsă. Dar adevărul este că nu dormeai când am intrat eu pe portiță, ci că atunci ai stins-o pentru că de-abia atunci te-ai culcat.

— Ai dreptate - zise Vilma surâzând.

— M-ai văzut pe fereastră?

— Nu. Azi-dimineață am crezut ce mi-ai spus. Dar acum înțeleg multe lucruri pe care cu un ceas înainte nu le înțelegeam. Știu și ce ai făcut asară până la miezulnoptii.

— E cu neputință! exclamă Vilma uluită.

— Ba, e cu putință! Ți-ai controlat toaletele, ca să vezi ce-ți lipsește și cum le-ai putea drege și combina pe

cele pe care le ai ca să pară ca noi.

— Așa e, răspunse Vilma, rămânând cu furculița în aer.

— Și mai știu - continuă Vasile pe un ton neutru - și gândurile pe care le aveai când îți controlai toaletele. Eu nu eram deloc amestecat în acele gânduri...

Vilma nu răspunse. Mirarea crescuse însă în privirile ei clare, punând parcă un sâmbure de umbră în fundul lor. Vasile zâmbi.

— Vezi c-am ajuns năzdrăvan? Dar să lăsăm toate astea! De fapt vreau să-ți spun că mă supun dorinței tale. Vom lua și noi un ofițer în cvartir. Dar cu o condiție.

Vilma surâse; umbra din privirea ei se șterse.

— Care-i condiția? Întrebă ea.

— Să-mi spui de ce te-ai ascuns asară de mine. De ce n-ai vrut să văd și eu cum îți controlezi toaletele? De ce te-ai făcut că dormi, de vreme ce nu dormeai? Ți s-a făcut teamă de ceva? Ți-a fost teamă de mine?

Vilma se gândi puțin, apoi răspunse cu hotărâre:

— Nu, nu-mi era teamă de nimic, și, de tine, de ce să-mi fie teamă? Dar doream să fiu singură cu rochiile mele, să le privesc, să le mângâi, fără să mă vadă cineva. Tu n-ai avut niciodată o asemenea dorință?

— Nu - răspunse Vasile, fără să mai zâmbească.

— Dar cred că ai fost sinceră în cele ce mi-ai spus. Deci vom lua și noi un ofițer în cvartir.

Stinse luminarea, se lungi pe spate în așternutul rece și rămase nemișcat, cu ochii închiși, așteptând să adoarmă. Dar somnul nu i se lipea de gene. Afară, subțire fereastră, cinele lătră furios, o dată, de două ori, un altul, din vecini, îi răspunse răgușit, apoi liniștea satului se închegă din nou, compactă ca și întunericul. Auzea din patul alăturat respirația ușoară și regulată a Vilmei. Ar fi vrut s-o vadă dormind. Întinse încet mina după cutia de chibrituri, pipăi locul de pe măsuta de la căpătâi, unde știa că trebuie să fie, dar nu o găsi. Renunță. Da, o iubea pe Vilma, o iubea din toate puterile sufletului său. Iubirea lui nu murise, cum i s-a părut o clipă, ci era numai dezamăgită de nepotrivirea

dintre femeia modelată de închipuirea lui și făptura reală de lângă el. Pe aceasta nu a înțeles-o și nu o va înțelege poate niciodată. O va înțelege altul, desigur, pe care ea îl mai așteaptă, iată, și acum. Imaginația, cu jocul ei arzător, i-l zugrăvea pe acela ce va fi iubit de Vilma, și-l făcea să vadă scene de dragoste înflăcărată, pe care nevasta lui, ne iubindu-l, nu i le dăruise. Orgoliul, rănit, înveninat până-n rădăcini, i se răzvrăti, sfâșiindu-i inima. Îi venea să blesteme viața, dar mai ales să se blesteme pe sine pentru greșeala făcută. Căci el era singurul vinovat de nenorocirea lui. Trebuia să-și deie sama, înainte de căsătorie, că Vilma e o copilă încă, netrezită la viață, că nu-l iubeste. Nu s-a gândit decât la sine și n-a ținut seamă decât de iubirea lui pentru ea. Deci nu are dreptul nici să suspine, nici să se tânguie, nici să spere și nici să pizmuiească pe cineva. Și, după cum, terminând seminarul și dându-și sama că între opiniile lui și adevărul dogmei creștine e o prăpastie, s-a hotărât să renunțe la cariera preotească, tot așa și acum» glasul lăuntric al firii sale fundamental cinstite îi spunea că trebuie să renunțe la Vilma, de care îl despărțea prăpastia iubirii neîmpărtășite. Dar pentru că a greșit luând-o în căsătorie fără să-i pese de sentimentele ei, va ispăși această greșală, rămânându-i alături numai ca apărător și protector, până când Dumnezeu îl va izbăvi de acest canon al sufletului.

Nu-și dădu sama când alunecă în somn.

Dimineață se trezi cu capul greu și cu trupul înțepenit, de parcă ar fi stat toată noaptea de veghe, nemișcat, în frig.

Vilma dormea cu spaitele la el.

Se îmbracă repede, ferindu-se, ca de obicei, să facă vreun zgomot ce-ar fi putut s-o trezească și, ieșind din curte, porni întins spre slujbă, gândindu-se că, totuși, ieri, viața i se păruse mai greu de trăit decât azi.

IV

Între scrisorile sosite cu poșta de sară, găsi una dinaintea căreia rămase uimit. O mai citi o dată și tot nu-veni a crede. Frate-său, Petru, era chemat să se prezinte,

în douăzeci și patru de ore, la unitatea de honvezi căreia îi aparținea, pentru încorporare.

— E cu neputință! zise el cu voce tare. Trăbă să fie o greșeală.

Petru Grecu, cel de-al treilea învățător din Cozla, fusese scutit de încorporare pentru a nu rămâne școala fără niciun dascăl. Ceilalți doi învățători erau demult înrolați. «Trăbă să fie vorba de-o încurcătură, ca și acum un an și jumătate - își zise notarul -, că doar nu o să-nchidem școala! Dar, Doamne, câte alergături vor fi de lipsă ca să îndreptăm greșeala asta! >*

El împături hârtia, o băgă în buzunar și porni grabnic spre școală. În curtea primăriei se întâlni cu plutonierul postului de jandarmi.

— Aș avea o vorbă cu dumneavoastră, domnule notar, zise plutonierul, după ce salută.

Vasile Grecu se opri.

— Poftim!

— Ați primit un ordin de chemare pentru domnul învățător, fratele dumneavoastră?

— Da! Acum am deschis corespondența de-asară. Cred că trebuie să fie o greșeală.

— Așa cred și eu. Dar dumnealui trebuie să se prezinte imediat, astăzi încă.

— La el mă duceam, domnule plutonier. Va pleca, desigur. Va duce și dispensa. De aceea mă și grăbeam.

— Așadar nu mai e nevoie să-l avizez și eu?

— Nu, domnule plutonier.

Jandarmul salută și plecă. Notarul își continuă întins drumul spre școală.

Peste optzeci de capete de copii mărunței se întoarseră spre ușa ce se deschise, apoi se ridicară toți, abia răsărind deasupra băncilor; ochii lor priveau mirați la notar: nu-l mai văzuseră niciodată intrând în școală.

Vasile nu-și putu reține un zâmbet.

— Stai ca într-un stup aici, Petre! zise el, întinzându-i mâna fratelui său.

— Ce să fac! Adun câte trei clase într-o sală. Și-

acuma nu-s mulți. Niciun sfert din câți veneau altă dată, în vremurile normale. Vin numai aceia pe care mumele lor nu-i pot folosi la nicio treabă.

Notarul nu-și mai lua ochii de la copii.

— Da' nu mi se pare să aibă toți vârsta de școală.

— Vezi bine că nu! Sunt printre ei unii și de cinci, și /de patru ani. Pe cei mai măruți îi iau mamele lor la lucru. Pe cei mici însă, dacă n-au cu cine să-i lase acasă, îi trimit la școală. Da! spune-mi, ce vânt te-aduce, că știu că n-ai venit în inspecție, zise Petru zâmbind, însă c-un fel de teamă în glas.

— Ai dreptate. Un vânt rău. Trăbă să te prezinți imediat la unitate. Iată ordinul. Se-nțelege, e vorba de-o încurcătură! Doară tu ai dispensă pentru serviciu! Da' n-ai ce face! Trăbă să te prezinți la termen, pentru că tu știi cât de stricte sunt astăzi, pentru noi, legile. Vei lua cu tine, bineînțeles, și ordinul de dispensă.

Petru pălise la față încă de la primele cuvinte rostite de Vasile.

— Mă așteptam la asta! oftă el.

— De ce te așteptai? Nu ești dispensat?

— Au mai fost și alții. Și mulți dintre ei sunt azi pe front, dacă nu cumva...

— Se poate, dar, în ce te privește, sunt sigur că e vorba de o greșală.

Petru clătină din cap, mai oftă o dată, apoi le ceru copiilor să se ridice pentru «Tatăl nostru». Geamurile vibrau sub murmurul cristalin al rugăciunii spuse cântat de clasa întreagă.

— După-amiază nu veniți la școală, copii - le spuse Petru.

— Am un drum până la oraș, și nu voi fi acasă.

Cei doi frați ieșiră, lăsând în urma lor o larmă de glasuri argiintie.

— Cred că de-astă dată nu e glumă, începu vorba Petru, cât ce ieșiră în drum.

— Mă miră îngrijorarea ta - răspunse Vasile.

— Când ai în buzunar o dispensă pentru slujbă, la o

școală cu sute de elevi, din care lipsesc doi învățători din trei, nu văd ce te poate face să te îndoiești că e vorba de o greșeală.

— Am eu demult o presimțire, răspunse cu fața întunecată Petru.

— Ei, presimțire! Vorbești ca o babă fără carte!

— Și mai am și pilda altora, cum ți-am spus.

Petru era cu patru ani mai vârstnic decât Vasile, și așa de înalt, de gros și de spătos, că părea, când mergea alături de frate-său, notarul, că l-ar fi putut duce subsuoară. Era și el brunet, ca și Vasile, dar cu obraji mari, plini, cu sprâncene stufoase. Nu prea făcea multă brânză la școală, slujba îl cam plictisea, dar acum, în vreme de război, ținea morțiș la ea. Mai întâi pentru că scăpa de primejdia frontului, și, al doilea – poate tot atât de important ca și întâiul –, pentru că, rămânând acasă, își putea lucra pământul. Și nu numai moșia lui, ci și partea notarului, pentru că Vasile, din cauza slujbei, nu avea timp să se ocupe de agricultură. Așa se face că Petru începuse, de la o vreme, să se ridice. Mai ales de vreo doi ani, de când se scumpiseră foc și bucatele, și vitele. Își plătise toate datoriile, începând cu cele rămase de la taică-său, mai cumpăraseră opt iugăre de pământ, zidise un grajd nou. Și înainte îi plăcuse să muncească și să adune, dar, de când începuse războiul, văzând cu câtă ușurință se poate îmbogăți un om harnic și priceput, lăcomia lui crescuse peste măsură; alerga de dimineață până sara după treburi, uitând adeseori de obligațiile lui de dascăl și de multe ori punându-i pe băieții mai măricei să-i țină locul în clasă. Lelea Ana era foarte mulțumită de Petru, văzându-l cu dragoste pentru pământ, dar mai cu seamă pentru că asuda să crească moșia părintească. Agoniselile lui Petru îi răzibunau zilele negre pe care i le făcuse răposatul cu risipa lui. Altfel, cu moșie de treizeci de iugăre, fruntea locului, n-ar fi ajuns el dator pe la bănci.

Cei doi frați înaintau pe ulița largă, pustie a satului, vorbind de trăsnetul ce căzuse pe capul J.ui Petru; și nu numai pe-al lui, ci și pe al bătrânei, pe al părintelui

Mihuleț, socru-său, și, mai ales, pe capul Anastasiei, soția lui Petru.

Vestea era într-adevăr neașteptată pentru Petru, deși el spusese că o presimțise. Adevărul e că se temea de ea. Ziua, noaptea, această veste atârna deasupra capului său ca sabia lui Damokles, și temerea neîntreruptă de primejdiile războiului, de soarta gospodăriei sale amenințate de ruină, dacă l-ar fi chemat la înrolare, îl făcuse să creadă în presimțire.

Astfel treceau, vorbind, pe drumul pietros.

De două zile nu mai plouase; tina cleioasă, gălbuie, a ulițelor din Cozla, se învortoșase și prinsese deasupra o crustă. Era pe la sfârșitul lui mai, vremea umblase potrivită pentru a adevăra zicătoarea «plouă-n mai, mâncăm mălai», și-acum totnatul în stare de-a purta sapa, de-a aduce apă din vale, de-a legăna un copil, era din zori la prășit. Ulițele - pustii, porțile - zăvorâte, obloanele - închise. Prin țarcurile de sub șoproane, mugea, ici și colo, câte un vițeluș. Rar hăpăia vreun câne. Pe la porțițe răsărea, unde și unde, câte o babă încârligată. Din câteva case străbătea, strident, orăcăit de broscui. Bătaia lui Dumnezeu, nu alta, pe femeile asupra cărora se abătuse lehuzia tocmai pe vremea asta, când îți arde pământul sub tălpi de graba lucrului pe hotar.

Văzduhul era înalt și senin, liniștit și de nepătruns. Se cobora, în zări, departe, pe umerii dealurilor de hotar ai Cozlei, îmbrățișând satul cu aceeași nepăsare, ori cu aceeași dragoste, ca în vremurile bune. Ce-i păsa lui că nu mai sunt ochi să-l privească, ce-i păsa lui că toate frunțile erau aplecate asupra pământului de o putere tot mai mare, pe măsură ce se împuținau brațele lucrătoare din sat?

— Mi-e și groază să le spun! - zise Petru, ajungând dinaintea casei sale.

— O să fie o jălanie numai plâns de muiere să nu aud acum!

— O să le spun eu despre ce e vorba - răspunse Vasile.

— Pentru că dacă le vei vorbi tu și vei începe să le

spui că vei pleca pe front și că nu se va găsi putere pe lume să te scape de haina militară, e firesc să se sperie și să se pună pe plâns.

Lelea Ana și Anastasia erau acasă. Bătrâna plivea în grădină, nevasta cea tânără pregătea amiaza.

Intrând bărbații în casă, femeile veniră repede și ele. Abia apucă Vasile să pomenească de ordinul de chemare pe care îl primise Petru, că bătrâna și sări de pe scaun, unde se așezase cu minile în poală, strigând:

— Îl cheamă?! Sfinte Dumnezeule! M-am gândit eu că nu-i a bună când v-am văzut venind împreună

Anastasia izbucni în plâns.

— Nu-i nicio primejdie - continuă Vasile.

— E o încurcătură, de bună seamă, dar de înfățișat trăbă să se înfățișeze. Caii sunt în grajd?

— Cum?! - țipă Anastasia.

— Trăbă să plece chiar acum?!

— Da! Trăbă să se-nfățișeze astăzi. Așa-i porunca. Dar, liniștiți-vă! Se va duce, va arăta biletul de dispensă și, desăra, cel mult mâne se va întoarce acasă.

Cele două femei parcă abia acum înțeleseseră primejdia. Se porniră pe-o văicăreală de răsună casa. Vasile încercă zadarnic să le potolească. Argumentele prin care încerca să le convingă de adevărul lui, că Petru se va întoarce curând, nu făceau nicio impresie asupra lor, ci, dimpotrivă, le ațâța focul deznădejdiei.

Petru își ieși din răbdări.

— Decât să te văicări în zadar, mai bine-ai trage o fugă până la tata și i-ai spune că-l rog să vie răpede până aici! Îi zise el cu glas aspru, schimbat, Anastasiei.

Dăscălița, femeie tânără, de vreo douăzeci și trei de ani, blondă, cu ochi albaștri, de statură mijlocie, era iute ca un pârjol și veșnic veselă. Dar cine ar mai fi cunoscut-o, după vestea primită, văzând-o cum alerga, plângând în hohote, spre locuința parohială a părintelui Mihuleț, tatăl ei?

La vorbele lui Petru, lelea Ana și-a mai venit în ori, aducându-și aminte că și-n rândul trecut, când îl

chemaseră pe fiu-său la armată, tot părintele Mi nuleț s-a dus și că le-a tot drumul cu noroc. Oftă și se uită la notar.

— Nu va trece mult și-ți va veni și ție rândul! suspină ea din baienle inimii.

— Nu m-ni ascultat! N-ai vrut să te sfințești popă! Aș fi fost liniștită cel puțin din partea ta-Vasile zâmbi.

— Tot n-ai mai uitat, mamă?

— Nu! Că voi nu știți ce-nsamnă să crești un copil, să-l păzești și de umbră și de soare, și, când îl vezi mare, să tremuri mereu că-l cheamă împăratu'! De-aceea vă naștem și vă creștem noi, ca să ajungeți în gura tunului?!

— Nu toți care îmbracă haina ostășească ajung în gura tunului, mamă! - răspunse Vasile.

— E greu, e primejdie mare, nu zic ba! Și, pe deasupra, pentru noi, românii, războiul ăsta e o adevărată nelegiuire. Dar ce să faci dacă-i poruncă 9 îmi pare rău că tocmai eu, fratele lui, am venit să-i aduc știrea asta nenorocită. Dar clacă nu veneam eu, venea plutonierul de jandarmi.

— Da, plutonierul - oftă bătrâna.

— Ei stau acasă, bine hrăniți, ca să-și plimbe penele de cocoș pe ulițele satului și pe hotar, să se agațe cu nerușinare de muierile oamenilor, rămase fără sprijin, și pe voi să vă trimită în primejdia morții Asta-i dreptate?

Și ea începu să plângă din nou, nemaicontenind decât la ivirea în prag a părintelui Mihuleț. Dar și atunci numai pentru o clipă, după care începu să bocească alături de Anastasia.

Nu peste mult intră și Petru, care, între timp, ieșise să pună fin în căruță și să adape caii.

Spre marea mirare a lui Vasile, preotul veni cu un geamantan, gata de drum.

— Cum, și dumneata crezi că e lucru serios, că nu e vorba de o greșală?

— Mai mult decât serios! E grav! răspunse părintele Mihuleț.

— Nu vă mai înțeleg... zise Vasile.

— Nu-i greu de înțeles. Vor să ni-i curețe și pe cei

care au mai rămas-Se vorbește de-o mare ofensivă împotriva României. Vor să cuprindă și Moldova. Dar soarta războiului cine-o cunoaște? Numai Dumnezeu sfântul! Dacă o fi să răzbească ai noștri încoace, să nu mai găsească pui de intelectual român. Că oamenii cu carte sunt fruntea unei națiuni. Și o națiune fără cap...

— O să vedeți că vă-nșălați cu toții - zise notarul.

— Nu poate să rămână un sat mare ca al nostru fără niciun învățător! O să-mi pun și eu piciorul în prag.

— Nu știu la ce ți-ar folosi piciorul acela pus în prag, de care vorbești, și nici nu știu în pragul cui ai să-l pui - zise, năcăjit, părintele Mihuleț.

— Dar de-ncercat nu strică să-ncerci, dacă chiar crezi că ești în stare. Și tocmai de-aceea te-aș ruga să vii astăzi cu noi.

— O familie întreagă!... zâmbi Vasile, căruia nu-i plăcură cuvintele cam amare ale părintelui.

— De! Ce să facem? Trăbă să-ncercăm toate mijloacele. Că de-l îmbracă acum, nu-l mai dezbracă nimeni până la sfârșitul războiului, oricâte picioare ai pune-n prag...

Preotul Mihuleț - voinic, cu barba albă ca omătul, dar cu fața roșie și ochii plini de viață - o luă la o parte pe lelea Ana și-i șopti ceva. Bătrâna îl apucă de mânecă și-l trase după ea, în odaia vecină. Era vorba de o taină. În rândul trecut, când îl scăpaseră de armată, fusese nevoie și de câteva părăluțe.

— Câți? întrebă bătrâna, privindu-l țintă pe cuscrusău, îndată ce trecură dincolo.

— Nu știu, dar eu dau trei mii, cuscră, toți banii gata pe care-i am.

— Atunci, cât să dăm noi? Cinci sute?

Părintele Mihuleț se cătrăni rău de tot.

— Ce-s cinci sute în ziua de azi?! Nici cinci mii nu-s destui! Trăbă să facem rost de cel puțin zece mii. Nu te gândești câte osii trebuie unse? Prima oară, când era altul prețul banului, doar știi c-am dat două mii. Cred că-ți aduci aminte.

— Aşa-i, taică, aşa-i! Sunt păgâni nesăţioşi, lua-i-ar... Doamne, iartă-mă!

— Dar e nimic, cuscră, pe lângă ce-am pierde de l-ar înrola pe băiat. E limpede?

— Aşa-i, părinte, aşa-i! răspunse lelea Ana, şi, desfăcând încet o batistă mohorâtă, puse în mina popii, despăturindu-i cu grijă, trei bilete de câte o mie.

— Doamne, cuscră, oare nu m-ai înţeles? Eu am spus zece mii, şi dumneata îmi dai trei? Ce să fac cu şase mii? Te scumpeşti de parcă... Doamne, iartă-mă!... nu ţi-ar fi ficior.

Şi părintele Mihuleţ se luptă să-şi stupească sufletul până mai scoase încă patru mii din mâna bătrânei.

Căruţa era gata de plecare. Vasile, crezând că preotul îi spusese aşa, într-o doară, că ar fi bine să-i însoţească, se ţinea deoparte. El era atât de adânc convins că nu poate fi vorba decât de o încurcătură, încât i se părea că s-ar face cu toţii de răs, prezentându-se cu alai la cazarmă. Dar popa Mihuleţ, după ce se urcă, zise grav:

— Ce mai aştepţi, Vasile? Nu mergi cu noi? Ori poate că nu ţi-ai pregătit piciorul acela pe care ziceai că ai să-l pui în prag? Hai, vino lângă mine! Petru va sădea în faţă, cu sluga.

— Nu glumeşti? întrebă Vasile.

— Parcă de glumă îmi arde mie acuma! răspunse ea pentru sine, oţărât, popa Mihuleţ.

O îndoială amestecată cu un simţământ de teamă coborî în sufletul notarului.

— Dacă ţineţi numaidecât... îngăimă el şi se urcă în căruţă

— Vezi bine că ţinem! zise popa, uitându-i-se adânc în ochi.

Nu există despărţiri mai tragicomice, mai absurde decât acelea în care sufletul se zbate între deznădejdea despărţirii definitive şi speranţa că, mâne, cel care pleacă va fi din nou acasă. Cele două femei trecură prin aceste chinuri ale incertitudinii, când copleşite de cea mai neagră disperare, când înviate de nădejdea că nu e vorba decât de

o greșeală și că a doua zi Petru va fi acasă. Dar mai tare se ținu lelea Ana. De când dăduse banii, speranța ei în întoarcerea lui Petru crescuse cu un stânjen, că doar dăduse bani buni. Numai Petru rămase tăcut și încruntat.

— Să treceți pe la mine - zise Vasile.

— Trăbă să-i spun nevastei. Ea nu știe, cum n-am știut nici eu, că plec la drum. Și ce de lucru mi s-a grămădit pe masă, părinte Mihuleț! adăugă Vasile, îngândurat, încercând parcă să-și motiveze sieși ezitarea de a merge la oraș.

— Lasă și tu acuma grijile împărăției - răspunse preotul uitându-se într-altă parte -, că nu de ele ne arde nouă sufletul. O să-ți ajutăm cu toții să le pui în ordine. Numai să deie Dumnezeu să ne înapoiem toți câți am plecat, adăugă el, privindu-l ciudat.

Căruța cârmi din ulița principală la stânga și se opri dinaintea locuinței notarului.

Vilma deschise fereastra să vadă cine-i.

Vasile tresări când îi văzu răsărind lumina în fereastră, și sufletul lui fu năpădit de un nour de amărăciune-Dar se stăpâni și nu coborî din căruță.

— Dă-mi, te rog, pardesiul - zise Vasile, cu o undă de înduioșare în glas.

— Și să nu m-așlepti la masă. Poate nici desăra. Trăbă să mergem la oraș.

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă Vilma cu glasul ei clar și alintat și cu un interes puțin obișnuit.

— O chestie oficială, se grăbi să răspundă părintele Mihuleț, tocmai când Vasile era să-i descopere taina.

Vilma ieși pe porțiță ca o arătare albă, de vis, cu pardesiul lui Vasile pe mână și veni lângă căruță.

— Te rog și eu ceva, zise ea, înălțându-se spre Vasile.

Notarul, cu sufletul înmuiat de fericire, dar stăpânindu-se și păstrându-și pe chip o expresie de nepăsare, rece, își aplecă urechea, primind, ca pe o ploaie repede, mângâiefoare și înmiresmată, cuvintele Vilmei. Îi simțea respirația aprinsă și nu se grăbea să-nțeleagă. «Cum?» «De care? ««Doi metri? «Ce culoare?» întreba el

din când în când, silind-o astfel să repete ce-i spusese sau să-i spună încă o dată același lucru, dar cu alte cuvinte.

— Ei, n-ați mai terminat? - întrebă cu năcaz părintele Mihuleț.

— Întârziem! Se ridică soarele acuși, și o să scoatem splina din cai.

În sfârșit, Vasile păru că a înțeles. Căruța porni în trapul întins al cailor. Vilma rămase în portiță, privind multă vreme în urma ei. O încerca un regret târziu: dacă ar fi vestit-o din vreme, sau dacă s-ar fi nimerit să fie îmbrăcată, ar fi mers și ea la oraș.

Lelea Ana și Anastasia așteptară zadarnic până noaptea târziu înapoierea căruței. Biruite de deznădejde și de oboseală, se culcară, sperând să adoarmă și astfel să uite-Dar se frământă zadarnic în așternut, căci somnul nu se apropie de ele. Se sculară în zori, palide și frânte. Când una, când cealaltă ieșea la portiță și privea pe drum la val? parcă nădăjduind că astfel îi vor aduce mai repede acasă pe cei plecați, și parcă temându-se că, așteptându-i cu nerăbdare, nu se vor întoarce curând Petrecură așa toată dimineața, căzând dintr-o deznădejde într-alta, când vedeau că nu se mai arată căruța lui Petru.

După amiază, în sfârșit, căruța se întoarce în sat, aducându-l numai pe părintele Mihuleț. Dar chipul lui, de departe încă, spunea nenorocirea.

— N-am putut face nimic! oftă el, punând piciorul pe roată, ca să coboare.

— Mai avem o singură nădejde. Vasile a rămas la oraș. La noapte vom ști care ne e soarta.

Intrară toți trei în casă ca într-un mormânt.

Către miezul nopții sosi și notarul.

— Nimic! Nu s-a putut face nimic! Ordin strict! E mare nevoie de oameni.

— De parale, nu de oameni, măi băiete! - zise cu năduf părintele Mihuleț.

— Dacă mai aveam zece mii, nu spun că-l aduceam acasă, dar îi făceam rost de-o slujbă în dosul frontului, într-o cancelarie militară ferită de focul războiului. Cu cât trec

anii, cu atât se ticăloșește și armata. Putrezește. Nici cu gândul nu gândești cui trăbă să dai bani azi, dacă vrei să scapi de front! Unde s-a pomenit atâta stricăciune în armată înainte de război?! Dacă până și coloneii!... Vă spun eu: putrezește armata, și-odată și odată, când o fi să fie, o să se surpe pe spinarea țării.

Lelea Ana era numai urechi.

— Pe front nu pleacă decât peste patru săptămâni. Dar din garnizoană îi mută, încă poimâine, undeva în țara ungurească, zise Vasile.

Lelea Ana privi cu înțeles la cuscru-său.

A doua zi, popa plecă singur la oraș. Nimeni nu-i află cărările. Dar în aceeași zi, sara, dascălul Petru Grecu fu transferat într-o cancelarie de unitate militară cu garnizoana în Ungaria.

V

Satul Cozla este așezat într-o căldare uriașă; coastele dealurilor care întruchiează căldarea nu sunt prea iuți. Ulițe întregi au putut fi durate pe ele, străjuite pe amândouă părțile de așezări trainice, cele mai multe de piatră, acoperite cu țiglă. De departe, de pe culmea oricărui deal te-ai apropia, ai în față o revărsare de păreți albi și de acoperise, printre care roșește, unde și unde, țigla nouă; rar își arată posomorârea coperișul de paie. O clopotniță de lemn mai străjuiește și acum, înnegrită de vreme, putrezită de ploi, coaptă de arșiță, pe creasta Măgurii Mici, spre apus, în cimitirul părăsit. Odată, cozlenii se urcau până aici, la biserița de lemn, ca să asculte liturghia. Acuma, biserica - nouă, mare cât o catedrală - își înalță turnul, învelit în tinichea lucitoare ca argintul, drept în inima satului, singura vatră sesoasă din Cozla.

Pe această vatră rotundă mai încap cele trei mari clădiri boierești, cu grădinile curții și acareturile lor. Două sunt proprietățile unor familii de conți, acum înrudite, ale căror moșii le administrează aceeași persoană» domnul Ponorî, «șpanul», cum îi zic oamenii. A treia, rămasă fără stăpân, e a Statului.

Între ele și biserica românească au fost, pe vremuri, dușmăanii destule. De aceea au și prigonit-o, hotărându-i așezarea afară din sat. Dar, cu timpul, puterea curților boierești a scăzut, clădirile, neîngrijite, au început să se ruineze, proprietarii, nemaocupându-se de agricultură, au dat din ce în ce mai rar prin Cozla – doar pentru câte-o vânătoare sau vreo petrecere –, și biserica românească s-a înălțat, trufașă, drept în inima satului.

Între biserică și clădirile boierești mâncate de vreme, este un teren pătrat, un fel de piață. Dar cum Cozla nu are un târg de țară, nici târg de săptămână, piața nu e folosită de oameni decât când stau la sfat după ce ies din biserică, de la crâsmă ori când vreo veste neașteptată bate din aripi peste sat. Se mai opresc aici olarii cu marfa lor de pământ smălțuit, în căruțe trase de cai mici cu coama lungă, sau, în preajma praznicelor împărătești, vărarii, care aduc piatra prăfoasă, gata să se sfărâme, în cară trase de bouleni cu grumajii vineți, cu coarne scurte, țepoase.

Vestea despre sosirea prizonierilor ruși răscoli, vreme de două zile, tot satul. Duminică de dimineață lavițele de pe la porți erau înflorate de femei și de copii în port de sărbătoare. Prin curți, pe uliți, lumea furnica. Băiețașii care ar fi trebuit să fie demult porniți cu vitele la pășune, stăteau pe la porți, răzimați în bâtele de corn, ascultau taifasurile oamenilor mari și priveau, stând ca pe spini, către intrarea dinspre miazăzi a satului. Vitele, flămânde, mugeau prin ogrăzi. După fiecare muget, mumele sau buncii îi ghionteau pe feciorași să-și vadă de drum. Dar ei păreau că nu simt nimic; se fereau un pas mai încolo, și rămâneau în aceeași mută așteptare.

Moșnegii, care apucaseră vremurile din 1848, începură să spună povești cu muscali. Părerile erau împărțite. După unii, erau buni și miloși la suflet; alții, dimpotrivă, întăreau cu pilde că sunt cruzi și vicleni. Femeile, roată-n jurul lor, ascultau, aruncând priviri îngrijorate spre miazăzi, de parcă s-ar fi temut că nu vor veni. Multe dintre ele vorbeau despre bărbații lor prizonieri în Rusia. Primiseră de la ei cărți, dar în cărțile

acelea prinșii nu se plângeau că le merge rău. Nu prea credeau ele în veștile astea: parcă poate să scrie cineva că-i e rău, când scrie din închisoare și mai ales când închisoarea e în țară străină! Unele, a căroră minte nu bătea prea departe, se întrebau dacă nu cumva, printre cei ce vin, nu se va găsi vreunul care să știe ceva despre bărbații lor. Nu vin din Rusia? S-ar putea să știe...

Când ajunse soarele de-o suliță pe cer, totnatul era pe ulițe. Ieșiseră, târiindu-se-n băte, până și bătrânii cei mai neputincioși. Un zumzet nedeslușit se ridica în văzduh. Nimeni nu vorbea cu glas tare, ca de obicei, fiecare sfiindu-se parcă să nu tulbure aerul grav, de solemnitate, ce-nvăluia satul. De câte ori trăgeau clopotele, trimitându-și vaierile prelungi până departe, pe culmile dealurilor din jurul Coziei, oamenii, cu mic și mare, își făceau cruci largi și ziceau, ca de obicei - «Doamne, iartă-ne -, dar păreau că nu se închină numai pentru ei, ci, în gând, și pentru cei ce urmau să vină.

Traseră a treia oară clopotele, tocă de liturghie, și totuși nimeni nu intră în biserică. Cei din partea de miazăzi a satului, pe unde aveau să intre prizonierii, nu se mișcară de la porțițe, ceilalți, din celelalte părți, se strânseseră în piață.

Erau toți în straie de sărbătoare. Femeile, în îi albe, cu mâneci largi, înflorate cu alțițe, cu șorțuri de lână - cu catrințe pline de-alesături. De departe, ai fi crezut că-s gata de petrecere. Portul celor mai multe era de muieri tinere. Dar dacă le priveai mai de-aproape, vedeai trupuri secătuite de muncă, îmbătrânite înainte de vreme. Ochii celor mai multe - măritate de cinci, de zece ani - nu mai aveau focul tinereții. Obrajii - uscați, aspriți de vânturi și arșițe. O reverie tristă era parcă singurul simțământ mai delicat ce cuteza să se ridice din suflet până în priviri și-n liniile feței. Majoritatea se gândeau la bărbații, la copiii lor, porniți de mult spre locurile aflate în bătaia gloanțelor, căzuți prizonieri, răniți sau bolnavi prin spitale, sau a căror urmă o pierduseră de tot, cât ce plecaseră din garnizoană, ca și când i-ar fi înghițit pământul. Chinul și deznădejdea

celor aproape trei ani de război, amorțite peste zi, peste săptămâna, de strapațul muncii, se trezeau duminica și-n sărbători, nelăsându-le să se hodinească. Iar acum, sosirea prizonierilor le răscolea până-n adânc suferințele anilor de război.

Vreo trei-patru invalizi treceau, sprijinindu-se-n cârji și târându-și piciorul beteag, de la un grup de oameni la altul, și, după ce le ascultau poveștile, spuse cu glas scăzut, aruncau câte o vorbă:

- Oameni și ei, ca toți muritorii
- Prizonieri de război, ca și alții!... Ce mare lucru 1
- Am văzut eu tot felul de armată...

Aruncau cuvintele peste umăr și treceau mai departe, la altă porțiță. Oamenii-i auzeau, dar nu-i luau în seamă, de parc-ar fi fost niște străini de gândurile și inimile lor. Și, într-adevăr, erau ca niște străini de sat-Nicio emoție nu se putea citi în privirile lor, pe fețele lor, De când veniseră acasă nenorociți, betegi, întâmpinau orice știre sosită de pe fronturi cu aceeași mască ele nepăsare pe chip, siguri că pentru ei războiul se isprăvisese, că nimeni nu-i mai putea scoate din sat. Prin conștiința aceasta pierduseră legătura cu toți ceilalți care sufereau sub amenințările primejdiei de moarte și ale necunoscutului. Ieșiseră, se smulseră din lumea celor ce sufereau, nădăjduiau sau disperau. Erau niște crengi uscate ale omenirii care sângera, și așa îi socoteau toți cei rămași întregi și sănătoși, chiar și cei din familiile lor, dar fără să le spună sau să-i lase a înțelege ce gândeau despre ei.

După toaca de liturghie, neastâmpărul începu să crească. Întrebări și presupuneri prinseră să răsară și de ici, și de colo.

- Oare s-ar putea să nu mai vie azi?
- Nu cumva li s-a întâmplat ceva pe drum?
- Vor fi încercat cumva să fugă?
- Ce prostie! Unde-ar putea să fugă într-o țară străină, înconjurată de soldați?
- Poate că de vină sunt trinurile, care ajung cu mari întârzieri.

— Ei! Parcă-i aduce pe ei cu trinul! Vor fi ostenit și se vor fi oprit să se hodiească.

Întrebările și presupunerile treceau de la unul la altul, când, deodată, se auziră câinii lătrând în partea de miazăzi a satului. Toate capetele se-ntoarseră, ca la comandă, Copii, pe urmă fetișcane și femei porniră din toate părțile satului într-acolo. Copiii începură să alerge. Dar nu se auzea nicio larmă, decât lătratul, tot mai înțetit al câinilor. În piață, dinaintea bisericii, grupul de oameni rămase o vreme nemișcat. Apoi, unul de ici, altul de colo, tineri, femei și copii începură să se rupă din roată, pornind pe ulițe la vale, dincolo băteau câinii. Alții, sosiți de pe ulițe lăturalnice, le luau locul. În sfârșit, începu să se audă un zgomot înăbușit, ritmic, ca o bătaie surdă, n pământ.

— Iată-i că sosesc!

— Au sosit! Uite-i!

Se vedea frontul șirurilor de câte opt, la cotitura uliței. Se deslușiră apoi două-trei șiruri. Pe de margini, în urmă, ba chiar și înainte, la câțiva pași de primul rând, o mare mișcătoare de oameni, de femei și copii, și nouri grei de praf.

Cozlenii care așteptau în piață, dinaintea bisericii, zăriră șirurile mișcătoare înaintând greoi, clătinându-se când la dreapta, când la stânga. Văzut de aici, de departe, grupul prizonierilor părea, din cauza uniformelor, o turmă de oi cu lâna roșcată pe spinare.

În mulțimea repede mișcătoare a oamenilor, talazul «cărămiziu și molcom al rușilor devenea tot mai deslușit pe măsură ce ulița, scăpând de cotituri, înainta în linie dreaptă.

Oamenii din roata care aștepta în fața bisericii nu mai vorbeau; întregul grup se prefăcu într-o cunună, într-o înflorire de capete, care priveau țință dincotro se apropiau prizonierii. Acuma se vedeau bine de tot. Pășeau încet, cu trupurile mari, grele, aplecate înainte; dar nu din pricina sarcinii de zdrențe purtate în spate, ci parcă atrase de o putere tainică din pământ. Capetele fiindu-le înclinate în piept, cozeroacele capelelor le acopereau fruntea și ochii,

lăsându-le la vedere numai bărbile mari, încâlcite, sure de praf. Mărșăluiau greoi, abia „tirându-și picioarele încălțate cu cizme mari, butucănoase, murdare, cu carâmbii scâlțiați, cu căputele rupte, prin care ieșeau degete năclăite de noroi, cu tălpile legate cu sfoară sau eu te miri ce zdreanță de cârpă.

Convoiul trecu pe lângă biserică spre una din curțile boierești. Cei din primele rânduri nu ridicară frunțile; Înaintau în marșul lor legănat, greoi și trudit, stăpâniți de un singur gând: să ajungă odată unde trebuie să ajungă. Ceilalți văzură turnul, biserica, și, întâi unul, apoi altul, apoi doi-trei, apoi șiruri întregi își descoperiră capetele și, cu brațe lungi, își făcură de trei ori semnul crucii. Pe-o clipă, ochi albaștri, triști, priviră în dreapta și-n stânga la mulțimea omenească ce-i însoțea învâlmășită, apoi cozoroacele chipielor acoperiră frunțile, și bărbile sure de prai se răzimară iarăși în piept.

Se frânse și roata de oameni de dinaintea bisericii, și satul întreg porni după prizonieri, invadând largul curții boierești, așternut cu un covor verde de trosooțel gras, înalt de o palmă. Femeile își ștergeau lacrămile cu năfrămuțele de duminică, ținute strâns în pumni, ori cu mânecile iilor. Unele plângeau cu hohote. Bătrânele, cu lacrămile curgându-le pâraiașe de-a lungul obrazilor zbârciți, urmăreau atente, cu mâna la gură, i. poate mișcările rușilor. Copiii se apropiaseră de străini și se uitau cu de-amănuntul la cizmele, la hainele și la poverile lor din spate. O bătrânică le tot făcea semn cu mâna, dar, văzând că ei nu o înțeleg, începu să le spună, trecând de la unul la altul și plângând:

— Șadeți, maică, și vă hodiniți! Șadeți, că sunteți frânți de osteneală. Vai de maicile care v-au făcut!

Dar prizonierii rămaseră în picioare.

Un ofițer ieși din mulțime, soldații chezaro-crăiești de gardă făcură front în fața lui, ordine scurte fură date. Garda se împrășteie; rămase locului numai un plutonier-major, care scoase din buzunar niște hârtii împăturite. Cât timp le despături, soldații de gardă puseră prizonierii în

rânduri lungi; apoi plutonierul, flancat de doi ofițeri, strigă apelul. Citea cu greutate numele rusești. Glasuri pline răspundeau și de ici, și de colo, din rândurile prizonierilor, iar cei strigați făceau un pas înainte și rămâneau pe loc.

Cozlenii ascultau apelul nominal cu atenția încordată, de parc-ar fi avut o însemnătate covârșitoara nu numai pentru ruși, ci și pentru ei înșiși. Orice plâns, orice murmur, orice șoaptă conteni. O liniște desăvârșită plutea peste întreaga mulțime, întreruptă numai de vocea aspră a plutonierului și de vocile melodioase ale prizonierilor.

— O sută patruzeci și doi - încheie plutonierul.

— Niciun om nu lipsește.

— Foarte bine, răspunse unul din ofițeri.

— Acum e rândul dumatăle, Andrei Vasilievici Petrov, spuse celălalt ofițer.

Oamenii de-abia acum înțeleseseră de ce primul prizonier din rândul întâi nu făcuse un pas înainte. Îmbrăcămintea lui nu se deosebea cine știe ce de-a celorlalți, ninși cum erau cu toții de praf.

Cel chemat se îndreptă cu pași elastici spre ofițerii austro-ungari. Era înalt, zvelt, bine legat și părea foarte tânăr. Poate pentru că nu purta nici mustăți, nici barbă. Nu avea povară în spate, și cizmele lui, cu carâmbii înalți, deși murdare de drum, nu erau nici scâlciate, nici rupte ca ale celorlalți. «E ofițer», șoptiră, dintr-un grup, câțiva oameni. Simțea ploaia de priviri îndreptate asupra sa, și în ochii lui albaștri, blânzi și curați, ca de copil, se vedea că e puțin stânjenit de atenția cu care îl urmăreau cei din jur. El se postă în fața taberei și începu să vorbească rusește, cu un glas plin și puternic, de bariton, ce învăluia cuvintele într-o dulceață deosebită. Vocea lui părea că vine din adâncimi mari, născută din claritatea armonioasă și caldă a unui clopot dintr-altă lume. De la o vreme își puse mâna stângă în sold, și cu dreapta începu să gesticuleze prin aer.

Nu vorbi mult, dar, cât vorbi, obrații lui albi și delicați se împurpurară. Prizonierii îl ascultară cu ochii plini de visuri.

Cozlenilor li se muia ră inimile de tot. Femeile

suspinau.

— Sărăcii, câtu-s ei de amărâți! șopti un bătrân.

— Și cum ascultă ei de pierduți!... Parcă n-ar mai avea nicio nădejde.

Andrei Vasilievici Petrov, după ce schimbă un cuvânt, în nemțește, cu unul din ofițerii austro-ungari, le făcu prizonierilor un semn. În câteva clipe erau cu toții lungiți pe troscotul verde, capelele fură scoase, poverile din spate puse deoparte. Un oftat de ușurare se ridică din rândurile lor și din grămada cozlenilor.

Unii din prizonieri începură să se scociorască prin buzunare, și, câțiva, mai norocoși, scoțând între buricele degetelor resturi fărâmițate de tutun, își răsuciră țigări din hârtie murdară, de gazetă; după ce traseră câteva fumuri, trecură țigările celor de lângă ei, care nu aveau. Dar numai vreo douăzeci se înfruptară cu fumul ierbii amare. Deodată, din îmbulzeala cozlenilor, se întinse, peste capetele copiilor, o tabacheră, apoi, și de ici și de colo, altele, pachete de tutun și cutii cu chibrituri. Bărboșii zâmbiră. Ochii le luminară blânzi. Zâmbiră și cozlenii. În curând, nurași de fum vineți se ridicară deasupra taberei. Prizonierii începură să vorbească între ei. Apoi femeile aduseră pâne, brânza, slănină. Rușii luară cu blândețe darurile milei și, închinându-se spre răsăriti începură să mănânce.

— Creștini ca și noi, maică – suspină o bătrână –, și iată cum au ajuns! Dumnezeu să-l ferească de așa soartă și pe puiul șarpelui.

— Așa or fi și-ai noștri, care-s prinși în Rusia. Ei tot mai au o nădejde. Odată și-odată se va isprăvi și bătaia asta. Da' cei schilavi, care umblă-n cârje, ori cei ce stau pe spate-n spitale și răcnesc sub cuțitele doftorilor? Da' cei ce putrezesc în pământ străin?

— Sărac de lume și sărac de noi!

Un soldat din gardă, un ungur care o rupea românește, trecu printre rânduri strigând:

— Băătură nu-i slobod! Rachiu și vin să nu dați! Nu-i slobod!

Tocmai atunci se nimeri de față și moș Damian, pârgarul satului; ca de obicei, se afumase de dimineată și umbla de colo-colo cu o ploscă în care se cobâlțâia rachiul.

— Uite, domnule, bea și dumneata - zise bătrânul, auzindu-l, că nu-i păcat!

Soldatul se uită cu ochii mari la plosca veche, simți mirosul băuturii până în furca pieptului, aruncă o privire cercetătoare în jur, dădu să-ntindă mâna, dar se răzgândi brusc.

— Nu se poate! Am spus! Nu se poate! Nu-i slobod! zise și se depărta țăntoș de locul și de omul ispitei.

— Prostii! - mormăi moș Damian.

— Ce știe dumnealui?! Când vine omul de la drum, e mai rupt de oboseală decât atunci când vine de la lucru. O gură de rachi, în împrejurări de-astea, nu-i beutură, e leac I și ăștia - adăugă el, arătând cu mâna spre ruși -, Dumnezeu îi știe de când sunt pe drumuri.

— Nu vin de la oraș?

— Dar unde crezi că i-a prins? La bal? Nu, nepoate! În fundul țării poleacului, băiete! Și de-acolo, hi și hi! - făcu moș Damian.

— Ori credeți că i-au adus cu cară de foc? Nu vedeți voi că nici pe-ai noștri nu-i duc cu trinu? Că trinurile azi duc numai răniți și gloanțe!

Unii dn jurul lui moș Damian se amestecară și ei în vorbă:

— Zice că de cinci zile vin mereu, și popasuri au făcut numai noaptea, și-acelea scurte.

— Cică i-ar aduce de la altă moșie grofească, din Ungaria, unde au iernat. Acolo au venit alții. Se vede <că-i schimbă și pe ei, cum schimbă trupele pe front.

— Se vede pe ei că nu vin de la oraș. Sunt ruși de oboseală.

— Și-apoi vezi-i numa cât sunt de zdrențoși! Trăbă să-i fi prins demult. Ai noștri, care mai vin pe-acasă, spun că rușii sunt bine îmbrăcați.

— Și mulți dintre ei sunt bătrâni, mâi taică! Se - spune că Rusia are potop de popor; atunci, de ce trimit în

bătaie pe oamenii bătrâni?

Pârgarul nu-i mai asculta. Își făcu loc printre oameni și se apropie de prizonieri. Le făcea semne, când unuia, când altuia, din cap, din ochi, din brațe, tot arătându-le plosca. Dar prizonierii nu cutezau. Clătinau din capete, zâmbeau la stăruințele bătrânului, arătau cu brațele lor lungi spre ofițeri și ziceau «Nemă!».

— Auzi-l tu cum zice! Nemă! – se ciudea pârgarul.

— Da' ce are ofițerul cu beutura mea? Cu omenia mea? Adicăte, îți vin străini drumeți în sat, oameni năcăjiți, care Dumnezeu știe de când n-au mai pus pe limbă cun strop de beătură, și nu-i poți omeni că zice ofițerul nemă? Ei, drăcie ca asta!

Cățiva cozleni, văzând stăruința zadarnică a pârgarului, zâmbiră, și unul din ei zise:

— N-ai încotro, moș Damiene, va trebui să duci beutura înapoi!

— Ei comedie! S-o duc înapoi! Dar încă așa rușine n-am pătit! răspunse moș Damian, și, ridicându-și pălăria mare, cu boruri largi, se șterse de sudoare pe chelie.

Se așeză apoi pe o piatră și puse plosca lângă el. Pe dată, vreo cinci de vârsta lui îl înconjurară și, tăifăsuind când de una, când de alta, începură să guste pe rând, și oftând, din ploscă.

În curând prinseră să tragă clopotele de ieșire. Era târziu. Oamenii se ridicară, mumele își strigară copiii, și, adunându-se, începură să iasă, grupuri-grupuri, din curtea boierească și să se-ndrepte spre casă. Tocmai atunci se iviră în piață, îndreptându-se spre curte, câteva cară încărcate cu lădițe și cu pachete, trăgâncă după ele trei bucătării de campanie. Administratorul, călare pe un cal sur, scund, îndesat, însoțea carăle pe de margini.

Părintele Mihuleț ieșea din biserica goală, cu cartea subsuoară, pițigăind dintr-un corn de prescură, supărat că slujise liturghia numai pentru diacul cel bătrân și paracliser.

Administratorul opri calul, îl salută pe preot și zâmbi, arătându-și dinții negri care strângeau ciutura de os a

pipei; își scoase apoi drăcia din gură și zise:

— Ți s-au înmulțit credincioșii, părinte Mihuleț. Am poruncă de la stăpânire ca orice slujbă vor cere muscalii de la dumneata, eu să plătesc.

— Ei, că de slujbe le arde lor acum! răspunse preotul, voind să-și urmeze drumul.

— Ba, te-nșăli dumneata! Muscalii ăștia-s toți bigoți. Cred în puterea popii când are patrafirul pe piept, îți spun ca să știi1: eu plătesc.

— Bine, bine. Poate că așa vei mai da și dumneata câte ceva de sufletul celor răposați. Să ne vedem de sănătate!

Părintele Mihuleț porni cu paracliserul cel bătrân alături.

Administratorul îndemnă calul. Dar deodată-l struni și, întorcându-se-n șa, întrebă:

— Ei, și cu dascălul cum a rămas?

— Știi dumneata cum a rămas... răspunse preotul, întunecându-se.

— L-au pornit spre tara ungurească?

— Da.

— Nu știu pe unde vei fi umblat dumneata, dar cu știu c-am bătut la toate ușile. E de neînchipuit să lase satul lipsit de toate trei puterile didactice, și mai ales după ce domnul Petru fusese dispensat!

Preotul se opri și-l măsură cu privirea. I se păru că un zâmbet viclean mijeste în mustața bălană a lui Ponorî. Și își aminti ce îi spusese ginerele său la despărvire: M-au pârât oameni răi, tată! Iată de ce nu mai putem face nimic. Mi-a spus un sublocotenent că sunt denunțat ca agitator, că abia aștept să se întoarcă norocul pe frontul românesc.» Petru nu spusese niciun nume, însă părintele Mihuleț știa că-l bănuia pe Ponorî, mai ales pentru că se certaseră cu prilejul cumpărării a doua iugăre de pământ, pe care le-ar fi vrut și administratorul, Dar nu spusese niciodată vorbe nesocotite dinaintea lui, pentru că-l știa denunțator.

— Dacă ai pus și dumneata o vorbă bună pentru Petru, îți mulțămesc. Se vede însă că vorbele bune au tras

mai puțin în cumpănă decât cele râle.

Ponorî, ca și când n-ar fi auzit ce i-a zis preotul, continuă:

— Pretutindenea mi-au spus că-i lipsă mare de oameni. Să știi însă că greutatea de căpetenie a fost gradul domnului învățător. Dacă ar fi fost soldat de rând, ori grad inferior... Dar e sublocotenent, părinte Mihuleț. Și e lipsă arzătoare de ofițeri. S-au topit mulți în luptele cele mari din Italia și din Polonia.

— Va fi cum zici! - suspină preotul și-și văzu de drum cu o mare îndoială în suflet: «Nu cumva, totuși, administratoru-i cel ce l-a încondeiat pe ginerele meu? Cu neputință nu-i! - își zicea părintele.

— Străinul tot străin! Chiar de-ar trăi o viață-ntreagă în sat, chiar de și-ar îngropa aici părinții, tot străin rămâne, și nu te poți încrede în el, mai ales în zile grele cum sunt cele de azi. Că doar nu o să ție administratorul grofilor cu România!"

Cârmind spre curtea boiereasca, Ponorî îi strigă:

— De încartiruire te-am scăpat de data asta, părinte!

Popa Mihuleț nu-i mai răspunse. Dar se opri îndată ce Ponorî intră în curte. Luat de năcazurile ginerelui și ale flică-sii, aproape că și uitase de ce i-a fost astăzi biserica pustie. Prin poarta deschisă, se vedea bine în curte. Prizonierii, cei mai mulți, stăteau trântiți pe iarbă. Alții se mișcau de colo până colo, după o bucată de pâine, după o țigară.

— Stau trântiți ca niște copaci tăiați de la rădăcină, zise preotul cu tristețe.

— Vin de departe, părinte, și-s osteniți, vai de păcatele lor, spuse bădicul Visalon, paracliserul, un bătrân mărunțel și încovrigat de spate, cu obraji totdeauna plini de țape sure.

— Da. Și osteniți vor rămâne întreaga lor viață - oftă părintele.

— Să știi, criznice, că cine trece prin războiul ăsta și se întoarce acasă, nu va mai fi ce-a fost câtu-i vacu! Nu te poți întoarce întreg din asemenea prăpăd.

După ce mai urmăriră, o vreme, de departe, mișcarea din curte, preotul zise:

— Vino, să-i vedem și noi mai de-aproape.

Numai ce se apropie părintele Mihuleț de tabără, că prizonierii se și ridicară. Cei din față se plecară să-i sărute mina și să i-o ducă la frunte. Ceilalți li se alăturară. Înduioșat până la lacrimi, popa începu să le spună cuvinte de compătimire și de îmbărbătare. Cine să-l înțeleagă? Dar prizonierii simțeau înduioșarea bătrânului, și nu se reasezară pe covorul de troscot decât după ce părintele Mihuleț ieși din curtea boierească.

— Iată, oameni, creștini ca și noi, ajunși în rândul dobitoacelor. De ce i-au adus aici? Să fie boi de jug. Iată, oameni - continuă preotul - care n-au avut în viața lor nimic de-mpărțit nici cu nemții, nici cu ungurii, puși deodată să se arunce în săbiile lor, ori să-i măcelărească dâșii pe aceia. Om cu om se mai poate sfădi, om pe om se mai poate mânia, dar milioane de oameni, neamuri întregi, în veci nu se pot mânia unele pe altele. Aici, Visaloane, a lucrat și lucrează mintea răilor și pizma celor ce nu le mai ajunge pământul și nu li se mai satură pofta de stăpânire.

— De, părinte - zise paracliserul -, se poate că ne apropiem de sfârșitul vremurilor și de capătul pământului. Atunci, scrie la carte, se vor scula neamurile, unul contra altuia, cu vrăjmășie mare, fără nicio pricină, numai cât înțețite și înveninate de Antihrist.

— Hei, Visaloane, Visaloane - oftă popa -, una-i povestea și altele-s năcazurile oamenilor!...

Apoi pășiră tăcuți spre casa parohială.

VI

Îndată după prânz, sosiră în curtea boierească unde tăbărâseră prizonierii, venind din curtea de peste piață, soția administratorului împreună cu cele două surori ale sale, fete-mari. Făcură repede cunoștință cu cei doi ofițeri austro-ungari. Unul era un șvab grăsuliu, cu obrații mari și rumeni; celălalt, deși purta un nume istoric și vorbea limba statului ca un adevărat strănepot al lui Tuhutum, nu călca a ungur cum nu călca moș Damian a popă. Deși inferior în

grad şvabului, el părea superiorul. Vioi1, neastâmpărat ca argintul viu, se agita mereu, fie că era, fie că nu era ceva de făcut. Şi de-abia apuca ofiţerul şvab să-şi deschidă gura pentru a-i împărtăşi o intenţie, că el, prinzându-i gândul din zbor, dădea de îndată toate ordinele de trebuinţă.

Când ajunse administratorul acasă, îi găsi gata instalaţi la el, cu paharele de palincă în faţă, mâncând brânză cu pâine proaspătă. Cele două surori ale doamnei Ponori râdeau cu lacrimi de glumele sublocotenentului. Căpitanul şvab zâmbea cu gura plină şi dădea paharele pe gât.

— Dumneavoastră veţi fi oaspeţii curţii, începuse Ponori; nici că se poate altfel.

— O, chestiunea asta e aranjată demult - spuse doamna Ponori.

— Sunt patru odăi goale. Ar fi putut să-ncapă şi rusul, dar, drept să vă spun, cred că-i mai bine fără el.

— Da, va fi mai plăcut aşa, zise una din fete.

— În ceea ce mă priveşte, sunt sătul de ei - se amestecă în vorbă sublocotenentul.

— Mi-e destul cât am stat faţă-n faţă cu ei pe front!

Şvabul nu ştia bine ungureşte.

— Dar unde îl vom cartirui pe Andrei Vasilievici Petrov? - întrebă el.

— Trebuie să-i găsim o gazdă sigură. Să nu ne trezim că evadează.

— Cât despre asta, să n-aveţi nicio grijă - răspunse Ponori.

— Dacă-i vom stabili cvartirul la notar, care-i român, va fi în siguranţă. Pentru că notarul, bănuitor cum este - îl cunosc eu! - va pricepe de ce i l-aţi dat tocmai lui în gazdă pe rus, şi îşi va da sama că orice încercare de evadare a prizonierului va fi socotită ca o conspiraţie a amândurora. Şi deci se va strădui să fie un bun paznic al muscalului.

— Da. Foarte bine gândit - întări sublocotenentul.

— Mai adăugaţi că-s amândoi ortodocşi şi că mai sunt şi aliaţi împotriva noastră.

— Atunci, dacă sunteţi de acord, eu mă şi duc să-i

spun notarului ce-ați hotărât, zise Ponori.

Și, punându-și o scurtă pe el, ieși repede din casă, puțin cam neliniștit că, luându-se cu altele, uitase, de când îi dăduse scrisoarea contelui, să-i mai vorbească lui Vasile Grecu despre încartiruirea la el a unuia din ofițeri.

În uliță se întâlnește cu un grup de oameni.

— Nu l-ați văzut pe domnul notar? întrebă administratorul.

— Ba da. A fost mai devreme pe la prizonieri. Dar au plecat toți trei.

— Cum toți trei?

— Păi, domnul notar cu doamna și cu prizonierul rus, răspunse un român.

— Care prizonier rus?

— Ofițerul acela care a cuvântat în limba lor.

— Care ofițer, omule?

— Apoi, dumneata, domnule span, nu știi, că nu erai acolo. Dar ofițer trăbă să fi fost cel ce le-a vorbit.

Ponori își zise că e mai bine să scurteze vorba și să deie cât mai curând ochii cu notarul. De aceea întrebă:

— Și încotro au luat-o?

— Spre casă, vezi bine! îi răspunse același român. Ponori nu mai intră în curtea boierească, ci o porni ață spre locuința lui Vasile Grecu.

Notarul vorbise încă de-cu-sară cu soția lui, hoiărând ca, a doua zi, să iasă împreună în întâmpinarea prizonierilor. Tocmai se pregătea de plecare, când sluga de la poștă îi aduse două telegrame. Le desfăcu și, văzând că i se cereau urgent două rapoarte, o rugă pe Vilma să se ducă singură, spunându-i că va veni și dânsul numaidecât. Nu zăbovi mai mult de un ceas, dar cinci ajunse în piața din fața bisericii, prizonierii erau în curte și tocmai le vorbea ofițerul rus. Vocea rusului îl uimi: părea că-i liniștește sufletul. Căută cu privirea prin mulțime, dar nu o descoperi imediat pe Vilma. În sfârșit, o zări strâmtorată între femei. Îi vedea numai ochii și fruntea. Când ajunse lângă dânsa, rusul terminase cuvântarea și se amestecase în mulțime.

Obrajii Vilmei aveau o paloare transparentă.

— Săracii oameni! suspină ea.

— Biete victime ale războiului... - răspunse Vasile.

— O turmă dusă la înjunghiere... Rămășițele ei, iată-le. Dar ai auzit ce glas avea ofițerul acela care le-a vorbit?

Vilma înclină din cap.

— Un bariton cum n-am mai auzit! Nici nu mi-am putut închipui să existe o asemenea voce, zise Vasile cu însuflețire.

Vilma înclină din cap iarăși.

— Frumoasă voce, șopti ea.

— Cred că o s-o auzim multă vreme de aici încolo - spuse Vasile, după un timp de tăcere -, căci ne roagă contele cel tânăr să-l găzduim noi pe rus. Am și uitat să-ți spun. Mi-a trimis o scrisoare prin Ponorî. O uitasem în buzunar, și abia asară, venind de la cancelarie, mi-am adus aminte de ea. Iat-o!

— Și, întinzându-i plicul cu armele contelui, adaugă, pe când Vilma parcurgea scrisoarea: - Contele e un gentleman, și ar vrea ca rusul să nu se simtă jignit stând mereu, față-n față, cu ofițerii din garda prizonierilor. L-a cunoscut, spune în scrisoare, într-o împrejurare ciudată, și de aceea a stăruit să i se permită să vie aici, cu trupa, ca interpret. Țștia - spuse el, arătând cu bărbia spre prizonieri - sunt tocmai din fundul Rusiei, și nu cunosc decât limba lor. Deci contele ne roagă să-l găzduim la noi.

— Da, într-adevăr, zise Vilma, înapoindu-i scrisoarea

— Ce anume?

— Vreau să spun că ăsta-i ofițerul, Andrei Vasilievici Petrov. Așa îl cheamă, șopti Vilma. Așa l-au strigat când l-au pus să le vorbească prizonierilor.

— Ești deci de acord să-l luăm la noi? o întrebă Vasile.

Nevastă-sa înclină iarăși din cap și spuse:

— Săracii oameni! Din ce depărtări au plecat și câte au îndurat ca să ajungă în halul ăsta, robi pe pământ străin...

Tocmai atunci trecu pe lângă ei doamna Ponorî

însoțită de cele două surori ale sale. Vasile o salută sac și, întorcându-se spre Vilma, zise:

— Trăbă să mă duc să-l caut. Cred că o să mă înțeleg cu el în nemțește, de vreme ce-i translator.

— Fii fără nicio grijă, știe nemțește, răspunse Vilma cu vioiciune.

Vasile plecă de lângă ea. Nu peste mult timp reveni, însoțindu-l pe ofițerul rus.

Andrei Vasilievici Petrov părea sincer surprins de bunăvoința notarului și puțin stingherit de insistența cu care acesta, după ce îl prezintă soției sale, îl invita la el acasă.

— Vă mulțumesc - spuse el -, dar cred că nu voi putea merge cu dumneavoastră. Trebuie mai întâi să cer permisiunea domnului căpitan. Regret - adăugă el cu un zâmbet amar, abia vizibil - dar eu depind de dumnealui și mai sunt și subț supraveghere...

— Mergem numai să vedeți locuința, domnule... locotenent... Da? Am ghicit? Știți, la noi sunt stelute - zise, surâzând, cu bunăvoință Vasile.

— Facem o plimbare până acasă la mine, apoi ne întoarcem și vă prezentați la ordine. Dar eu știu că lucrurile sunt aranjate, că nu veți întâmpina nicio piedecă. O să vedeți.

Și porniră toți trei spre locuința notarului. Vasile, contrar firii sale, era vorbăreț minune mare. Vilma plutea ușoară, tăcută, cu ochii în pământ.

Odată ajunși acasă, notarul voi să-l cinstească numaidecât pe rus. Andrei Vasilievici Petrov mulțumi, dar refuză cu delicatețe, scuzându-se că nu are timp, că trebuie să se întoarcă numaidecât la curte să discute cu căpitanul austro-ungar despre cazarea lui. Vilma nu insistă. Tăcea.

— Doamna nu vorbește germana? Întrebă prizonierul.

— Ba da, și încă mai bine ca mine, o laudă Vasile.

— O, nu chiar așa de bine... răspunse Vilma cu o înflorire de zâmbet.

Și, rugându-l și ea să accepte invitația lui Vasile, se

ridică și pregăti în grabă o gustare, punând pe masă și o sticlă cu coniac.

Notarul se uită mirat la sticlă. Nu știa să mai aibă coniac în casă de câteva săptămâni.

Ponorî îi găsi în jurul mesei. Își ceru scuze că-i deranjează, dar, deși nu-i venea la îndemână, acceptă invitația notarului și ciocni și el un păhăruț de coniac cu gazdele și cu ofițerul rus. Apoi, pretextând că-l grăbesc treburile, se ridică să plece. Ieșind îi făcu un semn discret lui Vasile, să-l însoțească.

— Domnule notar, ai citit scrisoarea domnului conte? întreabă el, odată ajunși în curte.

— Fii liniștit, domnule Ponorî. Am citit-o. Lucrurile sunt aranjate. Poți să-l anunți pe domnul căpitan. Dar parcă spuneai că vin două sute de prizonieri. Mie nu mi s-a părut c-ar fi mai mulți de-o sută.

— Ba silit, sunt! O sută patruzeci și doi. Ceilalți șaizeci vin săptămâna viitoare. N-avea dumneata nicio grijă. O să-i repartizăm în mod egal la cele două moșii și la domeniul Statului, din Pietroasa. Deci sunteți de acord cu propunerea domnului conte? Se-nțelege, nimeni nu vă cere acest serviciu pe degeaba.

— Bine, bine. Despre asta vom mai vorbi noi. Acum anunță-l dumneata pe domnul căpitan că rusul rămâne la noi. De altfel, se va duce el însuși, numaidecât, să-i spuie același lucru.

— Dacă vrea, n-are decât. Dar cred că nu e nevoie, de vreme ce asta a fost și dorința domnului conte. Și-apoi, la dumneavoastră e mai în siguranță decât oriunde, zise administratorul zâmbind. Și, salutând, plecă spre treburile lui.

După o jumătate de oră, voi să plece și ofițerul rus. Vasile se offeri să-l conducă.

— Nu mergi și tu cu noi, Vilma? întreabă el.

Notărășița clătină din cap.

— De ce? Ai avea prilejul să-i cunoști și pe ceilalți domni ofițeri...

— I-am văzut, răspunse Vilma.

— Și nu vrei să-i cunoști?

— Îi și cunosc.

— Haida de! răspunse Vasile, mai mult uimit decât contrariat de răspunsul soției sale.

— O să vezi tu dacă n-am dreptate. Du-te numai și-i privește, și-n două minute o să-i cunoști și tu, fără să vorbești ceva cu ei.

Andrei Vasilievici Petrov rămase tăcut cât ținu acest „— schimb de replici. Tăcut și grav. O auzea pe Vilma vorbind întâia oară mai mult, și glasul ei, puțin voalat, i se păru cunoscut. Își aducea aminte de el ca prin vis. îl mai auzise cu siguranță cândva. Dar când? Și unde? închise pentru o clipă ochii, crezând că astfel își va aminti mai ușor. Dar nicio imagine din trecut nu se suprapuse peste chipul femeii de lângă el, chemată de timbrul ei, totuși cunoscut.

Vasile nu înțeleșese exact ceea ce voise să spună Vilma. Dar după ce, împreună cu ofițerul rus, făcu vizita de trebuință celor doi ofițeri austro-ungari, găzduiți de administrator, se luminează: niciunul din ei n-ar fi putut s-o intereseze. Căpitanul era tipul burghezului așezat și limitat, pus pe viață hodinită și masă îmbelșugată, iar sublocotenentul, după pofta lui de băutură, după limbuția lui nepotolită și după felul în care-i sticleau ochii când se uita la cumnatele administratorului se vedea repede ce soi de om era.

VII

Vasile Grecu era încântat de oaspetele său și se gândea că avusese într-adevăr noroc. Era un om civilizat, cu o purtare aleasă și cu multe cunoștințe în diverse domenii. Uniforma de campanie părea nepotrivită cu delicatețea lui. Deși acum, după venirea prizonierilor, avea și mai mult de lucru la cancelarie, pleca adeseori mai devreme decât de obicei acasă, ispitit de plăcerea de-a sta de vorbă cu Andrei Vasilievici Petrov. Discutară, în cele dintâi săptămâni, despre situația de pe fronturile de luptă și mai cu seamă despre situația de pe frontul românesc, apoi despre problema naționalităților din Austro-Ungaria,

despre istoria Transilvaniei și a românilor transilvăneni. Vasile vorbea cu o înflăcărare pe care nu o mai simțise din anii studenției. Era de ajuns ca Andrei Vasilievici Petrov să deschide conversația; armonia glasului său îi pătrundea întreaga ființă, îl făcea să uite frământările obișnuite și, din cuvânt în cuvânt, se avânta până la marile înălțimi ale cugetării, unde sufletul lui plutea liniștit, în aerul pur al ideilor.

Într-o sară, dându-și sama, că, de la începutul cinei, vorbise aproape numai el, se opri deodată și zise:

— Iartă-mă, te rog! Te obolesc cu atâta vorbărie.

— Deloc - răspunse Petrov zâmbind.

— Dimpotrivă, te urmăresc cu o mare plăcere. Sunt chestiuni pe care nu le cunosc și mă interesează să le știu.

— Ești prea bun dumneata, dar eu am trecut de marginile cuviinței. Într-o conversație în care vorbește mai mult unul, celălalt se plictisește.

— Să nu te superi, dar, de crezi ceea ce spui, înseamnă că dumneata nu știi ce-i plictiseala - zise Petrov.

— Plictiseala o înțelegi numai când stai într-o țară străină, între oameni străini, luni de zile, ani de zile, fără o carte de citit, fără a avea cu cine să schimbi o vorbă. Pentru mine, domnule notar, e o recreație să aud pe cineva vorbind. Ca să nu mai pomenesc de îndatoritoarea dumneavoastră bunătate față de mine. Apoi, conștiința că nu stau lângă potrivnici îmi îmblânzește sufletul înăsprit de război. Și peisajul de aici, mai ales văzut de pe umerii dealurilor, seamănă atât de mult cu unele locuri din Ucraina, încât uneori mă simt ca acasă.

— Sunteți din Ucraina? întrebă repede Vilma, mulțumită că, în sfârșit, i se ivera prilejul să afle ceva despre oaspetele lor, căci Vasile, discret și delicat, nu-l întrebasesc niciodată nici cine e, nici de unde vine, nici la ce lupte a participat, nici când și unde a căzut prizonier, întrebări de care prinșii în război nu prea sunt cruțați.

— Nu, doamnă, nu sunt din Ucraina, sunt din Rusia Mare. Dar familia mea are moșii în Ucraina, și am văzut și eu de câteva ori regiunile acelea blânde. Numai pădurile

dumneavoastră lipsesc acolo. Pe-aici trebuie să fie vânat din belșug, adăugă el, vrând parcă să nu mai vorbească despre sine.

— Da - răspunse Vasile.

— Sunt iepuri, vulpi, uneori întâlnești și căprioare...

Din pieptul lui Petrov se ridică un oftat. Privirile lui se umplură de ceața depărtărilor.

— Sunteți vânător? întrebă Vilma, fixându-și în ochii aceia cețoși privirile verzii, adânci.

Rusul zâmbi.

— Câteodată, doamnă...

De ce zâmbise? Numai de plăcere că Vilma se interesa mai îndeaproape de viața lui, de micile lui pasiuni? Sau a zâmbit inconștient, subț înrâurirea acelor priviri ce păreau că așteaptă ceva?

— Aici ați putea vina cât vă place, domnule Petrov - zise Vasile -, căci vânat este din belșug, dar vânători nu prea sunt. Doar administratorul ce mai iese câteodată cu pușca, însă rar de tot.

— Ei, dar cine-mi dă mie armă și permisiunea să colind singur prin păduri? întrebă Andrei Petrov, și râse din toată inima.

— De ce să nu vă dea voie? Doar nu sunteți oricine! în cuvântul dumneavoastră se pot încrede. Trebuie să facem ceva, Vasile! spuse Vilma cu o asemenea înfrigurare, încât obraji ei, palizi, se împurpurară, iar privirile i se aprinseră.

Rusul o fixă mut câteva clipe, apoi, înclinându-și capul, zise:

— Vă mulțumesc, doamnă.

— Să știi, domnule Petrov, că voi obține pentru dumneata și arma de care ai nevoie, și dreptul de-a o folosi, spuse cu însuflețire notarul.

La câteva zile după această discuție, notarul trebui să plece, împreună cu casierul satului, la oraș ca să ridice ajutorul pentru familiile celor duși pe front.

Când ieși din clădirea administrației financiare, îi trecu prin față o trăsură. Doi cai ca tăciunele jucau oglinzi

negre în soarele strălucitor. Bărbatul tânăr, luxos îmbrăcat, care stătea răsunat cu o leneșă eleganță pe pernele trăsorii, îi făcu un semn amical cu mâna dreaptă, înmănușată, și, aproape în același timp, atinse cu capătul bastonului din stânga spinarea vizitiului. Omul de pe capră, în livrea cu nasturi sclipitori, cu o pălărie mică și rotundă ce-i acoperea doar vârful capului, împodobită cu un fel de pană de struț neagră, se lăsă adânc pe spate. Abia reuși să strunească fugarii plini de foc, care se opriră cu gâturile încordate, fremătând și izbind cu potcoavele în caldarâmul de piatră. Vasile Grecu mări puțin pasul, se apropie de trăsură și salută.

— Bună-ziaua, domnule conte!

— Bună-ziaua, domnule notar, bună-ziaua! Mă bucur că te întâlnesc.

— Și domnul cel tânăr, cu fața albă, lungă, cu nasul disproporționat de mare, îi întinse mâna înmănușată.

— Ce întâmplare fericită! Te rog, urcă-te. Mă grăbesc, dar trebuie să te întreb ceva. Am sosit abia azi, și am foarte multe afaceri de aranjat. Iar mâne mi se isprăvește concediul.

— Vasile se urcă. Trăsura porni.

— Mai întâi, domnule notar, trebuie să-ți mulțumesc.

Te rog să mă ierți că o fac atât de târziu, dar până acum nu am avut prilej. Am vrut să-ți scriu, însă... câte nu s pe capul omului! Dumneata știi că tatăl meu e bolnav? Nu? O! E atins de o paralizie în partea dreaptă. Nu se mai poate ocupa de nimic. Așa că, pentru a aranja chestia cu prizonierii, a trebuit să-mi iau concediu. Îți mulțumesc că l-ai găzduit la dumneata pe contele Andrei Vasilievici Petrov.

— Cum, domnul locotenent Petrov e conte?

— Nu știai? A, da. Ți-am scris la repezeală și am uitat să-ți spun. Face parte dintr-o familie, istorică a Rusiei. Cum vă place? Adică, vreau să spun, cum vă mpăcați cu el, dumneata și soția dumitale? Sipteți mulțumiți de el?"

— Încântați, domnule conte.

— Mă bucur. Dar dânsul, dânsul, nu știi, e mulțumit?

— Știu eu? - răspunse, vădit stingherit de întrebare, Vasile Grecu.

— Cred că da... Atât cât poate fi un om. În situația lui. Noi facem tot ce putem să-l distrăm, să uite starea în care se află... Dar cine poate ști ce simte un om cultivat, ca domnul Petrov, în sufletul lui?

— Da, ai dreptate, domnule notar. Eu îți mulțumesc pentru ce ai făcut pentru contele Petrov. Dar prizonierii, ce-i cu ei? Fac vreo ispravă? Îmi raportează administratorul că muncesc foarte bine.

— Da, sunt harnici. Le place munca pământului. Da' nici nu-i de mirare, că doar cu ea au crescut.

— N-au fost încercări de evadare?

— Aș, de unde? Sunt oameni liniștiți, cu totul cufundați în gânduri. Parcă nu trăiesc, ci numai visează. Unde-i pui, acolo rămân, ce le dai de lucru, aceea fac, de parcă le-ar lipsi voința, inițiativa.

— Dar certuri între ei, bătaii, n-au avut loc? Nu s-au apucat cumva de băutură?

— Nu! De altfel, sunt supravegheați îndeaproape.

— Așa și trebuie. Că rusul nu știe să bea, dar știe să se-mbete. Și, când e beat, nu-l mai cunoști.

— Cred că nu vor ajunge la beție. De altminteri, băutura e și foc de scumpă acum. Să-i auziți, însă, domnule conte, cum cântă!... Asemenea coruri n-am mai auzit.

— Da, sunt foarte buni cântăreți. Sunt vestiți. Cânta și în biserică?

— O singură dată au cântat, duminica trecută. De, până s-au obișnuit cu liturghia românească...

— Și cântă rusește, se-nțelege.

— Da. A fost o adevărată sărbătoare

— Cred - zise contele oftând.

— Dar ofițerul dumneavoastră v-a cântat vreodată?

— Nu, răspunse Vasile zâmbind, spunându-și că, desigur, contele vrea să glumească.

În clipa aceea trăsura intră pe o poartă larg deschisă.

— Să1 nu te superi. Te mai rețin puțin - zise contele.

— Te grăbești?

- Nu. Mi-am isprăvit toate treburile.
- Deci te pot ruga să intrăm câteva minute.

Vasile Grecu abia atunci văzu că se aflau în curtea locuinței contelui.

Coborâra din trăsură, urcară treptele unei scări albe, de piatră, și intrară într-o încăpere mare. Contele, rugându-l pe notar să aștepte, dispăru pe o ușă. Se întoarse curând, aducând în brațe șase cărți groase.

— Dacă nu te superi – zise el –, te-aș ruga să i le duci contelui Petrov. Sunt romane în limba rusă: Tolstoi, Dostoievski. Vor fi o mângâiere pentru bietul om. Mai ales acuma, când va afla ultimele vești din Rusia.

— N-are cum să le afle, că la noi vin numai ziare ungurești și românești, și el limbile astea nu le știe, zise Vasile.

— Da' ce-ți închipui dumneata, că el nu știe ce se petrece acolo?! se miră contele.

— De unde să știe? întrebă Vasile.

— Cum?! N-ați vorbit niciodată despre stările din Rusia?!

— Niciodată. Dânsul n-a pomenit de ele, iar eu n-am vrut să aduc vorba, crezând că nu știe nimic. Ne-am gândit să nu-i facem viața și mai grea.

— Bine v-ați gândit. Dar dânsul știe. Eu l-am cunoscut tocmai în ziua în care aflase despre evenimentele

(lin Rusia. Era acum vreo trei luni, pe la sfârșitul lui martie, într-o garnizoană de dincolo de Tisa. L-am întâlnit într-o cafenea. Era beat. Se bătea cu chelnării și striga că l-au otrăvit cu știrile din gazetele nemțești, împrăștiate, numai petece, în tot localul. Însoțitorul lui nu l-a putut potoli. Atunci a venit o patrulă să-l ia. Când a văzut patrula, și-a ieșit cu totul din fire. A apucat o sticlă cu apă și a izbit-o în capul plutonierului. A trebuit să-l iau sub scutul meu, altfel cine știe ce se mai putea întâmpla. Am umblat o săptămână întreagă ca să-l scap de pedeapsă. Pe urmă am ținut mereu legătura cu el. Când, mai târziu, mi s-a dat aprobarea să-mi lucrez pământul cu prizonieri ruși, am făcut mai multe intervenții să fie introdus în același lot,

ca în -, terpret. Nu mai putea să rămâie acolo, în ovăș. S-ar fi îmbolnăvit citind ziarele germane, pline de știri din Rusia. Și apoi, mi-a spus adeseori că i-e dor de cîmp de spațiu, în care să poată respira liber. Eu n-am mai avut prilej să-l întîlnesc, așa că nu i-am putut spune ce am făcut pentru el și nici să-l întreb dacă îi convine. Cărțile astea sunt prima solie pe care i-o trimit ca să știe că nu l-am uitat și că acum e oaspete pe moșia mea.

Povestirea contelui îl impresionează pe Vasile Grecu și-i aduce aminte promisiunea pe care însuși i-o făcuse lui Andrei Petrov.

— Vă rog să-i mai trimiteți încă o solie că e oaspetele dumneavoastră.

Contele îl privi mirat.

— Vă rog să-i împrumutați o pușcă de vânătoare și să-i obțineți un permis de la comenduire, adăugă Vasile Grecu.

Tânărul conte rămase o clipă pe gânduri, apoi întrebă:

— Și-a arătat el această dorință?

— Nu. E dorința mea. Mi-a spus că-i place vânătoarea. Mă gândesc că ar fi bine pentru el să umble pe cîmp, prin pădure... N-ar mai sta toată ziua în casă...

— Mda... - făcu contele, privindu-l cu atenție.

Mda... Ai dreptate dumneata... Însă e și o primejdie...

— Credeți că, avînd o armă, va încerca să evadeze? întrebă Vasile, uitându-se în jos.

— Nu! Nu de asta mă tem. Ci că s-ar putea să-și facă lui un rău. În starea sufletească în care se află... Dar, fie! Cred că stînd acolo, la țară, cu dumneata și cu soția dumitale, s-a mai potolit. Însă va trebui să-i obțin un permis, după cum ziceai. Ceea ce, mi se pare, nu-mi va fi nici mie ușor. Totuși, hai să încercăm!

Contele intră iarăși în odaia de unde ieșise și se întoarse ținînd în mână o pușcă de vânătoare și o tolă plină.

— Iată, ai aici o armă englezească și cartușele de trebuință. Când le termină, îmi scrii și-i trimit altele - zise

el. Și, chemând un servitor, îi porunci să ducă toate lucrurile la trăsură.

— Trebuie să ne grăbim - adăugă contele.

— Generalul pleacă din oraș la ora unu.

Ieșiră și se urcară în trăsură. Pe drum, contele zise:

— Dumneata ai aflat, domnule notar, că rușii pregătesc o mare ofensivă în Galiția? Nu? De-asta pleacă generalul. Kerenski vrea să-și încerce puterile. S-ar putea să nu ne dea permisul...

Dar, contrar presupunerii contelui, permisul îi fu eliberat foarte ușor. Generalul era într-o bună dispoziție deosebită, la care contribuise, probabil, și o sticlă de coniac, dovedită după o scurtă bătălie în doi.

— De fugit nu va fugi prietenul dumitale, domnule conte, că nu are unde să se ducă. Iar de se va sinucide, cu atât mai bine! - zise el, cu cinism, înmânându-i permisul.

— Dar să știi că-ți fac o mare favoare, o extraordinară favoare. Ți-l dau numai pentru că m-ai rugat dumneata. Însă te rog să rămână secretul nostru. Nu vreau să am neplăceri.

Tânărul conte îl conduse pe Vasile Grecu până la hotelul unde acesta trăsesese. Pe drum, îi relatează întrevederea cu generalul.

— Îți mulțumesc încă o dată, domnule notar. Te rog să aveți grijă de nefericitul meu prieten și să faceți și de-acum înainte tot ce puteți pentru el. Adio!

Și trăsura porni mai departe.

Căruța, bine legată și așternută din belșug cu fin, zdrăngănea înfundat, în trapul întins al cailor odihniți, pe drumul de-ntoarcere spre Cozla.

De pe bancheta din spatele slugii, Vasile Grecu privea liniștit în depărtarea amurgului, umbrit, la orizont, de o geană de pădure. Era mulțumit că terminase, și repede și cu bine, treburile pentru care venise la oraș. Dar mai mult decât sentimentul datoriei împlinite îl bucura gândul surprizei pe care i-o va face oaspetelui său când îi va înmâna darurile contelui - cărțile și pușca de vânatoare. Îi făgăduise că va obține pentru el o pușcă și un permis de

portarma, și iată că norocul îl ajutase să-și poată ține promisiunea făcută. Îi era drag Andrei. Nu-și dădea bine sama de ce, dar, hotărât, îi era drag. Poate pentru că discuțiile cu el îl scosese din cercul sâcâielilor zilnice, mărunte și obositoare, și-i oferiseră prilejul să se avânte în lumea ideilor, înaltă și generoasă, unde sufletul lui își putea deschide în voie aripile. Poate pențiu că venirea lui îl ajutase să vadă în lumina adevărului, crudă, și nu prin iluziile lui idilice, starea căsniciei lui cu Vilma. Lumina aceasta, deși dureroasă, îl eliberase de chinul temerilor și al îndoielilor și-i dăruise un sentiment de siguranță, de încredere în sine și de putere morală după care râvnise întotdeauna. Parcă se deșteptase în el un alt om, în stare să treacă dârz peste suferințele și năcazurile celui de-odinioară. Acest om nou care devenise avusese tăria de caracter de a destrăma prin câteva atitudini ho țările, potrivnice pornirilor sufletești, legăturile căsniciei, încercând să-i dea astfel Vilmei, din ce în ce mai mult, sentimentul eliberării din chingile obligațiilor matrimoniale și totodată posibilitatea de a-și reface viața pe temeiul iubirii. Și-a interzis s-o mai îmbrățișeze de câte ori venea acasă. Mai mult decât atât. Își mutase patul de lângă al ei, iar sara nu intră în dormitor înainte de a o întreba dacă s-a culcat. Aceeasi putere morală îi dădea tăria de a se purta față de Vilma cu o gingășie și o dezinteresare ocrotitoare de frate mai mare, încât nimeni, nici chiar ea nu putea bănuși suferința pe care o ascundea în inima lui. Da, poate de-aceea îl îndrăgise pe Andrei, pentru că venirea lui îl ajutase să înțeleagă adevărul și, înțelegându-l, să se depășească pe sine cel egoist pentru a putea îndrepta ceea ce însuși, prin egoismul lui, stricase. Dar ce spusese generalul acela? Că Andrei ar putea să-și facă vreun rău cu arma pe care i-o ducea? Așa de blând și de liniștit cum era, așa de cumpătat și de cultivat, i-ar putea trece oare prin gând să se sinucidă? De ce-ar face-o? Întrebarea aceasta îl chinuși o vreme, dar cum nu-i află niciun răspuns, se hotărî ca, odată ajuns acasă, să ascundă totuși arma și să nu i-o deie lui Andrei decât după ce-l va

cunoaște mai bine. Îi părea rău că astfel îl va lipsi pe Andrei și se va lipsi și pe sine de o bucurie, dar, vorba românului, paza bună trece primejdia rea.

Intrând în curte, Vasile o văzu pe Vilma ieșind în fugă din casă și alergând în întâmpinarea lui. Inima îi tresări, pătrunsă de-o dulce bucurie, dar totul nu dură decât o clipă, căci Vilma, oprindu-se la câțiva pași de el, îl întrebă:

— Ai adus arma?

Privirea îi era strălucitoare și caldă ca o îmbrățișare. Obrajii - rumeni. Pieptul i se înălța des, agitat de-o emoție puternică; sânii, mici, rotunzi și tari, ca de fetișcană, împungeau prin bluza de mătase.

Rusul apăru și el, surâzând, în pragul casei.

— Am făcut o prinsoare cu domnul Petrov - zise Vilma cu o rugămintă arzătoare în voce.

— Am câștigat, sau nu?

Vasile o privi lung câteva clipe, apoi se uită în jos. Sufletul lui, rănit, îl îndemna să răspundă - „Nu! >s la urma urmelor, așa hotărâse: să nu-i deie, deocamdată, lui Petrov, arma promisă. Dar i se păru c-ar fi meschin dacă i-ar strica Vilmei bucuria așteptată cu atâta nerăbdare și își călcă hotărârea dintâi.

— Ai câștigat! - răspunse el, străduindu-se să-și ascundă tulburarea.

— Am adus arma.

— Și permisul?

— ȘI

— Ura! Trăiască! strigă Vilma ci însuflețire, învârtindu-se într-un picior.

Vasile tresari. Era întâia oară, de când le intrase în casă Andrei Vasilevici Petrov, că Vilma se purta astfel, fără să o stânjenească prezența lui. Iar o asemenea bucurie, plină de lumină, izbucnită din inimă, ca o erupție a vieții, Vilma nu-i dăruise lui niciodată.

— Și 1 pe ce ați făcut prinsoarea? întrebă el cu un zâmbet trist.

— Pe un cântec - răspunse Vilma cu însuflețire.

— Domnul Petrov, pentru că a pierdut, trebuie să ne

pante un cântec rusesc.

Ofițerul rus, vădit emoționat, îi strânse cu căldură mâna lui Vasile.

— Îți mulțumesc - zise el.

— Sunteți oameni foarte buni, și deosebit de buni cu mine.

— Închipuie-ți, Vasile - izbucni Vilma -, domnul Petrov spunea că nu știe să cânte. Cu vocea domniei-sale?! E de necrezut! I-am spus: Cum de toți ceilalți prizonieri știu să cânte? Și ce cântece! Că doară i-am auzit și la biserică! Și dânsul, cu vocea lui...

Dar nu termină ce voia să spună. Se înroși, clipi de câteva ori, parcă speriată de îndrăzneala ei, și ieși în fugă din cameră.

Vasile se uită lung în urmă-i, apoi chemă sluga și-i spuse să bage căruța în curte și să aducă pachetele în casă.

Când văzu arma, Petrov fu adânc mișcat. O luă, o examinează cu încântare, o deschise, o cântăriă în mână, apoi, privindu-l cu ochi strălucitori pe Vasile, zise:

— Splendidă! Marcă englezească! Mulțumesc, domnule notar! Îți mulțumesc din inimă! Dar unde se mai pot găsi, la dumneavoastră, după trei ani de război, asemenea arme? E aproape nouă!

— Unde-am găsit și cărțile astea, domnule Petrov, y. i se Vasile arătându-i-le.

— Cum, și astea sunt pentru mine?!

— Da. Pentru dumneata. Cine altul ar putea citi rusește aici în casă?

Ofițerul îl privea uimit. Nu-i venea să-și creadă urechilor, dar nici nu-i venea să-l bănuiască pe notar că vrea să facă o glumă de prost-gust.

— Sunt rusești?

— Da. Te rog, vezi-le. Tolstoi și Dostoievski.

Andrei Vasilievici Petrov pâli, își duse mâna stângă la frunte, apoi o întinse, luă un volum, îi pipăi ușor, cu buricele degetelor coperta, îl deschise cu sfială, se uită îndelung, ca pe o fereastră prin care ar fi văzut infinitul, la

titlu, la numele editurii, și se cufundă în contemplarea paginilor, întoarse lent, cu o mișcare grațioasă a mâinii drepte și tandră ca o adiere.

Mut și ferindu-se să facă vreun gest ce ar fi putut tulbura emoția delicată a oaspetelui său, Vasile Grecu îl privea cu o profundă înduioșare.

Petrov puse încet cartea pe masă și își ridică privirile spre Vasile.

— Nu știu cum aş putea să-ți mulțumesc, domnule notar - spuse el cu glas schimbat, vibrând cald și grav, ca un cântec greu de jale, pătrunzător până-n adâncul inimii.

— Nu știu cum aş putea să-ți mulțumesc. Dar unde le-ai găsit?

— Dumneata ai trecut repede peste dedicația de la pagina a doua a primului volum. Te rog s-o citești. Îți vei da sama atunci că nu eu sunt acela căruia trebuie să-i mulțumești...

Ofițerul îl privi cu mirare.

— Cum aş fi putut face rost eu, un notar, și încă un notar român, în vreme de război, de o armă? Iar cărți rusești, unde să fi găsit, când nici cărți românești nu mai sunt?

— Într-adevăr - răspunse Petrov -, la asta nu m-am gândit.

— Ai dumneata un protector, sau mai bine zis ai un prieten puternic. Pe el m-am bizuit și eu când am spus că voi obține pentru dumneata o pușcă de vânătoare. Dar - e adevărat - nu știam că sunteți prieteni și că-mi va fi foarte ușor să obțin ceea ce-ți promisesem.

— Prieten e prea mult spus - zise Petrov, ținând în mână volumul cu dedicație.

— Da, îl cunosc pe conte. Și încă dintr-o împrejurare destul de neplăcută pentru mine. Dar de-atunci nu l-am mai întâlnit. E, într-adevăr, un om cu suflet nobil, generos. Și un om plăcut.

— El s-a interesat mereu de dumneata. Nu știu dacă ai aflat că prizonierii, concetățenii dumitale, muncesc pe moșiile lui.

— Din ce-mi spui dumneata - răspunse cu o undă de mirare Petrov -, trebuie să înțeleg că tot el a intervenit ca să fiu transferat aici?

— Da, domnule Petrov. Știa că ți-ar face plăcere să trăiești la țară.

— Admirabil om! îi sunt profund recunoscător.

Vilma intră ușoară, veselă, luminoasă. Se opri lângă Vasile.

— Ce bine-mi pare că am câștigat - șopti ea; dar în aceeași clipă zări pușca și exclamă, luând-o în mână și ținând-o femeiește, departe de trup: - Vai, ce frumoasă e!

Văzându-i stângăcia. Andrei Vasilievici Petrov surâse tandru.

— Dar astea ce sunt? - întrebă Vilma, întinzându-i pușca și aplecându-se mlădioasă să ia o carte.

— A! cu litere chirilice! - zise ea dezamăgită.

— Cine mai citește azi asemenea cărți? Pentru cine le-ai luat, Vasile? întrebă ea, și ochii-i umblau de la bărbatu-său la Andrei Petrov; apoi deodată pricepu și spuse alintat: - Știu! Cărți rusești. Le aveți în bagajul dumneavoastră? îl întrebă ea pe ofițer.

— Nu, doamnă. Le-a adus domnul notar.

— Sunt toate, și arma și cărțile, de la domnul conte, Vilma - zise Vasile.

— Domnul conte cel tânăr îl cunoaște mai de mult de domnul conte Andrei Vasilievici Petrov.

Vilma înălță fruntea, îl privi drept în ochi pe Andrei, apoi, înțelegând din surâsul lui că tot ce a spus Vasile este adevărat, se întoarse ușoară pe călcăie și se îndreptă spre ușă. Dar, trecând pe lângă o vază e i flori de câmp, se opri și începu să răsfire buchetul. O boare fragedă de sulfină se risipi în odaie.

— V-a mărturisit deci totul prietenul meu? întrebă ofițerul rus.

— Da, răspunse Vasile.

— Iar eu am pierdut prinsoarea, zise Vilma cu glasul stins, cufundându-și fața în flori.

Vasile se înfioră. Din tonul ei înțelese că e gata să

izbucnească în plâns.

— Doamne! - își zise el, privind-o speriat - numai de n-ar apuca-o criza tocmai acum și aici, de față cu omul ăsta străin!»

— De ce ați pierdut-o, doamnă?

— Eu am făcut prinsoarea cu ofițerul Andrei Vasilevici Petrov - zise ea, întorcându-se -, iar acum am în fața mea pe domnul conte Andrei Vasilevici Petrov.

Andrei râse din toată inima.

— Ei, adică ce vreți să spuneți, doamnă? că un conte nu trebuie să-și țină cuvântul? Dimpotrivă, acum puteți fi mai sigură că ați câștigat prinsoarea. Voi cânta, doamnă, nu vă faceți nicio grijă.

În sara aceea, Petrov, luându-și subț braț cărțile aduse de Vasile Grecu, se retrase mai devreme decât de obicei în camera sa. Și fereastra-i luminează până târziu în noapte.

Pușca de vânătoare și tolba de cartușe rămaseră agățate în cuierul gol.

IX

Vilma, când împlinise zece ani, fusese trimisă la o școală din orașul apropiat. Tatăl său, notarul Perța, avea acolo mai multe rubedenii, oameni bine situați. Dintre aceste rubedenii, alegea ca gazdă pentru fiică-sa pe un văr, judecător de ocol, care nu avea copii. Nu-i plătea acestuia mai nitaic, dar, toamnă de toamnă, îl ducea din Cozla lemnele trebuincioase, grâu, și, de Crăciun, un porc îngrășat.

Urmând ca externă cursurile școlii secundare și neavând nicio colegă care să locuiască prin apropierea casei, Vilma crescuse în singurătate, căci soția judecătorului, temându-se să nu i se întâmple ceva rău («Doamne ferește, să nu pățească fata ceva! mai știi? Să cadă dintr-un pod, să se înece la scaldă, să treacă vreo căruță peste ea... Doamne ferește!...»), nu-i dădea voie să iasă din curte. Și cum nici nu avea ce vorbi cu copila, Vilma se juca ore întregi cu păpușile, stând singură într-o odaie mare și întunecoasă. Trecuse de patrusprezece ani,

dar rămăsese mică și firavă. Părinții ei se mirau, când veneau s-o vadă la oraș, și-n vacanță, când Vilma se ducea acasă, întrebându-se cu cine o semăna. Și notarul Perța și nevastă-sa erau oameni voinici, cu fețele rumenite de soarele și vuiturile Cozlei. Nu putea fi vorba că i-ar fi lipsit hrana, căci nevasta judecătorului, dacă avea o grijă, apoi aceea era să-i dea de mâncare și de șapte ori pe zi. Numai că Vilma, cât ce gusta din bunătățile puse dinainte-i, se și sătura. Numai în vacanțele mari, când venea la Cozla, se mai întrema, alergând cu alți copii prin soarele și aerul grădinii părintești. Dar și aceste zile de recreație durau puțin, căci1, la numai două-trei săptămâni, nevasta judecătorului venea ca o furtună s-o ia la oraș.

— Nu se poate să rămâie aici - zicea mătușă-sa, vorbind repede și ascuțit.

— Aici, în sat, se ruralizează. Voi n-aveți idee, nu vă dați sama cât de ușor se ruralizează până și domnișoarele cele mai bine-crescute, dacă stau mai mult timp la țară.

— Fugi de-aici, Leontino! îi răspundea notarul, împotrivindu-se.

— Ce tot vorbești tu de domnișoare? Vilma e de-abia o copiliță. Are ea destulă vreme să se subțieze, să se deie după felul orășencelor. Las-o-n pace să se joace, că acumai la vârsta jocului.

Dar cum și doamna Perța era ele părerea Leontinei - că de o chinuia un abur de mărire ce i se trăgea din niște amintiri despre o legendară noblete a strămoșilor -, femeile ieșeau mereu biruitoare. Notarul nu-și făcea prea mult sânge rău din asta. El era un om comod, îi plăcea liniștea și, mai ales, nu voia s-o supere pe nevastă-sa, care, trăgând a doamnă, își aranjase casa ca la oraș (unde făcuse vreo trei ani de școală) și se purta îmbrăcată ca o cucoană. Îi plăcea și lui că avea o casă frumoasă, o gospodărie bine ținută și o nevastă curată și îngrijită.

La un moment dat notărășița a insistat pe lângă cumnată-sa ca Vilma să urmeze, paralel cu școala, un curs de croitorie, Leontina s-a împotrivit din răspuțeri («Cum? Vrei s-o pui la rând cu fetele sărace?! Cu cele ce trăbă să-și

agonisească pâinea?! Ce Dumnezeu!

Aveți numai o fată! Ce, nu sunteți în stare s-o înzestrați?»), dar, până la urmă, a cedat, căci doamna Perța ținea cu tot dinadinsul la gândul ei. «Cine știe dacă norocul fetei va fi să fie aici sau la oraș - își zicea dânsa.

— Dacă se va întâmpla să fie aici, la țară, e bine să știe coase. Nu va trebui să se ducă pentru orice nimic la oraș. Și câte nimicuri nu sunt de cusut într-o gospodărie, iar femeilor câte nu le treabă pentru a fi bine îmbrăcate?» Leontina, văzând că n-o mai scoate la capăt cu cumnată-sa, dacă nu-i intră în voie, o înscrise pe Vilma la un curs de croitorie, frecventat și de alte fete din familiile mai bune ale orașului.

Vilma, nefiind obișnuită cu lucrul de mină și neplăcându-i, nu a urmat cu dragă inimă acel curs, deși, încă din primele săptămâni, s-a distins prin gustul ei delicat și printr-un deosebit simț al armoniei liniilor și culorilor, ceea ce i-a atras, bineînțeles, laudele profesoarelor. Și poate că s-ar fi retras de la școală, dacă n-ar fi legat prietenie cu două colege. Prietenie? Era mai mult un fel de simpatie. Dar din simpatia asta au izvorât primele raze ce i-au încălzit viața, deschizând și câteva luminișuri în sufletul ei, până atunci posomorât de singurătate. Aceleași fete i-au împrumutat cele dintâi cărți cu povestiri sentimentale, care au adăugat noi umbre de tristețe sufletului ei închis.

Cam în același timp - tocmai împlinise optsprezece ani -, mătușă-sa Leontina începu să o scoată în lume, făcând vizite împreună, însoțind-o la baluri, îngăduindu-i să rămână în salon atunci când însăși primea vizite. Dar nimeni nu o lua în seamă. Fata rămăsese puțintică: la trup, plăpândă, delicată și închisă în sine. Doar privirile ei albastre-verzii se măriseră, se adânciseră și, dacă cineva s-ar fi uitat mai atent, și-ar fi dat sama că privirile acelea văd lumea ca într-un vis, așteptând să fie trezite la viață.

La un bal s-a întâmplat însă un lucru neobișnuit, care a scos-o din fire pe Leontina. Vilma, după ce a dansat un vals cu un student, nu a mai venit să șadă lângă mătușă-sa,

ci, luându-l de braț pe tânăr, a înconjurat de câteva ori, împreună cu el, plimbându-se și vorbind, sala de dans; apoi dansară din nou, după care se așezară pe o canapea, alături; când a reînceput muzica, s-au ridicat și au reintrat și ei printre dansatori. Obrajii fetei se împurpuraseră, îi răspundea râzând studentului și ferindu-și ușor capul, în ritmul valsului, de fața lui.

Odată cu ultimele acorduri, Leontina, încinsă și fierbând de rușine, părându-i-se că toată lumea stă cu ochii pe ea, se sculă de pe scaunul unde ședea, porni cu pași hotărâți spre Vilma și o luă de braț.

— E târziu, dragă, mergem imediat acasă, zise ea cu glasul asprit de iritare.

— O, nu, te rog! Să mai rămânem puțin! E de-abia. două... suspină fata.

Leontina o privi mirată. Vocea Vilmei - o voce nouă, pe care nu o auzise încă - îi pătrunse în urechi ca o melodie dulce, ademenitoare.

— Ia te uită!...» -, își zise Leontina, și o clipă fu gata să-i îndeplinească dorința. Dar pe dată se și dezmetici și rămase neînduplecată.

Acasă, mătușă-sa o înfruntă pentru purtarea ei.

— Am făcut vreun rău? Am dansat, atâta tot. Și ce-i cu asta? Că doară de-aceea se duc fetele la bal, să danseze, nu?

Glasul ei nu mai avea nimic din armonia anterioară. Ba, dimpotrivă, răzbătea din el o undă de răzvrătire.

— Bineînțeles că de-aceea se duc - răspunse, ciudoasă, Leontina -, dar nu se duc să danseze cu un singur tânăr!

— Dar, mătușico, era cel mai bun dansator! Dumneata n-ai băgat de seamă?

— Chiar de-ar fi așa, nu se cade! Lumea începuse să vă urmărească. Ba chiar, dacă nu mă-nșăl, să și vorbească.

— Ei, lumea! zise, enervată, Vilma.

Apoi, oftând, se retrase în camera ei, se dezbracă și se culcă.

A doua zi dimineață, Vilma reintra în ritmul monoton

al vieții de mai înainte, pendulând între școala de croitorie și locuința gazdei sale. Dar în curând cursurile se încheiară, iar traiul ei deveni și mai cenușiu. Fata mai păstră o vreme în suflet, ca pe o luminiță, amintirea acelei nopți de bal; apoi, pentru că mătușă-sa Leontina nu o mai scotea în lume decât la balurile «oficiale», ale «elitei», de unde n-ar fi lipsit nici s-o pici cu ceară, luminița aceea păli din ce în ce mai mult, până când, într-o zi, se stinse.

În anul dinaintea căsătoriei, Vilma trăi mai mult între două drumuri: de la Cozla la oraș, și de la oraș la Cozla. Uneori o bântuiau neînțelese, tulburi tristeți ce-i ampăienjeneau mintea, îi sugrumau respirația și o făceau să plângă-n hohote, până își pierde cunoștința; alteori simțea izbucnind în ea o puternică și dureroasă dorință de a se bucura de viață, pe care însă nu-și dădea sama cum ar putea să și-o împlinească.

Într-o dimineață de pe la sfârșitul lui mai, notarul Perța și soția sa stăteau de vorbă în verandă. Cu două zile înainte, Perța primise numirea de pretor. Erau bucu-Toși, bineînțeles, amândoi de înaintare, dar și triști că trebuiau să-și părăsească locuința din Cozla. Vilma, venind din grădină, trecu pe lângă ei părând că nici nu-i vede.

Doamna Perța se uită îndelung în urma fiicei sale.

— M-am tot gândit de-o vreme-ncoace cu cine sămănă Vilma - zise ea.

— Vedeam eu că sămănă cu cineva din neamul nostru, dar cu cine-anume nu știam. Iată, acum mi s-a deschis mintea! Acuma îmi aduc aminte!

— Dar de ce crezi tu că trăbă să semene cu cineva din neamul vostru, și nu din neamul meu? - întrebă Perța, zâmbind.

— După câte știu, nu prea vă puteți lăuda cu trupuri atât de zvelte.

— Ba da, ba da! Ne putem lăuda, așa să știi! Stai numa să-mi aduc aminte cum o chema - zise c-un fel de înfrigurare, fără a lua în seamă ironia soțului ei, doamna Perța.

— Dacă nu mă-nșăl - adaose îndată -, am o fotografie

de-a ei făcută după un desen vechi.

Ea se sculă de pe scaun, trecu în odaia de-alături, apoi, nu peste mult timp, bărbatul îi auzi pașii îndesați urcând scara podului. După vreo jumătate de ceas, doamna Perța se înapoie cu o fotografie veche. Se vedea că îi trebuise mult timp până s-o găsească, pentru că încă o mai ștergea de praf.

— Iat-o! - exclamă ea victorioasă, punând-o dinaintea noului pretor.

— E Piroșka! Piroșka Újvári! Când: am găsit fotografia, mi-am adus aminte și numele. Uită-te! Samănă ca două picături de apă.

Domnul Perța se uită de aproape la fotografie, apoi o îndepărtă, potrivit-o în lumină.

— Da, într-adevăr. Samănă. Ca două picături de apă nu, dar câteva din liniile feței și mai ales statura subțirică, delicată. Dar ce legătură este între neamul vostru și numele Újvári? Numele ăsta e al unei familii vestite. Mlădițele lui mai trăiesc și azi.

— O, a fost o întregă poveste cu Piroșka asta! Și-apărăsit familia și a fugit cu unul din neamul Újvári. A ajuns la Budapesta, la Viena, apoi i s-a pierdut urma. Ai noștri așa o pomeneau, cu numele ăsta străin, deși: nimeni nu a știut vreodată dacă au fost cununați sau nu.

Perța zâmbi.

— Voi țineți mai mult la fala numelui, decât la cinstea lui. Hei, soro! Vremuri apuse, lucruri moarte!

Doamna Perța nu răspunse. Se uita la fotografie cu: o uimire îngrijorată.

X

Moartea năprasnică a tatălui ei întunecă și mai mult sufletul Vilmei. Nu părăsea cu zilele odaia, nu vorbea cu nimeni. Mamă-sa, temându-se să nu-și piardă și fata, se hotărî să-și înăbușe durerea și să se intereseze mai îndeaproape de Vilma. După câteva luni de îngrijire, Vilma aproape că își reveni la starea de dinaintea morții pretorului Perța. Dar suferința prin care trecuse se cunoștea totuși: era mai palidă, mai închisă în sine și mai

timidă decât fusese. Nesiguranța vieții, de care abia odată cu catastrofa ce se abătuse asupra familiei își dăduse sama, teama de necunoscut și de naționalitatea morții o învăluia ca o manta rece, sub care inima ei tremura înfricoșată.

În această stare sufletească o cunoscuse Vasile Grecu.

Pentru sufletul lui, înăsprit cum era după luptele cu sine din seminar, după amara hotărâre de a renunța la anii de studiu și de a-și schimba profesiunea și poteca vieții, apariția fetei palide, delicate, cu privirile limpezi și adânci, a fost odihnitoare și înviorătoare ca întâlnirea unui drumeț rătăcit printre creste de stânci sterpe și arse de soare, cu o poiană de umbră și izvoare. Subt pretextul că vrea să afle, înainte de a se duce la școală, câteva din tainele notariatului, începu să facă vizite dese domnului Perța. Uneori Vilma trecea prin salon, unde cei doi bărbați stăteau de vorbă. El o saluta, o întreba de sănătate, și fata îi răspundea cuviincios, dar fără nicio însuflețire în ochii ei mari, albaștri-verzii. Când se întoarse, după un an, de la școala de notari, o găsi în doliu. Fie că negrul o făcea mai puținică la trup, mai firavă și mai delicată, fie că se potrivea mai bine cu chipu-i palid și cu ochii ei albaștri-verzii, Vasile, cât ce

O văzu, își simți sufletul greu de o dragoste plină de milă. Și pentru că dorul îi dădea mereu ghes s-o vadă, își înțeți vizitele la văduva fostului notar.

De la o vreme aceste vizite începură s-o irite pe Vilma. I se părea că nu au niciun rost, mai cu seamă - acum, după moartea tatălui ei. La un moment dat îi și spuse mamei sale că ar fi bine să-i dea de înțeles lui Vasile Grecu să nu le mai tot bată la ușă. Dar doamna Perța, privind-o lung, îi răspunse:

— Lasă, dragă, să ne mai intre și nouă câte un om în casă, că doară nu o să stăm tot singure. De altfel nu văd de ce te supără, de vreme ce tu, când ne vizitează el, nici măcar nu ieși din camera ta.

Într-o după-amiază, pe când doamna Perța stătea cu Vasile în salon, Vilma intră să-și ia o carte, și, la

rugămintea mamei sale, rămase acolo. Vorbiră de toate, damtai cu seamă despre război și despre nenorocirile ce le va aduce peste sat. Pe Vilma subiectul acesta nu o interesa, dar îl urmări atentă pe Vasile Grecu, care nu-și mai lua ochii de la ea, învăluind-o într-o lumină caldă, ocrotitoare. Sara, la cină, când mamă-sa o întrebă cum

I s-a părut oaspetele lor, Vilma răspunse, fără a-și ridica privirile din farfurie:

— Cred că e un om cumsecade. Dar tocmai de-aceea n-ar trebui să ne calce pragul atât de des.

Totuși, când, peste câteva zile, auzi vocea lui Vasile Grecu în salon, intră, spunând că vrea numai să-i deie binețele, înainte de a se duce la biserică. Dar, luându-se cu vorba, se făcu târziu și nu mai plecă. În săptămânile ce urmară, fu mereu de față de fiecare dată când Vasile Grecu le trecea pragul. Vizitele aceste îi abăteau gândurile de la nenorocirea ce se prăbușise asupra lor, iar prezența lui, fără să-și deie sama de ce, o făcea să se simtă în siguranță.

Când mamă-sa îi spuse că Vasile Grecu a cerut-o în căsătorie și că ar fi bine să nu-l refuze, se sperie. Căsătorie? Dar ce este căsătoria? Patru zile se ascunse din naintea lui. Dar maică-sa insista. Vilma, știind cât de mult suferă de pe urma morții fostului pretor, începu, de la o vreme, să se înduplece cu gândul. - „La urma urmelor - își zise ea într-o sară -, de ce i-aș crește supărarea și nu i-aș face pe voie? Că doară nu se va sfârși lumea dacă mă voi căsători! Plec de-acasă și-atâta! Ce, n-am trăit eu și până-acum mai mult cu mătușa decât cu mama? Ori în casa mătușii, ori într-a lui Vasile Grecu, tot aceea va fi. Ba, poate, chiar și mai bine, că-i om cumsecade. Și-apoi voi fi și eu, în sfârșit, la casa mea.» Și adormi în gândul acesta. Dimineață îi spuse maică-sii să pregătească toate cele trebuincioase pentru nuntă.

Dar, a doua zi după cununie, cât ce rămase singură, alergă în grajd, luă o funie și se urcă în podul casei. O legase de câpriori, când deodată, așa, din bun senin, izbucni într-un plâns cu hohote. Încercă să se stăpânească, dar nu reuși. Puterile i se frânseră. Căzu leșinată. Își veni

în fire către amiază. O durea carnea de parcă o bătuse cineva cu un lemn, și se simțea grea ca de plumb, cu mințile tulburi. Întru târziu, văzu funia. Se ridică încet, gemând, o dezlegă, o puse într-un sac și scoborî scara pe pipăite, îngrozită, la fiecă mișcare, că o vor părăsi puterile și că se va prăbuși. După ce cobori și cel din urmă fuscel, se răzîmă de zid, amețită. Păreții se-nvârteau în jurul ei, coborînd și urcînd, de parcă toată casa ar fi plutit pe un vârtej de ape. Când se mai liniști, duse funia la locul ei, intră în casă și se culcă istovită.

Venind, sara, acasă, Vasile o găsi în pat, cu febră mare. Îngrozit, trimise după soacră-sa. Doamna Perța sosi într-un suflet. Dar, după un ceas, ieși din cameră și-i spuse, calmă, uitându-se în jos și străduindu-se să aranjeze cu vârful ghetei înguste un lăicer de care se împiedicase:

— Nu te speria. Nu e nimic grav. Să stea liniștită 3 n pat, și-atîta. O să-i treacă... Ce vrei? Nevastă tânără... Se mai întîmpla și-așa...

O săptămână întreagă Vilma nu se dădu jos din pat.

Vasile, cât ce sosea acasă, se-nvârtea numai în jurul ei, îngrijind-o cu duioșie, ca pe un copil. Încă de-a doua zi nu mai avu febră, iar în a treia zi o lăsară și durerile de cap. Totuși, se simțea toropită de povara unei oboseli nemaisimțite vreodată și rămânea ceasuri întregi nemișcată, cu ochii închiși. Îl auzea pe Vasile intrînd în odaie, îl auzea mișcându-se încet, temându-se parcă să nu o trezească, îl auzea întrebînd-o cum se simte, dacă să nu-i aducă ba una, ba alta. Își zicea că ar trebui să nu-i lase întrebările fără răspunsuri. Dar ce-ar fi putut să-i răspundă? Că nu are nevoie de nimic decît de liniște, că ar vrea să nu o mai întrebe nimic, că nu-și dorea nimic altceva decît să fie lăsată în pace? Lăsată să se scufunde în pustiul rece din sufletul ei, să zacă acolo singură, până nu va mai auzi și nu va mai simți nimic? Numai noaptea, după ce omul de lîngă ea, istovit de muncă și de veghe, cădea într-un somn adînc, numai atunci își deschidea ochii, odihnindu-și în pustiul orb al întunericului din jur privirile obosite de chinul dinlăuntru ei.

Într-o dimineață, către sfârșitul săptămânii de când zăcea în pat, trezindu-se din somnul ușor care o furase către zori și mijindu-și pleoapele atinse de lumina soarelui, zări în fața sa chipul lui Vasile. Bărbatul ședea pe un scaun, cu bărbia sprijinită în pumni, privind undeva departe prin fereastra deschisă. Obrazul îi era tras și palid de parcă abia se sculase după o boală grea. O mare tristețe îi gârbovea spinarea și-i alungea trăsăturile profilului. Vilma nu-și luă multă vreme privirile de pe figura lui, urmărindu-i atentă tăcerea. Dar când Vasile, oftând, se mișcă pe scaun, ea își coborî repede pleoapele și se prefăcu adormită.

În noaptea care urmă, se gândi mult la el și la nefericitul lor început de căsnicie. Nu, nu-l ura pe Vasile. Dimpotrivă, îi era milă de el, de suferința lui, de bunătatea lui zadarnică, dar o milă rece, străină. Nu, el nu era cu nimic vinovat, după cum nici ea nu avea nicio vină că acceptase să-l ia de bărbat fără să-l iubească, crezând că iubirea lui pentru ea și încrederea ei în iubirea lui vor fi de ajuns pentru temeiul vieții lor împreună. S-a înșelat. Acum însă era prea târziu ca să mai poată schimba cele înfăptuite. Dacă nu voia să se facă de râsul lumii și să-l doboare pe acest om cumsecade nu-i rămânea altceva decât să se împace încă odată cu soarta ei posomorâtă. Își simțea sufletul copleșit sub povara unei dureri grele ca o lespede rece. Lacrimi fierbinții îi izvorau din ochi, prelingându-i-se pe tâmpile, în pernă. Plânse mult, până către dimineață.

Când se trezi, Vasile nu mai era în odaie. Ascultă o vreme liniștea din jur, încercând să prindă un zgomot cât de ușor de pași. Nu se auzea nimic, decât, din când în când, câte un zvon depărtat de glasuri venind de pe uliță sau poate din curțile vecine. Se dădu jos din pat, se spălă, primeni așternutul, se îmbracă și se apucă de treabă. Erau atâtea de făcut - de deretecat, de spălat, de șters și de îndreptat - după o săptămână de boală, încât nici nu-și dădu sama când trecu vremea. Cât ce se însără, gustă ceva în fugă, pregăti cina pentru Vasile și se băgă în pat, fără să

mai aprindă lampa.

Tocmai ațipea, când auzi ușa de la intrare. Pașii lui Vasile se apropiară de ușa dormitorului, clanța scârțâi, apăsată încet, cu grijă, alți pași, apropiați, și o adiere rece. amestecată cu miros de tutun. Nu deschise ochii, nu se mișcă. Pașii se îndepărtară, clanța ușii scârțâi din nou, apoi, după o vreme, auzi, venind dinspre bucătărie, clinchetul fraged al unei lingurițe învârtite într-o ceașcă de porțelan. Se întoarse cu spatele spre patul vecin, hotărâtă să mai rămână o noapte singură cu tristețile ei, ce-i înghețau sufletul. Și adormi, părându-i-se că alunecă.

În vis, pe un povârniș cu capătul într-un vârtej de neguri albe.

A doua zi se sculă în zori, trecu în bucătărie, aprinse focul și pregăti cafeaua. Apoi o aduse în dormitor. Vasile tocmai își punea haina, fiind gata de plecare. Văzând-o cu tava în mână, o privi mirat, surâse – un surâs stingher – și, apropiindu-se, o mângâie stângaci pe cap, sărutând-o ușor pe frunte.

— Cum te simți? întrebă els coborându-și mâna pe umărul Vilmei și vrând parcă s-o cuprindă și s-o adune lângă sine.

— Bine, răspunse ea, cu ochii la tavă, neoprindu-se din mers.

— Ieri – continuă el, așezându-se pe scaun –, ai deretecat toată casa. Nu trebuia să te ostenești. De-abia te-ai sculat din pat... Dacă aș fi știut ce ai de gând, chemam pe cineva să te ajute.

— După cum ai văzut, n-am avut nevoie de niciun ajutor.

— Ba nu, era mai bine dacă te-ajuta cineva – răspunse Vasile cu seriozitate.

— De altfel, am și vorbit cu părinții unei fete. O sânceapă a veni de mine. Așa mi-a spus maică-ta să fac, și cred că ea știe ce spune.

— Cine?! Mama?! se miră Vilma, și adăugă, pe același ton, privind în jos, cu un surâs amar și învârtin. **d** lingurița în ceașca de cafea:

— Ce știe ea?!

— Zice că de-aceea ți s-a făcut rău, că prea te-ai zdrobit cu pregătirile de nuntă, și că, dacă vreau să nu se repete criza pe care ai avut-o, să-ți aduc un ajutor.

Vilma își ridică încet pleoapele și se uită în ochii lui atentă și gravă de parcă ar fi vrut să-i citească gândurile; apoi, coborându-și privirile, zise cu glas liniștit, dar accentuând într-un fel ciudat cuvintele:

— Bine, Vasile, bine... Dacă tu crezi că trăbă... La urma urmelor, e casa ta și ești liber să faci ce vrei și cum vrei. Dar nu mi-ar plăcea să te-ngrijoreze prea mult sănătatea mea. Criza aceea a fost și a trecut, și alta mai mult nu va fi. Iar toate celelalte se vor petrece, de-acum înainte, după cuviință.

Într-adevăr, în scurt timp, traiul lor intră pe făgașul căsniciilor așa-zise normale, Vilma străduindu-se să nu se abată câtuși de puțin de la rânduielile observate în casa părintească. Și deși câteodată își dădea sama că gesturile și cuvintele ei nu izvorau din inimă, nu renunță la hotărîrea luată: de a se supune întru totul obligațiilor matrimoniale. La început nu i-a fost peste măsură de greu, pentru că Vasile o înconjura la tot pasul cu iubirea lui devotată și ocrotitoare, care, deși uneori o irita, fără să înțeleagă de ce, îi dăruia totodată un sentiment odihnitor de încredere în sine și de putere morală. Astfel că, după câteva luni, ajunse să se împace cu viața tihnită dusă alături de notar, la adăpost de grijile, de năcazurile și de lipsurile care-i sâcâiau pe cei mai mulți din jurul ei.

Dar, cam la un an de la cununie, străduința zilnică de a accepta supusă monotonia treburilor mărunte și fără de sfârșit ale gospodăriei, plicticoasele, pentru ea, subiecte de discuție care îl interesau pe Vasile - războiul, rechizițiile, morții, răniții, greutățile familiilor văduvite de ajutorul bărbaților plecați pe front - și, mai cu seamă, efortul de a-și înfrânge repulsia față de îmbrățișările și mângâierile lui, începură s-o obosească și s-o apese ca zidurile unei temnițe reci și întunecoase. Cu cât această impresie pătrundea mai adânc în sufletul ei, cu atât mai

puternic dorea să se elibereze, să izbucnească din bezna lor, ca o floare proaspăt înflorită, în strălucirea caldă a soarelui de primăvară ce se înstăpânise peste tot jurul.

Casă, gospodăria îi deveniră curând povară, și, adeseori, parcă încercând să rupă cercul vrăjit al plictiselii zilnice, trântea porțița în urma ei și o lua pe uliță la deal. Nu se oprea din mers decât în fânațele de pe creasta Măgurii Mici, în marginea de apus a satului. Acolo, se așeza pe un trunchi de copac căzut și rămânea nemișcată o vreme, cu privirile pierdute în **z**: are, de-ai fi zis, văzând-o, că așteaptă pe cineva. Apoi se ridica încet, parcă ostenită de zadarnica așteptare a cuiva care ar fi trebuit să vină dar nu mai sosea, și pornea agale pe un drumeag umbrat de goruni bătrâni, ce se pierdea în pădurea din apropiere. Se-ntorcea către amiază, cu obrajii aprinși de adierile reavăne ce-o învăluiau susurând, purtând în brațul stâng un snop de flori și mlădițe înfrunzite.

Într-una din aceste plimbări, pe când tocmai se apleca să culeagă un fir de clocotel, o pală de vânt rece îi smulse pălăria din cap și-i învolbură scurt poalele rochiei. Se ridică brusc, înfiorată, și privi în sus. Prin frunzarul despletit văzu cerul cenușiu. Își luă repede pălăria din iarbă, o puse pe cap, înnodându-i strâns, subt bărbie, panglicile mari, albastre, și porni alergând pe drumul den-toarcere. Dar de-abia făcu câțiva pași, că un tunet puternic se rostogoli, bolborosind, peste pădure. Simți stropi reci pe piept și pe umeri. Ploaia îi călca pe urme. Nu mai avea răgaz să ajungă până în sat. Trebuia să se adăpostească. Dar uncie? Își aduse aminte că, în plimbările ei, văzuse, de mai multe ori, un fel de colibă, și că o dată se apropiase s-o privească, mai de-aproape. Înaltă de un stat de om și rotundă, era temeinic clădită, poate că de paznicii forestieri, dintr-o împletitură de crengi și jipii, întărită cu pociumbi bărduiți, în jurul unui trunchi gros de gorun, rățezat și cojit, care-i sprijinea, pe mijloc, acoperișul. Alergă într-acolo și ajunse tocmai în clipa când ploaia începu să cadă răpăind.

Istovită de-atâta fugă, își răzimă fruntea de trunchiul

din mijloc, cuprinzându-l cu brațele. Rămase așa, nemișcată, o vreme, ou ochii închiși, trăgându-și suflul și ascultându-și bătăile inimii, năvalnice, vibrând surd în urechi.

O rafală de ploaie se abătu asupra adăpostului, sfârâind și șuierând ca un fier încins aruncat în apă.

Deschise ochii și își întoarse privirile spre intrare.

Afară, puhoiul se întetise cu vântul, și tunetele bubuiau neconținut peste tot jurul.

Un vârtej târiș de frunze ude pătrunse prin deschizătura intrării, aducând o undă de aer proaspăt în umbra colibei, mirosind, caldă, a toamnă și a hambar încins.

— «Numai de n-ar trăsni...» -, își zise Vilma, mângâind cu palmele trunchiul, dulce la pipăit ca pielea. Îi era teamă de trăsnete. O teamă ciudată, care, înfiorând-o, îi crea totodată o puternică stare de neliniște și o intensă senzație de descătușare.

— Numai de n-ar trăsni! zise, simțind că o-neacă plânsul.

Aproape în aceeași clipă, o lumină strălucitoare îi luă vederea, iar un tunet uriaș, ca o prăbușire scrâșnita de stânci despicate în haos, îi înecă auzul. Îngrozită, într-un suprem efort instinctiv de a se apăra, strânse aprig în brațe trunchiul copacului. O lavă fierbinte o cotropi, copleșindu-i simțurile și toropindu-i puterile.

Când se trezi din leșin, nu-și dădu sama dintr-odată nici unde se află, nici ce i se întâmplase. Se uita uimită în jur. Auzi cântece de pasări, foșnet de frunze. Încet-încet își aduse aminte. Va să zică scăpase! Trăsnitul acela puternic nu căzuse pe colibă.

Încercă să se ridice, dar nu reuși. O moleșeală adâncă îi toropea până și intenția de a se mișca.

Oare cât timp trecuse de când își pierduse cunoștința? Nu cumva e foarte târziu? Întoarse capul și privi spre intrare. Afară, în iarba udă, scânteiau pete de soare. O amețeală dulce, ca o alunecare în somn, o învălui. Închise ochii. «Numai de n-aș adormi...», își zise tresărind.

Respiră adânc de câteva ori și iarăși se opinti să se ridice. De data aceasta izbuti. Ostenită, se razima cu spatele de trunchi și rămase o vreme așa, nemișcată, adunându-și puterile. Apoi, cu pași pipăiți, ajunse în pragul colibei. Se sprijini de un uscior și privi în jur. Peste tot, în iarbă, crengi și ramuri rupte de furtună. La vreo douăzeci de pași în fața colibei, trunchiul unui gorun bătrân zăcea despicat în două și ars. După ce-l privi o vreme înfiorându-se – acolo căzuse trăsnetul care o îngrozise de moarte –, Vilma păși pe potecă și, ridicându-și cu o mână poalele rochiei, porni încet spre casă.

Intrarea lui Andrei Vasilievici Petruv în casa lor întinsese o punte de sinceră apropiere între Vilma și Vasile. Dar – această punte avea ca scop doar năzuința amândurora de a face tot ce puteau pentru ca ofițerul rus să nu se simtă stingher. Totuși, când se mai sfătuiseră ei atât de intim asupra prânzului sau cinei de fiecă zi, de pildă, decât acum, când îl aveau ca oaspete pe Andrei Petrov? Când se mai bucurase Vilma atât de adânc de darurile pe care i le aducea Vasile și când îi mai mulțumise ea atât de mișcată ca acum, când i-a adus rusului arma de vânătoare și cărțile?

Dar, în vreme ce prezența străinului întindea o punte de apropiere sinceră între cei doi soți, o alta, misterioasă, însă cu mult mai trainică, deși mai gingașă, pornea din sufletul Vilmei, ca un mănunchi de raze, spre Andrei Vasilievici. Prinsoarea făcută în absența lui Vasile a fost cea dintâi întruchipare a acestei năzuințe de apropiere ce începuse să încolțească în inima Vilmei încă din clipa când îl auzise pe Andrei vorbindu-le prizonierilor ruși.

Deși tânăr, Andrei Vasilievici Petrov nu era un băi; T bat naiv, care să nu priceapă, fie și numai din câteva manifestări, oricât de discrete, simțămintele și intențiile unei femei față de el. Așa că, încă din primele zile ale ospetiei lui în casa notarului, își dădu sama de simpatia Vilmei pentru el și, în sinea lui, se bucură. Dar nu o luă în serios. «Așa sunt toate femeile – își zise el.

— Abia așteaptă să întâlnească un bărbat necunoscut

ca să-și reverse asupra lui toată simpatia pe care uită să o acorde soțului sau prietenului vechi. În ce mă privește, n-am nimic împotriva. Ba chiar cu atât mai bir, ei o să-mi facă mai plăcută șederea aici.»

Dar din ziua când făcuse prinsoarea cu Vilma, își schimbase părerea. Nu se mai simțea chiar atât de sigur pe sine.

Vilma era vioaie și veselă cum nu mai fusese până atunci. Vorbea mereu, povestind vrute și nevrute, învăluindu-l în farmecul dulce al glasului ei și-n hohotele-i de râs cristalin. Andrei o privea surâzând, dar fără s-o asculte, chinuit în sine de umbrele unui trecut îndepărtat, pe care vocea ei i le trezea, clar care nu reușeau să se închege în imaginea unei amintiri. Dintr-odată însă, când Vilma, alintându-se, i-a rostit numele cu o vădită intenție de a-l pronunța cât mai corect rusește, și-a adus aminte. A simțit un junghi până-n adâncul inimii.

Glasul Vilmei semăna cu al unei fete pe care o iubise în adolescență și care murise în brațele lui. Surâsul i s-a stins. O durere adâncă l-a copleșit.

Vilma, fie că observase schimbarea, fie că nu o remarcase, a continuat să vorbească și să râdă, învărtindu-se în jurul lui ca o pisică în jurul vrabiei cu o aripă ruptă. Iar când, înțelegându-se asupra prinsorii, i-a strâns mai tare decât s-ar fi convenit mina în mânuța ei albă, moale, de copilă, Andrei Petrov s-a înflorat și nu s-a putut stăpâni să nu o privească adânc în ochi. Lumina ochilor ei, până atunci jucăușă, a pâlpâit o clipă și a reînviat pătimașă, scăpărând o scânteie a cărei strălucire Andrei a înțeles-o întocmai.

În aceeași secundă, căruța care îl aducea pe Vasile de la oraș se opri se poartă.

Din ziua aceea atitudinea Vilmei față de oaspetele lor s-a schimbat cu desăvârșire. Privirile ei deveniră tandre, obișnuita ei paliditate dispăru. Înflorea în fiecare zi, devenind mai frumoasă. Râsul ei trecea ca o undă de lumină prin sufletele celor doi bărbați.

Numai că Vasile, cu fiecare izbucnire de voioșie a

Vilmei, înțelegea mai bine încotro se-ndreaptă iubita lui soție. Ai fi putut să-ncerce să-i stăvilească îndepărtarea de el și apropierea de Andrei Petrov. Avea acest drept și era conștient de el. Dar totodată știa că-l pierduse încă de la începutul căsniciei, de vreme ce Vilma nu-l iubise și nu-l iubea. «Și dacă totuși m-aș opune acestei apropieri – se întreba Vasile –, cui ar folosi o asemenea opoziție? Mie? Nicidecum! Vilmei? Cu atât mai puțin! Căsniciei noastre? Bineînțeles ca nu, căci o căsnicie neîntemeiată pe iubirea reciprocă a soților nu este altceva decât un lung proces de divorț cu sentința de despărțire mereu amânată. Deci unica potecă pe care pot ieși din impas și totodată pot să-i dau Vilmei libertatea de a se bucura de viață, așa cum e drept și cum am hotărât, este să mă supun întru totul adevărului. Așa am făcut atunci când n-am vrut să slujesc în altar pentru că nu credeam în taina leturghiei, așa voi face și acum, despărțindu-mă», își încheia el gândurile. Dar deși își dădea sama că aceasta era singura dezlegare potrivită, amina mereu să o comunice Vilmei și soacră-sii, simțind, că, despărțindu-se, își va smulge însuși rădăcinile vieții. Căci, împotriva tuturor legilor minții, o iubea pe Vilma, și încă din ce în ce mai mult.

Andrei Vasilievici Petrov, după acel moment de rătăcire din care îl trezise sosirea lui Vasile cu darurile contelui, reveni la atitudinea lui anterioară, purtându-se cu cea mai mare cuviință și făcându-se că nu observă schimbarea din comportamentul Vilmei. Își supraveghea cu atenție cuvintele, surâsurile, gesturile, privirile, hotărât să nu facă nicio concesie neliștii ce-i creștea în suflet subț ploaia de lumină pe care o revărsa asupra-i iubirea Vilmei. El înțelesese cât de mult o iubește Vasile pe soția lui, și conștiința îi poruncea să nu-și îngăduie nicio slăbiciune ce ar putea răni sufletul acestui om bun care îl primise cu brațele deschise în casa lui. – «Voi accepta simpatia ei nevinovată – își zicea Andrei –, dar nu voi face niciun pas mai departe, nu mă voi lăsa târât într-o aventură de dragoste cu această femeie delicată și drăguță, e drept, dar care, pătimașă fiind, poate că s-ar fi purtat la fel cu

orice alt ofițer i-ar fi trecut pragul. Așa sunt femeile acum, în timp de război. Toate sunt așa. Nesiguranța vieții, așteptarea, primejdiile zilnice, știrile de pe front, sau Dumnezeu știe ce le-a scos din fire, creându-le o stare de nervozitate de care însele nu sunt vinovate.»

Vasile Grecu remarcă purtarea corectă a lui Andrei, și în adâncul sufletului său îl respecta și-l admira pe contele rus pentru atitudinea lui într-adevăr nobilă. Dar simțea că, până la urmă, iubirea pătimașă a Vilmei, ațâțată tocmai de această rezistență, va birui. Și un pustiu de gheață îi umplea inima.

Pe la mijlocul lui iulie sosiră și ceilalți prizonieri ruși. Fură împărțiți, ca și primii, la cele două moșii din Cozla și la alte trei mai depărtate. Cum cei rămași în sat roboteau mereu prin curțile boierești, unde aveau veșnic câte ceva de făcut, oamenii nu-i vedeau decât duminica, la liturghie, și numai pe aceia care cântau la biserică. Dar, la puțină vreme după seceriș, începură să apară, când ici, când colo, pe uliți, îndemnând boii și mergând pe lângă carăle încărcate care aduceau sacii sătui la grânarele conților. Cauza înmulțirii lor în sat era chemarea la oaste, în toiul secerișului, a tuturor slugilor boierești între treizeci și șaizeci de ani și a încă vreo treizeci de români. Părintele Mihuleț îi spovedi și-i împărtăși înainte de plecare, cum făcuse cu atâtea rânduri de oameni. Dar, văzând că satul aproape se deșertase de bărbați, nu-l mai părăsea gândul rău că stăpânirea chezaro-crăiască tocmai de-aceea adusese prizonierii în Cozla, ca să-i poată trimite la măcel pe toți bărbații în putere și astfel să stârpească sămânța românilor. Întărit în acest gând și de neașteptata înrolare a ginerelui său, Petru, părintele începu să creadă că tartorul tuturor acestor potriveli era, în satul lor, Ponorî, administratorul. Mai ales că, de când îi găzduia pe cei doi ofițeri, acesta se dădea mare și tare în comună. Părea că mai crescuse pe cal și, spre mirarea cozlenilor, de unde până atunci vorbea cu ei românește, începu să se facă a nu mai ști decât ungurește.

Dar, cum se zice, în realitate dracul nu era chiar atât

de negru pe cât îl vedea popa românesc. Adevărul era că Ponori, căzut sub influența celor doi ofițeri, își pierduse și bruma de cumpăt ce-o mai avea. La curte, benchetuiala nu mai contenea. Orice reprezentant al împărăției austro-ungurești, de la pretor și prim-pretor, care se abăteau din când în când prin sat, și până la executorul de dări sau la cel din urmă jandarm, era primit cu mare tămbălău și ospătat boierește. Administratorul părea că s-a deșteptat dintr-un somn greu și îndelungat. Ani de zile crezuse că nu are altă menire pe pământ de cât să îngrijească de moșiile conților, să sporească averea lor și, bineînțeles, averea lui. Ba, dacă e spunem tot adevărul, mai mult averea lui decât averea lor. Acum, dintr-odată, fie din cauza tovărășiei zilnice cu cei doi ofițeri, care, în ochii lui, reprezentau autoritatea supremă a Statului, fie din pricina bețiilor necurmăte cu acești reprezentanți ai Statului, începuse să i se năzară că și el ar fi un fel de stâlp al împărăției, și că menirea lui, aici, în Cozla, printre români, era de a reprezenta, la rândul-i, zbierând și înjurând pe ungurește, guvernul de la Viena.

Din cele două cauze, parcă tot mai de crezut era a doua, căci, de cum însăra, începea în curtea boierească o petrecanie zgomotoasă nevoie mare, ce nu se spărgea până în zori. Cântecelile ofițerului celui tânăr erau urmate de altele, zise de glasurile mai subțiri ale cumnatelor și soției administratorului. El secunda pe toată lumea cu vocea lui groasă, de bondar. În răstimpuri, zbierau cu toții în cor. Hărmălaia lor trezea toți câinii satului, care începeau să urle în liniștea adâncă a nopții de vară.

Locuința administratorului se schimbasesc și într-altfel într-un cuib de petrecanii. Căpitanul, când vinul i se suia la cap, făcea ochi dulci celor două fete. El o plăcea mai mult pe cea mai mare, pe Șary: era mai grasă și mai albă. Dar, de la o vreme, amețit de vin, cu privirile împăienjenite, nu-și mai dădea sama care-i Șary și care öcsi, și le făcea ochi dulci amândurora. Sublocotenentul, când le prindea pe la colțuri și pe culoare, le săruta pe rând, dar, ipocrit, de față cu Ponori și cu nevasta acestuia, se purta cuviincios.

Numai în timpul petrecerilor, când se-ntrecea cu băutura, le făcea curte pe subt masă, cu piciorul, stând când lângă una, când lângă cealaltă; dar totdeauna cu grijă să nu-l observe cineva și mai ales aceea din fete care nu era la rând.

Doamna Ponorî, căreia nu-i plăcea obiceiul soțului său de a bea la cârciumă cu cine se nimerea, era încântată de aceste petreceri. Ele îl mai adunaseră pe Ponorî de pe drumuri. Dar nu numai pentru atâta. Fiind o femeie veselă, ce iubea viața zgomotoasă, își dorea de mult o societate, își dorea să fie gazdă primitoare, nu numai nevasta administratorului, și își mai dorea, demult, incu din prima tinerețe, petreceri cu lăutari și ciardaș. Acuma le avea. Și era bucuroasă de ele. E adevărat că o cam irita năravul căpitanului de-a arunca ocheade nerușinate, la beție, celor două surori ale sale mai mici, clar nu făcea mare caz, zicându-și că, la urma urmelor, cine știe de unde poate răsări norocul fetelor. Zestre bună aveau, slavă Domnului!

Dar cel mai încântat dintre toți era, de bună seamă, Ponorî însuși. Încântat de societatea celor doi ofițeri chezaro-crăie. Ști, încântat că avea prilej necurmat de băutură și, îndeosebi, că, datorită prizonierilor, câștiga înzecit decât până la venirea lor.

Rușii munceau temeinic, întins, că niște vite de jug, plătindu-și cu vârf și îndesat mâncarea pe care le-o pregăteau femeile de la cele două curți boierești.

Cozlenii se împrieteniră degrabă cu ei. Duminicile, mai ales, îi puteai vedea pe unii șezind pe la portițe, în cinci cu sătenii, care-i îmbiau cu mâncare, cu tutun, și chiar cu un pahar, două de rachiu. Câte un bărbos ținea pe genunchi un copilaș, îl alinta, îi netezea părul și-i puneă o mulțime de întrebări în limba lui ciudată. Copilul râdea, femeile, bătrânii zâmbeau. Și **z** im bea și bărbosul, mulțumit de omenia românilor.

— Nu-s oameni răi, săracii!

— Sunt blânzi ca oile!

— Păcat că nu ne înțeleg limba! Câte lucruri nu i-am putea întreba de prin țara lor, pe unde se vor fi aflând ai

noștri...

Duminicile și-n faptul sării, după ce satul se liniștea, prizonierii se amestecau tot mai mult printre cozieni. Câte-un glas de ici, câte-un glas de colo începea ținte. Parc-ar fi fost niște semnale. Îndată se adunau mai mulți și cântau în cor, pe patru voci, cântece nemaipomenit de frumoase, pline de-o jale profundă, ele patimă, cu întorsături calde. Ascultându-le, cozlenii se simțeau pătrunși de un fel de sfială, ca-n fața unei taine adânci, și sufletele lor se umpleau de milă și de respect pentru oamenii aceștia voinici și fără de noroc, gândindu-se că desigur despre țara lor depărtată își aduc aminte când se pierd în cântecele acestea înlăcrămate.

După cântece, când osteneau, prizonierii se așezau pe jos, pe iarbă, și, după ce rămâneau muți o vreme, de parcă sufletele lor ar fi fost plecate cine știe pe unde, începeau între ei o discuție fără de sfârșit. Câte unul vorbea mai mult, în tăcerea celorlalți, de părea că-i popă și că ține cazanii în biserică. Nesfârșite cazanii! Și când acela termina, reîncepeau ciorovăiala, și ceasuri întregi nu o mai sfârșeau, de se mirau oamenii cum de puteau vorbi atâta. Dar ceea ce îi mira mai mult pe săteni era că, din liniștiți cum fuseseră înainte, când cântaseră sau când ascultaseră cazania, pe-atât de mult se aprindeau în discuție, fluturându-și bărbile mari, dând din brațe și fulgerând din priviri.

Cozlenii făceau roată în jurul lor și ascultau în liniște, atenți. Dar ce puteau înțelege ei?

— De bună seamă că vorbesc tot de lucruri mari, pentru care se ceartă ele obicei oamenii - zise într-un rând o femeie.

— Că clacă și-ar aminti de satele lor, de familii, nu s-ar mânia așa de rău, de gândești că stau să sară unul asupra celuilalt.

— Despre ce lucruri mari pot vorbi? întrebă cineva.

— Iacă, de pildă, despre țară - răspunse un moșneag sfătos.

— Eu l-am întrebat pe unu care-a stat într-o sară la

noi la porțiță dacă știe ceva despre căderea țarului și despre schimbările din țara lui.

— Ei, l-ai întrebat! - zise moș Damian, care se nimerise și el pe-acolo.

— Parcă dumneata știi rusește!

— Nu știu rusește, dar uite că l-am întrebat! - răspunse moșneagul cel sfătos.

— Am zis cuvântul țar și am făcut ia așa - zise moșul, închipuind cu brațele o izbitură pe pământ - și i-am arătat încolo, spre răsărit, unde-i țara lui.

— Și ce ți-a răspuns? întrebă un altul, cu mai multă credință în înțeleșul semnelor.

— A făcut și el cu mâinile așa un sămn - și moșneagul închipui semnul făcut de rus -, ca cum ai răteza cu o săcure un cap.

— Ciudați oameni! se miră cineva.

— Ciudați și de neînțeleș! Uneori crezi că poți despica butuci pe ei, și alteori sar la ceartă din nimica toată.

— Da' de unde vor fi auzit ei de căderea țarului, măi oameni buni? - se-amestecă iarăși în vorbă moș Damian -, că eu știu că nu le-am vestit-o, limba noastră nu o cunosc, și nici pe-a ungurilor, gazete nu cetesc și, spunea unul, au trecut doi ani de cinci sunt prizonieri.

— De unde? Da' noi de unde-am știut că se pornește războiul? Nu vorbea satu-ntreg, înainte cu săptămâni?

— Adevărat! Și tot așa a venit și vestea cu înfrângerea oștilor crăieșii, deși jandarmii păzeau să nu sufle cineva vreo vorbă.

— Da' cu intrarea României? N-am știut noi, aici, încă din dimineața zilei de Sântă Marie? Cum a venit vestea din depărtări?

Oamenii ar fi dorit să știe mai multe, de-o pildă, dacă le părea bine rușilor, au ba, de căderea țarului. Dar prizonierii îi priveau lung și nu răspundeau. Fie că nu înțelegeau, fie că se făceau că nu înțeleg. Său. poate - cine știe? -, nu voiau să vorbească de>pre treburile lor de-acasă cu niște oameni care, de i cmncade, erau, totuși,

străini.

După vreo șase săptămâni de când sosiseră în C'o/ta, unii prizonieri, mai ales din aceia care lucrau la curțile boierești din sat, începură să priceapă câteva vorbe românești, și românii a fiară că, în Galiția, au început din nou luptele, că rușii atacă, și că mari bătălii se dan și în România. Mai aflară că, în Rusia, țarul, cu tot neamul lui, și-a pierdut urma, că nu mai poartă ol conducerea trebilor și că în curând se va pune capăt războiului. Rușii vor intra din nou în împărăția chezaro-crăiască, vor ajunge până la Budapesta, apoi până la Vieri a, și atunci se va încheia pacea. Mai aflară că în Rusia moșiile boierești vor fi împărțite țăranilor, că oștenii de-abia așteaptă să se isprăvească războiul ca să se întoarcă acasă și să-și ia în primire pământurile.

Fierberea în rândurile prizonierilor era acum mai mare ca niciodată. Erau mai vioi, mai sprinteni, tristețea le dispăruse din priviri. Mereu se adunau grupuri-grupuri și începeau discuțiile acelea nesfârșite, de uitau să se mai ia de lucru. Ori, dacă se apucau de lucru, cum grupul era gata format, de îndată porneau discuțiile. Soldații din gardă năvăleau adeseori pe ulițe, cu armele în mână și împrăștia adunările. Dar, oricât se străduiau soldații, nu puteau împrăștia toate grupurile, pentru că ei erau puțini, iar rușii mulți și răspândiți pe marile depărtări ale moșiilor.

De la o vreme, fierberea intră și-n rândurile cozlenilor. Știrile despre noile lupte din România, despre victoriile rușilor în Galiția începură să le deie noi nădejdi.

— Poate-i aduce Dumnezeu!

— Ce-ar fi să tragem clopotele? Așa, fără poruncă de la nimeni. Numai să-i speriem puțin pe cei de la curte, că ei trăbă să știe de bătălia din Galiția

Vorbele zburau ele la o casă la alta, și câtă vreme țină înfrigurarea rușilor, nici românii nu-și prea bătură capul cu trebile lor.

Dar, după vreo două săptămâni, prizonierii se liniștiră și se apucară iarăși de muncă, spre bucuria lui Ponorî, care, cât ținuse neliniștea rușilor, socotind câți bani

pierdea din cauza lor, umbla călare de colo până colo, înjurând și blestemând mereu și trimitându-i pe soldații din gardă să le spargă adunările și să-i ție din scurt.

xii

Un bun prilej de-ai asmuți pe soldații din gardă împotriva prizonierilor îl dădu, într-una din zilele acelea, moș Damian, pârgarul satului.

Era în a șasea duminică în care rușii cântau la sfânta liturghie. Femeile, bătrânii, încă după întâia duminică, vorbeau mereu despre frumusețea cântărilor corului rusesc.

— Nici la vlădicie nu cântă așa!

— Îți vine să crezi că-n trupurile lor mari se-ascund arhangheli, și că aceia cântă, nu niște oameni ca și noi.

— Și uite că popa nost se-nțelege cu ei! Mare minune! De unde știe sfînția-sa când să-nceapă «fără și iară cu pace Domnului să ne rugăm»?

— Dar ei cum de-nțeleg când trăbă să răspundă?

— Și nu-i de mirare că noi nu pricepem vorbele, da' cântarea totuși o pricepem? Știm când e «Unul născut», când e - Cari pe heruvimi», când e «Cuvine-se cu adevărat». Cum se poate una ca asta?

Cozlenii se întrebau așa și se minunau, având mereu în urechi și în suflete dulceața nespusă a cântărilor bisericesti intonate de corul prizonierilor.

Cu această dulceață în suflet, amețită parcă de ea, se întorsese de la prima liturghie și lelea Marina, nevasta lui moș Damian.

De dimineață se zvonise că ar fi să cânte rușii, dar cei mai mulți nu crezuseră. Cum să cânte dacă nu știu românește și nu se pot înțelege cu popa? Marina nu crezuse nici ea că vor cânta, dar voise să se folosească de zvon ca să-l ducă pe pârgar la biserică. De ani de zile bătrânul nu mai călcase pragul lăcașului dumnezeiesc, și ca mâne-poimâne se va-ntâlni cu sfînții, și-atunci ce-o să le spuie? Că a stat și în sfânta duminică la cârciuma? îi pusese deci de-cu-sară hainele de sărbătoare lângă pat. Dar, dimineață, moșul nu se lăsă ademenit. Le văzu, zâmbi

pe subț mustață și își primeni numai cămașa. Ieșind la porțiță, își umplu pipa și începu să colbăiască.

— Da' n-ai văzut, omule, hainele toate? îl întrebă Marina, venind repede după el la porțiță.

— Ba, le-am văzut!

— Și de ce nu le-ai îmbrăcat?

— Da' ce, sunt Paștile? Să-mi ieu pieptarul pe căldura asta?

— Să vii la biserică, păgânule! Or să cânte azi rușii!

— Cântă dracu'!

— Ptiu! Ucigă-te cel-din-pietre! - făcu lelea Marina, scuipându-și în sân.

— Da' tu nu te temi de Dumnezeu să vorbești așa?

— De ce să mă tem? Că tu te-apuci să vorbești prostii? Cum să cânte rușii în biserică, tu muiere, cum?

Nu-i vezi, săracii de ei, că nu știu zice decât hleba și nemă?

Femeia intră în casă, se găti de biserică și, ieșind pe porțiță, începu să-l tragă de mânecă.

— Hai, nu mai sta, că-i târziu, zise ea.

Moș Damian se sculă oțărât, se scutură de scaiul lui de muiere și porni spre crâșmă.

— Of, că nu te mai satură Dumnezeu odată, păgânule! suspină ea și porni, amărâtă, spre casa Domnului.

Rușii cântară atunci întâia oară în biserică.

Când sosi acasă, lelea Marina îl găsi pe moș Damian în păcel, lângă părete.

— N-ai fost, păgânule, nu m-ai ascultat - începu bătrâna, și n-ai gustat dulceața cerească.

— Dă-mi pace, femeie, nu-mi amărî zilele știu, am auzit.

Și moșneagul se întoarse, întunecat, cu fața la părete.

A doua duminică ar fi vrut să meargă și el la biserică, să-i audă, dar nu apucă, pentru că în zorii zilei îi pică o rudenie care nu locuia în sat, ci la hotar, câțiva kilometri depărtare. Deci, în loc de biserică, ajunseră la crâșmă

mărgineanului, de unde bătrâna, oricât se chinui, nu-i putu urni.

Dar în celelalte duminici moș Damian nu mai scăpă prilejul de-ai auzi. Și de fiecare dată clătina de fericire din cap, iar ochii i se înlăcrămau.

Într-a șasea duminică, moș Damian ieși de la biserică hotărât să facă ceea ce mai de mult își pusese în gând.

— Dacă nicio astfel de cântare nu-i vrednică de-un aldămaș – zise el, murmurând de unul singur, în drum spre cârciuma mărgineanului –, atunci ce mai poate fi, în lumea asta, vrednic de aldămaș?

Nu se împăcase nici până acum în sufletul lui că atunci, la sosirea prizonierilor, nu-l lăsaseră soldații din gardă să-i omenească pe „oamenii aceia năcăjiți și osteniți de drum.

Cum era cu capul limpede, înțelese, socotind în minte, că banii pe care-i are el nu-s destui pentru atâția inși câți cântaseră în biserică. Vreme de trei ceasuri colindă pe la cei mai bogați din sat. Văzându-l ieșind pe-o portiță și intrând pe alta, mulți se-ngrijorară: Oare ce porunci noi ne mai împarte pârgarul?

Când crezu că a strâns destui bani, moș Damian se duse ață la crăsmă să puie la cale aldămașul. Moșul știa că-n cârciuma nu-i lasă patrulele să intre. De-aceea se gândi, se socoti, și, până la urmă, găsi ceea ce căuta. În curtea celei de a treia case boierești din sat, acum proprietate a Statului, erau stivuite vreo zece trunchiuri de stejar, pe care le aduseseră pentru niște reparații și le lăsaseră să se usuce. În spatele lor, până-n zidul curții, locul era înecat de bălării mari și de tufe dese de soc. Acolo se adunau grupuri mai mari de ruși, fie ca să discute între ei, fie ca să cânte. Printre aceștia din urmă erau și din aceia care-l ridicaseră pe moș Damian, în atâtea duminici, până în al nouălea cer. Acolo deci trebuia ascunsă băutura.

Moș Damian potrivea atât de bine lucrurile, încât, după ce venira rușii și el le descoperi taina, aceștia izbucnira în hohote de râs atât de puternice, încât coridoarele casei

boierești răsunară ca de tunet.

La început se înfruptară numai vreo douăzeci de ruși, apoi mai veniră vreo zece, apoi și alții, mai mulți, aduși de zvonul băuturii. Cântaseră toți în biserică? Dumnezeu știa! Moșului nu-i păsa de cântaseră sau nu. El era îngrijorat că, de vor veni și mai mulți, nu le va ajunge băutura. Dar alții nu mai veniră. Stăteau de povești cu oamenii, pe la porțițe sau pe ulițele satului.

De câte ori se întorcea câte unul din ascunziș și se apropia de moșneag, care stătea și el de vorbă în piață, îi zâmbea și-i zicea:

— I-larașo! Bun Damian! Bun!

După ce se perindară a treia, a patra oară, începură discuții înfocate, dar fiecare trăgea totodată cu ochiul să vadă de nu zăbovește prea mult cu clondirul la gură cel ce era la rând. Larma se făcea tot mai puternică, ochii începură să se tulbure. La un moment dat se auziră cântece, dar acum nu mai erau armonioase, ci mai mult sălbatice și pătimăse.

Deodată, doi din ei se repeziră și-l traseră pe un al treilea, de cizme, din bălării. Era un prizonier cu barba de culoare aprinsă, ca blana de vulpe în lumina soarelui, slab, lung, cu obrajii căzuți. Păcatul lui era că, pe când ceilalți cântau, el, cum îi venise rândul la băutură, se lăsase pe burtă, în bălării, pusese la gură o sticlă pântecoasă, îmbrăcată-n nuiiele, și supsesse din c-a ca un șarpe care ar fi dat de lapte. Când l-au prins, era prea târziu. Sticla era goală. La câteva clipe după ce l-au scos din bălării și l-au pus pe picioare, eliminându-l astfel dintre ei, ca pe un călcător de rânduială ce se dovedise, acela începu să se clatine și se prăvăli cât era de lung. Pilda lui ar fi putut să-i dezguste. I\u i-a dezgustat. Dimpotrivă, i-a atras și pe alții. Citi putură scăpa de sub supravegherea tovarășilor, sugeau acum cu sete din rachiul tare, aproape numai spirit.

Moș Damian, care, socotindu-se gazdă, se intoisese între oaspeții săi, era mândru de isprava lui.

— Beătură odată, nu liurcă! zicea el, bătându-i pe umeri și uitându-se cu satisfacție la cei prăvăliți sau la

aceaia, tot mai mulți, care, clătînându-se pe picioare, jucau, urlau, făceau gesturile dezrădăcinate.

Cântecele începură să se ncurce. Larma să crească. Vreo câțiva se luară la ceartă, se prinseră de piept. Când îi văzu pe aceștia, moș Damian se înduioșa.

— Săracii de ei - zise el -, nu mai sunt dedați cu beutura, de-aceea-i trăsnește-așa de-n grabă.

Curând prizonierii nu mai făcură nicio taină din cheful lor. Scoaseră sticlele din bălării - mai er-iu patru de toate, pântecoase și îngrădite-n nuiiele - și-ncepură să-nchine vârtos. Moș Damian, ca gazdă ce se afla, trebui să guste și el mereu. Două se isprăviră-n grabă. Una, după ce o goliră, fu învârtita peste cap de o namilă de muscal cu pieptul păros și aruncată până-n mijlocul drumului. Pentru a doua se iscă o ceartă violentă, nimeni din cei de față neștiind cine a golit-o atât de repede. Larma și strigătele creșteau. Veniră și alți prizonieri, din alte grupuri, să guste și ei câte o gură. Dar cei cu vechime se împotriviră amarnic. În curând nu mai rămase în sticle niciun strop de leac, și cei care se mai țineau pe picioare se încăierară cu nou-veniții.

„Nu trecu mult, și beția izbucni fioroasă, cum nu mai văzuseră cozlenii și nici nu-și închipuiseră că poate fi o beție. O namilă de om cât doi, cu un cap mare și stufos, de berbec, se aruncă, împungaci, cu glăvățană în zidul curții domnești, de parc-ar fi vrut să-l spargă; altul, trântit la pământ, târându-și barba prin țărână, plângea și se ruga de un vecin să-l înjunghie cu cuțitul; al treilea bătea mătânii, se închina și clătina din cap de parcă încerca să dezlege o taină și nu reușea; al patrulea se băgase sub unul din trunchiurile de stejar și cânta de-acolo popește; unii se târau în patru labe, de parc-ar fi căutat să iasă dintr-o îngrăditură și nu reușeau, alții se îmbrățișau, amestecându-și bărbile și lacrămile; iar pe deasupra celor căzuți la pământ, stăpânea mânia dezlănțuită a celor ce se mai țineau pe picioare.

La început, cozlenii, adunați de pe toate ulițele satului, îi priviră îngroziți, făcându-și cruce și neînțelegând

ce i-a apucat, ce i-a putut schimba atât de cumplit. De ce se bat? De ce plâng? Ursul acela de om de ce stă călare pe zidul curții și tot închină din cap, cum fac caii de căldură? Dar cei doi gligani bălani, de ce se țin de mână și se leagănă când la dreapta, când la stânga? Doamne ferește! Au băut! S-au îmbătat! Bine, se mai îmbată creștinul, dintr-un năcaz, dintr-o bucurie. Dar nu dă nebunia peste om dintr-o gură de rachiu!

Larma crescând peste satul întreg, pătrunse și-n casa administratorului, unde gazde și oaspeți tocmai închinau un pahar de palincă înainte de-a se așeza la mă-a. Sublocotenentul sări de pe scaun ca mușcat de șarpe și țâșni pe ușă.

— Ce este? Ce s-a întâmplat? întrebă căpitanul, cu limba legată.

El apucase să se cinstească încă de dimineată, stând de vorbă cu Ponorî despre mersul războiului, și acum era gata, făcut.

— Se pare că se bat dobitoacele acelea de muscali, răspunse Ponorî, și, aruncându-și arma în spate! ea\ țanțoș după sublocotenent.

Se auziră semnale, ordine. Patrulele de paz. i se adunară în grabă.

— Să dați fără milă! Să dați să stingeți! strigă Ponorî, cu ochii holbați, ca scos din fire.

— Domnule Ponorî - îl întrerupse rece sublocotenentul, ridicând puțin glasul pentru a se face auzit și ascultat fără zăbavă -, domnule Ponorî, dumneata vezi-ți de trebile domniei-tale și lasă grija armatei pe spatele noastre. Rușii sunt prizonieri de război, nu tâlhari, domnule administrator. Și, întorcându-se spre soldați, le dădu câteva ordine scurte.

Oștenii porniră în pas alergător, cu puștile în mină. Din fugă, puseră baionetele la arme. Dar toate pregătirile de asalt ale soldaților se dovediră zadarnice. Cei mai mulți din prizonierii care băuseră zăceau la pământ, fie dormind adânc, fie în neputință de a se mișca Unii, care mai puteau vorbi, își dezgoleau piepturile păroase, gemând în limba

lor:

— Împuşcă, batiuşka, ucide!

— Bieţii oameni! – ziceau cozlenii, adunaţi roată în jurul locului.

— Tare trăbă să fie ei năcăjiţi, dacă la beţie cer să fie ucişi 1

Soldaţii se străduiră să-i ridice în picioare, stropindu-i cu apă rece, aburcîndui. Zadarnic 1 în cele din urmă, se hotărâră să-i lase acolo până dimineaţă.

Gemetele şi urletele prizonierilor beţi se mai auziră o vreme. Apoi satul se linişti.

Atunci, moş Damian ieşi din bălării, dintre tufele de soc, cu sticlele goale în mână. Se uită la cei întinşi pe jos şi, trecând printre trupuri, zise, clătinând din cap:

— Bine, măi fărtaţi, aşa sunteţi voi de slabi la fire? Câte kilograme aţi băut? Numărându-vă, nu vine nici câte o jumătate de cap de om. Acuma, se poate că unii din voi să se fi lăcomit şi să fi supt prosteste. Da' de-o jumătate de rachiu cine se-mbată? Nici măcar o muiere mai în virtute! Ei, săracilor! N-aţi mai băut de mult, asta e!

Unul din prizonieri se ridică în genunchi şi, după ce pocni din degete, începu să se închine.

— Ce pozne-s astea, bre tovarăşe? – întrebă moş Damian, crezând că rusul trebuie să-l înţeleagă de vreme ce rostise cele două cuvinte din urmă.

— De ce nu poţi avea pace? Ce te arde? La ce te gândeşti?

Dar muscalul nu-l auzi şi îşi văzu de închipuirile lui, iar moşul, cătrănit rău, porni să ducă sticlele la crâşmă mărgineanului.

— Oameni buni or fi ei, nu zic ba. Dar nu-i duh în ei nici cât într-o muiere!», îşi zise moş Damian pe drum. Şi se gândi la superioritatea lui: «Cât pot bea eu până să-mi vină să cânt? Şi, cântând, cât mai pot eu încă să beau? Şi dacă întrec măsura, ce, mă iau la ceartă cu cineva? Sau mă apuc să plâng? Doamne fereşte! Mă culc şi dorm buştean. De plâns plânge baba, că ea se supără, dă-i trece şi ei, cum îmi trece şi mie beţia. Pe când aştia, dacă se-mbată, câte

minuni nu sunt în stare să facă? Din neclintiți și muți, ajung să urle și să sară pe păreți. Hm! Oamenii ciudați! Dar de cântat, n-am ce zice, cântă cum n-am mai auzit și nici n-am mai pomenit cu acest gând intră în crăsmă și dădu în primire mărgineanului primul transport de sticle.

Mitruț era îngrijorat.

— Eu nu știu și n-am știut nimic, moș Damiene!

— Vezi bine că nu!

— Dumneata ai cumpărat rachiul și l-ai dus ca să vă omeniți.

— Bine, bine, Mitre! Da' de ce tremuri așa? zise moș Damian, surâzând batjocoritor.

— Da' nu tremur deloc! Însă, la o adică, aș vrea să jurăm amândoi pe același înțeleș.

— Bine, Mitre, eu am făcut-o, eu răspund 1 Tu să n-ai nicio grijă dinspre partea asta. Dă-mi mai bine un păhărel, că-n astea-i vânt, zise el, arătând sticlele.

După fiecare transport de sticle goale, moș Damian zăbovea câte puțin în crăsmă, gustând câte un păhărel ca să alunge tristețea din el. Dar cum nu reuși, plecă acasă și se culcă.

A doua zi, isprava lui fu descoperită, și moșul stătu două săptămâni la răcoare, spre marele năcaz al lui Vasile Grecu, care astfel rămase nu numai fără ajutoare în cancelarie, dar și fără slujbaș.

Câteva zile după beția prizonierilor, co/len; i se ientă din calea lor, părându-li-se că poartă ceva împun-aci în priviri și temându-se să nu-i apuce din nou nebunia aceea. Dar rușii erau liniștiți, tăcuți și blânzi cum fuseseră mai nainte. Oamenii se apropiară din nou de ei, și unii dintre prizonieri începură a o rupe bine românește.

xiii

Prin septembrie, mai trecând toiul lucrului, cei doi ofițeri chezaro-crăiești căpătară îndrumări să împartă prizonierii pe la gospodăriile țărănești care voiau să se folosească de ajutorul lor.

Părintele Mihuleț ceru patru. Rămăsese fără nicio slugă, și cum Petru nu se mai întorcea, iar din partea lui

Vasile moșia ar fi putut rămâne nemuncită, părintele nu mai răzbea cu munca și cu alergătura. Cei doi ofițeri fură gata să-i împlinească dorința, dar administratorul se împotrivi. Aflând de această opoziție, preotul ceru ajutorul notarului, și Vasile Grecu, prin mijlocirea lui Andrei Vasilievici Petrov, reuși să-l înduplece pe căpitan să treacă peste împotrivirea lui Ponorî.

— Ne face și părintele destule servicii, domnule administrator – zise șvabul, încercând să-l îmbuneze – Le face slujbele la biserică, îi împărtășește când sunt bolnavi, le sfințește apa și – poate nu știi – n-a vrut să primească niciun ban pentru ostenele lui.

Patru prizonieri puternici, întunecați și bărboși, intrară în slujba părintelui. Bătrânul începu să mai răsuflă. Se vede că intrarea rușilor în curtea sa fusese cu noroc, căci nu mult după aceea îi sosi o scrisoare de la ginerele său, dascălul Petru Grecu, în care acesta îi dădea o veste bună. Scăpase de front mai înainte ca unitatea lui să fi fost trimisă în luptă. Fusese mutat în mai multe garnizoane, iar acum era repartizat la serviciul de aprovizionare al armatei.

— Cumpără vite de prin sate, și nutreț, spuse tare părintele, parcurgând cu ochii scrisoarea și tălmăcindu-i înțelesurile pe scurt.

— Ce face?! întrebă lelea Ana, uimită.

Părintele clătină din cap și zâmbi.

— Își scapă omul capul cum poate. Bine că a cunoscut meșteșugul de-acasă. Ei, cuscră, nu ți-am spus eu că toată armata-i putredă? Numai bani să ai, că îți mântui capul și din gura tunului. Iată, ne mai cere încă vreo câțiva creițari, dar scrie că-s ultimii. Scrie că de-aci încolo-i domn, și că se prea poate să facă el rost de bani, să ne-ntoarcă paguba, și încă să-i mai și rămîi le. Asta nu samănă cu răposatul, cuscia! Mi se pare că e copilul dumitale.

Pilda părintelui fu urmată de alții, și, către toamnă, în vreo douăzeci-treizeci de gospodării țărănești se-nvârtea câte un rus, ori chiar doi, iar când se puse iarna, pe lângă mai multe sănii cu lemne și cu gunoi mergeau, cu biciul pe

umăr, prizonieri ruși.

XIV

Andrei Vasilievici Petrov rămăsese nestrămutat în hotărârea luată de a nu se lăsa antrenat de Vilma într-o aventură de dragoste. Era sătul de astfel de – romanțe-iubiri rezezi, arzătoare, mai mult o descărcare a simțurilor, decât o pornire a sufletului. În societatea din care provenea și în care se-nvârtise până la izbucnirea războiului, când împlinise douăzeci și doi de ani, trecuse, și nu numai o dată, prin astfel de aventuri. Iar după izbucnirea războiului, în Rusia, în Polonia, în Ungaria, peste tot unde-l purtase soarta, întâlnise femei care, de la cea dintâi întâlnire, când de-abia îl cunoscuseră, erau gata de atac. Nu văzuse el patrulele scoțând cu forța din vagoanele soldaților, la plecarea dintr-o localitate într-alta, zeci de femei care nu mai voiau să-i părăsească pe – iubiților de o săptămână? Nu a pătruns, odată cu războiul, aceeași stricăciune în toate clasele sociale?

Era decis să nu facă nicio concesie, nici sieși, nici Vilmei, în această chestiune. Pentru a fi cât mai sigur că nu se va abate de la hotărârea pe care și-o impusese, își stabili câteva «poziții întărite», cum le numea el. Una din aceste – pozițiera amintirea acelei prietene din adolescență care-i murise în brațe și pe care o iubise cu toată pasiunea romantică a vârstei de nouăsprezece ani. Își dădea sama că această «poziție» era totuși vulnerabilă, de vreme ce i-o sugerase tocmai prezența Vilmei, prezență vie, ce ușor s-ar fi putut suprapune peste o amintire îndepărtată, a cărei imagine reușise atât de greu să o recompună. Dar își spunea că dacă o va păstra în taințele sufletului și o va opune încercărilor Vilmei de a-l cuceri, va reuși să teziste. A doua poziție de rezistență pe care și-o stabilise erau cărțile aduse de notar de la oraș. Abia aștepta să le recitească, acum. În prizonierat, când toate perspectivele de-odinioară ale vieții lui erau închise, să se întoarcă prin paginile lor în patria lui și în trecutul pierdut. Era hotărât să-și facă din aceste cărți un altar al sufletului și să inthzie zilnic lângă ele câteva ceasuri, pentru a le

pătrunde toate înțeleșurile și toate tainele. În vremea ce-i va rămâne după îndeplinirea obligațiilor de translator pe lângă cei doi ofițeri imperiali, va hoinări, cu pușca în mână, prin pădurile din apropiere – și astfel va reuși să stea departe de Vilma și de încercările ei de a-l ispiti.

Încă de a doua zi după sosirea lui Vasile Grecii cu darurile tânărului conte maghiar, Andrei Vasilievici Petrov se închise în cameră și începu să citească. Nu se arăta decât la vremea mesei și când era și Vasile acasă.

Într-una din zile, pe când, cufundat în lectură, lua parte, vrăjit de frumusețea Annei Karenina, la balul de la prințul Scerbatki, simți deodată o respirație ușoară, caldă, trecându-i pe lângă urechea stângă, iar pe umăr, adierea ușoară a unei mâni. Înflorat, sări de pe scaun, răsturnându-l.

— Te-am speriat? – îl întrebă Vilma, privindu-l adânc în ochi.

— De ce te uiți așa la mine? Doar nu sunt o fantomă!

— Și izbucni într-un râs nestăpânit, cu lacrimi. Ochii ei păreau două nestemate albastre-verzâi strălucind în rouă. Apoi adăugă surâzând: – Ar trebui să te vezi într-o oglindă ca să-nțelegi de ce râd. Dar ce bine-mi pare că te-am speriat! Meritai să te fac să-ți sară inima!

Andrei o privea uimit. Vilma respira adânc, și pieptul ei, tânăr, rotund și tare, se contura ispititor prin bluza subțire, ușoară ca spuma. «N-am știut și nu voi ști niciodată dacă femeia asta este atrăgătoare prin frumusețea ei, prin gingășia ei copilărească, sau prin nesăbuința ei provocatoare», își zise Andrei, rămas cu un gând în carte, dar fermecat de imaginea luminoasă a Vilmei.

— Ești rea clacă te bucuri de răul altuia, spuse Petrov surâzând și mirându-se în sinea lui de familiaritatea cu care îi răspundea.

— După faptă răsplată! zise Vilma, recăpătându-și vioiciunea și privirea scânteietoare din ziua prinsoni.

— Adică, pedeapsă?

Vilma înclină ușor din cap și zise:

— Bineînțeles! Dacă citești toată ziua... Bărbatu-meu, la slujbă, dumneata, cu nasu-n cărți... Zău că poate muri cineva de urât în casa asta!

Andrei închise cartea și se întoarse cu spatele la masă.

— Ai dreptate, doamnă, și te rog să mă ierți. Dar sper că înțelegi cât de ademenitoare sunt aceste cărți pentru mine. Gândește-te de cât amar de timp n-am mai avut prilejul să citesc o carte în limba mea, și nu orice carte, ci *Anna Karenina*!

Un val de ciudă rece inundă ochii Vilmei. Întoarse capul, se uită câteva clipe pe geamul dinspre grădină, apoi porni spre ieșire.

— Așa sunteți dumneavoastră, rușii? Niște urși polari, domnule Petrov? - întrebă ea, din ușa.

— Nu, te rog, nu te osteni - adaose, văzând intenția de mișcare a lui Andrei. - îți mulțumesc. Rămâi cu Anna Karenina a domniei-tale... Iartă-mă că te-am deranjat într-un moment de intimitate atât de plăcut...

Și ieși, trântind ușa.

Andrei Vasilievici Petrov rămase o vreme nemișcat. Apoi făcu doi pași în direcția ușii, puse mâna pe clanță, dar se răzgândi și, învârtind cheia în broască, se întoarse la masă, ridică scaunul, se așeză și deschise cartea.

Începând de a doua zi, evită să stea acasă. Nu putea să ție tot timpul ușa încuiată. Ar fi ofensat-o pe Vilma.

Și de ce ar fi făcut-o? Știa el ce-i în sufletul ei? Poate că într-adevăr are nevoie de dragoste. Așa că, pentru a nu-i ieși în drum, își lua cartea subsuoară și pleca de-acasă, de cele mai multe ori odată cu notarul.

Înapoindu-se într-o sară acasă, după ce lipsise toată după-amiază, și văzând cu ce privire întunecată îi întâmpină Vilma, simți nevoia să-i vorbească și-i spuse că întârziase pentru că primise multe plângeri din partea prizonierilor și trebuise să le comunice celor doi ofițeri imperiali.

Vilma însă îi tăie repede cuvântul.

— Nu știu de ce simți dumneata nevoia să te justifici

- zise ea, privindu-l încruntată.

— Eu nu am nevoie de nicio explicație. Doar ești deplin stăpân pe vrerea și pe vremea dumatăle.

Andrei preferă să nu-i răspundă. De altfel, ce i-ar fi putut spune? Că așa-i venise? Că-i pare rău s-o vadă tot mereu încruntată și că bănuiește care ar fi cauza supărării ei? Se înclină și intră în camera lui.

A doua zi dimineață, în momentul în care Vasile Grecu ieși din casă. Andrei își luă cartea subț braț și plecă și el. Și așa procedă săptămâni de-a rindal, citind și recitind, trântit în iarbă, într-o pajiște de la marginea satului, romanele lui Tolstoi și ale lui Dostoievski. Uneori, când vremea era a ploaie, se aciuă într-una din camerele pustii ale cancelariei și rămânea acolo, citind, până la plecarea notarului, pe care îl însoțea în drumul spre casă.

Vasile Grecu îl înțelegea și-l prețuia pentru atitudinea lui onestă și pentru voința lui bărbătească de a rezista ademenirilor Vilmei. Știa că trebuie să-i fie recunoscător și-i vorbea cu blândețe respectuoasă, ca unui rate mai mare; dar, totodată, în adâncul sufletului său, purtarea corectă a lui Andrei îi agrava suferința. Căci dacă Petrov ar fi ieșit în întâmpinarea iubirii pe care i-o nutrea Vilma, sau dacă ar fi încercat, fie și pe față, s-o ademenească, atunci el, Vasile, ar fi putut să-și spună: «I-a sucit mințile». Dar așa... biruința Vilmei asupra lui Andrei, biruință de care în sinea lui nu se îndoia, va fi dovada cea mai puternică a inferiorității sale față de Andrei, a disprețului Vilmei pentru iubirea lui și va însemna dezastrul său moral. Gândul acesta îi tulbura mințile și-l făcea să sufere cumplit.

În același răstimp, Vilma reveni la vechiul ei fel de a fi. Era din nou tăcută, rezervată, distantă chiar, dar în privirile acum cenușii ale ochilor ei nu se mai putea citi

O așteptare încordată și nici neliniștea înfiorată de odioasă. Acolo, în adâncuri, ardea mocnit o hotărâre neînduplecată. Subț puterea acestei îndârjiri, parcă și mersul ei pierduse ceva din mlădierea lui de altă dată, ori parcă i se îngreuiase capul și o stingherea la umblet. Ea

asculta fără să scoată o vorbă discuțiile nesfârșite ce începeau, după-masă, între cei doi bărbați. Niciunul din ei, prinși cum erau în jocul argumentelor, nu băga de seamă cum

I se aprind din când în când privirile, arzând într-o lumină nouă. Iar dacă, uneori, își pleca încet pleoapele, părea că de aceea le pleacă, pentru a-și tăinui focul tot mai mare care-i creștea în suflei.

Andrei crezu, o vreme, că revenirea Vilmei la vechiul ei fel de a fi se datorează supărării pe el pentru că mereu și cu bună știință o ofensa, neacordându-i nicio atenție și plecând în fiecare zi, ostentativ, în sat. Dar când, într-o după-amiază, rămânând acasă din cauza unei ploi iscate pe neașteptate, descoperi în privirile ei acest foc ca un incendiu verde, când îi văzu surâsul, mai învoit decât înaintea, și-i auzi glasul, mai melodios decât până atunci, sufletul lui se umplu de înduioșare.

— Te rog să mă ierți, doamnă - zise el -, dar n-aș vrea să crezi că doresc să te supăr cu atitudinea mea.

— Știu - răspunse Vilma cu hotărâre.

— Știu și de aceea nici nu m-am supărat, după cum vezi, și nici nu mă voi supăra. Aștept să-ți treacă.

Andrei o privi mirat.

— Să-mi treacă?! Ce să-mi treacă? Întrebă el.

— Melancolia. Sunt sigură că-ți va trece. Cărțile cu farmecul lor, pe urmă vânătoarea, la care văd că nici nu te mai gândești... toate vor trece. S-ar putea să-ți treacă chiar și dorul de Rusia dumitale cea depărtată și nemărginită, care te ține zile întregi cutimelat în visuri. Da ce nu? Toate trec. Eu am răbdare. Eu aștept.

Tonul hotărât cu care vorbire făcu să treacă un vânt de spaimă prin sufletul lui Andrei. Clipi și, fără să-și deie sama ce face, se trase un pas înapoi, ca din fața unei primejdii apropiate.

— Nu te speria - zise Vilma zâmbind, și privirile ei se catifelară.

— Nu o să ți se-ntâmple nimic rău.

— Dar ce aștepți dumneata? Întrebă Andrei uimii

neputându-și lua ochii de la ea.

— Te aștept! zise Vilma, rostind răspicat cuvintele, dar cu vocea înceată ca o șoaptă. Și, mlădiindu-se în mers ca un lujer de floare ce-ar fi pornit dintr-odată să umble, ieși din odaie.

Nu peste mult timp reveni. Andrei era în același loc, nemișcat.

— Dorești să bei ceaiul? - întrebă dânsa, cu Lonul cel mai firesc, uluindu-l încă o dată pe Andrei, care avu impresia că asistă la o scenă de teatru cu două personaje interpretate de aceeași artistă.

— Cred că are să vie curând și Vasile. Pentru el se pregătește cafeaua. Vasile, după cum știi, bea cafea. Eu m-am obișnuit, în ultimul timp, cu ceaiul. E băutură rusească, domnule Petrov!

Și, cu fața inundată de lumină, ieși iarăși din cameră.

Prin ușa rămasă deschisă, Andrei o văzu așternând masa din verandă pentru ceai.

— Vezi că, dacă suntem singuri, nici unuia din noi nu-i vine să se-nchine, domnule Petrov? - începu Vilma, după ce se așezară la masă.

— Trebuie să fie Vasile de față ca să ne aducă aminte.

— Da - răspunse Andrei cu gravitate -, deși la noi acasă se obișnuiește.

— Pentru Vasile e mai mult decât obișnuință. Pentru el închinarea, rugăciunea de sară și de dimineață sunt rămășițe din preoție.

— Din preoție?! se miră Andrei.

Fu rândul Vilmei să se mire.

— Cum?! Dumneata nu știi?! Nu știi că Vasile a făcut seminarul și că a renunțat la preoție?! Nu ți-a vorbit niciodată despre asta?!

— Nu, doamnă, nu mi-a pomenit niciodată. Dar e adevărat?

Schimbarea subiectului discuției îi făcu bine lui Andrei, liniștindu-i nervii, încordați după scena anterioară. Se simțea acum mai în voia lui, putea vorbi mai liniștit, mai nestânjenit.

— Adică, de preoțit nu s-a preoțit, pentru că, după ici minarea seminarului, și-a schimbat hotărârea, spre marea durere a mamei sale. Ea ținea morțiș să-l vadă preot aici în sat, unde celălalt copil, Petru, e învățător.

— Iată un lucru vrednic de mirare, doamnă! - zise Andrei cu gravitate.

— Și desigur că dumneata știi ce l-a hotărât să nu se preoțească...

— Nu știu, răspunse Vilma, cu oarecare năcaz în voce.

— N-ați vorbit despre asta niciodată?

— Cum să nu! Și încă de câte ori!

Andrei crezu că Vilma adusese discuția până aici pentru a face o glumă. De aceea surâse și zise:

— Ei bine, doamnă, o să-ți spun eu cauza pentru care nu s-a preoțit. Desigur că dumneata ești de vină.

— Eu?! Cum?

— Domnul Grecu a înțeles că dumneata nu ai vrea să fii preuteasă. Sau poate că a vrut să-și aleagă o carieră prin care putea ajunge mai departe decât se poate ajunge prin preoție.

— Nu știu. Nu mi-a spus niciodată așa ceva. De altfel, nici nu cred că ai dreptate dumneata când presupui că eu am fost cauza pentru care a renunțat la preoție. Când a luat hotărârea asta, Vasile nici nu mă cunoștea. El mi-a vorbit despre un alt motiv.

— Anume care? întrebă Andrei Petrov, începând să i se pară că Vilma deschisese această discuție numai așa, ca să nu o continue pe cealaltă și ca să le treacă timpul mai repede. Oricum, el, în gândul lui, îi mulțumea că schimbase subiectul.

— Ei bine, mi-a spus că nu a putut să se preoțească pentru că nu credea.

— Cum adică nu credea?! - se miră Andrei, începând să-l intereseze discuția - Ce înțeles dădea acestor cuvinte?

— Dumnezeu știe! Nu credea în Dumnezeu, în Hristos, în viața viitoare... Cred că de credința asta vorbea.

Pe Vilma subiectul începu s-o plictisească.

— Dar, bine - se uimi Andrei -, domnul Grecu nu crede în Dumnezeu? Nu crede în Iisus Hristos?! E ateu?!

— Ei, iată la ce întrebări te-ai oprit și dumneata acum! Eu de unde să știu? Da-nchinat văd căsc-nchină, rugăciuni spune, că doară de la spunerea rugăciunii a pornit discuția... Dar, drept să-ți spun, eu n-am înieles niciodată explicația pe care mi-a dat-o, și de aceea am rămas și până azi nelămurită asupra adevăratului motiv care l-a abătut din calea preoției.

— Și, cu toate acestea, doamnă, motivul invocat de soțul dumitale poate fi cel adevărat. Și, în cazul - icista. domnul notar e unul dintre oamenii cei mai vrednici de stimă

— Nu știu, domnule Petrov. Dar ială-l aici, de față! - zise Vilma cu ciuclă și cu o întunecare a glasului - Întreabă-l, să-ți spună el.

Notarul tocmai intra în verandă.

Vilma se ridică și dispăru când se întoarse, peste câteva minute, aduse cafeaua lui Vasile.

Notarul era palid la față, cu cearcăne mari, vinete, în jurul ochilor. Își trecu de câteva ori mâva peste frunte, ca pentru a rupe un păienjenis ce se prinsese acolo - era gestul lui obișnuit, de mare oboseală, pe care îl făcea din ce în ce mai des în ultima vreme.

— Despre ce era vorba? Ce să mă întrebe? zise el, așezându-se la masă.

— E adevărat, domnule notar, că dumneata te-ai pregătit pentru preoție? îl întreabă Petrov.

— Foarte adevărat, răspunse Vasile.

— Dar ai fost hirotonisit?

— Nu! Nu puteam.

— De ce? Dacă se poate să-mi spuii adaose repede Andrei, dându-și sama că, din curiozitate, pusesse întrebarea pe un ton rece, judecătoresc.

— De ce nu? - răspunse Vasile.

— E simplu de tot. Nu credeam.

— Cum?! Dumneata ești ateu?! îl întreabă, uimit, Peirov.

Vasile Grecu tocmai ducea cana de cafea la gură. O puse încet pe farfurie și întoarse spre Andrei ochii lui ar/ăiori, privindu-l câteva clipe de parcă atunci l-ar fi văzut mai întâi.

— Nu! Ateu nu sunt și nici nu am tot.

— Dar atunci, ce te-a împiedicat să le preotești!

— Sunt lucruri la care nu mă gândesc cu plăcere, domnule Petrov - răspunse el, după câteva secunde de tăcere. privind parcă în întunericul din ceașca de cafea.

— M-am frământat destul și zadarnic, altă dată, încercând să mi le explic. Le-am înmormântat. Vezi dumneata, preoția nu-ți cere numai să crezi într-o putere supremă, atotstăpânitoare, preaputernică și veșnică. Nu! Dac-ar fi numai atât!... îți cere să crezi în divinitatea lui Hristos, adică a unui om, în existența unei mame a lui Hristos, care și-a născut fiul prin imaculată concepție, să crezi că în cuminecătură este cuprins, real și substanțial, însuși Hristos, Dumnezeu dar și om adevărat și-n câte alte dogme și taine...

— Și în toate astea trebuie să crezi, se-nțelege! zise Andrei.

Vasile nu pricepu ce voia să spuie Petrov, de-aceea își continuă ideea.

— Un preot fără credință în toate dogmele și tainele Bisericii nu e de închipuit. Dacă nu crede, dacă se îndoiește, nu e decât un preot mincinos, o slugă rea, fără credință, care își înșală zilnic stăpânul. N-am vrut să fiu un mincinos al altarului.

— Ei, n-am avut dreptate? - se amestecă Vilma.

— Asta-i motivul pe care întotdeauna Vasile îl scoate în față.

Andrei Vasilievici Petrov parcă nici nu o auzi. Tăcu un răstimp și-l privi cu băgare de seamă pe Vasile. Văzu parcă pentru întâia oară cât e de uscat cum îi ard ochii în fundul capului.

— Probabil că dumneata ai trecut prin adânci și grele suferințe sufletești, domnule Grecu, pără ajungi la hotărârea pe care ai luat-o

Vasile îl privi cu o profundă simpatie pe Andrei.

— Da, ai dreptate. Lupta a fost destul de grea, dar, pe urmă, după ce am ajuns la concluzia că nu cred, că mă îndoiesc, hotărârea a fost ușor de luat. Nu poți trăi în minciună, sfârși el pe un ton foarte grav și împinse ceașca de cafea de dinaintea lui.

— Dacă toți câți au intrat în slujba Bisericii ar fi gândit ca dumneata, cred că până azi am fi ajuns la o adevărată înflorire a creștinismului și, poate, pe o treaptă mai înaltă de desăvârșire morală a vieții.

— Da - răspunse Vasile -, pilda preoților fără chemare înseamnă moartea creștinismului, Din întreaga credință, din etica creștină nu a mai rămas aproape nimic fiindcă propovăduirea nu a fost urmată de fapte creștinești. Dovada că astăzi creștinismul nu e decât o vorbă goală stă în aceea că nu a putut opri măcelul popoarelor.

O vreme, cei doi bărbați tăcură împreună, cufundat fiecare în abisul gândurilor lui. Apoi, deodată, Andrei își înălță fruntea și zise cu vocea lui profundă:

— Eu cred, domnule notar. Cred în Dumnezeu, în Iisus Hristos, în Maica Precista, în sfânta împărtășanie, în viața veșnică a sufletului.

Vasile întoarse încet capul spre el și îl privi lung și copleșit de gânduri triste. Ochii negri îi ardeau. Se uita la Andrei parcă dintr-o mare depărtare, abia deslușindu-l. Apoi, aplecându-și fruntea, zise:

— Da, se poate. Dumneata ești un om cinstit. Totuși, credința dumitale nu te va putea mântui.

Andrei îl privi uimit. Nu pricepu ce vrea să spună, dar răspunse într-o doară:

— Și dumneata ești un om cinstit, deși nu crezi în multe din cele în care cred eu.

— Da, însă situația mea este neasemuit mai ușoară decât a dumitale, zise Vasile, și privirile lui, bolnave de suferința sufletului, se-ndreptară din nou spre Andrei.

Petrov se-nfioră, pâli, își dădu sama, într-o fărâmbă de secundă, că Vasile Grecu știa ce se petrece în casa lui. În

aceeași clipă o umbră trecu prin privirile lui Vasile: părea că regretă ceea ce spusese, și, vrând să șteargă impresia pe care i-ar fi putut-o lăsa lui Petrov, adăugă:

— De altfel, eu am avut îndoieli, mari îndoieli. Nu am putut să cred orbește, după cum ți-am spus, în unele dogme. E adevărat însă că nu am avut nici puterea morală să le resping. Dar îndoiala a fost un semn că nu mă pot hirotonisi preot.

Spunând acestea, se ridică să plece. Mai avea încă de lucru la cancelarie

Peste puțin timp, Andrei își luă chipiul și voi să iasă și el. Vilma lipsea de mult din verandă. Dar când deschise ușa, ea îi puse mina în piept, oprindu-l și împingându-l ușor înapoi.

— Ei bine, ești lămurit acum 7 întrebă ea.

— Da. Sunt lămurit.

— Adică ai înțeles de ce nu făcut Vasile preot?

— Da, am înțeles.

— Și ești mulțumit?

— Da, pentru că mi-a dat încă un motiv, și încă foarte puternic, să-l stimez

— Nu-i așa că samănă cu sfinții din icoane? - întrebă Vilma, surâzând ironic.

— Aș face o prinsoare cu dumneata, vrei?

— Depinde de prinsoare, doamnă...

— Că până la urmă tot preot o să ajungă? Sau poate călugăr... Ei, vrei să facem prinsoare?

— Nu, doamnă

— Ți-e frică să nu o pierzi? Ai și de ce

Și, răzind, intră în casă. Andrei o urmă.

— Nu ai dreptate. Dumneata nu-ți dai sama că trăiești sub același acoperiș cu un om întreg, vrednic de stimă și iubire.

Andrei spuse cuvintele acestea cu o voce gravă și privi îngândurat la femeia din fața lui. Dar Vilma, ridicându-și sprâncenele a mirare jucăușă, exclamă:

— Nu mai spune!

Ochii-i surâdeau poznaș. Și, dintr-odată, începu să

fredoneze un vals și să se-nvârtă prin odaie. Hoehia-i zbura ca o roată învoaltă de spumă albă. Obrajii i se îmbujorară. Și parcă nu se mai putea opri din zvăpăierea ce o cuprinsese.

— Bine, domnule ofițer - zise ea, oprindu-se dintr-odată. Și adăugă, făcând o reverență copilărească: - îți mulțumesc pentru lecție. Și țin să-ți spun că nu m-a supărat, deși nu-mi trebuia.

Andrei o privea atent și grav. «E, într-adevăr, fermecătoare - își zise el.

— Copilăroasă și superficială, cum îi stă bine unei femei frumoase. Dar poate că vraja pe care o răspândește-n juru-i n-ar fi atât de puternică dacă firea ei nu ar fi atât de opusă gravității reflexive a lui Vasile Grecu, în casa asta el reprezintă geniul întunecat al neliniștii gândului, al îndoielii, iar dânsa, setea nepotolită de viață, de joc, de lumină a naturii.

— Ei, la ce te gândești, domnule ofițer? întrebă Vilma surâzând.

— Te pregătești să-mi ții încă o lecție”.

La auzul glasului ei, Andrei clipi repede de câteva ori, și, adunându-se, o întrebă, pe un ton hotărât. și grav, privind-o ca din adâncuri:

— Dumneata îți iubești bărbatul?

— Nu, domnule Petrov!

— Și nu l-ai iubit niciodată ?

— Cred că nu.

— Nici... înainte de a veni eu aici?

— Nici atunci.

— Dar pe cine ai iubit dumneata? întrebă, cutremurându-se, Andrei.

Din ochii ei aprinși, măriți ca de spaimă, din paliditatea de moarte ce cuprinsese deodată obrajii ei delicați, din disperarea ce o încătușa, din ridicarea stingheră a umerilor, Andrei înțelese răspunsul. Dar nu de răspunsul tălmăcit se cutremură el, ci de iubirea fierbinte care izbucni deodată din adâncurile ființei lui, rupând toate zăgazurile, sfărâmând toate opreliștile. Presimțise că

se va-ntâmpla ceva peste puterii? lui de a hotărî, de a stăvili, încă din clipa când femeia aceasta de lumină i-a pus mâna ei mică în piept, nelăsându-l să plece. Acceptase discuția cu ea și-i pusese întrebările acelea ca de interogatoriu numai pentru a întârzia și sperând să evite această izbucnire, Zi de zi iubirea s-a strecurat în sufletul lui, iar el a ascuns-o cu puterea voinței în adâncurile tainice ale inimii. Și acum, acele tainice adinouri, pline, izbucneau, și revărsarea lor îi cotopea întreaga simțire.

Andrei fu inundat de o tristețe de moarte. Abia auzi răspunsul șoptit al Vilmei:

— Pe nimeni.

Dintr-un salt, femeia fu lângă el și-l înlănțui într-o îmbrățișare disperată Andrei îi desprinsе încet brațele albe din jurul grumazului și, mângâind-o ușor pe creștet, murmură adânc întristat:

— Rău faci. Rău faci...

— Nu! Nu! Doamne, ce bine-i așa! suspină Yilma, înlănțuindu-l din nou cu brațele ei gingașe și lipindu-și buzele palide de gura lui.

Andrei îi cuprinse domol, cu brațul drept, mijlocul subțire. Trupul fraged al Vilmei se alipi de al lui, tremurând ușor.

— Strânge-mă! Ia-mă! Du-mă! gema femeia, lăsându-și capul pe pieptul lui și înlănțuindu-i din ce în ce mai tare grumajii.

Doar cât ce murmură aceste cuvinte, se încordă ca un arc și, zvâcnind din brațele lui Andrei, se aruncă jos, pe podele, izbucnind într-un plâns vijelios care îngheță sufletul bărbatului. Se zbatu de câteva ori, apoi, dintr-odată, se liniști. Trupu-i micuț și delicat se întinse și înțepeni.

— Dumnezeuule, a murit! strigă Andrei, ieșindu-și din fire.

Se aplecă și-i pipăi pulsul. Nu, nu murise. Aduse în fugă un pahar cu apă și o stropi pe față, pe piept. Zadarnic! O luă în brațe - i se părea, sau era într-adevăr ușoară ca un copil? - și o întinse pe pat.

După aproape o jumătate de oră, Vilma ridică încet pleoapele și, văzându-l lângă ea pe Andrei, surâse stingher.

— Mă doare capul. Dar nu-i nimic. O să-mi treacă - răspunse dânsa la întrebările și mângâierile lui - Am și-nceput să mă simt mai bine de când mi-ai pus mâna pe frunte. De-acu înainte o să-mi fie bine mereu, adăugă ea, învăluindu-l în privirile-i albastre-veivii. pline de o dragoste caldă și de recunoștință.

— Nu te mai doare nimic? întrebă Andrei.

— De-acum înainte nu o să mă mai doară nimic, căci m-am eliberat de suferința dulce, adunată zi de zi, de când te-am văzut mai întâi, și care a tot crescut în mine, odată cu tăcerea și cu abținerea ta, până n-a mai încăput.

Dragul meu, iartă-mă că nu mi-am putut înăbuși iubirea pentru tine. Nu-i așa că ai să mă ieți?

— Te-am iertat de mult - răspunse Andrei, și un surâs blând îi înflori în priviri -, de când ai câștigat prinsoarea. Da-atunci știi că se va întâmpla ceea ce s-a petrecut azi.

— Și îți pare rău?

Andrei clătină din cap.

— Nu.

— Mă iubeai și ai încercat să-ți ascunzi iubirea. Asta e. Și, fugind de mine, fugeai de iubirea ta. Nu-i așa?

Andrei înclină capul.

— Da. Ai dreptate. Nu voiam nici măcar să bănuiești că te iubesc.

— Dar eu am bănuیت că mă iubești, și de aceea nu m-am supărat pe tine când fugeai de-acasă ori te făceai că nu mă vezi. Și te-am așteptat. În sfârșit, bine că a trecut. Acum sunt cu totul liberă! S-au rupt toate lanțurile care mi-au ținut sufletul încătușat ca într-o temniță întunecoasă și rece. Izbucnirea spre lumină, atât de mult așteptată, dorită și presimțită, a venit!

Ea îl îmbrățișa din nou, și ochii i se umplură de lacrimi.

Andrei o mângâie ușor pe părul bogat, de-un roșu arămiu, și o sărută pe pleoapele închise. Dar ochii lui erau triști. Văzându-i, Vilma se-nalța ușor din călcâie și suflă

ușor peste ei.

— Gata! - spuse ea cu tonul unui copil care ar vrea să fie serios și grav.

— Gata! De-acuma niciun nour nu o să mai apară pe cerul sufletului meu.

Andrei surâse, fermecat de drăgălășenia acestui gest, dar ochii lui rămaseră triști.

— Știu la ce te gândești - șopti Vilma, căutându-i privirile.

— La Vasile.

— Da - răspunse Andrei.

— Mă gândesc la nenorocul pe care i l-am adus în casă.

— Nu i l-ai adus tu! - izbucni cu patimă Vilma.

— Nenorocul ăsta exista încă dinaintea de venirea ta. Căci eu nu l-am iubit niciodată. Și într-o vreme nici nu mi-am dat sama că el mă iubește. A vrut să se însoare cu mine și am acceptat, pentru că așa mi s-a părut că trebuie să fac, să mă mărit cu un om serios, care să mă ocrotească în viață. Dar pe atunci nu știam că, fără iubire, o căsnicie nu e altceva decât o temniță în care îți ucizi, zi de zi, puțin câte puțin, sufletul, viața. Nu știam măcar ce-i iubirea. Când mi-am dat sama, îndată după cununie, era prea târziu. De atunci s-a cuibărit aici, în casa asta, nenorocul.

— Cum?! Vasile știa că lu' nu-l iubești?

— Nu pot să spun dacă știa, dar cred că și-a dat -, ama mai demult, după câteva săptămâni de la cununie. Însă, de când ai venit tu, sunt sigură că e convins.

— Ți-a spus el?

— Nu, dar am eu semnele mele, spuse Vilma, și își plecă pleoapele, împurpurându-se la gândul că nu putea să-i spuie lui Andrei că de la o vreme Vasile nu se mai apropiase de dânsa, nu o mai socotea femeia lui, și rușinându-se că și așa îi spusese mai mult decât se cuvenea.

— Acum înțeleg - zise Andrei cu tristețe, făcându-se că nu a priceput aluzia Vilmei -, da, înțeleg cauza suferinței ce-i arde-n priviri. Și-mi dau sama cât de

nefericit trebuie să fie. Iar noi - adăugă el oftând. noi suntem gata să-l ucidem.

Privirile-i erau tulburi, capul îi căzu greu în piept.

Vilma îl privi cu spaimă.

— Să-l ucidem?! șopti ea, abia respirând.

— Da. îl vom ucide cu siguranță, căci omul acesta te-a iubit și te iubește nemărginit de mult... Mai mult decât mine. Crezi că nu va înțelege că s-a schimbat ceva în relațiile dintre noi, crezi că ne vom putea ascunde dragostea noastră de ochii, de inima lui? Și crezi că nu-l vom ucide, când va înțelege unde am ajuns 9

Vilma oftă ușurată. Părea că mână nevăzute și repezi, ca de vânt, i-au smuls din inimă pumnalele împlântate ele vorbele lui Andrei «îl vom ucide cu siguranță. Bănuise, o clipă, că-i vorba de uciderea adevărată, trupească, a lui Vasile.

— Dragul me-u!... - zise ea, îmbrățișându-l cu ardoare.

— Vai, ce frică mi-a fost! Da' noi nu o să-i facem niciun rău lui Vasile, nu-i așa? Ce importanță poate avea pentru el dacă ai să fii prieten cu mine. dacă ai să mă privești deschis, dacă nu ai să mă ocolești, dacă ai să mă iei cu tine în plimbările pe care le iaci? Iar eu, dacă ai să te porți așa, voi fi fericită. Nu-mi doresc nimic altceva, aclăogă ea, privindu-l cu dragoste.

— Copil ce ești! - zise cu vove tandră Andrei, mângâindu-i părul.

— Copil ce ești! Dar nu cunoști tu povestea fluturului care se-nvârte, jucându-se, în jurul luminării aprinse? Nu știi că își arde aripile și că moare, jertfă a jocului fericirii?

Vilma își aplecă pleoapele și zise roșind:

— Nu mi-e frică! Nu, nu mb-e frică!

— Și adaugă, încheind și descheind un nasture de la tunică lui Andrei: - Vasile mă iubește, nu-i așa?

— Ți-am spus doară, mai mult ca mine.

— Ei bine, dacă iubirea lui pentru mine îi dă puterea să-ndure tot ce îndură, de ce nu am putea noi doi, tot din iubire, să ne purtăm ca doi prieteni buni?

— Ești un copil și nu știi ce vorbești, Vilma. Cum de-ai putut rămâne copil până la vârsta asta 7 Dar tu nu-ți dai sama de deosebire? Vasile știa că nu-l iubești; clar el a dovedit că are puterea morală de a trece peste ceea ce consideră că e dreptul său. Pe când eu, ori chiar tu, cine știe?... Ce spui tu e frumos, dar eu, când am intrat în casa asta și mi-am dat sama cum ți se deschide sufletul, ca o floare, mi-am zis: «Foarte bine, Mă voi scufunda în sentimentul de simpatie al acestei femei frumoase ca într-un abur de lumină și mireasmă. O să-mi prindă bine în tristețea mea de acum.» – Dar m-am oprit aici? N-am ajuns unde mă vezi, cu toată împotrivirea mea? Și cine mă poate încredința că nu voi merge mai departe?

Andrei văzu că Vilma se înfioară la cuvintele lui din urmă, și pricepu că fiorul acela se isca, inconștient încă, din adâncurile ființei sale, vestind furtuna ce avea să vină.

xv

Cele povestite mai sus se petrecură într-o zi senină din a doua jumătate a lui august. De-atunci, casa notarului se umplu iarăși de voie bună și începu să nu lipsească nici băutura de la masă.

Andrei, la rugămintea Vilmei și a lui Vasile, cânta adeseori, și baritonul lui adânc umplea sufletul femeii, ca și sufletul băii balului, de neliniște. Dar alta era cauza pentru fiecare. Vilma simțea că Andrei cânta pentru ea, că-i declara astfel, de față cu Vasile, iubirea lui. Jocul acesta îi plăcea și-i întetea dorința de a rămâne singură cu Andrei și de a-l îmbrățișa, în Vasile, cântecele lui Andiei stârneau și înteteau durerea, ridicând-o pe culmile disperării, mai ales atunci când citea pe figura nevestei sale semnele sigure ale iubirii pătimase pentru Andrei. O vedea înflorind de la o zi la alta, și drăgălășeniile ei, când erau toți trei împreună, drăgălășenii pe care lui nu i le dăruise niciodată, îi răneau de moarte sufletul, dar totodată i-o făceau mai dragă. Și de aceea amâna mereu termenul despărțirii sale de Vilma.

Vasile auzise ceea ce știa toți cozenii, că nevastă-sa se plimba adeseori, împreună cu Andrei, pe ulițele satului

și pe cărările din fânațele mărginașe. Mai mult decât atât, trebuia să îndure aluziile îngrijorate ale maică-sii, făcându-se însă că nu-nțelege ce vrea să-i spuie.

După plecarea lui Petru în țara ungurească, lelea Ana își îndreptase întreaga ei neliniște, adunată mai cu seamă în anii războiului, asupra lui Vasile. Băiatul ei era. În ultima vreme, și mai slab, și mai uscat, iar ochii lui negri, arzând mereu ca de friguri, păreau a se fi adânci; și mai mult în orbile. Maică-sa făcea ce făcea și se potrivea uneori pe același drum cu el tocmai când se ducea sau se întorcea de la primărie, își găsea de lucru pe la cancelarie, iar uneori se ducea ață la el acasă, lăsându-i vorbă Anastasiei că are ceva de pus la cale cu Vilma, Când îl prindea între patru ochi, îi zicea;

— Doamne, Vasăle, cum te-ai mai schimbat lu’

Și îndată îi și izvorau lacrămile.

— Cum m-am schimbat, mamă? Întreba Ya-a!

— Da’ tu nu vezi? Nu simțеști Trăbă că ai o boală!

— Am mult de lucru, mamă. Asta-i! Puterile se istovesc când muncești pentru trei-patru.

Dar bătrâna nu se liniștea din răspunsul ăsta. Știa dânsa prea bine că munca prea multă istovește. Știa ce însămnă să lucrezi în locul a trei-patru oameni. Dar de topit nu te topește decât chinul cel dinlăuntru. Cine-s cele mai prăpădite femei din sat? Cele cărora le-au murit bărbații în bătălie, cine știe pe unde, cele care au oamenii pe front și nu mai știu de ei nimic, de ani de zile. Lua pildă și de la ea însăși. Până nu a știut că Petru e cât de cât la adăpost, acolo, în țara ungurească, unde-o fi, ce-a prețuit ea? Cât o cârpă lepădată. Și cum s-a mai topit în câteva săptămâni! A îmbătrânit cu câțiva ani! Nu se poate – își zicea lelea Ana –, trăbă să aibă el o boală. O fi luat-o la seminarul de clerici, că de-acolo mi-a venit mai întâi slab și deșirat ca o prăjină.»

Dar după ce începu să o vadă pe noră-sa, pe notărășiță, plimbându-se tot mai des pe ulițele satului cu Andrei Vasilievici Petrov, alte bănuieli începură să coboare în sufletul lelei Ana. Și mai văzu ceva ce o puse pe gânduri.

Văzu cu mirare că, spre deosebire de fiu-său, nevasta lui, Vilma, se rumenise, se îngrășase puțin. Părea chiar mai crescută, mai voinică. - «Și cum mai râdea mergând la dreapta ofițerului aceluia rus - își zise, într-un rând, lelea Ana, după ce iarăși o întâlnise pe Vilma alături de Andrei -, și cum își mai dădea pe spate fața aceea de păpușă, lăsând să i se vadă grumajii albi și fragezi! Aici nu-i lucru curat! Nu, nu! Nu-i lucru curat! »conchise ea, îngândurată.

Lelea Ana nu se împăcase niciodată, în sufletul ei, cu căsătoria asta. Nu înțelegea ce găsisese Vasile al ei la muierușca aceea palidă și puținică de s-o ducă vântul. Baremi să fi avut avere! Da' de unde! Vreo zece iugăre de pământ! Numai atât și nimic mai mult. Se mai vorbea atunci, la cununie, de niște bani1 pe care i-ar fi lăsat răposatul pretor. Dar nici de-aceia nu s-a ales nimic. Au fost, n-au fost? Dumnezeu știe 1 Poate i-o fi luat bătrâna, pentru zile negre. Ei, să fi pus ea atunci piciorul în prag, multe ar fi azi altfel decât sunt 1 Dar a întrebat-o Vasile ceva? Nici vorbă! Singur, de capul lui a făcut-o.

Și totuși nu putea să zică - «De cap să-i rămâie!» - Nu. Trebile îi mergeau bine lui Vasile. Produsele moșiei, deși dijmuite de Petru, care administra toate pământurile familiei, îi aduceau parale frumoase, ce-i prindeau bine acum, în timpul războiului, când toate se scumpiseră foc. Apoi, îi mai aducea și slujba. Dacă nu curge, pică, vorba ceea. Și chiar clacă nu s-a preoțit, uite că a rămas în sat, lângă ea.

Dar s-ar putea ca o femeie să strice rosturile unui bărbat 7 Se înșală dânsa, ori e adevărat că zburdălniciile acestea ale notărășitei cu ofițerul rus îi strică zilele băiatului? Da' cum se poate? El n-are ochi să vadă? Și, dacă are, nu știe care-i legea muierii când începe să se ui! e după bărbat străin? Să lase el să i se strice inima și rostul vieții? Da' mină nu-i? Plete nu-s? Și, la urma urmelor, cine-i poate porunci să-l țină pe rus în ea?

Lelea Ana se rământa cu îndoielile. Nu știa ce să creadă.

— Doamnele așa-s Ele rid și-și petrec cu bărbați

străini, și nimeni nu le ia în nume de rău. Poate că așa-i legea lor. Slabă lege! Una de-ale noastre, de s-ar purta așa, ar aprinde gura satului. Dar, de ce mai știi? Poate ca muierușca-i nevinovată... Poate că el, săracul, a rămas cu o boală în trup de când a fost la seminar...»

Nu se putea hotărî ce să creadă, și poate de aceea începu să urmărească mai îndeaproape cărările Vilmei.

Începu să umble și gura satului. Întâi în șoaptă, vorbe spuse la ureche, semne făcute din cap și din mină, de femei, pe la porțițe. Apoi, tot mai pe față, muierile, babele începură a se mira crucindu-se:

— Arunci cu piatra într-o femeie greșită, al cărei bărbat e dus de ani de zile în bătlie! Dar ce să mai zici de cele care zburdă, fiindu-le bărbații acasă!

— Nu-s mai breze doamnele decât țărancale

Într-astea, Vasile Greeu începu să vie, sara, tot mai târziu acasă. Văzuse schimbarea din casa lui și înțelesese, Nu avea nevoie de gura satului ca să afle. El știa totul din felul în care se purta acum Vilma. Citea în ochii și în gesturile ei mulțumirea că iubirea îi era împărtășită. Nu știa cât de departe ajunsese dragostea dintre soția lui și Andrei Vasileievici Petrov. Dar își zicea că, la urma urmelor, de vreme ce Vilma nu mai era femeia lui și nici nu mai spera în iubirea ei, dragostea celor doi nu trebuie să-l intereseze. El știa ce are de făcut. Îi va spune soacră-sii, îi va spune Vilmei că pot începe despărțirea, că el a hotărât să se mute încă de pe-acum la cancelarie, ori la maică-sa. Sau, și mai bine, el va rămâne în casă, iar Vilma și cu Andrei se vor muta în casa soacră-sii. Și așa stătea goală.

Dar, mai întâi, trebuia s-o încunoștințeze pe soacră-sa, care acum locuia la oraș. În fiecare sară Vasile se hotăra să plece a doua zi la oraș, dar în fiecare dimineață își amâna plecarea, deși, pentru a se hotărî mai temeinic, luase obiceiul de-a intra, după orele de slujbă, în crâșma de peste drum.

Mărgineanul, Mitru, se mira de regularitatea cu care îl vizita notarul, așezându-se, de fiecare dată, la aceeași masă din colț, în odaia de oaspeți. Bea singur-singurel.

Bea și se gândea. Se așeza pe scaun, își ducea mina la frunte, și privirile lui arzătoare se fixau pe tăblia mesei de parcă și-ar fi lăsat scrise acolo gândurile din sara trecută și acum le citea, ca să și le aducă aminte și să le poată duce mai departe. Și, din sară în sară, măsura vinului băut creștea.

Acasă, amețit de vin, se-ntindea în patul lui, pe care-l scosese din dormitor și-l pusese într-altă odaie, cea mai mică din casă, și se-ntreba.

—» De ce să merg la oraș? Mai este timp! Lucrurile nu au ajuns, poate, atât de departe cât mi se pare mie. Poate că mâne-poimâne prizonierii vor pleca... Și-apoi, de ce m-aș despărți? Ca s-o rușinez dinaintea lumii? Dar ce? Ea m-a luat pe mine de bărbat? Ea mi-a cerut mâna? N-am luat-o eu? Și-acum să-i dau cu piciorul pentru că, neputând s-o fac fericită, ea și-a căutat fericirea într-altă parte? Să recunosc că rusul ăsta e un bărbat mai bun, pentru ea, decât mine? Ei, drăcia dracului! >

Adeseori, după astfel de frământări, gema adânc. Simțea că i se împlântă în suflet, ca un cuțit, conștiința că, iubind-o pe Vilma din ce în ce mai disperat, nu-și va putea duce până la capăt hotărârea de despărțire, că i-u va putea suporta să nu o mai vadă niciodată, să nu o mai știe nevasta lui. Și-apoi, de ce să nu creadă că această iubire pătimasă a Vilmei se va stinge într-o zi? Sau de ce să nu spere că Andrei ăsta – ce mai bărbat, care nu-și poate ține firea în fața unei femei! – va pleca de unde-a venit, plictisit, el, contele, de dragostea zvăpăiată a unei neveste de pe sate, și că o va părăsi? Poate că atunci... Ar fi răbdat, ar fi așteptat o viață, numai să ajungă el, Vasile Grecu, ceea ce este astăzi, pentru Vilma, Andrei Vasilevici Petrov!

Uneori i se ridica din negurile instinctelor pornirea să intre tiptil în odaia rusului și să-l sugrume în somn. Dar imediat conștiința lui îndepărta, scârbită, această pornire. «Cu ce-i vinovat Andrei 7 Ce, el a umblat după Vilma, nu ea după el? E adevărat, el s-a dovedit a fi un bărbat slab, pe a cărui putere de voință nu te poți bizui. Dar de-aceea să-l omor?! Doar n-am decăzut atât de mult încât să fiu și

ticălos și ucigaș!»

Se apropia sfârșitul lui septembrie, și Vasile Grecu încă mai șovăia să-și ducă la îndeplinire hotărârea de despărțire pe care o luase.

Într-o dimineață, când i se păru că Vilma îl privește cu dispreț, se-nfurie, se urcă în căruță și porni ca o furtună spre oraș. Dar, odată ajuns acolo, se răzgândi, și, în loc să se ducă la soacră-sa, se-nfundă într-un birt și nu mai ieși până sara. Era așa de beat la închiderea cârciumii, încât sluga nu-l putu urca singur în căruță și trebui să-l ajute birtașul.

Care nu-i fu mirarea lui moș Damian, pârgarul satului, când, într-o zi, notarul îl chemă în birou și-l trimise la crâșma de peste drum să-i aducă un rom.

Și, după ce băutura se făcu lege, deci te ori intra bătrânul în cameră, notarul îl întreba râzând:

— Cum ai spus, tu, mă ticală, atunci sara? Că omul bea de năcaz? Că bea să se amortească? Hai? Așa ai spus, ticală bătrână? De unde știai? Ia să-mi spui!

Moș Damian nu-i răspundea. Ieșea trist. Vedea că nu-i a bună cu mai-marele lui.

Vasile începu să dea tot mai rar pe-acasă, iar când dădea, venea noaptea târziu și intra tiptil în odaia lui. Bând și la crâșmă și la cancelarie, și mâncând rar și pe apucate, din ce fusese slab, deveni în câteva săptămâni un schelet îmbrăcat.

Mamă-sa, lelea Ana, de-ndată ce-l simți că bea băuturi tari, începu să-l înfrunte cu asprime.

— Om ești tu? Și încă om cu carte? Pentru o zdreanță de femeie îți pui capăt zilelor? Să nu te mai văd! Să nu te mai prind că bei! În loc să-i dai cu piciorul, tu rabzi și te dărâmi ca un putregai?!

Vasile o asculta nepăsător. Parcă n-ar fi fost maică-sa aceea care-i vorbea.

— Ai ajuns de răsul satului! Numa de Siia lui Dumitru mai vinuește satul așa ca de muierea ta! Știi că s-a-ncurcat c-un rus? De-aceea ne-am năcăjit să vă facem domni, ca să nu vă știți apăra cinstea casei? De ce nu o lași? De ce nu o

alungi? Ce găsești și ce ai găsit tu în muierușca asta? O corcitură! Nu vezi ce păr roșu are? Și mai spun unii și alții că nu sunt vrăji! Ba bine că nu-s! Te-a vrăjit hoțomana aia de mumă-sa! I-a venit bine la socoteală, după ce dăduse nenorocirea peste ea! Azi moarte, peste o jumătate de an cununie! A, te-a vrăjit, îți spun eu! Și nu vezi că v-a lăsat în plata Domnului? Dumneaei stă mereu la oraș, că nu-i mai place satul nost1! Ce mai știi? Poate se și mărită din nou, ori, Dumnezeu să mă ierte, face și ea ce face fi-sa.

Vasile, care se ducea tot mai des pe la frate-său, o asculta fără să se supere. Ba, parcă-i făcea chiar bine, parcă simțea nevoia să-l înfrunte maică-sa. Îi da curaj să-și aducă la îndeplinire hotărârea. Dar, odată scăpat de muștrările mumă-sii, iar amâna ziua despărțirii de Vilma.

Pe la sfârșitul lui august, gură satului, care până atunci nu mai contenise poveștile despre «notărășiță și locotenentul rus» -, prinse să vorbească despre altceva, mai important, și-i dădu uitării pe Vilma și pe Andrei. Venise veste despre mari bătălii în România. Spitalele de pe graniță, ba chiar și cele din orașele mai depărtate de graniță, gemeau de răniți.

De la curte, de la administrator sau de la cei doi ofițeri chezaro-crăiești, se auzi că răniții sunt români, din armata românească pe care o zdrobește acum de istov oștirea germană, grea de tunuri. Pentru cei de la curte, orice bătălie mare pe care o porneau nemții și o ei știgau era purtată de Hindenburg, cel mai popular general german. Dar, curând, din zvon în zvon, satul află adevărul: răniții erau nemți, și armata învinsă era armata germană.

Satul întreg fu, vreme de câteva săptămâni, ca un furnicar. Oamenii treceau de la o porțiță la alta, de la o casă la alta, tăinuind până noaptea târziu. Aflară și prizonierii ruși că nemții mănâncă o bătaie strașnică pe frontul românesc, și, cinci puteau, unul ici, altul colo, le dădeau cozenilor vești.

Cozlenii așteptau cu înfrigurare urmarea biruinței și-și împărțeau din priviri, din vorbe, nădejdea care-i învia din nou și-i puneă pe picioare până și pe cei mai bătrâni.

— Acuși îi vezi venind! șopteau cu fețele luminate.

— De-or veni acum, apoi să știți, dragii mei, că aici rămân, nu se mai duc înapoi!

Vasile Grecu auzi și el vestea. Se bucură, dar ca pentru o întâmplare din trecut, pe care oamenii o știau din poveste. Era rareori treaz de tot, și când nu se îmbăta ca să-și uite amarul căsniciei, bea din silă de sine, scârbit de patima în care căzuse și de lașitatea lui.

— Trăbă să isprăvesc odată cu viața asta!» își zicea de câte ori era treaz. Dar clipele astea erau din ce în ce mai rare.

XVI într-o noapte, pe când se dezbrăca în odaia lui pustie, unde se-nsingurase de-o vreme-ncoace, doborî de pe masă ceva greu, care căzu cu zgomot mare, durând pe podeaua de scânduri. Se aplecă și, dibuind pe întuneric, ridică de jos o sticlă. Îi scoase dopul și mirosi conținutul. Era coniac. îl adusesese el? Nu-și aducea aminte. Dar fiindcă avea chef de băutură, nu se mai gândi, ci duse sticla la gură și trase câteva înghițituri bune. În noaptea următoare găsi sticla în același loc unde o lăsase, și, până să stingă lumina, o goli cu sete. A treia noapte, scăpărând un chibrit ca să-și aprindă țigara, rămase cu el în mână, uimit, până când flacăra îi arse degetele. îl aruncă și aprinse altul. Nu, nu se înșelase. Pe masă, în același loc, strălucea o sticlă de coniac plină. Puse țigara pe masă și aprinse lumânarea. Da, era o sticlă de coniac nouă, neînceptă. Acum era sigur că pe aceasta nu el o adusesese. Dar atunci cine? O bănuială îi fulgeră prin minte. «Vilma! Vilma mi-l aduce! - își zise el.

— Vrea să mă-nece în beutură, să mă otrăvească! Vrea să scape mai repede de mine!... Să nu-i mai stau în cale!... Dar dacă vrea să mă răpuie, înseamnă că nu mai ține la mine nici măcar ca la un pretin... înseamnă că mă urăște de moarte...» Gândul acesta îl înfioră. Năucit, se așeză pe marginea patului și-și acoperi fața cu palmele. Rămase așa, împietrit, o vreme cât o veșnicie, cu coatele sprijinite pe genunchi, în nestare să-și deie sama ce se întâmplă cu el. O ceață deasă, ca o mazăgă neagră-verzie, îi

împânzea creierul, împiedicându-l să gândească, să înțeleagă. Apoi, deodată, lespedea unei suferințe fără de margini se prăbuși în el, covârșindu-i sufletul. Gemând din adâncuri, ca subț durerea unei lovituri de pumnal ce i s-ar fi înfipt în spate, aruncat, căzu în genunchi. Lacrimi fierbinți îi izvorau neconținut din ochi, și gura lui îngăima, murmurând ca într-o litanie, năvala gândurilor.

— O, Doamne, amarnic mă pedepsești, jertfind iubirea mea urii, bunătatea mea răutății, binele pe care l-am făcut nerecunoștinței și ticăloșiei, cinstea mea necinstei. Dar, Doamne, pedeapsa ta o merit, căci făcut-am din puterea minții mele, a cărei mlădița de lumină tu ai sădit-o în țarina mea ca să te pot slăvi, un idol al trufiei mele de a te gândi pe tine, cel necuprins, de a te cunoaște pe tine, cel fără de început și fără de sfârșit, și de a deosebi însumi, după legea capului meu, binele de rău și adevărul de minciună – binele meu de răul altora, adevărul meu de minciuna celorlalți. Ispitit de acest idol al trufiei, m-am îndemnat să nu ascult de glasul inimii mele și să mă prind cu tine, împotrivindu-mă să te slujesc în casa ta pentru că tainele tale nu le înțelegeam și pentru că nu te simțeam viu în cugetul meu. Dar cum ai fi putut trăi, tu, Doamne, într-un idol și-n mai puțin decât atât, în năluca unui idol, a cărui putere mereu se-mpânzește pentru ca mereu să se destrame subț viscolul de neguri al îndoielilor? Tu, care ești lumina și adevărul! Sunet gol este numele meu și putere vană puterea minții mele, până mi se risipește viața. M-am crezut un uriaș a cărui durere umple lumea-ntreagă, și nu sunt nimic altceva decât un biet nebun ce și-a întemeiat viața pe tărâmul de umbre al minții lui trufașe! Un fir de nisip purtat de furtunile pustiului din mine, atâta sunt. Și pentru ca trufia mea să nu sufere, o chinuiesc pe Vilma, împingând-o spre crimă. Doamne, rogu-mă ție, luminează-mă și ajută-mă să trec în pace peste acest prag înalt al vieții mele și să găsesc dincolo limanul de liniște după care tânjește sufletul meu împovărat de tristețea iubirii.

A doua zi dimineață ploua mărunț și des. O ploaie

rece de noiembrie. Nouri plumburii pluteau greoi peste spinarea Măgurii.

Vasile se sculă în zori. Se duse la cancelarie, unde lucra până pe la nouă, apoi se-ndreptă spre locuința părintească. Cât ce ajunsese, fără a-i spune nimic mamei, puse pe un fecioraș, ce trebuia prin grajd, să-nhame caii la căruță și, urcându-se lângă el, îi spune scurt, dându-i hăturile-n mână:

— La mine-acasă, Niculae.

Când intră pe ușă, Vilma și cu Andrei tocmai terminaseră ceaiul.

— Vilma - zise Vasile cu glas răsunător și pe un ton hotărât -, trebuie să mergem numaidecât până la oraș.

Vilma păli. Andrei se uită mirat la Vasile. Notarul era de nerecunoscut. Își ținea trupul drept, și privirile lui, limpezi, fără nicio umbră de suferință, exprimau o voință neclintită, rece, ca un tăiș de oțel.

— Nu te speria - adăugă el.

— Nu e vorba de nimic rău. Mamă-ta vrea să-ți spuie ceva foarte important.

Dar Vilma, care nu se speriasese de veste mergerii la oraș, ci de înfățișarea neobișnuită a lui Vasile, îi răspunse în silă:

— Nu mă duc! Dacă are ceva de spus, să-ți spuie ție”

f

— Îmi pare rău că-mi răspunzi așa. Voiam să te cruț de o durere. Dar văd că minciuna nu mi-a folosit. Mamă-ta e bolnavă, Vilma. Am primit adineaori un aviz telefonic. Vrea să te vadă numaidecât. Căruța ne-așteaptă-n drum. Până te pregătești tu - dar te rog să te pregătești repede -, eu am să-mi caut niște scrisori, adăugă el, ieșind din salon.

Și Andrei și Vilma rămaseră nemișcați, fără să-și spuie un cuvânt. Se uitau, cu privirile duse, în mari depărtări. Amândoi aveau sentimentul că se petrecuse ceva de-o însemnătate hotărâtoare pentru ei. Dar ce anume, nu-și dădeau sama. Însă totul era parcă altfel decât înainte de sosirea neașteptată a lui Vasile. Și acest sentiment își avea obârșia în noua înfățișare a notarului.

Da, era tot el, slab, deșirat, dar întreaga lui ființă exprima o putere necunoscută lor până atunci, o voință încordată spre un scop anume, o voință care nu știa, nu voia să știe ce-i întoax-cerea. Vocea lui fusese limpede, fără nicio nuanță pătimasă. Dar că el trecuse peste pragul unei hotărâri grave, era fără îndoială. Și în fundul sufletului lor, atât Vilma cât și Andrei, erau neliniștiți de misterul și de dârzenia acestei hotărâri.

— Pregătește-te de drum... - zise într-un târziu Andrei Petrov.

— Poate că, în sfârșit, drumul ăsta va lămuri într-un fel situația în care ne găsim.

Vilma avea același sentiment. Aștepta și ea, de mult, o lămurire a vieții lor, fără să bănuiască însă nici când, nici cum se va petrece. I se părea ciudată hotărârea lui Vasile de-a o duce la oraș, și încă pe-o vreme urâtă ca asta, pentru a discuta ceea ce ar fi putut și ar fi trebuit să discute acasă. Dar clacă e adevărat ce-i spusese, că maică-sa-i bolnavă? îl privi lung pe Andrei și, fără să-i răspundă, intră în camera alăturată ca să se pregătească de drumxvii

Vasile Grecu nu căută mult timp în sertarul mesei lui de lucru, pe care îl ținea încuiat. Găsi repede, într-un colț, unde le știa legate cu panglică albastră, singurele trei scrisori pe care i le scrisese Vilma și în care sufletul lui descoperise odinioară dragostea ei pentru el. Erau scrisori trimise de la oraș, unde stătuse Vilma în timpul logodnei lor; în ele îi spunea despre pregătirea trusoului, despre cât e de frumoasă și solidă mobila pe care i-o cumpăraseră maică-sa, despre hărnicia mătușii sale Leontma, care umplea casa cu murmurul mașinii de cusut și despre multe alte nimicuri gospodărești, care, pe atunci, îl încântau. Erau scrisorii cuviincioase, aproape protocolare, în încheierea cărora Vilma îl întreba ce mai face și dacă nu cumva avea de gând să facă vreun drum la oraș.

De câte ori nu le citise, și înainte și după cununie, descoperind în rândurile lor, care îl introduceau în intimitatea pregătirilor de nuntă, semnele dragostei! Le recitise și după venirea lui Andrei Vasilievici Petrov, ba

chiar și în ultima vreme, de când se dedase băuturii. Deși în timpul din urmă își dăduse sama de tonul lor convențional și înțelesese că toată dragostea, citită altă dată printre rânduri, nu fusese altceva decât un reflex al iubirii lui pentru Vilma, nu le aruncase, sperând, totuși, să regăsească în ele, la o nouă citire, farmecul de-odinioară.

Acum, însă, nu mai avea nicio nădejde, așa că nu mai desfăcu panglica. Le ținu câțva timp în mină, ca pe niște frunze moarte, uscate. Lacrămi fierbinți i se prelingeau pe obraji. Apoi, cu pași șovăitori, se apropie de sobă, deschise portița, le potrivi pe grătar și, aprinzând un chibrit, le dădu foc. O durere ca de fier roșu îi străpunse inima.

— Sărac de mine! Sărmane scrisori! zise el, ridicându-se.

Avea senzația că, odată cu arderea scrisorilor, s-a despărțit pentru totdeauna de Vasile Grecu cel ce trăise în sine până atunci, și că un alt Vasile Grecu, puternic, dârz, neșovăitor, crescuse din inima lui și luase locul celui alt. Și, trecând pragul odăii, spinarea i se îndreptă, iar în priviri îi apăru din nou lumina aceea sură, de oțel, rece și tăioasă.

— Dumneata, domnule Petrov, mă vei aștepta aici... îi spuse el ofițerului, întinzându-i mâna.

Ieșiră toți trei în mânguirea rece de-afară.

Vasile o ajută pe Vilma să se urce în căruță, apoi se avânta și el, așezându-i-se alături. Feciorașul puse mâna pe bici.

— N-ați mai fi putut amâna? Pe o vreme ca asta... zise, din poartă, Andrei, uitându-se la Vilma și înfiorându-se de frig.

— Nu se poate! E lucru grabnic - răspunse Vasile. Și, adresându-se feciorașului: - Dă-i drumu'!

Caii porniră. Andrei urmări cu privirile căruța până dispăru la o cotitură. Aștepta un semn. Dar Vilma nu-și întoarse nici măcar o singură dată capul înapoi. «Oare crede într-adevăr că-i maică-sa bolnavă, de nu s-a mai gândit la mine - se întrebă Andrei, închizând poarta -, ori, ca și mine, presimte că o să i se întâmple ceva hotărâtor pentru amândoi, și teama de necunoscut i-a tulburat într-

atât de mult sufletul, încât a uitat că am rămas în poartă, așteptând un semn din partea ei?» Și intră în casă îngândurat.

Abia ieșiră pe drumul dintre fânețe. Înnegrit de ploaia deasă, că Vasile, băgând mâna în buzunar, scoase un strigăt de uimire.

— Vai! Cum de-am uitat?! Oprește, Niculae! Phii, da' știu că făceam o încurcătură!... Niculae – zise el, scoțând o scrisoare –, tu ai să te-ntorci cu plicul ăsta în sat și-ai să-l duci de îndată părintelui.

— Și, întorcându-se spre Vilma: – E o știre de la fratele meu. E la

Sebeș, și rămâne acolo o zi, două. Scrie că să se ducă părintele Mihuleț la Sebeș, dacă vrea să-l întâlnească. Apoi, din nou către fecioraș: – Treci prin ocoale, Niculae. Caii părintelui sunt acolo, la pășune. Prinde-i și-ndată să fii cu ei în sat. Auzitu-m-ai?

— Ei, asta-i acuma! Da' cum să nu te fi auzit?! – răspunse semeț, de pe capră, feciorașul, cu capul întors spre Vasile.

— Cu dumneata însă cum rămâne? Că doară n-ai să m-aștepți, pe o ploaie ca asta, aici, în mijlocul hotarului!

— Dă-te jos și pornește-o! – zise notarul, cu asprime în glas.

— Nu purta tu grija noastră! Parcă eu nu știu să mân caii? Dă hățurile-ncoace!

Feciorașul îi dădu hățurile, pe care le ținea înfășurate în jurul mâinii, sări de pe capră, iar Vasile, nemișcându-se de lângă Vilma, dădu bici cailor.

Vreo jumătate de ceas ținu fugarii la trap. Ploaia contenise, dar neguri mari, lăptoase, pluteau aproape de pământ, pe umerii dealurilor. Intrară între miriștile triste, ruginite, călcate în picioare de cirezile satului. Ajunseră între fostele lanuri de porumb, pline de cotoare scurte. Unde și unde, piramide de jipi mai dădeau viață hotarului. Un uliu mare, cenușiu, fâlfâi rar din aripi, la apropierea căruței, și trecu din vârful unei piramide apropiate pe o alta, mai depărtată. Ciori singuratece zburau, ici și colo,

aproape de pământ.

Drumul era tot mai noroios, și tina neagră se lipea de roți, îngroșând șinele de fier și obezile.

Până la plecarea feciorașului, Vasile și Vilma schimbaseră vreo câteva cuvinte despre moșiile printre care treceau și despre ploaia ce nu mai contenea, dai după ce Niculae făcuse cale-ntoarsă, o tăcere adâncă se înstăpâni între cei doi soți, întreruptă numai din când în când de vocea notarului, care îndemna caii.

După ce ieși dintre lanurile cu pociumbi și piramide de jipi, căruța începu să urce la deal. Se apropiau de pădurea Valea Plopului, unde începea hotarul secuienilor. Coama ei ruginie prinse să se ivească de după muchia dealului.

Vilma nu-și făcuse niciun gând când Vasile îl trimisese pe fecioraș în sat. Dar acum, văzând pădurea, o trecu un fior de spaimă. De ce îl trimisese pe Niculae în sat? Nu era cumva o înșelătorie scrisoarea aceea? Oare nu l-o fi trimis numai ca să rămâie singuri? Și dacă asta i-a fost intenția, atunci boala maică-sii nu e decât o minciună, o cursă... Dar ce voia cu dânsa?

Nu-și putea lua ochii de la pădurea ce se ivise pe deal. - «Poate... poate vrea să mă omoare acolo, în pădure?» Privi împrejur: întreg hotarul era pustiu. Voi să țipe, dar glasul i se stinse în piept. Se înțepeni pe banchetă, împingând cu picioare în fundul căruței, ca și când astfel ar fi putut s-o oprească.

Vasile lăsă caii la pas.

— E greu drumul - zise el.

— Trăbă să-i las la pas. De altfel, o să ajungem curând. Am mers bine până aici.

Vocea îi era clară, liniștită, fără nimic dușmănos în ea. Vilma, care tresărise la primele lui cuvinte, îl privi o clipă furiș, cu coada ochiului. O pace adâncă se citea pe chipul lui. Ea întoarse capul în partea opusă, și un suspin de ușurare i se înălță din piept.

— Acum putem vorbi în liniște, Vilma. Suntem numai noi amândoi, și Dumnezeu deasupra. Mai întâi trăbă să te

rog să mă ierți că te-am mințit. Mumă-ta nu-i bolnavă.

Vilma își înclină capul în Fot, ca și când ar fi zis: – Am bănuț eu că e vorba de altceva».

Caii înaintau la pas. Căruța nu făcea niciun zgomot.

Vasile continuă să vorbească, și, pe măsură ce vorbea, glasul lui devenea mai clar, mai armonios.

– Dar trebuia să te conving să pleci cu mine, și alt motiv, mai bun, n-am găsit. Trebuia să pleci ca să putem sta de vorbă. Și, mai cu seamă, ca să te împiedic să ajungi la crimă. Iubirea mea pentru tine – să nu te superi că mai pomenesc de ea – nu te putea lăsa să cazi atât de jos. Nu mi-aș fi iertat o asemenea neîmpotrivire nici în mormânt. Înțelegi la ce fac aluzie, nu-i așa?

Vilma înlemni. Nu făcu nicio mișcare, nu-i răspunse nici măcar cu o privire.

– Mi-am dat sama, la un moment dat, că ai început să mă urăști – continuă Vasile.

– Dar dacă ura ta aș fi putut s-o îndur, pentru că era vorba de mine și de suferința mea, gândul că prezența mea te împinge să comiți o josnicie pentru care va trebui să plătești cu sufletul și cu viața ta – altfel nu se poate! –, nu l-am putut îndura. Am hotărât deci să mă dau deoparte însumi din drumul tău, să nu mai fiu o piedecă în calea iubirii tale și a lui Andrei.

Vilma tăcea. Încruntată, palidă, cu fălcile încleștate, cu privirile pierdute în lungul drumului, părea că nici nu respiră. Parcă împietrise.

Vasile nu-i puna întrebări, nu aștepta răspunsuri, nici măcar nu o privea. Vorbea liniștit și, în răstimpuri, ca și când ar fi obosit, tăcea. Apoi îndemna cu voce blândă caii și continuă.

– Trebuia să mă dau mai devreme deoparte din calea voastră. A fost o fatalitate să vă întâlniți? A fost un noroc? A fost un nenoroc? Cine știe? Eu nu știu. Ceea ce știu este că mi-am dat prea târziu sama că tu nu mă iubești. Nu te țin de vinovată. Nu. Iubirea nu se poate porunci. Și-apoi, tu erai o copilă când te-am luat. Poate că nici nu știai ce-i iubirea, poate că nici nu ți-ai dat sama de mă iubești ori

ba. Te rog, Vilma, dacă poți, dacă tu crezi că merită să-mi răspunzi, spune-mi: Nu-i așa că, dacă-ți dădeai sama că nu mă iubești, nu veneai după mine?

Pentru întâia oară de când plecaseră, Vasile își coborî privirile, întrebător, asupra soției sale.

Vilma rămase o vreme nemișcată. Apoi, întorcându-și fața spre el, îl privi câteva clipe în ochi, cu o tristețe uimită, și, plecându-și pleoapele, răspunse șoptit:

— Nu.

— Îți mulțănesc. Da, dar pe iubire nu-i nimeni stăpân. Tu nu m-ai iubit, dar eu te-am adorat de la primele noastre întâlniri. Mai întâi nu mi-am dat sama, însă încetul cu încetul am simțit că-mi lipseai. Și când am priceput de ce, a fost prea târziu ca să mai pot judeca la rece, prea târziu ca să mai pot înțelege că tu nu mă iubești. Doream din tot sufletul să fi nevasta mea, și această dorință puternică m-a orbit. Deci adevăratul vinovat de nefericirea căsniciei noastre eu sunt. Eu trebuia să văd din vreme că-ți sunt indiferent. Dar pe dragostea lui nimeni nu este stăpân! Chiar și după ce am început să bănuiesc că nu mă iubești, tot mai nădăjduiam și-mi spuneam că poate mă-nșăl, că poate așa e firea ta, mai sfoasă. Nici când am început să înțeleg că pentru tine nu sunt decât un străin, n-am disperat, 7 icându-mi că poate - cine știe? - într-o zi îți vei da sama cât de mult te iubesc și că mă vei iubi și tu. Dacă nu pentru mine, cel puțin pentru iubirea pe care ți-o dăruiam. Dar m-am înșălat. A fost de ajuns ca în drumul vieții tale să apară Andrei Petrov, pentru ca toate speranțele mele să se spulbere, să-mi dau sama că-mi întemeiasem căsnicia pe un vis, că visul devenise o speranță, și că speranța începea să susție o minciună. Și-atunci m-am hotărât să curm minciuna. Speranța n-am putut s-o curm. Știu, trebuia ca minciuna dintre noi să înceteze mai de mult. Te rog să mă ierți că n-am avut curajul s-o dau pe față la vreme. Poate c-ar fi fost mai bine pentru tine.

Vilma își întoarse din nou capul. Privirile ei, uimite, erau acum reci, metalice.

— Eu nu cred că o căsnicie poate fi întemeiată pe minciună. Nu mi-am dorit asămenea căsnicie, nu-mi doresc și nu o pot încuviința. Nimeni nu are dreptul să-l nenorocească, fie și prin iubire, pe aproapele său, să se facă stăpân pe sufletul cuiva, pe sentimentele cuiva, dacă acela nu i le dăruiește de bunăvoie. Vina mea, grea și fără putință de îndreptare, este că, deși acesta era și este crezul meu, n-am avut destulă voință pentru ca, înfruntându-mi iubirea, să delătur mai devreme minciuna pe care ne întemeiasem viața noastră. Să știi, copila mea, că din lipsa voinței izvorăsc toate nenorocirile vieții.

Privind mereu înainte, țeapănă ca o stană de piatră, Vilma nu-l mai asculta de mult pe Vasile. 11 auzea vorbind, dar numai arareori câte un cuvânt, câte o frază îi pătrundeau deslușit în urechi. Atunci-l își întorcea privirile spre el, uimită că-i stătea atât de aproape. Altfel, i se părea că-i vorbește dintr-o mare depărtare și că tot ce i se întâmplă și tot ce vede nu sunt decât părerile unui vis urât. Îi era frig, îi era silă de pustiul mohorât din jur, de ogoarele negre printre care trecea, de câlții de ceață ce pluteau în jur, de aburul ce se ridica de pe spinările cailor, și aștepta încrâncenată ca toate acestea să se sfârșească odată. Oricum, numai să se sfârșească.

Vasile tăcu un răstimp, privind atent pe deasupra cailor care se opinteau, arcuindu-și spinările, pe coasta dealului, către pădurea din Valea Plopului. Nu mai era mult până la culme.

— Deci vinovatul de căpetenie sunt eu, Vilma, pentru tot ce a urmat. Pentru tot. N-am decât o singură dezvinovățire: iubirea mea, care mă făcea să sper că, în viitor, poate... Dar n-are rost să mai repet. Și mai era ceva...

El tăcu, și vocea lui se întunecă deodată. Vilma tresări, îl privi, o clipă, mirată, apoi, zgribulindu-se, își ridică gulerul paltonului.

— Recunosc că nu am avut voința trebuincioasă și pentru că era vorba de ceva ce mi se părea foarte important, de însăși viața mea. Mi-am dat sama că, dacă aș

fi lămurit situația dintre noi, ar fi trebuit să-mi smulg rădăcinile vieții. N-am putut. Am fost laș. Prețuiam viața, mă prețuiam pe mine însumi. Până când mi-ai arătat tu că nu sunt nici măcar cât un fir de nisip, că nu prețuiesc nici măcar cât o mână de tină. Din disprețul tău, din dorința ta de a termina mai repede cu mine, am înțeles că rădăcinile acestei vieți pot fi foarte ușor smulse, fără să se cunoască, fără ca lumea să simtă că-i lipsește ceva, fără să sufere că-i lipsește acel ceva. Și am mai înțeles că pentru tine merită să fie smulse. Nu puteam, adorându-te, să te las să aluneci pe povârnișul crimei. Căci într-acolo te ducea nerăbdarea ta de a scăpa de mine, de iubirea mea înrobitoare.

Vasile își deschise larg gura după aer. Simțea că se înăbușă. În aceeași clipă, Vilma întoarse capul spre el. În străfulgerarea unei secunde se trezi din visul rău care o chinuia de-o vreme încoace, împietrindu-i sufletul. O ură mocnită, disprețuitoare îi strălucea în privire. - «Iată pentru ce îndur eu drumul acesta de spaimă, nesfârșit, prin ploaie și frig! - își zise cu mânie - Ca să ascult cazanii despre iubirea lui! Iată pentru ce a fost nevoie să mă mintă că-i bolnavă maică-mea! Ca să-mi ție o lecție despre iubirea lui nefericită! Culmea ar fi să spere că astfel mă va convinge să mă întorc de bunăvoie la el! Ce rost au toate acestea?! Ce înțeles mai poate el să creadă că are pomenirea repetată a iubirii lui?! Ce am eu cu această iubire?! Și dacă-i nefericit, de ce crede că mă interesează pe mine nefericirea lui?! Ce, eu l-am nefericit? S-a nefericit singur! Că doară nu eu l-am luat pe el, ci el m-a luat pe mine!» Și, într-o involburare de revoltă, voi să-i spuie câteva cuvinte usturătoare, pe care de multă vreme i le pregătise. Dar tocmai în secunda aceea Vasile își ridică pleoapele și o privi. Liniștea desăvârșită și rece, metalică, ce radia din ochii lui o intimidă. Clipi de câteva ori, de parcă privirile i-ar fi fost lovite de o lumina prea tare, și întoarse capul. «Nu, nu-i voi spune nimic! Nu am ce vorbi cu omul acesta! - își zise ea, ridicându-și nervoasă gulerul paltonului.

— Numai de s-ar isprăvi odată drumul ăsta! >.

Vasile Grecu o privi lung câteva clipe, apoi, uitându-se înainte, începu să-ndemne caii. Încă puțin și ajungeau în vârful dealului.

— Simțeam deci - continuă el - că pentru tine, pentru a nu te lăsa să aluneci pe povârnișul crimei - căci asta urmăreai punându-mi în fiecare sară o sticlă de coniac pe masă, să mă ucizi -, merită să-mi smulg rădăcinile vieții. Și le-am tras din adâncuri, fără milă. Ura ta de moarte m-a făcut să mă simt atât de mic, atât de neînsămnat, încât am înțeles dintr-odată că lumea nu se va prăpădi dacă eu voi fi nefericit. Dumnezeu a voit ca în clipa aceea să-mi vie în ajutor. Când m-am simțit mai neînsămnat, o zdreanță în vânt, atunci mi s-a descoperit și rostul vieții mele. Eu, Vilma, cred acum deplin. Nu mai am nicio îndoială. Mi-e milă de toată lumea, de întreaga existență, și doresc fericirea tuturor. Nu trăbă să mor ca voi să fiți fericiți. Și, iată, vă urez din toată inima: Fiți fericiți!

Ajunseră în vârful dealului. Vasile sări din căruță și trase caii de urechi. Trupurile lor abureau. Nourii se lăsaseră, în neguri dese, până pe muchia dealului. Colțuri de pădure se arătau și dispăreau, când ici, când colo, din pâclele ce se învăluiau neconținut.

Vilma rămase, nemișcată, în căruță. Dar gândurile ei se-nvolburau mereu, ca și negurile din jur. - Oare ce vrea Vasile să-mi spuie? Unde mă duce? Ce are de gând cu mine? Ce însămnează oare cuvintele „Fiți fericiți”? Nu cumva vrea să mă-ncurce în vorbele lui, să m-amețească de cap? Dar de ce? I-auzi: „Fiți fericiți”! Cum? Dar dacă e vorba de mine și de Andrei, ce, nu suntem fericiți și fără urarea lui?»

După ce lăsă caii să se odihnească o vreme, Vasile se urcă în căruță, luă hățurile-n mână, învărti piedeca și-i îndemnă să pornească la drum. De aici nu mai aveau decât o jumătate de ceas bun până la oraș.

— Acum, Vilma, vă pot spune din toată inima: Fiți fericiți! Și n-am niciun motiv să mă tem că nu veți fi. Dar mai întâi trăbă înlăturat pietroiul din drumul vostru. Și va fi înlăturat! De azi înainte veți fi cu desăvârșire liberi,

Vilma. De asta nu trăbă să te-ndoiști. Eu nu voi sta în calea vieții voastre.

Vilma nu spuse nimic. Nici măcar nu-l privi. De parcă nici nu l-ar fi auzit. Dar în sine își zise: «Vorbe! M-am saturat de vorbe! Și ce-o să facă? O să se-mpuște? O să se spânzure? Haida de

— Dar nu puteam să nu te apăr de gura satului și de disprețul oamenilor. Și nici nu puteam să mă mai fac însumi de răs, prefăcându-mă că nu știu nimic de dragostea ta cu Andrei. Cred că lucrul acesta simplu îl veți înțelege amândoi. Deci în Cozla nu mai puteți rămâne.

Vilma deveni dintr-odată atentă. Întoarse capul și-l privi bănuitoare. → Oare nu cumva pune ceva la cale și-ncearcă să-și ascundă sub cuvintele astea planurile lui de răzbunare? * se-ntrebă ea. Dar pe chipul lui Vasile, încruntat, nu citi nimic altceva decât o hotărâre liniștită rece, de nezdruccinat.

— Tu deci vei rămâne la mumă-ta sau la mătușa-ta Leontina. După cum îți va fi voia. Vei fi singură numai până mâne. Mâne va sosi și Andrei. O să vorbesc eu cu contele, am auzit că e acasă, să-i facă rost de-o întrebuintare în oraș. Sunt sigur că-i va găsi ceva. Mai ales acum, după cele petrecute în Rusia, se va face luntre și punte să-i găsească o întrebuintare. Tu vei rămâne la mumă-ta, sau la mătușa-ta, până la cununie. Despărțirea noastră va fi ușoară. Câteva săptămâni și gata, s-a sfârșit toată comedia! Învoirea noastră va ușura procesul de divorț. Dar, în sat, deocamdată, oamenii vor ști că ai plecat pentru că maică-ta-i bolnavă. E bine așa, Vilma? Am ticluit bine lucrurile?

Femeia nu-i răspunse. Nici măcar nu-l privi. Destăinuirea adevăratei ținte a drumului acestuia, așa, dintr-odată, îi răvășise gândurile. Iată că, pe neașteptate, toate se lămureau! Și era tocmai lămurirea dorită de ea și de Andrei. Chiar dezlegarea pe care o așteptau, fără să știe nici de unde, nici când va veni. Și iată că tocmai Vasile era cel care găsisese soluția cea mai cinstită, atât pentru ei, cât și pentru el. Nu-i venea să creadă că, datorită lui, totul

devenise dintr-odată atât. de simplu și de clar. «Dar de ce n-aș crede?! Așa era firesc să se întâmple! „Își zise Vilma.

— Cu mumă-ta vei aranja totul singură, Vilma. Eu nu-i voi spune nimic din ce s-a petrecut, cum și de ce am ajuns la despărțire. Nu pot. Cred că mă-nțelegi, nu-i așa? Ar înșămna să te jignesc. Cât ce ajungem, eu voi pleca în căutarea contelui. E musai să-l întâlnesc astăzi.

Ajunseră la poalele dealului; drumul se așternea acum drept, mai bine pietruit, și Vasile lăsă caii la trap. Cei doi soți nu mai schimbă niciun cuvânt până în oraș. Se cufundară în gândurile lor.

Vasile se simțea liniștit. Și deși cearcănele negre din jurul ochilor împrumutau o lumină stranie privirilor sale, ele nu se mai potriveau cu trăsăturile feței, destinsă, ce radiau o energie superioară, metalică, și o voință hotărâtă de a trece peste suferințele proprii.

La rândul ei, Vilma, scăpând de spaima ce o apăsase în prima parte a drumului, se gândea la soluția pe care o găsisese Vasile pentru a ieși, atât el cât și ei, din situația în care se aflau. Era bine cum rânduise Vasile lucrurile, dar, de vreme ce i-a mărturisit că, totuși, o iubește, de unde a luat el așa, dintr-odată, puterea de-a analiza și de a descurca atât de simplu încurcătura pe care ea o făcuse? Privea despărțirea lor ca pe o problemă de matematică? Dar atunci înseamnă că nu o mai iubește! Sau - mai știi? - poate exista o asemenea iubire, care să se jertfească pe sine pentru a fericii pe alții? «Nu, nu poate fi vorba de iubire - își zise Vilma.

— E desigur **n** hotărâre a sufletului său de cleric, o atitudine pe care și-o imuune conform eticii creștine. Sau poate că este expresia unui adânc dispreț față de iubirea mea pentru Andrei, față de noi doi, pe care și l-a ascuns sub cuvinte alese... Așa trăbă să fie, de bună seamă. Dar ce-mi pasă mie de simțămintele lui Vasile? Bine că s-a lămurit situația tulbure în care trăiam. Aici are dreptate: nu mai puteam trăi ca până acum, sub ochii țăranilor și în gura satului!» Deși soluția găsită de Vasile îi luase o piatră de pe inimă, deși acum se simțea liberă și deși o mângâia

gândul că a doua zi Andrei va fi lângă ea, la oraș, totuși nu se simțea mulțumită, fericită, așa cum crezuse adeseori înainte, gândindu-se la momentul despărțirii ei de Vasile. Un sentiment tulbure îi înnegura sufletul și-i întuneca până și bucuria revederii cu Andrei. Să fie oare de vină faptul că soluția dezlegării nu a venit de la Andrei, ci de la Vasile? «Sau poate că mă tulbură acest sfârșit neașteptat și drumul nou, necunoscut, pe care trăbă să-l aleg? - se întreba ea, neliniștită.

— Ei, comédie! Drumul mi-l cunosc, că doară eu mi l-am ales! Dar atunci ce să fie?»

Încercă să-și alunge gândurile acestea, întocmind planul după care îi va povesti maică-sii totul, din fir-în-păr, chiar de la început, de când a acceptat să se mărite cu Vasile numai ca să scape de sfaturile ei. Dar, zadarnic, nu reușea să se elibereze de simțământul acela tulbure și de întrebările ce se iscau din el.

Ajunseră. Vasile sări din căruță și deschise poarta. Intrară. Le ieși înainte slujnica. Maică-sa nu era acasă. Era plecată la Leontina.

— Cu atât mai bine! - zise Vasile, ajutându-i Vilmei să coboare din căruță.

— Până să se-ntoarcă maicăta, eu voi pleca, și astfel nu voi fi silit să încropesc încă o minciună.

Intrară în salonaș și rămaseră, amândoi, tăcuți, în picioare. Vasile se uita de jur-împrejur, de parcă nu mai văzuse niciodată încăperea aceea. Apoi scoase censul, îi deschise capacul, îl închise și îl puse la locul lui, în buzunar. Yilma observă că mâna lui tremura ușor și că buzele i se strâng.

— N-am crezut - începu Vasile cu glas înăbușit și neridicându-și privirile asupra ei -, n-am crezut că mai am dreptul să mă ating de tine, de trupul tău, de când am înțeles că-ți sunt străin. Dar acum, la despărțire, cred că nu te vei supăra dacă îți voi cere să-mi dai mâna să ți-o sărut. E ultimul sacrificiu pe care te rog să-l faci pentru mine. Și ultimul dar pe care te rog să mi-l faci. Îl voi păstra în amintire, lângă altele.

Vilma, care nu-și luase ochii de la el de când intraseră în casă, ridică încet, cu greutate, mâna dreaptă, ce-i atârna ca moartă de-a lungul trupului. Vasile o luă ușor, abia atingând-o, în mâinile lui mari, și o sărută. Când își ridică fruntea, în ochi îi licăreau lacrimi.

— Îți mulțănesc, Vilma. Și acum, adio!

Vilma, pe care gestul lui de despărțire, nenșteptat, o tulburase, șopti înduioșată:

— Dar de ce... de că faci toate astea?

— Pentru ca să fii tu fericită - răspunse Vasile, ocolindu-i privirile.

— Ceea ce nu ți-a dat Dumnezeu când te-ai măritat cu mine, îți va dăruia acum.

— Dar tu... tu... cu ce rămâi, Vasile? întrebă ea iarăși, abia șoptind, privindu-l întristată, cum se-ndrepta spre ușă.

Vasile se opri și-i răspunse fără să se întoarcă:

— De mine să nu-ți pese, Vilma. Eu nu rămân sărac, Rămân cu Dumnezeu și cu iubirea mea. Să nu-ți fie teamă, n-am s-o pângăresc. Și acum, adio, fii fericită!

Și, fără să se mai uite înapoi, porni din nou spre ușă, o deschise și începu să coboare scara.

XVII

Ieșind în stradă, Vasile Grecu se îndreptă pe drumul cel mai scurt spre locuința contelui.

Contele era de vreo cinci zile în concediu. Bătrânul, taică-său, încremenit în așternut, trăgea să moară.

— Ce vânturi te-aduc la mine, domnule notar? întrebă el, strângându-i mâna și poftindu-l să șadă. Era îmbrăcat în uniformii de sublocotenent și părea îmbătrânit de griji.

— Domnul conte, tatăl domniei-voastre, este tot în pat? întrebă Vasile, ca să spuie ceva și, totodată, ca să-și deie sama de dispoziția omului din fața sa, căci îi era teamă că supărarea contelui îi va zădărnici planul.

Contele făcu un gest de deznădejde.

— Nu mai trăiește, se chinuie. Și doctorii ăștia sunt toți niște imbecili. Nu pot să-i aline suferințele. Ce chin, ce iad, și aici și pe fronturi! Dar ce mai fac prizonierii noștri,

domnule notar? Ofițerii, știu, s-au purtat ca niște brute...

Vasile Grecu îngălbeni. Bănuiala că vestea despre legătura dintre Vilma și Andrei va fi ajuns până aici, la oraș, și până la urechile acestui om, de-abia venit, de cinci zile, de pe front, îi turnă gheață în suflet. Păli ca un mort și privi prostit la ofițer.

— Cum?! Dumneata nu știi nimic?! Întrebă cu uimire contele.

Vasile clătină din cap.

— Mă mir! Alaltăieri a fost căpitanul aici, la mine, și nu-a povestit întreg scandalul. Sublocotenentul acela e un porc.

Notarului i se tăie respirația.

— Administratorul urlă și-l ține încuiat în casă. Țipă mereu că trebuie să o ia de nevastă pe cumnată-sa, pe care ticălosul a lăsat-o însărcinată! Scandalul a început când l-au prins cu cealaltă fată. Da' cum de nu știi dumneata ce se petrece în sat?!

— Eu nu ies din birou, domnule conte. Am rămas singur în cancelarie, și am o groază de lucru! – zise Vasile Grecu, râsuflând ușurat.

— Dar tot pentru un ofițer vin și eu, pentru domnul Andrei Vasilievici Petrov.

— Da, îmi închipuiam eu! zise contele.

— El vrea desigur să mai rămâie. Dar n-am încotro. Am intervenit pentru el. Nu se poate! Căpitanul a făcut raport. Trebuie să fie mutați toți trei, imediat. Pentru a mușamaliza scandalul, trebuie aranjate lucrurile în așa fel, încât să pară că ar fi mutați în interes de serviciu.

— Dar vă înșelați, domnule conte! Domnul Andrei Vasilievici Petrov vrea să plece din Cozla. Eu nu știu nimic despre scandal, și am venit la dumneavoastră ca să împlinesc dorința domnului Petrov. I s-a urât la țară. Asta-i! S-au pus vremile ploioase, și-acuma nu mai are nicio distracție. Cărțile le-a citit demult. Ba încă le-a și recitit. Iar dacă vrei să te plimbi acum prin Cozla, e un chin. Dumneavoastră știți ce tină se prăsește toamna pe la noi...

Contele se însenină.

— Iată, în sfârșit, și o rază de lumină! Nu știam ce să mai fac, la cine să mai intervin ca să poată rămâne acolo. Îți mărturisesc că m-ai scăpat de-o grijă. Spune-i, te rog – adaoase contele, sculându-se de pe scaun –, că poate veni oricând dorește. S-a stabilit ce va face. Mai sunt încă cinci ofițeri ruși prizonieri aci, în oraș. Iar casa mea îi stă deschisă la orice oră.

Vasile Grecu ieși. Simțea că a mai scăpat de încă o piatră de moară din câte-i apăsau sufletul în dimineața aceasta. Ajuns în stradă, puse căpestrele cailor, care ronțăiau, înhămați, fiecare cu botul în săculețul lui de ovăz, sări în căruță și porni.

În faptul sării, intră în sat.

În dimineața aceea ploioasă și rece de noiembrie, după plecarea căruței care-i ducea la oraș pe Vilma și pe Vasile, Andrei intrase în casă adânc neliniștit. Nu-l chinuia atât faptul că Vilma nu-și întorsese o dată capul înapoi, că nu-i făcuse niciun semn de despărțire, cât necunoașterea intențiilor notarului. Ce-avea de gând? Ce hotărâre luase? O amenință, oare, pe Vilma, vreo primejdie? Ce se va întâmpla cu ei doi, cu el și cu Vilma?

Deschise un volum de Tolstoi, dar curând își dădu sama că nu se poate concentra. Se plimbă prin odaie, punându-și fel de fel de întrebări, ieși de câteva ori până la poartă, umblă, fără niciun rost, de colo-colo, prin curte, apoi intră în casă și se întinse pe pat, sperând să adoarmă și să se liniștească. Dar sufletul lui nu-și găsea pacea.

Simți o ușurare când ușa se deschise și căpitanul șvab intră în odaie. Andrei se ridică de pe pat, îl salută militărește și-l invită să șadă pe un scaun.

— Trebuie să ne pregătim de drum, domnule Petrov – zise el.

— Începând de mâine suntem mutați. Nu știu unde va mai fi atât de bine... Aici am trăit, toți trei, ca-n sânul lui Avram. Nu-i așa, domnule Petrov?

Căpitanul îl privi surâzând cu șiretenie.

— Ce vrei să spui, domnule căpitan? Întrebă Andrei, încruntat, pălind.

— Cel mai simplu lucru, domnule Petrov! Cel mai simplu! Dar să lăsăm astea. De-acum înainte, toate câte s-au petrecut aici aparțin trecutului. Dumneata vei pleca, împreună cu noi, mâne dimineață, însă vei rămâne la oraș, unde mai sunt încă vreo câțiva ofițeri ruși prizonieri. Vei avea cu cine schimba o vorbă. Dar eu și cu sublocotenentul ne-am dus pe copcă... Dracului ne-am dus!... Până pe front nu ne mai oprim!...

— Dar ce s-a întâmplat, domnule căpitan? întrebă Andrei, punând hotărârea aceasta năprasnică în legătură cu drumul notarului. Se întreba dacă nu cumva se va fi dus să se plângă însuși la comenduire. Dar nu-i venea să creadă într-un asemenea gând. Nimeni nu-și bate joc în felul acesta de propria-i casă!

— Ce să se întâmple? - începu căpitanul, aprinzând o țigară de foi și trimitând fumul gros și albastru spre tavan.

— Eu trebuia să fac raport! Nu puteam întârzia o clipă! Nu, nu puteam! S-ar fi putut întâmpla, ferească Dumnezeu, să se facă moarte de om. Ungurul a turbat! Da, da, turbat, după cum îți spun. Asta-i cuvântul: turbat!

— Care ungur? Ce tot îndrugi dumneata? întrebă Andrei pe un ton puțin ridicat, enervat de vorbăria fără înțeles a căpitanului.

— Ce-i cu dumneata, domnule Petrov? Pe ce lume trăiești?! Ai fost într-adevăr atât de ocupat - și căpitanul surâse iarăși cu subînțeles -, te-ai simțit chiar atât de bine aici, încât n-ai auzit nimic din scandalul de la curte? Dacă-i așa, îmi dau sama că bine ți-ai petrecut dumneata în Cozla! Satul întreg vuieste, și dumneata nu știi nimic?! Asta-i culmea!

— Chiar dacă ți se pare culmea ignoranței că nu știu de ce vuieste satul, te rog să-ți păstrezi aluziile pentru dumneata și pentru prietenii dumitale, domnule căpitan, zise Andrei, întunecându-se.

— Bine, bine... Am să le păstrez... Deși de-acum înainte nu mai au niciun haz. Trebuie să știi, domnule Petrov, că mie-mi pare nespus de rău că trebuie să plec. Avea turbatul acela un vin în pivniță cum rar se mai află! E

din viile de-aici. Nu știam că se face pe-aici un vin așa de strașnic. Poate că tocmai din bunătatea vinului ăstuia i se și trage turbarea, că mult îi mai place să-l bea! Nu mai puteam răzbi cu el. Dacă l-aș fi potolit cu ajutorul soldaților de pază, m-aș fi putut trezi degradat. Așa că a trebuit să fac raport. Altminteri nu se putea! Dacă-l ține închis de trei zile!...

— Cine pe cine ține închis, domnule căpitan? întrebă, destins, Andrei, pe care vorbăria prostănacă, fără șir, a căpitanului, începuse să-l amuze.

— Cine pe cine?! auzi întrebare! Administratorul! Administratorul, domnule, pe ticălosul de sublocotenent!

— Și de ce, mă rog?

— De ce, de ce! Asta-i acum! De ce! Păi, nu-ți închipui? Să nu spui că nu-ți închipui, că nu te cred. Prii, domnule, ce om fără imaginație! - exclamă căpitanul, încântat de propria-i imaginație. L-a prins la cea grasă! Asta e! L-a prins și gata! Dar atunci a băgat de seamă că și cealaltă începuse să se-ngrășe. Ho-ho! Să vezi minune! Și râse hohotind, săltându-și burta rotundă ca un pepene și deschizând o gură mare, de pește.

— Nu pricep nimic, domnule căpitan, zise Andrei, scârbit de vulgaritatea acestui om, care, iată, hohotind, îi umpluse camera de un miros acru, de bute. - «Cine știe - își zise Andrei -, poate că-i beat și de-aceea nu reușește să vorbească deslușit»

— Cum să pricepi, domnule, dacă dumneata ai trăit într-altă lume?! Ei, lasă că te lămuresc eu îndată. Fii atent. Sublocotenentul n-a stat degeaba aici. Mă-nțelegi ce vreau să spun, nu-i așa? Ei bine, de cum s-a cuibărit în locuința administratorului, s-a pus pe treabă, ca să-și poată petrece timpul cât mai plăcut. Adică, ce mai la deal la vale, a început să le facă ochi dulci fetelor, cumnatelor lui Ponori. Ele, fete bune, nu s-au speriat prea tare, ba chiar pot spune că nu s-au speriat deloc, ci s-au cam înghesuit să-i facă pe plac. Eu credeam că și-a pus ochii pe cea slabă. Că, de mie-mi mai plăcea cealaltă. E o bucățică L. Ce să-ți mai spun! Cred c-ai văzut-o dumneata, când ai venit pe-acolo.

Nu, nu, să nu-mi spui că n-ai văzut-o! Nu se poate să nu o fi văzut! Că iese-n drumul omului ca ispita!... Da' ticălosul - poți să-ți închipui? - umbla după amândouă! Numai că, se vede treaba, o luase-n cercetare mai întâi pe-aia mică, aia mai slăbuță. Pe-asta n-ai de unde s-o știi, că-i place să facă pe rușinoasa, pe trufașa, și stă mai mult serioasă, de-ai zice că-i virtutea în persoană. Aș! Virtute! Pe dracu'! Ce mai calea-valea? Ce-au făcut, cum au făcut, că fata a rămas însărcinată!... Da' știi, drăcoica s-a priceput să se prefacă! Da, s-a priceput!... Nimeni nu și-a dat sama că s-a întâmplat ceva între ei. Nici surorile ei, nici cumnatu-său, nici eu, domnule, deși - cum să-ți spun? - eu mă cam pricep, adulmec, simt, am nas - și își frecă buricele degetelor în dreptul mustății stufoase -, nu-mi prea scapă. Ei, dar acuma mi-a scăpat 1 Auzi dumneata ipocrită! Toate-ar fi fost bune și la locul lor, dacă hapsânul, sublocotenentul, sătul, se vede treaba, de cea dintâi, nu s-ar fi lăcomit și la cea de-a doua. Asteia, după cum îți spusei, îi cam place să se deie-n stambă. Îi făcea ochi dulci, se ținea după el ca mânzul după căruță, iar când apuca, la petreceri, și câte un pahar de vin mai mult, se uita la el ca mâța la pește. Așa ceva n-am mai văzut! Și doară n-am trăit la mănăstire! Afurisită muiere Șary asta!

— Care Șary? se trezi Andrei întrebând.

Vorbăria căpitanului îl smulsese din gândurile lui și-l ducea de-o vreme, în șuvoiul ei, la vale. Dar, ciudat, de unde la-nceput îl iritase, acum îi plăcea.

— Cum care Șary? - întrebă căpitanul, contrariat și descumpănit de întrerupere.

— Asta de care-ți vorbesc! Așa o cheamă: Sary. Pe cealaltă Occs. Da' unde rămăsesem? - întrebă el, înholbând din ochi, speriat. Apoi; încruntându-se la țigara de foi, fumată pe jumătate: - Vezi, domnule!... Dacă mă-ntrerupi...

— La Șary... care-i făcea ochi dulci sublocotenentului... încercă Andrei să-l ajute.

— A, da. Mi-am adus aminte. Acuma, într-o sară, Ponori, ațâțat de băutură, avea poftă de cântece. C-așa-i

el! Cum bea, cum pofteste la cântece. Și pentru că-i plăceau cântecele patriotice pe care le știa sublocotenentul, trimise o slujnică să-l cheme. Dar aceea se-ntoarse spunând că nu l-a găsit. Atunci pleacă în căutarea lui... cine crezi? Ponorî însuși! 11 strigă prin toată casa, prin curte, prin grădină... Sublocotenentul - nicăieri! Atunci își pune bărbia în piept, ca un taur înfuriat, și strigă: «S-a îmbătat, ticălosul, și a dezertat de la datorie. Da' știu eu unde să-l găsesc! >— Și pornește ca din tun. Pe mine mă cam bătea gândul de ce lipsește sublocotenentul, mai cu seamă că și fetele lipseau de la masă. Dar îmi ziceam că nu-i niciun pericol, că doară nu o să intre cu forța în camera lui. Ei bine, m-am înșelat! Turbatul de administrator se duce drept la odaia sublocotenentului. Pune mâna pe clanță. Ușa - încuiată! Fără nicio vorbă, se dă câțiva pași înapoi, își ia avânt și se izbește în ușă ca un berbec. Zăvorul - zdrang! - se rupe, și turbatul năvălește în cameră. Era lună plină afară, și-n încăpere se vedea ca ziua, în pat, cumnată-sa, Șary, cu sublocotenentul!

— Căpitanul hohoti din nou, pufăi de câteva ori din țigara de foi, ca să se-aprindă bine, și continuă: - Mi-o luase!... Ticălosul!... Drept e că eu n-am trecut mai departe de sărutări. Poate că de-aceea mi-a și fost necredincioasă. Ce mai! A izbucnit un scandal de credeai că s-a aprins casă, nu alta. Administratorul, turbat de furie și de băutură, l-a luat la bătaie. Sublocotenentul era, vezi bine, descins de sabie. Ponorî, după ce l-a trântit la pământ, a-nceput să-l calce în picioare. La un moment dat, a văzut sabia. Cât ai clipi o dată din ochi, o și trase din teacă și, dacă nu mă repezeam eu să-l împiedic, îl omora, domnule! Ce mai, îl omora! îl înjunghia ca pe o vită! - silabisi căpitanul, ridicându-se de pe scaun și dezbumbându-și tunica.

— Ei, dar abia atunci a izbucnit adevăratul scandal, marele scandal! - continuă el, așezându-se din nou pe scaun. - öcsi, cea slabă, năvălește ca o furie în odaie și începe să-l izbească și ea cu picioarele, pe unde nimerește, bătându-și burta cu palma și strigând: «Privește,

ticăloșiile! Privește, ticălosule!» Nevasta administratorului urla și ea și își smulgea părul din cap. Ponorî, ridicând ochii, o vede pe ôcsi zbuciumându-se, și-i zice: «Ce-nsamnă asta? Ce-ți tot bați burta? Crezi că nu i-a eu popa?» Dar, în clipa aceea ochii i s-au zgâit de credeam c-o să-i iasă din orbite. Și-a dat sama că fata e însărcinată. Scoțând un răcnet ca de fiară înjunghiată, îl lasă pe sublocotenent și năvălește asupra ei, izbind-o cu pumnii, cu picioarele. Fata se prăvălește. Soră-sa, nevasta lui Ponorî, se aruncă peste ea, ca s-o ocrotească, zbierând: «Ai omorât-o! Ai ucis-o, tâlharule! - «îmi făgăduise că mă ia de nevastă «-, geme fata și își pierde cunoștința. În timpul ăsta, Șary, cea proaspăt vinovată, trăsese pilota peste ea, până la băi bie, și se uita, înholbând din ochi, împrejur, moartă de spaimă. Ponorî, lăsând-o pe cea slabă, se-ndreaptă spre ea, o apucă de păr și o trage jos din pat, așa cum era, cu ce n-avea pe ea - frumoasă fată, n-am ce zice, ca o zeiță, și, n lumina lunii, era parcă și mai frumoasă - și-o zvârle pe coridor. Apoi iese și el, și, cât ai număra până la o sută, pune zăvoarele pe dinafară. A dracului om! Trei zile și trei nopți a stat de pază la ușă. Nu te puteai apropia de el! Nevastă-sa trebuia să-i schimbe mereu vadra de vin. Era hotărât să nu-l lase pe sublocotenent să iasă din cameră până ce nu va iscăli contractul de căsătorie. Beat, tulburat, amenința cu sabia și cu pușca încărcată cu gloanțe pentru mistreți.

— Căpitanul tăcu și oftă din greu.

— Ce puteam face? continuă el.

— Pe fereastră nu era chip să iasă. Răspundea în curte, lângă tigrul, și avea zăbrele groase, de fier. Cum încercam să vorbesc cu el, începea să urla ca un nebun că i-am necinstit casă, că ne reclamă la comenduire și câte și mai câte. Pe soldați nu-i puteam folosi. Trebuia deci să fac raport, să vie un ordin de mai sus, ca să pot ieși din capcana în care mă băgase nenorocitul de sublocotenent. Și, alaltăieri, am raportat. Mâne trebuie să ne prezentăm toți trei la oraș.

— Dar, bine, cum ai să-l scoți pe sublocotenent din... ghearele tigrului? întrebă Andrei, surâzând.

Căpitanul izbucni într-un hohot de râs, apoi zise, făcându-i lui Andrei cu ochiul:

— Tigrul e la răcoare!

— Cum așa?!

— Iac-așa, cum îți spun.

— Și adăugă, silabisind: - La răcoare! Am adus, alaltăieri, un ordin de mobilizare pentru el. Fictiv, se-nțelege. Să-l fi văzut cum s-a mblânzit numaidecât! Și cum încerca să se puie bine cu noi!... Vorba ceea: Cinstea ca cinstea, dar pielea-i mai de preț. Tremura de parcă dăduseră peste el frigurile galbene. Îi plac lui cântecele patriotice, dar la o adică... Ei, ș-apoi, dacă ai pe cineva suspus, toate se pot aranja. Contele, când i-am spus povestea, a găsit el ac de cojocul tigrului. Știa că-i primejdios, dă-i știe și slăbiciunile. Și pentru nimic în lume nu voia scandal la moșia lui. Așadar, pe mine, domnule Petrov - zise căpitanul, ridicându-se de pe scaun și îmbumbându-se la tunică.

— Să fii gata de plecare în zori. Trebuia un ordin de mutare pentru toți. Altfel scandalul n-ar fi putut fi tănuț. Ei, ce-i de făcut? Pentru un nebun suferă întotdeauna zece înțelepți... Și ce-ncurcă o femeie, nici dracul nu mai poate descurca. Și-aici n-a fost numai una!...

Căpitanul oftă și își luă chipiul.

De când auzise de mutare. Andrei își zicea că, desigur, Vasile Grecu aflase de schimbarea aceasta și voise ca Vilma să nu fie acasă în ziua plecării. «Om cuminte notarul - se gândi Petrov - Se va întoarce singur de la oraș.»

— Domnul notar știe de plecarea noastră, nu-i așa? Îl întrebă el pe căpitan, presupunând că ofițerul îi va confirma presupunerea.

— Nu știe, dragă domnule, nimeni pe lume, în afară de noi trei. Nici administratorul, nici nevastă-sa, nici altcineva din casa lui din sat. De-aceea ți-am și spus că trebuie să fii gata în zori, ca să putem pleca pe nesimțite. Până la venirea noilor ofițeri, comanda ostașilor de pază va fi luată de un plutonier. Deci, pe mâne, domnule Petrov!

zise el salutând militărește și ieșind pe ușă.

Andrei rămase pe gânduri. Dacă notarul nu știa de această mutare tainică, atunci cum se explică hotărârea lui neașteptată de-a o duce pe Vilma la oraș? Să fie maică-sa într-adevăr bolnavă, după cum spusese? Dar dacă nu era, și, desăra, Vilma va apărea în cadrul ușii? Ce va face el? Cum îi va spune? Și, mai ales, cum să se despartă de ea tocmai acum, s-o lase aici, cu omul ăsta ciudat, cu Vasile Grecu?

În faptul sării, când auzi căruța oprindu-se dinaintea porții și-l văzu pe Vasile coborând singur și îndreptându-se spre ușa de la intrare, răsuflă ușurat. Așadar Vilma rămăsese la oraș! Cu atât mai bine! Se gândise cu groază, toată ziua, la ceasul despărțirii, inevitabil. Se temea că Vilma, pătimașă cum era, se va agăța de el, că nu va voi să rămâie în Cozla și că-l va însoți la oraș. Pentru nimic în lume nu voia să fie el cauza unor scene ce l-ar face de râsul lumii pe notar, pentru toată viața.

Vasile intră în casă purtând pe chip aceeași mască a hotărârii nestrămutate cu care plecase. Dar vocea lui era mai prietenoasă acum.

— E într-adevăr bolnavă greu doamna? întrebă Andrei, liniștindu-se dintr-odată, când îl auzi pe Vasile dându-i binețele.

— Cine? Soacra?

— Da.

— E răcită puțin. Dar știi dumneata cum sunt femeile! Repede li se face frică de moarte. Vilma a rămas lângă dânsa. Cred că o să petreacă la oraș câteva săptămâni.

— El se uita pe furiș la Petrov, dar nu putu citi pe chipul rusului nimic, nici părere de rău, nici uimire.

— Regret, domnule Petrov, că nu-ți aduc o veste prea bună, Va trebui să te muți la oraș.

Andrei avu o tresărire de milă pentru Vasile. «Omul ăsta, cu bunătatea lui, e nebun de legat - își zis? Andrei. - își lasă nevasta la oraș pentru mai multă vreme, și-mi spune că pentru mine-i rea vestea pe care mi-o aduce, că

voi locui în același oraș cu ea! Și-a pierdut mințile, ori ce-i cu el?!

— Știu - răspunse Andrei.

— Mi-a spus căpitanul.

— Da? Atunci mă bucur că nu eu ți-am dat vestea cea rea. Am trecut pe la domnul conte, Dânsul mi-a spus.

Toate intervențiile pe care le-a făcut pentru a obține ca dumneata să rămâi aici au fost zadarnice.

— Mine dimineață, în zori, vom pleca toți trei ofițerii la oraș, domnule Grecu.

— Da! Cred că nu te vei supăra pe mine pentru că mi-am luat libertatea de-a-i spune domnului conte că e și dorința dumitale să pleci - zise Vasile, încruntându-se și privind în jos.

— M-am gândit că aici, la noi, de-acum încolo, e plictiseală mare. Se pune toamna, încep ploile... Ne închidem în casă ca ursul în bârlog.

Andrei îl privi mirat, dar notarul nu-i mai dădu nicio lămurire. Rămase ferecat în tăcerea lui grea, de nepătruns.

— Domnul conte e năcăjit acum. Tatăl dumnealui trage să moară. Dar m-a încredințat să-ți spun că, oricând dorești, casa lui ți-e deschisă. Și că speră să te simți bine la oraș, unde mai sunt cinci ofițeri ruși prizonieri.

— Da, mi-a spus și căpitanul.

Vasile Grecu trecu în camera lui, și Andrei îl auzi trebăluind o vreme acolo. Apoi îl zări în curte, și, mai târziu, îl auzi tușind în odaia lui.

Dis-de-dimineață, o căruță cu cei doi ofițeri chezarocrăiești se opri dinaintea locuinței lui Vasile Grecu.

— Domnule Grecu, sunt aici, zise Andrei, ciocănind la ușa odăii lui Vasile.

Acesta ieși. Era gata îmbrăcat, deși mai avea încă vreo două ore până să plece la cancelarie.

— Iată că a sosit și clipa despărțirii, domnule Grecu, zise Andrei cu o voce surdă.

Vasile îl privi un răstimp nepăsător, apoi îi zise:

— Da, ne despărțim, domnule Andrei Vasilievier Petrov. Poate pentru totdeauna. N-am nimic deosebit să-ți

spun. Dumneata cunoști sentimentele cu care te-am primit și sentimentele pe care le-am avut pentru dumneata cât timp ai stat subț același acoperiș cu noi. Dar, dacă-mi îngădui – și mi se pare că se cuvine să-mi l îngădui ofavoare, acum, la despărțire –, ți-aș spune ceva care, poate, îți va prinde bine în viață, domnule conte. Dumneata ai vrut să fii un om cinstit față de mine.

Tăcu brusc și făcu vreo câțiva pași prin cameră. Apoi, oprindu-se deodată în fața lui Andrei, adăugă:

— Îmi pare rău, dar n-ai reușit decât în parte. Când ți-am mărturisit îndoielile mele asupra credinței, mi-ai spus că dumneata crezi în Dumnezeu, în Hristos, în sfintele taine. Și, totuși, credința dumitale nu te-a mântuit. De ce? Pentru că nu crezi cu adevărat.

Vasile tăcu din nou, și iarăși străbătu, de mai multe ori, odaia.

Andrei îl asculta uimit și înfiorat. «Ce se întâmplă oare în creierul omului ăstuia? – se întreba el.

— De ce simte nevoia să-mi țină o predică? Nu cumva a pus la cale o răzbunare și încearcă să mă convingă că merit să fiu pedepsit? Poate de aceea a îndepărtat-o pe Vilma, pentru ca în clipa despărțirii să rămânem singuri față față în față, și astfel să-i fie mai ușor să mă răpună. Dar ar însămna că-i nebun de legat! Cu doi martori la poartă?! Dar poate că tocmai la prezența lor nu se aștepta, și de aceea întârzie vorbind...»

Vasile se opri iarăși în fața lui Andrei și continuă, privindu-l cu ochii lui negri, încercănați, în care ardea o flacără rece, pustiitoare:

— Orice om, câtă vreme se crede un zeu în jurul căruia se-nvârte lumea întreagă, câtă vreme nu-i în stare să-și refuze nimic, câtă vreme nu se poate lipsi de plăceri și bucurii, deși e conștient că prin ele îl ucide pe aproapele lui, nu este, nu poate fi drept-credincios. Numai atunci când îți cunoști prețul propriu, când te-ai pătruns de conștiința nimicniciei tale în raport cu infinitul, numai atunci poți alege, ca om liber, ce să-ți dai și ce să-ți refuzi. Atunci știi, simți că poți renunța la plăcerile tale, dacă ele

îl nenorocesc pe-aproapele tău, fără să se prăpădească lumea. Căci nu e vorba de plăcerile unui zeu nemuritor, ci de ale unui biet pumn de țărână. Asta voiam să-ți spun. Și acum, adio, domnule conte!

Vasile Grecu îi întinse mâna cu hotărâre și i-o strânse pe-a rusului cu bărbăție.

Andrei Vasilievici Petrov tresări, apoi, privindu-l în ochi cu o blândețe surâzătoare, îi spuse:

— Poate că ai dreptate, domnule Grecu, deși o vorbă străveche și care îmi place spune că, spre deosebire de zei, care sunt oameni nemuritori, oamenii sunt zei muritori. E adevărat că cel ce a spus-o nu era creștin. Dar pare-mi-se că vorba lui stabilește un echilibru mai bun între om și necunoscut, între om și infinit, între viață și spaima ei, moartea. Dar ce stau să spun! Doar nu o să m-apuc acum, când, uite, sunt așteptat, să-ți țin o lecție pe tema asta. Eu am înțeles ce-ai vrut să-mi spui – adăugă Andrei, și surâsul se șterse dintr-odată de pe chipul lui. – îmi pare rău că părăsesc casa dumitale, lăsându-ți o amintire urâtă. N-am vrut să fie așa. Dar când am venit eu aici, subț acest acoperiș se deștepta o iubire. S-ar fi putut întâmpla să-ți fie dăruită dumitale... Știi eu?... N-a fost să fie așa. Mi-a fost dăruită mie. Puteam eu să refuz darul iubirii unei copile? Puteam să-l refuz, știind bine că este numai pentru mine? Iartă-mă că nu sunt vinovat, că nu pot să mă socotesc vinovat. Și eu cred că nu e nimeni vinovat de cele întâmplate. Vezi dumneata, iubirea e un sentiment, relativ ca toate sentimentele, nu e o normă, o dogmă pe care poți s-o înveți și căreia poți să i te supui. Și adevărul acesta dumneata îl cunoști tot atât de bine ca și mine. Nu trebuie să spun mai mult. Adio!

Andrei se-ntoarse și, deschizând ușa, ieși în aerul rece și umed de-afară. Se opri o clipă, își ridică cu o mișcare scurtă a mâinii gulerul mantalei și se-ndreptă repede spre căruță.

Cei doi ofițeri își pierduseră răbdarea așteptând.

— Haide, domnule Petrov! Ce Dumnezeu! – exclamă căpitanul cu glasul lui hodorogit.

— La zece fix trebuie să ne prezentăm la comandament!

Era palid, nedormit, cu ochii roșii. Se vedea bine că băuse toată noaptea. De amarul despărțirii, poate.

— Rămas-bun, domnule notar! - mai zise căpitanul, văzându-l pe Vasile în cadrul ușii de la intrare.

— Bun sat Cozla! Buni oameni! Și, mai cu seamă, bun vin! O să ne-aducem aminte cu plăcere, domnule notar, dacă nu ne vom lăsa ciolanele pe frontul italian. Ziua-bună!

Trei brațe se ridicară strâmb la chipie. Căruța porni. Vasile Grecu rămase o vreme cu primirile pierdute în negura dimineții ce se cernea mărunță peste sat, până când frigul, umezeala, pătrunzându-i prin haină, îl înfiorară. Se uită în sus, la cerul cenușiu, pe subt care alunecau, ca niște bivoli negri, nourii toamnei, și, intrând în casă, murmură pentru sine:

— De-acuma se-așterne peste toate pustiul, urâtul... Doamne, îndură-te de mine, păcătosul, și nu mă părăsi.

XIX

Când se oprise din drum și-l trimisese pe fecioraș cu scrisoarea la părintele Mihuleț, Vasile Grecu nu mințise, așa cum crezuse Vilma. Fratele său, dascălul Petru, era într-adevăr la Sebeș, pentru scurtă vreme, și-i trimisese vorbă că voia să se întâlnească neapărat cu socru-său.

Părintele Mihuleț plecă de îndată, în grabă mare, însoțit de fică-sa, Anastasia. Amândoi nu-i iertau lui Vasile că uitase să le dea scrisoarea de-cu-sară și că pierduseră câteva ceasuri bune. Acuma sluga părintelui descărca năduful stăpânilor pe spinarea cailor, mânându-i din răspuțeri, ca să ajungă cât mai repede la Sebeș.

Cu Petru s-au întâlnit pe stradă. Anastasia îl văzu de departe și începu să-l strige pe nume. Dar popa Mihuleț o trase de mânecă șoptindu-i:

— Taci, tu fată, că poate te-nșăli. În haine militare toți oamenii samănă între ei de nu-i mai poți deosebi.

Dar Anastasia avea sămnele ei, și-l strigă pe Petru până când acela, auzind-o, se opri și se uită împrejur. O vreme nu-și dădu sama cin? și de unde-l strigă. Dar cum

Anastasia nu mai contenea chemându-l, îi descoperi. După ce-și dădură binețele, Petru porni înaintea căruței, călăuză. Se opriră pe o stradă lăturașă.

Dascălul era voinic și sănătos. Se mai albise puțin la față, și Anastasiei îi creștea inima privindu-l: era așa de mândru în hainele lui de ofițer, că parcă de-o viață-ntreagă numai în armată trăise.

Dar de-abia se sărutară, de-abia schimbară câteva vorbe, că Pelfu își și luă la bună-vedere de la ei, pentru că trebuia să plece după treburi. Hotărâră să se revadă la amiază, într-un restaurant de mâna a doua, unde dascălul avea rezervată o cămăruță numai pentru el.

Părintele Mihuleț și îiică-sa, Anastasia, așteptară ca pe spini ora de-ntâlnire. Era frig rău afară, n ploaia mărunță de noiembrie; plecând în grabă mare și pentru puțin timp, nu luaseră cu ei nici merinde, nici băutură. Să intre în vreo crâșmă, nu se cădea. Așa că îndată ce se făcu ora prânzului, se și aciuară în odăița rezervată de Petru. Acesta sosi ud de ploaie, plin de tină și obosit.

— De azi-dimineață alerg! zise el încruntat, izbindu-și chipiul pe un scaun.

Apoi, la masă, începură o spovedanie lungă, Părintele Mihuleț și Anastasia trebuiră să-i povestească din fir-în-păr întreg mersul gospodăriei. De câte ori începeau să-i pomenească și de alte întâmplări, din sat, Petru făcea ce făcea și întorcea vorba la treburile gospodărești. 11 interesa mai cu seamă ce pământuri au devenit vânzătoare, cum merge prețul vitelor, dacă este pășune și nutreț de-ajuns. Dintre noutățile din sat nu păru să-l intereseze decât știrea că vreo câțiva prizonieri ruși munceau acum și pe moșia lor.

Părintele Mihuleț voi să-i povestească unele și altele despre ofițerii găzduiți de Ponorî, despre purtările lor, ba chiar voi să-i dea a înțelege că, poate, nici în casa lui frate-său, a notarului, nu-s toate lucrurile curate. Dar Petru îi tăie scurt vorba:

— Ei, fleacuri! De astea cine se mai miră acum?! Așa-i în război! Toată lumea-i stricată. S-au stricat ele

rânduilele cele vechi, d-apoi oamenii!

Și iar aduse vorba de gospodărie.

Mâncară și băură, povestind mereu. Părintele Mihuleț se mira de mulțimea bucatelor, de vinurile scumpe. Dar Petru zâmbea cu nepăsare și-i tot îmbia să mănânce și să bea.

Intru târziu scoase din buzunarul de la piept un pachet gros.

— Iată de ce te-am chemat, tată. Am aici o sută de mii de coroane.

Preotul se trase înapoi. Înlemni de spaimă.

— Nu i-am furat, n-ai grijă! Da! doară știi că eu cumpăr vite și nutreț pentru armată. Nu pot trece la kilogram peste o anumită sumă. Dar mai ieftin pot să cumpăr. Asta atârnă de dibăcia omului. Acuma, iată despre ce este vorba. Dumneata să cumperi cu banii ăștia pământ și vite. În bancă n-ai de ce-i pune. Da' vite și pământ să cumperi numaidecât, că prețul vitelor și al pământului crește pe zi ce trece. Și încă va mai crește.

Părintele Mihuleț, încetul cu încetul, se liniști și începură să se sfătuiască în amănunt ce să cumpere: boi, viței, vaci? – iar pământ, în care parte a hotarului și cu cât?

Anastasia nu se bucura de norocul ce dăduse peste ei. Ea văzuse că Petru abia de i-a spus câteva vorbe. Și acelea mai mult peste umăr. Doar una, două i s-au părut de alintare, de dragoste. – «Drept este – își zicea – că nici acasă Petru nu-i prea darnic în alintări. Dar acum, după o atât de-ndelungată despărțire, cum poate fi oare atât de nepăsător?! >.

— Femeia stătu tot tristă cât ținu convorbirea dintre cei doi bărbați. Îi părea rău că mai bătuse atâta drum ca să-l audă pe bărbatul ei vorbind numai despre bani, despre vite, despre pământuri, despre gospodărie. Și un gând tot mai neliniștitor îi umplea sufletul: Va fi găsit și el, de bună seamă, femeii străine care să-l mângâie! Da, asta trebuie să fie! N-a spus el că așa e la război, că de lucruri de-astea nu se mai miră nimeni?

Și în timp ce socrul și ginerele vorbeau despre

economie, Anastasia se judeca pe sine cu asprime, că muncește ca o slujnică pentru a crește averea bărbatului, și el, iată, nici nu se gândește la ea, să-i spună măcar o vorbă de mângâiere.

Când, pe însărate, porni cu taică-său înapoi spre Cozla, începură s-o scuture frigurile. În sufletul ei, îndurerat de răceala cu care o primise bărbatul, se frământau dorințe de răzbunare. «Ce, nu pot fi și eu ca altele? – își zicea.

— Dacă așa-i războiul, că nime nu se mai miră de femeile ușuraticе, bine! La urma urmelor, eu de ce să rămân nemângâiată?»

După ce ieșiră din oraș, începu să cadă o ploaie rece, și, de la o vreme, se porni și un vânt vrăjmaș. În graba plecării de dimineată, nu se mai gândiseră să-și ieie haine groase cu ei. Anastasia începu să tremure, și taică-său o sili să îmbrace mantaua lui. Părintele Mihuleț era înfierbântat de vinul mult și tare pe care îl băuse cu Petru și nu simțea frigul. Doar din când în când îl trecea câte un fior între spete. «Dar – își zicea el – nu răcesc eu dintr-alăta. Cât ce-ajung acasă, beau o ulcică de vin fiert și gata! Acuși ajungem. Iată că se și zăresc luminile satului.»

Ajunseră cu bine. Popa bău nu numai o ulcică cu vin fiert, ci mai multe, ba mai trase și un rachiu Paza bună trece primejdia rea. Dar dimineată nu se mai sculă din pat. Avea fierbințeală mare și trebuiră să cheme doctorul. Zadarnic. Avea pneumonie. Și în douăsprezece zile, deși el se luptă voinicește, boala îl dădu gata. Șapte preoți îi slujiră prohodul.

Anastasia căzu la pat de supărare și inimă rea. Își zicea că numai ea l-a pus în pământ pe taică-său pentru că, în scrisoare, Petru îl chemase numai pe taică-său la Sebeș, și dacă nu s-ar fi dus și dânsa, tatăl ei nu și-ar fi dezbrăcat mantaua și nu s-ar fi îmbolnăvit. Degeaba încercară lelea Ana și cu Vasile, îndurerați de suferința femeii, să i-o aline și să o desmânte, spunându-i că ea nu poate avea nicio vină, că zilele omului sunt în mâna Domnului, că nimeni nu-și poate ocoli soarta și că se vede că așa i-a fost lui

scris. Anastasia o ținea una și bună, că din pricina ei s-a prăpădit, și-l jelea de parcă odată cu sfârșitul lui taică-său s-ar fi isprăvit și lumea. Și, într-adevăr, așa simțea, căci, odată cu moartea lui taică-său, lumea ei se isprăvise, maică-sa, preuteasa, prăpădindu-se pe când fata era de doar șase ani. Și cum frați și surori nu avea, se simțea singură în durerea ei și ca părăsită într-un pustiu. Numai grija de copii îi dădu putere să se ridice din pat și o îndemnă să se ocupe de gospodărie. Dar simțământul de singurătate, de părăsire ce o copleșise la moartea bătrânului îi rămase ca o rană deschisă în suflet.

Lelea Ana se bucura din inima de mijvinaiv. i Anastasiei. Nu numai pentru că îi era greu, Ja anii ci, să ocupe de două case deodată, dar și pentru ea luate gândurile i se-nvârteau în jurul năcă/urilor lui Vasile și-n jurul parohiei vacante. Ha, dară e a punem tot adevărul, mai mult în jurul parohiei → e-nvirtoau. «C. e bine-ar fi fost - își zicea dânsa - clacă Vasile m-ar fi ascultat și s-ar fi preoții atunci când a terminat seminarul! Las că m-a fi scutit de teama cu care trăiesc de trei ani încoace, că azimine îl trimite pe front, dar acum, că l-a luat Dumnezeu pe părintele Mihuleț, ar fi ocupat de îndată locul de popă aici în Cozia. Așa, cine știe ce se mai poate întâmpla!...» Dar pentru că tot. mai nădăjduia, lelea Ana începu să-l îndemne tot mai stăruior vă se lase de notariat, să se hirotonisească și să se facă preot în Cozla. Uneori bătrâna vorbea și de față cu Anastasia, dar nevasta nu se amesteca în planurile soacră-sii nici când o agrăia. Își pleca fruntea și, găsindu-și câte

O treabă grabnică, ieșea din odaie, ca să nu o mai audă.

I se părea că soacră-sa se pregătește să săvârșească o nelegiuire împotriva ei. «Ce fel de inimă o avea, Doamne! Nici nu s-a uscat țărâna de pe mormântul lui taica, și ea se zbate ca Vasile să-i ia locul! Dar, intru târziu, înțelese și Anastasia că bătrâna avea dreptate. Parohia era mare, nu putea să rămână multă vreme fără preot. Apoi, de pe urma părintelui Mihuleț nu rămăseseră nici văduvă, și nici

orfani, așa că, fără îndoială, episcopul se va grăbi să numească un preot. Și de bună seamă că ar fi mai bine să-l numească pe Vasile decât pe un altul, străin.

Numai că Vasile, la toate îndemnurile maică-sii, la care acum se aclăogau și ale Anastasiei, se împotrivea mereu, fie schimbând vorba, fie răspunzându-le, încruntat și hotărât, că nu poate lăsa cancelaria fără slujbaş, sau că încă nu se simte pregătit pentru hirotonisiro.

Lelea Ana nu mai știa ce să creadă. Ea se bucuraso când fecioru-său îi spusese că-și dusesese nevasta la oraș. lamaică-sa, pentru vreo două săptămâni. «Bine ră s-a bolnăvit mumă-sa, Doamne, iartă-mă - Își zicca cu -, că altfel n-ar fi scos-o pe zvăpăiata aceea de muiere din sat câtu-i lumea, și cine știe ce s-ar mai fi putut întâmpla, dacă ar fi stat toată ziua singură cu rusu-acela, n casă, tocmai acum, când s-au pus ploile! >* Dar, după ce auzi, la câteva zile, că și ofițerul rus a plecat la oraș, iar niște femei îi spuseră că au văzut-o pe cuscră-sa în piață, bine, sănătoasă, lelea Ana se cruci: «Doamne ferește! Da' nu pot să cred! Că doară băiatul ăsta al meu nu o fi1 înnebunit! Cum să facă el o asemenea prostie, să bage oaia în bârlogul ursului?! Nu se poate! Aici e minte de muiere la mijloc. Ori nevastă-sa, ori viclenele-amindouă au pus treaba asta la cale, iar el, papă-lapte cum - îi s-a lăsat îmbrobodit.» Și pentru că nu o răbda inima ca mâne-poimâne Vasile s-ajungă de râsul satului, se hotărî să-i vorbească. Știa că el va tăcea, sau, mai rău, se va mânia și o va certa că se amestecă în viața lui. - «Și ce-i dacă m-amestec? - își zicea lelea Ana, îmbărbătându-se.

— Nu-i ficiorul meu? Nu eu i-am dat viață? Nu pe mine mă doare inima de năcazurile lui?» Și, într-o după-amiază, făcându-și de lucru în casa lui Vasile, unde, de la plecarea Vilmei, nimeni nu mai clintise un capăt de ață, nimeni nu mai grijise, cât ce acesta veni de la cancelarie, lelea Ana îi și spuse ce avea pe suflet. Spre mirarea ei, Vasile nici nu-i tăie vorba, nici nu se supără și nici nu încercă să-i desmânte gândurile, cum luase obiceiul, când îi pomenea, în ultima vreme, de Vilma. Ci o ascultă în

tăcere și apoi îi vorbi liniștit, mai liniștit ca niciodată.

— Dumneata, mamă, știi că mie nu-mi place să stau de povești cu alții, oricine-ar fi, despre viața mea. Nici măcar cu dumneata. Dar acum trăbă să vorbesc, să-ți spun cum stau lucrurile, ca să nu-ți închipui cine știe ce, sau să afli din gura satului neadevăruri înflorite. Da, e adevărat că soacră-mea nu este și nici nu a fost bolnavă. E adevărat și că locotenentul rus care a stat la noi a fost mutat la oraș. Dar nu-i adevărat ce ți se-mpare dumatăle, că văduva pretorului a pus la cale plecarea Vilmei, mințind că e bolnavă. Ea n-a știut nimic despre venirea Vilmei la oraș. Adevărul e că eu am hotărât s-o duc pe Vilma la mamă-sa și tot eu am scornit minciuna despre boala maică-sii. De ce-am mințit? Ca s-o hotărâsc pe Vilma să plece de-acasă și ca să astup gura satului. Dar nu numai pentru asta. După cum vei auzi, am avut și un alt motiv, mai puternic. Mama, eu și cu Vilma am hotărât, împreună, să ne despărțim. Va fi mai bine și pentru mine, și pentru ea. Și-acuma, că ți-am spus, te rog ca tot ce ai auzit să rămâie închis în dumneata și mai mult să nu mai vorbim despre asta. Da' cred că-nțelegi că de-aceea nici nu mă pot hirotonisi. Cine-a mai pomenit popă despărțit de muiera lui?! adăugă Vasile zâmbind amar.

Lelea Ana, care îl ascultase încremenită de uimire și înholbând din ochi de parcă o strângea cineva de gât, își plecă fruntea și își acoperi fața cu palmele. Privind-o, Vasile mai zise:

— Și încă ceva: nu are rost să plângi. Așa a fost să fie!

— Da' nu plâng, măi băiete, nu plâng - răspunse lelea Ana, ridicându-și fruntea și punându-și mâinile în poală.

— Nu plâng 1 Mă îngrozește rușinea ce ne-așleaptă. Neam de neamul nostiu n-a știut ce-i despărțirea. Nu zic, neînțelegeri au fost, certuri au fost, ba încă și zburdălnicii. Da' din așa ceva nu se strică o casă! Ce-o să zică satul? Că n-ai fost în stare să ții o nevastă, dacă ai putut s-o lași să plece după prima venitură ce ți-a trecut pragul.

— Ce-mi pasă mie de ce va zice, după aceea, satul?!

— Răspunse mohorât Vasile, ferindu-și ochii de privirile maică-sii. Îi părea rău că nu ocolise discuția și era mânios pe sine că nu știa cum s-o curme.

— Gura lumii...

— Mai zise el, făcând cu mâna a lehamite.

— De asta îți pasă dumitale?! Mie nu-mi pasă!

— Ba, să-ți pese, Vasile, să-ți pese, că în sat trăiești și cu el trăbă să te-nvoiești. Și-apoi, cine-a mai pomenit ca un bărbat în toată firea să-și strice rosturile vieții lui din pricina unei muierii zvăpăiate? Și cred că rostul tău îl știi, mai cu seamă acum, după moartea părintelui Mihuleț. Nu-i păcat de toată învățătura ta, de toată zdroaba noastră ca să te ținem la școlile-nalte?

— Nu ți-i teamă ție că-l mănii pe Dumnezeu, lepădându-te încă o dată de el? Și pentru ce? Pentru o zburdălnicie de muieră? Nu te gândești că te poate duce pe front? Nu, n-ai să te despărțești! - zise lelea Ana, ridicându-se de pe scaun și privind-l în ochi cu hotărâre.

— Doar dacă vrei să mă bagi pe mine în mormânt! Ai să pleci chiar mâne la oraș și-ai s-o aduci acasă.

— Nu se poate, mamă! Așa ceva nu pot să fac! răspunse Vasile plecându-și fruntea.

— Și de ce, mă rog ție? Nu tu ai dus-o? Tu trăbă s-o aduci! Înapo!

— Nu ți-am spus? Împreună am hotărât să ne despărțim!

— Nu-i adevărat, fătul meu, nu-i adevărat! - îi întoarse vorba, oțărâtă, lelea Ana.

— Singur tu ai hotărât, singur tu și cu trufia ta. Acuma ca și atunci când n-ai vrut să te preoțești.

— Mamă, nu mă-nțelegi? o întrebă Vasile, oftând din adânc și uitându-i-se în ochi cu durere.

— Nici nu am ce înțelege, Vasile. Te-aș fi putut înțelege dacă ai fi pus, ca un bărbat, piciorul în prag și l-ai fi scos pe rusu-acela din casa ta, când ai văzut că se-nnădește la miere. Te-aș fi putut înțelege dacă-i puneai muierii mâna-n plete ca să-și aducă aminte de datoria de nevastă. Da' să-nțeleg că singur, din trufie, ți-ai dat

nevasta în mâna rusului și că nu-ți pasă de rosturile tale, asta n-am să pot înțelege niciodată! Niciodată!

Ridicându-se de pe scaun, se-nvolbură mânioasă spre ușă, o deschise și, din prag, adăugă:

— Mine-n zori vei pleca la oraș și o vei aduce aici. Că aici e casa ei! Și dacă nu te vei duce tu, eu mă voi duce. Și am s-o aduc, Vasile, așa să știi!

Zgomotul ușii trântite cu mânie se stinse brusc, adâncind liniștea casei pustii.

Umbra maică-sii trecu o clipă prin lumina înțepusată a ferestrei și dispăru.

Ar fi vrut să se ridice de pe scaun și să plece. Dar unde? Și pentru ce? Își simțea capul gol de gânduri și sufletul amorțit. Și rămase cu ochii mari deschiși, privind în neștire, până când noaptea îi orbi.

11 trezi un ciocănit puternic în ușă. Își înălță fruntea și se uită uluit în jur. În lumina lăptoasă a dimineții de toamnă, lucrurile din cameră începeau să capete contururile cunoscute, Ridicându-se, simți o durere puternică în ceafă și-n grumaji. Înțepenise, dormind, în răceala nopții, cu capul pe masă.

Înfrigurat, se apropie de ușă și o deschise.

— Dar adânc mai dormi dumneata, domnule notar! Era să mă las păgubaș! - izbucni Ponori, trecând pragul și scoțându-și pălăria înmuiată de ploaie.

— Bună dimineața! Dar ce ai? Ești bolnav V

— Bună-dimineța, domnule administrator - răspunse Vasile mohorât, închizând ușa.

— Nu, nu sunt bolnav, ci numai ostenit. Dar ce s-a întâmplat de mă vizitezi cu noaptea-n cap? Că doară n-ai să-mi spui că s-a terminat războiul! zise Vasile, nehotărât dacă să-l poftască să șadă, sau, dimpotrivă, să-l țină în picioare, ca să-i deie de-nțeleș că nu are chef de vorbă.

Dar administratorul își puse liniștit pălăria și mantaua în cuier și, trăgându-și un scaun, se așeză fără să mai aștepte să fie îmbiat.

— Ai cumva vreun pahar de băutură la-ndemână? îl întrebă Ponori, frecându-și mâinile.

— Nu te supăra că dau așa, buzna, peste dumneata, dar frigul ăsta umed m-a pătruns până-n măduva oaselor 1 - adăugă el.

— Am plecat de-eu-noapte de la oraș și-am mers mai mult la pas, că nu-i chip altfel pe tina asta groasă.

Vasile Grecu îl privi o clipă uimit, apoi ieși și se întoarse aducând o sticlă de coniac și un pahar.

— Dar ce, dumneata nu bei?! se miră Ponorî, îndesind tutunul în pipă.

— Nu! Eu n-am pus băutură în gură de-aproape o lună.

— Nu mai spune! Păcat! Că băutura te dezmoștește, mai cu seamă acuma, când s-au pus ploile.

— Și, ridicând paharul, adăugă: Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

— Și dădu paharul de dușcă.

Lui Vasile i se păru că nu auzise bine.

— Pe cine să-l ierte Dumnezeu? întrebă el privind-l rece, în ochi, pe Ponorî.

— Cum pe cine?! - răspunse administratorul, cu o undă de mirare-n glas.

— Ce, dumneata n-ai auzit?!

— Nu. Ce s-aud? A murit domnul conte cel bătrân?

— Ei, domnul conte! Acela încă se mai chinuie. Bănuiam eu că n-ai aflat și de-aceea m-am și oprit, în drum spre casă, la ușa dumitale. Nu de domnul conte cel bătrân e vorba, ci de oaspetele dumitale.

— De cine? întrebă Vasile înholbându-se.

— De oaspetele dumitale! De căpitanul rus! De Andrei Vasilievici Petrov! Ce, l-ai și uitat?! S-a mpușcat în toiul unei beții grozave.

Și Ponorî îi povesti cum, în urmă cu trei zile, cei șase ofițeri ruși care își aveau cvartirul în oraș, la hotel, citind în ziare de izbucnirea revoluției comuniste în Rusia și de împărțirea marilor proprietăți la țărani, se adunaseră în camera unuia din ei ca să se sfătuiască ce vor face, Până una alta, ca niște stăpâni de moșii ce erau, s-au hotărât să privegheze la înmormântarea Rusiei lor. Au băut, au

cântat, au plâns, și iarau băut, până s-au îmbătat. Atunci, Andrei Vasilevici Petrov, sculându-se de pe scaun, și a pus revolverul la tâmplă și, până să-și deie sama ceilalți ce se-ntâmplă și să încerce să-l oprească, dacă ar fi putut, s-a prăbușit mort, pe covor, într-o baltă de sânge. Bubuitura a speriat tot hotelul. Au venit jandarmii, i-au luat pe sus pe ceilalți cinci, așa beți cum erau, și au pornit cercetările, să afle de unde avea căpitanul rus arma cu care s-a împușcat.

— Acuma tot orașul vuieste! – adăugă Ponorî, dând de dușcă încă un pahar de coniac, ridicându-se și luându-și pălăria și haina din cuier.

— Mă și mir că n-ai auzit nimic, că veștile astea au picioare lungi! Da' se vede că pe dumneata alte griji te frământa. Eu, de cu prizonierii ruși aici, am răspundere mare, foarte mare. Că de-ncep cumva să fugă sau să se miște, e pericol. Acuma, mă duc. La bună-vedere și mulțumesc că m-ai omenit. Mi-a prins tare bine, după atâta drum prin frig și ploaie.

Vasile auzise torăiala administratorului, dar nu fusese în stare să-l asculte ce spune. Sufletul lui încremenise în secunda când aflase știrea despre sinuciderea lui Andrei. Îi vedea chipul palid, ofilit de moarte, peste care se suprapuneau, ca într-un vis, când învălmășindu-se, când deosebindu-se incctinate, umbrele amintirilor de astă-varii.

Zărindu-l, ca prin ceață, pe Ponorî în picioare, cu pălăria în mână, se ridică și îl însoți, mut, până la ușă, închizând-o în urma lui și întorcând de două ori cheia în broască. Rămase câteva secunde nemișcat, strângând în podul palmei clanta rece, nehotărât între gânduri. Apoi, deodată, se-ntoarse-n loc, își luă din cuier paltonul și pălăria și ieși în fugă din casă.

Când intră în curtea lui frate-său Petru, sluga tocmai seniorcea cu caii de la adăpat.

— Înhamă-i răpede la căruța cea mică – îi zise, cu glas întunecat, poruncitor. Și pentru că feciorașul se uita la el de parc-ar fi vrut să-i spună ceva, adăugă încruntat: – N-ai auzit ce ți-am spus? Ori poate vrei să-i înham chiar eu?

Peste câteva minute, ieșea în trapul cailor pe poarta

larg deschisă, urmărit de privirile uimite ale Anastasiei, ivită-n prag cu șiștarul gol în mână.

Ajunse în vremea plânzișorului. Doamna Perța tocmai se pregătea să toarne cafeaua în cești. Văzându-l în ușă, palid, cu ochii încercănați și privirea mohorâtă, rămase cu cana în mână, înmărmurită de uimire.

— Doamne, Vasile! Da' ce-i cu tine? De unde vii așa de dimineată? Și pe vremea asta!

— Venindu-și în ori, puse cana pe masă și se apropie.

— Vai de mine, ce ud ești! - exclamă ea înfiorându-se.

— Doar nu vii de la Cozla?! Scoate-ți repede paltonul și du-te lângă sobă, să te-ncălzești puțin. Să-ți dau o cafea fierbinte?

Surprins de vârtejul întrebărilor și negăsind prilej să răspundă, Vasile Grecu se dezbracă încet, în tăcere, lăsându-și pălăria și paltonul în mâinile soacră-sii, care ieși cu ele pe ușă, în timp ce el se apropia de soba caldă. Doamna Perța se întoarse repede, turnă cafea într-o ceașcă și i-o întinse.

— Acum putem vorbi pe-ndelete - zise ea, luând un scaun și așezându-se aproape de Vasile.

— Ce vânt te-aduce?

— Un vânt bun, doamnă, un vânt bun, fiți pe pace - răspunse notarul, încercând să suradă.

— Am venit s-o văd pe Vilma și să mai stăm de vorbă. Că, iată, au trecut două săptămâni de când am adus-o.

— Tocmai mă și miram. Să nu dai tu sămn de viață atâtea zile!

— Iată că-l dau acum - zise Vasile, punând ceașca de cafea pe masă.

— Dar Vilma unde-i? Și ce mai face? Întrebă el, străduindu-se să-i pară glasul cât mai firesc.

— Unde să fie? În camera ei, vezi bine. Acuma, că s-a pus vremea asta ploioasă, am stat mai mult în casă. Trăbă s-apară și ea, dacă s-o fi sculat. Că, după cum știi, obișnuiește să doarmă mai târziu. Dar dacă nu vrei s-o aștepți, du-te și trezește-o. Că doară știi unde s-o găsești - adăugă doamna Perța, ridicându-se de pe scaun.

— Până veniți voi, eu mă duc să mai rânduiesc cele cuvenite la bucătărie. Cred că rămâi să iei prânzul cu noi1...

«Iată că nu i-a spus nimic maică-sii - își zise Vasile, odată rămas singur în odaie.

— Oare de ce? S-a temut, înțelegând că e vinovată, sau așteaptă s-o lămuresc eu pe maică-sa? Oricare ar fi motivul și oricât mi-e de greu s-o fac, eu sunt acela care se cuvine să-i explice. Dar mai întâi trăbă să vorbesc cu Vilma. Mai cu seamă acum, după moartea lui Andrei.»

Se ridică de pe scaun și se-ndreptă hotărât spre ușă. Dai -, punând mâna pe clanță, își simți inima zvâcnindu-i năvalnic în piept. «Nesăbuit ce sunt! - își zise cu năcaz, dându-se un pas îndărăt.

— Nu trebuia să fi venit, de vreme ce, iată, numai gândul că o voi vedea face să-mi sară inima din piept.»

În aceeași clipă ușa se deschise și-n cadrul ei de umbră apăru Vilma. O clipă privirea ei, înspăimântată ca de-o halucinație, se încrucișă cu privirea uimită a lui Vasile, apoi, scoțând un țipăt sfâșietor, se prăbuși pe podele.

Dintr-o săritură Vasile fu lângă dânsa. O ridică în brațe și o așeză pe divanul de lângă părete. Alarmată de strigătul fiică-sii, doamna Perța sosi în grabă. Și amândoi, soț și mamă, încercară în fel și chip s-o readucă-n simțiri. Văzând că toate strădaniile lor rămân fără efect, doamna Perla se hotărî să cheme un doctor și plecă să-l aducă.

Dar abia ieși pe ușă, că Vilma deschise ochii, uitându-se obosită în jur. Vasile suspină ușurat și, ridicându-se încet de lângă pat, zise - Să nu-ți fie frică, Vilma. Nu vreau să-ți fac niciun rău. Mai cu seamă acum, după nenorocirea ce s-a abătut asupra ta. Vreau numai să mă sfătuiesc cu tine. Să-mi spui dacă vrei să vorbesc eu cu maică-ta despre cele ce le-am hotărât, sau dacă-i vei spune tu. Eu cred că s-ar cuveni să-i explic...

Însă notarul nu putu sfârși. Vilma îl învăluia într-o privire adâncă atât de caldă, încât cuvintele i se opriră pe buze. Se uită la ea înlemnit, abia cutezând să respire.

Nicicând nu i se păruse atât de frumoasă.

— Nu! - gemu Vilma, cu ochii plini de o arzătoare rugămintă.

— Nu. - zise ea din nou.

— Nu trăbă să-i spui nimic. Nimic! - șopti dânsa. Și adăugă, cu ochii plini de lacrimi: - Iartă-mă, Vasile!

Un oftat adânc cufundă pieptul bărbatului, și ochii lui se-nchiseră sub povara mâhnirii.

Vilma se ridică încet de pe divan și-l privi temătoare

— Nu mă poți ierta? - îngână ea, fără putere, apropiindu-se de Vasile.

— Vai, trebuia să-mi dau sama că n-ai să mă ierți

Făcu câțiva pași, și, obosită, se așează iarăși pe divan, începu să plângă potolit. Părea că toată puterea de viață i-a sacat.

Vasile, după ce o privi o vreme întristat, se apropie încet și șezu lângă ea.

— Nu de iertarea mea e vorbă acum, draga mea copilă. Eu te-am iertat demult. Altfel n-aș fi aici. Dar e vorba de tine...

— Nu mai mă crezi vrednică să te iubesc? îl întrebă, suspinând, printre lacrimi, Vilma.

— Nu de asta e vorbă acum. Ci de altceva, Vilma. Ești tu sigură că... nu te-nșăli... că... nu știi cum să-ți spun... că ți-e drag de mine?...

Femeia îl învălui într-o privire adâncă și fierbinte care-l înfioră. Simțea pentru întâia oară, fără putință de-a se înșela, iubirea ei. Nu-și dădu sama când întinse brațul stâng și cuprinse umerii femeii. Vilma, palidă, închise ochii și își lăsă ușor capul pe umărul lui.

Nu-ndrăznea să se miște. O ameteală dulce, ca o vrajă, pusese stăpânire pe simțămintele lui. I se părea că lumea-ntreagă se-nvârte plutind, din ce în ce mai sus, din ce în ce mai departe. Pradă unei puteri mai mari decât stăpânirea lui de sine, își îmbrățișă cu o aci în că bucurie soția, învăluind-o într-o mângâiere năvalnică, arzătoare. Vilma, cu ochii închiși, înlănțuind cu brațele ei subțiri grumazii bărbatului, îngâna mereu doar două cuvinte: Te

iubesc! Te iubesc!» Apoi, deodată, izbucni într-un plâns viforos, pe care, după aceea, cu greu și-l putu potoli.

— Totdeauna numai pe tine te voi iubi, dragul meu.

— Îi șopti ea și îl sărută înlăcrămată.

— Ce-a fost... a fost o răătăcire trecătoare... Iartă-mă, Vasile și iubește-mă - adăugă ea privindu-l adânc în ochi.

Apoi, desprinzându-se de el, începu să cânte și să se-nvârtă prin odaie.

Așa o găsi maică-sa când intră în cameră.

— Frumos îți mai șade - zise ea, prefăcându-se supărată.

— Eu alerg speriată după doctor, și tu... Mă rog bine că nu l-am găsit acasă, că mă făceam de râsul lumii. Dar ce veselie pe capul tău, Vilmo! Nu te știam atât de primăvăritică - адаose surâzând și îmbrățișându-și fata.

— Ah, mamă, cât mi-e de bine! Cât sunt de fericită!

— Exclamă Vilma sărutând-o pe amândoi obrajii și privindu-l poznaș, de fiecare dată, peste umărul ei, pe Vasile.

De sărbătorile Crăciunului, în biserica din Cozla, sluji preotul cel nou, Vasile Grecu. Corul rușilor cântă pătrunzător ca totdeauna. Lelea Ana o ținu într-un plâns, de la începutul până la sfârșitul liturghiei. Ca și Anastasia. Numai că lacrămile fiecăreia aveau alte izvoare. Moș Damian, pârgarul satului, plângea și el, cu lacrimi tăcute, strâmbându-și obrajii bătrâni, și șoptea în urechea cui voia să-l asculte:

— Ce mai om, ce mai stăpân pierd eu! Dar și ce mai popă a căpătat satul nost!

Numai Vilma își licărea liniștită lumina ochilor ei albaștri-verzii, părând să urmărească din cuvânt în cuvânt sfânta slujbă. Dă-n sufletul ei trecea dintr-o mirare într-altă mirare, întrebându-se cum oare se făcea că deși popa cel nou i se părea desprins de lume și-nconjurat de taină, ea îl simțea totuși al ei, numai al ei.

SECTARII

1938

Îi; AT:) /în

INVOCARE

*Muză - ce lui Omir, odinioară, Cîntaşi a broaştelor
bătălie, şi lui Deleanu îi povestişi iară A faraonilor vitejie -
Cîntă-mi şi mie, fii cu-ndurare, Bătălii din Rumânia mare.*

*Cînd nu se mai bat ȱigani cu parii Minaţi la luptă de
Vlad ȱepeş Domn, Ci-şi dau, cu sete, la mir, sectarii Cruzei,
fără hodină şi fără somn, Războindu-se, flămânzi, pentru
ciolant Decât armadiile negre mai avan.*

*Dispreţuind învingeri mici, terestre, se-nchipuie
călări pe armăsari, Pe care fi poartă, falnic, din căpestre să
nu-i cunoască lumea că-s măgari. Tot pentru neam şi ţară-
nşulitează Căci biruinţa pentru ei visează.*

*Şi cine nu-i cu ei, e contra ţării, E împotriva clanului
preasfânt. Ursit calomniei şi răzbunării să-i piară
pomenirea pe pămînt, şi e vînat cu patimă şi sete Căci
pilda necredinţei ţării dete.*

*Se războiesc de ani, de la Unire, şi, drept credinţe,
nume pun pe steag în care singur este mîntuire, Că-i tot
ce are neamul bun şi drag... Şi-a clanului de nu e bucătura
îi scot pe nas vecinului friptura.*

*Se-nchid ca-n turnuri strâmte de cetate în interesul
lor familiar, şi nu văd decât zarea-n care bate Ochiul prin
ferestruia cu grătar. Ci jură toţi x: a văd cuprinsul ţării şi
tot ce poate fi în ea prilej durerii.*

*Şi, osteniţi, de cad pe front, îi plînge întregul clan,
frîngînd şi lănci şi scut, Iar candela nădejzii crud se
stinge: Stălp boltiturii ţării s-a pierdut! Din clan potrivnic
dacă este mortul, Ce-aude ţara, nu aude cortul.*

*Sectarii, muză, sunt acum eroii Ce vîntura moşia-n
lung şi-n lat. În jugul greu al muncii trag doar boii, Pe
jugul lor ei toţi s-au ridicat. Ci boii-s blânzi, doar din*

ureche mișcă Vreo muscă mai flămânda când îi pișcă.

Vai! uncie-i luptu, e și suferință, Chiar ele te bați cu morile de vârat... Dar deică-nalță steag pentru credință Nu pot și eu, nevrednicul, să-i cânt? De sunt ei toți eroi de comedie, Sunt pentru necim izvor de tragedie.

4 fost și mult și greu purtai amaru\ Sectarilor din urbea Zăvorâți în frunte cu Ilie Berbeceiru, Cinci fură-n opoziție striviți... De jalea lor, o, lacrimă, tu, pică și peste epopeea asta mică.

În proză scrisă, vai, nu cum e data! Sonore versuri azi trecere n-au; În stilul clasic nu mai e răsplata, Ci limbă nouă toți croiesc și dau în proză chiar. Deci, scriu acest roman în proza lui Ilare Zopârțan.

(după Țiganiada)

I

Trenul porni lin din Gara de Nord. Ion Născu nici nu simți plecarea. Cum privea prin geamul deschis, ștergându-și năduful cu o batistă mare cu dungi vinete - îi păru că a pornit «Iașii». Știa că «Sighetul» pleacă întâi, și-i fulgeră prin cap: «Nu cumva am greșit?». Dar chiar în clipa aceea auzi un glas cunoscut, în spate:

— Bună-sara, iubite!

Născu se întoarce cu fața aprinsă de căldură. Îndată ce și-i zbicea cu batista, și obrajii mari, și fruntea boltită în chelie se bătuceau cu alt potop de picuri mărunți.

— Noroc și sănătate, dragul meu! Dacă te-ai urcat și tu aici, e semn că n-am greșit trenul... Uf... ce căldură!

Își strânseseră mâna.

— Cum să-l greșești?

— Știam că plecăm noi întâi, și pe urmă - «Iașii».

— Păi, noi am plecat întâi!

Ion Născu privi pe geam: treceau acum printre vagoane de marfă, printre păreți negri. Dar parcă tot aceia fugeau, nu trenul lor.

— Da, începu cunoscutul, ghicind gândul la care se oprișe amicul, da, suntem obișnuți noi să criticăm tot ce-i rumânesc. Azi, trenurile noastre sunt de prima calitate. Ai

simțit când a plecat? N-ai simțit nimic! A pornit lin, ca pe apă, nu ca pe șine de fier. Și, bagă de seamă și acum: trece și peste rețele de șine, și tot se strecoară lin ca un șarpe ce-și cunoaște drumul. Zguduie? Hurducă? Îl simți cum merge să vezi în străinătate! Nu sunt șovinist, mă știi; da' să mă bată Dumnezeu dacă nu i-am întrecut pe unguri, pe austrieci, pe cehoslovaci! Am fost în iunie la Karlsbad – tu știi că mă duce boala în tot anul acolo. Ei bine, frate Nașcule, i-am bătut pe toți vecinii cu cefereul!

— Am progresat mult, e adevărat. Am mai auzit și pe alții care au umblat prin străinătate, vorbind așa, răspunse Născu, și își scoase capul pe geamul deschis să-l bată și să-l zvânte vântul trenului.

Ieșiseră dintre vagoane, lăsaseră în urmă rețelele de șine ale gării, și monstrul răsufla acum în voie în câmpul deschis.

Însărarea cobora tot mai deasă, și, odată cu ea, răcoarea.

Născu se descheie la vestă, își puse gulerul în plasa de bagaje și respiră adânc, cu satisfacție.

— Amice Muntene, de ce nu te deschei la vestă? Văd că ești transpirat ca și mine.

— Nu mi se pare recomandabil. De altfel, tu ești doctor. În sfârșit, fiecare cu rețeta lui. Eu nu mă șterg de sudoare, nu mă dezbrac, nu mă deschei și nu răcesc niciodată. Pe când ce faci tu e riscat.

— Dar și plăcut!

— Ei, și cum îți spuneam, i-am bătut pe vecini. Dar nu numai mersul, pornirile și sosirile la țanc, după orar. Ci însăși vagoanele. Compartimentele. Ale noastre sunt neasămănat mai comode, mai luxoase, mai curate chiar... Și totuși cârtim, căci așa suntem noi cu ce-i al nostru.

— Adevărat! Ne criticăm de ne curg petecele.

— Și nu recunoaștem nicio îmbunătățire dacă n-au făcut-o – «ai noștri». Iată, de-o pildă, sub guvernul actual, ci te lucruri bune nu s-au făcut și se fac! Să luăm șoselele și drumurile județene, de-o pildă. Ni le-a lăsat numai gropi și huzdoape, guvernul trecut, care a desființat prestația,

pentru că era, mă rog, instituție medievală, antidemocratică. Dar au ajuns, tot țăranii, să-și chilăvească vitele și să-și rupă carăle. De automobile nici nu mai vorbesc. De altfel, ce să-ți mai spun? Parcă drumurile nu le știi și tu?

Doctorul Ion Născu își trase capul din fereastră și, întorcându-se cu fața, deveni deodată foarte atent. De la generalități, prietenul său Munteanu trecuse la... hm! aprecieri de partid. La politică de partid. Este? Și el, hm!

În compartiment erau numai ei doi și două doamne necunoscute, care conversau într-o limbă străină, poate grecește, dar pe culoar era multă lume, ieșită să se răcorească: toate geamurile erau deschise. Născu se uită cu luare-aminte la lumea de pe culoar. Nu descoperi însă niciun cunoscut. I se păru că pe doi sau trei i-a mai întâlnit pe undeva. Dar, hotărât, nu era nimeni din Zăvorâți, din orașul său de reședință, nici din satele vecine.

Se retrase liniștit de la ușă, și se așeză pe canapeaua de pluș cenușiu, cu răcoarea geamului în față. Aprecierile prietenului său îi tresiseră din nou neliniștea care-l chinuise toată ziua. Îl știa pe Munteanu înscris în partidul de la putere. De mai demult. De vreo zece ani. Și, iată-l, de vreo cinci, avocat mare! Om cu avere! O carieră!... Umblă și el după una... de când

Munteanu lăuda guvernul pe față!... Dar oare îl lăuda? De pildă, ce spunea despre trenuri și drumuri, era o laudă? Nu era o realitate? Omul sincer și cinstit, chiar dacă-i de altă nuanță politică, trebuie să recunoască realitatea: e o îmbunătățire. Este?... Hm!

Ridică ochii și privi în jur. I se păru că a gândit cu voce tare, și voia să se convingă că nu l-a auzit nimeni... Îi e ușor lui Munteanu! El a ajuns la țintă! Poate vorbi liber! E un om slobod acum. Este? Hm! N-a făcut el o apreciere politicianistă adineauri, când vorbea de suprimarea prestației, de către alt partid, ca instituție medievală? Desigur, suprimarea a fost o greșeală. De câte ori n-a blestemat-o el, când se cumpănea cu brișcă prin huzdoape și-și schiopa calul. Poate fi, deci, criticată cu glas tare? Nu-

i păcat? De... Numai să nu te audă cineva din Zăvorâți... Să nu cutezi să spui un adevăr? Iată el, în conștiința sa, îi dă dreptate lui Munteanu. Guvernul de-acum a făcut multe lucruri bune... Dar după avântul de libertate pe care-l simți o clipă în suflet, îl copleşe amărăciunea, ca o leșie: Ce i-ar face oare concetățenii lui, dacă ar ști ce gândește?

— Și nu sare în ochi că azi drumurile și șoselele sunt mai bune? reîncepu însuflețit avocatul Munteanu. Nu mai vorbesc de kilometrii asfaltați de pe artera principală Oradea-Cluj-Alba-Iulia-Sibiu-Brașov-București. Când, unde s-au mai pomenit în România drumuri asfaltate? Începem a fi în rând cu țările civilizate din Apus! Nu! Pe onoarea mea! Trăbă recunoscută capacitatea șefului guvernului, a conului Petrache Pogonescu. Om, nu glumă!

Doctorul Născu zâmbi cu îngăduință: «Și Munteanu ăsta, ardelean coada vacii, ba chiar bihorean, se coconește! „Conu* Petrache! w Parcă ar fi luat doctoratul în Drept la București, nu la Budapesta! De ce nu: „Domnu’u, cum spun eu și spune toată lumea la noi? Nu mai ținem la datini... Adică, vorba vine! Unii nu mai țin. Alții le păstrăm cu strășnicie...» Și Născu suspină fără de voie, gândindu-se la această strășnicie.

— Tu n-ai nicio părere? Întrebă avocatul Munteanu, privindu-l cu insistență.

— Cu privire la?...

— Cu privire la primul-ministru! E un om! Nu?

Doctorul Născu își feri privirile. «Nu cumva avocatul ăsta știe că am fost primit azi în audiență de către primul-ministru? Poate-a aflat de undeva! Una din nenorocirile României este că nu se poate face nimic în secret. Când ți se pare taina mai mare, deodată o auzi, bătută cu toba, din zece locuri, și țișată de o sută de trâmbițe. Țară cu ochi mulți, cu urechi ascuțite! Românii noștri, purtând de ici colo vorbele, au senzația că lucrează. E, desigur, o slăbiciune din naștere. Noi nu putem ține nimic secret... Deși în atâtea împrejurări ale vieții e absolut necesar... De pildă, chiar în cazul meu...» El și-a deschis ochii-n patru să nu întâlnească vreun cunoscut din partidul său, mai ales

din Zăvorâți. A pierdut un ceas ca să ajungă de la poarta ministerului până la cabinetul primului-ministru. De trei ori a făcut calea-ntoarsă, părându-i-se că zărește fețe cunoscute din Zăvorâți. N-a întâlnit niciun cunoscut. A avut noroc. Totuși, iată, l-a văzut cineva și i-a spus lui Munteanu! Câți oameni răi nu sunt în lumea asta... Adică, de ce numaidecât răi? A putut să-l vadă cineva care-i cunoaște pe amândoi, și, întâlnindu-l pe Munteanu, să-i fi spus, fără niciun gând ascuns, fără nicio intenție rea: «A, și dumneata pe-aici? L-am văzut și pe amicul dumitale Născu intrând la domnul prim-ministru.»

— Ei, știu, încep Munteanu, văzând că prietenul său întârzie răspunsul. Știu ce vrei să spui! Că nu-i prietenos, că nu-i primitor! Că prea se ține Da' crede așa numai cine n-a stat de vorbă cu el. Vă înșalați! E un om de aur! Deschis la gând și la inimă, și plin de bunăvoință.

Doctorul Născu răsuflă ușurat: Munteanu nu știa nimic. Totuși nu-i plăcea că adusesese discuția la politica... militantă. «Și vorbește, domnule, tare, ea - ntre surzi!» - A a putea trece un cunoscut, poate chiar un cetățean din Zăvorâți, și să audă că ei vorbesc elogios despre șeful guvernului, al unui partid contrariu. Ce ți-e și cu cunoscuții ăștia! Câte nu mai trăncănesc!... Ei, alta ar fi dacă Munteanu ar ședea față în față și i-ar vorbi în șoaptă! Ar putea spune câte laude ar voi despre primul-ministru. Ar putea să i-l arate așa cum este. Ar dori chiar, ar fi pentru el un ajutor în neliniștea ce l-a fiert toată ziua.

Se gândise o lună la călătoria asta, pentru audiență la primul-ministru. I-o pregătise un senator, ceva rubedenie îndepărtată, în cel mai strict secret, nu cumva să simtă ceva cetățenii din Zăvorâți. Și-a luat toate precauțiunile posibile să nu-i descopere nimeni cărările... Era o cutezanță nemaipomenită și o rupere cu tradiția, ce mai la deal la vale, o trădare clasică. El, intelectual din Zăvorâți, botezat și miruit în crezul politic al urbei, să cuteze a interveni la un guvern străin, la un ministru dintr-un alt partid, ba chiar la primul ministru, în interesul său. Și ce interes! Să fie numit medic secundar la spitalul

județean! Și asta tocmai acum, în toiul luptei politice, când Zăvorâm cu partidul lui, singurul real și adevărat din toată țara, era în neagră opoziție și în crâncenă dușmănie cu cei de la putere!

Hei! Nu i-a fost ușor să se hotărască! Când, cu două zile înainte, trecuse pragul locuinței sale pentru a pleca la gară, la trenul de miezul-noptii, știa că acest pas poate fi și cel dintâi către excomunicarea din partid! Și totuși, greutățile acestea erau oarecum externe, nu priveau însăși conștiința, convingerea lui Dar erau alte pietre de moară care-i apăsau pe inimă.

Medicul Ion Născu avea convingerea politică și programul târgului în care trăia. De douăzeci de ani nu se mișcase din Zăvorâți, se înrădăcinase adânc în tradiția orașului și simțea că ar fi o trădare, un păcat de moarte să-și smulgă rădăcinile și să creadă altfel decât credeau concetățenii lui intelectuali. Desigur, numai aceștia trag în cumpănă! Numai ei dispun de criteriile judecătii! Numai ei au caracter! Micii târgoveți, proletarii, șomerii și țiganii nu pot fi luați în seamă când e vorba de convingeri politice. Dintre ei mai votează unii, la alegeri, bizuindu-se pe taina votului, și cu alte partide, când aceste alte partide se nimeresc a fi la guvern. Dar las, că-și blastămă ei zilele pe urmă, pentru prostia și lipsa lor de caracter! Cetățenii intelectuali din Zăvorâți nu-i iartă și-i fac să-și dorească moartea.

Dar el, doctorul Ion Născu, crede cu convingere în programul politic din Zăvorâți, și nu a greșit până acum nici cât negru subt unghie împotriva lui. Și cum n-ar crede în acest program, prin care partidul lor se deosebește de celelalte partide – program menit să cucerească mintea și inima tuturor cetățenilor spre fericirea patriei?! Nu e vast, dar e cuprinzător. Iată, punctele lui esențiale luminează mintea și inima lui Născu, cum stă cu capul răzimat de speteaza canapelei de pluș cenușiu, cu ochii închiși, voind să-l convingă pe Munteanu că a ațipit – ca să pună capăt odată convorbirii aceleia de politică militantă... Desigur, e scurt programul, dar cât e de generos în bogăția

sugestiilor lui! Iată-l rezumat așa cum îl rezumă șefii:

1. Omul providențial, cel mai învățat și mai mare al țării, este domnul Ilie Berbecaru, șeful nostru.

2. Cei mai frumoși sfinți sunt zugrăviți pe iconostasul bisericii din Zăvorâți.

3. Cea mai vastă și mai sănătoasă promenadă e cea din cetatea Zăvorâți.

4. Clopotul cel mare din turla bisericii din Zăvorâți e clopotul de la ușa Raiului. Așa de dulce niciun clopot nu mai cântă în toată țara.

Nu e frumos, plăcut, cinstit, drept și românește să trăiești și să mori cu un asemenea program? Și nu e menit steagul pe care e scris acest program să cucerească țara toată? El se deosebește, piin sinceritate, de programele tuturor celorlalte partide. Pentru că, de pildă, iată, în linii mari, și programul partidului de la putere:

1. Omul providențial, cel mai învățat și mai mare al țării, este domnul Petrache Pogonescu.

2. Cei mai frumoși sfinți sunt zugrăviți pe iconostasul bisericii din Pavelești.

3. Cea mai vastă și mai sănătoasă promenadă e cea din cetatea Pavelești.

4. Clopotul cel mare din turla bisericii din Pavelești e clopotul de la ușa Raiului. Așa de dulce niciun clopot nu mai cântă în toată țara.

Poftim program 1 lumea știe că-i o minciună. Ci te afirmății atâtea neadevăruri, dar spuse cu tâlc, pentru înșelarea cetățenilor...

Doctorul Ion Născu, din glumă, ațipise de-a binelea. Simți că se tulbura ceva în el... Nu, el nu putea să trădeze programul! Iată, își dă bine sama: nu l-a trădat nici în discuția pe care a avut-o cu primul-ministru.

Da, primul-ministru, în audiența ce i-a acordat-o, a pus problema limpede: «Te numesc, dacă te înscrii în partid». Ion Născu trebui să recunoască: Om cinstit. Iasă, dintr-una, cu cărțile pe față. Nu te poartă cu vorba, cum l-a purtat... Dar mai bine să nu se mai gândească.

— Domnule doctor, oameni suntem. Înțeleg. Ai fecior

și fată la universitate. Examenul cerut l-ai dat de trei ani, pe când erau încă ai dumneavoastră la putere. Ei nu te-au numit. Ți-au promis și nu s-au ținut de cuvânt. Eu te numesc, dar cu o condiție: să te înscrii în partid. La noi așa e legea, nu facem nicio numire pentru cine nu-i de-ai noștri. Nici nu putem altfel: ne-ar sări toată lumea-n cap! Drept e?

— Este! afirmase doctorul.

Trebuia să afirme! Era evident. Dar începuse să-i arate greutățile: el are o convingere, crede într-un program politic. Nu-i de ăia! Nu-i fripturist! El nu umblă după ciolane. Ci după un post pe care e convins că-l merită, după douăzeci de ani de muncă și de experiență medicală. E mai bun unul care de-abia și-a luat doctoratul? La spital e nevoie de oameni cu experiență... îi pare rău, dar el, partidul, cu programul lui, nu și-l poate părăsi. E un program frumos, în care crede.

Primul-ministru părea bine dispus și nu prea încărcat cu treburi, cu audiențe.

— Hm! Programul! Te rog spune-mi punctele esențiale ale programului, să văd, sunt așa cum le știu și eu?

Și doctorul Ion Născu enumerase cu însuflețire, atins la coarda simțitoare a mândriei, cele patru puncte programatice esențiale.

— Perfect! Programul e așa cum îl știam și eu. Acum să ascuți cele patru puncte programatice ale noastre.

Și șeful guvernului îi repetase ceea ce doctorul știa demult.

— Acesta e?

— Este! răspunse Ion Născu.

— Ei bine, domnule doctor, nu vezi că al dumneavoastră nu face decât să-l copieze pe-al nostru, și că s-a născut din ridicol? Să cuteze a afirma că clopotul de la ușa Raiului e la biserica din Zăvorâți, într-un oraș de provincie?! Îți spun eu: dacă-l dezbraci de haina ridicolului, programul dumitale e aidoma programului meu. Deci să nu ai muștrări de conștiință. Nu schimbi

niciun program. Schimbi un om. Un șef! Asta e! Și te știi destul de inteligent ca să nu mă compari cu un ăla... cu domnul Ilie... Berbecaru...

Era mult adevăr în ce spusese primul-ministru. Doctorul Născu se-ntrebase uneori, în ascunzișurile sufletului său, de unde oare înverșunarea aceasta programatică, care-i schimbă pe politicieni în sectari religioși, furioși și tâmpiți, când... deosebirea programatică e așa de neînsemnată? Schimbi un nume de om și un nume de oraș, și prăpastia-i gata!

Dar acolo, în cabinetul primului-ministru, i se răscolise și lui veninul de sectar: prea îl atacase de-a dreptul domnul cel zâmbitor din fotoliu! Adică nu e chiar nicio deosebire? Dar sunt deosebiri esențiale în toate cele patru puncte programatice, domnule! Și dreptatea, adevărul, sunt de partea programului din Zăvorâți! Toată lumea știe! Și, în asemenea împrejurări, el, doctorul, să-l trădeze? Să afirme că în Pavelești, și nu în Zăvorâți, sunt sfinții cei mai frumoși pe iconostase, promenada cea mai vastă și mai sănătoasă, clopotul de la ușa Raiului? Să afirme că omul providențial al României e conul Petrache Pogonescu și nu domnul Ilie Berbecaru? Mai bine-și taie o mână! mai bine renunță definitiv la postul de medic secundar! Adică, ce? El e un fleac de om, să-și schimbe convingerile cum își schimbă cămășile?

Răscolirea vechii lui convingeri politice o simțise ca niște ace în obraji și-n ochi. Se hotărî să se ridice, să-i mulțumească, rece, primului-ministru, și să iasă mândru din cabinetul lui... Dar chiar în clipa aceea își adusese aminte de nevastă-sa. Cum o să dea ochii cu ea, fără să fi înaintat niciun pas în chestiunea numirii sale la spitalul județean?

Doamna Născu avusese un rol hotărâtor în determinarea lui de-a lua taurul de coarne, de-a vorbi cu însuși primul-ministru. Doamna Născu știa un lucru: nu mai puteau rămâne în Zăvorâți. Nu le mai ajungeau venitele pentru creșterea copiilor. Doctorii tineri începuseră să-i rărească clientelea. Lucrau ieftin! Săraci

ca șoarecele de biserică, erau bucuroși să primească și un onorariu de doi poli, ba chiar și de un pol. Avea nevoie de-o leafă fixă de-aici încolo! Concurența era tot mai mare, și bătrânii începuseră să fie dați deoparte.

Amintirea nevestei îl adusesese, brusc, la realitate. Realitatea era aceasta: subțierea tuturor venitelor. În atmosfera răcoroasă ce-i aducea în suflet această realitate, parcă vedea mai limpede, și nu-i mai păru chiar așa de mare deosebirea între programul politic din Zăvorâți și programul politic din Pavelești. De altfel, doamna Născu afirma întotdeauna că între partidele politice care se succedau la putere nu poate descoperi nicio deosebire esențială.

Și așa, doctorul Ion Născu, în loc să părăsească, rece și mândru, cabinetul primului-ministru – cam îi venise să facă atunci când domnul Petrache Pogonescu îl numise «ăla» pe Ilie Berbecaru –, zâmbise îngăduitor și spusese:

— Poate că aveți dreptate, domnule prim-niștrul. Veți înțelege însă că nu mă pot decide așa, la repezeală. Un partid e ca o familie. Prinzi multe rădăcini. Nu le poți rupe dintr-o lovitură de sapă. Vă rog să-mi dați timp de gândire.

— Voia dumitale, doctore! Numai să nu întârzi prea mult cu răspunsul. Eu vorbesc cu cărțile deschise: să nu fiu silit să numesc pe un altul. Așa-i că e posibil?

— Este, domnule prim-ministru. Puteți amina o lună?

— Hm! Cam mult. Vor tăbări alții pe capul meu. De-ai noștri. Și cu examenul luat, ca și dumneata. Dar, fiindcă ți-u la dumneata, fie o lună.

— Mulțămesc, excelență.

— Vei mulțumi pe urmă. Și-ți voi mulțumi și eu. Trebuie să-ți spun că țin să te am în partid. Nu prea am ardeleni de calibru în capitala aceea de județ...

Ion Născu părăsise cabinetul aproape vesel. Ceva se înseninase și se încălzise în ființa lui... Acest șef de partid pare să fie într-adevăr un om **r** vorbește limpede, sincer. Nu te poartă cu... nu te poartă... ca... Și-i venise pe limbă numele lui Ilie Berbecaru. Și, iată! A vorbit o singură dată

cu el, și-i declară că-l apreciază. Pe când celălalt, domnul Ilie Berbecaru, deși-i ține - șlepu! de douăzeci de ani, niciodată nu i-a spus că-l prețuiește. Da, om zgârcit la vorbă, om închis... ba, omu' dracului!

Așa se încălzise de tare, încât îi izbucnise de undeva - din vreun ascunziș al sufletului, pe care nu-l bănuia - aprecierea din urmă!... Se lovise cu palma peste gură, privise în jur cu grijă și se răcorise îndată. Își dăduse sama că la ieșire nu-și mai luase toate precauțiunile, ca la intrare, să nu se întâlnească cu vreun cunoscut, mai ales cu vreun cetățean din Zăvorâți.

Cât a coborât scările și până a ieșit din strada ministerului, simțise gheață între spete și își dăduse limpede sama că piedecile cele mai greu de trecut în carieră nu i le vor pune convingerile lui politice - cu care, iată, se mai pot face tranzacții - ci convingerile concetățenilor săi din Zăvorâți și patima cu care aceștia apără programul și pe șef. - «Amarnic mai combat» își zisese el tare, când cotise din Calea Victoriei pe-o stradă laterală, ca să se simtă mai la adăpost de ochii indiscreți...

«Da, a fost o zi furtunoasă azi, și în adâncime și la suprafață», își zise Ion Născu, mijindu-și pleoapele și uitându-se să vadă ce face colegul său. Prietenul citea cu mare atenție un ziar. Își călărise ochelarii pe nasul cât un morcov, și citea cu fruntea încrețită, cu ochii încruntați. «A descoperit, de bună seamă, un atac al opoziției împotriva guvernului -, își zise Ion Născu... Hm! Trebuia să-și mărturisească acum că nu i-a displicut convorbirea avută mei înainte. Arătând progresele de la C.F.R. și îmbunătățirea drumurilor județene, vorbind apoi cu elogii despre primul-ministru, Munteanu îl ajuta, fără să-i treacă prin gând. Constatările acestea păreau a contribui la scurtarea termenului de o lună, cât ceruse Născu pentru a se hotărî...

«De bună seamă, își zicea doctorul, nu e fără folos să ascuți și opiniile altora. Mai mulți ochi mai multe văd. Îmbunătățirile de care vorbiseră, de-o pildă, erau reale. Cu toate acestea, cei din Zăvorâți nu le văd. Fiindcă toți văd

lumea printr-o singură păreche de ochi: ochii domnului Ilie Berbecaru. Nimeni nu încearcă să verifice, să se convingă dacă este adevărat ce vede dumnealui.» Atitudinea asta nu i-a prea plăcut lui Născu niciodată, și din pricina ei se uita cam peste umăr la concetățeni, deși urla și el în rând cu lupii, și încă bucuros. Până i-a mers bine, n-a avut nicio plăcere și niciun îndemn să facă filosofie politică. Credea vârtos, ca toți cei din jurul lui. Credea și nu cerceta. Dar de când începuse să i se neliniștească nevasta, de când încolțise și în el teama de ziua de mine, îi părea uneori că s-ar putea să fie și un alt adevăr decât cel arătat de programul din Zăvorâți.

Acum, în drum spre casă, se gândea că i-ar prinde bine dacă ar auzit cât mai multe păreri. Dar, se-nțelege, nu discuții în gura mare, ca la târg, așa cum începuse Munteanu. El, Născu, avea nevoie de infinite precauțiuni, pentru ca în luna asta de răgaz să nu dea nimic de bănuít concetățenilor săi. Simțea că și-ar primejdui foarte serios cariera. Că n-ar mai avea curajul să facă pasul hotărâtor. Dar acum îl are? îl are, dar parcă ar vrea mai întâi să se documenteze, discret, asupra programelor și șefilor politici. Simțea o greutate la inimă, cum nu simțise până acum. Și, ciudat, greutatea aceea părea inteligentă, vorbea. Spunea limpede și hotărât: «Mare prostie să fii robul altuia, când poți fi slobod ca să-ți poți vedea de treburi».

Pe fotoliul din față, avocatul Munteanu trecuse la altă gazetă. Răscolise vreo patru, căutând, cu înfrigurare parcă, o anume informație. Și părea că nu o găsește. Luă din nou întâia gazetă pe care o citise încordat, și, încruntându-se, mai aruncă o dată ochii pe o anumită coloană.

— Tot gazeta lui Ilie Berbecaru mai veninoasă, frate-meu! mai veninoasă și mai iresponsabilă, mai lipsită de demnitate. Spun drept: nu vă face cinste o gazetă ca *Flamura*. E cu desăvârșire lipsită de obiectivitate.

Născu, după o privire fugară spre ușa compartimentului, se mișcă din ungherul lui și zise:

— Drept să-ți spun, nu o prea cetesc. Știi, mai avem o gazetă, provincială, a partidului...

— Știu, știu! Nici aceea nu e mai brează. Ba-mi pare că se dă mai rău la om decât *Flamura*. Nu! Îți spun eu că au orbul găinii de când s-au zăvorât în programul lor. Ascultă ce cutează să susțină gazeta asta: că în politica înaltă conu' Petrache Pogonescu nu ajunge nici la degetul cel mic al lui Ilie Berbecaru. Că n-are pătrundere, viziune, cum spune: că nu-i în stare să prevadă nimic, iar a fi om politic înșămnează a prevedea... Da' te-ntreb eu: omul politic de prevederi nu mai poate? Omul politic, de guvern, realizează, domnule, nu prevede! Umblă cu picioarele pe pământ, nu cu capul în nori, mă-nțelegi? Și, apoi, care prevederi i s-au împlinit lui Ilie Berbecaru? Fiind mai mult în opoziție decât la guvern, are vreme să fantazeze pe tema viitorului. Dar vorba e că-s închipuiri goale ceea ce vede, cu ce vă îmbată de cap...

Lui Nașe li i se trezi iar muștarul.

— Te rog! Cum adică ne îmbată? îmi pare rău!

— Îți și poate părea rău, că-i adevărat! Iată și acum ce spune prin gazeta lui: Că conu' Petrache Pogonescu nu a prevăzut nici deflația, că n-a știut să pregătească nici stabilizarea. Că acum ar vrea să-i dea cu piciorul și expertului străin - trimis de Societatea Națiunilor ori de cine muma dracului - pentru ca debandada financiară să fie deplină. Articolul, iată, pleacă de la o informație precisă.

Și Munteanu îi vârî în ochi știrea tipărită cu cicero gras.

— Ai văzut? Și informația n-a mai apărut în nicio altă gazetă, înțelesu-m-ai? Am controlat toată presa de azi.

— Va fi mai bine informată *Flamura*, zâmbi malițios Născu, căruia, totuși, nu-i plăcea tonul pe care-l lua conversația. El dorea să audă vorbe bune despre primul-ministru, dar nu într-o discuție pătimașă, potrivnică lui Ilie Berbecaru.

— Informată?! Informații?! Calomnii ordinare, care se zămislesc la club, puiază în redacție și fată în gazetă! Mie,

te rog, să nu-mi spui că aveți o presă bine informată! Nu m-a făcut și pe mine, mai acum șase luni, delapidator al fondurilor județene? Ca și când eu le-aș administra, sau aș dispune de ele. Și pe ce se întemeia fițuica voastră provincială? Pe informația unui amărât de reporter, pus la cale de Gliga.

— De Gliga? De George Gliga, revizorul?

— De frate-su Nicolae, care-i sărac lipit. Avocat și el, de... Nu mă poate înghiți de când am prins și eu puțin cheag.

— Nădăduiesc că, dacă ai intervenit, au dezmințit, și-au făcut mea culpa.

— Ce să dezmință? Cine să dezmită? Răpănosul ăla de director? Teleleul ăla este vântură drumurile și nu-l poți găsi niciodată la redacție? Că umblă amețit și tembel, cu nasul în vânt, ca un copoi, adulmecând mereu după intrigi ca să vină la putere! N-au dezmințit, domnule! Le-am făcut proces de presă, mă-nțelegi. Am făcut și de zece ori drumul la tribunal. Mahărul nu s-a prezentat. Pe urmă, l-au condamnat în absență. Dar ce folos? A venit amnistia și a scăpat.

Ion Născu, ascultându-și prietenul, simțea o mare satisfacție. Pe directorul gazetei provinciale a partidului nu-l putea mistui. Dar nu cuteza să-și arate nimănui antipatia. Se temea de el. Toți fruntașii politici din Zăvorâți se temeau de el, bătrâni și tineri, deopotrivă. Poate că nici alții nu-l puteau suferi, dar toți îi erau prieteni și-i cereau informații, părerea, nu numai în politica mare, ci și în chestiuni mărunte. Fără el nu se făcea nimic în Zăvorâți. Doctorul Ion Născu îl categorisise, încă de când l-a cunoscut, între oamenii haihui, lipsit de bună-credință, de seriozitate și de inteligență, slab de memorie și incapabil să ducă un lucru până la sfârșit. Și totuși, sub teroarea lui stăteau cei mai aleși reprezentanți ai partidului din Zăvorâți.

— A, directorul ăsta, zise zâmbind și coborând vocea Ion Născu, e dat dracului. Cum ai spus: e mare mahăr! Dar, în sfârșit, nu el conduce ziarul *Flamura*. Pentru

informația de-aici împotriva guvernului nu poate fi făcut el răspunzător. Dacă spui că în alte ziare n-a apărut, desigur că știrea e falsă. Nu face să te tulburi.

— Da' cum să nu facă, dacă, luând ca pretext o informație inventată de ei, gazeta aduce injurii primuluimmistru?!

Munteanu începu să transpire citind ziarul, deși în compartiment se răcorise.

— Amarnic mai ține și ăsta la șeful și la partidul lui! gândi doctorul Născu. Se pare că la noi nu e posibil un drum de mijloc. Ori nu te interesează deloc politica și șefii ei, ori ești un posedat. Uite-l și pe amicul Muntean u, cum i s-a mai schimbat fizionomia!»

— Tu crezi că domnul Petrache Pogonescu pune vreun preț pe ce se scrie la gazete? Al nostru, domnul Ilie Berbecaru, se laudă cu orice prilej că nici nu le cetește, că nu-l interesează, că nu-și pierde vremea cu fleacuri.

— Cine? Berbecaru vost? E un mincinos fără păreche. L-am văzut eu, domnule, în tren, cu un maldăr de ziare. Și tot drumul nu și-a scos capul din ele.

De data asta doctorul Noșcu nu se mai tulbură. Caracterizarea nu-i mai păru ofensatoare. Știa, din experiență proprie, că șeful său minte aproape inconștient. Nu l-a pus și pe el să dea examen pentru postul de medic secundar, și apoi l-a dus cu zăhărelul doi ani și nu l-a numit?

— De... Mai au câte-o slăbiciune și șefii, ce să le faci! Sunt oameni și ei.

— Da! Însă, dacă recunoști, cum mai poate sta în picioare programul vost, care, întreg, se razimă și se rezumă în punctul întâi: «Omul providențial, cel mai învățat și mai mare al țării...»

— Chiar asta-ți spun: Și oamenii mari au slăbiciunile lor.

— Dacă ar fi numai una, și neesențială, treacă-meargă! Dar șeful vostru e alcătuit numai din slăbiciuni mari și fundamentale. E o continuă și grozavă mirare, pentru mine și pentru alții, că voi, acolo în Zăvorâți, nu

băgați de seamă. Țineți ochii închiși, nu vreți să vedeți. După apoi nu știe toată lumea – afară de voi – că Ilie Berbecaru e cel mai intrigant om din România? Că nu caută decât prilej de ceartă și dezbinare? Că vrea să-nvrăjbească lumea, să-i distrugă pe toți, să rămână el singur cel mai tare? Nu știe țara că ambiția lui nu are margini, și că delătură din cale-i pe orice om talentat, pentru că i se pare primejdios pentru el? N-a scos, cu intrigările lui, din partid, pe Costea, pe Mândru, pe Fănică Elefteriu, tot oameni de mina-ntâi, superiori lui? Toată lumea știe, înțelege-mă, afară de voi, cei din Zăvorâți, adevăratele motive!

— De, știu și eu că au părăsit partidul, dar motivele nu le cunosc, răspunse cu interes doctorul Născu.

Se simțea bine acum. Colegul său coborâse glasul, își răzima coatele pe genunchi și vorbea cu capul în palme. Doamnele străine erau interesate de gări, și le urmăreau prin geam și în *Mersul trenurilor*. Voiau să coboare la Predeal, și Munteanu le liniștea mereu, spunându-le că o să le anunțe când sosesc la Predeal.

— Motivele? Ce ți-am spus eu? Pofta de dominație, domnule! Și numai proștii pot fi stăpâniți ca o turmă. Dar dacă te-ndoiești de asta, iată o altă calitate a lui Berbecaru, pe care nu vei putea-o contesta: În guvernările lui n-a făcut nimic decât pentru rudenii, el, pe care voi, cei din Zăvorâți, îl numiți «omul cel mai dezinteresat din lume». Cutează și neagă! Să te-aud! Ei? Taci? Pe tine nu te-a făcut să aștepti în zadar doi ani? Parcă noi nu știm! E adevărat?

— Este! suspină cu-n simțământ de eliberare doctorul Născu.

— Dar pe Pintea numitu-l-a notar public 7

— Numit!

— Pe Mureșan și pe Cristea pusu-i-a prefecti? Pe Nicore-cu, comisar la marea întreprindere «Lignum»?

— Este, oftă Născu.

— Dar stai să-ți înșir deputații și senatorii înrudiți cu Berbecaru!

Munteanu se aplecă și mai tare spre colegul său și-

ncepu să-i recite, în șoaptă, o litanie, numărând pe degete. Dar nu-i ajunseră cele zece degete de la mână, și începu numărătoarea de la capăt.

Doctorul Ion Născu auzise adeseori șoptindu-se, între unii nemulțumiți din jurul Zăvorâților, aceste nume. Știa și el că toți cei pomeniți, de Munteanu ajunseseră la ciolan. Dar se mira că lucruri interne de partid le știu și alții, că se interesează și străinii de ele. Își arată nedumerirea lui Munteanu.

— Cum să nu ne intereseze?! Cum să nu urmărim ce se întâmplă în casa vecinului?! Păi, Îrate-meu, numai așa se pot cunoaște oamenii! Și avem datoria să ne cunoaștem adversarul. Să știm cu cine luptăm. Numai idioții nu caută să afle adevărul. Mirarea e că sunteți câțiva oameni inteligenți în Zăvorâți, și vă lăsați duși de nas de un farsor.

— Iubite pretine, aș avea dreptul să mă supăr că și tu ești pornit, că nu te poți stăpâni. Tai și spânzuri, cum face orice critic în România. Domnul Ilie Berbecaru n-o fi un sfânt, poate, dar e un mare bărbat politic. Eu aș vrea să discutăm serios, cu obiectivitate. E adevărat că nici eu, nici tu, nici alții, nu suntem lămurii asupra multor lucruri ce se petrec în țara noastră. Și nici pe bărbații politici nu putem spune că-i cunoaștem. Iată, de-o pildă, domnul Petrache Pogonescu. Tu spui că e un om amabil, alții afirmă că-i un tiran, că nu admite nicio altă părere decât părerea sa. Că are fire de dictator. Crezi că asta-i o calitate?

— Dictator?! El?! Asta-i bună! Dar adeseori nu se poate ajunge la nicio hotărâre în Consiliul de miniștri tocmai din cauza bunătății lui. E bun ca pâinea caldă! Prea bun! Și influențabil! Sunt în Consiliu doi-trei miniștri care miorlăie ca pisicile dacă nu li se primesc părerile, proiectele, dacă li se taie din buget. Premierul nu le poate rezista! Asta-i păcatul lui: bunătatea!

«Nu poate rezista. Asta pare-a fi adevărat, își zise Ion Născu. Cât ce-am pomenit de fată, de ficior mare, de universitate, de venite tot mai puține, s-a și muiat și a fost gata să-mi vină în ajutor.»

— Dictator?! Poftim! Dar dictatorul numai el știe ce gândește, ce sucește, ce plănuiește. Dictatorul și sinceritatea comunicativă nu încap în aceeași teacă. Pe cinci premierul, ce are în inimă are și pe limbă. Vorbă curată, oltenească: Ce-are-n gușă și-n căpușă! De aceea îl și acuză unii că e flecar.

«Ce-are-n gușă, și-n căpușă? Vorba asta de unde-o mai fi învățat-o Munteanu? se întrebă Născu. Ca primul ministru ce are în inimă are și pe limbă, pare a fi adevărat. Căci îndată ce-a luat hotărârea să mă numească, mi-a și spus, fără înconjur. Și tot fără înconjur mi-a arătat și condiția fără de care... Să intru în partid... Altul ar fi luat-o mai pe departe, n-ar fi fost așa de brutal. De-o pildă, Ilie Berbecaru n-ar putea fi brutal să-l pici cu lumina. Dar, cu maniere alese... te pică el pe tine, până la urmă», se gândi cu întristare la cazul său doctorul Născu.

— E autoritar, da! Și trăbă să fie autoritar la o adică, dă cu pumnul-n masă. Da' ce să facă, cum să-i stăpânească pe nebuni? Că uneori membrii partidului se poartă chiar ca nebunii: cer o sută același post.

«... Hm! gândi doctorul Născu. Și aici a fost sincer excelența sa, când mi-a spus că vor năvăli asupra lui cei înregimentați în partid. E bine că e autoritar. E o mare calitate, își zise el, gândindu-se cu regret, totuși, că a cerut un termen prea lung pentru hotărâre. E o fericire că e autoritar, că dă cu pumnul în masă! Să dea și acum...»

Doctorul se încălzise, gândindu-se la cariera lui. Poate că, de data asta, îi va pune Dumnezeu mâna în cap! ... Și iată cât e de bine să mai schimbi climatul, să mai ieși din Zăvorâți, să mai convii cu unul și cu altul, să mai schimbi o părere, să vezi cum judecă și alții. E bine să asculți de-o nevestă cuminte! Că de nu era ea, Născu n-ar fi avut prilejul să-l vadă pe primul-ministru - oricât ar fi dorit; nu s-ar fi întâlnit cu Munteanu și n-ar cunoaște atâtea lucruri ascunse, sau la care nu s-a gândit până acum. De-o pildă, el. N-a cutezat niciodată să-l judece, cu seriozitate, cu gravitate pe Ilie Berbecaru, nici când, cum s-ar zice, l-a tras pe sfoară. Defectele și slăbiciunile ce i le-

a descoperit Munteanu, le simte reale. Ba chiar simte că legăturile lui cu Zăvorâții sunt mai slabe acum, după ce și-a dat sama de atâtea păcate ale șefului. Adieri călduțe de libertate, ca boarea primăverii, îi treceau prin suflet.

Același efect îl aveau și aprecierile făcute de Munteanu asupra primului-ministru. Mai ales după ce unele calități ale acestuia, afirmate de Munteanu, i le confirmase chiar primul-ministru, azi, cu prilejul audienței.

Adevărul pe care nu cuteza să și-l mărturisească Născu era hotărârea lui de a se înrola în partidul lui conu' Petrache Pogonescu, luată în chiar clipa în care-i promisese primul-ministru. Numai groaza de teroarea celor din Zăvorâți îl făcea timid. Simțea că nu-i va crește curajul decât atunci când zeul din Zăvorâți va începe să alunece de pe altar, și celelalte trei puncte programatice vor putea fi combătute de el însuși. Curajul îi creștea, de asemenea, auzindu-l pe Munteanu vorbind despre calitățile șefului spre care se îndrepta. «Nu-i dracul chiar așa de negru cum îl zugrăvește omul», își zise Născu. Conu* Petrache Pogonescu era – după cei din Zăvorâți – ciuma țării și mormântul României.

În sfârșit! E bine când omul mai poate răsufla și liber
1 Dar oare putea? Se slăbiseră puțin legăturile. Atât! Și iată! Și așa, și tot se simțea bine. Dar până la libertate mai era! Simțea el bine! Numai la amintirea directorului de gazetă și-a altor patru-cinci fruntași din Zăvorâți, vedea cum se întunecă dulcea zare ce se ivise în sufletul său.

La Predeal, cele două străine, înalte și osoase, coborâra. Pentru complezența tovarășilor de drum, care le ajutara la căratul geamantanelor, înclinau din fălcile lungi și uscate, ca de țurcă. Și schițau din ochi un zâmbet păsăresc.

— Trăbă să fie englezoaice, zise doctorul Născu. În tot cazul, ființe nordice.

Amândoi scoaseră capul prin fereastra deschisă, și-l strâmbară spre stânga. Vagonul lor era departe de peron, înaintea, iar în fața gării – o furnicare de lume. Răcoarea nopții era acum pătrunzătoare și miresmată. Sus, pe

coastă, luminau geamurile vilelor; în înălțimi, puzderie de stele scăpărau deasupra munților negri.

Trenul plecă lin, abia simțit. Doctorul Născu își aduse aminte că în copilărie spunea locomotivei „ghibolu”, și zâmbi de prostia și neștiința acelor vremi.

Mireasma pădurilor de brad, răcoarea lor, care păstrează veșnic ceva din frigul și prospețimea zăpezii, abia acum îl pătrundeau cu adevărat. Cei doi prieteni respirau adânc, în tăcerea grea.

Născu avea un suflet simțitor. În clasele din urmă ale liceului făcea versuri, unele destul de bune, aplaudate de colegi. Cu capul în noapte și-n răcoare uitase de frământarea lui de peste zi și se simțea mulțumit, înduioșat chiar de aceste frumuseți ale Carpaților, printre care nu trecuse de prea multe ori.

— O să murim fără a ne cunoaște țara, șopti Născu.

— Da. E rău și e rușine. Cei mai mulți dintre noi se mulțămesc cu drumul până la București. De nevoie, cei mai mulți. Parcă eu, dacă n-aș fi silit, m-aș mișca din bârlogul meu? Trăbă să cruțăm, frate Nașcule, toată viața. N-avem bani pentru călătorii-E canonul nostru, al celor ce trăim în zilele grele de azi.

— Grole pentru unii. Dar pentru alții sunt cum nici nu le-au visat. Numai oamenii cinstiți n-au bani în România, iubite frate.

— O fi, dar oamenii ca mine și ca tine nu se mai pot schimba. Suntem din țâța așa cum suntem. Nu știu exact: cinstiți sau mărginiți?

— Cred că și clacă ai putea nu te-ai schimba, zise Născu, zâmbind cu înțeles.

— Nu știu. N-aș putea să afirm. Vezi, eu sunt un om sincer. Pun cărțile pe masă. La noi, în partid, multă lume lucrează așa. Cei cu învârteli, nu le ascund. Ba se și laudă cu ele. Nu ca în alte partide: faci pe mironosița și ești patron de casă publică.

— Olio, că tare mai ești în calificative.

— Tare, dar drept.

Amândoi ședeau acum iar față în față.

— Dreptatea e personală, cum îți place.

— Ascultă-mă, Nașcule, să nu crezi că oamenii voștri sunt icoane. Nici în apărarea programului nu sunt chiar așa de intransigenți, cum se arată pentru a ține în robie pe cei proști. Am auzit, de-o pildă, cu urechile mele pe Ilie Berbecaru laudând sfinții de pe iconostasul bisericii din Pavelești. Pe Ilarie Zopârțan, pe directorul de gazetă, spaima celor din Zăvorâți, l-am văzut plimbându-se pe promenada din Pavelești și aducând elogii în gura mare primăriei. Pe protopopul Todea, tot de la voi din Zăvorâți, l-am surprins ascultând cu gura căscată clopotul de la mitropolia din Pavelești. E adevărat că nu era nime de-ai lor cu ei. Dimpotrivă, erau în tovărășia altor cetățeni, de alte credințe politice. Ei tună și fulgeră despre sfințenia programului numai între ei. În vreme ce, în discuțiile cu alții, între patru ochi mai ales, sunt gata să facă tranzacții principiale. Și toate astea, când e vorba de teorie, de program, înțelesu-m-ai? Cât privește intransigența morală, am vorbit și nu-mi retrag cuvântul... Ascultă, Nașcule! Ai voștri țipă mereu, la întruniri și în gazetă, că toate punțile între ei și guvern sunt rupte. Să nu-i crezi. Sunt unii, și dintre cei mari, care se-nvârt prin ministere mai mult decât deputații guvernamentali. Și de multe ori cu mai mare folos decât aceștia. Iată, nu-i o lună de când am întâlnit la Instrucție nu mai puțin decât patru fruntași din Zăvorâți.

— Nu mai spune! se miră Născu, și inima începu să-i bată neliniștită

— Se țineau de haină să nu se piardă. Erau o delegație, chipurile!

— Cu neputință, iubite! Te-ai înșălat! I-ai confundat cu alții. Din Zăvorâți nici singurateci, nici deputații n-au fost la vreun minister. Tactica partidului nu-ngăduie așa ceva. Toate punțile sunt rupte între noi și guvern. Nu cu guvernul, dar nici cu prefectura nu avem vreun contract. Cine ar cuteza ar fi excomunicat.

Munteanu râse cu hohot, plescăi mulțumit din limbă și zise:

— Pe tine ştiu că te-au... zăvorât bine! Ai ochi, ba eşti şi om de ştiinţă, şi nu vezi nimic, nu pricepi dedesubturile. Ei bine, pretine! Nu m-am înşălat! Eu, înţelesu-m-ai, am şi vedere şi memorie bună. Îţi voi spune şi numele persoanelor din delegaţie şi scopul intervenţiei. Erau: popa Vartolomei, directorul liceului, Mândruţ, şi avocaţii Bumbea şi Cârje. În audienţă, la ministrul de Instrucţie. Au cerut să nu mute şcoala normală din Albineşti în Zăvorâţi.

— Spuneam eu că te-ai înşălat! Nu puteau fi ei! Pentru că domnul Ilie Berbecaru şi întreg partidul suntem pentru mutarea şcolii normale de-acolo în Zăvorâţi.

Şi doctorul Născu răsuflă mai uşurat. Prea-l luase repede cu descoperirile senzaţionale, de la Predeal încoace, colegul său Munteanu! Încă de la afirmaţia că fruntaşii sunt gata să facă pe ascuns tranzacţii cu principiile programului, înţelese că avocatul voia să-l ducă în răătăcire-Cum? însuşi şeful să admită că pot fi sfinţi mai frumos zugrăviţi decât cei de pe iconostasul bisericii din Zăvorâţi? Şi directorul Ilarie Zopârţan să laude altă promenadă decât cea din Zăvorâţi? Absurd! Absurd! Ba încă şi părintele Vartolomei să caute altundeva clopotul de la uşa Raiului, când tocmai el îi sugerase şefului să includă punctul acesta în programul partidului!

Desigur, prietenul său bătea câmpii! Dar l-a lăsat să-i bată. Simţea un fel de satisfacţie răutăcioasă văzându-l cum se abate de la adevăr. Citind nume, vorbind despre scopul delegaţiei, îşi dăduse în petec. Cei patru, duşmanii cei mai neîmpăcaţi ai stăpânirii, în audienţă la Ministerul Instrucţiei?! Dar nu s-a pomenit! Şi cu ce misiune! Să nu fie mutată şcoala normală din Albineşti în Zăvorâţi! Păi asta e împotriva dorinţei unanime a celor din Zăvorâţi, ba a partidului întreg. Nu se făcuseră primii paşi pentru această mutare încă sub ultima guvernare a lui Berbecaru? Şi n-a rămas tot oraşul, aşa zicând, în dolău, fiindcă guvernul a căzut pe neaşteptate şi nu a putut realiza dorinţa generală? Atunci, în fruntea mişcării n-au fost chiar directorul liceului şi popa Vartolomei?

— E prea lată, amice! Pe onoarea mea, e prea cu

coarne. Nu te supăra, dar așa e.

Munteanu se întunecă, gata să se mânie.

— Măi Nașcule! Oi avea eu alte păcate și slăbiciuni, dar nici mincinos, nici flecar nu sunt. Ai cuvântul meu că ei au fost! Îi cunosc cum te cunosc! Am dat mina cu ei, deși îi vedeam că se adunau într-un colț și se fereau de public. Nu i-am întrebat, firește, cu ce treburi au venit. Dar mi-a spus ministrul. Cum mi-a spus? Am avut și eu de lucru cu domnia-sa și m-a primit la vreo jumătate de ceas după ce-au ieșit ei din audiență. În răstimpul ăsta mai primise vreo douăzeci, anunțați înaintea mea. După ce am isprăvit, când să-l salut și să ies, îl văd că face un sămn să mai aștept. Își duce mâna la frunte, se gândește, și iată-l că se luminează: «A, iată ce voiam să te întreb, Muntene! Ce crezi dumneata și ce crede județul: ar fi bine să mutăm școala normală de fete din Albinești în Zăvorâți?» → Cred că ar fi bine, răspund. După cât știu, e și în programul excelenței voastre.» – «Este, dar acum a fost o delegație din Zăvorâți, și mi-au înșirat o serie de motive destul de grave, care ar fi împotriva proiectului de mutare.» – «Mă mir, zic, fiindcă și partidul advers a voit s-o mute, clar n-a avut timpul necesar. După cât sunt eu informat, toți cei din Zăvorâți abia așteaptă mutarea, Ei au înțeles că voința excelenței voastre e să se deschidă la toamnă școala în orașul lor.» – «Așa mă gândesc. Dar iată ce-mi spun acum delegații – mi-au declarat că vin în delegație... întâi, că localul în care ar fi să se mute nu ar fi destul de sănătos, nici destul de încăpător. Apoi, că aprovizionarea e mai ușoară și mai ieftină la Albinești decât la Zăvorâți. Și că e oraș mai mic, mai liniștit, mai ferit, pentru o școală de fete. Au și un argument didactic, pe care o seamă dintre oamenii noștri de școală îl apreciază mult: învățătoarele, care au să trăiască și să lucreze la sate, să-și primească educația într-un mediu mai potrivit, mai apropiat de atmosfera unui sat.» – «Domnule ministru, zic, cât privește salubritatea localului din Zăvorâți, răspund eu, îl cunosc. Celelalte argumente n-au nicio tărie. Diferența dintre Albinești și Zăvorâți, numerică – să tot fie trei-patru mii de suflete. Cu

un sat mare samănă și unul și celălalt. Eu cred că e bine să vă realizați programul, Cât privește pe cei patru cetățeni care au venit în delegație, să-mi dați voie să vă arăt că sunt interesați în cauză, domnule ministru. Și iată cum. Popa Vartolomei și directorul Mândruț au două fete profesoare la școala normală din Albinești. S-a nimerit ca cei doi avocați să aibă câte un ficior, unul perceptor, altul judecător, tot în Albinești. Le merge bine, au casele lor, cumpărate de curând. Și s-a întâmplat ca judecătorul să se căsătorească cu fata directorului de liceu, iar perceptorul cu fica părintelui Vartolomei, amândouă profesoare. Vedeți, domnule ministru, cum se pune la cale o delegație și o intervenție? «... Ce să-ți mai spun? Ministrul mi-a zâmbit și mi-a strâns mâna... Acum să te văd: ce mai zici? E adevărat că sub guvernul vostru cei din Zăvorâți cereau mutarea școlii normale la voi, dar atunci, înainte cu doi ani, cele două cununii nu erau făcute!

Doctorul Ion Născu nu mai avu ce să răspundă. Povestirea nu putea fi decât adevărată. Era adevărată și povestea căsătoriilor... Simți un fel de respect plin de teamă pentru prietenul său. De unde le știe toate? Cum s-a dat pe brazdă cu politica, încât nu se mai încurcă? Un om care vrea să ajungă ceva trebuie să se intereseze de atâtea lucruri ca Munteanu? Să fie cu ochii în patru? Să știe tot ce se întâmplă? Să fie oricând gata cu un raport, cu o informație temeinică pentru cei mari, pentru șefi? Dacă-i așa, el, Ion Născu, nu a fost și nu va ajunge niciodată un om politic, un bun membru de partid, util... Dar, în sfârșit, el nici nu vrea să facă nu știu ce carieră. Vrea o slujbă pentru care are pregătire, experiență și examene... Poate să reușească și fără calitățile lui Munteanu. Însă nu se înșela: Munteanu era mai bine înarmat pentru viață decât el. Deși ca înzestrare intelectuală îi era superior... Era bine informat. Născu nu mai stătu la îndoială să creadă și ce-i spusese Munteanu despre șef, despre ziaristul Zopârțan... Hei, se pare că în lumea asta orice lucru e posibil! Numai el a ținut, ca la o icoană, la programul partidului. El și poate că și alți proști care se lasă terorizați ca și dânsul!

Iar cei cuminți își fac trebușoarele. Chiar cei mari, șefii și ideologii... Pe un amărât de cetățean din Zăvorâți, dacă-l prind că admiră alți sfinți de pe un alt iconostas, sau alt clopot decât pe cel din turla bisericii lor, îl pun pe frigare. Dacă-i comerciant, nimeni nu mai cumpără de la el. Dacă-i meseriaș, pantofar de-o pildă, poate să crape, nimeni nu-i mai dă ghetе la reparat. Dacă-i avocat, clientela i se risipește, trasă de mânecă de alții, cu tot felul de bârfeli.

«Un astfel de tratament mă așteaptă și pe mine», se gândi Ion Născu, și iarăși simți frig între spete... Simți fiorul, și totuși se revoltă. «Cum, își zicea, să mă las terorizat la infinit? Să-mi dau însumi certificat de imbecilitate? Dar până când? Și între timp, alții să-și vadă nestânjenți de trebușoarele lor?»

Doctorul Născu avu o senzație plăcută. I se părea nu numai că se destind legăturile cu care era legat de partidul său, ci că au început chiar a se rupe.

— De-acum să ne mai vedem și de somn, frate Nașcule, zise Munteanu căscând, cu ochii împăienjeniți.

— Și se pare că o să avem noroc. Am plecat dhi Brașov, și până acum nu ne-a venit niciun călător. Probabil că o să putem să ne lungim în dragă voie, răspunse doctorul Născu, începând să scoată căpătâiele și să aștearnă cu gazete canapeaua.

Munteanu întinse mâna să stingă lumina, când ușa, de după perdele, fu împinsă cu zgomot.

În compartiment intră radios notarul public Radu Năvrea, bun prieten cu cei doi.

— Vivat, ai noștri! Ce-ntâmplare! Ce bucurie! De când nu v-am mai văzut! De departe, din capitală? Ce mai faceți? Bine?

În vreme ce vorbea, le strângea mâinile, își așeza geamantanul, pardesiul, vreo trei pachete legate cu sfoară groasă. Apoi deschise ușa și aduse din coridor o damigeană ca de zece kilograme și o avântă în plasa de bagaje, într-un colț.

— Am dat de-un vinișor!... Și tot în crâșma pe care-o știu de când eram aici elev de liceu. Proprietar e un sas.

unu' Binder. Dar acum e ficiorul lui, că bătrânul va fi demult oale și ulcele.

Cei doi nu prea împărtășeau bucuria revederii. Se gândeau că de nu intră la ei Năvrea, s-ar fi putut culca lungiți pe canapele. Notarul public, se vedea bine, era cu chef. Și-l știau vorbăreț și când era treaz.

Cei doi se priviră cu același gând. Nu mai păreau adversari politici, căci aceeași expresie de plictiseală li se citea amândurora pe față.

Radu Năvrea, cu două-trei bărbii de grăsime, burduhănos, cu grumazul de taur, umpluse jumătate din canapea și-l strâmtorase pe Munteanu într-un colț. El voia să afle, în câteva minute, tot ce se petrecuse în familiile celor doi prieteni de când nu i-a mai întâlnit. Punea întrebări, se mira, râdea hohotind, aproba, felicita.

— Acum să gustați un păhărel din vinul ăsta. E o raritate.

Dintr-un buzunar adânc scoase un pahar de metal cam de-un sfert de kilogram. Luă la subsuoară damigeana și turnă.

Vinul era bun, dar grozav de tare. Bând deodată câte un sfert - până să-i cunoască puterea -, cei doi simțiră cum le revine buna dispoziție și le trece somnul. Năvrea nu mai puse damigeana în plasa de bagaje. Era meșter în turnatul vinului: un strop nu risipea. Într-o jumătate de ceas se încălziră și cei doi prieteni.

Năvrea se interesa acum de situația politică. Munteanu îi dădea lămuriri. Născu trăgea cu urechea.

— Nu, frate, eu de unde să știu, păcatele mele! Eu am auzit aici, la Brașov. De-aceea mă mir. De-aceea te-am întrebat-Aici toată lumea vorbește de criză, și nu-i dau guvernului mai mult de trei-patru zile.

— Palavre, iubite, vorbe de cafenea! Nu e nicio criză 1 Când îți spun eu! Am vorbit chiar azi cu ministrul de Interne. Știi, s-a ales în județul meu. Suntem ca frații, mi-ar fi spus ceva. Și apoi e liniște pretutindenea prin ministere. Nu-i așa, Nașcule? Nicio mișcare, nicio fierbere ca în preajma unei schimbări de regim. Iată, și prietenul

Născu vine din capitală. Ai rămas cu impresia că se pregătește ceva, Nașcule?

— Nu; n-am băgat de seamă, răspunse acesta, neliniștit că Munteanu îl luase ca martor despre liniștea din ministere.

Nu cumva Munteanu a aflat totuși despre vizita lui la primul-ministru! Văzuse că Munteanu era bine informat. Dar se mai liniști când își dădu sama că Munteanu accentuează numai asupra faptului că venea și el din București.

— Sunt foarte bucuros să aflu că e liniște, zise notarul. Eu, mă știți, nu fac politică militantă. Nu sunt înscris în niciun partid. Sunt împotriva schimbărilor dese de guvern. Avem nevoie de continuitate, de stabilitate, ceea ce nu se poate atinge decât prin guvernări de lungă durată. E o nenorocire ceea ce se-ntâmplă la noi. Abia s-a nscăunat un guvern, și se și fac combinații pentru răsturnarea lui. Nu! Eu, chiar dacă aș face politică militantă, aș fi pentru guvern de lungă durată. Mai ales că partidele noastre nici nu se deosebesc programatic. Toate sunt și democratice, și naționale. Poate de-aceea sunt eu neutru, apolitic, un cetățean fără categorie politică. În care partid să te înscrii? Eu nu le pot deosebi unul de altul.

Năvrea își zbici cu o batistă enormă fața puhavă, turnă din damigeană și îmbie pe Născu.

— E rândul tău!

— Mulțămesc. Am luat de-ajuns. E tare.

— Nu-i tare defel, răspunse Munteanu, întinzând mâna după paharul de metal.

— Bravo, iubite! Așa-mi placi. Iată un om care nu se teme nici de criza guvernului, nici de vinul lui Binder, zise Năvrea.

— Criză nu-i și nu va fi curând. Și, vorba ta: pentru ce ar cădea guvernul? Cine să-i ia locul? Ilie Berbecaru? Dar programul lui nu e copiat după al nostru?

— Copiat! Am mai auzit vorba asta, se înciudi Născu. Pentru ce n-ar fi invers?

— Pentru că fiul nu-i înaintea tatălui. Cel mai vechi

partid, știe toată lumea, e al nostru.

— Cunosc principiile fundamentale ale amândurora, deși nu fac politică militantă. Pentru informație, cetesc și eu partea de doctrină a luptelor politice. Într-adevăr, nu e deosebire, zise Năvrea.

— Cum?! Pentru tine e tot atâta unde e clopotul de la ușa Piaului, în Zăvorâți ori în Pavelești?! Unde sunt sfinții cei mai frumoși de pe iconostas?! Unde e promenada cea mai mare și mai sănătoasă?! se miră Nașcu

— Drept să vă spun, nu văd decât deosebiri iscate de amorul-propriu. Sunt sigur că dacă domnii Petrache Pogonescu și Ilie Berbecaru s-ar înțelege amândoi, nu v-ați mai lega unii de Zăvorâți, alții de Pavelești. În definitiv, și punctele acestea programatice nu sunt decât generalizări goale. Partidul, la noi, e șeful!

— Aici ți-a ieșit un sfânt din gură, pretine Năvrea. Iată judecata sigură, observarea justă a omului care stă departe de luptele politice, zise cu încântare Munteanu.

Ion Născu, mai puțin obișnuit cu vinul – era băutor de bere –, se încălzise și voia să-și mai adune argumente pentru ceea ce era hotărât să săvârșească.

— Tu crezi, deci, că programul politic, la noi, nu are nicio importanță? Întrebă cu interes pe Năvrea. Dacă ai fi înscris, de pildă, la noi, tu ai cuteza să afirmi că promenada cea mai mare și mai sănătoasă e în Pavelești, nu în Zăvorâți?

— Odată ce și într-un partid și în altul există o promenadă în program, nu mă doare capul care-i cea mai sănătoasă. E o chestiune de apreciere. E ceva subiectiv, iubite. Poate fi în România și o a treia promenadă, mai sănătoasă.

— Și, tot așa, ai cuteza să afirmi că pot fi sfinți mai frumoși pe alte iconostase? Și clopote cu glas mai dulce?

— Evident, amice! De ce te miri? Omul slobod are datoria să judece cu mintea lui, nu cu mintea altora. Vă spun: deosebiri principiale între partidele noastre politice nu există. V-o afirmă un om imparțial, apolitic, ca să zic așa. Deosebirea e numai în șefie, în om. Ascultați de unul,

ori ascultați de altul. Te aduce la putere Ilie Berbecaru, ori te aduce Petrache Pogonescu, Vasile Păltinișeanu, Ion Iordănescu, ori mai știu eu cum îi cheamă pe ceilalți șefi de partide-Eu, să fiu politician militant, m-aș lua după om, nu după program. Dar eu, cu situația mea, nu fac politică. Totuși, dacă e să apreciez oamenii după faptele lor, trăbă să recunosc că azi cel mai bine înzestrat în România e conu' Petrache Pogonescu.

Munteanu îi puse paharul plin în mână.

— Bea-l sănătos! Ești o minte limpede și-o inimă dreaptă.

Umplu paharul din nou și închină:

— Pentru ca Dumnezeu să-l lumineze și pe amicul Născu, să nu se mai închine la un manechin.

— A, nu! Să am iertare! N-am voit să spun asta. Domnul Ilie Berbecaru își are și el calitățile lui. Manechin nu poate fi numit. Trăbă să recunoaștem că-i un om cu o tactică a lui, cu multă prevedere.

— Dar României nu-i trăbă tactică, ci fapte. Îi trăbă realizări, iubite.

Trenul se opri într-o gară slab luminată. Convorbirea se stinse o clipă. Toți trei se uitau întins în noaptea neagră, întrebându-se dacă nu cumva li s-a oprit trenul în câmp și de ce.

Mai puțin intrigat era Ion Născu. El se simțea îmbărbătat după ce-l ascultase pe acest om neutru, care-l considera pe Petrache Pogonescu drept cel mai bine înzestrat om politic din România. Și iată că nici Năvrea nu dă două parale pe program, același la toate partidele!... Atunci de ce i-ar fi greu s-o rupă cu cei din Zăvorâți?

Abia se puse trenul în mișcare, și, pe când cei trei se uitau încă pe fereastră, năvăli în compartiment, pe ușa rămasă deschisă, gazetarul Ilarie Zopârțan, cu o servietă umflată, zoioasă, subsuoară, eu un sul de ziare subț braț, cu o gazetă proaspătă, desfăcută, în mâna stângă. Ion Născu încremeni când îl văzu pe directorul ziarului provincial.

— Știți noutatea? Știți vestea cea mare? răcni

Zopârțan.

Cei trei, surprinși, buimăciți, avură același gând: Un atentat! De-aceea s-a oprit trenul!

— Ce este? întrebare într-un glas Munteanu și Năvrea.

— Nu știți nimic?!

— Nu știm!

— Adevărat, dumneavoastră ați plecat din București înainte cu șase ceasuri. Iar catastrofa s-a produs abia de trei.

— Catastrofa?! Ce catastrofă? Cutremur de pământ?

Ilarie Zopârțan ridică pălăria și strigă iluminat, congestionat, transfigurat, stropind până departe picurii salivei, ca o pulverizare a însuflețirii:

— Catastrofa lui Pogonescu! A căzut guvernul, domnilor și fraților! Vivat Ilie Berbecaru!

Fața mare, bucălată, îi râdea întreagă, ca o lună plină. Părul încâlcit i se zburli și mai tare. Părea că-i trece prin bucle un curent electric. În ochii lui mici strălucea rece, tâmpă, satisfacția fanaticului îmbătat de orgoliul puterii.

— Imposibil! răspunse cu glas ferm avocatul Munteanu. Dumneata bați câmpii! De altfel, cu cine avem onoare?

Gazetarul abia acum băgă de seamă că dintre cei trei călători îl cunoștea numai pe doctorul Născu. Scuzându-se, își spuse numele.

— Ei bine, dacă ești dumneata, te cunosc. Adică te-am cunoscut în altă ipostază. Acum nu te mai recunosc. Ești umflat ca un curcan. Ți-ai ieșit din firesc doctorul Munteanu. Personal n-am avut cinstea să te cunosc până acum. Recunosc însă că n-am pierdut nimic. Dumneata, domnule, nu ești un om serios.

— Domnule! Cum îți permiți? strigă ieșit din fire și începând a se învineți directorul *Vetrei*.

— Îmi permit, cum vezi. Și dacă nu te-astâmperi o să-mi permit și altceva.

Munteanu, om pornit din fire, asmuțat acum și de

vinul tare din damigeana lui Năvrea, se ridică încet, suflecându-și mânecile.

Notarul public și doctorul Născu interveniră la timp.

— Fii cuminte, omule, ce te-a apucat?

— Nimic, dar vreau să-i dau o lecție secăturii acesteia. Auzi dumneata cu ce să alarmeze tipul pe niște călători pașnici: A căzut guvernul!

— Păi dacă a căzut, spuse mai potolit Zopârțan. Iată aici ediția specială din *Vatra*. Știrea am aflat-o la telefon, înainte cu trei ceasuri. Am telefonat-o redacției și am dat ordin să scoată imediat ediție specială. Și iat-o sosită, cu rapidul, cu care v-ați încrucișat în gară. Nu eu spun, gazeta spune!

— Parcă nu dumneata ești gazeta! Vei fi pus pe cineva să-ți telefoneze ceea ce doreai cu tot imundul partid din care faci parte. Ori, mai curând, nu ți-a telefonat nici dracul, ci ai poruncit să cadă guvernul, în ediția dumitale specială. Las, că vă știu eu!

Ilarie Zopârțan începu să fluture «speciala», tipărită cu litere de-o șchioapă pe o singură pagină, pe la nasul celor doi.

— Poftim! Poftim, ce scrie ediția specială! Acesta e serviciul nostru informativ, cel mai sigur din toată țara. Îmi pare rău! Noi avem informații sigure.

— Sigure, ai? Și când m-ai pus la gazetă că am delapidat banii județului, și-atunci ai avut informații sigure?

Și avocatul Munteanu se ridică iar, cu mânecile sumese. Acum abia-l reținură cei doi și-l convinseră să șadă pe canapea.

— ...ta de imbecil Te știu eu. Ai avut noroc cu amnistia. Și acum, a căzut guvernul, ai? Scrie la ediția specială, ai?... ta de pezevenghi!

Și iar se ridică de pe canapea.

Dintr-un pas, Zopârțan ajunse la ușa compartimentului și puse mina pe miner. Pe canapea, «speciala», desfăcută, își arăta titlurile de-o șchioapă:

GUVERNUL DEMISIONAR - D-L PETRACHE

POGONESCU PREZINTĂ LA CEASURILE ZECE SARA DEMISIA GUVERNULUI.

— Adică ăsta-mi ești, cum te-am știut, spuse Munteanu scârbit. Nici în gazetă nu cutezi a pune știrea ta, adică minciuna ta, așa cum ne-o spui nouă. Aici scrie «Guvernul demisionai», și tu ții «Catastrofă! Guvernul a demisionat». Numai la asta te gândești, de când ai luat condeiul în mână, pezevenghiule! Altceva nu mai știi a scrie!

— Muițene! I lini-ește-te, (zise notarul public și-lț îmbie cu un pahar de vin.

Avocatul sorbi paharul dintr-o dușcă.

— Cum să mă liniștesc când vezi astfel de moravuri?! Țștia, gazetarii ățtia iresponsabili, înveninează lumea și nu lasă să se înfiripeze nicio stabilitate în România... Cum e demisionai, măi Zopârțane? Cine moașta ți-a comunicat gândul guvernului? Da' n-am fost eu azi în audiență la ministrul de Interne, la ministrul Instrucției Publice, la secretarul general de la Comunicații? Nu am văzut eu pe toată lumea căutându-și pașnic de treburi? Nu știu eu că în preajma căderii unui guvern, ministerele sunt țesute din zumzete ca stupii în pragul roirii? Acuma, pace și muncă pretutindenii. Nu-i așa, amice Nașcule?

Zopârțan își pironi privirea pe Născu. Abia acum îi veni gândul: «Ce caută doctorul nostru într-un compartiment cu Munteanu, un cunoscut elector al guvernului? Cum? Fusesse și el prin ministere? E cu puțință? Să fie trădare?»

Născu își venise în fire din sperietura întâlnirii cu Zopârțan. îl corectă pe Munteanu și zise, cu sânge rece:

— Pe la ministere nu știu ce e, că n-am fost. Dar în oraș, în capitală, n-am simțit nimic. E liniște. N-am auzit zvonuri.

— De unde să auzi dacă nu sunt! Totuși, vin prin telefon până la domnul director Zopârțan, pentru ca domnia-sa să scoată «ediție specială»! Ptiu 1 De altfel, de unde-ai vorbit dumneata la telefon? Din gara asta în plin câmp? Te urmărește rețeaua telefonică prin munți și prin

câmpii?

— Dacă nu mai lași pe nimeni să vorbească! Nu m-am urcat aici, domnule, în tren, ci la Brașov. Am fost în alt compartiment. La încrucișarea cu rapidul m-am coborât să iau ediția. Știam că va sosi. Avem, domnule.

O expediție promptă. Așa, să știi! Ei bine, avizul telefonic l-am primit la Brașov.

Notarul public Năvrea, deși i se îngreuiase capul și I se tot înclina pe piept, ridică pleoapele:

— Nu v-am spus și eu, când m-am urcat la Brașov, că se vorbește de criză, de căderea guvernului?

— Ba ne-ai spus, izbucni Munteanu, dar sunt sigur că telefonul acestui domn a umplut orașul. Dacă nu se nimerea el la Brașov, nu se lătea niciun zvon. Trăbă să știi, frate Năvrea, că asta e meseria lui: să alarmeze, tot la trei zile, lumea cu căderea guvernului. Tu n-ai de unde ști, că nu faci politică militantă, ești neutru, apolitic, cum s-ar zice. Dar eu și cu Născu, noi îl cunoaștem pe domnul ăsta care se intitulează director, și nu e decât un zăpăcit ce-ar vrea să vadă pe toată lumea ca el.

«Eu și cu Născu» îl săgetă iar, cu nelinește mare, pe **Zopârțan**.

«El și cu mine? își zise înfricat Ion Născu. S-a mbătat și dracu' știe în ce belea o să mă mai bage.»

— Noi îl știm, îl cunoaștem ca pe muierea cea rea. Născu îl cetește din poruncă, fiind în partidul din Zăvorâți. Eu îl cetesc să-i pot urmări minciunile, și să știu când să-i pun mâna-n păr. Of! Că nu mi-e dat mie să fac o lege a presei! Iată, de pildă, acum: confiscarea «specialei» și suspendarea pentru totdeauna a gazetei. Iar dumnealui, cinci ani de pușcărie!

Navrea se trezi iar din ațipirea ce-l înreuia tot mai tare. Auzind cuvintele din urmă, își mai turnă un pahar din damigeană, închină fără cuvinte, ridicându-l în aer, îl dădu peste cap și zise moale:

— Cinci, nu, că-s prea mulți. Da' trei i s-ar cădea.

Apoi, uitându-se împungaci la gazetar, mai umplu o dată paharul și i-l întinse:

— Bea și dumneata! Știi, eu sunt apolitic, neutru.

Zopârțan luă paharul, îl bău și se așează într-un colț al canapelei.

— Bun vin! Și bun pahar! zise el, cu glas schimbat, de om ca toți oamenii.

— Mie-mi spui? E de la Binder! Nu ți-au telefonat și dumitale acolo? Că ăla are telefon.

Apoi, deodată, cu glas mai îndârjit, cu priviri înțepate, întrebă:

— Dar ascultă, domnule! De ce tot vrei dumneata să cadă guvernul? Mă rog, ce aduci în loc? Alt program? Să am pardon! La noi toate partidele au același program. Numai de zis le zice cu alt nume. Cunosoc eu!

Ilarie Zopârțan trase cu coada ochiului spre avocatul Munteanu. Acesta se mai potolise. Căska des. Prea se avântase la atac cu capul plin... Făcuse eforturi prea mari...

— Alt program și alți oameni, răspunse abia șoptit, să nu-l audă Munteanu.

— Alt program nu-i! Alt om este! Alți oameni sunt destui, da' ce folos dacă nu-i și alt program! Va face și omul care vine exact aceleași lucruri ca și omul care a plecat.

Năvrea ridică binișor damigeana pentru a umple încă o dată paharul. îl îmbie pe ziarist.

— Poftește, domnule! E de la Binder. De la mine poți lua. Eu sunt apolitic.

Ilarie Zopârțan bău vinul. Era o raritate băutura din pivnița succesorului lui Binder. Și regreta acum că a nimerit așa de târziu în compartimentul acesta.

— A fost plină? îl întrebă el pe proprietar.

— Ochi! Și, de-o vrea Dumnezeu și oamenii buni, vom mai umplea-o... Dar, auzi încoace, dumneata ce tot ai cu guvernele, să cadă? Lasă-le să lucre, dom'le, că de-aceea vin la putere. Și vezi că, cu schimbarea lor, nu se schimbă nimic. Încalțe, dac-ar fi un program nou! Să zicem, o dictatură! Ori un partid republican. Da' la noi toate-s partide democratice. Să nu-i spui unuia că nu-i, că te

pălește la mir.

— Vă rog! Există mari deosebiri programatice! Cer și pământ! Noi spunem, de-o pildă: Sfinții cei mai frumoși sunt cei zugrăviți pe iconostasul bisericii din Zăvorâți...

— Cea mai vastă și mai sănătoasă promenadă e cea din Zăvorâți, continuă Năvrea.

— Clopotul de la ușa Raiului e în turla bisericii din Zăvorâți, se îndemnă să adauge cu glas gros avocatul Munteanu, trezindu-se din amorțeala lui.

— Și cel mai providențial om al României e domnul Ilie Berbecaru, încheie cu hotărâre ziaristul. Văd, domnilor, că cu toții cunoașteți programul nostru politic, și mă bucur. Merită a fi reținute punctele lui esențiale. Mă mir, mai ales de dumneata, domnule Năvrea. Dumneata nu faci politică, și totuși ești informat.

— Sunt cetățean cult, domnule, și trăbă să cunosc doctrinele. Dar asta nu înseamnă că aveți un program deosebit. Exact aceleași puncte esențiale le are și guvernul. De-aceea nu-nțeleg eu de ce cad guvernele, și de-aceea nu admit ca dumneata să scoți ediții speciale pentru a alarma lumea degeaba.

— Dar dacă e adevărat? Dar dacă în clipa aceasta noul guvern, în frunte cu șeful nostru, domnul Ilie Berbecaru, depune jurământul?

Nici nu apucă să se ferească, așa de repede îi arse o palmă avocatul Munteanu, deșteptat brusc din letargia beției, când auzi de depunerea jurământului. Puse mâna pe damigeană, o ridică în aer, dar fu oprit de Născu și de Năvrea. Zopârțan țâșni în coridor, izbind ușa cu putere. Munteanu ieși după el și-l căută în tot vagonul. Dar ziaristul își pierduse urma.

«Ce nenorocire! Își zise Ion Născu. O să iasă de-aici un scandal! Și o să se spargă în capul meu!...»

Se retrase în colțul lui, își aduse aripa pardesiului peste față și căzu în grea întristare. În curând cei doi tovarăși de drum începură să sforăie de se cutremura compartimentul. Dar Ion Născu, chinuit de gânduri negre, care izvorau tot mai multe, tot mai pline de pesimism, nu

putea adormi...

Numai ceasul rău i-l scosese-n cale pe Ilarie Zopârțan. N-ar fi el ceea ce este, dacă, văzându-l în compartiment cu Munteanu și auzind că veneau amândoi din capitală, nu ar bănuî cam ce drumuri a bătut Nacșu. Și mai ales că nu a luat parte la discuție. A stat, ca un laș, deoparte. Nici, cel puțin, n-a protestat. N-a luat, cum se cuvenea, apărarea lui Zopârțan și a programului partidului. Și Zopârțan i-a aruncat de câteva ori niște priviri de dispreț mortal...

De! Ce era să facă! Nu era pregătit pentru o ieșire, pentru un atac. Și el nu poate izbucni așa, la poruncă. Și-apoi, îl și prinsese într-un moment nepotrivit, tocmai când înclina să creadă în superioritatea lui conu' Petrache Pogonescu și simțea cum i se destramă legăturile politice cu partidul din Zăvorâți. Începuse să adulmece farmecul libertății... își făurise și un plan subtil: la un moment dat să apară în gazete știrea numirii sale, fără ca până atunci cei din Zăvorâți să bănuiască ceva. După ce-ar fi părăsit orașul, nu i-ar mai fi păsat de urletele celor de la club.

Dar acum, poftim de mai pune acest plan în acțiune! Mintea iscoditoare a lui Ilarie Zopârțan o să-i încrucișeze toate drumurile, o să-i încurce toate socotelile. Adevărat că și el, Născu era de vină. Dacă nu din convingere, cel puțin de ochii partidului trebuia să-i ia apărarea lui Zopârțan. Dar cum s-o fi făcut când pentru el căderea guvernului era o adevărată catastrofă? Vestea îl amuțise, începuse să învie numai când Munteanu dovedise că știrea nu poate fi adevărată. Totuși, ar fi trebuit să fie mai prevăzător, și să combată pentru partid și pentru directorul gazetei lui.

Dar cum nicio încordare nu-i fără margini, mai ales după ce ai băut câteva pahare din vinul vechi al erezilor lui Binder, după încă vreo trei stații, sforăitul lui se alătură celui al tovarășilor de compartiment.

II

În Zăvorâți, ediția specială a gazetei *Vatra veche* pricinui o senzație enormă și o răsturnare generală. Redactorul de zi stătu cu telefonul la ureche patru ceasuri,

răsucindu-și, c-o dexteritate uimitoare, țigară după țigară, cu o singură mână. De aprins le aprindea una de la alta, strivind, după aprindere, mukul în scrumieră. Țigara o ținea în cleștele degetelor, îngălbenite nu de fum, ci de o scoarță groasă, care se întindea până la rădăcina lor.

Dădea același răspuns categoric, semeț, tuturor.

— Absolut sigur!

— Nu sunt zvonuri! E certitudine!

— De unde avem știrea? Însuși directorul ne-a telefonat, din Brașov, și ne-a dat ordin să scoatem ediție specială.

— Desigur! Fără știrea șefului nu a putut da ordin.

Redactorul simțea cum se destind nervii celor care îi telefonau, pe măsură ce le dădea amănunte care confirmau știrea.

În răstimpuri, în redacție intră un rumân înalt, cu cioareci, dar cu surtuc nemțesc și cu cravată, și pune la îndemâna redactorului un țaș de bere. Berăria în care chefuiau ceilalți doi redactori era în vecini.

Îndată după ce scosese ră ediția, tăbărăseră la casierie, unde domnul Vidrașcu, înalt, slab, cu mustața albă lăsată a oală, tocmai împacheta cincizeci de lei de câte unul într-un sul.

— Banii sau viața! strigase vesel secretarul de redacție. Un eveniment așa de mare trăbă prăznuit. Eu mai am de luat o mie de lei.

— Eu patru sute! se grăbise al doilea redactor, reporterul.

Omul părea că nu-i ia în seamă.

Deschise ușa unei casse vechi de fier, de-o factură antediluviană, și puse sulul proaspăt răsucit lângă alte trei suluri la fel.

— Nu înțeleg de ce nu vă astămpărați! Iată, speciala ne-a mâncat, numai în hârtie, cinci sute. Și cel puțin dacă știrea ar fi adevărată! Ne-am mai făcut și de răs! Am mai și pățit-o!

— Acum o dată, moșule, i-am dat gata! Guvernul a căzut. E mort ca toți morții. Nu se mai scoală. Nu mai sta

pe gânduri, dă mia! Cer banii mei.

— Or fi ei ai dumitale, dar iai de unde nu-s. Poftim! Sunt toți banii.

Și casierul le arătase cele patru suluri.

— Două sute de lei?

— Toată cassa, cu voia dumitale.

— Dă-i încoace! O să fie mâne câteva zeci de mii.

Casierul oftase. De când cu opoziția asta lungă, îi ieșise părul prin căciulă. Mustața i se mai albise. Dungile frunții se înmulțiseră. Bine-ar fi să fie vestea adevărată! Ar mai întineri și el. Și ar mai sătura și pe golanii ăștia de redactori, care se angajează cu lefuri mari și se bucură dacă le încasează pe sfert. El, casierul, lucrează din altruism, ca bărbat de încredere al partidului, dar mai ales ca un fanatic credincios în steau lui Ilie Berbecaru. Hm! Ce noroc ar fi să-i poată telegrafia mâne șefului: Domnule prim-ministru...

Sufletul i se muiase și dăduse cele două sute de lei redactorilor.

Cei doi chefuiau deci în berăria din vecini, și-i trimiteau și redactorului de serviciu, din când în când, câte un țap.

Servitorul, după ce punea berea pe masă, fără a lăcomi la ea, căci lui nu-i plăcea decât rachiul, mai aștepta, și folosea o clipă două de pauză, cât nu suna telefonul:

— Acum chiar venim, domnule Marine? Se cheamă că domnul Berbecaru e ministru?

— Prim-ministru, măi Toadere!

— Și facem iar alegeri?

— Facem, cum să nu facem! Dar acum suntem la putere, n-o să-ți mai spargă nimeni capul!

— Că nu de cap mi-e, domnișorule. Ci iată, aș vrea să ajung aprod la tribunal. Acolo, dacă ești numit odată, nu te mai scoate nimeni din pită, dacă ești om de omenie și-ți vezi de treabă.

— Dar de-aici te-a scos cineva, Toadere?

— Nu, domnișorule. Da' nu-s ca și scos? Că pe dumneavoastră tot vă mai plătește crițărește domnu' casir,

da' pe mine de luni, dacă nu de ani! Dacă n-aș tăia lemne pe la domni, din ce-aș trăi eu, domnișorul Marine? Că domnu' casir, când îi cei și io un sutar, se-ncruntă la mine și zice: «Ce vrei, mă? Tu ești țăran, nu ești domn, ce-ți trăbă ție leafă? Tu să fii mândru că lucri pentru partid. Că partidul pentru voi trăiește și luptă, măi Toadere. E partid democrat, adică cu prostimea... «Vezi, astea toate le știu eu, domnișorul Marine, că d-aia mă bat în alegeri. Da' vezi că, așa țăran cum sunt, și eu trăbă să mine. Și la gazetă stau eu deajaba?

— Nu stai, că măhuri gunoiul după toți derbedeii care nu ne dau pace să lucrăm.

— Mătur și, când sunt lemne, fac și focurile, că mă știți dumneavoastră. Dar iar așa, fără nicio plată, e greu. Eu nu spun să-mi deie leafă, ci să-mi plătească pentru ce lucru.

Convorbirea e întreruptă mereu de zbârnâitul telefonului, de răspunsurile redactorului Marin. Dacă ajunge să se lungească mai mult de-o întrebare două.

— N-ai grijă, Toadere! De-acum ne-a pus Dumnezeu mâna-n cap la toți. Aprod la tribunal te vrei? Aprod vei! îi!

— Să te-audă Dumnezeu, domnișorul.

După ce puse pe masă al patrulea țăp, sluga, deși redactorul asculta la telefon și răspundea, îndrăzni să spună:

— Domnișorul Marine, prin oraș sunt unii care nu cred. Eu, cum mă duc cu paharul gol și viu cu el plin, aud ce vorbesc oamenii. Că... tot orașul a ieșit pe uliță.

Redactorul asculta ceva important, căci ridică degetele galbene cu țigara în aer. După ce răspunse, zise către slugă:

— Cine-s aceia care nu cred?

— De-o pildă,ăștia care vând gazetele ungurești. Zic că ei n-au știre: lor nu le-o bătut nime telefonul.

— Lucru firesc, Toadere! Doar nu li se vor trimite lor mai întâi secretele de Stat! Dar afară de ei, cine se mai îndoiește?

— Nu cred nici jidovii din ușa prăvăliilor,

domnișorule. Zic că, dacă ar fi adevărat, asta s-ar fi simțit de mai demult.

Redactorul rămase o clipă cu urechea în vânt, la pândă, ca și când ar mai fi auzit ceva, numai el.

— Da' colegii, în berărie, ce mai spun?

— Ce să spună, domnișorule! Se iau de piept cu cei care nu vor să creadă. Strigă și fac un tărabo!

— Da' la club au venit mulți, Toadere?

— Olio! Să nu te apropii! Că nici în curte nu mai pătrunzi. De când a ieșit spiciala, tot curge lumea. Și stau strâmtorați ca în teasc, de-au spart vreo patru ferești până-acum. Domnu' președinte Bumbea a înjurat de mumă și-a poruncit să deschidă toate geamurile. Le-au deschis, și-acum unii dintre domni tot strigă că-i țug și că ar trebui închise ușile, dacă s-au deschis fereștile. Domnu' avocat Cârje - că-l știi, domnișorule Marine - și-a luat pardesiul de pe umeri și l-a pus în cap, și tot striga din vreme-n vreme: - «închideți, măi, oameni buni, ușile, ori vreți să ne betegim când ni-i lumea mai dragă?». Da' cine să-l asculte, domnișorule, că nime n-ar putea săvârși așa minune: oamenii sunt ca-n teasc. Când se mișcă unul, se clatină cu toții.

Redactorul ascultă, întrerupe pentru a ridica receptorul aparatului, răspunde parcă tot mai scurt și mai întărâtat celor care nu-i mai dau pace. Și iar îl întreabă pe Toader. E un chin, pe vremuri ca astea, să în legat de redacție, de aparat, să nu te poți amesteca în fierberea și bucuria generală! Toader îi dă mereu informații.

Valurile ridicate de «specială» erau grozave și creșteau din ceas în ceas. Pesemne căderea guvernului era așteptată cu mare sete de populația orașului Zăvorâți. Întâile exemplare din «specială» au fost smulse din mâinile vânzătorilor, deodată de mai mulți inși, așa că foile de hârtie, rupte petece, nu foloseau nimănui. Adevărat că nici de plătit nu le-a plătit nimeni.

Ulițele erau încă pustii la acel ceas de după-amiază când au năvălit băieții cu «speciala». Ei au stăruit să nu-i dea drumul încă o juma' de ceas. Dar secretarul de

redacție era de neînduplecat. Ordinul de la directorul **Zopârțan** era limpede: Ediția imediat pe piață! Și-a avut dreptate secretarul să nu întârzie: în cinci minute cetățenii, somnoroși încă, au năvălit pe uliți și-au început bătălia pentru gazetă.

Nu se știe dacă cineva a tras anume pentru vestea asta clopotul de la «ușa Raiului», din turla bisericii din Zăvorâți, ori dacă era un mort în cetate. Dar toată lumea asculta uimită; niciodată glasul lui n-a fost așa de dulce la tonurile mijlocii, și așa de adânc și hotărât la tonurile joase.

— Pe onoarea mea, așa de gros încă nu i-am auzit glasul. Asta-i cu adevărat cântec de prohod, cum se cade pentru guvern, și-a dat cu părerea Ilie Rău, fost sergent de stradă sub guvernarea lui Berbecaru, intrat acum, cu-n picior, din nou în slujbă.

— E ca o sentință de condamnare, i-a răspuns un fost agent fiscal, pe nume Voicu, care făcuse două luni de pușcărie.¹

— De, nu în zadar e punct esențial în program. Așa și este: clopot ca al nostru, nu-i în toată țara!

— Nu este și nu va fi! O să ni-i prohodească pe toți dușmanii.

— Trăiască ai noștri!

— Trăiască șeful!

— Vivat domnu' Ilie Berbecaru!

Străzile s-au populat din clipă în clipă cu tot felul de lume. Au ieșit la plimbare și doamnele, și domnișoarele, și copiii de școală primară. Plimbarea de după masă se făcea de obicei pe promenada cea vestită, clar la ieșirea «specialei» - toată lumea s-a îndesat pe două-trei străzi principale și în piață, trădând din entuziasm un punct din programul politic.

În câte-un loc, oamenii se opreau, făceau roată în jurul unuia care vorbea aprins și gesticula larg, cu capul

¹ Da, recunoaște Toader, glasul clopotului e mai plin, mai cald. Parcă dă nădejde unora și osîndește pe alții. Adică mai bine zis, cu un glas mîngîie, cu altul condamnă.

gol.

— A căzut oligarhia, trăiască democrația!

— A căzut sclavia, trăiască libertatea!

Unii se îmbrățișau și se pupau în drum. Alții mărturiseau înduioșați:

— A scăpat țara de prăbușire. Să mai zici că România n-are noroc! Cinci e să se dea la fund, steaua ei cea bună iarăși strălucește! Cad ticăloșii și neputincioșii, și vin la putere oamenii vrednici și cinstiți.

Unii îi amenințau grav pe slujbașii din oraș ai regimului căzut. Mai ales erau puși la stâlp primarul, ajutorii lui, perceptorii, cei doi membri din consiliul uzinei electrice, tovarășii lor de la apeduct, polițaiul, șeful gării, dirigintele poștei, doi judecători și trei agenți de urmărire – numiți în slujbe de regimul defunct. Prii! Ce se mai spunea pe socoteala lor! Și ce soartă tristă! aștepta: toți aveau să înfunde pușcăria.²

— De-acum i s-a înfundat dictatorului! Domnule, n-a luat pielea de pe cei doi cai negri ai primăriei? Ziua, noaptea, trăsura la scară. Și, când el, când ajutorul, când nevestele lor, când neamurile, se aruncau pe pernele trăsurii și «mână Vasile!». Îl zăpăciseră pe bietul vizitiu și erau să-l bage-n groapă cu zile. A și căpătat baterie de inimă de atâta încordare pe capră și de-atâtea nopți nedormite. Vai de sufletul lui! Dar nevasta? Că nu mai știa unde să-l caute cu fiertura, la amiază!

— Ce spui dumneata sunt fleacuri. Le știe lumea scandalizată de-atâta căruțare. Dar când se va cunoaște de ce a dat lui Finkelstein pavarea străzii Ștefan cel Mare? Când se vor da cărțile pe față, de unde va scoate șperțul de-o sută de mii de lei să-i restituie primăriei înșălate? De unde? Că i-a tocat pe toți, de nici n-au avut vreme bieții

² Toader nu-și mai aducea aminte de învinuirile ce i se aduceau fiecăruia proscris de către cetățenii din Zăvorâți. Dar la întrebările redactorului Marin, răspunse destule.

Noi, cunoscînd graiul din Zăvorâți, am rectificat în cele ce urmează cîteva din relatările sale după graiul local, trecînd peste incultura lui Toader.

bănișori să se încălzească în punga lui! De unde crezi că și-a cumpărat fosta primăreasă blana, aziarnă?

— Dar afacerea cu Finkelstein nu e încă așa de lată ca edificarea școlii primare numărul patru! Aici e păgubită comuna cu o jumătate de milion. De, nu și-a cumpărat o casă cu grădină, și școala încă nu-i subț acoperiș? Nu știm noi că și el și nevastă-sa au fost săraci lipiți pământului?

— Poi da, ei n-au cutezat să facă alegeri. Au numit comisie interimară. Sunt aproape patru ani de când e tot interimară. Cine să-l tragă pe primar la răspundere? Unde sunt consilierii aleși prin vot universal, reprezentanții adevărați ai poporului, adicătelea ai cetățenilor din Zăvorâți, să-l pună pe primar la stâlp? Și totuși nu s-au rușinat să țiepe - patru ani! - că sunt un partid și un guvern democratic.

— Dar ajutorul de primar n-a închiriat oamenii lui de afaceri toate localurile de prăvălii ale primăriei, trecând peste rezultatele licitațiilor? Am putut ajunge, eu sau dumneata, să luăm unul? Și suntem comercianți de baștină, nu venituri din Galiția. O să-i spargem în cap toate contractele. S-a nhăitat cu toți exploatatorii, aprobă toate urcările de prețuri la alimente, nu permite să se aducă zarzavat din alte regiuni. Își are procentul lui din toate. Când vor începe vânzătoarele din piață să vorbească, nu știu pe unde își va scoate cămașa fostul subtorimar. Mie mi s-au spovedit câteva, dar m-au oprit să mă folosesc de mărturia lor. De-acum, limbile le sunt dezlegate! maica mea, Doamne, ce-o să mai auzim!

— Da' perceptorul de la întâia? Va trece de la percepție direct la dubă! Vom dovedi cum ne-a ars pe unii și cum i-a făcut scăpata pe alții. Eu am, domnule, notați douăzeci de indivizi pe care i-a scos din roluri de trei ani. Nime nu-i mai urmărește! Și au avut restanțe de zeci de mii pe trecut. Cât va fi încasat banditul! Eu, mă-nțelegi, sunt documentat. Nu vorbesc din vânt. Cei douăzeci - tot persoane simandicoase - reprezintă un impozit de cel puțin două sute de mii de lei pe an. De trei ani n-au mai plătit un ban! Mă-nțelegi? Dar restanțele?

— Parcă cel de la a doua e mai bun? Se uită la tine chiorâș, că așa-i din naștere, cu defect, cu hibă, și tu, dacă ești om de omenie, nu-l înțelegi, îți zici că se uită la vecinul. Dar dacă pricepi și-i pui în palmă câteva sutare, poți fi hodinit. Ce, nu mă crezi? Numai pentru câteva sutare? Nici eu n-am crezut, până când, odată, întinzându-i mâna, de plecare, n-am simțit că mă râcăie în palmă. Și ce mi-am zis? Să fiu eu mai prost ca alții? I-am strecurat doi zloți în palmă, și vreme de un an am avut pace. Da, da, toți sunt niște bandiți!

— Da' povestea cu electrica? zice că trăbă curent mai tare. Și nu te mai întreabă nime! Aduc motoare nouă, întind sârme, și, deodată, poftim! E nevoie să ne schimbăm instalația, s-o băgăm în părete. E nevoie să schimbăm becurile. Ce șarlatanie nemaipomenită! Da' ce cheltuială! Eu, drept să-ți spun, întâi n-am vrut să mă bag. Mă costa două mii de lei. Ei: «E obligatoriu!». Eu: «Nu mă supun. În casa mea eu poruncesc.» Da' directorul – ce escroc! – zice: «Bine. Nu te supune. Da' dacă ți se-aprinde casă, eu nu răspund, consiliul nu răspunde.» Așa au înfricat și au terorizat pe toți cetățenii. Și când colea, domnule, ce să vezi? Cheltuieli de milioane în orașul întreg, lumină mai slabă – acum tremură, mai nainte nu tremura – și se stinge când ți-e lumea mai dragă. Ce se întâmplase? Domnule, nimic! Au adunat becurile vechi și le-au vândut. Au vândut ceasurile și sârma veche, și banii i-au împărțit domnii consilieri între ei! De pe urma noilor instalații, de la sârmă până la scobirile în părete, au luat cincizeci la sută de la întreprinzători! Cincizeci la sută! Pricepi? Drept că și măgari ca noi nu se mai află! Cât ce ne-au amenințat că ni se aprind casele, am cedat. Da' trebuia să ne sculăm ca un singur om, să tăiem contactul și să intrăm în grevă, întorcându-ne la lampa cu petrol, la luminare, la opaițul strămoșesc. Cine l-a ascultat însă pe fostul perceptor de la întâia, care făcea propunerea? Nimeni, domnule, că așa suntem noi, cei din Zăvorâți: lași! Și de-atunci, pupăză pe colac: plătim și curentul cu douăzeci și cinci la sută mai scump.

— Hoți și tâlhari! Nu în zadar striga șeful, la venirea lor la putere: «Săriți! Hoții!» I-a cunoscut el pe mișei! De altfel, ce, noi nu i-am cunoscut din guvernările trecute? Nu a fost și-atunci tot comisie interimară? Dar, totuși, ăia de-atunci parcă n-au fost așa de flămânzi ca cei de azi. Iată, frate-meu, și afacerea aia cu apometrele... Cumpără onor consiliul cu onor direcțiunea apometre vechi, scoase din uz, dintr-un oraș de la graniță. Le cumpără, iubitule, ca fier vechi, la licitație. Și ni le instalează pe la porți, după ce le-au dat puțin cu vopsea. Fiecare apometru - trei mii de lei. Înmulțiți cu numărul caselor din Zăvorâți și veți vedea ce sumă astronomică se face! Am zis și reDet: as-tro-nomică! Așa mi-a declarat însuși profesorul de matematici de la liceu, și știi câtu-i de tare în socoteli. Cine a băgat diferența în buzunar? Știu că nu eu și dumneata... Și de-atunci, apa scumpă foc! Dacă întrebi: «Bine, domnule, de ce trăbă să plătesc mai mult decât în anul trecut, aceeași lună? Doar nu mi-o fi crescut pofta de băut apă! Nici nu fac baie decât cum sunt obișnuit și e igienic, o dată la lună! Nici capete de dobitoace nu țin mai multe pe lângă casă. Iar grădini de flori, cum vezi, n-am prăsit, să le stropesc» - «E și amortizarea apeductului, adică, nu, a apometrului», răspunde fără convingere încasatorul. - «Cum, apometru? Da' nu l-am plătit cu trei mii de lei?» - «Nu. zice. Cele trei mii au fost numai prețul instalării...» - Auzi, dumneata, șarlatanie? Și să nu-i bată Dumnezeu 7 Că el nu dă cu bâta, deși uneori n-ar strica...

Doamne! Doamne! Cum îi mai țintuia publicul la stâlpul infamiei pe slujbașii defunctului regim 1 Și el.

Marin, redactorul reportajului politic, nu putea fi între oameni. Să-i audă, să-i crească inima! Da! Să-i crească! Așa cum îi crește acum, ascultându-l pe Toader. Căci el de patru ani demască toate aceste mișelii și le combate la gazetă, îndemnându-i pe cetățeni la revoltă. Dar nu se revoltase niciunul... Lași! Iată însă că sămânța aruncată cu atâta hărnicie, cu atâta credință și însuflețire, tot a răsărit odată! Nicio faptă fără răsplată! Cetățenii foloseau datele statistice, faptele relatate mai întâi de el,

în *Vatra veche*. Vorbeau aproape cu cuvintele lui, cu frazele lui!

Dar totuși i-ar fi plăcut să fie acum în mijlocul mulțimii care se mișcă greoi, în rânduri îndesate, pe străzi, în piață. Să prăznuiască focul izbucnit acum, și care nu s-ar pomeni dacă el n-ar fi răspândit ideile lui incendiare ca niște scânteii, zi de zi, din paginile *Vetrei*. Sublimă-i misiunea aceasta a gazetarului, mai ales a celui de partid! Să topești într-un gând și-ntr-o simțire mii și zeci de mii de minți și de inimi! Să nu bați câmpii cu teorii, cu sisteme, cum fac ziariștii de la gazetele independente, ci să-i arăți poporului, mulțimii, drumul „— fînt, care o duce la mîntuire! Trei-patru puncte programatice – patru, cum sunt în Zăvorâți! – și sunt prea pe de-ajuns pentru a fundamenta o doctrină. Încolo – realitatea, domnilor, neagra și cumplita realitate, așa cum iese făurită dintre ciocanul și nicovala guvernului. Publicul, națiunea, să fie trează, să cunoască primejdia. Să o judece la fel, să o urască și să o respingă la fel, să se revolte împotriva ei la fel... Mîntuirea nu poate fi obținută decât prin revolta unitară împotriva stăpînirii. Acesta trebuie să fie idealul cetățeanului adevărat, al cetățeanului perfect. Numai omul strămt la judecată și închis la simțire, văzând dușmanul concretizat în guvern, e capabil de-o mare acțiune. Luptătorii din cetățile zăvorâte sunt cei mai tari... Așa pregătește el mîntuirea patriei, de aproape patru ani. Toate relele de care suferă țara și cetatea, le trîntește în sarcina guvernului și a primăriei. Toate nădejdlile de mai bine izvorăsc din opoziție, din partidul lor, condus de șeful Berbecaru... Așa i-a educat el pe cetățeni! A alergat, a spionat, a cumpărat, a scormonit dedesubturi pentru a cunoaște păcatele regimului, și le-a dat în vileag, pentru mîntuitoarea îndârjire a opoziției. Uneori a mai și inventat, a umflat cifrele – nu tăgăduiește! –, dar ținta era patriotică, și scopul scuză mijloacele... De multe ori s-a descurajat. Dezvăluirile lui nu păreau să semene revolta pe măsura așteptărilor. Uneori câte un Mibșef de sector îi zicea; «Prea exagerezi și dumneata, domnule Marine! Las-

o mai moale, că ne râd și curcile. Ce? Dacă duc apele un pod, tot guvernul și primăria sunt de vină?...” E adevărat însă că șefului organizației politice din Zăvorâți, domnului Bumbea, nu i se părea niciodată exagerat, ci, dimpotrivă, prea cumpătat. Iar directorul **Zopârțan**, ca și domnul Berbecaru, îl admirau pentru informațiile lui politice și pentru combativitatea lui... Dar la ce-i foloseau laudele lor dacă nu-și realizase idealul luptei lui: revolta! Revolta care va doborî guvernul... Revolta oamenilor fanatizați de articolele lui, care să nu înțeleagă și să nu simtă decât ceea ce le pune el în cap și în inimă. Și deodată să pornească uraganul!...

Iată-l, acum a pornit, și el trebuie să păzească odaia asta băgăuoasă, acră de fumul și de capetele ȕigărilor strivite în vreo patru scrumiere, în loc să fie la locul lui, în mijlocul, în fruntea cetățenilor revoltați. Căci aceștia erau suflet din sufletul lui... De n-ar fi fost el, de n-ar fi fost articolele lui incendiare, dacă nu i-ar fi convins el, zi de zi, că acest regim este o nenorocire pentru țară, ar fi ieșit aceste mii de oameni în stradă ca să condamne definitiv guvernul repauzat? E adevărat: Furtuna se dezlănțuise după apariția ediției speciale. Dar ar fi pornit dacă nu clocea demult în suflete? Și cine a clocit-o, dacă nu reportajele lui politice, așa de senzaționale?

Și tocmai acum e legat de telefon! Dar ce era să facă? Nu era el, după director, elementul cel mai valoros din redacție? Era în rolul datoriei lui de redactor politic: informa lumea despre cel mai important eveniment al zilei, ba, poate, al deceniului, dacă nu cumva al veacului... Da, al secolului, dacă șeful va lua nu numai președinția, ci și Internele... Se-nțelege, trebuia respectată și ierarhia! El venea după secretarul de redacție, era mai tânăr, și de ani, și în carieră, și în sindicat. Și secretarul de redacție i-a spus: «Tu, dragul meu, rămâi la post. Ești în rolul tău. Înțelegi doar că nu putem da chestiunea pe mâna reporterului de fapte diverse. Nu vom uita însă de tine.»

Cu toată măgulirea pe care-o simțise, tânărul Marin se îndoiește că și-ar fi putut împlini datoria vreme de patru

ceasuri, dacă nu i-ar fi venit destul de des berea, când țap, când halbă, și dacă secretarul de redacție nu i-ar fi lăsat cutia de tutun, calitatea primă, pe masă. Ar fi evadat în mulțime, să se bucure de roadele grele ale semănăturii sale... Dar berea îl făcuse visător, îl muiase, și se mulțumea și cu ceea ce-i putea povesti Toader din realitatea străzii. Vuietul ei bătea până în geamurile redacției, așa că redactorul politic putea să verifice mereu rezultatul luptei sale de patru ani. Vorba ceea: dacă nu sameni, n-ai de unde secera.

Era criticat, cu mai multă patimă decât toți, «polițaiul». Așa i se zicea, deși titlul oficial era «chestorul poliției». Dar, încă de la instalarea lui, cercară să-l înjosească pe Pantelimon Morcovescu, numindu-l cu dispreț «polițaiul»”.

— O să-l alungăm cu ciomegile, strigau mai mulți deodată, într-un grup care se imobilizase și se tot îngroșa, în fața bisericii reformate. Bestia! Să-i plângă de milă și mumă-sa care l-a făcut! Trăbă să-i răzbunăm pe Neicu, pe Jumară, pe Spiridon și întreaga ceată a luptătorilor noștri, pe care i-a schilodit în bătai la alegerile trecute! Alegeri?! Au fost acelea alegeri, domnule?! Că ne-au suprimat toate libertățile cetățenești! Ne-au v Sluga povestește în limba lui, stâlcește cuvintele Dar aici se redau discuțiile, cum am spus, în limbajul cetățenilor din Zăvorâți și – de ce să nu mărturisim? – și în limbajul lui Marin din reportajele politice. Aceasta și pentru mulțumirea domniei-sale, pentru a-și vedea oglindit scrisul de propaganda în cumplitele execuții ce aveau loc, în plină stradă, asupra păcatelor păcătoșilor regimului prăbușit.

risipit întrunirile, ne-au oprit circulația, ne-au zăvorât la club, cu cetele lor de bătauși aduși de țiganul de Morcovescu cu camioanele, taman de pe unde și-a înțărcat dracu' copiii, de pe la Roman și Botoșani. Ni l-au trimis zbirii pe cap tocmai fiindcă știau că Morcovescu nu se dă în laturi, mă-nțelegi, nici de la crimă. Și criminal s-a arătat! Bietul Neicu nici azi nu-și poate mișca mâna dreaptă din umăr. Invalid l-a făcut, în beciurile poliției,

ticălosul de țigan, că român nu poate fi, nici după față, nici după purtare, Toți avocații partidului au sărit, ca un singur om, să-i scoată lui Neicu o despăgubire de la turc, ori o pensie de la guvern, că el l-a nenorocit. Și cu ce s-a ales? Cu cheltuieli de judecată! Că cică Neicu a provocat... A provocat, pe dracu'! A strigat și el, ca omu' la alegeri, da' n-a dat, deși avea măciuca în mână. Cum să-l dovedești pe polițai, dacă patronii lui, tâlharii cei mari, sunt la putere?! Dar acum, vai de maica lui! Lăsați pe noi! Noi n-o să-i mai facem proces!

— Da, de patru ani el e pașa Zăvorâților! De câte ori nu ne-a rupt placatele cu cele patru puncte principale ale programului partidului? De câte ori l-am afișat! Și placatele lor rămâneau intacte, până se decolorau și le spăla ploaia slovele și dacă-l întreba cineva: «Bine, domnule, nu suntem și noi cetățeni cu drepturi egale? Nu avem și noi dreptul să ne afișăm programul nostru? «-bruta se învinețea, se uita împungaci și spunea niște vorbe cum numai dintr-o gură de țigan pot ieși. Și-apoi adăuga: «Ce program, cetățene? Nu vezi că e copiat după al guvernului? E o plastografie! Inșălați cu bună știre publicul! Puneți în loc de Pavelești, Zăvorâți, în loc de conu' Petrache Pogonescu, Ilie Berbecaru, și spuneți că-i programul vostru! O să vă-nvăț eu să furați bunul altuia 10 să vă fac eu să vă iasă politica pe nas!» Și - hârște-o! - cu mâna, cu cuțitul, sfârteca placatul și-l călca în picioare. Asta a făcut-o și în zilele din urmă. Cumplită o să-i fie judecata cetățenilor repuși în drepturile lor constituționale.

— L-a ofensat până și pe șeful nostru iubit și respectat, pe domnul Ilie Berbecaru! Nu i-a dat voie, în toiul propagandei electorale, să intre în oraș. De la barieră a trebuit să-și facă drumul întors, cu toți însoțitorii de elită. Nu i-a păsat nici de telegrama ce i-a trimis-o ministrul de Interne, să-i lase liberă circulația șefului. A rupt telegrama și a spus în auzul subalternilor: «Înțeleg eu ce zice! îmi știu eu datoria! Și dacă mă va pedepsi ministrul, să nu-mi mai ziceți Morcovescu. Eu, domnilor,

sunt om subt ordine și știu să mi le împlinesc.» Și-a avut dreptate, ticălosul! L-a urmărit pe șeful nostru în întreg județul, și lui niciun fir de păr nu i s-a clintit din cap. Ba a căpătat și două decorații! Of! Las că punem noi mâna pe el! Și-o să-i dăm o decorație de nu va putea-o duce 1

— Dar n-a fost numai pașă, ci și necinstit! Hoț de rând! Să luăm declarațiile proprietarilor de prăvălii, începând de la bodegari până la măcelari și magazinele de lux, să vedem ce-a plătit el de patru ani încoace pentru consumul și târguielile lui, ale familiei și-ale rudeniilor. Ne cade nasul de rușine! Nimic n-a plătit, o para chioară măcar! Noi suntem oameni civilizați, cu moravuri apusene. Unde s-a mai pomenit la noi așa țiğănie? Că zic unii din jurul lui: «Las' să ia, domnule, ce-ți pasă? Că nu ia de la români...» Așa? Asta-i morală și civilizație? Dar evreii, domnule, nu-s creștini, adicătelea cetățeni pașnici, ca și noi? Nu au aceleași drepturi? Ce? După realizarea statului național, noi să punem în jug minoritățile etnice și religioase? Dar n-am iscălit un tratat care ne interzice discriminările? Și chiar fără tratat, nu suntem noi un popor democratic și constituțional? Da' Morcovescu, polițaiul, cu guvernul și patronii lui, vrea să ne mănce țara, domnule, să ne ducă la Liga Națiunilor, la revizuire. Este? Că de mâncat, ne-o mănca ei și acasă. N-au năvălit, odată cu instalarea regimului, toți regățenii să ne ia mămăliga de la gură? N-au scos din slujbe, numai în Zăvorâți, ca la treizeci de oameni cinstiți și muncitori, de la măturătorul de stradă până la judecător și primar? Ce mai așteptăm? Să ne facem singuri judecata, fraților!

— Așa-s toți, nu numai polițaiul. Iată și șeful gării, Martinescu - mă rog: conu' Martinescu! N-a fost bun Dumitru Pascu? Nu, că era de-ai noștri! Și l-au adus pe ăsta, pe conw Da' de când și-a pus piciorul în stație, mai încărcat-a cineva un vagon de lemne fără să-i strecoare în palmă câteva sutare? La mine, domnule, au venit negustorii de mere din Aluniș, că aveau adunate vreo zece vagoane, să le fac rost. Mă știau tare sub guvernul nostru, și când era șef Dumitru, săracu'. Nu le-au putrezit

oamenilor merele în magazia gării? Şmecheru'! În magazie le-a primit! Că ce-şi spunea?

— Aşa o să-i mulg mai uşor, dacă au merele aici. Mortul de la groapă nu se mai întoarce! >» Eu, cu legalitatea, cu dreptul!

— Domnule şef, vagoanele!» Da' el: «Eu nu le-aş da? Nu numai pentru ei, că-s rumâni, săracii, de-ai noştri, şi trăbă să sprijinim negoţul românesc, să se mai rărească străinii, da' mai ales pentru dumneata. Nu te cunosc eu, coane Ilarie? Da' n-am. Să orbesc dacă am!» Iată, aşa se jura, ca ȝiganii Asta-i şef? Asta-i domn?

— Şi nu le-a dat! Merele au început a putrezi şi-a mirosi greu. Rumânii le-au vândut la nişte negustori evrei, pentru rachiu, că nu mai erau bune de alta. Le-au vândut pe nimica. Iată ce oameni ne-au trimis pe cap! Acum, bine că, în sfârşit, le-a apus steaua! O să facem o mare curăţenie!»

Larma uliţei vine uneori în valuri şi bate în geamurile redacţiei.

Sluga explică:

— Huiduiesc pe câte unul de-al guvernului care-a cutezat să intre în mulţime. Pe vreo trei i-am văzut fugind fără pălărie, domnişorule Marine. Sunt porniţi oamenii straşnic! O scânteie - şi s-aprinde!

— Las să se-aprindă, Toadere, că până nu va arde cu pârjol nu va fi bine în ţara asta! Până când să mai tot suferim? Până când gunoaiele să meargă în frunte? Las1 să iasă bobotaie! Pentru ce-am scris eu, patru ani, cu cerneală de sânge, din durerea poporului, a democraţiei române integrale?

— De, domnişorule, e lesne să zici din gură! Da' dacă s-aprinde, până unde arde?

Redactorul Marin zbiceşte halba şi, întinzând paharul slugii, zice cu însufleţire:

— Să ardă tot Tot ce-i putred 1 Tot ce-i tiranie şi lipsă de libertăţi cetăţeneşti! Scrum să ajungă, ca şoarecii din gireada de grâu aprinsă, toţi care nu cred şi nu urmează sfântul nostru program!

— Să ardă, nu zic ba, da' cine-l stinge, focul, pârlolul? mai întreabă sluga, pe care nu-l lasă inima să plece nelămurit.

Redactorul rămâne o clipă mut, mirat, neavând niciun răspuns Cum cine-l stinge? Dar de ce să-l stingă? La - să ardă! Ba nu! Simte că întrebarea nu-i absurdă. Ba chiar e cu foarte mult miez. Da, asta e, cine-l stinge? Deodată, ducând degetul la frunte, se luminează:

— Avem noi pompierul nostru, Toadere. Șeful nostru iubit și marele nostru comandant, Ilie Berbecaru, în fruntea trupei lui de pompieri: partidul nostru.

— O fi, da' pot arde și ei, dacă s-aprinde țara!

— Nu fi prost, Toadere! Nu ți-am spus că arde numai ce-i putred, adică păcătoșii, dușmanii noștri din fostul guvern și colaboratorii lui?

Sluga se întristează deodată.

— Se vede, domnișorule, că n-ai văzut niciodată arzând o pădure. Se topecs nu numai buturugile, ci și stejarii verzi!

— Și, după o pauză: Da' dacă nu cade guvernul, dacă-i drept ce spun ai care vând gazetele străine? Ai noștri se răped acum cu vorba și cu pumnul în dușman... dar mâne o să-i ducă la poliție. Ce-o să mai mânce acolo... măiculiță Doamne!

— Absurd! Absurd! mai spune redactorul și pune telefonul la ureche.

Toader iese să aducă nu mai știe al câtelea pahar de bere. El băuse cinci țuici. Îl cinstea secretarul de redacție și pe el; drept însă că nu la fiecare pahar de bere pe care-l aduce. Uneori domnul secretar e în mare discuție cu cetățenii de la alte mese.

Pe secretar îl cheamă Ion Marele, deși-i mic și ușor cât un snop de paie. Are ochi și mișcări iuți, de veveriță. Și un glas strident, pătrunzător, ca de aramă.

Abia coborâse în berărie, abia-și muiase buzele arse în spuma deasă ce încununa lichidul auriu, când un chelnăr se apropiase ușurel de masă.

— Domnule secretar, sunteți poftiți pân-afară. Un

domn spune că trăbă să vorbească imediat cu dumneata. Zice că a voit să urce la redacție, da' sluga i-a spus că ești aici.

Ion Marele întinse urechea.

— Îl cunoști?

— Nu.

— L-ai mai văzut?

— Nu.

— Cine poate fi, domnule, să nu pot bea în tihnă un pahar de bere? Poftește-l aici.

— Am vrut să-l conduc, dar n-a voit. A oprit o cameră la hotel și vă așteaptă acolo.

Marele schimbă o privire cu reporterul.

— Cred că e bine să mergi, zise cel din urmă, cu privirea plină de înțelesuri.

În oameră îl aștepta un lungan pe care îl zărise, când și când, prin oraș. Om între două vârste, ras, cu multe linii aspre pe față. Grumazul lung, subțire, purta un cap mic, rotund, de pisică, iar capul, o păreche de ochi sfredelitori. Era destul de bine îmbrăcat, iar pe un scaun odihnea un pardesiu căptușit cu mătase. Ion Marele îl recunoscuse după grumaz. Da, l-a mai văzut! I-a sărit în ochi tipul din pricina subrezeniei aceleia a grumazului.

— Te rog să mă ierți, domnule secretar de redacție, că te-am. plgat să vii aici. Te rog să mă lămurești: în lipsa directorului, cine răspunde pentru ediție? Nu dumneata, Ion Marele?

Lui Ion Marele îi sări țandăra. Cum îndrăznește să-l întrebe așa ceva un necunoscut? Și glasul lui strident străbătu prin ușa închisă:

— Domnule, cum îți permiți? Nu știu cine ești, și pretinzi să-ți dezvăluiesc secrete redacționale. Iată unde am ajuns cu un regim păcătos și dictatorial! S-au dus dracului libertățile cetățenești.

În loc de răspuns, lunganul îi întinse un carnet. În fotografie era el, deșiratul. Hm! Astfel de tipuri are Siguranța Generală a Statului?

Secretarul de redacție simți, totuși, un fior în fața

autorității.

— Domnule, zise, nu înțeleg rostul întrebării dumneavoastră. Pe frontispiciul gazetei, lângă numele directorului, e pus și numele redactorului răspunzător.

— Da, numai că acest redactor responsabil e inexistent, răspunse ironic străinul.

— Cum poți arunca, domnule, o asemenea calomnie? Crezi că la noi gazetăria e iresponsabilă, ca la București? Acolo nu se indică redactorul răspunzător, ba apar gazete care n-au niciun nume și nici măcar indicația tipografiei unde apar. De! Noi suntem mai legalști, mai proști, cum spuneți dumneavoastră.

— Să-mi dați.: yol-;! Vasile; Oștiea; cereri /resppnșaiiil cu numele, la, *yiatra veche*, e în realitate portar la un cămin. Știu, regimul trecut l-a numit, adică al dumneavoastră, sublinie lunganul. Doar nu vei pretinde că un portar răspunde moral pentru ceea ce se scrie într-o gazetă de partid! Iar eu am mandat să aflu cine a pus la cale mistificarea asta. Cine e răspunzător de ediția specială? — „A, n-are de ce săpi fie frică! Eu nu-s de la poliție, eu... ai văzut! Eu adun informații. Atât!

— Vorbeați de mandat!

— Da. L-am primit acum un sfert de ceas.

— De la cine, domnule?

— Direct de la ministrul de Interne.

Ion Marele izbucni în hohote de râs tot așa de stridente ca și vocea lui.

— Dar nu avem în clipa asta ministru de Interne, iubite domnule inspector! Și nu știu dacă titlul acesta ți-l voi mai putea da și mâne.

Deșiratul se lungi și mai mult, crescă până-n tavan, zâmbi ironic și zise:

— Ediția dumneavoastră specială e o alarmă primejdioasă, fiindcă știrea ce-o dați e falsă.

Secretarul făcu un pas înapoi și iar izbucni în râs.

— Să fii dumneata sănătos, cu guvern cu tot! Nu-l va durea mai mult capul de soarta țării.

— Voim să știm cine răspunde. Directorul nu-i acasă.

Răspunzi dumneata?

Ion Marele se-nalța pe tălpi și răspunse hotărât:

— Răspund, domnule! Eu am primit știrea, eu am redactat textul. Se-nțelege că răspund!

— Bine. Mersi. Atât voiam să știu. Mulțumirile mele

— Desigur că răspund! Noi avem curajul faptelor, domnule, noi nu ne ascundem. Desigur că nu portarul Vasile Oanea a sens.

Secretarul se înfierbântase și exagera. Partea cea mai mare a textului «specialei» o scrisese redactorul politic, Marin. Era specialitatea lui să caracterizeze astfel de evenimente. Dar Ion Marele își luase toată răspunderea, cu însuflețire: nu credea un cuvânt din ce-i spusese străinul. Guvernul căzuse, cu siguranță. El știa amănunte pe care nu le știa niciunul din ceilalți redactori... Directorul *Vetrei vechi*, Ilarie Zopârțan, părăsise orașul Zăvorâți la ordinul direct, telefonic, al șefului, al domnului Ilie Berbecaru. Acesta, la rândul lui, fusese chemat din Zăvorâți la Brașov de către domnul Niculae Marinescu, ștafeta secretă a partidului. Era lucru știut că șeful nu se deplasează decât în pragul marilor evenimente. Iar Zopârțan, îndată ce-a ajuns la Brașov și a luat contact cu cei doi șefi, i-a telefonat lui Ion Marele: «Venim în 24 de ore».

Și, iată, au venit mai curând! În douăsprezece. Ce crede lumea?! Ce crede inspectorul ăsta?! Că «specialas-a născut din creierul lui, aici, în redacție? Lumea nu cunoaște antecedentele! Nu cunoaște felul de a se informa al lui Zopârțan-Ehei! El e mâna dreaptă a șefului. La alegeri va fi pus cap de listă. Om serios, domnule! «Cum nu mi-aș lua răspunderea și-apoi, ce? Nu avem asigurată, prin constituție, libertatea presei? N-am eu drept, domnule, să scriu ce vreau, să public ce-mi place, ce cred că-i folositor, în gazeta mea? Portarul de la cămin e pus responsabil pentru alte daraveri. Presa de azi reprezintă teribile fronturi de luptă – dacă vrei să știi, domnul meu. Și pot să vină cazuri când cineva trăbă să înfunde pușcăria. Și-atunci, să intre Zopârțan? Sau eu? Sau

redactorul politic, Marin? Dar atunci cine să scrie gazeta? Cine să mai lupte pentru popor, constituție și democrație? Da! Da! Spun aceste lucruri, domnule, pentru că dumneata ai voit să faci o aluzie. O aluzie că ținem redactor responsabil pe un analfabet... Apoi, da, îl ținem, nu fără voia lui de-a se jertfi pentru semeni, pentru păcatele voastre. Că dacă ați respecta constituția, nu am avea nevoie de el. Nu s-ar putea pune problema închisorii, fiindcă libertatea presei e recunoscută de constituția noastră.»

Ion Marele reveni în berărie monologând mereu și îndată sorbi berea care - spre regretul lui - își pierduse spuma.

— N-a fost ce-ai crezut tu!

— Da' ce? Întrebă surprins reporterul.

— Un ăla de la Siguranța Generală, un inspector.

?!

— M-am mirat și eu, ba chiar m-am revoltat. Cum de se amestecă? Cum? Păi, dacă e dictatură!

— Și ce voia?

— Să știe cine răspunde pentru ediția specială

?!

— Da! spunea că știrea nu e adevărată și că noi alarmăm lumea. Vulpe bătrână, dumnealui! A voit să mă prindă, să surprindă la mine o mișcare de batere în retragere. El voia să vadă dacă știrea e adevărată ori ba. Vezi bine, nu-i convine căderea guvernului. Știi și tu cum îi schimbă și-i mută și pe ei, la fiecă schimbare de guvern. Dar când a văzut că-mi iau întreaga răspundere, a pălit și a plecat cu coada-între picioare.

Dar Ion Marele și reporterul nu putură bea în liniște, nici nu putură să intre în discuția unor chestiuni care deveniseră arzător de actuale, odată cu căderea guvernului. Era ceva de pus la cale în legătură cu reorganizarea redacției. Lumea îi năpădi și pe ei ca și pe redactorul politic, Marin. Unii se mulțumeau cu o confirmare verbală a știrii din ediție. Alții erau mai pretențioși: cereau amănunte. Pretindeau să li se arate

lista ministerială. Alții aduceau astfel de liste, compuse de ei, și pretindeau secretarului de redacție să le confirme... Se arătau din când în când și adversari politici. Aceștia le aruncau celor doi gazetari priviri împungace și se așezau, gânditori, la o masă izolată. Unii, însă, trecând pe lângă masa lor, le aruncau ofense:

— Uzină de minciuni! Asta a fost gazeta voastră, de când s-a ivit: batjocora presei românești provinciale.

— Nu știți scrie despre altceva, pârlitilor? În fiecare zi: Criză de guvern! Cade guvernul!

— Pasărea mălai visează, și porcul, ghindă-Ion Marele era un temperament sangvinic. Nu putea suporta ofensele. Glasul lui strident umplea berăria. Răspundea tuturor cu duh și curaj. Nu le rămânea dator.

Dacă se întâmpla ca vreun grup de potrivnici să izbucnească în hohote de râs, văzându-l ce importanță își dă, și, mai ales, de glasul lui, secretarul de redacție se urca în picioare pe scaunul pe care ședea și, gesticulând larg, repede și aprins, țipa și mai asurzitor:

— Nu veți reuși să suprimați adevărul! Guvernul a căzut și nu mai învie 1 Eu știu tot! Știu antecedente, cunosc amănunte. O să le vedeți în ediția de mine. Acum sunt încă secrete.

— Ce antecedente? Ce amănunte? i se răspundea dintr-un colț sau altul, abia răzbătând însă întrebările prin aplauzele care urmau după izbucnirile lui Ion Marele. Erau ale partizanilor, și aceștia formau acum marea majoritate și în berărie, și afară, în stradă.

În perioadele de liniște, secretarul de redacție se apleca la urechea reporterului:

— Spui că ai auzit vorbindu-se și de Marin?

Știu că cel puțin cinci membri din comitetul provincial se gândesc la el. Spun că are mult simț politic și o mare putere combativă.

— Cinci?! Da' mie mi-a făgăduit însuși directorul Zopârțan că voi fi urmaș! Asta nu numai pentru că se încrede în destoinicia mea, ci și pentru munca uriașă ce am depus-o de patru ani la gazetă. Marin, ce? Marin își

scrie reportajul lui politic, dă situația zilnică... Nu zic, e băiat bun, are condei. E și mai în vârstă ca mine, cu un an. E acasă în specialitatea lui... Dar eu trăbă să mă pricep la toate. Știe directorul de câte ori am scris singur gazeta. Știe cât am lucrat în locul lui. Că și tu știi: De pe partea lui Zopârțan, poate trece și săptămâna fără să apară gazeta, că nu ne trimite niciun manuscris.

Asta-i lege la el, de-i acasă, de nu-i acasă. Și tu știi că mai mult nu-i acasă. Nu-l acuz: E datoria lui să se informeze, să țină legăturile cu partidul și să ne dea zilnic ordinele de atac. Cred că chiar așa trăbă să fie un director. Dar el știe cât am lucrat eu, și chiar în locul lui. Eu, domnule, fie că e vorba de-un articol de politică externă, fie de unul financiar-economic, nu mă-ncurc. Da' Marin n-a scris politică externă în viața lui.

— Nici eu nu cred că-l vor numi pe el. Cei cinci membri din comitetul provincial, se știe, sunt dintre aderenții casierului general al partidului, iar Marin, cu asta, e înrudit. De departe, e-adevărat, dar înrudit...

— Ei, înrudit! Așa, de la Adam...

Ion Marele spuse cu ușurință cuvintele, dar greutatea lor o simți în piept. Era singurul argument de care se temea și el, în succesiunea la directoratul gazetei *Vatra veche*. E adevărat, într-o organizație democratică trebuie să tragă în cumpănă meritul. Dar el știe, din guvernările trecute ale lui Ilie Berbecaru, că, la putere, are mare trecere în partid nemoștenia. Iar el nu era înrudit cu niciunul dintre grangurii cei mari!

— E combativ! Spun unii membri ai partidului că Marin e combativ! Dar eu nu-s? Nu eu am scris articolele cele mai tari, mai substanțiale împotriva guvernului? Știi și tu, ca și mine. Marin, de nu zic, e băiat bun, da' mai mult se răpede, mai mult se dă la om, decât combate.

— Adevărat, șopti reporterul.

— Iar la guvern fiind, ce nevoie e să le dai la om? La guvern, domnule, gazeta nu face operă de opoziție, nu combate. Pe cine să combată? Să se combată pe sine însăși? La guvern, ziarul partidului trăbă să lumineze

massele, să facă o propagandă patriotică, naționalistă, să pretindă solidaritatea, strângerea rândurilor, disciplină. Să secundeze guvernul în opera de creație, de realizări. Să arate, cu toată liniștea și seriozitatea, ceea ce se face, să popularizeze, cum s-ar zice, opera de guvernare. Și, pentru o țintă ca asta, e bun Marin?

— Adevărat! Nu-i bun. El e prea răpezit, cum ai spus.

— Spirit combativ! Dar de spirit combativ am avut nevoie în opoziție. N-am putut scrie cu agheasmă, când eram departe de putere. Și puterea însămnăză răspundere, domnule. Da! Va trebui să ne războim și cu «tacurile opoziției! Dar cum? Numai pentru a o înversuna? Nici poveste! Una din două: războirea va fi sau pentru a-i dovedi minciunile și a o distruge, sau pentru a o îmblânzi. Acum, spune și tu, e potrivit un om ca Marin pentru aceste două țeluri?

— Nu-i potrivit. Are vorbe mari, dar e superficial. Nu judecă logic. Însă nu trăbă să ne alarmăm. Mai este și o altă posibilitate.

Ion Marele făcu ochii mari.

— Acea de-a rămâne domnul Ilarie Zopârțan și pe mai departe directorul gazetei.

— Nu. Eu sunt precis informat că-l pun cap de listă.

— Îl pun. Da' vorba e să rămână și director la ziar.

— A, nu cred! Partidul nostru, care a votat legea cumulului?! Șeful nostru?! Nu! Mergi prea departe cu presupunerile.

Vasile Perja reporterul cel de pe ultima treaptă a redacției, dar cel mai în vârstă, un student întârziat, păru jignit.

— Te rog! Eu nu umblu cu presupuneri! Dacă reportajele mele erau presupuneri, v-aș fi dat până acum gazeta peste cap. Eu dețin informații precise. Anturajul domnului președinte Ilie Berbecaru e pentru soluția aceasta: Zopârțan – director de gazetă și deputat. Ș-apoi, e lucru știut: anturajul șefului nu gândește și nu vorbește decât ceea ce sugerează domnul Ilie Berbecaru. Așa că eu unul sunt sigur că e zadarnică discuția în jurul acestei

probleme. Ea e rezolvată, așa cum a fost hotărâtă creația succesivă a lumii în însăși ideea Ziditorului-Reporterul adaose această sentință aducându-și aminte de un curs de filosofie ascultat pe vremuri la universitate.

Ion Marele nu mai răspunse. Căzu pe gânduri grele. Directorul Zopârțan era nepot de văr de-al treilea cu șeful. Secretarul de i-edacție știa acest secret public. Dar el se întemeia, în râvna lui pentru directorat, pe principiile austere ale lui Ilie Berbecaru. Putea el, sub guvernarea căruia s-a votat legea cumulului - ori s-a completat sub guvernarea lui, tot un drac este - să-l facă cumulard pe Ilarie Zopârțan? Însă, dacă anturajul lui vorbește așa - ce anturaj, domnule, o adevărată camarilă! - s-a isprăvit! Nu va ajunge director!

Amărăciunea acestei constatări trebuia numaidecât înecată în bere. Și Ion Marele, tăcut, sorbi din două șluguri halba de pe masă.

Buna dispoziție părea că i se risipește. Pe nou-veniții care se interesau mereu de amănuntele căderii guvernului, îi repezea. Pe rarii inși care făceau haz de - specială» și nu credeau în schimbarea de regim, nu-i mai auzea... Dracu' l-a pus să-i declare inspectorului aceuia de la Siguranță că-și ia întreaga răspundere? Parcă, parcă... ar dori ca știrea să nu mai fie adevărată... Mă rog, dacă-i vorba să se schimbe numai oamenii, dar nu și moravurile, de ce să mai cadă guvernele?

Rămase tăcut, multă vreme, în larma berăriei, bând cu sete, cu deznădejde parcă, lichidul auriu, încununat cu guler alb de zăpadă. Vasile Perja, reporterul, nu se impacienta de tăcerea lui. Lui Perja îi plăcea să tacă. Și să bea în tăcere. Era închis din fire, înclinat spre melancolie Mai ales după ce trecuseră anii și nu ajunsese să-și dea decât două examene. Era tăcut, dar loine informat: om serios. Se gândea, spera că poate va ieși din ei un gazetar de marcă.

— Schimbări tot vor fi, ridică el glasul într-o târziu. Vor mai aduce trei redactori noi. Mi se pare că Zopârțan i-a și angajat la București. Pe urmă, cererile noastre,

respinse pân-acum: urcarea salariilor. De tine e vorba să întri și în consiliul comunal. Adică în comisia interimară, până la alegeri, și pe urmă în consiliu.

Ion Marele se smulse subit din toropeala lui. A auzit Perja de-o astfel de combinație? Și de la cine?

— Tot din anturajul șefului. Se spune că ai adus servicii bune gazetei, și prin ea partidului. Pe urmă, recunosc și ei – adică vorba vine că recunosc ei, recunoaște șeful – că pe viitor directorul, fiind și deputat, va lipsi și mai mult din redacție. Și că povara va cădea mai întâi pe umerii tăi, omul cel mai vechi la gazetă. De aceea vor mai aduce încă } trei puteri. Ne vor mări salariile, iar tu – și în consiliu. E bine, nu? E un partid care se îngrijește de gazetarii lui, de doctrinari!

Ion Marele nu răspunse îndată. Dar la întrebările ce i le puneau acum nou-veniții, răspundea iarăși cu însuflețire și cu certitudine, și pe cei ce vorbeau de minciună îi apostrofa, suindu-se iarăși pe scaun. Glasul lui tare, strident, umplea iarăși berăria.

Da, poate ar fi mai bine așa! Să intre în consiliu! Asta e un post de încredere, o treaptă în ascensiunea politică. **Zopârțan**, sub guvernarea trecută, n-a fost și el consilier comunal, deși era nepotul lui Berbecaru?

— Ce spui? Nu-ți convine? Întrebă uitându-se în altă parte Vasile Perja.

— Ba-mi convine! Da' să vecâem întâi...

— Ce să vedem? Ce să vezi? Dacă-ți spun eu!... Informația o dețin de la avocatul Traian Marcu.

— A, de la avocat? Chiar din gura lui?

— Păi, ce crezi? Mă iau eu după gura altora din anturaj? Ceilalți, de obicei, mai măresc ori mai micesc lucrurile pe care li le spune Marcu. Da' șefu' prin asta vorbește autentic.

— Adevărat! Știu și eu! Cunosc!

— Așadar, lucru hotărât! Să-mi dai voie, domnule consilier comunal, să închin în sănătatea și norocul dumatăle. Vivat!

Și reporterul se ridică și ciocni – foarte serios – halba

cu Ion Marele.

— Mulțămesc! Dac-ai auzit chiar din gura lui Traian Marcu! Și, demult?

— Cum demult?

— Vreau să spun: s-au făcut aranjamentele astea acum, în ultimele două-trei zile? Când ai auzit?

— Azi-dimineață!

— Așadar știau!

— Ce să știe?

— Că azi se va prăbuși putregaiul.

— Așa se pare. De altfel, ți-am spus: în mintea, în ideea șefului stă gata de realizat întreg planul, cum a stat în ideea divină creațiunea. Dar nu-l comunică decât intimului.

— Lui Traian Marcu?

— Lui. Și de-aceea, sii mai bem o halbă în cinstea adaosului de salar: trei mii lunar, tu; una jumătate, eu.

— C'e comédie! Până aici s-a ajuns? Până la amănunte? Atunci nu mai poate fi îndoială. E adevărat.

— Leafa ne crește de la instalarea noului guvern.

— Adică de mine?

— Dacă se va instala mâne...

— Cum? Mai poate fi vreun dubiu, vreau să spun, o primejdie?

— Primejdie nu, dar de la darea unei însărcinări până la depunerea jurământului, până la instalare, mai este.

— Adevărat! Mă temeam să nu ai vreun dubiu cu privire la știrea căderii.

— Cum să am?! Știrea, adevărat, nu se datorează reportajului meu. Dar e trimisă de director. Nu mă îndoiesc. Așadar, în cinstea sporului de salar!

Ciocniră, băură, oțtară. Parcă de-o ușurare.

Ion Marele îl admira, în sinea lui, pe reporter. Îl admirase întotdeauna. Făcea minimate servicii gazetei. Nimeni nu știa cum și când se informează. Dar reportajele lui erau totdeauna solide. O să facă, în scurtă vreme, carieră în gazetărie! Iată, de-o pildă, informațiile de-acum. Da, îi era recunoscător pentru informațiile de-acum.

Și, liniștindu-se din partea persoanei sale, îi veni cheful să se gândească și la soarta țării: Pe ale cui mână va fi dată? Cine va face parte din guvern? Circulau liste. Desigur, toate aveau în frunte pe domnul Ilie Berbecaru, ca președinte de consiliu, dar afară de încă trei nume, ceilalți candidați difereau de la o listă la alta.

Reporterul Vasile Perja zâmbi cu superioritate când secretarul de redacție îi spuse ce liste ministeriale circulă în public.

— De circulat, circulă, cred și eu. Nu mă pot pronunța. Un singur lucru știu: lista noilor miniștri va fi o mare surpriză pentru toată lumea.

— Și pentru partid?

— Pentru partid, mai ales, spuse cu seriozitate reporterul.

— Ei, se vede că tot ai aflat ceva! De la intimul șefului?

— Aș, n-am aflat nimic. Domnul Traian Marcu, subț acest raport, e plin de mister. Și de-aici trag eu concluzia că va fi o mare surpriză. Numai președintele de consiliu e sigur până acum. Mi se pare că numărul miniștrilor ardeleni va spori.

— E o dorință generală, la noi. Șeful a putut să o cunoască în cei aproape patru ani de opoziție. În ultima noastră guvernare n-am avut decât doi plini. Așa nu mai merge! Ce folos să venim la putere dacă în fruntea departamentelor sunt numai oameni care nu cunosc nevoile provinciilor? Dar... serios! N-a făcut nicio aluzie Traian Marcu?

— Niciuna.

— Poate că nici șeful nu s-a fixat încă!

Reporterul surâse iar cu superioritate.

— Aș! Eu cred că s-a fixat încă din timpul ultimei guvernări. De-atunci știa pe cine nu va mai pune pe listă, când va veni iar. Sunt, dragă domnule secretar, oameni care i-au scos sufletul în guvernarea trecută. Și tu știi că șeful nu iartă. Pot ei acum să se gudure în jurul lui. Nici cu coada ochiului nu se mai uită la ei.

— Da' mă surprinde că în toate listele pe care le-am văzut e numele lui Dobreanu. După câte știu, tipul ăsta i-a făcut multe mizerii în guvernarea trecută. Ba, odată, era vorba să-l excludă și din partid.

— De, știu eu! Nime nu poate ști lista adevărată, care însă, desigur, e fixată demult în mintea șefului. Dacă nu a comunicat-o nici lui Traian Marcu, se pare că șeful are motive grave. Surpriza va fi, fără îndoială, senzațională. Altfel, aflu eu ceva până acum. M-au întrebat și pe mine câțiva gazetari minoritari, aducându-mi liste. Le-am răspuns tuturor; «Apocrifel Simple combinații!»

— Se schimbă și la Finanțe? întrebă iritat Ion Marele. Dar reporterul Perja nu mai răspunse. Și băură iar.

Ediția specialii a ziarului *Vatra veche* avu cel mai adânc răsunet la clubul partidului din Zăvorâți. Telefonul redacției, zarva străzii, zumzetul berăriei – treacă-meargă! Dar la club se adunase și se înghesuia lumea de să se omoare om pe om, nu alta! Cele trei camere de la etaj, scările, sala, curtea, strada din față, gemeau de oameni. Cetățenii stăteau striviți ca sardelele în cutie. La lozincile ce veneau de sus, «Ura!» și «Jos cu ei! urlau în neștire toate aceste gâtlejuri încordate, care sprijineau capete crispate de atente, deși nu auzeau nimic din vorbirile ce se țineau în una din cele trei camere de sus. Numai lozincile treceau de la om la om, în jos pe scări, în săliță, în curte, în stradă. Când se mișca unul, se mișca marea întreagă de capete.

E adevărat că niciuna din cele trei camere de club nu cuprindea mai mult de treizeci-patruzeci de inși; ca scările erau înguste, încât de-a latul nu se puteau strâmtora mai mult de trei cetățeni; e adevărat că sălița era numai de șase metri pe unu, iar curtea, mucedă și râncedă, de șase pe șapte metri. Dar cu prilejul întrunirilor, când se putea vedea o mulțime ca aceasta, gazeta *Vatra veche* aprecia numărul cetățenilor, «fără nicio exagerare, la cinci mii de oameni». Mai era, desigur, strada de dinaintea clubului. Dar aceasta nu era decât o hudiță cu trotuare de-o jumătate de metru.

Sluga, Toader, nu mințise când îi spusese redactorului Marin, condamnat să nu se miște de lângă telefon, că ce-i la club e o nebunie. Asemenea înghesuială nu se mai pomenise la nicio adunare.

Sosiseră ca la poruncă, puși pe fugă de ediția specială. Nimeni nu-i convocase pe cetățeni, pe membrii partidului. Dar ei alergaseră instinctiv, și se aruncaseră pe poarta clubului cum se aruncă naufragiații în bărcile de salvare. Sau cum se adunau pe vremuri credincioșii în biserică, în vreme de primejdii mari, când năvăleau turcii ori tătarii.

Bucuria, entuziasmul îi îngrămădea pe poarta clubului? Nu păreau veseli, ci mai degrabă încruntați, fiecare cu gândul lui; ori parcă și mai mult: cu teama lui. Toți ar fi dorit să fie cei dintâi, să ajungă, dacă «e poate, chiar în camera mai mare în care era șeful și comitetul local, sau cel puțin în cele două camere vecine.

Cei înțepeniți în hudiță se uitau cu jind la cei din curte; aceștia priveau urât la cei de pe scări și slobozeau câte o înjurătură. Cei de pe scări se îmbulzeau în cei din coridor, iar aceștia aruncau priviri ucigătoare celor din cele trei camere, dar mai ales celor din odaia cu șefii locali, unde se țineau vorbirile.

Toată lumea dorea să se ia act de prezența lor, de râvna cu care au alergat, pentru a nu fi uitați la împărțirea pinii.

Căderea guvernului era un eveniment de bucurie, de ușurare, desigur. Toată lumea a răsuflat ușurată, în prima clipă. Dar, în a doua, fiecare s-a simțit încordat ca un arc: va dobândi ceea ce dorește? Se va alege cu ceva din schimbarea de guvern?

O îngrijorare adâncă pusese stăpânire pe cetățenii din Zăvorâți, care jurau pe programul partidului și pe numele domnului Ilie Berbecaru.

Acum nu se mai putea face nimic! Nimeni nu mai putea să-și câștige un loc mai bun. Fiecare era fixat pe pământul de sub tălpile picioarelor sale. Nu un om n-ar mai fi putut străbate din stradă în curte, din curte pej

scări, de pe scări pe săliță, de-acolo în cele trei camere; dar nici măcar o suveică n-ar mai fi putut face o astfel de minune.

Taberele se fixaseră așa, cu un ceas înainte, după ce le străbătuse avocatul Petru Bumbea, președintele clubului și al organizației locale, însoțit de statul său major, în număr de doisprezece, după numărul sfinților apostoli.

A fost o dandana întreagă cu adunarea lor la club!

Domnul președinte Bumbea se sfătuia, în liniște și-n taină cu consilierii săi, în locuința sa particulară din ulița Grădinilor – o stradă dosnică și liniștită. În zece minute de la apariția «specialei», sosiseră toți cei doisprezece, unii cu mașina, alții cu trăsura, alții cu fuga – fiecare cu ce-a apucat.

Domnul Bumbea nu-i convocase, dar ei erau învățați – și la bine și la rău –, cât ce se dădea semnalul, să-se adune în jurul președintelui, așa cum se adună găinile când cârâie cocoșul a primejdie.

Se sfătuiau în taină mare, comentând nu evenimentul, ci lămurindu-se și hotărând rostul fiecăruia sub viitoarea guvernare.

Deși erau numai doisprezece, fără președinte, înțelegerea nu părea ușoară.

Domnul președinte al organizației locale îi salutase în scurte cuvinte, pline de însuflețire și devotament față de partid, aducând mari elogii șefului, domnului prim-ministru Ilie Berbecaru. El sfârșise în aplauzele generale, bătute din douăsprezece părechi de palme, în vreme ce toți se ridicau în picioare:

— Domnilor și fraților! Să mulțămim cerului că ne-a izbăvit, în sfârșit, de sectarii aceștia politici, care au dus țara de răpă. De-acum democrația și drepturile poporului vor stăpâni ca la ele acasă. Sectarismul orb, care a caracterizat regim. ul prăbușit, și care de aproape patru ani ne-a pus pe drumuri, pe cei mai buni fii ai țării și membri ai partidului nostru, și-a frânt pentru veci grumajii. Dreptate pentru toți, democrație, legalitate! Ura pentru domnul Ilie Berbecaru! Ura!

Avocatul Vasile Cârje ținuse să completeze cuvintele lui Bumbea, spunând:

— Da, mulțămită ceriului, am scăpat! Dar să nu uităm nicio clipă că prăbușirea se datorează mai ales nouă, celui mai tare, ba pot zice singurul partid de opoziție, care am fost mereu la datorie, deschizând ochii națiunii asupra nenorocirii ce s-a abătut asupra țării odată cu instalarea la putere a guvernului Pogonescu. Din clipa instalării și până la cădere, n-a trecut o zi, un ceas, fără ca noi să nu-i arătăm poporului primejdia în care trăiește, care-l amenință. Țara trăbă să ne fie recunoscătoare.

Comitetul aprobase cu alt ropot de aplauze. Apoi începuse consfătuirea. Nici prin gând nu le trecea că în aceste clipe locul lor era la club, unde se adunau, strivindu-se, partizanii. Eli știa, din experiență, că toate lucrurile mari, toate hotărârile, le luau aici, în locuința președintelui local, în taina și intimitate. La club mergeau numai după ce cădeau de acord asupra tuturor chestiunilor.

Era aproape definitiv stabilită lista candidaților pentru Cameră și Senat, când deodată se ridică avocatul Cârje, un om de vârstă, statură și inteligență mijlocie, cu obrajii buhăiți de băutură și cu o largă chelie pământie, care părea mai degrabă opera coaforului decât a naturii, și zise:

— Bine, iubiți colegi! Eu n-o să mă supăr că mă treceți de la Cameră la Senat. Adevărat, așa de bătrân nu mă simțeam, clar, în sfârșit! Buna armonie să trăiască! Însă bag de seamă că am făcut socoteala fără birtaș.

— Cum fără birtaș?! se miră Petru Bumbea.

— N-am întrebat, nu avem aprobarea șefului.

— Dar, bine, la alegerile trecute n-am purces tot așa? Șeful n-a fost mulțămit că i-am prezentat lista gata, spre mulțămirea tuturor?

— De, atunci luptam în opoziție.

— Și care-i deosebirea?

Vasile Cârje făcu ochii mari, zâmbi și zise:

— Deosebire este, și încă mare! Cred că nu-i bine să

ne pripim. Iată, eu am auzit, din izvor autentic, că directorul gazetei *Vatra veche* va fi cap de listă în județul nostru.

Cap de listă se fixase, c-o jumătate de ceas înainte, în aplauzele unanime – cum era și firesc de altfel –, președintele organizației locale, domnul Petru Bumbea.

Acesta păli, dar nu spuse niciun cuvânt.

— De-aceea zic, să nu ne grăbim. Deci pe capul de listă de la Cameră nu putem conta.

— Dar de unde ai informația? izbuti să-l întrebe cel uzurpat.

— Regret! Nu pot să spun. Dar e sigură, zâmbi Cârje.

— Ei, zvonuri; combinații! Știm noi câte lucrături se pun la cale cu prilejul alcătuirii listelor! izbucni, roșu ca racul, președintele local, zicându-și în sinea sa: – «Moare că l-am trecut la Senat, ramolitul!»

Avocatul Vasile Cârje deveni deodată foarte serios și, luând un aer conspirativ, zise:

— Ați întâlnit careva de curând pe Traian Marcu?

Tovarășii se gândiră un răstimp. Nu! De câteva zile nu-l văzuse nimeni.

— Ei bine! Intimul șefului a dat celor din jurul său, știți voi, camarilei, să-nțeleagă că vor fi schimbări, că Ilarie Zopârțan va fi cap de listă, și încă aici, acasă.

— Pe onoarea ta?

— Pe onoare!

Cei prezenți, în frunte cu Bumbea, înțeleseseră că nu-i de glumit. Ilotăriră să porceadă la o nouă alcătuire, cu Bumbea pe locul al doilea la Cameră.

Acum începu neînțelegerea și cearta. Unul rămase fără loc. Alții, care ajunseră cu câte-un loc mai spre coadă, protestară. Cel din locul al cincilea, penultimul, pretinse să fie pus la Senat, în locul lui Cârje. Alții se propuneau pentru primărie, pentru consiliul județean și comunal.

Cârje se făcu a nu mai auzi că se discută candidatura lui în Senat și adaose:

— Mai încet, mai încet, domnilor! încă nu am avut onoarea să vă spun tot ce-am auzit din imediata apropiere

a lui Traian Marcu. E vorba să se păstreze, în fiecare județ, câte un loc bun pentru persoane marcante e! în comitetul executiv central, care nu sunt prezenți ei; e organizații.

Neînțelegerea și cearta izbucni acum cu și mai mare putere.

— Dacă-i vorba să păstrăm două locuri, bune pentru alții, unde dracu' ajungem noi? La guvei n suntem noi, dar și opoziția ia, de obicei, un loc în Cameră. O să rămânem pe dinafară.

— Nu! Vom protesta! Dictatură nu suferim! Nu, călcarea drepturilor câștigate nu o admitem!

— Da' cum? Chiar de la noi să ia două mandate domnii de la centru?! De la noi, care am fost inima luptei de opoziție?! Care ara jertfit pentru adunări, care am girat sute de mii pentru gazetă?! Nu se poate, domnilor! Trăbă să ne solidarizăm și să nu admitem.

— Și pentru ce-ar trece Căpățână și Moldovan înaintea mea? Pentru ce să mă mulțănesc eu cu locul al cincilea? Nu-l poți lua dumneata? Sau dumnealui? Sau dumnealui?

Și vorbitorul, agitat, întindea arătătorul când spre un coleg, când spre celălalt.

Nici pomeneală nu mai era de consfătuire în taină. Larma creștea mereu. Glasurile se încrucișau tot mai răgușite. Frunțile se încrețeau, obraji se învinețeau, și ochii adunaseră din ascunzișurile, din adâncurile subconștientului, priviri de ură și de răzbunare. Încă puțin și, din prieteni cum fuseseră, ar fi devenit dușmani pe viață, dacă dintr-odată nu s-ar fi auzit tropot greu și îndesat pe coridor, ș-apoi bătăi zdravene în ușa încuiată.

— Domnule președinte!

— Pretine Bumbea!

— Deschide mai repede, că-i sfârșitul lumii!

Se auzea larmă clocotitoare în coridor.

— De-un ceas - te-așteaptă - lumea, iubite! Nu mai are răbdare, te reclamă la club.

— Suntem în delegație! Peste treizeci! Deschide! Ori spargem ușa și te răpim.

Cei dinlăuntru se priviră, se liniștiră. Își făcură semne, nemulțumiți. Nu le venea la socoteală să-i surprindă în consfătuire intimă.

Pentru Bumbea le făcu semn să tacă, în vreme ce se apropie de ușă.

— Numaidecât, domnilor. Terminăm de redactat o telegramă omagială către domnul președinte de consiliu. Ne sfătuim aici întreg comitetul. „Vom citi-o la club. Într-o minută am și isprăvita. Dar trăbă s-o redactăm în liniște, nu în hărmălaia clubului. Jos sectarii I Trăiască adevăratul nostru șef, domnul Ilie Berbecaru!

Două tunete răspunseră: unul în cameră, mai potolit, altul în coridor, bubuind cu tărie.

Delegația, deși avizată, nu fu bucuroasă văzându-i ieșind de la Bumbea pe toți membrii comitetului. Ghimpii bănuielii înțepară multe inimi. Dar, ajunși în viitoarea uliții, cu comitetul în frunte, entuziasmul le reveni repede. Înaintau biruitori spre club, deschizându-și cu coatele drum prin mulțime, în vreme ce strigau mereu, cum se trage din pistoale la nunți:

— Trăiască Ilie Berbecaru!

— Trăiască guvernul!

— Vivat ai noștri!

— Jos sectarii!

— La pușcărie cu hoții!

În poarta clubului convoiul triumfător se opri.

— La o parte!

— Faceți loc președintelui și comitetului!

— Nu-nțelegeți? La o parte!

— Mișcă, mă!

Se auzeau din grupul delegației și al comitetului înjurături grele.

Mulțimea se strivi și mai tare. Cu mare greutate se deschise o cărăruie șerpuitoare, amenințând să se închidă la fiecă cotitură, în orice clipă. Câțiva agenți electorali, care-și cunoșteau meseria, săriră la datorie.

— Nu te-ndesa, nene, că te pălesc!

— R Măi ăla... nu mișca!

— Stai, dom'le, la locul dumitale, că teoizbesci.

Abia se putură scurge membrii comitetului, cu președintele în frunte și cu încă cinci-șase din delegație. Ceilalți rămaseră icuiți în turmă. Se frământau, priveau crunt, zbierau:

— Stai, domnule, că eu sunt din delegație! Se poate?! Trăbă să intru cu delegația, să-mi dau raportul!

Ci nimeni nu-i mai lua în seamă.

Ei se mai zbătură un răstimp, ca muștele încleite pe fășia de hârtie, apoi deveniră o apă și-un pământ cu ceilalți, pierzându-și puterea de voință și mișcare proprie. intraseră-n mișcarea uniformă a masei de oameni, la care contribuiau cu toții și niciunul. Cărruia se închisese demult în urma ultimilor fericiți, și nimeni nu i-ar fi putut recunoaște pe membrii delegației. Până și privirile lor dispăruseră în expresia înglotită a mulțimii. Ei își blăstămau hotărârea de-a pleca în delegație. Fuseseră între cei dintâi sosiți la club, și luaseră loc în sala principală, unde era masa comitetului. Aveau locuri bune, unii chiar scaune. Și iată-i acum înecați în anonimatul masei! Se simțeau ne-ndreptățiți, ba chiar scârbiți de împlântarea lor în democrație. Ei erau profesori, învățători, avocați, nuci meseriași și negustori. Iar în jurul lor era gloata de linei. Dar nu mai era nimic de făcut. Voința li se anihilase în ~~stri~~irea generală a maselor pe care le glorificaseră atât de fierbinte în anii de opoziție.

O singură mângâiere le mai aclia sufletele, clar numai celor mai fanatici: și de data asta s-au jertfit pentru mulțime!

Într-adevăr, delegația nu se înfiripase și nu pornise după șefi decât după ce îi așteptase mai mult de un ceas, și după ce mulțimile deveniseră nerăbdătoare. Ba nerăbdarea începuse să se schimbe în panică. De ce nu se arătau domnul Bumbea și membrii comitetului? Nu era știrea sigură, și ei nu voiau să se compromită? Dar clacă nu era sigură căderea guvernului, cum de-a-ngăduit comitetul local apariția «specialei? Poate nu e decât o strategmă a directorului Ilarie Zopârțan, dar admisă și de

comitet. În cazul acesta, ele ce n-au fost informați membrii partidului în chip discret, pentru a nu se da în spectacol? O bombă împotriva adversarului e de înțeles. Dar una care să explodeze și-n mijlocul membrilor partidului? Se poate?! Nu! Lucru curat nu putea fi! Cum de-ntârzie atâta vreme președintele?

Panica intrase în rândurile înghesuite, ca flacăra în vreascurile uscate. Dar nu era numai panică. Era și dorința arzătoare să vadă confirmată «speciala»! Gazetele, de mai exagerează, că de-aceea-s gazete! Dar când oficialitatea partidului vine și confirmă în public, înșamnă că nu mai poate fi nicio îndoială. Că-i adevărul adevărat.

Începuseră să se ridice glasuri înfruntătoare, să ploaie acuzații pe capul conducerii locale. Cum putea lipsi, în clipe așa de mari, de la datorie? Nu-s acasă? Nu-s în oraș? Dar unde să fie? Că doar nu mai au de lucru de când i-au scos din slujbe și dregătorii cei care s-au prăbușit acum!

Membrii care se oferiseră ca să meargă în delegație, nu se hotărâseră decât văzând că se îngroașă gluma și numai după o mățuia chibzuintă. Ei se jertfiseră pentru liniștea și siguranța maselor.

«Of! se gândeau acum cei mai sensibili și mai idealști dintre ei, zăticniți în mijlocul vulgului, m-seie astea, fără de care democrația nu poate ridica un gătej de jos, de s-ar mai duce-odată și dracului – a ne mai dea pace!

Erau mândri că au salvat situația, dar nemângâiați pe vecie că-ntr-un ceas mare ca acesta au căzut jertfă mulțimii ce-i strivea din toate părțile.

În vreme ce prizonierii maselor cădeau din idealism în pesimism și apatie, sus, în «Camera Zeilor –, la masa verde, comitetul ședea pe scaune mari, capitonate, iar președintele Petru Bumbea cuvânta;

— Domnilor și fraților, iubiți cetățeni și tovarăși de luptă, mărită nație românească. Justiția imanentă a lucrurilor – pentru că există nesurpată o asemenea justiție – și lupta pe viață și pe moarte a partidului nostru, în

frunte cu cel mai mare om al țării, domnul Ilie Berbecaru.³ azi prim-ministru al României întregite.⁴ au doborât, în sfârșit, cel mai putred regim dintre câte a avut patria noastră iubită, de la Unire până azi. Monstrul s-a descompus în părțile lui constitutive, și duhoarea lui pestilențială încă mai infectează atmosfera iubitei și nenorocitei noastre patrii, ajunsă cu un picior în groapă, sub călcâiul acestor turci, ba chiar bașbuzuci.⁵

Domnilor și fraților...

Vă întreb eu pe dumneavoastră, guvernare românească a fost aceasta de aproape patru ani?⁶ Da, domnilor și fraților! Acesta e cuvântul: Tîlhărie!

Și această tâlhărie a-nceput cu furtul de urne, făcându-și majorități parlamentare pe socoteala partidului nostru. S-au aruncat apoi asupra noastră și ne-au scos pe noi, autohtonii, din slujbe, de la primar până la măturătorul de stradă.⁷

Domnilor și fraților, toată situația de sub guvernarea lor o putem caracteriza cu o singură frază: Au venit să ne mănce mămăliga din oală.⁸

Da, domnilor, nu fără premeditare am folosit cuvântul mămăligă. Ce? Ne lăfăim noi în bunătați? Ne curgeau venitele? Eram noi niște îmbuibăți, să poată ei spune, la venirea lor la cârmă: «Voi v-ați săturat, mai dați-vă la o parte?» < Dar cum trăiam noi? Niște slujbulițe, niște posturi, cu strictul necesar, fraților. Eram oameni săraci și năcăjiți,

3 Urale bubuitoare în toate trei camerele, continuate în coridor, pe scări, în curte, în uliță.

4 Noi urale din seria celor de mai sus.

5 „Jos cu ei!” Urale în seria știută.

6 Strigăte: „Nu! Nu a fost! Tîlhărie mare!” Contagiunea strigătelor — aceeași.

7 Aici oratorul trebui să facă o lungă pauză : vuiră cele trei camere, bubui coridorul, se înălța parcă în slavă curtea și hudița. Cetățenii aplaudară frenetic și înjurară cu strășnicie.

8 La aceste cuvinte, revolta nu mai cunoscă margini. Se sculară, urlînd, și cel care șezuseră pînă acum. Iar din uliță și din curte se auzi pînă tîrziu : «Mămăliga ! Ne-au mîncat mămăliga! Mămăliga noastră! Jos cu tîlharii!

cu o casă de copii fiecare. De aceea am pomenit mîncarea sîracului: mămăliga. Ei bine, tîlharii regimului și la aceasta au rîvnit, și ne-au luat-o de la gura copiilor.⁹

Ca și cînd nu am fi și noi romîni, ca și cînd nu le-am fi frați, așa nu s-au mai uitat la noi după ce au ajuns odată la putere. Pe toți ai noștri i-au înlăturat, de la minister pînă la picher, și au lăsat mii de familii pieritoare de foame.¹⁰

Și pentru ce, domnilor? Pentru crima de a nu fi înscriși în partidul lor, pentru că nu am făcut politică sub steagurile lui Petrance Pogonescu. Asta înseamnă a fi asemenea acelor care, în evul mediu, puneau pe rug pe cei de altă credință. Și numele lor care este, domnilor? Sectari! Sectari de cea mai infamă speță!¹¹ Acest sectarism politic ne-a nenorocit țara, ne-a pus pe drumuri zeci de mii de cetățeni nevinovați. Să juri că Petrance Pogonescu e omul cel mai mare al țării!

Cum ai jurat pe acest punct, te și înscrie în partid și-ți dă o slujbă. A fost aceasta dreptate românească, guvernare românească, domnilor și fraților?¹²

Avem dovadă, iubiți cetățeni, că guvernarea trecută a avut această singură orientare: partidul lui Petrance Pogonescu și interesele membrilor lui. Am avut printre noi câțiva slabi de înger care, la venirea lor, s-au lepădat de crezul nostru politic format din patru principii, și s-au înscris la ei. Și ce-a urmat? I-au scos din slujbe? Nu i-au scos!¹³

Da, fripturiștii, fraților, s-au pricopsit și vor voi să se

9 Alte proteste și sudalme, ca și aprobări zgomotoase se ridicară de pretutindeni și coborîră pînă în stradă.

10 Așa-i! Jos cu tîlharii! Strigăte mari.

11 Pauză lungă ••din pricina strigătelor: „Jos sectarii! Jos tîlharii!” care nu se mai potolesc.

12 Urlete: „Nu! Nu a fost! Ticăloșii! Ne-au luat mămăliga din oală”. Președintele clubului local zîmbește cînd aude că fraza sa a ajuns populară.

13 Strigăte: -Rușine să le fie! Lingăii! Fripturiștii!

mai pricopsească și sub noi.¹⁴

Desigur, onorată adunare, când noi am fost excluși patru ani din rândul națiunii și am fost tratați ca niște leproși, nu ne putem gândi să-i mai reprimim pe fripturiști.¹⁵

Va fi o sfântă răzbunare, o mare restabilire a dreptății, mai bine zis. Partidul nostru sectar nu este și detestă sectarismul, socotindu-l adânc primejdios pentru țară. Dar dreptatea nu trăbă refăcută? Oamenii noștri nu trăbă repuși în drepturile lor, în slujbele lor, de la ministru până la măturător de stradă?¹⁶

Această restabilire, această reașăzare a oamenilor noștri în posturile lor, constituie, domnilor și fraților, însăși esența sfintei dreptăți. În țara noastră și noi trăbă să ne avem pâinea cea de toate zilele. De aceea: Jos cu banda asta de acaparatori, care a venit să ne mănce mămăliga din oală!¹⁷

Președintele Petru Bumbea avu vreme să-și șteargă pe-ndelete fruntea, obrazul, grumajii, scurți și groși, de-un roșu întunecat. Apoi, după potolirea furtunii, continuă:

— Domnilor și fraților.

Hidra a căzut. Capetele-i sunt tăiate. Până o să-i crească altele, va mai trece apă pe Dunăre! Și de la noi atârnă, de-acum încolo, să nu le lăsăm să mai crească. Pentru aceasta, și pentru ca să putem mântui țara de la dezastrul în care au adus-o acești sectari, întâia datorie a

14 Proteste mari: „Nu ne trăbă! Nu-i mai primim în partid! Să plece cu guvernul! Să iasă din slujbe!”

15 Strigăte: „Nu-i primim! Îi dăm afară din slujbe!”

16 Cuvintele din urmă fură înghițite de aprobări, urale, vivat-uri puternice și îndelungate. Strigătele răzbătură pînă în piață, pînă departe pe străzile orașului.

17 Urmară aprobări furioase. Din mulțimea din sală, de pe scări, din curte și din hudiță, se ridicau brațe amenințătoare și strigăte: „Să plece de unde-au venit! Nu ne mai trăbă. Să ne scuturăm de cei ce ne sug sîngele. Să vie ai noștri ! Să trăiască ai noștri Și, de ici, de colo se auzeau și vivat-uri care priveau pe-un cetățean sau altul, ce urma să fie repus în pită: Trăiască domnu' Vasilică! Trăiască Buru! „Vivat domnu' Moldovanu Ion!” 4 Urale nesfîrșite.

noastră este ca să facem zid în jurul șefului, a domnului Ilie Berbecaru, marele bărbat de stat, și azi prim-ministru al țării. Deci, întâia datorie a noastră e solidaritatea și credința, pe care le jurăm azi ca și în lupta grea din vremea opoziției.¹⁸

A doua datorie, tot așa de sfântă: Apărarea, până la ultima picătură de sânge, a programului partidului. Oricine e dușmanul acestui program, e dușmanul nostru. Jurați?¹⁹

Petru Bumbea luă pe rând cele patru puncte principale ale programului partidului și-i puse să jure pe fiecare. Ceea ce mulțimea execută cu promptitudine și cu mare plăcere.

— Domnilor și fraților, începu din nou președintele organizației din Zăvorâți, eu nu în zadar v-am luat din nou jurământul pe programul partidului. Să știți de la mine că un program se poate uita, ba chiar se poate călca, mai ușor la guvern decât în opoziție. Știu! În opoziție partizanii noștri din acest oraș au mers totdeauna în fruntea apărării programului partidului. La noi apare ziarul național și românesc *Vatra veche*²⁰. Să nu lipsim de la datorie nici când vom fi la guvern. Să nu facem nicio tranzacție cu nimeni, cu niciun partid! Nicio înțelegere, nici chiar pentru alegeri. Noi trăbă să mergem în luptă cu steagul și cu programul nostru curat. Nu suferim să fie inficiat, murdărit, ori alterat de nicio înrâurire străină Noi suntem idealști, naționaliști, dar și puriști. Cine nu-i cu noi, cu programul nostru, e contra noastră, contra țării! Asta să se știe de pe acum! Și vor fi tratați ca niște dușmani interni. Nicio tovărășie, nicio înțelegere cu ei.²¹

Și pe cei care ne-au părăsit ca niște lași și au trădat cel mai scump și mai sfânt program politic, și pe cel mai

18 Sute de drepte se ridicară: „Jurăm credință șefului, președintelui nostru iubit!”

19 Strigăte tari: „Jurăm!” Așa să ne ajute Dumnezeu!

20 Mari urale pentru gazeta a cărei ediție specială, mototolită, era în toate mînile.

21 Urale mari. Strigăte: Jos cu ei! Nu ne trăbă! Îi vom zdrobi! „Vom scăpa țara de dușmani!”

mare român al țării, să-i disprețuim din tot sufletul nostru.²²

Și-acum, domnilor și fraților, pregătiți-vă la marea muncă care ne așteaptă pentru consolidarea României mari. Să punem în slujba patriei tot sufletul, toată credința, toată însuflețirea noastră. Să fim gata fiecare și să așteptăm în liniște porunca marelui șef care ne-a dus la izbândă.

În clipa în care eu închei această cuvântare, România are un om, are un căpitan care veghează acum asupra destinului ei. Să-mi dați voie să-l salutăm pe iubitul nostru președinte, domnul Ilie Berbecaru, cu următoarea telegramă.²³

Președintele local călărește pe nas o păreche de ochelari, scoate din buzunar o foaie de hârtie, și citește răspicat, deși nu ajunsese să scrie încă niciun cuvânt din text. Dar textul i se încheagase în decursul cuvântării, în minte și în inimă:

— «Excelenței Sale Domnului Ilie Berbecaru, președintele Consiliului de miniștri - București.

Domnule Prim-Ministru. Cetățenii orașului Zăvorâți - cetatea dintotdeauna a partidului nostru -, adunați în număr de zeci de mii, vă roagă să primiți omagiile lor de dragoste, stimă și supunere necondiționată. Țara v-a urmat și vă urmează cu însuflețire, ca pe cel mai bun și mai mare fiu al ei. Porunciți! Soldații așteaptă, cu arma la picior, ordinele! Să trăiți! Să stăpâniți! Să mântuiți România!

Președintele organizației din Zăvorâți, Petru Bumbea»

Asistența nu se mai putea opri din urale. Nu se vedeau decât capete date pe spate și guri larg deschise. Era o grozăvie să privești, până în fundul gâtleurilor, atâtea danturi, care galbene, care negre, care știrbe.

Furtuna împletită din glasuri rebele, slobode de orice frâu, trecea cotropitoare peste oraș.

Mai vorbiră, din comitet, Vasile Cârje și Ilie Radu. Cel

22 Aprobări zgomotoase din toate părțile.

23 Strigăte delirante de -Ura «Vivat!», -Trăiască !••►, -S-auzim!"

dintâi caracteriză regimul trecut, completând pe președinte «cu îngăduința domniei-sale» – Cel de-al doilea, teoretician prin fire și educație, caracteriză noua guvernare, care începea cu ziua de azi. Trecu savant în revistă diferitele regimuri de stat de la atenieni, spartani și romani – pe babilonieni, asirieni și egipteni abia-i pomeni, «ca pe unii care s-au lăsat stăpâniți de absolutism monarhic, un fel de dictatură a zilelor noastre» –, până la revoluția franceză, la parlamentarism, cu evidente simpatii pentru republică. Domnia-sa intrase în partid numai din convingerea că acesta, mai curând sau mai târziu, tot republican va ajunge, socotind după marele preț ce se pune aici pe democrație. Îl răpise mai ales formula republicană întrebuintată așa de des de către oratorii partidului: «Guvernarea poporului prin popor, pentru folosul poporului». Niciun cuvânt despre monarhie, despre regalitate.

Vorbirea lui, academică, lungă, obositoare – mai mult o conferință –, reuși să mai împrăstie mulțimea de la periferiile adunării, să deschidă conversațiile între vecini. Unii se strâmtorau să scape la larg, iar alții, convinși că nu puteau ieși, căscău plictisiți. Trecuseră trei ceasuri de când stăteau încremeniți.

Aprobările erau rare de tot în cele trei camere. Ilie Radu era prea «doct», după cum se exprimau cei mai mulți. Numai ajungând la analiza programului, cu vestitele patru puncte capitale, reuși să stoarcă aplauze mai dese și mai calde, care apoi se repetară, pe drumul știut, până în hudiță.

Când alt membru al comitetului, domnul Haralambie Dumitrescu, deschise fereastra să vorbească... maselor – căci așa hotărâse peloc comitetul, că trebuie să li se vorbească direct și maselor –, constată că lumea din hudiță plecase aproape toată. Domnia-sa era născut pe undeva pe la Focșani, dar se stabilise, de la Unire, în Zăvorâți. Căpitan în armata ce înainta spre Tisa, se logodise cu o fată din Zăvorâți și, după demobilizare, se căsătorise și se stabilise aici, dovedind totodată că nu era militar activ, ci

avocat. Era considerat și apreciat ca localnic, cu atât mai mult cu cât domnia-sa își însușise bine graiul regiunii. Nimeni nu-i mai bănuia originea, mai ales că era unul din cei mai înfocați aderenți ai domnului Ilie Berbecaru.

Când începu să vorbească domnul Haralambie Dumitrescu, hudița era aproape goală-Dar cât ce-i răsunară primele cuvinte, lumea de subț poartă, din curte, începu a se scurge în hudiță. Îi recunoscură glasul. Era tunător. Era glas de orator popular. Toți voiau să-l audă, cu atât mai vârtos că, din cuvântările de mai nainte, până la ei pătrunseseră mai mult ecouri și urale. El începu:

Drag popor și iubită nație românească. Ați auzit cum a căzut, ca lovit de trăsnet, tiranul acestei țări. Petrache Pogonescu, cu toată clica lui. Noi acum îi cântăm prohodul! Ca niște creștini buni ce suntem, să zicem cu toți: «Veșnica lui pomenire» și «Să-i fie țărâna ușoară».

— Ca o piatră de moară, strigă cineva din mulțime, și toată lumea izbucni în râs.

— Să-i fie, că nu vrednicește altceva, reluă firul vorbitorul. Pe voi, mai întâi, poporul cel mare, neamul cel mult și bun, născut în chinuri și suferințe, v-a apăsât tiranul care plecă. Pentru că pe cine să se răzbune un dușman al poporului dacă nu pe popor? Din ce să trăiască un potrivnic al maselor largi, dacă nu din sudoarea voastră? Nu v-a supt măduva din oase cu birurile lui cele mari? Nu v-a slujit la facerea drumurilor județene, comunale, vicinale, ba și a șoselelor? Nu voi ați cărat piatra și pe șosele, ca să dregeți drumurile boierilor, să poată fugi pe ele cu drăciile lor, chilăvindu-vă vitele și făcând moarte de om? Cine v-a bătut cu poliția și cu jandarmii pentru furturile închipuite, pe când ei, de-acolo de sus, furau în voie, nepedepsiți de nimeni? Dușmanii țării, spaima poporului, zbirii răi și cruzi, mincinoșii, necinstiții, aceia care ne-au luat bucăți de pâine de la gură... *

Oratorul era aplaudat la fiecare frază. Mulțimea îi sorbea cuvintele din gură. Mai ales când aduse vorba de biruri și de drumuri.

— Ne-au luat-o, și dacă era după ei, nu ne-o mai înapoiau în veci. Neam de ciocoi! Las că-i știu eu! Țștia numai cu puterea se duc din scaune. Trăbă să le ratezi întâi ghearele.

Și iată, li le-a rătezat șeful nostru, Ilie Berbecaru, cu puterea voastră, a maselor, a mulțimilor românești, care ați făcut zid în jurul lui. A voastră, a poporului e izbânda, precum a voastră a fost și lupta. Pregătiți-vă de folosirea izbânzii, fraților! Poporul, înainte! Soldați ai democrației, la asalt împotriva tuturor celor ce ni s-ar mai împotrivi!...

Câteva fluierături, ce semănau a țignale polițienești, se auziră deodată, din mai multe părți-Oratorul tăcu instinctiv, iar mulțimea întorcea mirată, îngrijorată, capetele. În liniștea ce se înstăpâni se auzi tropot de bocanci în pas alergător, și deodată, ca la douăzeci de polițiști, învrâstați cu doisprezece jandarmi, năvăliră în mulțime, dinspre răsărit.

— În numele legii vă somez să vă împrăștiați în cinci minute, strigă chestorul, ieșind în fața oamenilor săi. Iar dumitale, domnule Dumitrescu, îți retrag cuvântul. Guvernul a fost informat că asmuțiți poporul, că vă dedați ia revoluție, declarându-l căzut, scoțând ediții speciale, pe când el se află în deplina atribuție a funcțiunilor sale... Iată, număr; Unu...

— Jos ca ei \ Ne-au luat mămăliga din oală!" tună mulțimea.

— Nu număra, domnule! Ce, clacă ești beat, vrei să ne înveți a număra? Du-te la poliție, mai bine, și numură-ți ceasurile, polițaiule, strigă din fereastră oratorul întrerupt, domnul Haralambie Dumitrescu, cu glasul sufocat.

— Huideo! Țin'te mă! urlă mulțimea.

Chestorul se înverzi.

— Ați auzit! Instigație împotriva autorității în exercițiul funcțiunii. Tai cele cinci minute! Pe ei, băieți! Cum ați curățit străzile și berăria, așa să-mi măturați și pe-aici.

Polițiștii și jandarmii intrară în mulțime. Sus, la etaj, se deschiseră toate geamurile și izbucniră strigăte de

protest, invective, înjurături, fluierături, huiduieli.

— Başbuzueii! Ceapcânii!

— Nu vă lăsați, fraților! Nu plecați! N-au dreptul să vă împrăştie. Nu mai sunt ei poliția!

— Nu? răcni sub fereastră chestorul-Veți vedea! Vă vine și rândul vostru, numaidecât.

Mulțimea rezistă un răstimp. Dar când, la ordinul» polițaiului», se trase o salvă în aer, «massele», «soldații democrației» o rupseră la fugă.

În câteva clipe, ulița, curtea, scările clubului erau măturate. Ba și de la ferestre dispărură mai multe capete.

Chestorul, cu trupa, isprăvind cu fugăria «soldaților democrației», și constatând că ulițele sunt pustii - numai vânzătorii gazetelor minoritare și ai «specialei» scoasă de *Românismul*, oficiosul din localitate al guvernului, mai întârziiau strigând din răspuțeri ceva ce nu se auzea până aici -, năvăli în localul clubului. Dar aici nu-i mai găsi decât pe președintele Petru Bumbea, pe Vasile Cârje și pe încă trei membri. Oratorii Ilie Radu și Haralambie Dumitrescu se grăbiseră să afle «dacă e adevărată contraștirea adusă de polițai și trâmbițată de *Românismul*». Chestorul îi declară arestați ca autori de rebeliune și lansatori de știri alarmante și-i invită la chestura orașului, unde așteptau și cei trei redactori ai ziarului Vatra *veche*, precum și vreo alți zece fruntași de-ai partidului, prinși pe când țineau discursuri ațățătoare pe uliță, ca să le dresese cuvenitele procese-verbale.

— Domnule, răspunse în numele tuturor a Petru Bumbea, de la căderea guvernului noi nu te mai recunoaștem polițai al orașului. Dar fiindcă te cramponezi de putere (președintele fu foarte fericit că-i veni pe limbă expresia asta), fiindcă te cramponezi, domnule, de putere, și încă îndrăznești să te prezinți în uniforma Statului român, iată, declar în numele colegilor, că te urmăim. Dar teribilele consecințe, domnule - iată, te facem de pe acum atent! -, toate dumneata ai să le suporti. Noi respectăm autoritatea constituită. Noi nu suntem bolșevici, domnule, așa să știi, noi suntem democrați. Dar, cutremură-te,

domnule, pentru că nu mai ești autoritate constituită, ci numai te cramponezi.

— Din partea asta să nu te doară pe dumneata capul, rânji chestorul. Dumneavoastră ați sculat în picioare un oraș întreg și l-ați asmuțit împotriva autorității, a guvernului, a țării, domnule, întemeindu-vă pe o știre criminală. Asta vă este vina, și acum trebuie să răspundeți pentru ea!

Ca și cetățenii care plecaseră unul după altul din cele trei camere de club, auziră și cei cinci știrea ce o țipau pe uliță gazetele minoritarilor și «speciala» *Românismului*. Dar nu crezură, ca și aceia. Însă, ca și aceora, le intră un cui în inimă: «Dacă nu va fi adevărată știrea din *Vatra veche*? Ce-am făcut?» Și îl urmară, duși pe gânduri, după o agitație de patru ceasuri, pe chestor. În stradă, șeful postă doi polițiști și un jandarm la intrarea clubului, iar pe ceilalți îi împărți în patrule mici și le dădu ordine, plecând singur cu prizonierii lui. Nu se temea că-i vor fugi de sub escortă. Își cunoștea oamenii...

Membrii comitetului local al partidului, ca și, de altfel, toți cei care fuseseră sechestrați de masse în cele trei camere ale clubului, în săliță și în curte, pierduseră legătura cu orașul, unde evenimentele nu stătuseră înțepenite, așteptându-i să-și termine discursurile. Aproximativ la două ceasuri și jumătate după apariția ediției speciale din *Vatra veche*, la ordinul prefecturii de județ, traseră ediții speciale cele patru cotidiene minoritare din oraș, precum și organul guvernamental din localitate, *Românismul*. Poliția din Zăvorâți, îndptă după apariția specialei din *Vatra veche*, a comunicat prefectului, la telefon, cuprinsul ei și a cerut directive, ca să știe ce trebuia să facă.

Chestorul căpătase ordin să aștepte, să nu se miște de lângă aparat. Stătuse așa vreme de două ceasuri. Când vorbise cu prefectul, deslușise mirarea, ba chiar spaima acestuia. Și mai deslușise și o năvală de glasuri străine – pesemne mai erau și alții în cabinetul prefectului în momentul comunicării. Chestorul din Zăvorâți, deși om

intrepid și cu experiență, dându-și sama că prefectul șovăie, simțise că-i scade energia combativă. Și nu s-a mai gândit să ia măsuri și fără ordin, deși în primul moment intenția lui fusese să confişte toate numerele din «speciala» gazetei opoziționiste. Dar, așteptând, și-a revenit. Își zicea: «Și dacă-i adevărată vestea, cu câte proptele am în Ministerul de Interne, e imposibil să rămân pe drumuri, eu, slujbaş de carieră în poliția țării. Dacă nu în Zăvorâți, într-alt loc. Sunt chesturi de poliție mai bănoase decât asta din Zăvorâți.

Totuși, prudent, nu a luat măsuri de capul lui. Și-a așteptat, deși pe spini, fiindcă - «speciala» începuse să-și facă efectul. Lumea se aduna în piață, pe străzi. I se raporta, tot la un sfert de ceas, după ordinul dat de el. Știa că întreg comitetul s-a dus la club și că acolo se strânsese lume peste lume.

Redacțiile presei minoritare, între timp, cereau informații la poliție: «E adevărată știrea? Pot scoate și ele ediții speciale?».

— Răspundea: «Nu, nu e nimic adevărat. Așteptați, veți căpăta în scurtă vreme lămuriri».

Când l-au anunțat că-l caută la telefon prefectura județului, chestorul a sărit ca ars de la birou. Vocea prefectului era clară, caldă, hotărâtă:

— N-a căzut niciun guvern. Nici vorbă de așa ceva. Zămisliri bolnave și criminale ale opoziției, care nu mai știe la ce mijloace să recurgă pentru a clătina încrederea cetățenilor în guvern.

— Dezmințirea e categorică? Îndrăzni cheston.il.

— Absolut! i se răspunse. Am vorbit cu însuși ministrul de Interne. L-am găsit târziu. Fusese invitat la o masă. Nici doamna nu știa unde e. Totuși, l-am aflat. A râs să se prăpădească excelența sa când i-am spus. Pe urmă s-a recules. La insistențele mele a înțeles primejdia alarmării criminale a cetățenilor. Domnule prefect - mi-a zis - trăbă să isprăvim odată cu mizerabilii aceștia. Comunică oficial că știrea căderii guvernului e pe de-a-ntregul falsă, că suntem mai tari ca oricând. *Românismul* să scoată imediat

ediție specială cu cea mai categorică dezmințire. Să scoată speciale și gazetele minoritare-Poliția din Zăvorâți să conștate imediat toate exemplarele ce se vor mai afla pe piață din *Vatra veche*...

Cinci a auzit așa, chestorului i-a crescut inima.

— Domnule prefect, să am iertare! Măsurile nu sunt suficiente. Aici opoziția asmute lumea în piață, pe ulițe, la club, împotriva autorității constituite. Ce-i de făcut?

Prefectul tuși, se gândi, și ordonă:

— Cum?! Adunări?! Să-i împrăștii imediat pe derbedei și să-i tragi la răspundere, luând procese-verbale, pe corifei, pe instigatori.

— S-a făcut, dom prefect. Să trăiți!

Chestorul luă imediat măsuri să i se prezinte redactorii *Românismului* și câte unul de la cele patru gazete minoritare din localitate. Până sosiră cei invitați, el redactă un text de comunicat, care-i păru sângeros prin ironie și distrugător prin preciziune.

Dar directorul *Românismului* aduse redactat gata și-i prezentă un alt text de comunicat. Chestorul trebui să-și recunoască înfrângerea: comunicatul redactat de Virgil Petrescu era superb, din toate punctele de vedere.

Chestorul îl bătu pe umeri pe directorul oficiosului guvernamental și-i zise vesel:

— Măi, al dracului! De altfel, fiecare cu meseria lui.

Cei patru redactori minoritari traduseră repede textul, și într-o clipă cabinetul chestorului se goli. Toți alergară la datorie.

Chestorul ceru la telefon jandarmeria, după ce-și mobiliza prin curieri bicicliști toate forțele polițienești. Comunică ordinul prefectului că derbedeii care se dedau la rebeliune împotriva autorității constituite trebuie măturați de pe străzi, din piață și berării, și că jandarmeria locală e obligată a-i da un concurs nelimitat.

După o jumătate de ceas, vânzători de ziare porniră fui tună pe străzi, năvăliră în localuri, fluturând edițiile speciale, și urlând, în limba statului și a minorităților. Vânzătorii specialei din *Românismul* nici nu mai așteptau

să mai încaseze leul de la fiecare cumpărător, ci **t**: e? cau, ca flacăra prin iarba uscată, pe străzi, zbierând tuiurile de-o șchioapă ale ediției:

GUVERNUL E DIN BETON ARMAT! MAI TARE CA ORICÂND, ****T-HEAZĂ LA DESTINELE ȚĂRII!

— MINCIUNA FLAMINZILOR!

— PASAREA MĂLAI VISEAZĂ ȘI PORCUL GHINDA!

— RUȘINOASA MINCIUNA A VETREI VECHI.

— ILARIE ZOPIRȚAN ȘI-A PIERDUT MINȚILE!

— DEZMINȚIREA CA-ȚF.30RICA A GUVERNULUI!

— PRIN FIR DIRECT DE LA MINISTERUL DE INTERNE.

— URZITORII INFAMIEI VOR FI TRAȘI LA RĂSPUNDERE!

— CETĂȚENII SA SE ÎMPRĂȘTIE LINIȘTIȚI PE LA CASELE LOR!

— POLIȚIA PE URMELE INSTIGATORILOR LA REBELIUNE!

Toader fu printre cei dintâi care puseră mina pe ediția specială a *Românismului*. Vărsă jumătate din ultimul pahar cu bere pe care-l aducea redactorul Marin, și intră în redacție cu părul vâlvoi, cu fața albă, întinzând speciala.

— Ce-i asta? întrebă, c-un junghi în inimă, redactorul.

— Speciala! Au scos și ei. Cică n-a căzut niciun guvern.

Marin luă ediția, și privirea lui trecu, fulgerător, peste titluri.

— Ce zici, domnule Marine? Să fie adevărat? strigă în gura mare că noi am mințit și că vom fi trași la răspundere. Au scos speciale și gazetele ungurești.

Redactorul rămase mut. Tutunul strâns în foița nelipită încă, începu să se desfacă și să-i alunece printre dege? te.

Telefonul) începu să sune din nou, tot așa de agitat ca și după apariția specialei din *Vătra veche*.

— Nu-i adevărat! Se dezmente categoric!

— Ei, pentru că au scos și ei ediție specială? se apără oamenii cum pot.

— Dezmințe însuși Ministerul de Interne? Ei, și? Parcă n-am mai văzut noi d-astea! Niște bandiți!

Și telefonul zbârnâia fără răgaz, zeci de glasuri voind știe de la redacție că «speciala guvernului» bate câmpii.

Redactorul Marin se înfierbântă. Cu cât dezmințea mai mult și mai hotărât, cu atât credea și el mai tare în dezmințirea pe care o dădea.

La telefon se auzeau oftări de ușurare după ce redacția readucea la «adevărata ei valoare» «speciala guvernului». Toader, care nu se mai grăbea după bere, ascultând și el răspunsurile redactorului Marin, simțea cum încet-încet îi venea inima la loc... Mare nenorocire dacă ar fi fost adevărat ce se striga acum pe uliță și în piață! Dar, iată, redactorul Marin se ține bine. Știe el ce știe. La telefon, el era neobosit.

— Știm, știm! Gazetele minoritare au și ele ediții! Ce vrei? Dacă au primit ordin... Cum? Ordin? Ordin de la cine? De la poliție, de la prefect, care se vede că n-au fost încă avizați despre schimbarea de regim.

— Las' să strige! Las' să se facă de râs! Ce ne doare pe noi capul?

— Cum?! Să le confiscăm?! Dar înțelege odată, domnule, că autoritățile din provincie încă nu-s schimbate! Numai guvernul s-a schimbat în clipa de față. Răbdare!

— Dă, sigur! Directorul Zopârțan a primit știrea din izvor autorizat. De la domnul Ilie Berbecaru... Ce spuneți? Cineva străin să ne facă o farsă? Ce tot vorbești dumneata? Ce, suntem copii aici în redacție? Nu cunoaștem noi glasul directorului la telefon? Nu l-am auzit de zeci de mii de ori?

Ciudat! Pe măsură ce redactorul Marin își întărea convingerea că «speciala guvernului» e o farsă, cum afirma în fiecă clipă, cetățenii care-l chemau la telefon păreau mai greu de convinși. Ba unii chiar începură să amenințe și să înjure redacția pentru că nu-și controlează mai sever știrile, mai ales când e vorba de o veste capitală cum e căderea guvernului. Cei care cereau acum informații la telefon erau mai agresivi, așa că redactorul

Marin, ofensat și plictisit, își luă pălăria și porni la berărie.

— Strânge și încuie, Toadere! porunci el servitorului. Apoi te poți duce la culcare.

— Da... așa-i că nu-i adevărat? întrebă Toader, luându-și inima în dinți.

— Poftim! Acum și ăsta! mârâi redactorul, izbind ușa în urma sa.

În berărie nimerise tocmai în clipa în care mai mulți cetățeni înjurau masa secretarului de redacție Ion Marele și a reporterului Vasile Perja. Erau fețe puțin cunoscute. Vociferau și ridicau pumnii.

— Numai de infamii vă țineți, ticăloșilor! Nu mai visați decât căderea guvernului! Dar o să vă ținem în opoziție până vi se vor lungi urechile, până vă va ieși părul prin căciulă și veți ajunge să vă mâncați de subt unghii.

— Incendiatorilor! Bolșevicilor! Ați dat mâna cu dușmanii patriei! Ați răsturna țara, numai să ajungeți odată la putere! Pârliților! Țara pe mâna voastră? Ha! Ha! Ha!

— Vă bateți joc de poporul neștiutor, îl asmuțiți împotriva guvernului Mințiți și calomniați, și la gazetă și în uliță, trăgând în noroi pe cei mai cinstiți fii ai neamului! Pe bărbații pe care se razimă România mare! Nu vă e rușine?

— Și ridicați în slavă, dragă Doamne, pe cine? Pe-un ăla! Pe Ilie Berbecaru! Cine-i Ilie Berbecaru, mă? Iată, un om viclean care v-a prostit de cap! Căci tâmpit să fie cineva care nu vede, dintr-o ochire, ce prostie gogonată e programul vostru politic! auzi dumneata! Clopotul de la ușa Raiului - în biserica din Zăvorâți! Și să nu vă bată Dumnezeu pentru atâta idioție?

— Stați acum cu nasul în pământ și nu scoateți o vorbă! Nu vă dă mâna! Poftim și mai scoateți și dimineață o ediție specială!

— O să scoatem! Nu una, zece o să scoatem! Să vă arătăm cine a mințit! Cine-și bate joc de cetitori!

Toate capetele agresorilor se întoarseră căutând pe cel ce rostise aceste vorbe.

Cuvântase redactorul Marin, care, sosind în berărie,

nu putea pătrunde la masa celor doi colegi din pricina gloatei adunate în jurul lor. Ieșirea lui hotărâtă, curajoasă, categorică, dezarmă o clipă pe agresorii guvernamentali, aproape cu toți slujbași numiți de guvernul lui Petru Pogonescu. Folosindu-se de prilej, secretarul de redacție și reporterul se ridicară, se strecurară prin gloată și ajunseră lângă Marin.

— Așa, mai trezește-i și tu, că s-au îmbătat de tot de speciala *Românismului*, zise Ion Marele. Noi am răgușit de când le spunem tuturor că speciala guvernului e o mistificare a poliției locale...

Apoi, deodată, simțind cum îi revine întreaga energie, începu să țipe cu glasul lui strident:

— O să ne măsurăm pe teren, domnilor! Ce «beton armat»? Guvernul vostru s-a prăbușit de putred ce-i! Vivat domnul președinte de consiliu Ilie Berbecaru 1

Ceilalți doi redactori strigară împreună cu el. Toți trei se clătinau puțin pe picioare.

Se auzi, din gloată, o înjurătură ungurească, și se văzură câteva părechi de pumni ridicate deasupra capetelor.

Dar în clipa aceea intră ca o furtună, în cafenea, chestorul însoțit de patru polițiști și doi jandarmi.

— În numele legii, vă somez, domnilor, să vă împrăștiți la domiciliu! E oprită cu desăvârșire orice rebeliune contra autorității constituite! Vă somez, domnilor, să circulați! Declar în numele domnului ministru de Interne: Guvernul n-a căzut! Guvernul e tare! Și nici nu va cădea!

— Și întorcându-se către redactorii *Vetrei vechi*: Domnilor, dumneavoastră sunteți arestați! Domnilor, circulați!

«Circulară» mai întâi cei trei redactori. Aderenții lor politici, după ieșirea ediției speciale a *Românismului* și a gazetelor minoritare, cu toate dezmințirile date categoric de secretar și de reporter, se strecuraseră demult, unul câte unul, neliniștiți, ba chiar triști, pe ușa berăriei. Speciala guvernului nu trăgea mult în cumpănă. Dar

pentru ei făceau autoritate edițiile speciale minoritare;

redacțiile acestora nu se grăbiseră să aducă știrea căderii guvernului.

Ieșind, în huiduielile mulțimii, din local, cei trei redacton văzură polițiști și jandarmi alergând după pâlcuri de oameni. În piață aproape că nu mai era lume.

În răcoarea de-afară, și văzându-se duși din spate de un jandarm, redactorii începură să se trezească și să se consulte. Așadar, dezmințire categorică! Guvernul – deplin stăpân pe situație! Specialele – și cele minoritare – pentru ei nu însemnau mare lucru. Dar razia aceasta! Arestarea! Poliția încadrată de jandarmerie! S-a isprăvi știu ei că fără ordin categoric de la minister, nici prefectul județului, nici «polițaiul» n-ar fi îndrăznit să curețe ulițele de cetățeni. Sunt prea fricoși și prea circumspecți, în aceeași vreme, amândoi. Este ordin! Și dacă este, trebuie să existe și cel ce l-a dat: guvernul! Cogito, ergo sum!

După ce ieșiră de la poliție, unde li se dresară procese-verbale de incitare la rebeliune, cei trei purtători ai condeiului se simțiră betegi în toată legea. Poate și de bere, dar mai ales de dezmințirea știrii. Ei nu se mai îndoiau că guvernul vechi e stăpân pe situație.

Și toate recriminările, tot amarul și obida căzură acum în capul directorului Ilarie Zopârțan!²⁴

— Iresponsabil! Domnule, de când spun eu că omul ăsta e iresponsabil! Cade din șanț în groapă și din lac în puț. În câte belele nu ne-a băgat și până acum! în câte situații desperate! Ce zic, desperate? Ridicule, domnilor! Că ne-a făcut de răs și pe noi și gazeta în toată țara! De când e în fruntea gazetei, cine mai dă pe *Vatra veche* o ceapă degerată? Că din gazetă de principii și serioasă cum a fost, a ajuns o gazetă-revolver, pe-onoarea mea!...

— Nu-i normal! Din multe atitudini și fapte de-ale lui, eu mi-am dat sama demult că nu-i normal, bănuiala mi-am spus-o și unui membru din comitetul local. Mă rog, cum ar

24 E de notat aici cu ediția specială a Vetrei pentru Zăvoriți dăduse știrea căderii categorică, pe cînd în ediția de provincie se vorbea numai de «guvernul demisionar».

putea fi în toate mințile un om care, a doua zi după ce s-a instalat guvernul, îți dă ordin să scrii despre criza de guvern? Iar de-atunci nu e număr în care să nu trebuiască să plasezi o prostie nin care să se vadă situația șubredă a guvernului.

— Ne râd și confrății, ne râde și lumea, că nu știm să scriem la gazetă decât despre căderea guvernelor. Și-i adevărat! Eu i-am spus de multe ori: «Domnule director, domnule Zopârțan, dar e o rușine pentru redacția noastră să stăm zilnic cu furca de fier înroșită în foc, când sub scaunul primului-ministru, când sub al celui de Interne, când sub al altui deținător de portofoliu, ca să-l înțapăm. Lumea ne râde, ne detestă și nu ne mai crede!» Și știți ce răspundea? Cum să nu știți, că doar l-ați auzit de-atâtea ori! «Noi suntem oficiosul unui partid de opoziție, domnilor! Să nu uitați! Să nu uităm! Și datoria opoziției este să nu lase niciun ceas de odihnă guvernului. Să fie - cum ai spus - tot cu furcoiul înroșit sub fotoliile ministeriale. Dumneavoastră n-ați prea știut, până acum, cum se face o gazetă de opoziție. O să vă-nvăț eu, că de-aceea am primit mandat de la partid și de la șef să iau conducerea *Vetrei vechi*.

— E inventiv, de-o inventivitate fără păreche.

— Fantast, domnule, nu inventiv! Și-ncă fantast primejdios! Își închipuie gogomăni, imposibilități, complicații care nu există decât în capul lui. Și culmea e că le crede el mai întâi! Da! Le crede! Pe onoarea mea. Nu e un simplu mincinos.

— Ș-apoi e pornit, e turbat! Fanatic! Cred că-i prototipul sectarului politic, de partid. Așa că, din dușmănie, din ură pentru potrivnic, jură pe minciuna iscodită de creierul lui.

— Nu-i ușor să lucrezi sub ordinele lui. N-are niciun program. E un zăpăcit. Acum îți spune că scrii așa, iar peste o jumătate de ceas dă îndrumări potrivnice. N-are convingeri, domnule! S-a impus în partid prin sectarismul lui. Intră prostește în adversar. Și lumea spune că e curajos. Că acest curaj pornește din adânci convingeri

politice. Convingeri, la Zopârțan? Să mă slăbească!

— Nu, iubite! Nu s-a impus prin trăsneala lui. Dacă n-ar fi ceva nemoștenie depărtată cu șeful, ar mucegai în vreun birou avocațial sau... Ce dracu' a-nvățat? Literele, medicina? Că nici nu știu!

— Ehe! Protecționism pe toate cărările, și la noi! Nu vorbeam în berărie despre surprizele ce se pregătesc, senzaționale, pentru venirea la guvern?

Și reporterul Vasile Perja trebui să-i spună și redactorului politic Marin tot ce putuse afla referitor la surprizele senzaționale ce se pregăteau. Acesta ciuli urechea, auzind că izvorul informațiilor e anturajul lui Traian Marcu, primul consilier intim al lui Ilie Berbecaru.

Nu mai era pui de om pe uliță, afară de ei trei. Era târziu. Sub streșini se trezeau rândunicile și ciripeau. La răsărit, zorile se iveau sfioase. Orașul dormea încă, îmbrăcat în răcoarea dimineții. Pe ulițele pe care umblau cei trei, către periferii, adia mireasma câmpului apropiat, a ierbii cosite în ajun, abia celită la soare.

La o răspântie, cei trei condeieri, osteniți și pesimiști, se opriră. De aici li se despărțeau cărările. Trebuiau să se odihnească. Îi aștepta o zi grea.

— În sfârșit, zise secretarul de redacție, strângând mina celor doi, noi nu avem nicio răspundere pentru ediție. Am lucrat din ordinul directorului. Răspunderea e a lui, atât față de partid, cât și față de cetitori și opinia publică. Așa de laș încât să nege ordinul pe care ni l-a dat nu va fi.

— Ce spui? Vei vedea! Zopârțan o să se laude cu spaima băgată-n dușmanii politici. Ediția o va socoti ca pe un merit al lui. Nu-n zadar e iresponsabil.

Cei trei se despărțiră și se pierdură pe trei uliți întortocheate.

III

Doctorul Ion Născu, simțindu-se scuturat ele mânecă, se trezi și deschise cu greu pleoapele. În fața lui, în picioare, stătea șeful de tren.

— Sculați-vă. Suntem în Zăvorâți.

Speriat, Ion Născu privi pe geam. Se luminase de

ziuă. Văzu clădiri cunoscute.

— Da, mulțămesc, zise doctorul.

Își simțea mădularele toropite, de parcă le-ar fi pătruns o apă leșioasă, clocită. Îl durea capul și-i era greu, ca umplut cu plumb. Se sculă și își luă cu mișcări încete, amortite, pardesiul și bagajul. Alături, cu gurile căscate, avocatul Munteanu și notarul public Radu Năvrea sforăiau zdravăn. Aveau fețele pământii, alungite și agonice și păreau atât de străini de lumea asta, de parcă ar fi căzut, pe canapeaua compartimentului, de pe alte tărâmurii, rupti de osteneală și horcăind înainte de a se scufunda în moarte.

Șeful de tren se apropie și de ei.

— Nu-i trezi. Dumnealor călătoresc mai departe, zise Ion Născu, împingându-l ușor pe slujbaș către ușă.

Era bucuros că cei doi dormeau greu. În somn, îi dăduseră de furcă! Visase că amândoi se repezeau, cu pumnii încheștați, la Ilarie Zopârțan. Avocatul Munteanu striga: «Idiotule 1 Cum cutezi să spui că tu ești regele? Trăbă legat, pe onoarea mea. E nebun!» Notarul public, Năvrea, ridica mereu damigeana grea, ce nu se mai golea, și-l amenința pe Zopârțan, urlând: «De ce vrei tu, mă, să se prăpădească lumea? De ce, mă?»

Și el, Ion Născu, trebuia să-l apere cu pieptul său pe Ilarie Zopârțan. Îi curgeau sudorile șiroaie, dar nu se lăsa. Avea sentimentul că bine face apărându-și concetățeanul, dar simțea cum îl părăsesc puterile. O osteneală soră cu moartea îi intrase în mădulare și nu putu para o lovitură a lui Năvrea, care-l trânti pe Zopârțan la podea. În cădere, Zopârțan și-a spart capul. De jos, dintr-un lac de sânge, gemea: «Nu mă apără nimeni, nici doctorul Născu. Am căzut între tâlhari. Toți sunt guvernamentali, și vulpoiul ăsta de doctoraș, Născu!»

Pe doctor îl înghețase-n vâsu-i de spaimă înțepeneala morții: «Cum nu-l apăr? Nu vede că de nu eram eu...? Asta e recunoștința lui?...»

Ieși din compartiment cu un sentiment de mare ușurare. O! Ce mai drum! Ce mai somn! Era mai obosit

decât în clipa urcării în tren, deși toată ziua nu avusese o clipă de hodină în capitală. Aerul proaspăt îl învioră puțin, și călca sprinten pe peron, când deodată își dădu sama că și Zopârțan trebuie să fi coborât acum din tren. Și, îngrozit că o să-l tragă la răspundere aici, pe peron, că a călătorit nas în nas cu dușmani declarați ai partidului și că n-a apărut ediția specială, iuți pasul, fugind aproape, și sări în cel dintâi vehicul ce-i ieși în cale. Era un Ford hodorogit care-l scutura cu strășnicie. Privi de câteva ori pe geamul din spate, dar nu-l zări nicăieri pe Zopârțan.

Deși era dis-de-dimineată, doamna Aurora, soția doctorului, se sculase. Îi zări pe una din ferestre, când se coborî din mașină, fața nedormită, și o piatră grea i se puse pe inimă. Va să zică e adevărat! Am căzut! N-a mințit ticălosul! Și tocmai acum când aranjasem toate ploile!...»

— A căzut au ba? fură cuvintele cu care îl întâmpină doamna Aurora, în loc de bun-venit. Era numai ochi, urechi și așteptare.

— Eu cred că nu a căzut, șuieră doctorul, dar soția înțelese din expresia feței, din glasu-i sugrumat, că doctorul nu e convins.

— Crezi?! Dar de știut nu știi nimic? Vii din București și nu știi nimic?!

— Dragă, eu am plecat asară, la ceasurile opt. Nici zvon despre căderea guvernului! Că de era cel mai mic zvon, crezi că acolo nu apăreau speciale? Da' vânzătorii de gazete ce-așteaptă? S-alerge prin mulțime și să strige cu gura până la urechi... Da' n-am văzut, n-am auzit niciunul. Gazetele de sară - le am pe toate în geantă - nu fac nicio aluzie. Dimpotrivă, gazetele opoziționiste din capitală, chiar organul nostru oficial, scriu așa ca și când ar avea încă de furcă până să-l răstoarne.

— La opt... zise femeia pe gânduri. Tu ai plecat la opt, n-ai mai putut auzi nimic. Nu v-a ajuns vreun tren din urmă, cu vești mai proaspete?

— Cum să ne-ajungă? Doar am venit cu acceleratul!

— Ei, atunci n-ai de unde ști. Aici însă au telefonat pe la cinci: La șase a ieșit speciala din *Vatra veche*. Nu știi, n-

ai văzut-o?

Doctorul se simți rău. Iar *Vatra veche*. Iar Zopârțan!

— Am văzut-o, că-ntr-o gară a cumpărat-o cineva. Venise cu rapidul cu care ne-am încrucișat. Vestea însă e absurdă.

El înconjură să spună că «speciala» o adusesse în compartiment chiar directorul Zopârțan.

— Crezi că e absurdă?

— Dragă, eu azi am avut un mare noroc. Adică ieri, nu azi. Am vorbit cu însuși primul-ministru. Ei bine, niciun sămn, nicio aluzie la o posibilă cădere a guvernului. A vorbit cu mine cu siguranța aceluia care stă bine fixat în șa. Nu ca unul care-i gata să descalece.

— Ai vorbit cu domnul Petrance Pogonescu?

— Cum vorbesc cu tine.

— Și...?

— Mi-a promis categoric. Adică, ce spun eu mi-a promis? M-a asigurat, sunt ca și numit. Dar cu o condiție...

Doamna păli.

— Cu condiția să mă înscriu în partidul lor.

— Un partid sau altul, tot un drac! De când îți spun eu asta. Dacă pentru a trăi și a te putea folosi de diploma ce o ai trăbă, după dorința dumnealor, să te înscrii numaidecât în partide, hai să ne-nscriem... Dar acum, ce folos de asigurarea lui, dacă a căzut.

— Nu cred să fi căzut! Cred mai degrabă că-i iar o lovitură prostească a lui Zopârțan.

Femeia oftă.

— Așa ești tu, Ioane, veșnic scapi trenul! Dacă m-ascultai de mine și mergeai mai demult să vorbești cu primul-ministru, de când erai numit! Poate de-un an, poate de doi. Dar așa ești tu! N-ai curaj, n-ai îndrăzneală când e vorba de interesele familiei tale. Acum, ce folos că te-a asigurat?

Doctorul Ion Născu descoperi cu plăcere că de soția sa nu se apropie nici umbra bănuiei că el ar fi putut refuza, sau că a cerut, cel puțin, vreme de gândire. Pentru ea era. deci, un lucru firesc să se înscrie în partidul

guvernamental. Nicio ezitare, nicio teamă. Constatărea îi făcu bine.

— Iată, își zicea, ce se spune că-i o crimă, ceea ce eu însumi simt că e greu de făcut, pentru nevastă-mea e o floare la ureche! →

— Dar îți spun că nu cred nimic din ediția lui Zopârțan, răspunse doctorul, mai hotărât.

— Nici nu e nimic adevărat, se auzi din ușa deschisă încet a camerei vecine.

Era băiatul lor, Emil, un vlăjgan blond, cu ochii albaștri, care-și scoase capul, căscând greu, pe ușa întredeschisă.

Amândoi părinții îl priviră mirați.

— Mama nu are de unde ști! După speciala din *Vatra veche*, s-a culcat năcăjită. Nu mai știe ce s-a petrecut în oraș, după aceea.

Și Emil intră în odaie, închizând ușa după el.

— O comédie cum n-am mai văzut! zise vesel.

Și începu să le povestească, din fir în păr, întâmplările senzaționale, sfârșind cu ediția specială a *Românismului* și cu împrăștierea de către poliție a demonstranților.

Doamna Aurora, așezată pe-un scaun, asculta încântată. În răstimpuri își lovea cu palma genunchiul, semn de mare plăcere. Doctorul Născu, pe măsură ce nainta istorisirea, își îndrepta tot mai mult șira spinării. Acum fața-i era radioasă. Din când în când exclama cu fală.

— Nu ți-am spus? Cum să fie el mai bine informat decât capitala, domnule?

— Nu te-am mai trezit, mamă, când am venit acasă. Era târziu, și-mi părea că dormi, spuse, la un moment dat, tânărul Născu.

— La ce oră ai venit? întrebă doamna Aurora.

— Cred că după trei.

— Poate că ațipisem atunci. Dar ceasurile două leauzisem bătând în turn.

— Adică altă comédie! Mare comédie, domnule. Ne-am făcut de râs pentru vecie, se înveseli doctorul Născu.

— Ba să-i ajute Dumnezeu lui Zopârțan, cum mi-a stricat el inima! Ce face el nu-s comedii, ci glume sinistre, zise cu obidă doamna Aurora.

— Om iresponsabil! Mă mir cum de l-a pus partidul într-un loc de răspundere așa de mare.

— Tu te miri de multe, zise în silă doamna Aurora. Tu trăiești cu capul în nori, Nu-ți dai silința să cunoști oamenii, să descoperi adevăratele motive care îi conduc în viață. Parcă Zopârțan ar fi ajuns director de gazetă pentru calitățile lui... A parvenit fiind rudă de departe cu Ilie Berbecaru. Tot orașul știe, afară de tine. Fiecare om, ori în ce partid ar fi înscris, își vede numai de interesele lui. Asta s-o știi de la mine, care sunt o femeie proastă.

Cuvintele din urmă le rosti cu destulă asprime. Ea își aduse aminte de repetatele însușențe, de rugămințile, de certurile dintre ei, până l-a convins pe bărbat să vorbească cu însuși primul-ministru. Doamna Aurora, ca toate femeile de altfel, nu se încurca în teorii și programe politice, și nu-și pierdea vremea cu analiza lor. Avea un sigur simț practic. Ea fusese, de altfel, întâia care-i declarase lui Ion Născu că nu-i nicio deosebire între programul la care se-nchinau ce-i din Zăvorâți, și acela al guvernului de acum... «Toată deosebirea e în persoane; la unii e șef Ilie Berbecaru, la alții conu1 Petrache Pogonescu.»

Când i-a făcut mai înainte această declarație, doctorul Ion Născu s-a scandalizat, și a rugat-o pe doamna Născu să nu care cumva să facă și în public asemenea prostii, dacă nu vrea să-i iscălească sentința de moarte profesională. Nici cel din urmă țigan nu ar mai cuteza să-i deschidă ușa. El știa, din alte cazuri, ce boicot se pricepeau să aranjeze și să poruncească împotriva trădătorilor cei din conducerea locală a partidului. «Nu râde, îi spusese el nevestei, cu toată gravitatea. Ne-ar aștepta mizeria cea mai cumplită dacă ai spune asemenea prostii în public...

Însă de când primul-ministru îi spusese aceleași cuvinte asupra celor două partide, că programul e același și că numai șefia e alta, doctorul se gândea cu multă stimă

la doamna Aurora. «Femeile nu știu să deducă după canaoanele logicei adevărul, dar îl simt», își zise el. Considerația ce-o avea față de soția sa crescuse cinci îl auzise și pe notarul Radu Năvrea susținând identitatea programelor celor două partide politice.

După ce băiatul se retrase, cei doi soți trimiseră servitoarea să le aducă edițiile speciale precum și ziarele minoritare de dimineață. Deși erau convinși acum că Zopârțan mințise, nu erau cu desăvârșire liniștiți.

Citiră cu înfrigurare paginile în care se dezmințea categoric știrea căderii guvernului. În edițiile de dimineață se preciza chiar, printr-un comunicat al Ministerului de Interne, că guvernul a hotărât să urmărească pe toți alarmiștii potrivit legilor în ființă. Și că nu vor scăpa de pedeapsă.

Ziarul guvernamental local, *Românismul*, deși apărea obișnuit după-amiaza la orele șase, acum apăruse dimineață, cuprinzând, pe lângă textul ediției de noapte, numeroase telegrame din capitală, multe declarații ale fruntașilor politici din localitate și un fulminant articol, cules cu litere negre, aldine, pe trei coloane, intitulat *Sectarii*, în care se arăta ce a plănuit noaptea trecută opoziția: să scoată din slujbe, cu puterea, pe toți cei numiți de actualul regim și pe cei care simpatizau cu el, numiți de mai demult, din guvernările trecute ale aceleiași partid.

— Cetățenii și întreaga opinie publică – spunea într-un alineat articolul – își pot da sama ce ar însemna pentru țară o guvernare a partidului lui Ilie Berbecaru. Jale și prăpăd! Sute și mii de familii puse în drum acum, în cap de iarnă.²⁵ Dacă ei ne numesc pe noi sectari, iată, cu prilejul știrii născocite de capul gol al lui Ilarie Zopârțan, țara întreagă poate vedea cine sunt adevărații sectari. Oameni desperați de lunga opoziție, derbedei care nu mai lucrează nimic, ci fac în fiecare zi revoluție la club. Iresponsabili și nepricepuți, sunt gata să alunge din slujbe și oficii pe funcționarii harnici, pe umerii cărora se razimă întreg

²⁵ Era luna lui august, dar autorul se lăsase răpit de indignarea lui. Nici domnul Nașcu, nici doamna Aurora, nu observară exagerarea.

aparatul de Stat. Dar, vorba ceea: Paște, murgule, iarbă verde la guvern nu vor veni ei, chiar când actualul se va retrage de bunăvoie, căci sunt alte partide de ordine destinate succesiunii. Cât privește data acestui moment, noi nu putem spune decât un singur cuvânt: actualul guvern are încă ani de muncă înaintea sa. Probleme mari și grele așteaptă să fie rezolvate de cuminenția și patriotismul cabinetului domnului Petrache Pogonescu.» Și articolul sfârșea: «Cea mai mare pacoste ce a căzut asupra României e sectarismul politic al domnului Ilie Berbecaru și al partidului pe care-l conduce. Adversarii noștri nu mai pot pricepe interesele generale, superioare și permanente ale țării. Orice lucru ei îl văd numai prin prisma interesului de partid, al interesului particular. De aceea sunt mici, josnici, lipsiți de patriotism, strâmți la inimă și la minte. Cu un cuvânt: sunt din Zăvorâți. Sunt sectari. Ei trebuie trecuți între sectele religioase primejdioase și oprite de a funcționa în România.»

Doamna Aurora era încântată.

— E-adevărat! Sunt sectari! Dacă nu ești de-ai lor, nu poți fi decât trădător de patrie. Nu văd câte drumuri și câte cărări de muncă și de luptă sunt sau pot fi deschise în România. Pe oricare-ai merge, dacă ești om cinstit, poți lucra pentru binele țării. Ei însă nu văd decât poteca întortocheată a lui Ilie Berbecaru și pretind că fiecare român e obligat, prin faptul că-i născut român, să se ia după mintea lui Berbecaru. Da, sunt sectari. Și, ca orice sectari, sunt mărginiți, pizmași, răi și răzbunători.

Urmă un răstimp de tăcere, după care doctorul Născu rosti cu silă:

— Tocmai de-această mărginire, de-această răutate și de-acest spirit de răzbunare mă tem. Ilarie Zopârțan m-a văzut, în compartiment, cu pretinul Munteanu, un mare elector al partidului de la guvern, și-a aflat că vin de la București. Mi-e frică să nu-nceapă atacurile chiar de azi.

Soția păru a nu-l înțelege dintr-odată.

— Să te-atace?! N-are decât s-o facă! Ce-ți mai pasă ție? Ce ne mai pasă nouă?

— Apoi, după un răstimp, trăgându-și pe seamă, adăugă: Hm! Da! Poate ai dreptate! Ar fi bine ca furia lor să se dezlănțuie numai după ce vom fi plecat de-aici. Era mai bine dacă veneai cu numirea în mină. Ne-am fi mutat numaidecât. Da! Nu va fi plăcut să stăm aici subț batjocorile și atacurile lor.

— Și mai este ceva! De unde știu eu că primul-ministru nu-și va lua vorba-napoi? Dacă se răzgândește și numește pe-un aderent politic mai vechi? Ar însemna să rămân nu numai cu batjocora, ci și exclus din partid, și exilat din societate. Ar putea pe urmă să tot vină la putere Ilie Berbecaru. Slujba n-aș mai vedea-o!

Femeia rămase un timp pe gânduri.

— Ar trebui să scornim un motiv pentru drumul tău la București, dacă ai avut nenorocul să te întâlnești în tren cu ciuful acela de Zopârțan. De-o pildă, am putea spune că te-ai interesat de înscrierea fetei într-un internat de călugărițe. Ni s-a vorbit de unul foarte ieftin și te-ai dus să te convingi la fața locului. Toată lumea știe că fata a luat în primăvară bacalaureatul și că trăbă să urmeze la universitate.

Bărbatul o privi recunoscător.

— Bună idee! zise el.

— Și dacă totuși te vor ataca - de la **Zopârțan** te poți aștepta la orice -, vom suferi. Poate ne va folosi. Primul-ministru va vedea că suferi din vina sectarilor din Zăvorâți.

Doctorului nu-i plăcu revenirea aceasta la cuvântul «sectari».

— Draga mea, dacă-i vorba de sectarism, să fim siguri că nici partidul de la guvern nu-i străin de-această pacoste. Sectari sunt și ei. Altfel, de ce mi-ar cere mie, care sunt un profesionist, un om de știință, și care am menirea de-a ușura suferința în lume, să mă-nscriu la ei? De ce mi-a spus primul-ministru, simplu și oarecum brutal, cinic, că ei nu numesc decât oameni din partidul lor? Nu mă putea lăsa pe mine, care nu am făcut și nu fac politică militantă, și fără înscriere? Țștia din Zăvorâți de folos au avut că-s înscris în partidul lor?

Ascultându-l, un cui de îndoială intră în inima doamnei Aurora: «Nu cumva doctorul, în fața primului-ministru, a stat la îndoială dacă să se înscrie în partid sau nu?»

— Ascultă, Nașcule! Sper că cheștiunea e tranșată, zise ea, în vreme ce privirile-i albastrese-ncețoșară.

— Tranșată? Cum înțelegei vorba asta? Nu m-am înapoiat cu numirea.

— Acea se face clacă intri în partid. Când intri? Sau te-ai înscris acolo, în București?

Pe Ion Născu îl năpădiră sudori reci. Într-o clipă își dădu sama de marea greșală făcută: că nu s-a înscris imediat, în fața primului-ministru. Ar fi scăpat de o corvoadă. Ar fi venit cu numirea în buzunar. De ce insistase el să-i dea primul-ministru vreme de gândire? Și cât? O lună! Ce dezastru! N-are simț practic nici cât un pui de găină. Iată, nevastă-sa a văzut imediat miezul soluției. Și e numai un cap de muiere!

— Nu m-am înscris. Lucrul acesta nu se face așa de ușor cum crezi tu.

— Nu? Și de ce, mă rog, cinci numai de formalitatea asta depinde numirea ta? Poate mai stai în cumpănă? Te rog să-mi răspunzi.

Pe obraji și-n ochii doamnei Aurora se iviră umbre prea cunoscute de doctor. Știa că se apropie furtuna.

— Ei, stau în cumpănă... Nu mai stau în nicio cumpănă... Cum poți spune așa ceva? Dar e vorba nu atât de noi, cât de viitorul copiilor noștri. Dar chiar fiindcă e o formalitate, cum spui tu, formele cer timp. Trăbă să mă duc în capitala județului în care voi activa, trăbă să iau contact cu organizația de-acolo și să-mi cer înscrierea. Pe urmă, ei trăbă să mă primească, să avizeze centrul.

— Doctorul era încântat că găsisese asemenea argumente și, înflăcărat, continuă: Nici primul-ministru nu mi-a pretins înscrierea imediată în partid, fără formalitățile obișnuite. La el, pentru numire, trăbă să mă prezint cu cartea de membru de partid. Numai atunci va da ordin la Sănătate să-mi facă numirea. Voiam chiar să-mi continui

drumul până în capitala județului, să fac formele. Tot planul mi l-a zădărnicit Zopârțan, năvălind în compartiment cu ediția aceea specială.

Doamna Aurora se liniști. Siguranța îi reveni. Apele tulburi i se retraseră din priviri.

— Nu l-ar mai răbda Dumnezeu, secătura!

— De, mă gândeam: Ce să mai cheltuiesc până-n capitala județului, dacă guvernul și-a dat demisia? N-ar mai fi putut rămâne secretă intenția mea.

— Înțeleg, înțeleg! Dar cu trenul de trei o să pleci, nu-i așa?

Doctorul abia acum băgă de seamă că își întinsese singur lațul în care avea să cadă. Pe de-o parte se bucura că se precipită evenimentele, că nu mai poate fi vorba de-o lună pentru a se hotărî; pe de-altă parte îi treceau fiori reci prin spate gândindu-se că gata, e-n fața acțiunii și-a hotărârii. Intenția lui de-a lucra și aranja totul în taină, nu mai avea niciun rost.

— Este un tren la trei?

— Dar cum?! Ai uitat?! N-am călătorit cu trei săptămâni înainte, împreună, cu personalul de trei?

— Adevărat, zise doctorul. O să plec. Tu ce zici?

— Eu zic: Necon condiționat! Și, cu formele făcute, să te înapoiezi direct în capitală, la domnul prim-ministru.

«Amarnică-i muierea în lumea asta, domnule, se gândi Ion Născu. Nu te lasă să te gândești. Te ia de pe picioare. Ce-i pasă ei că poți avea o credință, o convingere? Că trăbă să săvârșești un lucru care-i sub demnitatea ta? Nu! Răpede! Pune capul în piept, ca bivoul împungaci, nu te mai uita în dreapta, nu te mai uita în stânga, ci pornește năvală înainte. Dacă-i da de-o stană de piatră și-ți vei crăpa capul, nu-i nimic! E capul tău, nu-i al ei! Hei! Înțelege și bărbatul să ia hotărâri, să acționeze, dar după o matură chibzuință și fixându-și drumul cel mai bun. Femeia, nu! „Mergi înainte! Nu-ți pese de nimic!”»

Doctorul își amăra sufletul cu astfel de gânduri, care erau însă mai mult reflexul simțirii lui decât al creierului. Și, ciudat, gândindu-se și chinuindu-se așa. Își dădea totuși

sama intuitiv că amărăciunea aceasta nu se iva din atitudinea hotărâtă a doamnei Aurora, cât mai ales din groaza lui de ceea ce avea să facă, din groaza lui instinctivă de orice acțiune pripită.

— Nu știi dacă se va putea merge așa de repede cum crezi tu. La tot cazul, cred că în mai puțin de-o săptămână nu voi putea aduce numirea. Și o săptămână pe drumuri, mai. ales la București, costă parale. Eu, oricât am cruțat, nu m-am înapoiat decât cu trei sute «de lei. Nu știi pe ce se duc banii în București. Îți curg printre degete, cât ce-ai schimbat un sutar. Și eu, alți bani puși deoparte, nu mai am.

Femeia îl ascultă cu atenție, dar mai ales, cât vorbe, îi urmări expresia ochilor și fața.

— O să te împrumut eu, din economiile mele. Pentru atâta lucru nu se pierde o situație. De cât ai nevoie?

— Știu eu?

— Să facem o socoteală!

Și doamna Aurora aduse repede din cabinetul de consultații carnetul de rețete și un creion. Socotiră pe rând, drumul, hotelul, cheltuieli cu taxiuri, țigări, mesele - două pe zi, căci doctorul dimineața nu lua nimic, de ani de zile. Socotiră că ar fi necesar opt zile și ajunseră la suma de șapte mii de lei.

Doamna Aurora lăsă socoata pe masă, se ridică cu gravitate, trecu în dormitor, se înapoie cu banii, pășind cu și mai mare gravitate și importanță, și numără, liniștit și rar, șapte hârtii albastre.

— Împrumut! zise ea cu oarecare regret în glas.

Numai ea știa cât de greu reușise să-i cruțe.

— Desigur!

— Mi-i da înapoi la a treia leafă din slujba cea nouă.

— Eu cred că mai repede. Doar nu vom pleca de-aici fără să-mi încasez restanțele! Am zeci de mii de luat de la clienți.

— Știu! Dar nu vom aștepta după ei. Mai sunt și alte mijloace de-a-i încasa.

Ion Născu se simți strâns în clește. Și iar se năpusti

cu gândul asupra spiritului practic al femeilor, asupra strășniciei cu care urmăresc un plan, o acțiune, o realizare. Își spunea că femeile sunt pricina tuturor dezastrelor pe care le suferă bărbații. Ele îi constrâng să acționeze fără chibzuință prealabilă necesară. Dar în același timp își aducea aminte că citise undeva despre rolul important pe care l-au avut femeile în istorie, ca inspiratoare și mai ales ca factori motrici în acțiunile mari ale bărbaților. Cu un sentiment de micșorare pentru sine, trebui să recunoască și acum că Aurora îl pusese pe drumul cel bun: al înfăptuirii rezezi. În chipul acest va scăpa de multă frământare zadarnică. Vedea limpede că, și după dorința lui, sfârșitul tot acesta trebuia să fie: drumul în capitala de județ și apoi la primul-ministru, în audiență, cu cartea de membru în mână. Ceea ce plănuia el să facă peste trei-patru săptămâni, se va petrece acum îndată.

— Mi se pare că e mai bine cum spui tu. Să ne grăbim. Gata. Cu trenul de trei plec.

Dar abia-i ieșiră cuvintele din gură, că și simți cum îi învie rădăcinile părului. Avea senzația că poartă pe cap o coamă de mistreț înfuriat. Se gândi la urmările imediate ale acțiunii lui, la alarma lui Ilarie Zopârțan în *Vatra veche*, la excomunicarea din partid, la oprobriul general... Nu mai putea bate însă în retragere.

După ce-și părăsi soția și intră în cabinetul lui, își făcu o cruce largă. «De-acum, ce-o fi să fie!

De la gară, Ilarie Zopârțan pornise ață la redacție. Nimerise o birjă hodorogită și un cal slab să-i numeri coastele, c-un cap lung cât o solniță. Fierbând de inițiative și de planuri tot drumul, somnul nu se apropiase de el. În tren aprinsese țigările una de la alta și se lăsase în voia fanteziei. Astfel că, ieșind din gară, nu mai alese, ci se urcase în prima birjă ce-i ieșise înainte.

Dar gara era departe, și, de la o vreme, neastâmpărul lui Zopârțan descoperi o pricină de sudalmă în scheletul înhămat.

— Da' ce? Asta-i cal cu care se vine la gară? Asta-i bun să-l tragi într-un șanț, să vie țiganii să-i ia pielea! N-o

să-ți dau niciun ban! Mână!

Vizitiul, proprietar al calului, ridică biciul și-l flutură pe deasupra gloabei.

— Merge el, domnișorul, fuge cât poate. Nu-i armăsar, vezi bine!

— Apoi, în vremuri ca astea, armăsar trăbă să fie, domnule! Să zburăm! Nu să stăm peloc! Las că o să vă-nvățăm noi minte! Cât ce ne instalăm la primărie, o să revizuim toți caii, toate trăsurile. Și ce nu e bun, la gunoi! Ce, oraș e Zăvorâți sau ce? O trăsură ca asta, la vechituri și pe foc!

— Domnișorul, zise omul, amărât, nu eu te-am chemat. Dumneata te-ai urcat în trăsură mea. Apoi, ce? Crezi că cu cât câștigăm noi se poate ține un cal mai bun, o trăsură mai bună? Nu vezi că de ani de zile ne tot scărițează primăria taxele? Și ce impozite plătim! maică Preceastă! Nu ne mai ajunge un gologan pentru casă și pentru ovăz. Nu vedeți cum ne mănâncă automobilele și autobuzele? Nu vedeți cum ne nedreptățește primăria? Da' dumneavoastră ia toate astea tăceți, că nu vă pasă! Numai calul să fie Ducipal și trăsură nouă, cu arcuri bune.

Vizitiul se înfierbântă, și în elanul lui plesni de câteva ori calul cu sfârcul biciului. Gloaba o luă la goană. Înviorat și de atacul împotriva primăriei și de fuga calului, Zopârțan peroră:

— Da, știm! Și primăria e de vină, că vă ia șapte piei. De câte ori n-am atacat-o sângeros pe tema asta, în gazetă? Dar, așa vă trăbă! Ați votat cu guvernul și ați pus în fruntea treburilor orașului pe niște-aduși de vânturi, niște venituri, oameni care trăiesc în Zăvorâți doar de cinci-șase ani. Pe noi, pe băștinași, pe oamenii domnului Ilie Berbecaru i-ați uitat, ca și când ar trăi subț pământ. Așa vă trăbă! Ați ținut cu domnii, cu bancherii, cu capitaliștii, domnule, care și-au pus automobile pe piață să vă ia mămăliga din gură și au făcut tovărășie cu autobuze. Ascultă-mă pe mine, că ți-oi spune o vorbă: Toată pasărea pe limba ei piere!

— De, am votat cu stăpânirea, n-am ce zice. Dacă nu

votam, era și mai rău. Că ne lua brevetele la toți câți aveam cai mai slabi sau căruțe mai rele, cum spui că veți face și dumneavoastră. Ce să facem, domnișorule! Omul sărac e-al doilea drac.

Între timp calul reveni la trap, din trap la pas domol.

Înfierbântat de discuție, Ilarie Zopârțan nu băgă de seamă.

— Apoi da! Aici e originea răului. Omul merge la vot după interesul lui, nu după principii, nu după program. Câtă vreme nu revenim la lupta principială, la o credință, la un program, să știi dumneata de la mine că nimic bun nu se poate face în țara asta, și nici în Zăvorâți. Dumneavoastră, birjarii, înțeți cetățeni onorabili, pe deasupra aveți și un sindicat, sunteți din democrație, cum s-ar zice. Dar syndicatele trăbă să lupte pentru principii, domnul meu, pentru democrație. Triumfă democrația? triumfă și birjarii! Dar dumneavoastră ați ținut, în alegerile trecute, cu oligarhia, cu plutocrația bancară, și...

Birjarul își întoarse, trist, capul peste umăr. Îi părea bine că clientul său se înverșunase la vorbă și-i dădea pace calului, care mergea și acum numai la pas. Se gândi să-l atâte să mai vorbească, ca să-i lase calu-n pace.

— Domnișorule, noi suntem sortiți să ținem cu puterea, oricare ar fi ea, ori de suntem în syndicate, ori de nu suntem. Pentru ce crezi dumneata că nu s-a făcut electric în Zăvorâți pe vremea ungurilor? Pentru că fiecare guvern avea lipsă de voturile noastre. Iar noi trăim de pe urma fiecărei primării, că primăria ne fixează taxele, ea ne pune la dări, ea revizuiește vehiculele – cum spune domnu' polițai de-acum. Pentru lupta de program căutați dumneavoastră alți oameni, oameni neatârnatători de taxa de la gară până în oraș și de prețul ovăzului. Noi suntem oamenii stăpânirii, și așa o să murim, că nimeni nu măncă program, da' pâne, da' ovăz...

— Sunteți niște inconștienți! Zadarnic scriem noi la gazete de ani de zile și ne străduim să vă luminăm! Și ca voi sunt și alții. Noroc cu pătura mare, de la țară. Ea săraca! Democrația cea sănătoasă! România cea altruistă!

Pe ea ne bizuim. Dar știi dumneata cum ne bizuim, domnule? Grozav ne bizuim! Așa că subț presiunea ei o să vă silim și pe dumneavoastră să luptați pentru principii. Și politica asta o s-o punem în aplicare în două-trei zile. Cât ce se deschide lupta electorală pentru noile alegeri.

— Alegeri noi?! se miră birjarul.

— Cum?! Nu știi nimic?!

— Ce să știu?

Ilarie Zopârțan se ridică pe jumătate de pe perna trăsorii.

Cum?! În Zăvorâți nu s-a vândut speciala din *Vatra veche*?

— Ba da, s-a vândut!

Zopârțan rămase cu răsufletul în piept și cu gura căscată.

— Păi, dac-ai văzut și auzit, nu știi că a căzut guvernul? De-aceea vin alegeri noi.

Birjarul bombăni ceva spre cal.

— Ce-ai spus? Întrebă directorul, fui jos, ridicându-se în picioare și punându-i mâna pe umăr.

Calul ciuli urechile și, crezând că pasagerul se coboară, se opri la o cotitură a drumului.

— Am spus că n-a căzut niciun guvern.

Directorul îl zgâlți pe umeri.

— Domnule, știi dumneata cu cine vorbești? Te rog să nu-ți bați joc de mine! Știi tu, mă, cine-s eu?

Omul răspunse scârbit și amărât:

— Mi se pare că știi. Parcă chiar dumneata faci gazeta aia, *Vatra*.

— Ei bine, chiar eu!

— Apoi, a tipărit ea că a căzut guvernul și-a făcut cu știrea ei mare zarvă. Ieșise lumea pe uliță ca la urs. Ei, da' pe urmă s-a adevărit că nu-i nimic adevărat. N-a căzut niciun guvern.

Dacă ar fi avut ceva tare în mină, Zopârțan l-ar fi izbit în cap pe tâmpitul ăsta care îndrăznește să se îndoiască de adevărul scris în *Vatra veche*.

— Cum n-a căzut, domnule?! Ce s-a adevărit?! Cum s-

a adevărit?! N-am telefonat eu însumi știrea senzațională, de la Brașov?! N-am auzit-o cu urechile mele la telefonul ce-misuna din capitală?! Cum s-a adevărit că n-a căzut?! Vrei să-ți bați joc de mine, mă nenorocitul?!

— Eu? Nici gând, domnișorul! Da' după gazeta dumată a ieșit alta, a guvernului, și cele minoritare, și toate-au spus că e o minciună mare știrea cu căderea guvernului.

Ilarie Zopârțan uită că e în picioare și că-și încleștase mâinile în umerii vizitiului. Cum trăsura sta și cum poziția omului din trăsură îi păru suspectă, un polițist se apropie bănuitor.

— De ce v-ați oprit? De ce vă certați? Circulați, vă rog!

Vizitiul văzu calul moțând și-l atinse cu biciușca. Zopârțan era să se prăvălească pe spate.

— Poți să-l întrebi și pe domnul, zise birjarul arătând pe polițist, dacă nu-i adevărat ce spun. Nu-i așa, domnule polițai? strigă el spre sergentul care se deplasa agale către punctul său de observație.

— Despre ce-i vorba?

— Despre guvern. Dumnealui ține morțiș că a căzut.

— N-a căzut niciun guvern! Și-l sfătuiesc pe dumnealui să nu fie alarmist. Că știi ce-au pățit azi-nonpte alarmiștii...

— Da... începu birjarul, dând bici calului care prea se lăsa pe rude, azi-noapte, după dezmințire, poliția și jandarmeria au cam luat la palme și la baionetă lumea care nu voia să se împrăștie.

Ilarie Zopârțan era tot în picioare și se ținea încleștat cu mâinile de umerii birjarului. Dar acum nu cu gânduri criminale, ci ca să nu cadă. Îi tremurau genunchii.

— Să fie adevărat? oftă el cu o nespusă mirare, ca și când ar fi vorbit cu sine însuși.

— Despre asta nu mai poate fi îndoială, zise birjarul. Azi-dimineată toți slujbașii erau la locul lor. Domnul chestor a plecat abia la șase să se culce. Știu, că l-am văzut. Am fost de rând de la miezul-noptii. Toată noaptea a

vânat cu poliția și cu jandarmii după demonstranți. El striga în gura mare că-s alarmiști, că-s revoltanți, că s-au sculat împotriva autorităților. Pe mulți, mi se pare, i-a vârat la dubă.

Încet, pipăit, Ilarie Zopârțan se așează și se cuibărește în fundul trăsurii. Încearcă să se gândească, să-și adune ideile. Cum e cu puțință dezmințirea? El primise știrea telefonică de la locuința șefului, Ilie Berbecaru. I-o transmisese secretarul lui personal, din ordin și cu porunca să scoată speciala... Ce putea fi? Cine dezmințise?... Să i se fi pus șefului condiții pe care nu le putea accepta în temeiul programului și al convingerilor? Greu de crezut! Partidul aștepta doar e atâția ani în opoziție. Nu credea că șeful ar fi bravat așa de stupid... Să fi revenit factorul constituțional? Guvernul căzut să fi primit o nouă însărcinare? Să fi fost la mijloc numai neînțelegeri trecătoare, care-au fost aplanate, și guvernul a rămas mai departe? Greu de crezut și asta! mai ales că nu mai erau decât șase luni până la împlinirea celor patru ani, termenul legal al unei legislaturi. Să fie guvernul realmente demisionat, dar să gireze încă afacerile, neputând depune la rezezeală jurământul cabinetul Ilie Berbecaru? Hm! Asta ar fi cu puțință! Criza să nu se soluționeze decât peste câteva zile, poate chiar peste o săptămână. Hm! Poate că sunt neînțelegeri în partid! Numai el, Zopârțan, cunoaște vreo trei liste de guvern. Oamenii se-mbulzesc, sunt ambițioși, e-adevărat. Deși șanse au mai întâi cei înrudiți cu domnul Ilie Berbecaru. Asta e bine. Uu guvern e o familie. O familie a națiunii, în frunte cu tata, cu șeful partidului-Hm! Drace! Tot ce se poate! Se prelungește criza din vina partidului. Iar cei demisionați își iau nasul la purtare și dezminț! Ba, dacă șeful va stăruie, cum se spune, pentru doi ministeriabili despre care toată lumea știe că nu-s agreați la locul competent, ce mai știi! Capătă Petrache Pogonescu însărcinare nouă! Cum? Ar putea fi șeful chiar atât de intransigent în principii? Să meargă până-n pânzele albe cu susținerea celor doi protejați? Principiile își au rostul lor la vremea lor, dar nu cu prilejul

constituirii unui guvern! Aici o să avem și noi un cuvânt! O să ne amestecăm: gazeta, organizația locală. Nu, ar însemna ca șeful să fi fost părăsit deodată de proverbialul său simț politic. Și ar fi dezastruos pentru întreg partidul...

Ilarie Zopârțan se frământa cu gândul, când amărându-se, când simțind noi izbucniri de optimism. Trăsura înainta încet, în pasul calului. Două dintre roți se învâртеau dându-se mereu pe-o dungă și descriind strâmбуți în praful umed al asfaltului. Trecură pe vreo trei ulițe laterale și, în sfârșit, se opriră în fața redacției.

Directorul păru la început că nu recunoaște clădirea. Se uita mirat la geamurile murdare, la petecele de tencuială care mai rămăseseră pe fațadă și nu se grăbea să coboare.

— Am ajuns, domnișorule, zise birjarul.

Zopârțan își hui, oftând, geanta umflată subsuoară, plăți și dispăru pe poartă.

Redacția era încuiată. Pui de om pe coridoare. O tăcere, o apăsare nefirească peste toate lucrurile. Un șoarece tăie coridorul de-a latul și dispăru în crăpătura zidului-*Vatra veche* apărea obișnuit la ceasurile șapte sara. Redactorii soseau pe la unsprezece, înainte de prânz. Deci era normal ca la ceasul acesta de dimineață să găsească ușile încuiată și localul pustiu. Și totuși se umplu de venin.

— Nici sluga, nici Toader nu s-arată! Doamne, ce mai debandadă! Ce oameni! Ție-ți crapă măsaua în gură, și dumnealor dorm! Domnule, se petrec asemenea evenimente, și ei pot dormi! Am spus eu demult că niciunul n-are nerv de gazetar. Sunt, pur și simplu, niște slujbași! Niște... salariați! O să vedem noi cum stau lucrurile după ce ne vom instala la putere!»

Directorul, ostenit de știrea dezmințirii, de nesomn, uită cât fusese de încântat, numai cu câteva ceasuri mai înainte, de membrii redacției sale, când văzuse ediția specială. Se gândi să treacă pe la berăria din vecini, unde dimineața se servea cafea și ceai, și să aștepte. Un pahar două de coniac, mai ales, nu i-ar strica. Dar după doi pași se opri. Nu-i lipsea curajul să iasă în lume, dar îi trecu

deodată, la gândul dezmințirii, o apă leșioasă prin mădulare și nu mai avu gust de nimic. Apoi își dădu sama că trebuie mai întâi să fie bine informat. Ce știa până-acum. aflate de la un birjar și de la un polițist. Trebuia să-i vadă numaidecât pe redactori.

Coborî în curte, ieși în stradă și porni spre locuința lui Toader, care era mai aproape. O să-l trimită pe el după membrii redacției, care stăteau departe, la periferii, în trei hudite deosebite. Lui Toader n-au avut unde să-i dea locuință, nici la redacție, nici la club. Locuia în piață, în fundul unei curți, într-o cameră umedă și întunecoasă, de pe pereții căreia curgea tencuiala.

Sluga nu era acasă. În locul lui îl întâmpină un țăran de vârsta jumătate, cu bocancii plini de tină uscată, deși nu plouase de-o lună în împrejurimi, cu cioarecii peteciți, tivii deasupra c-o dungă de cămașă.

— Pe Toader îl caută domnișorii 9

— Pe el!

— A plecat la lucru. Și-a luat de dimineată săcurea și ferăstrăul, capra de tăiat, și s-a dus. I-am spus și eu: Mă verișorule, ce pleci așa de dimineată? Vei sta să caști gura în piață, că domnii care au lemne de tăiat nu se scoală așa devreme.

— Și nu știi unde s-a dus, la cine lucră 9

— Parcă el știa! S-a dus să caute. Că spunea că nu are niciun ban. Azi-noapte s-a pus și el pe petrecanie, de mare bucurie.

— Ce bucurie?

Ilarie Zopârțan părea că stă pe cărbuni aprinși.

— Păi, bucuria cu căderea guvernului. Și noi ne-am fi bucurat dacă era știrea adevărată. Da' se vede că dracu-și bate joc de oamenii năcăjiți.

Directorului îi sări țandăra.

— Dar știrea a fost adevărată, măi române! Cum vii tu să te-amesteci și să judeci la ce nu te pricepi? Guvernul, asară, a căzut, cum mă vezi și cum te vād.

— Hm! Se vede că n-a căzut de sus. Ori a căzut ca mâța, în picioare-Zopârțan murmură o înjurătură printre

dinți, din care nu se auzi decât «... ta de mocan».

Românul însă înțelese și din frântura asta că de el era vorba.

— Mocan oi fi, da' n-ar trebui să uiți, domnișorul, că greul noi îl ducem. Iau de pildă pe vărul meu, pe Toader. Vă slujește deajaba de ani de zile. Dumneavoastră tot mai luați câte-un ban, da' el, dacă n-ar tăia lemne, ar crăpa de foame. Păi bine, domnișorul, dumneavoastră – că vă știu –, când veniți pe sate, tot de dreptate vorbiți. Spuneți că sunteți partidul dreptății. Și să nu vă plătiți sluga cu anii? I-am spus vorbă de om cuminte: Lasă-i în plata Domnului și du-te unde te plătesc. Da' el nu! Că ține la dom șef Berbecaru, și asară se și vedea aprod la judăcătorie.

— Da, Toader e nu luptător idealist, nu ca voi. Își va avea răsplata, să știi. Aprod vrea să fie? Aprod va ajunge. E cu putință să-și ia postul în primire mâne ori poimâine.

Românul își arată dinții mari și rari.

— Nu mai crede el de-acuma în povești! Mi-a spus mie că până nu-l vede pe domnu' Ilie Berbecaru în mașina cea mare, pe care-o știe el, nu mai crede la suflet de om. Tare amărât era, domnișorul L-am împrumutat eu cu cinci lei.

— De, avem pentru cine lupta, n-am ce zice! spuse scirbit Ilarie Zopârțan și porni ca o furtună.

Omul strigă după el:

— Să nu mintești, spune porunca dumnezeiască. O minciună bună, când e vădită, te fierbe mai rău ca o bătaie la poliție.

Directorul se duse la colțul din piață unde așteptau dimineața tăietorii de lemne, dar Toader nu era acolo. Un mustăcios îl informă că Toader a plecat c-un domn, și-i spuse chiar și numele și adresa.

Peste un sfert de ceas îl găsi.

— Vai de mine, domnule director, da1 ce s-a întâmplat? întrebă sluga, uimit de fața puhavă a lui Zopârțan... Sunteți beteag?

— Repede să pleci după reactori și să mi-i aduci din fundul pământului!

Glasul îi era răgușit, sugrumat.

— Da' ce? Să scoată iar specială? Că altfel, n-au ce face până la amiază.

— Specială, nespecială, nu-i treaba ta. Tu, aleargă.

Toader se gândi o clipă. Cine știe? Poate că se-ntorc lucrurile-Dar avea de tăiat o jumătate de stângen de lemne, și, dacă pleca, proprietarul aducea pe-un altul.

— Domnule director, dumneata știi că sunt gata la poruncă. Dar acuma nu pot să las lucrul. N-am lețcaie în buzunar, și azi n-am ce mânca.

— O să dau ordin la administrație să-ți dea douăzeci de lei.

— Să mă duc la domnii casier Vidrașcu? De câte ori m-am dus m-a dat afară. Iar acuma n-are niciun ban în casă. Pe toți i-a cheltuit cu speciala.

Ilarie Zopârțan caută în punga arhaică și scociori două piese de câte douăzeci de lei. Le întinse lui Toader.

— Repede!

— La poruncă, dom director, dar întâi trăbă să-mi pun undeva la adăpost uneltele.

Directorul ceru cheia de la redacție și se înapoie. Camera cu telefonul era neaerisită. Patru scrumiere pline ochi cu mucuri de țigări împrăștiu o duhoare nesuferită. Pe podea erau pete neuscate de bere. Pe masă, împrăștiate, edițiile speciale ale ziarelor ungurești și a Românismului. cu dezmințirea categorică a știrii adusă de Vatra *veche*-Ilie Zopârțan se trânti frânt pe un scaun și începu să citească. Își simțea gura amară și leșioasă. Dezmințirile erau toate la fel. Se vedea cât de colo că sunt dintr-un singur izvor și dintr-un singur condei.

Directorul, cu coatele răzimate de masă, căzu ca într-o toropeală și ațipi. Nu se trezi decât târziu, cinci intră în redacție secretarul, Ion Marele.

— Ce ne-ai făcut, directore, ce ne-ai făcut? Ediții cu zvonuri de criză gravă și de cădere am mai scos noi destule. Daisă dăm știrea ca fapt împlinit...

Zopârțan se simți în slujbă. Osteneala îi trecu, dusă ca de vânt. Înălță capul și-l scutură cu mândrie.

— Nu-ți permit! Știrea era adevărată, domnule! O dețineam de la secretarul personal al șefului. El m-a chemat la telefon. Așadar știrea a fost adevărată. Cred că dezmințirea e luată din vânt. Voi ați cerut Bucureștii?

?;

— Se-nțelege! N-ați cerut! Ați văzut porcăriile astea, striga el tot mai tare în vreme ce făcea mototol gazetele străine și le arunca în unghere, și n-ați cerut capitala. V-ați lăsat informați și derutați de gazetele minoritare. La atâta am ajuns în țara românească: să credem gazetele minoritare!

În timp ce vorbea tot mai aprins, cu părul vâlvoi, intrară în camera ce duhnea a mucuri zăcute și ceilalți doi redactori, reporterul Vasile Perja și redactorul politic Marin. Ei se opriră lângă ușă.

— Da, domnilor! Mi-ați făcut-o! În loc să cereți capitala, să scoateți o contraediție, dezmințirea dezmințirii, voi v-ați pus cu botul pe labe! Asta-i redacție?! Iată cât plătiți dacă nu mă aveți în mijlocul vostru. Trei cepe degerate Asta sunteți!

Cei trei iwlacului se pivua și uiilm. i înl-i" palizi, obosiți d-vmuseră puțin, îi nul «Iukm i, i - < " " berea multă tiu; ajun. l\>a doi aln. i iviivi" " un lîl />: - i

— Domnule duceuu, nu mai iMinui,» a nu nu oi 1 de glumă - Ne redactorul poliiu M.am. V'urâm e iese parul p în căciulă, ori ba".

— Ce căciulă, domnule, ce «aciuia" vorba, nu de căciula!

— Dezmințirea nu mai suferă i ombalei i\ director, zise reporterul Vasile Perja. tiuvoniiij zut! Crezi dumneata că de cădea mai aveau curaj y, \j a stăpânim să facă ce-au făcut? Du/mi de partizani noștri sunt la dubă! Și mulți au mâncat bătaie, opu-irjdu-se ordinelor, autorităților.

În loc de orice răspuns, Ilarie Zopârțan ceru Bucureștii, locuința domnului Uie Berbecaru.

Ora fiind timpurie, căpătă repede legătura.

— Casa domnului Berbecaru? Domnul secretar personal? Tu ești, Dumitrescule? A... cum? Știrea de

Lsară... S-a constituit 9 Cum? O revenire în ultima clip.”; „Ce? Cazanul Satanei? S-au tras sforile toată noaptea?... Și-a retras cuvântul? A, o amânare. O amânare... P, **r** guvernul rămâne demisionar? Așa spune toată leano-i politică? Da’ șeful? Cum care șef? D-apoi șeful no Mn; domnul Ilie Berbecaru!...

Multă vreme Zopârțan ascultă cu urechea inlinrc; trei ascultau intrigați. Ce palavre în îi sunt și

Dacă n-a căzut, ce mai întinde vorba 7 iind \. i **c.i.** icaltă chestie. Totuși părea că încep și ei să im ic.

— Bine, înțeleg. Luptă furioasă, la cuțite, și împotriva cazanului a cărui fiertura a mântuit, po **v**, **n** (**v**reme, monstrul putred de lu’ putere. N-ai K 1 combatem cu strășnicie. Păcat de intorvonțiile de ulr. mA oră! Asta e Stat constituțional? Și parlamenta» „V (**l**-ai să-i fie! Țara se-ngrozește lu’ giiuhil că romanalrilor va continua... Lumea a primit ca o’s. iKare noastră specială... Cum? în capitală n-a m-d -, huvio.**t.** ol - ție specială? A fost secret mare? Mă.ro «1 Sa io iv bine! Ce nu poate face cu bani un guvern u ospo-săbii? Cumpiiră pe cine vrea... Ah! Dumitrescule! lv.**r.** i - trescu? Ce spui? Da, am auzit că a ținut în Zăvoi-n un discurs fulminant tatăl dumitale, domnul Haralambie. Alo! Ascultă! Ne trăbă de urgență bani. Nu mai avem hârtie. Ce? Organizația locală? Da’ gazeta nu e numai a organizației locale... Bine! Fă tot ce poți și cât mai în grabă. Bis dat qui cito dat! Servus!

Din frânturile conversației, cei trei redactori înțeleseseră situația. Regretau acum că nu au cerut Bucureștii. O contraediție cu «cazanul Satanei», pus pe foc în clipa ultimă, ar fi făcut senzație. Directorul crescua în considerația lor. Om nesperios, dar cutezător, cu capul în mină! Și în ziaristică e la fel ca în politică: îndrăzneala iresponsabilă e hotărâtoare. Sau, cum s-ar zice, obraznicul mănâncă praznicul.

Ilarie **Zopârțan** închise grav telefonul și, arborând o ținută marțială, împărți porunci repezi. Dicta titluri de articole celor trei subalterni, el însuși rezervându-și reportajul de pe prima pagină. Voia să scoată o «specială»

pe la douăsprezece, al cărei text să intre în ediția obișnuită de la ceasurile de sară. Uită și de coniac și de ceai, aprinse țigara și-și dădu drumul pe hârtie. După un ceas și jumătate articolul-reportaj pe care îl scrisese cu înfrigurare era gata, o însăilare de cuvinte incendiare printre titluri fulminante:

O josnica și umilitoare dezmințire. - menținem intru toate cele afirmate în ediția speciala de ieri: guvernul, la ora când scriam, era demisionar. - domnul Ilie berbecaru primise însărcinarea de a forma guvernul - în ultima clipă a început să fiarbă cazanul satanei. - figuri și oameni iresponsabili, care intra la palat pe scara din dos, în turbata acțiune. - camarila nu mai cunoaște nimic sfânt. - făgăduieli și angajamente în detrimentul țării. - guvernul salvat în ultima clipă de către factori odioși, e virtualmente tot căzut. agonia s-a pronunțat categorica și neiertătoare. - domnul Ilie berbecaru la datorie - partidul mai solidar ca oricând. - încă puține zile și monstrul putred va crapă. nimic nu-l mai poate salva. - biruința senina a partidului nostru.

Cu filele încă ude, el alergă la tipografie. Administratorul-casier, Vidrașcu, înălță posac din umeri.

— N-am bani de specială, domnule director! Pagubă și de cei cheltuiți ieri. Abia de vom putea scoate ediția obișnuită.

Zadarnice fură asigurările lui Zopârțan că vor veni bani de la centru, că în asemenea momente oamenii partidului trebuie să dea dovadă de idealism etc. Cerberul nu se clinti din hotărârea lui. Și astfel, textul «specialei» apăru numai sara, în corpul ediției obișnuite. Dar de-abia începură băieții să-i strige titlul pe străzi, că o și confiscă poliția. Peste un ceas apăru o altă «specială», a *Românismului*, conținând declarații ale miniștrilor, care infirmau știrea demisiei guvernului și-l batjocoreau pe Ilie Berbecaru, «un om nesperios ca întreg anturajul său politic», «un personaj ridicol care încearcă să încurce lumea, scornind crize de guvern ce nu se întâmplă decât în fantezia lui aprinsă». *Românismul* publica un comunicat

oficial al președinției Consiliului de miniștri, în care se arăta că «Ilie Berbecaru n-a fost în audiență la Palat de mai bine de un an și nici nu sunt motive să i se acorde o audiență».

Sosiseră, de altfel, în cursul zilei, gazetele din capitală. În niciuna nu era nici măcar un rând despre criza de guvern. *Românismul* se referea și la acest fapt pentru a ridiculiza *Vatra veche* și în special pe directorul ei, Ilarie Zopârțan. «Zăpăcitul acesta e pricina tuturor monstruozițelor pe care le comite *Vatra veche*. Redactorii n-au voie să gândească liber, nici să se informeze înșiși. Directiva o dă Zopârțan, și de la ea nu este abatere. Noi le plângem de milă confrăților de la *Vatra*, membri ai sindicatului nostru.» Aceste rânduri le iscălea însuși directorul *Românismului*, Virgil Petrescu, pe care Ilarie Zopârțan îl provocase la duel de trei ori în cinci ani, de când făceau gazetărie în aceeași urbe. Duel cu pistolul. Dar armele nu s-au descărcat niciodată. Virgil Petrescu era împotriva duelului și meșter în a-și interpreta cuvintele în sensul opus înțeleșului lor adevărat.

Noua confiscare a *Vetrei* a produs mare senzație, cetățenii înclinând să creadă că știrea căderii guvernului fusese adevărată și că în ultimul număr *Vatra veche* dădea amănunte, precizări, și că de aceea a și fost confiscată... Desigur, nimeni nu credea că partidul lui Petrache Pogonescu nu era la putere. Altfel, cine ar fi suprimat libertățile publice? Dar probabil că ieri căzuse, așa cum vestise *Vatra*, își spuneau cei mai fervenți credincioși ai lui Ilie Berbecaru.

Directorul *Vetrei* protestă telegrafic la primul-ministru, la ministrul de Interne, la Ministerul de Justiție, la Palat.

La club, scandalul izbucni sara târziu, după ce sosi, cu trenul de nouă, oficiosul din capitală al partidului. El conținea un comunicat oficial dat în numele șefului partidului. Era tipărit în fruntea ziarului, pe două coloane, cu litere groase:

«Presa guvernamentală - scria în comunicat - idioțită

de teama unei apropiate prăbușiri a stăpânilor, învinuiește pe domnul Ilie Berbecaru, șeful nostru, că a pus la cale ediții speciale în care a vestit căderea guvernului. Se referea la ediția specială a oficiosului partidului nostru din Zăvorâți, *Vatra veche*. Domnul Ilie Berbecaru ne autoriză să dăm cea mai categorică și formală dezmințire. Domnia-sa n-a avut nicio cunoștință de această ediție, cum personal nu răspunde de niciun articol ce apare în presa oficială a partidului.»

Redactorul oficiosului din București își scria comentariul său în legătură cu comunicatul de mai sus, arătând cât de explicabilă este apariția unei asemenea știri într-un ziar de provincie, în timpul guvernării unui cabinet care de ani de zile stă ca frunza pe apă. Nimeni n-ar cuteza să publice vești alarmante despre un guvern agreat de țară, despre un guvern solid și patriot. Dar cabinetul conului Petrance Pogonescu a putut fi considerat căzut de cel puțin zece ori până acum. Ziarele guvernamentale se miră de ediția *Vetrei*, dar redactorii lor fac pe proștii de vreme ce știu că, sub regimul actual, telegraful și telefonul stau numai la dispoziția organelor guvernamentale.

La club se adunase multă lume, în frunte cu comitetul. Membrii lui, ridicați de poliție, fuseseră puși în libertate. Camerele erau pline. Dar Ilarie Zopârțan nu se arătă.

Președintele organizației locale și al clubului, avocatul Petre Bumbea, după ce citi comunicatul, oftă și trecu gazeta vecinilor. Zeci de capete se aplecară să citească.

— Asta-i curată bătaie de joc! zise președintele. Unde-i directorul? Unde-i domnul Zopârțan?

— N-a venit până acum!

— Domnilor, omul ăsta e fatal pentru partid! Cum a cutezat el să ne prostească, să scoată speciala fără știrea și aprobarea șefului? Trăbă să cerem demiterea lui de la ziar!

O liniște grea urmă cuvintelor lui. Toți știau că Ilarie Zopârțan e rubedenie cu șeful.

Avocatul Haralambie Dumitrescu, al cărui fiu era secretarul personal al lui Ilie Berbecaru, tuși, își drese glasul și zise:

— Domnilor, să mă ierte domnul președinte, nu sunt de părerea domniei-sale. Dacă șeful a dezmințit, asta înșămnează că a confirmat. Dumneavoastră aveți cu toți destulă practică, cunoașteți oamenii. De nenumărate ori v-ați putut convinge că declarații făcute de șef aici, la clubul nostru, în fața noastră, a doua zi, când au apărut în presă au fost dezmințite. Asta, știm cu toții, e maniera lui, e diplomația domniei-sale. Ca un mare om politic ce este, domnia-sa nu se angajează niciodată la nimic. De-aceea dezmente mereu. E o calitate de mare tactician. De-aceea spun: să nu ne pripim! Comunicatul - l-am văzut cu toții. Pentru alții poate fi uluitor. Pentru noi, deloc. El confirmă știrea din ediția specială a gazetei noastre. Asară, guvernul, desigur, demisionase. Cine știe ce-a intervenit, ce lucrături de culise, de ultima oră, cine știe ce-a fiert iar în cazanul Satanei - pentru că a fiert ceva monstruos, domnilor - și guvernul a rămas în picioare. Dar se clatină rău! Foarte rău! Ați văzut ce scrie comunicatul însuși: - Presa guvernamentală, idiotită de teama unei apropiate prăbușiri a stăpânilor.

— Idiotită» - e grav! **t** și asta într-un comunicat oficial **f** Mie-mi pare că, indirect, prin introducerea asta, e confirmată și ediția specială din Vatra să așteptăm, domnilor! Să chibzuim! În niciun caz nu putem lua o atitudine înainte de-a auzi lămuririle directorului însuși.

— Dar directorul nici n-a fost acasă! Responsabilitatea o are secretarul de redacție, redactorul politic, se auzi din mulțime.

— Redacția nu lucrează decât la ordinele directorului, zise Petru Bumbea, neînduplecat în propunerea lui.

— Da, știrea a fost transmisă la telefon de către Zopârțan. Așa mi s-a comunicat telefonic de la redacție când m-am interesat, spuse Ilie Radu.

În clipa aceea, cu un vraf de gazete subț braț,

Zopârțan năvăli pe ușă. O izbi cu putere după sine și se răzîmă cu spatele de ea.

— Săriți! Nu-i lăsați să intre! M-au urmărit de la tipografie să-mi confiște gazeta! E tot ce am mai putut salva!

Vreo douăzeci năvăliră la ușă huiduindu-i pe polițiștii care voiau să pătrundă în club. Un sergent mai obraznic scoase revolverul strigând: «Loc, în numele legii! >. Dar revolverul îi sări din mână și el fu împins pe trepte, de-a berbeleacul.

Închiseră ușa. Dădură ordin lui Toader să încuie și poarta.

Ediția obișnuită a *Vetrei vechi* fu luată cu asalt. Câte zece capete se îngrămădiră în jurul unei foi.

Ilarie Zopârțan, congestionat, cu părul vâlvoi, povestea agitat, gesticulând cu amândouă brațele, de parcă ar fi vrut să și le desprindă de trup:

— Scandal! Nemaipomenit scandal! în vreme ce eu am alergat la poștă să protestez telegrafic, zbirii stăpânirii au pătruns în tipografie, au confiscat exemplarele care nu au fost puse în vânzare, care trebuiau trimise abonaților. Ba au venit cu ordin să se distrugă și zațul. Canaliile! Derbedeii! Astea-s organe ale Siguranței publice? Rușine unui regim care asară era căzut, și azi e din nou în picioare pentru nenorocirea acestei țări binecuvântată de Dumnezeu cu toate bunătățile! Am strigat, m-am prins de piept cu ei, m-am luptat! Dar ce folos Forța brutală a biruit! Au stricat și zațul, și au cărat și toate exemplarele. Noroc că acestea, cincizeci de foi, le-am ascuns îndată după apariție. Și cum m-au văzut pe drum cu ziarele subsuoară, după mine! Am alergat să-mi iasă sufletul! Da, domnilor! Eu - unul singur, și ei - cu zecile. Unul singur, pentru că, în aceste clipe grele pentru partid, dumneavoastră stați la taifas la club, în loc să vă interesați ce se întâmplă cu gazeta partidului! Așa sunteți dumneavoastră! Să vă dăm puterea de-a gata! Asta vă place! Asta o așteptați! Dar să luptați când este nevoie, să vă puneți în primejdie sănătatea, numele bun, nici poveste!

îmi pare rău, dar trăbă să v-o spun! Confiscarea unei gazete oficioase de partid trebuia să vă scoată pe toți în stradă, domnilor! Da, în stradă! Să protestați, să nu vă lăsați, să-i atacați pe zbirii poliției! Dar dumneavoastră așteptați liniștiți la club! Rușine, domnilor, rușine!

Membrii comitetului și ceilalți partizani la început nu auzeau ce striga Zopârțan. Erau cu toții cufundați în citirea gazetei. Autoritatea slovei tipărite era pentru acești oameni mai mare decât graiul viu. Reportajul din *Vatra veche* îi convingea pe cei mai mulți că lucrurile s-au petrecut întocmai cum erau scrie. Se gândeau și la cuvântarea lui Haralambie Dumitrescu. «Cazanul Satanei!» Iată, și în gazetă vina se pune pe cazanul Satanei! Ce să mai zici? În Rom mia toate-s cu puțință! Un guvern mort acum, învie peste un ceas. Hm! Hm! Al dracului Zopârțan ăsta! Om nesperios, dar cutezător! E un tânăr de viitor în politică! Dar către sfârșitul perorației lui, cei mai mulți isprăviseră de citit reportajul și auziră acuzele ce li se aduceau.

Ilarie Zopârțan își ieșise din fire și din pricina conflictului cu poliția, și din pricina fugii. Dar mai ales pentru că citise și el comunicatul din oficiosul partidului. Palma ce-o primise își dădea sama că nu o poate șterge decât printr-o ieșire autoritară și violentă împotriva organizației locale a partidului. Simțise instinctiv că altă scăpare din situația ridicolă în care se afla nu-i cu puțință. Și instinctul lui nu dădu greș.

— Dacă-i așa cum scrie la gazetă, începu Petru Bumbea, președintele, nu mai am nimic de zis, nicio propunere de făcut, domnilor. În cazanul Satanei a mai fiert o dată o zamă drăcească, antinațională și antidemocratică. E tot ce se poate. Mai mult: Numai așa s-a putut întâmplă!

— Ce vă spuneam eu? zise avocatul Haralambie Dumitrescu. Să-l așteptăm și să-l ascultăm pe domnul director. Iată că a sosit! Ce scrie la gazetă este extraordinar! Înțelegem acum pentru ce au confiscat gazeta. Să nu știe lumea cum se rezolvă crizele

guvernamentale la noi, de la un ceas la altul. Dar domnul director știe, desigur, și alte amănunte îl rugăm să ne dea toate lămuririle.

Ilarie Zopârțan, simțind că a trecut nu numai peste primejdie, ci că o să iasă cu prestigiul sporit din această aventură ziaristică, își luă un scaun, îl trase în fața mesei la care ședeau membrii comitetului local, și, cu fața spre public, picior peste picior, începu să le destăinuiască conversația telefonică de dimineață, cu Dumitrescu, secretarul personal al președintelui partidului.

Se simți îndată în elementul său. Le făcu un expozeu de-un ceas și jumătate, în care fantezia lui bogată, și mai ales aprinsă, adaoase nouă părți din informații pe lângă partea a zecea, transmisă prin telefon de către secretarul lui Ilie Berbecaru. Fu un reportaj mai mult decât senzational, fu uluitor. Mai ales în părțile în care vorbea despre camarilă, de puterile ei, de interesele ei. Le spunea lucruri la auzul cărora multora dintre cetățenii care îl ascultau, oameni de omenie, le venea să sudaie de cele sfinte.

Zopârțan, mereu atent asupra efectului destăinuirilor pe care le făcea, se îndrăcea și mai tare și sfârși susținând că România e pusă la mezat de o clică interesată, și că aceia care sunt gata s-o cumpere sunt cu toții protejați de actualul guvern.

Rezultatul expozeului fu formidabil. Rând pe rând se ridicară membrii comitetului local al partidului și înfierară crimele acestui regim primejdios pentru țară. Susținură unul după altul, într-un potop de oratorie vehementă, că singura nădejde a țării a rămas Ilie Berbecaru și partidul său. Dovediră necesitatea de a combate cu și mai mare virulență actuala stăpânire. Se auzi din nou porecla de «sectari» ce se dădea guvernului și oamenilor lui. «Pentru că nu văd, domnilor, mă-nțelegi, decât prin prisma interesului de partid. Nu le pasă, mă-nții legi, că piere țara, că vând țara, după cum mucărilor nu le pasă dacă ar apune creștinismul, pe care-s gata să-l vândă în tot ceasul.»

Definiția clasică o dădu avocatul Ilie Radu, om cu sentimente și idei republicane. Fu felicitat de toată lumea. Însuși directorul *Vetrei vechi* se ridică să-i strângă mâna.

După ce însuflețirea se mai potoli, Ilarie Zopârțan luă din nou cuvântul și arată, în linii mari, cum va trebui potențată lupta împotriva guvernului, «care nu mai putea avea decât zile, maximum săptămâni de trai. Cel reînvie din morți, nu mai e nicio clipă viu cu adevărat.»

El profită de atmosfera generală și ceru președintelui să fără o colectă pentru *Vatra veche*, până vor sosi ajutoarele de la centru, până se va reface din lovitura primită prin confiscarea celor două ediții.

Îndată ce directorul își termină cuvântarea, cineva se strecură până la ușă, o deschise încet, lin, și se strecură afară. Unul după altul membrii înfocați ai partidului îl urmară. Colecta începu, dar mergea greu. De sută nu trecea niciunul. Mulți se nimeriseră să vină la club fără o lăascaie în buzunar. Ei făgăduiră că-și vor aduce obolul la administrație. Alții se revoltau în gura mare:

— Ce contribuție? Nu-i destul că suntem abonați la gazetă?

— Ziarul e dator să trăiască din săul lui.

— Să poftească să acopere centrul ce mai e de lipsă. Ori să mai taie din plățile redactorilor. Sunt plătiți ca niște directori de bănci, domnule! Trag la măslea prin toate crâșmele. Și să mai taie conducerea partidului din numărul lor. Închipuie-ți, domnule, patru redactori pentru o fițuică de gazetă! Eu mă leg, domnule, s-o scriu singur, zilnic. Uite-așa, o scutur din mânecă.

Cel care vorbise ultimul își scutură brațul cu mâna dreaptă, marcând, ca la teatru, că adică ar scrie repede. Era bărbierul la care se rădeau frunțașii partidului din Zăvorâți, Pamfilie, om scurt, rotofei, cărunț, și care vorbea fonfăit, pe nas. Purta sâmbetele redactorilor de la

Vatra veche, care, afară de director, nu se rădeau și nu se tundeau în atelierul lui cu trei oglinzi știrbe.

Când se cercetă lista cu contribuții, se constată că nu iscăliseră decât douăzeci și cinci de membri ai partidului.

De toți fuseseră ca la patruzeci, dar cincisprezece - douăzeci se evaporaseră pe nesimțite. Suma subscrisă ajungea doar la o mie cinci sute de lei, din care, numărați, numai trei sute șazeci.

La apelul președintelui, Vidrașcu se prezentă să încaseze banii. Auzind ce sumă se adunase, se așază pe scaunul său și zise înțepat:

— Dacă nu voi pune la contribuție și pensia mea, mine nu putem scoate ziarul. Constat cu regret, domnilor, că nu știm ce-i simțul de jertfă, și dacă nu cunoaștem simțul de jertfă, însămnează că nu avem nici credință, nu credem în program, nu suntem idealști. Spun unii că sunt abonați la ziar. Vă rog, știți câți abonați sunt în Zăvorâți? Șaptezeci și cinci! Cei mai mulți spun: «Nu-l abonez, îl cumpăr cu numărul. Știi, mie-mi place să-l cetesc proaspăt. Pe când, abonat, până ți-l aduce copilul, afli toate știrile de la alții, care îl cumpără din piață.» Bun! Dar știți câte exemplare vindem în Zăvorâți? O sută cincizeci de foi! Și trăbă să aflați că cel puțin jumătate sunt cumpărate de către adversarii politici, din curiozitate și pentru a ne urmări ce lucrăm. Acesta e simțul de jertfă al membrilor de partid din Zăvorâți! Trist, domnilor! mai mult decât trist! E tragic, domnilor!

Nu-i replică nimeni, de parcă nime nu l-ar fi auzit. Toți se pregăteau de plecare. Unii căscău. Se simțeau osteniți după atâta efort, și prost dispuși. Contrariu așteptărilor, după însuflețirea de la început le rămăsese în suflet o baltă de pesimism: - «Cine știe când o cădea și cine știe câți bani ne va mai costa zăpăcitul ăsta de Zopârțan!».

Deodată, din fundul sălii, se auzi o exclamație a unui cetățean care citise gazeta din doască-n dească. Cei mai mulți citiseră numai reportajul-articol din pagina întâia, scris de Zopârțan dar nesemnat, pentru a-i da un caracter mai oficial.

— Uite, domnule, uite! strigă cetățeanul. Dar asta ce-o mai fi?

Toate capetele se-ntoarseră spre el.

— Uite-aici o ultimă informațiune. Zice: «Un drum misterios. În acceleratul de București se înapoia din capitală, în tovărășia unui cunoscut agent electoral al guvernului, un cetățean notabil din Zăvorâți. Mai era în compartiment încă un al treilea domn, notar public, care nu interesează fiind apolitic. Ne întrebăm: Ce căuta notabilul din Zăvorâți, membru marcant al partidului nostru, în tovărășia agentului guvernamental? Și, în general, ce căuta în capitală? Așteptăm lămuririle onorabilului nostru membru pentru a vedea dacă nu cumva acest drum misterios are la capăt o friptură.»

«Anonimul» din informație căzu deodată sub două bănuieli. Unii, cei mai mulți, erau de părere că aluzia la „friptură» nu se putea explica altfel decât presupunând că «anonimul» a aflat ceva despre apropiata cădere a guvernului și s-a grăbit să se insinueze pe lângă domnul Ilie Berbecaru, în cea mai mare ta ina. Alții puneau «friptura» în legătură cu actualul guvern. Cineva din partid, din Zăvorâți, a cutezat să ceară vreo slujbă de la guvern. Căci altfel ce-ar fi căutat în capitală, câtă vreme partidul e în opoziție?

Toată lumea se întreba cine e. Se străduiau să-și aducă aminte cine dintre persoanele marcante, membru al partidului, a lipsit din Zăvorâți.

Și unii și alții erau la fel de scandalizați... Ori s-a grăbit s-apuce o «friptură» de la partid, ori una de la guvern, gestul «anonimului» era pe-o formă și condamnabil și de disprețuit. Totuși, din argumentele aduse, reieși că e o adevărată trădare, dacă a alergat după «friptură» la un guvern dușman. Deși, tot un fel de trădare era și dacă s-a grăbit să-și asigure mai întâi persoana sa, intervenind la guvernul partidului. Unii să muncească, și alții să culeagă roadele? Nu e stabilit prin statut că nu poți ajunge în nicio slujbă fără recomandarea organizației locale? Cine cunoaște mai bine ca aceasta meritele fiecărui membru al partidului? A avut «anonimul» în buzunarul lui o astfel de recomandare O Da' de unde! Nici nu putea fi vorba să aibă, că cine să i-o fi dat?... Da, spuneau cei din

tabăra opusă. E tot un fel de trădare și asta! Dar nu se poate compara cu cealaltă. Pruna e, oarecum, o afacere în familie. Dar în cazul nostru se schimbă fundamental situația. E vorba de-o altfel de friptură. Înseamnă, mai întâi, că a trădat programul partidului, că a renunțat la principiile lui, cărora li se închină o țară și care vor mântui un popor. Înseamnă, în rândul al doilea, că-l socotește pe Petrache Pogonescu mai mare bărbat politic decât Ilie Berbecaru. Înseamnă, în rândul al treilea, că «anonimul a făcut de rușine orașul Zăvorâți, locul de baștină al partidului, și a făcut de batjocură toată organizația locală. Când s-a mai pomenit ca, dintre băștinașii acestui străvechi oraș politic, să trădeze cineva partidul? Nu-i vorba de țiganii din țigănie, care votează, de frica poliției, cu toate guvernele, nici de comercianții și industriașii - români, e adevărat, dar așezați în Zăvorâți din străine locuri - care își văd de interesele negoțului lor, ci de intelectualii acestui oraș. S-a pomenit de când există partidul domnului Ilie Berbecaru ca vreun avocat, profesor, medic sau altceva din intelighență să fi aparținut vreodată altui partid? Sau să-l fi trădat pe marele șef Ilie Berbecaru? Nu s-a pomenit.

Dar, la urma toată, cine e acest «anonim»? Se străduiau să-și aducă aminte cine dintre persoanele marcante, membru al partidului, a lipsit din Zăvorâți în ultimele zile, și, nereușind să se dumirească, tăbărâră pe Ilarie Zopârțan, cerându-i să le spună de cine e vorba. El trebuia să știe, căci el dăduse notița, el îl întâlnise pe cetățean în tovărășia agentului electoral guvernamental în trenul accelerat ce venea din capitală. Dar directorul refuză să-i spună numele. Nu voia să-l divulge până când nu va primi lămuririle «anonimului».

— Nu-i oricine, ci-i un fruntaș al organizației noastre. Nu-mi pot permite să arunc asupra-i o bănuială, până nu se explică. Poate-a avut omul treburi în capitală.

— Ce treburi? Când partidul e în opoziție?! strigă preotul Vartolomei, tare pe situație. Nu putea fi vorba de el, căci el împreună cu directorul liceului fuseseră nu ieri

la București, ci cu mult înainte.

— Păi barc, frate! Nu sunt atâtea chestiuni nepolitice care te silesc să te duci în capitală? Păi, nu te silește centralismul feroce al actualului guvern? se revoltă un lungan, un fel de contabil la o bancă intrată în faliment.

— Nu te silește nimeni și nimic, clacă respecti partidul și ai răbdare. Toate la rândul lor I intră în discuție și domnul Mândruț, directorul liceului.

— Sfinte Dumnezeule! Se vede că ești filosof dumneata Da' numai cu guvernul ai de lucru în București?! se miră același contabil.

În puțină vreme cei prezenți tăbărară asupra lui Ilarie Zopârțan Nu mai puteau de curiozitate. Să spună cine a fost! Iată, ei nu presupun nimic rău. Omul, poate, a avut alte pricini la București, n-a fost dus de mirosul fripturii. Ei nu-l vor condamna până nu-și va da lămuririle.

Zopârțan se mai codi un răstimp, pentru a-și da importanță. E adevărat că noaptea trecută se scandalizase, văzând că «anonimul» nu i-a sunt apărarea. Cu un gest eroic, el cedă în sfârșit.

— Domnilor, zise el într-o liniște de moarte, l-am întâlnit în tren pe doctorul Ion Născu!

— A! O! se auzi repetat în toată sala.

Se schimbară priviri mirate, indignate, furioase, adiară zâmbete de satisfacție («Ce-ți spuneam eu?») și-ndată se constituiră grupuri-grupuri care începură să sușotească...

Până la miezul-nopth nu rămase cetățean din partidul domnului Ilie Berbecaru care să nu afle senzaționala știre. Și astfel scandalul «crizei de guvern» inventate de Ilarie Zopârțan trecu pe al doilea plan. Pe planul întâi apără primejdia de trădare, și, apoi, chiar trădarea «fripturistului» Ion Născu iv încă din ziua următoare, sembolnăviră subit cele mai importante personaje din organizația politică a Zăvorâților. Soneria de la ușa cabinetului medical al doctorului Ion Născu nu se mai oprea. Servitoarea deschidea tot mai înfuriată, scotea capul prin crăpătura ușii și țipa:

— Nu-i acasă domnul doctor.

— A, se poate?! De altfel nu-s deloc grăbit, pot aştepta.

— Cum să aşteptaţi, că nu vine azi acasă! E călătorit.

— Aşa Călătorit!... Valeo! Şi ce mai dureri de cap m-au apucat! Gripă trâmbă să fie, că am şi junghiuri prin tot trupul.

— Va fi!

Cei care erau în relaţii cu familia doctorului, insistau:

— Da' doamna Născu e acasă?

Vreo doisprezece primiră răspuns afirmativ, şi servitoarea trebui să-i anunţe stăpânei.

— A dat strechea-n ei! Tocmai acum s-au bolnăvit, când nu-i stăpânul acasă, mormăia servitoarea.

Doamna Născu primi vizitele primei duzini. În vreme ce se văicăreau, unii ţinându-se de cap, alţii de pânţe, unii cu junghiuri şi reumatisme, iscodeau din răspuseri cu ochii şi insistau cu înverşunare să afle unde a plecat doctorul. Doctoriţa, la început, nu înţelegea despre ce e vorba şi regreta că bărbatul ei lipseşte chiar într-o vreme atât de bogată în clienţi. Le-ar fi prins bine onorariile pe care le pierdeau acum.

La întrebările curioşilor, răspunse la fel:

— Doctorul s-a dus până la frate-său-L-a chemat urgent.

— A, la frăţior! Dar unde stă?

— Tocmai la Sighet, se trezi doctoriţa răspunzând celui ce-o întrebase mai întâi.

Se miră şi ea ce oraş îi trăsni prin minte, dar apoi l-a repetat tuturor.

Între primii doisprezece fură şi oameni care nu făceau parte din clientela doctorului Născu. Umblau la alţi medici din oraş. Acest amănunt o făcu bănuitoare pe doctoriţă. Apoi o nelinişti numărul mare al celor subit îmbolnăviţi.

— Nu ştiu să fie, dragă părinte, epidemie de gripă-n oraş. Iată, dumneata eşti azi al doisprezecelea.

— Este, doamnă, este, şi încă gravă, se auzi glasul de

bute al sfinției-sale. Da-mi pare că zilele trecute doctorul iar a fost călătorit. Dumneavoastră de unde să știți de epidemie, dacă doctorul nu-i acasă?

Doamna Născu se luminează dintr-odată și pe deplin din vorbele ce-i scăpară protopopului. O trecu un fior rece, se crispa și-i spuse slujnicii, după ieșirea protopopului:

— Nu mai sunt acasă pentru nimeni. Înțelesu-m-ai? Să nu mai deschizi nimănui.

— Dar unde să spun că sunteți?

— În oraș, după târguieli.

Așa că unii care veniră mai târziu, chiar cunoscuți și prieteni, nu-i mai putură vorbi.

Pe la oșina cea bună, nici servitoarea nu mai ieși să deschidă. Zbârnâia soneria de să asurzească, nu alta. Spre sară, slujnica încuie și poarta.

Deși cei dintâi care își făcuseră drum la doctorul Născu spusese și altora că nu-i acasă, deși până la amiază aflară toți membrii partidului din Zăvorâți noutatea, totuși și a doua, și a treia zi, veniră încă mulți pacienți să-l consulte. Fiecare voia să se încredințeze el însuși. Fiecare nădăjduia că va putea surprinde din atitudinea slujnicei ori a doamnei Născu un semn care să dea de gol intenția doctorului. Dar, neputând pătrunde în casă, unii își trimiseră în cercetare femeile. Și doamna Născu se trezi că-i vin tam-nisam în vizită prietenele. Unele nu-i mai călcaseră pragul de ani și ani. Și fiecare aducea vorba de politică, pomenind scandaluri sau simple cleвете pe socoteala familiilor din partidul advers. Trecea apoi la senzaționala ediție specială a *Vetrei vechi*, cu urmările ei, și, pe nesimțite – altele, mai lipsite de tact, de-a dreptul, pieptiș –, treceau la știrea din *Vatra veche*, după care un fruntaș dintre intelectualii din Zăvorâți călătorise, în acceleratul de București, într-un compartiment cu un cunoscut agent electoral al guvernului.

Pe Aurora Născu aceste insistențe o iritau peste măsură, dar le răspundea că ea nu știe nimic. Și, devăr, nu știa, căci nu văzuse ediția din *Vatra veche* care fusese publicată știrea aceasta, deși doctorul apucase a-i povesti

cu cine călătorise.

Dar, zadarnic! Vizitatoarele aveau logica lor: tăgada combinată cu lipsa din oraș lui Ion Născu constituia cea mai serioasă confirmare a faptului că doctorul umbla după o - friptură» pe care nu o putea obține decât prin trădare.

Și astfel, în câteva zile, în Zăvorâți toată lumea află de intenția doctorului Ion Născu.

Acum se produse un fenomen exact contrar celui de mai înainte: nimeni dintre aderenții politici ai lui Ilie Berbecaru nu se mai apropia de locuința doctorului. Fiului și fetei acestuia nu le mai răspundea nimeni la salut.

Doamna Aurora se bucură că nu mai venea s-o vadă nimeni. Era bucuroasă, mai ales, de întârzierea doctorului; trecuseră patru zile de la plecarea lui. «Sămn bun, își spunea doamna Aurora. Dovadă că drumul lui va fi rodnic.» Nu-i scrisese nimic de când plecase, dar ea era sigură că în capitala județului isprăvisese repede, și că acum se afla din nou în București, ca să aranjeze lucrurile.

Când fata și feciorul i se plânseseră că nu li se răspunde la salut, doamna Născu îi privi mirată, neînțelegând despre ce poate fi vorba. Apoi, deodată, duse mâna la frunte și zise:

— Adică știrea de la - ultima oră», despre care îmi vorbeau cu toatele, ne privea pe noi!

— Ce știre? întrebă fata.

— În *Vatra veche*, numărul confiscat, cel publicat după ediția specială, a apărut o informație care - acum pricep - ne privea pe noi. Se anunța că în acceleratul de București a fost văzut, în societatea unui cunoscut agent electoral al guvernului, unul dintre fruntașii partidului din Zăvorâți. Au mirosit ceva, de bună seamă. N-ați văzut niciunul gazeta?

— Nu. A fost confiscată.

— Dar au fost salvate de către director, mi s-a spus, vreo câteva numere, și pesămne că din ele s-a lățit vestea.

— Și toți îl bănuiesc pe tata?

— Desigur! Altfel de ce-ar fi tăbărit atâta lume pe capul nostru? Și dacă nici nu vă răspund la salut, e sămn

că sunt convinși. Sunt ca niște oameni închiși într-un turn, care nu mai pot vedea decât prin ferestulele cât palma ale interesului de partid. Niște adevărați sectari. Bine că dă Dumnezeu să scăpăm odată din mijlocul lor!

Copiii tăcură îngândurați. Privindu-i, doamna Aurora tresări speriată de-o îndoială ce-i bântui pentru o clipă, ca un vânt rău, sufletul. «Dar dacă nu vom reuși? întrebarea o neliniști atât de tare, încât, ca să nu-i observe copiii îngrijorarea, adaugă, oftând, încercând să-și înfrângă sentimentul de panică:

— Când mă gândesc la anii petrecuți în Zăvorâți, nu mi se pare că aş avea vreun motiv să-mi pară rău că vom pleca. Societatea de-aici nu mi-a plăcut niciodată. Dacă tatăl vostru ar fi avut cine știe ce câștig, treacă-meargă. Însă așa-numitele îndatoriri ele partid, felul în care le înțeleg localnicii când e vorba de alții, nu de ei, l-au ținut pe tatăl vostru într-o adevărată robie și-ntr-o continuă săiăcie. Cea mai mare parte din clientela lui era clientela politică, clientela cu protecție la partid. Cei mai mulți n-au plătit niciun leu onorar. Președintele organizației locale, membrii comitetului își făceau reclamă la sate, în veșnicile lor colindări de duminică, recomandând lumii bolnave, ca doctor gratuit, pe cine? Pe doctorul Născu! Acasă se laudau că-i fac reclamă, iar între patru ochi îl rugau să vadă de bolnavi pe gratis, pentru partid. Că partidul îi va fi recunoscător când va veni la guvern. Voi știți cum ni se umplea casa marțea și vinerea, în zilele de târg, cu bolnavi din satele din jur. Noroc că unii dintre ei erau mai cinstiți decât politicienii noștri, și, dacă se vindeau, ne mai aduceau un pui, niște ouă. Cei mai mulți, însă, fiind oamenii lui Ilie Berbecaru, credeau că nu sunt datori cu nimic. De vreme ce luptau pentru partid, își ziceau ei, doctorul era dator să-i trateze. Multe minți țărănești s-au sucit, dragii mei, subț înrâurirea politicii sectare ce se face aici, în Zăvorâți.

Doamna Născu tăcu. Îngrijorarea nu-i dispăru însă din expresie.

— Dar ce vorbesc eu de țărani? reîncepu ea, parcă

mai îndârjită. Chiar intelectualii, de câte ori nu s-au folosit de consultații gratuite, ei și familiile lor, întemeiați pe aceleași îndatoriri de partid, pe care, chipurile, le-ar avea doctorul față de ei? Trezit din somn, tatăl vostru pleca în puterea nopții, și treceau săptămâni, luni și ani până să-i plătească cineva – că clacă nu i se oferea onorariul, el nu cerea. «De, serviciu din pretinie!» zicea el. Știți voi că el nu prea îndrăznește să-și ceară dreptul lui. Noroc că atunci când se-ngroșa gluma, interveneam eu. Făceam eu nota și o trimiteam eu la domiciliul celui consultat. Mă rog, se întâmpla să viziteze săptămâni de-a rândul un bolnav sau altul, și ei nu se gândeau că i se cade și lui un onorar, că trăbă să mănce și el, ca tot omul. Câte certuri n-am avut eu cu tatăl vostru din pricina asta!

Cei doi tineri se-ntristară. Erau lucruri pe care acum le auzeau întâia oară.

— Da, reîncepu după un răstimp, parcă mai liniștită, doamna Aurora. Tatăl vostru avea dreptate. El voia să pregătească în cea mai adâncă taină numirea lui și mutarea noastră de-aici. Știa ce ne-așteaptă și voia să ne cruțe pe toți de gura și de purtarea iubiților noștri concetățeni.

— Doamna Aurora accentuă cu amar asupra – «iubiților noștri concetățeni».

— După ce însă bănuiala a intrat în inimile lor, ba poate și siguranța, e mai bine că se precipită lucrurile. Căci bănuiala n-am putea-o șterge chiar dacă am rămâne până la moarte în Zăvorâți. Sunt niște oameni cumpliți! Ridicoli, e adevărat, dar neînduplecați în pornirea lor. Cred că am făcut bine stăruind pe lângă tatăl vostru să se grăbească.

Copiii tăceau mereu. Cu toate explicațiile date de mama lor, nu puteau scăpa de sentimentul rușinii. Nici cei mai buni prieteni nu le mai răspundea la salut, ci, întorcându-și capul, priveau în altă parte. Unii treceau chiar și de pe un trotuar pe celălalt, numai ca să nu-i întâlnească.

— Dar, în sfârșit, noi nu suntem cu nimic vinovați,

zise băiatul. Nu eu am făcut și fac politică, ci tata. Să se răfuiească, dacă au ceva de împărțit, cu el, nu cu noi. E un semn de proastă-creștere purtarea lor. Eu însă cred că nici pe tata nu are dreptul să-l judece nimeni. Dacă lasă un partid și se înscrie în altul, același om de omenie Tămine. Doar nu mai suntem sub stăpânire străină! Toate partidele sunt românești și toate, cred eu, vor binele țării.

— A, dragul meu, voi, cei mai tânări, puteți judeca așa, puteți vedea adevărul. Dar puțini dintre vlăstarele autohtonilor vor judeca așa. Vedeți chiar și din faptul că vă ocolesc. Ei doar bănuiesc ceva și se și feresc de voi ca de lepră. Dar bătrânii, generația adultă din Zăvorâți, e pierdută cu desăvârșire pentru un crez larg, național. Ei jură în numele lui Ilie Berbecaru, în clopotul și sfinții bisericii din Zăvorâți. Mai mult nu știu și nu sunt în stare să-nțeleagă. De-aceea cred eu că mai bine ați face să urmați pilda mea: până ne mutăm, să stați acasă. Cred că în două săptămâni scăpăm de viesparul ăsta.

Fata începu să plângă. Ea răbdase cu greu ofensa pe care i-o aduseseră prietenele ei. Dar cum să rămână două săptămâni prizonieră, cum, în vacanța cea mare, pe o vreme atât de frumoasă?

Totuși, o zi două tinerii urma răsfatul mamei lor. A treia zi însă era duminică, și fata hotărî să meargă la biserică. Dar oriunde își căuta un loc între credincioși, se făcea îndată gol în jurul ei. Priviri disprețuitoare i se aruncau și din dreapta, și din stânga. Doamne și domnișoare își aplecau capetele, șopoteau și o priveau batjocoritor.

Ieși din biserică palidă ca o moartă, și pe drumul până acasă abia-și putu stăpâni plânsul. Aici dădu peste frate-său, care încremenise cu *Vatra veche*, numărul de duminică, în mână.

Fata rămase cu ochii la știrea culeasă cu litere de-o șchioapă, de pe prima pagină, sus, în colțul drept. Era intitulată: «*Mireasma fripturii guvernamentale. Doctorul Născu adulmecând pe urma ei. Senzaționale lămuriri ale directorului nostru, domnul Rarie Zopârțan.*»

Gazeta apăruse sâmbătă sara, dar cei doi tineri n-o văzuseră până acum. Fata nu se putu opri să nu citească, dintr-o răsuflare, informația:

«În numărul confiscat de către satrapii stăpânirii, publicasem că un intelectual fruntaș din orașul și partidul nostru a fost văzut, în acceleratul de București, într-un compartiment cu un cunoscut și rabiât agent electoral al guvernului. Din delicatețe, nu i-am dat numele, ci l-am somat să ne dea lămuriri. Ne-am zis: „Cine știe ce treburi particulare va fi avut, poate, omul, la București”. Dar la somația noastră nu am primit niciun răspuns.

Adresându-ne domnului Ilarie Zopârțan, directorul nostru, domnia sa ne-a autorizat să publicăm că personajul în chestiune nu este altcineva decât doctorul Ion Născu din Zăvorâți. Însuși directorul nostru l-a aflat în compartiment cu iresponsabilul agent guvernamental, cunoscutul avocat Munteanu. În compartiment se mai afla și o a treia persoană, acesta politicește neutru, notarul public Radu Năvrea. Și toți trei erau în tovărășia unei damigene pântecoase, aproape suptă, când nimeri în compartiment directorul nostru... Păreau să fi băut un aldămaș după o bună afacere. Mai ales că, într-un schimb de vorbe, urmat între distinsul nostru director și rabiatul electoral guvernamental, doctorul Ion Născu n-a intervenit nici cu o suflare în apărarea demnității partidului, care era în joc. Din clipa aceea, doctorul i-a devenit suspect domnului Ilarie Zopârțan.

Și iată, abia-s scurse șase zile de atunci, și bănuiala a trecut în realitate. Friptura – în formă de post de medic la spitalul județean – îi mirosea de-atunci doctorului Născu, poate și mai demult. Și încă în așa măsură, că a pornit pe urma ei, și acum e gata să o înghită. Directorul nostru are informații autentice, pe care ne autorizează a le da publicității, că transfugul cir. I. Născu, fără a avea curajul să părăsească pe față partidul nostru, s-a înscris în cel guvernamental. Directorul nostru are informații sigure de la organizația noastră din capitala județului. Acum, ilustrul necunoscut din Zăvorâți e în capitală, ca să pecetluiască

definitiv vânzarea sufletului său Mamonei, luându-și patalmaua de numire.

Noi ne cumpănim cuvintele și știm ce spunem. Și noi am numit „ilustru necunoscut” pe doctorul Ion Născu, fiindcă a trăit, a avut clientelă numai datorită organizației noastre de partid. Noi i-am adus de mină pacienții, atât din oraș cât și din satele din jur. Era departe de a fi un „lumen”. La universitate a stat cincisprezece ani. Diagnosticul îl greșea mereu. Până-ți scotea o măsea, te târa prin toată sala de consultații.

Deci nu pierderea ce am resimțit prin trădarea lui ne face să scrim aceste rânduri. Ci rușinea ce a căzut pe cetățenii Zăvorâților. Unul dintre ei i-a trădat! A trădat cel mai ideal program politic și pe cel mai mare om al României, pe domnul Ilie Berbecaru!

Cine ar fi crezut posibilă o așa de mare josnicie și lipsă de caracter? Din Zăvorâți încă nimeni nu și-a părăsit șeful și steagul. Pentru îndurarea acestei rușini, pe care o simțim cu toții, există o singură circumstanță atenuantă: doctorașul Ion Născu nu e băștinaș. E o venitură. Și e cazul să ne gândim serios când va mai fi vorba să primim un venetic în organizația partidului din Zăvorâți, cea mai veche și mai puternică organizație din țară...

Cât privește pe fripturist, deocamdată îi spunem numai atât: Grijește, doctore, că friptura trebuie să o apuci de pe cărbuni aprinși!

Articolul nu era semnat. Doamna Născu și copiii doctorului fură de aceeași părere: autorul nu putea fi altcineva decât însuși directorul gazetei, Ilarie Zopârțan.

— Nemernicul! Am să-l bat cu biciul de câni, zise băiatul.

— Treabă scuipat în obraz 1

Paliditatea doamnei Aurora trecu în verziu.

— Țștia-s patrioții din Zăvorâți! zise doctorița: între nebunii și sectarii ăștia nu-am mâncat tinerețele! Ticăloși oameni! Și mărginiți ca butucul. Ei nu bagă de seamă că, batjocorindu-l azi pe doctor, se scuipă pe ei înșiși. Pentru că până mai ieri doctorul era «o somitate științifică» - «un

samaritean îndurător» -, «mândria partidului din Zăvorâți», «părintele poporului bolnav», «un viitor ministru al Sănătății Publice» Nu numai la întrunirile politice era numit așa, ci în nenumărate articole și notițe din *Vatra veche*. A, ce scârbă-mi era de lingușirile și exagerările astea! Doctorul nu le putea suferi, dar îl forțau să nu protesteze. Ziceau că-i în interesul partidului. Partidul! A, ce minciună! Interesul personal al unei mână de oameni înrudiți, încuscriți, sau obligați unul altuia din motive ce nu se pot mărturisi.

Doctorița era furioasă. Impulsivă din fire, acum nu se mai putea stăpâni. Continuă să-i judece pe membrii comitetului local al partidului cu tot mai multă vehemență, până ce o învinse plânsul. Când își reveni, peste - vreo două ceasuri, era cu desăvârșire calmă.

— Ăștia nu-s numai sectari nebuni, ci și oameni foarte răi și răzbunători. Ascultați-mă pe mine, eu îi cunosc, le zise ea copiilor, cu un accent de gravă seriozitate. Articolul lui Zopârțan se sfârșește cu o amenințare. E limpede. Și să știți că partidul lui Berbecaru va încerca - să împiedice prin toate mijloacele numirea doctorului.

— Cum ar putea s-o împiedice, când numirea nu depinde de partidul lui Berbecaru?! se miră fata lui Născu.

— Cum, nici eu n-aș putea spune. Da' sunt sigură. De aceea tu, îi zise ea băiatului, vei pleca cu primul tren la București și-i vei spune tatălui tău să grăbească numirea. Să nu se întoarcă fără numire! Iar tu - și se întoarse către fată -, cu trenul de sară, vei pleca la mătușa-ta, la Bistrița.

— Ce? Vrei să rămâi singură între câinii ăștia?! se indignă băiatul.

Doctorița zâmbi.

— Nu te-ngriji de mine, Puiule. Eu sunt gata să mă iau de piept cu toată lumea. Nu mi-e frică și nu-mi pasă de ei.

Cum se ridică de pe scaun, voinică, dreaptă, cu privirile hotărâte și aspre, părea mai mult bărbat decât femeie - un comandant decis să nu cedeze în fața

dușmanului, orice s-ar întâmpla.

Doctorul Ion Născu fu foarte bine primit de președintele organizației guvernamentale din capitala județului. Acesta îi mărturisi cu însuflețire că niciodată n-a înțeles cum de un om așa de luminat a putut sta atâția ani în tabăra unor cretini politici; cum de nu s-a sufocat în atmosfera îmbâcsită din Zăvorâți; cum de-a putut înghiți atâtea discursuri idioate și atâtea articole ditirambice la adresa nulității politice care răspunde la numele de Ilie Berbecaru.

— Pentru că, mă-nțelegi dumneata, argiunenta președintele, dac-ar fi fost ceva de capul lui, ar fi avut o mie de prilejuri să ne demonstreze. Ar fi avut mai ales pe vremea când a fost la guvern. Dar n-a dat dovadă de nicio calitate. L-a încălecat toată lumea, l-a dat la fund mai ales anturajul, că și-au făcut cu toții de cap. Îți spun eu, și cu mine o țară întreagă; nu-i pentru șefie, nu-i pentru politică, nu-i pentru cârma unui popor. N-are vederi largi, n-are program, n-are voință, n-are simțul răspunderii și se teme de ea. E o bășică de săpun. Un balon umflat de alții. Da, domnule, aceștia sunt adevărații vinovați. De-aproape două decenii îl tot laudă și-l tot lingușesc cu nerușinare. Slab din fire, orgolios și lipsit de spirit autocritic, de la o vreme a început să-i placă portretul pe care i-l zugrăveau alții, și, bănuind că se subestimase, a-nceput să creadă că tot ce se vorbește și se scrie despre dânsul e adevărat. Și-acuma nu-i mai iese din cap că e genial, că e summum, că-i extraordinar, că e unic. Or, știi dumneata că prostului, dacă-i intră ceva în cap, nu-i mai iasă și lui Uie Berbecaru i-a intrat în cap și i s-a fixat ideea că e singurul mântuitor al țării. Mă vei întreba poate că de ce să-l fi umflat atâta anturajul lui. Îți răspund: Tocmai pentru că-i cunoșteau vanitatea și știau că, venind la putere, ei vor fi stăpânii, nu el. Nu vezi și-acum, după experiența celor două guvernări dezastruoase pentru țară, că-l slăvesc ca pe un idol? Nu publică organele oficiale ale partidului, tot în al treilea număr, articole elogioase asupra lui Ilie Berbecaru? Dacă ar fi într-adevăr un om de valoare, ce nevoie ar avea de-

aceste scârboase osanale? Care alt șef de partid mai e lingușit în felul ăsta?... Și iată, un om ca dumneata, ai robit la nulitatea asta atâția ani! Viață pierdută, domnule, îți spun eu! Carieră nefăcută! Dar, în sfârșit, bine că te-a luminat Dumnezeu! Suntem bucuroși că vii la noi. De ce să ascundem adevărul? Nu prea avem intelectuali de seamă în organizația locală. Ce norocoși am fi dacă am avea și noi aici pe un om ca Munteanu. îl cunoști ?

— Am fost colegi de liceu și de universitate, zise doctorul Născu, înviorat de buna primire.

— Colegi de școală?! Și nu te-a putut convinge până acum?! E, drept să-ți spun, un mare luptător politic, cu mare putere asupra alegătorilor.

— Nu ne-am mai întâlnit până acum câteva zile, când veneam din capitală.

— Așadar ți-a vorbit și el? Nu se poate altfel!

— Mi-a vorbit, se-nțelege. Însă eu l-am întâlnit după ce domnul prim-ministru a binevoit să mă primească în audiență. Îmi luasem înaintea hotărârea, minți Ion Născu.

Președintele Ion Maior se încălzi și mai mult după ce auzi că noul membru era prieten c-un elector așa de renumit și cu o mare trecere la toți membrii guvernului. Își zicea că poate prin doctorul Născu va izbuti și el să fie numit notar public, aici, în capitala județului. Era avocat bătrân și senator. Fusese și prefect, dar tot mai mult i-ar fi convenit să ajungă notar public, că din avocatură nu mai putea trăi și se gândea cu groază la zilele de austeritate ale opoziției. Pierduse câteva sute de mii de lei într-o afacere cu un consorțiu, pe care i le șterpelise de sub nas un deputat din București. Și-apoi, în ultima vreme se ridicau tot mai multe glasuri în partid care cereau ca bătrânii să facă loc tinerilor, așa că... Numai o vorbă să pună avocatul Munteanu la Ministerul de Justiție, numai una !

Când au auzit membrii comitetului județean că doctorul Născu, pe care l-au primit în unanimitate în partid, e prieten bun și vechi cunoscut al marelui elector Munteanu, au ținut, fiecare în parte, să-l mai vadă o dată,

înainte de plecarea lui în capitală. Mai ales trei dintre ei îi bătură capul.

Mai întâi, Ion Podașcă, consilier comunal, sau, mai exact, membru în comisia interimară, căci guvernul se ferise să facă alegeri comunale și județene. Le avea în program, le anunțase, le fixase chiar și termenul, după ce le dizolvase pe cele vechi, îndată după instalare. Dar apoi se răzgândise și rămăsese la comisiile interimare, numite îndată după venirea la putere, motivând că s-a hotărât să nu mai facă alegeri din motive patriotice și bugetare. Să nu mai ajungă atâția minoritari în consilii, fiindcă românii puneau liste de partid, nu românești, și voturile poporului se împărțeau. Pe de altă parte, bugetul, sărăcit de guvernul anterior, nu mai suporta noi cheltuieli.

Opoziția, și în special partidul lui Ilie Berbecaru, a vărsat pară și foc, doi ani, cerând mereu alegeri, și susținând că frica de votul universal determină guvernul să administreze anticonstituțional, prin comisii interimare. Acum opoziția se potolise, nu mai cerea alegeri comunale și județene, ci alegeri generale, plecarea guvernului.

Ion Podașcă, membru în comisia interimară, avea și el o ambiție arzătoare: să-l numească și pe el primar. De patru ori fusese numit membru în comisia interimară. Ajunsese să aibă în degetul cel mic treburile orașului, și totuși mereu era dat deoparte când era vorba să se numească un nou primar.

— Nu sunt un ambițios, să nu crezi, Doamne ferește, că umblu după distincții și tinichele, îi spunea el doctorului Născu, dar vreau să fiu de folos orașului. Îi cunosc și nevoile și resursele materiale ca nimeni altul. Am simț practic, ca orice negustor ce se respectă. Nevastă-mea îmi spune: «Nu te mai frământa și nu mai ofta, Podașcă! Nu ești avocat, nu ești profesor, nu ești inginer. Ești un simplu negustor. Nu te vor pune primar, că n-ai destulă cultură.» — Auzi dumneata, cap de muiere! Parcă de cultură e vorba în administrație! Aici ai nevoie de cap limpede, de simț practic, de priceperea negoțului, nu de cultură, că o vorbire, un toast, când trăbă, știm și noi fabrica. Ce, parcă-

i mare lucru!... Ş-apoi, chiar dac-ar fi, ce, n-are cine să mi-l scrie? Nu sunt ei atâția care știu mângăli hârtia? Îl chemi pe unul, îi spui ce vrei și ți-l face la moment. Ei, ce mai la deal la vale! Asta e: să pot face binele pe care-l vreau. Nu e vorba de ambiție, domnule doctor. Iată, m-aș mulțami să fiu și numai două-trei luni \ Și să vedeți atunci organizare!

— Și, apropiindu-și scaunul de Născu, începu să-i vorbească-n șoaptă.

— Actualul primar - vai de lume! E bețiv, nu-și vede de slujbă, nu se pricepe, ca băta, la nimic. E un profesor, un filozofier, unul cu mintea-n nouri. Rid minoritarii de noi. Dac-ai pune dumneata o vorbă pe lângă avocatul Munteanu, eu cred că s-ar face. Că doar nu sunt fitecine, ia, un negustor de rând. Eu am, domnule doctor, și atelier electrotehnic, pot face orice fel de instalații. Și foarte bucuros aș suporta și cheltuielile dumitale și ale domnului Munteanu, pe care le-ați face pentru înlocuirea filozofierului și pentru numirea mea. Că drumurile și zilele petrecute la București sunt cu cheltuială mare. Las, că știu eu! Viața în capitală e scumpă foc! Nu trăbă să te superi, că nu suntem noi de vină. Așa e viața! Și dacă pot să vă ajut, de ce nu aș face-o? Că doar am de unde. Zece mii de lei aș putea să vă dau chiar acum, drept avans, ba și cincisprezece, la o adică!

Al doilea membru din comitet care se ținu scai de doctorul Născu fu subprefectul Vaier Salcie.

România mare îl găsisese funcționar la județ, cu rang de notar al doilea. Terminase Dreptul, dar nu-și luase doctoratul. Acum era trecut de cincizeci de ani, mic, uscat, cu o chelie până după urechi. Folosea încă multe cuvinte din vechea terminologie oficială ungurească, de câte ori nu-i veneau repede în minte cele noi, românești, căci își făcuse studiile la Pesta. În al treilea an după Unire, ajunsese subprefect, și subprefect rămăsese, căci era funcționar bun și făcea întotdeauna politică guvernamentală. Dar acum simțea că-i iese subprefectura pe gât. Se scârbise de slujbă, n-o mai putea suferi.

— Închipuiește-ți dumneata, domn doctor, tot județul

e pe umerul meu. Prefecții vin și pleacă. N-au grija de administration. Mulți nici nu pricep la meserie. Ei toți politicianist! Io singur cu capul în scrisoare, zio, nopte. Io singur pe drumure, în inspection. Dracu' se ia! Saturat acum!

Și, continuând în graiul lui barbar, îi spuse lui Ion Născu că s-a săturat să putrezească între acte, că dorește libertatea și că idealul lui acum este să ajungă inspector administrativ, ca să poată cutreiera țara, să o cunoască, să-i învețe bine limba și obiceiurile, să viziteze capitala, unde încă nu fusese.

— Ah, domn doctor, se vede Bucovina cu Cernovițiul, Oltenia cu Craiov, Dobruja cu Constanța. Marea, domn doctor, Marea Neagră!

A fi inspector administrativ era vechiul lui ideal. Să-l ajute să și-l împlinească! Că nu-i mare lucru, dacă doctorul Născu ar pune o vorbă pentru el pe lângă avocatul Munteanu. El i-ar fi recunoscător și ar suporta cel puțin o parte din cheltuielile ce le vor avea cu drumurile la București, cu alergătura pe la ministere...

Al treilea solicitator fu Vasile Cândeș, inginer de lege veche, membru în consiliul de administrație al uzinelor electrice orășenești, naționalizate sub regimul trecut. După ce pierduse orice nădejde să ajungă el directorul general al uzinelor, i se aprinsese în suflet alt ideal: să fie numit director la filiala județeană a unei mari bănci din capitală.

— Sub regimul unguresc am avut banca mea, poate i-ai auzit de nume, «Paltinul». Eu eram, bineînțeles, directorul. Cu România mare, m-am mutat din sat, și nu m-am mai interesat de bancă. Da' pot să-ți spun că mă pricep. De altfel, meseria mea e să lucrăm cu țifre, inginerul ce alta face decât să măsoare și să calculeze cu țifre! Cred că ar fi un gest numirea mea, pe care-l așteaptă multă lume la noi. E, într-adevăr, odios că, la filialele de dincoace de Carpați, centrul trimite numai directori din vechiul regat. Suntem acuzați noi de provincialism, de regionalism, dar mi se pare că mai mult **t** suferă frații de

dincolo de această boală. Eu, domnule doctor, sunt ardelean get-beget, și totuși sunt înscris în partidul guvernamental. Și nu de-acum, ci de la Unire. Eu așa am înțeles Unirea: să ne facem cu toții o apă și-un pământ. Eu la alegeri nu umblu, vorbiri nu țin, că nu-i în firea mea. Îmi dau votul meu partidului, și-mi văd de năcazurile mele. Poate din acest motiv, că nu am fost mai activ, nu m-au luat în seamă după vrednicia mea. Dar o bancă nu-i o uzină electrică. Aici, mai ales, trăbă un om de țifre. Și de o perfectă cinste, încolo, orice bancă merge strună, numai capital să aibă. Nu e nevoie de nu știu ce pricepere, de școală specială. Cine-o zice altfel, nu știe ce spune! Că fără capital nu poți face nimic. Nici măcar o călătorie până la București...

Doctorul Născu găsi cu greutate un loc în clasa a doua. Dar, în sfârșit, bine că nu scăpase acceleratul de București. Așezându-se pe canapeaua de pluș albastru, Ion Născu începu să treacă în revistă întâmplările zilei petrecute în capitala județului. Se despărțise cu o mare amărăciune în suflet de ultimul solicitator, făgăduindu-i și acestuia, ca și celorlalți doi, că va vorbi cu prietenul său Munteanu, marele elector guvernamental și om cu „trecere așa de mare la ministere. «Ce mai oameni, Doamne, și în partidul ăsta! Fugi de dracu' și dai de mumăsa, își zise în gând. Și tot aceleași metode pe care le cunosc din partidul lui Ilie Berbecaru, de pe când era la putere! Aceleași solicitări! Intervenții și iar intervenții! Și fiecare aleargă numai și numai după interesul său. Dacă-i așa, dacă-i vorba să cad din lac în puț, de ce n-aș rămâne unde sunt? Scap cel puțin de frământările obișnuite la trecerea dintr-un partid într-altul... Și de unde am eu siguranța că voi fi numit? Ilie Berbecaru nu mi-a făgăduit, când a fost la guvern? De ce aș crede mai mult în promisiunea lui Petmehe Pogonescu?»

După o moțăială odihnitoare de vreun ceas, începu să se aprindă din nou. Mare, greoi, cu privirea blajină, cu vorba domoală, doctorului nu-i plăceau conflictele și pe cât putea le evita. Dar nu pentru că ar fi fost lipsit de curaj.

Când era prins la strâmtoare, lua piedeca în piept fără a se gândi, instinctiv. Și-i plăcea să biruie greutățile și piedecile dinafară, după cum îl pasiona să-și vindece bolnavii. Dar luptele sufletești cu el însuși nu-i plăceau. Și acum intrase într-o asemenea luptă, mai mult împins de nevestă, decât din propriul lui îndemn. E adevărat că și el voia să fie numit în postul acela, mai mult pentru copii, pentru familie, căci situația materială îl cam strângea în clește.

Nu-și făcuse o problemă de conștiință din programul politic al lui Ilie Berbecaru. Se obișnuise cu el, e adevărat, îi intrase oarecum în sânge, dar nu în suflet. Era destul de inteligent ca să priceapă că așa-zisul program nu era cine știe ce scofală, și că în spatele lui stă o ambiție și interesul personal al șefilor mai mărunți. Dar de ce nu l-ar aproba, când nici altele nu sunt nici mai bune, nici mai sincere? Și când majoritatea intelectualilor din Zăvorâți, cu care se întâlnea zilnic, nu numai că erau partizanii acestui program, dar îl și apărau ca îndârjire. Dacă trăia între lupi, de ce nu ar fi urlat ca lupii? Numai obișnuința supunerii, dobândita de-a lungul anilor, și teama de furia fanaticilor l-au putut face să se simtă obligat moral, cât va trăi, să respecte acest program. Acum, făcând al doilea drum la București ca să-l întâlnească pe primul-ministru, era convins că nimic nu-l leagă sufletește de programul acela. Dar nici de programul lui conu' Petrarhe Pogonescu După cum simțea și că noile cunoștințe din partidul guvernamental nu-i sunt mai simpatice decât vechile sale cunoștințe din Zăvorâți... Atunci, de ce n-ar face cale-ntoarsă, lăsând totul baltă? Dezgustul, amărăciunea ce o simțea, teama de scandal, de frământarea lui internă, îl îndemneau să coboare la prima gară și să se întoarcă acasă. Dar îndemnul acesta se stinge la glasul lăuntric care-i spunea că acum e prea târziu, El îi cunoștea pe cei din Zăvorâți, cunoștea exclusivismul lor, îngustimea lor de judecată și de simțire. Știa că bunii lui prieteni, în frunte cu directorul Ilarie Zopârțan, sunt pe urmele lui. Dacă ar reveni asupra hotărârii luate, indiferent de ce ar declara, indiferent de penitența la care l-ar condamna și pe care ar

accepta-o, Zopârțan și ai lui nu-l vor ierta niciodată și niciodată nu vor mai crede în sinceritatea lui. Și parcă pentru a-i întemeia atitudinea, memoria îi aduse înaintea judecății înflorate și intimidante pildele văzute.

Pantofarul Dănică avusese o singură vină împotriva partidului: Un șef socialist, pe vremea unei campanii pentru alegerile generale, venise cu statul lui major și în Zăvorâți și ținuse o întrunire. Pantofarul Dănică se dusese și el la întrunirea aceea. Cum ar fi lipsit, când șeful socialist, un avocat, îi făcuse o vizită, îl rugase personal să participe, fără nicio obligație de a-l vota ori de-a se înscrie în partid. Niciun intelectual din Zăvorâți nu-i făcuse vreodată această cinste lui Dănică. Ei îl considerau obligat să voteze cu partidul lui Ilie Berbecaru din simplul motiv că și tatăl și moșul lui Dănică fuseseră pantofari în Zăvorâți.

Pentru această simplă participare se pornise împotriva lui Dănică cel mai aspru boicot, sub directiva și controlul comitetului local. Și boicotul avea două direcții: nimeni să nu-și mai plătească datoriile vechi, și nimeni să nu mai lucreze în atelierul lui Dănică.

Maistorul, în doi ani, a încărunit. Avea mulți datornici, fiind o specialitate a intelectualilor din Zăvorâți să-și arate în chipul acesta prietenia intimă cu meseriașii. Mai aveau un semn distinctiv: băteau amical pe umăr pe croitor, pe pantofar, pe bărbier.

După o jumătate de an, Dănică, văzând că nimeni dintre cei datornici nu mai lucrează la el, a început să le trimită la domiciliu notele de plată. Dar ucenicii care au dus notele s-au înapoiat cu mina goală și cu obrajii aprinși de palmele primite. Toți răspunsesem la fel, ca la comandă: «Cu un petecos de socialist nu stăm de vorbă». Atunci maistorul a mai făcut o încercare: s-a dus personal la însuși președintele clubului local, la avocatul Bumbea. Dar acesta n-a vrut să-l primească, înfuriat, Dănică a început să caute un avocat care să-i pârască pe datornici. Dar niciunul dintre avocații din Zăvorâți nu a fost de acord să-l asiste, deși Dănică, în disperarea lui, le promitea jumătate

din sumă drept onorar. La vreun an după întrunirea socialistă, s-a stabilit în oraș un avocat abia ieșit de pe băncile școlii și care nu cunoștea situația din Zăvorâți. Acela acceptase să deschidă și să susțină procesul, dar niciun judecător din Zăvorâți nu dăduse curs părilor: partidul lui Ilie Berbecaru era la putere.

Rezistența maistorului se frânse. Își adună calabalâcul, după ce-și vându casă, și se stabili în alt oraș. Nu mult după el, își luă tălpășița din Zăvorâți și avocatul cel tânăr. Avea senzația că intrase într-un cuib de viespi.

Dar cazul protopopului Șoldea!

Era de zece ani în Zăvorâți, alergase cu electorii partidului la toate întrunirile din județ, mai ales din parohiile lui, în toate duminicile și sărbătorile, sub pretextul că-și vizitează credincioșii. Se bătea în piept, mărturisind pentru Ilie Berbecaru.

Dar trecură patru alegeri generale, și partidul nu-l înscris pe nicio listă de candidați, nicăieri, nici la Senat, nici la Cameră. În preajma alegerilor generale, pe măsură ce se apropia depunerea candidaturilor, în sânul organizațiilor locale ale partidului domnului Ilie Berbecaru triumfa din ce în ce mai mult sănătosul principiu că preotul trebuie să-și vadă de biserică și de enoriași, nu să-și piardă vremea cu politica în Parlament.

Protopopul Șoldea a răbdat ce a răbdat, până când, cu prilejul unor noi alegeri generale – Ilie Berbecaru era în opoziție –, s-a înscris în partidul de la guvern al lui conu' Petrache Pogonescu. Imediat a fost înscris pe listele de candidați și ales senator.

Dar n-a trecut mult și-a-nceput să-și blastăme zilele pentru această greșală. Toți enoriașii lui erau, bineînțeles, aderenți ai lui Ilie Berbecaru. Și protopopul se trezi cu biserica goală! Nicio prescură, nicio sticlută cu vin pentru paus!

Și acesta fu numai începutul. Porniră jalbele, și pe urmă delegațiile de zeci de inși la vlădicie. Acuzațiile erau grave: în cei zece ani, de când păstorește în Zăvorâți, n-a slujit decât în douăzeci și patru de duminici și sărbători în

biserica locală; în toate duminicile și praznicele se înhăita cu electorii și demagogii și cutreiera satele, unde nu predica în biserică, ci ținea, în aer liber, vorbiri incendiare, care nu se cade a se auzi din gură de preot; suduie și înjură și face tâlhari pe oamenii partidului advers; dacă vlădica nu crede, trei sute de enoriași sunt gata să jure cu mâna pe cruce în fața sfinției-sale.

Când episcopul îi luă apărarea, spunând ca asta-i slujba protopopului, să umble prin sate, să facă inspecții, să se informeze, îl pârără că-i bețiv și înhăitat cu femei păcătoase.

Părintele Șoldea nu mai biruia să se apere, să răspundă la jalbe, să stea față cu delegații în cancelaria episcopală. Nici beția, nici purtarea imorală n-au putut fi dovedite în lungul procesului disciplinar ce i se deschise. Atunci, comitetul local al partidului veni cu lovitura de grație. O delegație moștră, în frunte cu întreg comitetul, porni la episcopie. Acum, vorbă scurtă - dacă nu ni-l iai de pe cap în trei săptămâni, trecem cu toții la cealaltă confesiunea românească».

Vlădica era bătrân și fricos să nu-și piardă credincioșii: în trei săptămâni protopopul Șoldea era transferat din Zăvorâți. «Nu-i fi vinovat, i-a spus vlădica, da' ce să faci cu o biserică fără credincioși? Dintre două rele, e de ales totdeauna răul cel mai mic, fiule! Dar cazul lui Pârvu, directorul școlii primare? Tot cu prilejul unor alegeri generale, când băutura curge mai îmbelșugat ca de obicei, nenorocitul de director trăsesese la măsca mai mult decât îi trebuia. Nu era de felul lui bețivan, dar când bea cu un pahar mai mult, se ridica în el și-l îmboldea, ca un corn de vită împungace, spiritul contradicției. Și, cum era după o întrunire, și toată lumea, la masa lui, ca și la celelalte mese, aducea osanale lui Ilie Berbecaru și partidului, lui Pârvu, cum băuse peste măsura hotărâtă lui, îi sări țandăra. Era băștinaș, aderent vechi al partidului, și de-aceia toată lumea se uimi, apoi se indignă și se înfurie, când îl auziră spunând să mai înceteze cu laudele, cu vorbele mari. că e chiar sătul de ele. Nu s-au spus destule

la întrunire? Acum lumea să bea, să mănânce și să-și petreacă. Și mai zise: «Când am sta să punem grăuntele adevărului în palmă, pentru ce-am fi mereu pe limbă cu numele lui Ilie Berbecaru? Cine-i Berbecaru ăsta, la urma urmelor? Ca el sunt zeci și sute în România. Noi ne-am obișnuit cu el, cu șefia lui, asta-i 1 Da' ce lucruri deosebite a făcut? Pentru ce-i mai breaz ca altul? Ne tot lăudăm cu simțul lui de dreptate, cu mărinimia lui. Vorbe! Își vede și el de interesele lui, ca și ceilalți. Eu, Pârvu, nu mi-aș băga mâna-n foc, în ziua de azi, pentru nimeni. Nici chiar pentru Ilie Berbecaru. N-a avut și el, cât a fost la guvern, fondurile secrete pe mână? Și ce-a făcut cu ele? Gui a dat sama, dacă-i cinstit? A făcut cu ele vreo operă de binefacere, o școală, un azil, un spital, pe care să o vadă toate lumea? A cumpărat cărți de școală pentru copiii săraci? Vorbă să fie! Rudeniile lui vor ști mai bine ce-a făcut cu fondurile secrete!

Când a ajuns aici, a-nceput scandalul și bătaia. La masa directorului se aflau și câteva rubedenii de-ale șefului. Îl provocară pe Pârvu să retracteze calomnia. Acesta se înverșună și mai tare. Fu izbit cu o halbă de bere în numele tatălui. Directorul începu să împartă pumni grei – era osos și tare cât un bivoli. Pe vreo trei i-a cocoloșit sub masă. Au sărit atunci de pe la alte mese și s-a-nceput o încăierare generală, de nu se mai știa cine dă și cine primește și de ce. Amețiți de băutură, nu-nțeleseseră despre ce era vorba și se băteau ca chiorii. Dar curând se lămuriră și tăbărâră cu zecile asupra lui Pârvu. A fost o adevărată minune că a scăpat cu viață.

Dar peste un an a plecat și el din Zăvorâți. L-a dat gata o cercetare disciplinară ordonată de minister, la cererea delegațiilor din Zăvorâți, care nu se mai însprăveau. Se încrucișau cu trenurile cei care veneau cu cei care se duceau la minister. Comitetul local al partidului convinse pe doi părinți să mărturisească, sub jurământ, că directorul a atentat la nevinovăția copilei lor. Și deși nici prin gând nu-i trecuse o astfel de blăstămăție, Pârvu a rămas doi ani suspendat, până când părinții care juraseră

strâmb, muștrați de conștiință, au descoperit adevărul că au fost puși la cale și de cine. Totuși directorul a fost transferat la altă școală.

În lungul drum până în capitală, lui Ion Născu îi trecură prin minte cazurile acestea, și multe altele, din care înțelese că pentru el nu mai poate fi vorba de calentoarsă. Trebuia să-și urmeze destinul, oricât și-ar pierde liniștea sufletească la care ținea mai mult decât la orice alt bun al vieții.

Și îndată ce se scutură definitiv de gândul revenirii, scârba pe care o simțise urcându-se în tren, îl năpădi din nou.

Aceia erau oamenii pe care îi cunoscuse!

Pe aceștia, cu care avea să trăiască de-acuni înainte, i-a cunoscut de-abia azi. Doamne, ce lume, ce lume! Oare de ce nu poate trăi cineva și singur în România mare, cu familia și clienții lui? De ce e numaidecât nevoie să te înscrii într-un partid politic? De ce nu dă nimeni doi bani pe tine dacă n-ai o etichetă politică, dacă-ți vezi cu cinste și pricepere de meseria ta?

Ion Născu se simțea nenorocit. Dacă ar fi, cel puțin, la sfârșitul ostanelilor și-al frământărilor! Dar era de-abia la începutul lor. Se ducea să-și ia numirea, și presimțirea îi spunea că nu se află decât la începutul răutăților. Și, din nesiguranța zilelor ce aveau să vină, ca dintr-o baltă putredă, se ridică deodată, ca într-un vârtej, o sălbatică ură împotriva amicilor lui politici de până mai ieri, din Zăvorâți, presimțind că toate relele viitoare numai de la ei vor porni.

Începu să-i judece în gând pe toți și să-i cântărească până în cele mai mici amănunte. A, cum de nu l-a dat pe ușa compartimentului afară pe Ilarie Zopârțan! Ce mai lichea! Simțea că nenorocirile lui începuseră odată cu intrarea nenorocitului acela de Zopârțan în compartimentul în care călătorea cu Munteanu și cu Radu Năvrea. Secătura aceea de gazetar i s-a pus de-a curmezișul planurilor numai prin simpla lui apariție în compartiment! Doctorul simțise de atunci că taina lui va fi

ghicită, va fi descoperită.

Iată, un om, tânăr încă, de care se tem toți partizanii lui Ilie Berbecaru. E un zăpăcit, un necăpătit, dar e rudenie cu șeful și are o gazetă la dispoziție. Clubul politic din Zăvorâți îl lingusește, îi caută protecția.

Veșnic înfrigurat de presimțirea căderii guvernului, e mereu neliniștit, uituc, nepăsător la ce se petrece în jurul său. El, doctorul Nacșu, l-ar fi numit la poliție, la Siguranță, agent de urmărire la percepție, dar niciodată nu i-ar fi dat în mână frânele unui partid politic. Cum? Frânele unui partid?! Un simplu ziarist?! Da, pentru că Zopârțan ține în mâinile lui frânele politice și întregul comitet din Zăvorâți: partidul local merge la pas, la trap sau la galop, după cum mișcă Zopârțan din hățuri. Adevărat că-i duce mai mult în galop. De înfrigurarea lui se molipsesc și ei. S-ar putea spune că se molipsesc prin mijlocirea organului de publicitate *Vatra veche* toate organizațiile din țară, întregul partid. De când a ajuns el la conducerea gazetei, la toate cluburile lui Ilie Berbecaru nu se mai discută decât despre iminenta cădere a guvernului. Semnele care vestesc evenimentul, dovezile de slăbiciune, complicațiile în sânul guvernului, crizele, sunt așa de multe, așa de noi, așa de nemaipomenite în imaginea lui Ilarie Zopârțan, încât coloanele *Vetrei vechi* abia le mai încap. Și sunt povestite într-un ritm veșnic ascendent, cu o bună-credință îngerească sau idioată, încât membrilor partidului nu le mai trece prin minte nici să pună la îndoială temeinicia informației, deși trec zile, săptămâni, luni și ani, și prorocirea nu se mai adevărește.

Duhul neașezat, barbar și înflăcărat al lui Ilarie Zopârțan a schimbat cluburile, goale mai înainte, în stupide roiesc. Sute și mii de oameni și-au uitat îndeletnicirile și frământă zilnic gânduri și proiecte de mântuire a patriei, așteptând ca pe jăratec căderea guvernului și venirea la putere a lui Ilie Berbecaru.

El, Născu, dac-ar putea, i-ar lega directorului mâinile la spate, i-ar înfunda gura cu ceară, și l-ar închide într-o cameră întunecoasă, neștiută de nimeni. Un om ca

Zopârțan, rudenie cu șeful, e un blastăm pentru un partid, când partidul e condus de un om ca Berbecaru, care nu știe să umble pe picioarele lui. Directorul își impune întotdeauna punctul lui de vedere. A ajuns, din pricina asta, obraznic, atât cu tinerii cât și cu bătrânii, vorbindu-le de-a călare și terorizându-i după toanele lui. Șeful, Berbecaru, nu citește zilnic toată gazeta, ci doar o dată pe săptămână, când apare articolul ditirambic la adresa lui, și e foarte mulțumit de *Vătm veche*.

De altfel, cum putea ști el, Născu, dacă Berbecaru nu era înțeles cu Zopârțan, dacă nu patrona toate atitudinile acestuia? Când, uneori, șeful făcea pe supăratul pentru vreo trăsneală de-a directorului, nu sfârșea totdeauna iertându-l și laudându-l public?

Mare scofală nu era nici de capul șefului. El, Născu, doctorul c. el mai apreciat de către partid în Zăvorâți, a înțeles demult că lipsa unei concepții unitare și neputința de a transpune în practică o idee politică îl caracterizează pe Ilie Berbecaru. Ce mai știi? Poate întreaga tactică de luptă a partidului în opoziție, așa de unilaterală, de îngustă, de idioată chiar, se datora lui Zopârțan, nu lui Berbecaru. Acesta din urmă nu putea scorni nici atât. Lozinca partidului: «Linie dreaptă la guvern, linie dreaptă în opoziție», ascundea, în realitate, o mare sărăcie de idei, un program prozaic, pe care, dacă nu l-ar fi înviorat neastâmpărul zăpăcit al lui Zopârțan, foarte puțini l-ar fi urmat.

Dar ceilalți fruntași ai clubului din Zăvorâți, merită ei să-i pară rău că-i părăsește?

Trenul se scufundase demult în noaptea grea, spintecând-o vijelios, deschizând efemere tunele luminoase în tăria beznei. Doctorul Născu nu se clintise din poziția în care se așezase după ce-și găsisese un loc. Stând cu ochii închiși, tovarășii de compartiment îl credeau adormit demult. Și mulți îl pizmuiau pentru somnul lui liniștit, de copil.

Să-i pară rău după ce pierdea? După cine să-i pară rău din Zăvorâți? După președintele clubului local, Petru

Bumbea? Dar nu era acesta un farsor de clasa-ntâi? Nu era un egoist feroce, un lup îmbrăcat în piele de miel? Deschidea dumnealui punga vreodată, când era vorba de nevoile partidului? Nu se distinsese în munca de partid trimițându-i lui sute de bolnavi, de la țară, p înizani ai lui Berbecaru, pe care el, doctorul Născu, trebuia să-i trateze gratuit? Nu era un mare farsor al democrației, accentuând la fiecare prilej că voința majorităților e sfântă, pe când tot el pregătea, cu o lună înainte, moțiunile pe care le votau majoritățile, în întruniri sau la club?

Să-i pară rău după avocatul Cârje? Omul acela pântecos, care se teme veșnic să nu fie desconsiderat, iar el își bate joc, cinic, de fiecare în parte?

Să-l regrete pe părintele Vartolomei, care poartă vorbele de la om la om, despre care niciodată nu poți ști când minte și când spune adevărul?

Să-l doară capul după directorul liceului, Mândruț, care știe să se strecoare fără să-l afle nimeni din oraș, ca să intervină pe lângă guvernul advers în interes particular, rămânând totodată membru fruntaș al partidului lui Ilie Berbecaru?

Adevărat, l-a cinstit totdeauna pe casierul și administratorul *Vetrei vechi*, pe Vidrașcu. Om dintr-o bucată, acesta jertfește din al său... Totuși, acum, deși i-a rămas simpatic, îi pare cel mai mărginit din toată gloata din Zăvorâți.

Dacă regretă despărțirea de cineva, apoi acela e secretarul de redacție al *Vetrei vechi*, Ion Marele, pe care l-a admirat întotdeauna pentru glasul lui strident și răsunător, ieșind dintr-un trup așa de mic, pentru cuvântările substanțiale pe care le ținea la club.

N-a avut niciodată relații cu avocatul Traian Marcu, al doilea sfătuitor al lui Ilie Berbecaru, ba, după cei mai mulți, mâna lui dreaptă, sufletul lui. Partizanii îi cunoșteau greutatea și se temeau de el mai mult decât de Ilarie Zopârțan. «Nu i-am călcat niciodată pragul, nu l-am rugat pentru nimic. Nici chiar când fusese vorba de numirea la spitalul județean... A! poate aici e enigma! De aceea nu m-

a numit guvernul, pentru că Traian Marcu nu i-a suflat o vorbă lui Ilie Berbecaru!» Doctorul Născu tresări și se mișcă întâia oară de când se așezase pe canapeaua compartimentului. Simți ca o arsură în piept. «Iată pricina adevărată! Cum de nu mi-a dat atunci prin minte să cer protecția și intervenția lui Traian Marcu? N-ar fi curs sânge! A, dar acum e zadarnic, e târziu! De altfel, nu l-am simpatizat niciodată. Tocmai pentru că am auzit că e atotputernic la șef, fără să se știe de ce. Și pentru că am auzit că, pentru el, disciplina de partid nu există. Are relații prietenești cu toate partidele; îl aleg, și el primește, în cele mai grase consilii de administrație; e folosit ca bărbat de legătură al partidului cu alte partide. Și totuși nimeni nu înțelege de ce chiar el, și nu altul.»

Nu-i părea rău după nimeni din Zăvorâți. În realitate, se plictisise și de discursurile sforăitoare ale secretarului de redacție. Bine că-i părasește!

Doctorul Ion Născu deschise ochii și își examinează pe-ncelelele tovarășii de compartiment. Nu cunoștea pe nimeni. Erau chipuri străine, de agenți comerciali, cu fețele expresive, cu hainele roase de călătoriile continue. Trei conversau în ungurește, doi în nemțește.

Doctoiul se cuibări mai bine pe canapea și închise iar ochii, după ce privi prin geam în noaptea de-afară ca să-și dea sama în ce gară se opriše trenul.

Dar cât ce i se potoliră gândurile, simți iar în cerul gurii amăreala cea veche. Nu era încântat de drumul pe care-l făcea, cu toată săpuneala trasă celor din Zăvorâți. Ar fi dat și un milion de lei să aibă acum decretul de numire în buzunar și să fie în drum spre casă.

Începu să-i invidieze pe agenții aceștia comerciali fără nicio îndatorire de partid. Își fac afacerile cu toată lumea, bat scările ministerelor, în numele firmelor pe care le reprezintă, oricine ar fi la guvern. A, desigur, soarta acestor minoritari e mult mai bună decât a românilor care, trei-patru ani, când trăiesc în opoziție, sunt aproape dezmoșteniți. Cine cutează, în opoziție fiind, să se adreseze ministerelor cu cereri? Numai cine, ca și el acum, trădează

un partid și se înscrie în cel de la putere. Dar cei mai mulți, îngroziți de scandal, sau terorizați de opinia publică a partidului, nu cutează să procedeze ca el acum... Nu, România nu e liberă, sau mai exact, românii nu sunt liberi în România. Au și gândurile, și mâinile, și picioarele legate. El, doctorul Născu, simte că situația asta e absurdă. Știe că mai sunt și în alte țări partide politice, dar acolo, dacă un cetățean trece dintr-un partid într-altul, din convingere, sau împins de mizerii, nu ajunge un ostracizat... D? a auz t. uneori spunându-se că în România nu sunt partide, ci numai secte politice. Acum simte și e convins însuși de acest adevăr.

Trenul opri într-o gară, dar porni imediat, încât doctorul nu avu vreme să-i citească numele. Totuși bănuie că se apropiau de Brașov. Închise ochii și se hotărî să doarmă. Toată lumea sforăia în compartimentul luminat de un bec albastru...

Se trezi la Ploiești, dezmeticindu-se cu geu din viitoarea unui vis. Fruntea-i era umedă, cămașa i se lipise de corp. Îl durea capul și-i era gura amară. Știa că visase ceva neplăcut, dar nu-și deslușea ce anume visase. Numai după ce porni trenul, privind pe geam, începură să i se înfățișeze crâmpie din vis... Directorul *Vetvei vechi*, Ilarie Zopârțan, cu o sabie în mână, cu limba scoasă, enormă, ca de câne, cu ochii mici, porcești, înecați de sânge, îl alunga din urmă. Din când în când se oprea, împărțea comenzi și iar îl fugărea. Nu mai era nimeni de jur-împrejur; pe drumul plin de praf nu alergau decât ei doi. «Oare cui comanda Zopârțan?» se întrebă Ion Născu. El, doctorul, alerga mai repede, nu se temea că-l va ajunge directorul *Vetrei*; dar acesta putea să arunce în el cu sabia pe care o învârtea mereu deasupra capului. Nu se zărea țipenie de om de la care ar fi putut cere ajutor... Apoi, alt crâmpie din vis: Nevastă-sa, Aurora, îi arăta în zare o casă cu etaj. Era vărutei proaspăt și strălucea așa de tare în soare, încât îi lua vederile. «Îți place?» îl întreba Aurora. Și se auzea răspunzând; «Da, îmi place foarte mult». «Ei bine, e casa noastră», spunea soția... Și alt crâmpie: Avocatul

Munteanu i se arată mai furios decât cum îl văzuse în tren. Protesta cu vehemență, nu voia să intervină pentru Ion Podașcă, Vaier Salcie și Vasile Câdea, pentru care pusese o vorbă bună doctorul. «Sunt cu toții niște pușlamale! Las, că-i știu eu! Tu ești novice în partid, nu-i cunoști. Nu! Nimic. Un deget nu-mi mișc pentru ei. Tu să nu mai insiști, că mă supăr»... Apoi iar Ilarie Zopârțan, cu părul vâlvoi, îi îndesa sub nas *Vătra veche*. Pe prima pagină, un articol cules pe trei coloane, cu un titlu de o șchioapă: «Căderea guvernului! Întărcarea fripturiștilor! Caractere antice și zdrențe moderne! Vivat marele bărbat de stat Ilie Berbecaru, prim-ministrul de mine!»

— Scârba dracului, zise cu glas tare doctorul Născu, retrăgându-se de la geam și desfăcând *Universul*, cumpărat în gara Ploiești. Caută rubrica «Viața politică». Nicio știre senzațională. Certurile obișnuite din sânul partidelor, combinații de noi grupări de forțe, colaborări, fuziuni. Nicio aluzie la o apropiată criză de guvern. Dimpotrivă, erau semne că guvernul își consolidează poziția și că în partidul lui Ilarie Berbecaru crește dihonია. Mare divergență de păreri în comitetul executiv al partidului... «Să le fie de bine!», sfârși doctorul, și împătură împăcat jurnalul. Visul cu casa albă, strălucitoare și rubrica politică din ziar îl liniștiră.

Multă vreme nu mai aruncă ochii pe *Universul*. Dar iată, chiar pe pagina întâia, îi căzură ochii pe-o informație: «Călătoria domnului prim-ministru», în care se spunea că domnul Petrace Pogonescu a plecat asară la moșie și nu se va înapoia decât peste trei zile.

Simți un fior de presimțire rea. Nu cumva a plecat premierul tocmai pentru a nu-l primi pe el? Președintele organizației județene îl va fi informat la telefon. Bun, dar ce l-ar fi îndemnat să se ascundă pentru a nu-l primi? Nu s-a arătat el foarte bucuros de intenția lui Născu? Ar fi un singur motiv: a făgăduit, ori chiar a dat altuia, unui partizan politic mai vechi, postul pe care i l-a promis lui.

Doctorul Născu, deși om de știință exactă, nu se eliberase de superstiții. Vedea semne nu te miri ce, și

uneori punea diagnostice greșite luându-se după ele. Presimțirea că va întâmpina dificultăți, visul cu Zopârțan, plecarea din capitală a lui Petrarhe Pogonescu chiar în ajunul sosirii lui, îl neliniștea din nou.

Totuși, după ce se spală la hotel și luă un ceai, se hotărî să meargă la președinția Consiliului de miniștri «Cine știe? Poate că informația e greșită», își zicea. Mai ales că în alte ziare nu figura. Dar la președinție știrea îi fu confirmată. Cu deosebirea că primul-ministru se va reîntoarce mine la amiază de la moșie.

Doctorul Născu se mai înzdrăveni și se hotărî să aștepte. Se întoarse la hotel și se culcă. Dormi bușean până pe la patru după-amiază, când îl treziră niște ciocănituri în ușă.

— Vă caută un domn, spuse o voce de femeie. Să aștepte jos, sau îl primiți aici?

— Ce domn? Cum îl cheamă?

— Am cartea lui de vizită.

Doctorul descuie și luă cartea de vizită prin crăpătura ușii. Citi «Dr. Ion Maior, senator, avocat, președintele organizației județene din...»

— Să poftească, zise Născu, neînțelegând de ce alergase Ion Maior așa de repede în urma sa. Poate n-a făcut toate formele? Mai trebuie undeva vreo iscălitură? Sau poate s-au răzgândat? Va fi început Zopârțan cu calomniile? Știe cumva președintele organizației că e numit altcineva, membru al partidului, la spitalul județean?

Senatorul intră foarte bine dispus. Niciun semn de îngrijorare.

— Fac parte dintr-o comisie parlamentară, dragul meu, și după ce-ai plecat dumneata am fost convocat telegrafic. De-o lună pauzăm. Ce păcat că nu am primit avizul înaintea plecării dumitale! Am fi călătorit împreună. Mi-ar fi făcut mare plăcere. Dar, în sfârșit! Văd că excelența sa domnul prim-ministru va lipsi două zile.

— Mâne la amiază se înapoiază.

— Da? Ai informația din ziare?

— Nu, de la președinție.

— Ei, se poate. Deși niciodată nu poți ști sigur când lipsește și când e în București excelența sa. De multe ori se dă comunicat oficial că a plecat la moșie, și el muncește ca un bou acasă la dumnealui. Altfel n-ar mai avea timp să se ocupe cu marile probleme de Stat. Știi dumneata, mereu sunt persoane pe care nu poate refuza a le primi. Atunci, nu e acasă! Și sergentul ține la îndemână ziarul cu comunicatul, să convingă pe oricine s-ar îndoi.

Ion Născu nu mai era sigur de informația primită. Și lui îi spusese un ușier la minister: «N-ați citit în ziare?» Și se posomori.

— N-are importanță dacă vine mâne sau poimine, zise Ion Maior, aprinzând o țigară. În sfârșit, când vine omul în București, știe că nu vine pentru o zi. Lucrurile mari nu se rezolvă într-o clipă. Eu, drept să-ți spun, sunt vesel că m-am nimerit aici într-un ceas așa de hotărâtor și de solemn pentru dumneata. E adevărat că ți-am dat la mână toate hârtiile. Dar o recomandare verbală tot nu strică. Mai ales că premierul ține mult la mine. O să te însoțesc la excelența sa, dacă-mi permiți.

Doctorul Născu primi cu mulțumiri, deși se gândea că poate era mai potrivit să meargă singur, după audiența ce-o avusese la primul-ministru. Se gândi că premierul se va arăta, poate, surprins de grabnica lui hotărâre, după ce ceruse vreme de gândire așa de lungă, și că președintele județean va afla că hotărârea lui de-a intra în partidul guvernamental n-a fost chiar așa de spontană cum o prezentase el.

— Desăra luăm masa împreună, domnule doctor, la restaurantul «Prietenia». Nu-l cunoști? O să vin eu la opt să te iau. Are sasul - că-i un sas de pe la Mediaș - niște vinuri de pe Târnave! Eu nu mă pot împăca cu vinurile din regat. Sunt prea slabe. Nu simți c-ai băut. Și mai ține sasul totdeauna cârnat proaspăt. E delicios! Bine alt. O să vezi! Dumneata umbli rar în capitală. Noi, ăștia, cu Parlamentul, cu consiliile, cu prefecturile, am cutreierat toate bodegile și restaurantele. Dar vin și cârnați ca la «Prietenia» nu afli nicăieri.

Sara, la cină, după întâiul kilogram de vin, avocatul Ion Maior începu să-și povestească năcazurile lui. Nu poate spune că a trăit greu. Înainte de Unire a câștigat binișor de pe urma biroului avocațial. Dar a crescut trei băieți și a măritat două fete. N-a rămas cu nimic la bătrânețe. Copiii mai trebuie ajutați și acum. Mai ales un băiat, un doctor cu clientelă puțină. Nu poate spune că a fost desconsiderat. Că nu a avut satisfacții după Unire. Simțul lui realist l-a dus de la început în partidul domnului Petrache Pogonescu. Și nu se poate plânge. Dar acum e bătrân și s-a săturat de drumuri și mai ales de propaganda electorală, de alegeri prin sate, de discursuri. Cât ești parlamentar, până e partidul la putere, nu e chiar de disprețuit. Dar opozițiile costă. Mininci tot ce aduni pe cale cinstită, cîm diurne, până ești la putere. De-acum îmbătrânește, și lui i s-ar potrivi mai bine un post de notar public. Până acum a fost mai greu, că șeful nu dă bucuros președințiile județene unor persoane străine. Acum, prin stabilirea în capitala județului a doctorului Ion Na-eu, situația se schimbă. Are cine să-i ia locul, cu cinste și cu vrednicie. Sunt mulți care se gîndesc la un post de notar public în capitala județului. Dar el are merite în partid. Iar dacă avocatul Munteanu ar pune o vorbă pentru el, la îndemnul lui Născu, postul i-ar fi asigurat. Se-nțelege, s-ar face numirea, iar el ar intra în slujbă numai după dizolvarea Parlamentului.

Doctorul Născu îl asculta amețit, cu gândul aiurea. Nu era obișnuit să bea sara vin. Poate un păhărel, două. Dar acum isprăveau al doilea kilogram.

Îi făgădui președintelui, cu multă însuflețire, că va vorbi cu Munteanu.

- Numai de-ar ajuta Dumnezeu să trec peste asta.
- Peste ce? întrebă președintele.
- Peste numirea mea.
- Dar cum?! Te mai îndoiești?! După ce ți-a făgăduit primul-ministru...
- Știu eu? Parcă am un presimț rău.
- Vorbe, frate! Premierul nostru, trăbă să știi, e un

caracter. Nu ai de-a face cu secătura de Ilie Berbecaru. Șeful nostru nu linge ce-a scuipat. Ș-apoi, în partid, ești bine venit. Ți-am pus că nu avem membri marcanți dintre localnici.

— Să dea Dumnezeu! zise înduioșat loa Nrșcu. Numai să nu-și vâre ciracul coada.

— Ei

— Da! Oameni răi se găsesc întotdeauna și pretutindeni.

— Nu le vom da răgaz. Oameni răi sunt, nici vorbă, dar peste promisiunea șefului nu poate trece nimeni. Ehei, să am și eu o promisiune a șefului, nu mi-ar păsa de nimic. Nicio grijă! Mine, dacă-l prindem pe excelența-sa, ai numirea. Prozit!

Născu duse paharul la gură, dar abia-și muie buzele. Nu mai putea bea. Îi era greață.

Trebui totuși să mai rămână un ceas cu președintele organizației județene.

La hotel se gândi că are noroc cu senatorul Maior, își aduse aminte că, data trecută, o mulțime de parlamentari au fost poftiți în cabinetul primului-ministru, înaintea lui, deși pe el îl notase șeful de cabinet printre cei dintâi. De data asta va pătrunde mai ușor. Se gândi că va trebui să meargă la Ministerul Sănătății Publice, că acolo n-a mai fost, că nu cunoaște pe nimeni, și adormi încântat că întâmplarea a făcut să vie în capitală, tocmai acum, președintele organizației județene.

Dar nu era vorba de nicio întâmplare. Ion Maior, senatorul, nu făcea parte din nicio comisie parlamentară și nu primise nicio telegramă. Întâlnindu-se *cu* Ion Podașcă și Vasile Cândea, după plecarea lui Născu, îi bătuse la ochi prea buna lor dispoziție, laudele cu care îl încărcau pe doctor și însuflețirea cu care vorbeau despre prietenia lui cu avocatul Munteanu.

Deodată, rămas singur, se luminează: «Să știi că ăștia mi-au luat-o înainte! Au vorbit cu Născu să-i protejeze pe lângă Munteanu.» – Luase trenul de la miezul-noptii și ajunsese cu douăsprezece ceasuri mai târziu decât Născu în

capitală-Nu ştia la ce hotel a tras, dar află repede cu ajutorul telefonului. Ştia că oamenii din judeţul lui trag cam la aceleaşi hoteluri. Şi acum se felicita că primul ministru era plecat din Bucureşti şi că Născu acceptase să-l însoţească la audienţă.

Primul-ministru sosi, într-adevăr, a doua zi la prânz, aşa cum fusese informat Născu la preşedinţie. Dar cât ce sosi, intră în consiliu; ceilalţi miniştri îl aşteptau. Consiliul ţinu până la trei şi jumătate. Excelenţa sa nu primi decât pe două cucoane.

Doctorul Născu nu se descurajă. Văzu zeci de parlamentari care aşteptau zadarnic, ca şi el.

Tot învârtindu-se printre colegi, senatorul Ion Maior află că e vorba de un consiliu de miniştri extrem de important: Se discutau chestiuni de politică externă. Veniseră ştiri de la ministrul de Externe, care se afla în străinătate. Senatorul îşi dădea cu părerea, faţă de doctorul Născu, că nu ar fi imposibilă o nouă orientare a ţării în politica externă. Mă rog, politica se rezumă la interese, şi cea internă şi cea externă. Dacă prietenul intenţionează să te exploateze, ori chiar să te jumulească, nu mai poţi avea niciun interes să mergi braţ la braţ cu el. Te-a ajutat în trecut?... Bun! Să te ajute şi acum, dacă ţi-i prieten adevărat! Dar să foloseşti prietenia şi alianţa pentru a-l lega şi al săraci pe un prieten - asta nu se face! Şi pe urmă, de unde pot şti eu azi ce va fi mâne, de unde va veni primejdia? România, ţară paşnică, vrea să trăiască în bune relaţii cu toată lumea. Da, e adevărat! Dar o viitoare conflagraţie europeană nu atârnă de voinţa noastră-ştie el, doctorul Născu, dedesubturile oricărui război? Interesele materiale ale trusturilor. Rivalitatea comercială. Nepotolita sete de câştig. Într-o dimineaţă ne putem trezi în mijlocul focului. De aceea e bine ca guvernul să fie pregătit. Prietenia cu Franţa? Bun! Nimeni nu are nimic împotrivă! E o ţară puternică, un popor generos în război. Dar noi, prieteni cu Franţa, de ce nu am avea bune relaţii şi cu Germania?

— Nemţii, frate, sunt un popor care - nu aşa? - va

mai da de lucru Europei. Nu e prudent să ți-i faci dușmani. Și se pare că s-a săvârșit o greșeală care trăbă numaidecât reparată. Era vorba să sosească o delegație de la Berlin, să trateze cu noi un pact economic. Sosit-a? N-a sosit! Se spune că s-ar fi întors din drum. Vezi bine, mie lucrurile astea nu-mi plac. Când pui la cale un lucru, îl pui cu temei, îl pregătești din bună vreme. Nu, abia începută întreprinderea, o și oprești, văzând că ai greșit. Procedând așa, n-o să ne mai ia nimeni în serios. De-aceea e bine că se ține acest consiliu de miniștri: să pună, cât mai în grabă, lucrurile la punct. Nu e nicio pagubă dacă nu vom putea vorbi azi cu primul-ministru. Vom vorbi mâne. Și e mai bine așa: după ce s-a potolit furtuna. Excelența sa va fi mai bine dispus.

Senatorul Ion Maior își exprima în fața doctorului Nașeu părerile, trecea apoi iar în grupul parlamentărilor: are șopteau, câte doi, în grupuri mai mari, și iar se întorcea la Născu să-i expună părerile lui despre «chestiunea externă».

Doctorul așteptă, ca toată lumea, deși știa, după ce trecu de două, că azi nu mai e rost pentru chestiunea lui. Dar așteptau și ceilalți, fără să pară nerăbdători. El, cel puțin, în afară de audiență la conu' Petrache Pogonescu, *în* avea altă treabă. Dacă ar fi renunțat și ar fi plecat, n-avea decât să se ducă să mănânce undeva. Dar nu-i era foame.

Se mira cum de pot vorbi în șoaptă acei parlamentari, ceasuri în șir, și, mai ales, cum de pot pierde atâta vreme Ori, poate, au venit și ei cu câte o chestiune personală, pe care n-o putea rezolva decât primul-ministru? Parlamentul era în vacanță! Ce puteau căuta deputații aici, cu zecile?

În sfârșit, consiliul se termină, lumea se împrăștia, îi doctorul simți că-i tras de mânecă de către președintele organizației judejene.

— Atât pentru azi, Am avut onoarea să-l salut pe excelența sa la plecare. M-a recunoscut și mi-a zâmbit. Era în voie bună. Se vede că au aranjat cu bine chestiunea externă. Acum să vii să mâncăm undeva. Pentru

«Prietenia» e prea târziu. Dar știu eu o bodegă...

Doctorul se scuză că n-are poftă de mâncare, că îl: am doare capul.

— Aș! Se poate? Doctor fiind, cum poți vorbi așa? Mai întâi sănătatea, dragă doctore...

Domnul Petrache Pogonescu îi primi vizita în ziua următoare, la două fără un sfert. Era zi de audiență numai pentru parlamentari, dar doctorul Născu intră și el la conu' Petrache Pogonescu. având noroc de prezența lui Ion Maior.

Primul ministru nu-și aminti imediat de Ion Născu, ceea ce îl sperie pe doctor. Dar după ce senatorul îi spuse că e doctorul din Zăvorâți, încruntarea dispăru din fața premierului, și-i zise, luminat, strângându-i mâna cu căldură:

— Ei, asta e acum! Să dau dovadă de memorie slabă! Dar, nu! Am, doctore, o memorie foarte bună. Numai că nu mă așteptam să te revăd așa de repede, îmi ceruseși o lună de gândire.

Ion Născu se sperie că nu va scăpa de ceea ce se temea. Însă Ion Maior păru că nu înțelege aluzia. El era foarte bucuros că-i poate face doctorului un serviciu.

— Da, adevărat, excelență - îi zicea pentru întâia oară așa, luându-se după pilda senatorului - aveți o memorie extraordinară. Atâta am cerut, dar m-am răzgândit îndată. Am înțeles că nu-i cazul să-mi fac scrupule de conștiință. La înapoiere am călătorit împreună cu avocatul Munteanu. În ce privește programul partidului Ilie Berbecaru, era exact de părerea excelenței-voastre.

— Munteanu? Avocatul Munteanu? îl cunoști? Strașnic om!

— Am fost colegi de liceu și de universitate, excelență.

Primul-ministru aruncă o privire peste hârtiile aduse, ridică mâna și zise:

— Totul e în regulă. Să nu mai pierdem vremea.

Însemnă ceva repede pe o carte de vizită.

— Treceți cu biletul acesta pe la domnul ministru al

Sănătății Publice. Doctore, felicitările mele! Bun cap și bun sfătuitor ai avut. Sper să nu regretăm niciodată, nici eu, nici dumneata, pasul făcut. Cred că lucrul esențial îl știi, doctore: cine intră la noi, rămâne o viață. Și, după el, copiii. Așa se formează tradiția, tăria de partid. Ai copii?

— O fată și un ficior, excelență.

— Să-ți trăiască! Feciorul, ce vârstă?

— Intră la universitate. Dreptul.

— Foarte bine, foarte bine! La vremea lui își va da și el concursul partidului, și ne vom îngriji și de dânsul. Și-acum, adio! După domnul Ilie Berbecaru să nu-ți pară rău, adaose el zâmbind. I se vor lungi încă multă vreme urechile în opoziție. Pentru că? a ști un lucru” dragă doctore: Unde-i nu-i cap, vai de picioarele mai strânse o dată mâna.

Cei doi ieșiră radioși. Doctorul strângea în palmă cartea de vizită.

Luară întâiul taxi și zburară la Ministerul Sănătății Publice. Când ajunseră era două și un sfert. Ministrul plecase.

— Dar n-ar fi bine să vorbim cu secretarul general? întrebă Născu, vrând să-și curme odată incertitudinile. Poate aranjează el.

— A, nu! Se vede că n-ai avut de lucru pe la ministere. La noi trăbă să vorbești totdeauna cu cel mai mare. Apoi, biletul e pentru ministru, nu pentru secretarul general.

— Adevărat!

Doctorul se felicită că-l avea sfătuitor și deschizător de drum pe senator. Fără el, ce s-ar fi făcut? Numai de un lucru se temea, și groaza de lucrul acela îl făcea să fie așa de grăbit și nerăbdător: să nu înceapă să-l atace în presă amicii politici de până mai ieri, din Zăvorâți, instigați de nelegiuitul acela de gazetar, care miroase de departe pe toți cei ce umblă după friptură. Cine știe ce mizerii le-ar face celor de-acasă! Ar fi bine să sfârșească repede! Ce minunat va fi dacă-i va reuși planul: să se petreacă totul în taină! Și într-o bună zi cei din Zăvorâți să se trezească cu

plecarea familiei Născu!

De aceea, în noaptea următoare, dormi rău, iar în cealaltă nu închise ochii, fiindcă ministrul Sănătății plecase pe neașteptate într-o inspecție.

Dimineată sosi și tânărul Născu, cu edițiile din *Vatra veche* în care doctorul era atacat, articole care se sfârșeau amenințător pentru el. Îi aducea și ștafeta doamnei Aurora: să rămână în capitală până va lua numirea.

Nourii grei pe care-i presimțea au început deci să se adune.

Ministrul de resort sosi abia a treia zi. Însoțit de senator, prezintă cartea de vizită. Ion Maior dădu lămuririle convenite: primirea în partid, două audiențe la primul-ministru.

Ministrul Sănătății îl ascultă îngrijorat, cu fruntea încruntată.

— Bine, înțeleg! Dar mai sunt și alți solicitanți pentru postul acela, doctori cu stagiu în partid, unii chiar născuți în partid. A fost, sub guvernul trecut, un concurs. Dintr-ai noștri, cinci au reușit.

— Am participat și eu la acel concurs, zise palid Ion Născu.

— Bine, bine! Dar cei cinci sunt născuți în partid, oameni cu suprafață. Trei sunt sprijiniți de însuși domnul prim-ministru. Nu s-a făcut până acum nicio numire, pentru a nu supăra pe niciunul din ei. E o problemă extraordinar de delicată.

— Domnule ministru, interveni senatorul, poate că soluția cea mai bună e să fie numit al șaselea.

— Ușor de zis răspunse plictisit ministrul.

— Apoi, uitându-se din nou la cartea de vizită, adăugă surâzând; Da, e adevărat văd ce scrie domnul prim-ministru. E ultimul său mesagiu în chestiunea aceasta. Așa că aș putea să le uit pe celelalte. Să vedem, domnilor, să vedem ce este de făcut.

Peste alte trei zile îi primi iarăși, de față fiind secretarul general și directorul personalului.

— Iată, a trebuit să mă consult și cu dumnealor.

Cererile celor cinci sunt înaintate de doi ani. Nu se poate trece peste ele. Regret, dar nu se poate.

— Domnule ministru, începu senatorul Maior, aici e vorba de un mare întors de partid. Noi, în capitala de județ, unde am onoarea să fiu președintele organizației, nu avem membri de calibru. Domnul doctor Născu e cunoscut în întreg județul. E popular, domnule ministru, și aceasta e de cea mai mare însemnătate. Cei cinci, nu zic nimic rău, nu ne vor fi tot așa de indispensabili ca doctorul Născu. Apoi, domnia-sa are cuvântul domnului prim-ministru. Întemeiat pe acest cuvânt s-a înscris în partid.

Intervenită secretarul general și directorul, discuția se prelungi până se lămurii o propunere a directorului: Să se afle greșelile de formă necesare – și erau destule – pe baza cărora să se anuleze rezultatul concursului ținut sub guvern advers, și să se țină un nou concurs. S-ar putea aranja astfel ca din cei cinci să nu participe decât doi, trei. Atunci, fiind mai puțini, și lipsind chiar aceia pentru care stăruise altă dată primul-ministru, va fi mai ușoară numirea lui Născu.

Ministrul de resort primi propunerea. Senatorul protestă.

— Domnule ministru, cunoașteți voința excelenței sale, așa că...

— Te rog, domnule senator, cred că o cunosc mai bine decât domnia-ta. Am lucrat cu domnul Pogonescu în trei guverne. Domniei-tale ți-e ușor! Fac numirea, dumnealui o bagă în buzunar, iar un rămân cu președintele Consiliului. Ce-i voi răspunde când se vor plânga ceilalți candidați pentru care mi-a trimis bilete?

Se fixă termenul noului concurs peste o lună.

Pe când coborau scările, doctorul Ion Născu simți cum îi învie părul în cap. Oare nu cumva albește tocmai acum? Să mai petreacă o lună în Zăvorâți?! Și să mai dea încă un concurs?! A, nu, asta nu! El e om bătrân! N-o să râdă dracu' de el la bătrânețe.

Senatorul Ion Maior mai forță o audiență la primul ministru. Conu' Petrache Pogonescu se arătă revoltat. Ceru

la telefon Ministerul Sănătății Publice.

— Bună-zu! Dar spune-mi, dragă, ce înseamnă asta? Cum? Numirea doctorului Ion Născu! Se-nțelege că o vreau și că o cred urgentă. Altfel de ce ți-aș fi trimis cartea mea de vizită?! Cum? Alexandrescu? Ionescu? Care, domnule? Aha! Păi, ce să le fac? Pe toți nu-i putem numi. Cum? A intervenit conu'...? Păi bine, o să vedem. Ce face? Concurs nou? Cel vechi lipsit de forme? A, nu! Ce concurs?! Las' că aranjăm noi și fără concurs.

Puse receptorul la loc și spuse plictisit:

— Domnilor, mizerii câte vrei-Intervenții peste intervenții! Dar mergeți liniștiți acasă. Numirea doctorului Născu se face. Port eu de grijă! Nu mai e nevoie de concurs!

Cei doi ieșiră plouați. Doctorul tot mai nădăjduia, dar senatorul, care cunoștea tribulațiile numirilor, nu mai avea nicio speranță. Cine dracu' intervenise? Cine-i «conuv de care se speriasă și primul-ministru?

Cu toată ștafeta ce-i trimisese doctorița, Ion Născu se hotărî să ia trenul de sară, împreună cu băiatul, spre Zăvorâți. Petrecuse douăsprezece zile în capitală și nu mai avea bani.

Senatorul Ion Maior se scuză că el mai are treabă, comisia parlamentară ținând ședințe încă trei sau patru zile. Dar plecă și el în aceeași zi, cu trenul de unsprezece noaptea.

V

Directorul *Vetrei, vechi*, Ilarie Zopârțan, află imediat, a doua zi, despre înscrierea lui Ion Născu în partidul guvernamental. Articolul de care s-a îngrozit familia Născu îl scrisese însă fără să aibă date precise, ci bazându-se numai pe bănuieli, dar cum pentru lipsa lui de scrupule bănuielile erau certitudini, dăduse frâu liber vehemenței protesti a firii sale. A doua zi însă avea și copia procesului-verbal al ședinței în care organizația județeană a partidului guvernamental îl primea în unanimitate pe Ion Născu între membrii săi.

Un corespondent ocazional al *Vetrei vechi*, din

capitala județului, care, în taină, era totodată și reporterul ocazional al gazetei guvernamentale *Românismul*, fusese informat despre marele eveniment chiar de către președintele Ion Maior. Reporterul trimise copia procesului verbal mai întâi lui Zopârțan, și numai peste trei zile și gazetei guvernamentale. Știa că o asemenea veste va fi mai senzațională și deci mai bine plătită de gazeta opoziționistă, decât de gazeta guvernamentală.

Ilarie Zopârțan, după ce primi documentul, luă locul și dreptul președintelui organizației locale și convocă pe membru comitetului la o ședință intimă. Invitațiile purtau mențiunea «Strict confidențial», iar obiectul ședinței era indicat prin cuvintele: «în legătură cu trădarea rușinoasă a unui fripturist de marcă».

Membrii comitetului local sosiră la club cu un ceas înainte de ora fixată. Președintele, avocatul Petre Bumbea, era supărat. Nu mărturisi nimănui motivul supărării sale, însă nici nu era nevoie căci toți îl cunoșteau: impetuozitatea lui Zopârțan, care călcase peste drepturile lui. Câțiva dintre membrii, care aspirau la președinție, se simțeau și ei ofensați. Alții, care nu-l puteau suferi pe Bumbea, se bucurau. Dar niciunul nu cuteza să-și exprime opinia. Știau cu toții că, în momentele decisive pentru partid, deși ei constituiau comitetul local, se trecea totdeauna peste inițiativa lor. Directorul ziarului, și, mai ales când chestiunea era capitală, avocatul Traian Marcu luau în mână conducerea și observau foarte atenți reacțiile fiecărui membru din comitet, informându-l prompt pe Ilie Berbeearu. Șeful nu avea încredere deplină decât în rudeniile lui, și ținea ca în toate chestiunile mari, inițiativele, conducerea și concluziile să depindă de oamenii lui cei mai fideli, care se jertfeau cu abnegație pentru partid. De aceea nimeni nu ridică nicio obiecție împotriva convocării comitetului de către Ilarie Zopârțan. Totuși, în adâncul sufletului său Petru Bumbea fierbea și-l afurisea pe gazetar, considerând ca o probă de nebunie toată atmosfera de mister în care învăluisese convocarea, când fiecare știa despre ce va fi vorba: trădarea doctorului

Născu, o taină cunoscută de tot orașul.

Membrii comitetului șopotiră multă vreme, animați de gânduri și sentimente deosebite, dar fiecare afișând o excesivă amabilitate neutră față de ceilalți.

Exact la un sfert de ceas după ora fixată, apăru Ilarie Zopârțan, cu părul vâlvoi, cu fața congestionată, cu ochii mici injectați.

Își trânti pălăria în mijlocul mesei verzi și tună: – Domnilor, să se încuie ușa! Avem o consfătuire strict confidențială!

Cineva care era mai aproape învârti cheia în ușă.

— Domnilor, se precipită Zopârțan, eu declar ședința deschisă și-l rog pe domnul secretar să consemneze în procesul-verbal. Sunt încredințat că știți cu toții pentru ce v-am convocat. Păcatul s-a săvârșit, trădarea s-a consumat, domnii mei! Toate bănuielile mele s-au adevărit. Va trebui să-mi dați dreptate cu toții că n-am un miros prost. Doctorul Ion Născu, fost fruntaș al nostru, membru în comitetul local, fără a-și înainta demisia de la noi, s-a înscris în partidul guvernamental. A fost primit cu unanimitate și cu alai. Nici nu se putea altfel: guvernul n-are oameni în organizațiile lui de la noi, are numai ciurucuri. Iată aici dovada care nu mai lasă loc nici unei îndoieli.

Ilarie Zopârțan scoase din buzunar o hârtie dactilografiată și începu a citi, cu glas plângător și strident, cu totul străin de glasul lui obișnuit, procesul-verbal de primire a lui Ion Născu în partidul guvernamental. Membrii comitetului se mirară de vocea lui schimbată, de tonul afectat, și pe-o clipă se priviră întrebători. Se iviră chiar și zâmbete nestăpânite în colțul gurilor.

Nimeni nu se arătă surprins de cuprinsul procesului-verbal.

— Nu era nevoie de atâta taină, începu președintele Petru Bumbea, care nu-și mai putea înghiți ofensa și nemulțumirea. Nu era nevoie nici de uși încuiate. Tot orașul știe de câteva zile ce ne spui dumneata acum. Ba

am și început represaliile cuvenite împotriva familiei. Și toate acestea în chip firesc, fără nicio sofisticărie. La ce bun atmosfera asta conspirativă? Că doar nu mai e niciun secret pentru nimeni. Și, la urma urmelor, de ce-i dăm atâta importanță? Avem și noi, cei din Zăvorâți, un fripturist. Ei și? De marcă, e adevărat. Dar, în sfârșit, alte organizații nu au? De ce n-am avea și noi fripturistul nostru? Și voi adăuga: Mireasma fripturii a ademenit pe un nou-venit, nu pe un băștinaș din Zăvorâți. Așa că Ion Născu putea face foarte bine fripturism și în altă organizație. Sunt oameni predestinați. Și iarăși, nu înțeleg ce rost au toate vălurile astea sub care vrei să lucrăm, domnule director, după ce în *Vatra veche* l-ai declarat, urbi et orbi, trădător fripturist. De altfel, domnilor, țin să declar, sfârși Bumbea sufocându-se, că până acum nu s-a discutat nimic oficial. Eu, domnilor, în calitatea mea de președinte, declar ședința deschisă.

Ilarie Zopăi tău, ca și când apostrofa președintelui nu i-ar fi fost adresată, încreți fruntea și zise:

— De acord cu domnul președinte, dar nu în toate. Domnilor, alta e bănuiala și alta e realitatea. Eu, când am publicat articolul, aveam numai bănuieli, dar nicio probă.

— Atunci, de ce l-ai atacat pe Născu? Întrebă Bumbea.

— Domnule președinte, dar nu înțelegi? Era vorba de tactică. Îmi ziceam: Poate nenorocitul de doctor n-a ajuns încă să facă pasul fatal. Și așa, atacându-l, să-l înfricoșez, să-l împiedic. Cred că niciunul dintre noi, sincer fiind, nu se poate bucura de piererea unui membru de talia lui Născu! Adevărat?

— Foarte adevărat, se răspunse în cor.

— Ei bine, continuă Zopârțan, atacându-l, voiam să-l opresc pe loc. Să-l fac să vadă la ce are să se aștepte din partea noastră dacă ne părăsește. De multe ori oaia rătăcită trăbă trasă cu cârligul, chiar dacă va să-i smulgi un smoc de lină. Acum, că faptul e consumat, și încă se poate pune întrebarea, bineînțeles, sub raport tactic și anume - vă rog, să fiți foarte băgători de seamă! E cazul

să-l atacăm frontal, ca pe unul pe care l-am pierdut pentru totdeauna, sau e mai nimerit să folosim mijloace de persuasiune pentru a-l aduce înapoi? În ce privește faptul în sine, nu mai încape nicio discuție. Realitatea spune: trădare împreună cu fripturism. Ion Născu, cu sufletul, nu ne mai aparține! Și nu ne va mai aparține niciodată. Considerație în partid el nu mai poate avea în veci de veci și pururea. Afirm cu mâna pe sufletul meu că fostul prim-ministru, șeful nostru, domnul Ilie Berbecaru, nu-l va ierta niciodată, chiar de-ar trăi și-ar mai aduce servicii partidului încă o sută de ani. Din punctul acesta de vedere să fim liniștiți: Ion Născu nu va mai lua nimănui locul în partid.

Dar, domnilor, politica nu se compune numai din principii. Politica este totodată, trăbă să fie, și o tactică. Mai ales o tactică! De aceea vă întreb: Nu ar fi bine pentru partid să-l putem avea pe Ion Nașeu și pe mai departe între ai noștri? Cu numele, cu trupul, cu contribuția lui, nu altminteri! Nu ar fi o tactică bună să încercăm să-l readucem în partid? Mai ales că postul de medic al spitalului județean, pentru care a fripturisit, nu-l va căpăta așa ușor. Mai știm și noi câte ceva! Pentru acel loc s-a ținut concurs încă sub guvernul nostru. Au reușit, pe lângă Născu, oameni cu mari protecții. Protecții, domnii mei, de care se împiedică orice guvern.

Așadar, rezumându-mă, iată problema ce ni se pune: îl tratăm de azi înainte ca pe un trădător infam, cum și este, ori ca pe o oaie răătăcită, cum și poate fi? Iată, domnule președinte, pentru ce a fost nevoie de taină și de uși încuiate. E vorba de tactica ce vom urma-o. Voi mai adăuga un singur lucru. O trecere atât de importantă în partidul guvernamental, acum, în pragul prăbușirii regimului, are o mare semnificație în ochii mulțimii opoziționale. Câți nu vor slăbi din balamale? câți nu vor zice: Când un fruntaș ca doctorul Născu, prețin cu șeful, cu toți fruntașii, trece în partidul lui Pogonescu, e semn de lungă opoziție de-aici încolo, oricât ar anunța *Vatra veche* agonia guvernului. Și ar putea să însămneze și mai mult,

domnilor: un indiciu pentru factorul constituțional suprem. Să-și zică – și e logic: Când guvernul recrutează, după trei ani, astfel de personalități, și încă din marea opoziție, e semn că masele simpatizează încă cu guvernul lui Petru Pogonescu. Ergo: îl țin la putere. Iată, domnilor, pentru ce am crezut necesar să judecăm acest caz în cea mai mare intimitate. Iată, încă o dată, domnule președinte, motivul secretului, al ușilor încuiate. Și acum, vă rog să vă pronunțați!

Ilie Zopârțan își duse degetele prin părul încâlcit și asudat și, așezându-se, își aprinse o țigară.

Se făcu o liniște de moarte în club. Membrii comitetului priveau întins în tavan. Zopârțan adăugă:

— Domnilor, trăbă să vă precizez: eu nu m-am pronunțat pentru nicio alternativă a tacticii. Partidul, șeful, nu a dat până acum nicio îndrumare. Nu sunteți, deci legați. Puteți să vă dați părerea în toată libertatea.

Un gând, aproape același, trecu prin mintea tuturor: «Un zăpăcit în aparență și un repezit acest Zopârțan, clar trăbă să recunoaștem că-i dat ciracului! La câte nu se gândește el! La toate!»

Chiar și președintele Petru Bumbea se domoli, spunându-și că totuși directorul, deși zvăpăiat, are cap și prevedere politică.

Dar și alt gând încolți subit în capetele lor: Nu e de crezut ca într-o chestiune așa de mare șeful să nu-i fi trimis vreo ștafetă lui Zopârțan. Sau lui Traian Marcu, consilierul intim. S-ar putea ca problema asta a tacticii să fie pusă numai pentru a citi mai bine în sufletele membrilor din comitetul local: Cine e gata să ierte? Cine e intransigent? Hm! A răspunde nu e lucru ușor! Poate că de răspuns atârână viitorul fiecăruia în partid.

— De, oftă președintele, într-o chestiune așa de esențială cred că ar trebui întrebat comitetul central, sau chiar domnul președinte Ilie Berbeearu.

Toți membrii prezenți aprobă numaidecât, cu multă însuflețire, propunerea cuminte a președintelui. Pentru această soluție fericită care-i scutea de răspundere îl

felicitau în gând chiar și membrii care nu-l puteau suferi.

Ilarie Zopârțan stăruia să audă și alte păreri. Dar membrii comitetului se înglodară cu toții, încântați, în propunerea președintelui.

— E cuvântul din urmă al comitetului? întrebă gazetarul c-un fel de furie.

— Cel din urmă și cel dintâi.

— Ei, este și acesta un răspuns, zise ironic Zopârțan. Dar, vă mărturisesc, nu cel mai fericit pentru organizația noastră. Nu cel mai onorabil pentru o cetate a partidului, cum e orașul Zăvorâți. Votul dumneavoastră înșămnează că nu avem nicio inițiativă, nici curajul hotărârilor și al răspunderilor - Fără a mai pomeni de puterea de discernământ, care a dat fiasco complet prin răspunsul dumneavoastră. Hei! E ușor să pui toată sarcina pe umerii președintelui! El să judece! El să hotărască în toate, să aibă cap și voință pentru toți. Dar cine procedează așa, își dă, indutabil, un certificat de pauperitate! Domnilor, nu mai discut, nu mai insist.

Veți avea într-un sfert de oră cuvântul centrului. El nu va mai fi însă un cuvânt, va fi un ordin. Îl veți executa, necondiționat, întru toate.

— Da, da! Executăm!

— Bun! Cineva să încuie ușa după mine și să n-o mai deschidă până nu se vor auzi șapte bătăi rare. Mă duc să vorbesc, de la telefonul redacției, cu centrul.

Zopârțan plecă furtunos. Ușa fu încuiată din nou.

— Cum să vorbească la telefon despre o chestiune așa de delicată?! întrebă unul, rupând tăcerea ce se înstăpânise după ieșirea lui Zopârțan.

— Se vede că se înțeleg prin aparatul «Hughes», răspunse cineva.

— Aparatul de care vorbești dumneata e pentru telegrame secrete. Da' parcă la telefon nu poți vorbi așa ca să nu te-nțeleagă cei ce te pândesc? Sunt cuvinte secrete, domnule!

— Eu îmi pun capul, zise altul, că directorul nu va vorbi cu nimeni. Își are el de mai demult instrucțiunile.

— Ba s-ar putea să n-aibă nicio îndrumare, ci să iscodească din capul lui metoda, și s-o dea ca venită de la centru. N-a mai făcut el năzbâtii d-astea?

Apoi începură să discute despre fripturismul lui Nacșu.

liane Zopârțan, în loc să meargă la redacție, trecu drumul la cea mai apropiată berărie și nu se mișcă de pe scaun până nu supse două halbe, fumând țigară după țigară.

Trecu mai bine de o jumătate de ceas de la plecarea lui, când, deodată, se auziră șapte ciocănituri în ușa clubului.

— Iată, domnilor, rezultatul. Centrul ordonă o tactică cuminte. Numirea - au informații la centru - nu s-a făcut încă, și nici nu-i nădejde să se facă în câteva zile. Deci qui habet tempus, habet vitam. Nu am greșit începând boicotul prea devreme. Va trebui să facem toate încercările să-l readucem pe doctor cu trupul în mijlocul nostru. Oricât v-ar părea de paradoxal și contra spiritului ce călăuzește partidul nostru, o delegație dintre noi va trebui să meargă la ministrul Sănătății să-i arate că spitalul județean e al județului întreg, și că acolo trebuie numit un doctor cu vaste cunoștințe. Delegația îi va arăta că doctorul Născu nu atinge măsura cerută. Că-i un biet doctor de țară. Nu avem ce face! Trăbă mai întâi să împiedicăm numirea. Dar în cea mai mare taină 1 Dacă va avea odată numirea, nu-i va mai păsa de niciun atac. Îl cunosc eu. E încăpățânat ca un catâr, deși pare foarte liniștit. Cât timp va lucra delegația, cei de-acasă îl vor trata pe Născu și familia ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. *Vatra veche* nu va sufla un cuvânt, chiar dacă *Românismul* ar publica vestea despre intrarea lui în partidul guvernamental. Trăbă să luăm contact cu guvernul. Lucru neplăcut, imoral chiar, dar, domnilor, în politică scopul scuză mijloacele.

— Cu neputință, răspunseră într-un glas părintele Vartolomei și directorul liceului, cei care făcuseră în taină acest drum.

— Ați declarat că vă supuneți, tună Zopârțan. Eu

aduc ordinul centrului. Aici nu se mai discută! Înțeleg că părintele apără morala, dar în tactica politică e invers, ca să spun așa, și e bine să-i lase pe laici să hotărască. Dacă nu vom reușit prin persuasiune să-i oprim numirea, vom lua, domnilor, taurul de coarne. Vom arăta opiniei publice ce ciurucuri adună guvernul.

Se alege o delegație formată din șase persoane, în frunte cu președintele Bumbea. Zopârțan nu intră în comisie – spunea că-i rău văzut de guvern –, dar le promise să-i însoțească și el în capitală. Zece membri ai comitetului local fură însărcinați să ia cel mai prietenos contact cu doctorul Născu și familia. *Vatra veche* primi ordin să nu mai sufle un cuvânt în legătură cu Născu, ci, număr de număr, să alarmeze publicul cu agonia guvernului și să-l convingă că urmașul lui Petrache Pogonescu nu poate fi altul decât Berbecaru.

Misiunea – nici pentru delegație, nici pentru ceilalți – nu era ușoară. Casieria organizației nu avea o parăchioară. Membrii delegației împușcau leul, deși aveau case în oraș. Și nu mai pica nimic de nicăieri, nici pentru partid, nici pentru gazetă.

Până adunară, din colecte – mai ales de la câțiva negustori din oraș –, cheltuiala de drum pentru o delegație așa de mare, trecură nouă zile.

În vremea aceasta, cei însărcinați să ia contact cu familia Născu își pierdură vremea degeaba. Doctorul nu se înapoiase. Domnișoara și tânărul Născu plecaseră din oraș, și nimeni nu știa unde. Doctorița sta zăvorâtă în casă și nu voia să primească pe nimeni.

Delegația stătu în capitală trei zile. Nu fu primită nici la președinție, nici la Ministerul Sănătății. Consiliile de miniștri se țineau lanț, pe teme de politică externă, și nimeni nu avea vreme să primească delegația, mai ales pentru că venea din Zăvorâți. Acolo era centrul puterii lui Ilie Berbecaru, și guvernul nu avea chef să-i vadă și să-i asculte pe reprezentanții partidului de opoziție. Mai ales că opoziția lui Berbecaru era intransigentă, violentă și prorocea mereu căderea iminentă și imediată a guvernului.

Totuși, la intervenția unui politician bogat din capitală, membru marcant în partidul lui Ilie Berbecaru, delegația fu primită de către secretarul general al Ministerului Sănătății Publice. Dar nu reuși să obțină niciun rezultat. Secretarul general era în toane rele. Îi ascultă distrat și spuse că nu-și aduce aminte despre un «caz Născu».

Înainte de a părăsi capitala, datorită stăruinței lui Zopârțan, delegația fu primită de Ilie Berbecaru, care le promise că va vorbi el însuși cu primul-ministru.

Cei șase făcură calea-ntoarsă; directorul *Vetrei vechi* rămase însă «pentru a aduce rezultatul». Motivul adevărat era însă altul. El știa că Berbecaru, neavând relații personale cu primul-ministru, nu va face intervenția promisă. Dar nu se putea întoarce la Zăvorâți cu punga goală, căci trebuia să-i plătească pe creditori, care-l amenințau că nu-i vor mai furniza pe datorie hârtia zilnică, și pe muncitorii tipografi, hotărâți să facă grevă dacă nu li se va plăti salariul. Și Berbecaru îi făgăduise să obțină niște fonduri ale la casieria partidului.

Între timp sosi în Zăvorâți Ion Născu. Doctorul puse un bilet la poartă: «Din cauză de boală consultațiile sunt suspendate până la alt aviz –, și se zăvorî în casă cu doamna Aurora. Vreo două zile se petrecură scene tragice în intimitate. Soția îl acuza că n-a știut cum să exploateze situația, că se pare că așa e soarta lui; cu panca și cuțitul în mină, să moară flămând.

— Cum ai putut veni acasă cu minile goale, când ai avut în mină biletul cu ordin de la primul-ministru, pentru numirea ta? c'ine altul, în locul tău, ar fi suferit o astfel de înfrângere? Cum? Sunt mincinoși și ticăloși și ăștia de la putere? Dar tu ce-ai crezut? Că sunt sfinți? Desigur, își au și ei oamenii lor mai vechi. Dar aici era vorba de-o achiziție prețioasă pentru guvern! Ce?! Nu mai vrei să faci nimic?! Dar cum îți inchpui că ai mai putea trăi în Zăvorâți? N-ai cetit articolul din *Vatra veche* cu «doctorașul»? Dacă l-ai cetit, ce mai stai pe gânduri și nu te înapoiezi imediat în capitală? Cum?! Nici în Zăvorâți, nici în capitala de județ?"

Dar unde? într-alt oraș, cu totul străin?! Aoleo! Asta-i vorbă de om cuminte?! într-un oraș unde nu te cunoaște nimeni, unde n-ai nicio clientele, unde nu se face politică? Dar ce crezi, că acolo, oriunde ai merge, nu sunt doctori? Că te așteaptă pe tine? O să mai poți tu concura cu doctorii tânări, pe care îi vei întâlni oriunde te vei duce? Ești prea încrezut în puterile și-n cunoștințele tale!

Nu trecu o săptămână de la întoarcere, și doctorul Născu citi în *Românismul* înștiințarea despre noul concurs pentru obținerea locului de la spitalul județean. Până acum tot mai nădăduia. Dar acum se isprăvisese: el, la noul concurs, nu va participa, de-ar ști că ajunge tăietor de lemne pentru tot restul vieții. Când îi făcu această declarație consoartei sale, doamna Aurora se îmbolnăvi în toată legea.

Celor din Zăvorâți le scăpă din vedere înștiințarea despre concurs. Nici chiar **Zopârțan** nu-l citi. Înapoiat în Zăvorâți cu grăunțe pentru gazetă, pentru o săptămână, două, el vesti celor din delegație că șeful a intervenit la primul-ministru, care, dușman de moarte, nici nu a voit să audă: «l-am promis omului, ce vrei? Să-mi calc cuvântul de prim-ministru?», așa i-a răspuns. Auzi! Parcă nu-l mai călcase de mii de ori!

Membrii delegației nu părură surprinși de rezultat. Ei erau cu toții încredințați că nu au fost primiți în audiență fiindcă soarta lui Născu era hotărâtă: era numit, sau în preajma numirii. Guvernul nu era dispuns să piardă un om ca Născu.

Încercară, mai întâi, să se apropie de doctor. Câteva bilete prietenești îl întrebau de sănătate. Urmară scrisori închise, pe urmă recomandate, îi scriau ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Cu mare prietenie, cu stimă, cu multă considerație. Unii îi propuneau un loc de întâlnire neutru.

După ce apărură anunțul cu noul concurs, doctorul Născu nu rămase nesimțitor la aceste răvașe. De prietenie intimă nu mai putea fi vorba. Cei din Zăvorâți nu vor uita trădarea. Dar poate tot ar mai fi posibil să rămână aici, să-și reia consultațiile ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Poate că, atâta timp cât îl vor mai putea folosi, localnicii nu se vor obrăznicii.

Dar când îi spuse doamnei Aurora acest gând al lui, ea își făcu calabalâcul și plecă la soră-sa, unde erau și copiii.

Atunci se întărită și el și le răspunse amicilor dându-și în scris demisia din partid și anunțându-i că în curând va părăsi și orașul.

Pentru organizația din Zăvorâți era limpede acum că Născu sau e numit, sau e în preajma numirii. Desigur, doamna Aurora plecase pentru a pune în ordine noua locuință. Și fură toți de acord cu Zopârțan când acesta spuse:

— Ultima încercare de a-l reține pe doctorul Născu este atacul frontal. Să-i arătăm guvernului că lăcomește la ciurucurile altor partide. Poate va reveni!

Și începând de-a doua zi, deschise o rubrică permanentă, pe trei coloane, în pagina întâia din *Vatra veche*, la mijloc, intitulată FRIPTURISMUL DOCTORULUI ION NAȘCUFI zi de zi cu alte subtitluri senzaționale.

Campania ținu două săptămâni. Din fiecare număr se trimiteau recomandat tuturor miniștrilor câte cinci exemplare. Articolele despre doctorul Născu erau încadrate cu creion roșu și albastru.

În aceste reportaje, Ilarie Zopârțan se întrecu pe sine însuși. Din bietul Ion Născu nu mai rămânea, după fiecare articol, decât un ciuruc. Cele mai neînchipuite calomnii îi fură aruncate în față! Era venitură în Zăvorâți, nimeni nu-i cunoștea părinții! La liceu furase umbrela unui coleg și un briceag din servieta altuia. La universitate a trăit numai în mediul minoritarilor, neavând niciun contact cu studenții români. Ba chiar își scria numele «Nasko». Fiind greu de cap și leneș, voia, în chipul acesta, laș și trădător, să-și câștige bunăvoința profesorilor. Totuși i-au trebuit patrusprezece ani până a luat titlul de doctor. Aici, în Zăvorâți, s-a ținut scai de partid. Nereușind să-și facă singur o clientelă, a cerut partidului să-l ajute, și partidul i-a creat o clientelă cu care acuma se putea lăuda. Nimeni

nu a știut până acum ce onorarii lua de la bolnavi. Acum se putea spune în toată libertatea: îi jefuia. I-a cerut partidului să-l facă inspector general sanitar. Ba, la un moment dat, se gândea și la secretariatul general din Ministerul Sănătății. Dar partidul și-a dat sama că are de-a face cu un neisprăvit și nu i-a încredințat funcțiile de răspundere la care râvnea. Nu era în stare să pună nici măcar un diagnostic. Din cauza tratamentelor greșite pe care le-a recomandat, muriseră vreo zece tineri, plini de viață. Ba, și mai mult! Pentru câteva zeci de mii provoca avorturi doamnelor din elita orașului, și nu se dădea în lături să ceară, de la slujnice, pentru același serviciu, sute de lei. Și iată, după un astfel de om umblă cu limba scoasă guvernul! După ciurucurile altor partide! Vor să-l numească la spitalul județean. Halal de bolnavii județului, de-acum încolo! Dar nu! Aici are și poporul un cuvânt. El, poporul, se va opune crimei. Locuitorii unui județ nu sunt zestrea unui guvern, ci sunt cetățeni liberi ai patriei libere și constituționale. Va cuteza guvernul să facă o astfel de numire? Ori, dacă a făcut-o, va îndrăzni să n-o anuleze?

Articolele fură atât de senzaționale și de violente, încât îi îngroziră chiar și pe cei mai credincioși aderenți politici ai lui Ilie Berbecaru. Părintele Vartolomei și directorul liceului, știindu-se vinovați de intervenții pe lângă guvern, nu mai puteau dormi noapțile. Dacă vor fi descoperiți, nu vor fi tratați la fel? Dumnezeu să ferească și pe dușman să ajungă sub condeiul lui Ilarie Zopârțan, cerberul intransigenței politice a partidului! Cum? Se putea scrie așa despre unul care până ieri fusese tovarășul lor, un om cu care se mândreau? Toată lumea știa că *Vatra veche* mințea și calomnia, că se dădea la om și-l scuipa în față. Dar să cuteze a publica asemenea nimicuri despre doctorul Născu?! Cum? Scopul politic scuză orice mijloace? Dar nu-și da sama Zopârțan că, încondeind astfel pe un fost tovarăș de luptă, aruncă cu noroi în propriul partid? Dacă Născu e o astfel de canalie, și partidul a știut, nu s-a dezonorat pe sine însuși ținându-l în rândurile sale?

Toată lumea era îngrozită de campania furibundă

întreținută de Zopârțan. Dar nimeni 1 nu cuteza nici măcar să-l îndemne la temperare, necum să i se opună.

Gazeta își mări tirajul. Unele reportaje fură reproduse, cu indicarea izvorului, în ziarele din capitală, iubitoare de senzație.

O contraacțiune începu în gazeta locală a guvernului, *Românismul*, care înscrise o rubrică permanentă cu titlul TURMA LUI BERBECARU FURIOASA CĂ-ȘI PIERDE BERBECII ȘI RĂMÂNE NUMAI CU OILE RÂIOASE.

Directorului Virgâl Petrescu, de la *Românisviul*, îi fu foarte ușor să combată și să dovedească reaua-credință a lui Ilarie Zopârțan. Căută colecția *Vetrei vechi* din ultimii ani și puse pe două coloane laudele de altă dată și calomniile de azi, referitoare la persoana doctorului Ion Născu. În comentariul pe care îl adăuga scria că numai dezastrul produs de plecarea lui Născu din partidul zăvorât al lui Berbecaru a putut întuneca mintea lui Zopârțan într-atât încât să-l facă să uite ceea ce însuși scrisese altă dată. Arăta că acțiunea *Vetrei e* criminală prin gravele și nemaiauzitele calomnii împotriva doctorului Născu. Orașul întreg, toți cetățenii, erau martori că doctorul Născu nu s-a îndeletnicit în viața lui cu provocarea de avorturi. Dar astfel de criminali sunt în partidul lui Berbecaru, el însuși un provocator de avorturi politice. Fiindcă orice întreprinde, în politică, avortează, «înnnebuniți de insuccese și chinuiți de halucinații din pricina lungii opoziții care-i înfometează, berbecarii și-au pierdut și ultima fărâmbă de bun-simț. Noi denunțăm crima și pe criminali. Pentru unii ca aceștia ar trebui introdusă pedeapsa cu moartea. Când sunt în opoziție nu mai au nimic sunt. Negustori de rând, ei sunt gata să vândă și să cumpere patria oricând, numai pentru a fi la putere. Noroc că guvernul veghează la destinele țării și că-i pune cu botul pe labe de câte ori îi scutură frigurile opoziției flămânde. Nici de data aceasta acțiunea lor criminală nu va reuși. Afirmăm, cu tărie, că întreaga campanie e pornită numai pentru a împiedica numirea distinsului medic și chirurg Ion Născu la spitalul județean.»

Așa și altfel combătea *Românismul*. Intraseră în joc, cu aprecieri elogioase pentru Născu, președintele organizației județene, senatorul Ion Maior, și membrii comitetului județean, devenind cu toții colaboratori asidui ai *Românismului*.

Se treziră din nepăsarea lor întru cele politice, după amara lor experiență din Zăvorâți, protopopul Șoldea, directorul de școală primară Pârvu și pantofarul Dăncică – cu toți exilați din Zăvorâți de intransigența sectară a celor din orașul lui Uie Berbecaru –, și făceau declarații în *Românismul*, arătând că în viața lor n-au cunoscut om mai bun, doctor mai corect și mai priceput decât Ion Născu.

După întâiul articol din *Vatra veche*, doctorul Născu deschise un proces de calomnie împotriva ziarului și se jură să nu-l mai citească. Scrise familiei să fie liniștită, că în curând le va da vești bune. Și după ce concedie servitoarea pentru o săptămână, încuie casă, zăvorî poarta și luă trenul. Nu spre București. Spre alt oraș din vechiul regat, pe care-și pusese demult ochii. Se trezise în el toată energia de om liniștit, sănătos și robust, Nu-i mai păsa de ce scria *Vatra veche*. Ajunsese să-i disprețuiască pe toți politicienii din oraș, din capitală și din lumea întreagă.

Într-o săptămână aranjase totul pentru mutare. Dăduse anunțuri în ziare. Închiriasse o casă bună în piață. Se simțea întinerit. Mai avea de aranjat ceva și la București, și se opri în capitală o zi. Familia era avizată să-l aștepte în Zăvorâți.

În restaurantul gării, unde intrase să ia un ceai, se izbi de avocatul Munteanu, marele elector al guvernului. Picase și el acum, și tot pentru un ceai intrase în restaurant.

Munteanu păru foarte surprins și nedumerit când îi văzu pe Născu într-o atât de bună dispoziție.

— De unde vii?

— Lipsesc de-acasă de vreo săptămână.

— Hm! Așadar nu știi nimic?

— Ce să știu?

— Spurcata campanie ce o duce *Vatra veche*

împotriva ta. Eu n-am știut până asară. Am cumpărat de la chioșcul unei gări vreo cinci numere consecutive. Nici dracu' n-o cumpără. Am fost dus în provincie, am participat la un congres. Așa că abia acum aflai.

— Eu am văzut întâiul articol. Le-am intentat proces de calomnie.

— Ha?! Proces?! Las, că o să mai vorbim noi de asta. Dar ascultă, Nașcule! De ce nu mi-ai scris? De ce nu m-ai anunțat că ai trecut la noi? De ce nu mi-ai dat un telefon că ai dificultăți cu numirea? Sau ai acum numirea?

— Nu o am. Și nici nu-mi mai trăbă.

— Dar ce s-a întâmplat?

Născu îi povesti la (repezeală ce pățise.

— Cum?! Cu concurs? Ce prostie! Bine, frate, și tu să nu mă anunți?! Nu știai ce trecere am eu la guvern, când e vorba de-o cauză dreaptă?

Ion Născu parcă se trezi dintr-un vis. Adevărat! Cum de nu se gândise la Munteanu? Cum de nu i-a venit în minte, când patru dintre noii coreligionari politici îi ceruseră de-acasă intervenția pe lângă marele elector? Are dreptate și biată nevastă-sa! N-are simț practic! Parcă trăiește pe altă lume.

— Ei, regret acum și eu, suspină Născu. Nu știu cum nu m-am gândit la tine. Dar acum e prea târziu!

— Ba defel!

— Mi-am și închiriat o casă în X.

— Vei replăti arvuna îndoită.

— Dar înțelege, nu mai pot intra încă o dată în concurs.

— Ce concurs? Cine vorbește de concurs? Parc-ar fi nevoie de concurs!

— Dar e publicat oficial!

— Se va retrage publicarea. E ilegal. N-ai participat la concursul trecut?

— Da, am luat și eu parte. Și am reușit.

Munteanu, cum ședea alături și sorbea ceaiul, începuse-l bată c-o mână grea pe umăr:

— Neglijența sau neîndrăzneala asta n-am să ți-o iert

niciodată! auzi dumneata! Pretinul de pe băncile școlii să nu-mi ceară o mică intervenție! Căci, îți spun, e un fleac ce mi-ai fi cerut: o numire într-un post pentru care ești pregătit și pentru care ai dat și concurs. O nimica pe lângă alte intervenții ce trăbă să fac. Și pentru cine? Pentru oameni cu care n-am avut nimic de împărțit în viață. Tu însă, nu! Să birui singur! Amice, în politică nu mai birui azi singur, ci numai cu gloata. Ești ascultat numai când vorbești în numele mulțimii. E o mizerie, o anomalie, desigur, dar e așa. De-o pildă, ce au alegătorii, pe care îi mișc cu degetul meu cel mic în trei județe, cu numirea ta? Nici capul nu-i doare! Însă ei îmi dau tăria ce-o am. Acum, dacă suntem în același partid, pot să-ți spun. Primul-ministru e un om nevinovat, dar prea bun și cam uituc. Făgăduiește în dreapta și-n stânga și n-are cum ține minte atâtea nume. Iar cei mici, miniștrii diferitelor resorturi, au și ei clientela lor, și foarte numeroasă.

Ion Născu se întunecă. Așadar, chiar și cu protecția lui Munteanu va fi greu să fie numit? Adevărat că se hotărâse să se mute în X și își închiriasse o locuință, dar acum își dă sama că i-ar plăcea mai mult dacă ar fi numit la spitalul județean. Ar avea, oricum, un salariu fix; unde mai pui și bucuria de-a ieși biruitor în lupta cu cei din Zăvorâți. Și, mai presus de toate, presimțea că nevastă-sa nu s-ar fi învoit să locuiască în orașul X.

Munteanu plăti pentru amândoi, și, nevoind să ia în seamă protestele lui Născu, îl sili să intre cu el în aceeași mașină și traseră la același hotel.

— Ascultă-mă, amice: la ceasurile două să mă aștepti la «Trocadero». Azi e miercuri și se servește acolo o ciorbă de burtă cum nu se mai află. O să-ți predau decretul de numire. Nu! Nu e nevoie să mai vii și tu. Aranjez eu totul. Și, afară de asta, eu o să mai alerg pe la vreo patru ministere.

Fără să-i mai asculte protestele, intră în ascensor și fu condus la camera lui obișnuită.

La ceasurile două și zece minute, Munteanu sosi la restaurant și-i întinse lui Născu un plic deschis, ca și când

i-ar fi dat o gazetă pe care a citit-o. Era numirea la spitalul județean, cu o adresă către prefectură în care se arăta că locuința din curtea spitalului se va pune la dispoziția domnului doctor Ion Născu, care e om cu familie, iar medicul primar, fiind necăsătorit, va trece în altă locuință.

Ion Născu îi strânse îndelung mâna.

— Nu ai pentru ce-mi mulțămi. Ți-am spus că-i un fleac. Altceva ar fi, de pildă, dacă te făceam secretar general, ori poate și mai mult, director la serviciul personalului. Ai spus să ne țină ciorba fierbinte?

Nu apucă să răspundă Născu și se înfățișă chelnărul.

— O servim în clipa asta.

Munteanu nu mai zise un cuvânt până nu înghiți toată ciorba. Comandă vin cu apă minerală.

— Acum, iubite, să-mi spui ce ne facem cu canalia aceea de Zopârțan și cu tovarășii lui?

— Le-am intentat proces de calomnie.

Munteanu râse puternic.

— Ce copil ești! Da' când ai văzut tu pe cineva condamnat pentru calomnie?! Dacă eu n-am putut ajunge la judecată! Se amână până vine amnistia acestor delictе. Tu ai cetit atacurile?

— Numai primul articol.

— Foarte bine ai făcut. Nici să nu le cetești. E o spurcăciune! E o metodă ce caracterizează perfect partidul lui Ilie Berbecaru și pe el însuși, că doar Zopârțan e mâna lui dreaptă. E o josnicie fără păreche! Închipuiește-ți, afirmă că ai stat la universitate vreo patrusprezece ani, mi se pare. Tu, care erai între primii studenți! Și că nu aveai relații cu studenții români, ba că și numele ți-l scriai Nasko. Fiii bine, pentru asta n-am să-l iert eu pe Ilarie Zopârțan. Dar n-ai fost tu președinte la «Petru Maior», în Budapesta? Hm! De când am cetit fițuica aia mă tot gândesc cum să-l prind pe Zopârțan cu oamenii lui într-un loc bun. Socotesc că mai potrivit ar fi să-i chem prin prefect, să-și arate plângerile pe care le formulează împotriva ta pentru a nu fi numit la spital. Ca și când ministerul, răscolit de articolele din *Vatra veche*, ar voi să

Înceapă o anchetă... Da, da! o să pun eu lucrurile la cale. Tu nu ai niciun amestec. Nu știi nimic. Prii! Ce lecție o să le mai dea oamenii mei 1 Să n-o uite cât vor trăi!

Peste câteva zile, cei șase membri ai delegației care fuseseră în capitală, împreună cu directorul *Vetrei vechi*, fură citați la prefectura județului pentru a se consemna într-un proces-verbal pârile lor împotriva lui Ion Născu.

Primind citația, Ilarie Zopârțan deveni dintr-odată foarte circumspect. Nasul lui, care adulmeca din depărtare intrigile politice, îl avertiză că în spatele acestui proces-verbal se ascunde ceva suspect. Ce anume, nu-și putea da sama, dar graba prefectului de a-i chema nu era în firea lucrurilor. Cum? Campania lui de presă împotriva doctorului Născu să fi fost chiar atât de eficientă incit ministerul să fi ordonat o anchetă? Pe temeiul celor scrise într-o gazetă de opoziție? Nu se poate! Prea ar fi mare succesul. Hm! E adevărat, acuzațiile erau grave, campania de presă fusese bine condusă, și apoi el însuși ceruse, în ultimele numere ale *Vetrei*, o anchetă, deși, cerând-o, era încredințat că nimeni n-o va ordona.

Ceilalți însă jubilau, zicându-și că era cu neputință ca violența atacurilor împotriva lui Născu să nu fi îngrijorat guvernul demisionai, determinându-l să ia o atitudine mai rezonabilă față de opoziție. Însuflețirea lor avu clarul să-mprăstie bănuielile lui Zopârțan, astfel că plecară cu toți spre capitala județului.

Ceea ce nu le convenea era ora de audiență ce le fusese fixată: la patru după-amiază, așa că, până la miezul-noptii, nu mai aveau tren către Zăvorâți.

Interogatoriul dură până sara târziu, la ceasurile nouă. Fură, de altfel, primiți cu amabilitate și cu toate onorurile cuvenite, iar în procesul-verbal încheiat se înșoriseră toate pârile și argumentele lor împotriva numirii lui Născu. Declarațiile li se citiră, și fiecare o iscăli pe a sa.

Când terminară, erau flămânzi ca lupii. Corespondentul localnic al *Vetrei vechi* îi aștepta la poartă.

— Dragă, să ne duci la un restaurant bun, îi zise Zopârțan. Nu scump, dar bun. Acolo o să-ți dau informații,

dacă voiești să le trimiți câtorva ziare din capitală. În *Vatra veche* o să fac eu reportajul. Înțelegi?

— Perfect, domnule director. O să mergem la - „Continental». Se mănâncă și bine și ieftin.

Cei șase, în frunte cu Zopârțan și conduși de corespondentul local, o luară pe străzi întortocheate. Trecu o vreme până ce ajunseră la «Continental». Lui Zopirțar i se păru chiar cam lung drumul până la local. Și nu-i plăcu deloc că străzile nu prea erau luminate.

Dar mâncarea și băutura bună îi mulțumi pe toți. Chiar și pe președintele organizației, Petru Bumbea, care luase asupra sa cheltuielile acestei cine.

În salonul restaurantului, la o masă lungă, petrecea o societate veselă. Se părea că ospătau demult. Erau vreo cincisprezece. Păreau meseriași, agenți fiscali sau așa ceva. Părea că sunt la un aldămaș, căci tot mereu închinau cu unul mustăcios care stătea în fruntea mesei. Alți clienți nu mai erau în restaurant.

De la masa lungă se ridică la un moment dat, cu paharul plin, unul mic și îndesat și ținu un toast în cinstea celui din fruntea mesei, căruia i se adresă cu cuvintele: «Domnule șef de sector». În cuvântare lăudă guvernul și arată hotărârea lor de-a urma prin foc și prin apă șeful nou ales. După primul orator, se ridică al doilea, care, după ce lăudă pe noul șef de sector, începu să atace partidul advers, pe oamenii din capitala de județ ai lui Ilie Berbecaru. Aceștia le-ar fi pus tot felul de piedeci în organizarea sectorului. Au făcut propagandă potrivnică din casă în casă, îndemnând cetățenii să nu mai susțină partidul lui Petrache Pogonescu acum, când guvernul e pe dric și ceasurile îi sunt numărate. Mai bine să aștepte puțin până ia frânele puterii Ilie Berbecaru. Noroc că Berbecaru avea aici puțini aderenți în stare să facă o propagandă ca lumea, altfel organizarea sectorului ar fi întârziat cine știe până când.

Al treilea orator spuse că toți partizanii lui Ilie Berbecaru, din județ și din țara întreagă, sunt niște ticăloși care nu merită a fi luați în seamă decât cu palma, cu biciul

ori, mai ales, cu măciuca. El aruncă ofense grave delegației din Zăvorâți, condusă de Zopârțan, pentru că încearcă să dezonzoreze pe un om de valoare doctorului Născu.

Când se sculă în picioare al patrulea orator, Petru Bumbea făcu semn ȃalului să facă socoteala, deși nu toți terminaseră masa. Chelnărul începu să calculeze, dar cu o încetineală de melc. Vorbitorul începu să atace fățiș programul politic al lui Ilie Berbecaru. Numi pe cei din Zăvorâți - cretini» și «sectari». Spuse că nu erau politicieni, ba nici oameni nu puteau fi numiți, când scoteau o gazetă imundă ca *Vatra veche*, în care duceau o campanie ȃigănească împotriva doctorului Născu.

Ilarie Zopârțan, de când începuseră toasturile, mănecase și băuse cu noduri. Acum, simțind primejdia apropiindu-se, făcea mereu semne lui Bumbea să grăbească plata. Dar doi din delegație, mai puțin rezistenți la vin, ascultând ofensele aduse partidului, se înfurieră, și când oratorul guvernamental îl numi pe Berbecaru «idiot parșiv», avocatul Vasile Cârje, nemaiputându-se stăpâni, azvârli cu o sticlă goală spre masa cu banchetul. Sticla se sparse cu zgomot de părete, clar nu răni pe nimeni, însă în clipa următoare toți cei cincisprezece tăbărâră pe delegație. Răsăriră ca din pământ ciomegele - erau acoperite, în adâncitura mesei de biliard, cu o cuvertură cenușie -, și începură să-i îmblătească.

Chelnărul dispăru ca prin farmec. Reporterul local al *Vetrei vechi* pierise din sală îndată după al treilea toast. Îi spusese lui Zopârțan că trebuie să transmită telefonic în capitală informațiile date. Și nu se mai înapoiase.

Zopârțan, după primele lovituri, năvăli spre ușă cu capul gol, cu părul zburlit. Dar patru inși Și aținură calea. Bastoanele mai ales în spinarea lui cădeau.

Vreun sfert de ceas fu ca la îmblătitul fasolelor. Laț început, membrii delegației nu strigau, de rușine. Dădeau și ei cu ce apucau. Dar fură covârșiți de lovituri și începură să țipe, să ceară ajutor.

— Asta-i țară constituțională, tiiharilor? Asta-i

regimul democratic cu care vă lăudați? urla directorul Ilarie Zopârțan.

— Las, că vă știm noi constituția! Am văzut-o la alegerile generale, când erați la putere, strigă lunganul mustăcios care șezuse în fruntea mesei, poreclit «șeful de sector», și-i rezezi un pumn ca o măciucă în ceafă.

Când, în sfârșit, după câteva țignale răzlete, apăru poliția, Ilarie Zopârțan, scărmanat rău, mai avu curajul să strige cu glasul lui strident, sugrumat de indignare și de spaimă:

— Protestez în numele constituției împotriva barbariei acestui regim de dictatură! Să luați la cunoștință, domnilor – vorbea oamenilor de la poliție, doi vlăjgani de feciori –, că această rușine națională se va schimba în scandal european!

Zise și se avântă să-și ia pălăria. Vreo trei bățăuși încercară să-l umfle din nou. Dar interveniră oamenii legii. Toți ceilalți din delegație săriră în noapte ca în hău, îndată ce poliția deschise ușa, cu bățăușii după ei.

Noroc că străzile erau întortocheate și prost luminate, așa că bățăușii mai mult se osteniră alergându-i. După o vreme, se întoarseră la restaurantul «Continental».

Poliția dresă «cuvénitul proces-verbal», dar abia acum se observă că din grupul delegației nu era nimeni de față. Prin mărturisirile unanime ale celor prezenți, cărora li se alătură și chelnărul, se dovedea că scandalul l-au început cei din Zăvorâți, că unul dintre ei a aruncat cu o sticlă goală. Se găsi corpul delict – sfărâmăturile – și urma loviturii în părete.

— Noi, domnule chestor, sărbătoream alegerea șefului din sectorul nostru. Cum? Da, suntem organizație guvernamentală, explica un tânăr brunet. L-am lăudat pe șef, așa cum se face la asemenea ocazie, și am toastat pentru partid și guvern, criticând partidul advers, cum iarăși e lege la așa ocazii... Pe când ne vedeam pașnici de treaba noastră – eram numai la toasturi, încă nu începuseră cântecele –, unul din Zăvorâți zvââr! cu sticla. Puteam să ne lăsăm ofensați acasă la noi?! Absurd,

domnule șef! Și așa a început încăierarea. Dacă eram mai puțini, noi am fi mâncat-o nespălată, că așa-i în lupta politică: mulțimea hotărăște, adicătelea majoritățile.

Membrii delegației se adunară, după multe ocoluri și dibuiri, cu mare greutate, speriați, la gară. Noroc că trenul pleca târziu, altfel l-ar fi pierdut: se rătăciseră în noapte prin ulițele dosnice, neluminate, și nu se mai știuseră orienta.

Își luară bilete și formară un grup compact, dar tăcut ca mormântul. Ilarie Zopârțan, pornind de la presimțirea avută înainte de plecare, tot încerca să pătrundă cu gândul printre întâmplările zilei, să facă o legătură între bănuiala sa și realitatea din care abia ieșiseră. Dar nu putea. Mereu i se punea de-a curmezișul combinațiilor sticla ce zburase de la masa lor, lovindu-se de perete. Dacă nu era sticla aceea, concluzia logică ar fi fost ușor de tras: i-au ademenit aici, sub pretextul anchetei împotriva lui Ion Născu, anume după-amiază, ca să-i apuce sara în oraș, și au plătit o ceată de derbedei să-i snopească-n bătaie, după metoda guvernului. Dar oare ar fi sărit aceia la bătaie dacă nu-i provoca Vasile Cârje? Iată că din cauza acestui idiot și-a firii lui nervoase nu se mai poate susține că a fost un atac banditesc, premeditat de guvern, și nu poate fi exploatată la gazetă această gravă călcare în picioare a constituției și a libertăților cetățenești. Cum să afirmi acum așa ceva, când partidul advers îți putea dovedi că oamenii lui Ilie Berbecaru au provocat scandalul? Privindu-i cu dispreț pe toți membrii delegației, care-l convinseseră să vină aici, directorul *Vetrei vechi* se consuma în sine, ca un foc închis sub spuză. Și nu-i învrednici cu niciun cuvânt și după ce se cuibăriră într-un compartiment gol.

Membrii delegației erau frământați de aceleași gânduri, căci datorită tradiției și practicii îndelungate de a gândi în colectiv, aderenții din Zăvorâți ai lui Ilie

Berbecaru aveau același fel de-a înțelege și de a reacționa la realitățile politice. Niciunul, niciodată, nu se abătuse de la logica politică simplă, lineară a partidului, de care în sinea lui fiecare se temea, dar pe care o adoptase

întru totul tocmai de teama de a nu o încălca.

Se vedea limpede că cel care suferea mai mult - deși cel mai copleșit de ciomege fusese Zopârțan - cel mai nenorocit era Vasile Cârje. El se învinuia că, fără gestul lui, nu ar fi izbucnit scandalul și bătaia. Și nu-și afla nicio dezvinovățire ieșirii lui violente. Fusese un act inconștient, de nebunie! Sau oare chiar așa de mult adoră el partidul și pe șeful lui, încât nu mai poate suferi un atac al adversarilor? Fusese gestul lui un omagiu adus partidului? Aș! Era o copilărie să se amăgească cu astfel de gânduri, pentru a scăpa de tortura în care îl vârâse cunoștința greșelii lui. A dat cu bâta-n baltă! S-a isprăvit! Trebuie să-și suporte curajos consecințele faptei.

Trenul zbura în noapte, ducând cu el și compartimentul în care înțepeniseră în diferite atitudini membrii delegației din Zăvorâți. Toți simțeau arsuri și dureri în mădulare. Doi erau cu obraji umflați, unul cu ochiul stâng vânăt, al patrulea se pipăia mereu la ceafă, își apăsa părul și se uita îngrozit în palmă, să vadă dacă nu era plină de sânge. Dar cel ce suferea mai mult, în toate mădularele lui, era Ilarie Zopârțan, deși nu dădea niciun semn de chinurile pe care le simțea. Câțiva credeau că Zopârțan nici nu fusese atins. De aceea avusese puterea și curajul să mai și discute cu poliția, în loc s-o șteargă pe ușă. Alții însă văzuseră că loviturile cele mai multe plouau asupra directorului. Însuși Ilarie Zopârțan, în toiul luptei, băgase de seamă că el era ținta principală a atacului. Dar i se păruse oarecum firească această atitudine a bătaușilor, și era, întrucâtva, mândru de atenția ce i se dăduse. Nu era el figura politică centrală din întregul grup? «Figura cea mai proeminentă», își zisese în gând, în marea învâlmășeală, primind loviturile.

Coborâra, tăcuți, în gara Zăvorâți.

— Domnilor, zise Zopârțan înainte de a se despărți, să nu suflați un singur cuvânt despre cele petrecute.

Vatra va tăcea. Dacii *Românismul* ne va ataca, istorisind încăierarea, voi chibzui ce este de făcut. În orice caz, dumneavoastră, dacă veți fi întrebați, veți nega. Un

lucru e hotărât de pe acum: pe domnul avocat Vasile Cârje nu-l vom mai alege în nicio delegație care are chestiuni gingașe de tratat. Dacă depoziția noastră împotriva lui Ion Născu va avea rezultatul dorit, voi ataca eu guvernul pe chestiunea bandelor de bătauși, plătite cun contribuția popoiului sărac, dar suveran 1

Membrii delegației se împrăștiară fără să-și mai seringă mâinile ori să-și spună bună-sara.

Zopârțan se opri în restaurantul gării. Ieșise flămând din scărmaneală. Și dorea să mediteze singur, în liniște, la cele petrecute... Un element nou intrase în retrospectiva pe care nu înceta să și-o organizeze despre scandalul de la - Continental: Cum de nu s-a mai înapoiat reporterul local al *Vetrei vechi*? Cum de i-a condus acesta chiar în restaurantul în care se prăznuia, de către guvernamentali, alegerea unui șef de sector?

Dar tot înghițind din friptura rece, tot udând-o cu vin, și tot gândindu-se și combinând datele scandalului, simți cum îi întepenește trupul plin de vânătași. «O să scoatem noi viezurele din vizunie», își zise el, ridicându-se cu greu și pornind spre casă.

vi

Familia Născu împacheta de zor. Tabla cu inscripția «Dr. Ion Născu, medic universal ord., 8 - 12 și 3 - 6» fusese scoasă de pe zidul locuinței. Toată ziua se auzeau izbiturile de ciocan. Un om priceput împacheta mobila în înveliș de scânduri noi. Mirosea a brad în toate camerele. Doamna Aurora supraveghea mereu să nu se strice ceva. Avea un aer melancolic și glasul învăluit, căci mobila din jurul ei o adusese ca zestre, înainte cu douăzeci și doi de ani. Nu mai era ea la modă, era și binișor uzată, dar doctorița nu-și putea închipui alte lucruri în locuința sa.

Cum trec ani! Parcă numai acum câteva zile aranjase mobila nouă! Și câte năcazuri, câte lupte, mai ales lângă un soț fără voință ca Născu, în cei douăzeci și doi de ani!

Știa că nu mai poate rămâne în Zăvorâți, simțea că s-ar înăbuși aici după ofensa răbdată, și totuși regreta părăsirea acestei locuințe în care și-a petrecut tinerețile,

unde i s-au născut amândoi copiii. În răstimpuri, ferindu-se prin colțuri, să nu fie văzută, își zbicea câte o lacrămă cu batista.

Doctorul era neînduplecat în voința sa de a termina cât mai repede. De trei zile împachetau. În vremea asta nimeni nu mai aprinse focul în bucătărie. Aducea servitoarea mezeluri din oraș.

Băiatul și fata, erau înduioșați. Fusese idealul lor să locuiască într-un oraș mai mare. Dar acum îi impresionau puternic camerele răscolite, care se goleau mereu. În ultima noapte, tânărul Născu dormi pe podele, pe-un așternut sumar. Avu pentru întâia oară impresia părăsirii și a pustiului.

Fata nu închise ochii toată noaptea, gândindu-se la prietenii cu care copilărise și mai ales la Aurel Radu, fiul avocatului Radu. Numai acum, în preajma plecării, își dădea sama că ține la el mai mult decât la ceilalți. El singur a salutat-o de departe, ca și altă dată, și după ce ieșiseră zvonurile despre fripturismul doctorului... Se învârtea în patul răvășit și își porunca să adoarmă.

În trei camioane mari încăpu toată mobila și întreg calabalâcul. Mai ales de acesta se îngrozi doctorul Născu, când îl văzu ieșind din dulapuri, coborând din pod, urcând din pivniță. Doamne, câte mărunțișuri se mai pot aduna într-o viață de om! El insistă pe lângă doamna Aurora să mai arunce din boarfe, dar ea nu voia să se despartă de nimic.

Primarul, chestorul, judecătorii localnici și vreo zece aderenți de-ai guvernului veniră să-și ia rămas-bun. Veniră în delegație, și primarul ținu o cuvântare în care aprecia activitatea din Zăvorâți a doctorului, și-i urară mult succes în slujba nouă și mai importantă în care intră, adăugând că, deși activase până acum într-alt partid, doctorul fusese un adevărat părinte al suferinzilor din tot jurul.

— Nu cunosc, nu-mi amintesc, zise primarul, un medic mai zelos, mai cinstit, mai dezinteresat, decât doctorul Născu. Un adevărat om de știință care s-a ridicat deasupra certurilor de partid. Orașul Zăvorâți este

nenorocit că-l pierde. Și sunt sigur că greu vom găsi alt doctor ca dumnealui. Dar bucură-se spitalul județean căci câștiga o mare putere de muncă și o mare capacitate științifică. Domnilor, eu, primarul orașului Zăvorâți, țin să-i aduc acest omagiu, mai ales în urma josnicelor atacuri pe care i le-a adus în timpul din urmă gazeta locală a lui Ilie Berbecaru. Toți cetățenii, indiferent de naționalitate, au fost scandalizați de această turbare a opoziției. Nimeni n-a crezut un cuvânt. Toată lumea și-a dat sama de mobilul acestor atacuri, pe care le-au pus la cale o ceată de nenorociți, niște sectari rabiști, oameni strâmți la minte și la inimă. Cetățenii, prin mine, primarul lor, vă aduc mulțămirile lor pentru serviciile făcute aici, omagiile lor și dorințele lor de bine pentru viitor.

Doctorul ar fi fost mai bucuros dacă această delegație nu l-ar fi vizitat. El voia s-o șteargă fără a mai da față cu cineva din Zăvorâți. Dar, totuși, cuvintele primarului îl mișcară, și, mulțumindu-i în câteva cuvinte, strânse pe rând minile cetățenilor din delegație.

Pentru Ilarie Zopârțan și amicii lui publici, plecarea familiei Născu, la trei zile după aventura lor de la restaurantul «Continental» –, nu mai fu o mare surpriză. Ei nu știau nimic despre numirea lui, și Zopârțan era de părere că doctorul s-a mutat în alt oraș, simțind că nu va mai avea trai liniștit în Zăvorâți. Dar, în grabă, se lăți vestea că primarul a fost la Născu, în capul unei delegații, și că i-a urât noroc în noua carieră la spitalul județean. Zopârțan ceru telegrafic informații din capitala județului. Răspunsul confirmă urarea primarului. Directorul *Vetrei vechi* căzu pe gânduri. Așadar, citarea și audierea lor la prefectură, încheierea proceselor verbale nu au fost decât niște înscenări, ca și bătaia de la «Continental»— Se simți învins, se simți zdrobit, ca de puține ori până acum în furtunoasa și lungă sa carieră politică. Și se gândea la zădărnicia campaniei de presă pe care o purtase împotriva doctorului Născu. Alte campanii, chiar dacă se împotmoleau, aduceau totuși ceva la bucatăria gazetei. Alteori i-a răspuns presa guvernamentală din capitală, s-au

încins polemici, și *Vatra veche* profitase cel puțin moral, ajungând să fie cunoscută în cercuri mai largi decât cele din județ. Tot era un rezultat! Dar acum, nimic! Afară de replica *Românismului*, nicio altă gazetă guvernamentală nu-i răspunsese. Iar *Românismul* ce era? O biată fițuică locală, fără nicio importanță!

Începuse greșit campania? Fuseseră prea violente și prea de necrezut atacurile împotriva doctorului Născu și pierduse bunăvoința și încrederea cititorilor? Nu trebuia să afirme fără dovezi că doctorul semna Nasko în vremea studiilor universitare? Nu trebuia să spună că și-a luat diploma în patrusprezece ani? Nu trebuia să scrie că a provocat avorturi, de vreme ce tot orașul știa că nu-i adevărat?

Se poate să fi greșit metoda. Se poate să fi împușcat peste țintă.

Acum, după ce pasărea zburase din cuib, Zopârțan simțea că greșise, și tot sub raport tactic, nescriind niciun cuvânt în *Vatra veche* despre incidentul de la restaurantul «Continental». Dacă ar fi făcut scandal, poate că ar fi aflat cel puțin de numirea lui Ion Născu și de ziua plecării lui din Zăvorâți. Mai ales acest lucru nu și-l putea ierta, cum zicea el, «dintr-un motiv foarte ponderos».

Partidul lui Ilie Berbecaru, prin organizația sa din Zăvorâți, demonstrase și cu alte prilejuri cum înțelegea să pedepsească plecarea din partid și din oraș a unui trădător, a unui fripturist. Au rămas de pomină despărțirile pregătite, pe vremuri, protopopului Șoldea și directorului școlii primare, Pârvu. Pentru cazul în care lupta lor nu ar fi reușit să împiedice plecarea lui Născu, Zopârțan pregătise un plan detaliat pentru momentul despăi-irii acestuia de Zăvorâți. Trebuiau trase clopotele într-o dungă, cu un ceas înainte de plecarea doctorului, ca să se adune partizanii; ceata trebuia să aducă, atârând într-o spânzurătoare, o păpușă de paie cu inscripția: «Așa să pară toți fripturiștii» o altă ceată trebuia să poarte într-un furcoi de fier o balegă de vită, uscată, sub care trebuia scris: «Friptura doctorului Născu»; zece țigani cu dibelele, la semnul dat, trebuiau să

înceapă «imnul fripturii»-un amestec diabolic de scârțâieli; toți cetățenii partizani urmau să vină cu cel puțin trei ouă clocite în buzunar, pentru momentul când va pleca automobilul cu familia Născu: două țigănci, în capul orașului, trebuiau să aștepte automobilul, cu poalele date peste cap...

Pentru întocmirea acestui plan nu se consultase cu nimeni din organizație, dar era sigur că ar fi fost acceptat în unanimitate, dacă l-ar fi comunicat comitetului, ceea ce nu făcuse pentru a nu fi divulgat și pentru că mai spera să împiedice numirea doctorului. Și acum, minunea aceasta de înjghebare rămânea în vânt!

Vreo trei zile stătu mai mult acasă. Nu-și putea reveni după înfrângerea suferită și nu putea ieși în lume cu vânătăile păruielii de la «Continental» -, care confirmau corespondența din *Românismul*. Dar neapariția *Vetrei vechi*, a patra zi după plecarea doctorului Născu, din cauza grevei culegătorilor neplătiți de săptămâni, îl aruncă în viitoarea activității. Reapariția gazetei era absolut necesară din următoarele motive:

Gazeta guvernamentală, *Românismul*, se ocupa de trei zile de scandalul provocat de avocatul Vasile Cârje la «Continental. Delegația din Zăvorâți era arătată ca o bandă de bătauși, care a făcut propagandă, în capitala județului, împotriva organizației guvernamentale de sector.

Înscrierea lui Ion Născu în partidul guvernamental se bucura de o mare publicitate și fusese urmată de încă cinci defectiuni în alte județe. Pe lângă aceasta, în partidul lui Ilie Berbecaru se pronunțaseră, cu prilejul discuțiilor din sânul comitetului executiv, trei curente deosebite pe chestiuni de principii și pe chestiuni de tactică. Un grup întreg amenința cu ieșirea din partid și cu sprijinirea guvernului în Parlament. Alt grup începuse să simpatizeze cu extrema stângă a opoziției.

Față de atâtea primejdii care amenințau partidul, Ilarie Zopârțan se duse ață la avocatul Traian Marcu, prieten intim al lui Ilie Berbecaru.

Ca în toate situațiile într-adevăr grave, omul șefului

nu stătu pe gânduri. Descuie cassa-de-fier și-i dădu lui Zopârțan un pachet cu bilete de câte o mie. Numai el și directorul *Vetrei vechi* știa că aici se păstrau rămășițe de pe vremea când Ilie Berbecaru fusc - se prim-ministru și ministru de Interne.

Cât ce plăti muncitorii și asigură hârtia gazetei pentru două săptămâni, Ilarie Zopârțan se simți mai în puteri ca niciodată. O ură grea împotriva guvernului îi clocotea în măruntaie. I se schimbaseră și privirea și glasul. Și socoti că cea mai bună tactică a *Vetrei vechi* era să înceapă o violentă campanie împotriva partidului aflat la putere, care în ultimul timp își consolida pozițiile.

Reaparitia gazetei uimi pe toți membrii comitetului local, care, îndată ce declaraseră grevă tipografii, se baridicaseră în case, dând ordin servitorilor să spună, oricui ar întreba de ei, că-s călătoriți.

Pagina întâia din primul număr al *Vetrei vechi* apărură încadrată în chenar negru. Titlul, cu litere de-o șchioapă, pe întreagă lățimea paginii, anunța motivul:

LA CAPĂȚIIUL UNUI OSÂNDIT LA MOARTE. Urma o jumătate de pagină de subtitluri: OMUL ÎN PRIMEJDIE DE A SE ÎNECA SE AGAȚĂ ȘI DE UN FIR DE PAI.

— CUMPĂRAREA DOCTORULUI NĂSCU.

— ALTE CINCI CĂZĂTURI MENITE SA INSANATOȘEZE UN REGIM ÎN PUTREFACȚIE.

— NOII FRIPTURIȘTI, NIȘTE LEPĂDĂTURI CUMPĂRATE DE GUVERNUL LUI PETRACHE POGON ESCU.

— CARE-I PREȚUL VÂNZĂRII LUI IUDA?

— BARCA A LUAT APA PÂNĂ LA GURĂ.

— DIN CLIPA ÎN CLIPA SE POATE DESCHIDE ABISUL.

— PLUGARI ȘI MUNCITORI! ATENȚIUNE! NOUL GUVERN SE ANUNȚA DE PE ACUM GUVERNUL MÂNTUITOR DE ȚARA.

GUVERNUL LUI ILIE BERBECARU. JOS CIOCOII!
TRĂIASCĂ POPORUL!

În numărul urmei tor, un articol pe toată fața întâia:

ILIE BERBECARU, VIITORUL PRIM-MINISTRU.

Făcându-se că a primit la redacție zeci de mii de scrisori în care e întrebat «De ce nu prinde domnul Berbecaru taurul de coarne?», directorul *Vetrei vechi* brodă un articol de elogii ditirambice pentru președintele partidului. Îl ridică până în nouri, îl așeza între zei, și-i făgăduia o grabnică întoarcere, cu biciul în mină, în căruța de foc a Sfântului Ilie.

În al treilea număr rupse pecetea tăcerii organizației guvernamentale asupra păruiei de la restaurantul «Continental», și se năpusti asupra organizației guvernamentale din capitala județului. Categorisi ca ridicole informațiile *Românismului*, și demonstra că bătaia de la «Continental» a fost aranjată de oamenii regimului, ceea ce arăta că guvernul e pe ducă. Pentru că, într-adevăr, dacă guvernul s-ar simți tare, de ce ar recurge la violențe? Adevărul e că regimul nu se mai poate menține, că e huiduit pretutindenea. De altfel, la «Continental» papara au mâncat-o oamenii guvernului. Numai poliția a reușit să-i scape. Ei, delegații din Zăvorâți, au snopit în bătaii vreo zece. Sunt acestea metode care repugnă partidului, însă ei au fost provocați și au trebuit să se apere.

În numărul următor, sub forma unui interviu cu un fruntaș al partidului, alt car de elogii pentru Ilie Berbecaru.

În al cincilea număr, din nou știri alarmante despre căderea apropiată a guvernului, de data aceasta din motive de politică externă.

Urmare altele, cu alte motive de grabnică și iremediabilă prăbușire: economice, militare, culturale, huliganice. Și ca și când Ilarie Zopârțan ar fi fost inconștient de furioasa campanie pe care o ducea, se întreba în articolul de fond, o dată pe săptămâna:

CÂND CADE GUVERNUL?

În vremea acestei campanii vertiginoase a *Vetrei vechi*, ziarele guvernamentale și o parte a presei de opoziție vuiau despre dezmembrarea partidului Berbecaru,

fie din cauza deosebirilor de principii, fie din cauza deosebirilor de vederi referitoare la tactică. Reportajele senzaționale asupra defecțiunilor din partidul Berbecaru nu mai conteneau. Și, într-adevăr, pe lângă cele cinci trădări încrestate cu scârbă și de *Vatra veche*, mai părăsiseră partidul, în timpul din urmă, patru președinți de organizație, aducând fiecare cu el, în partidul lui Petrache Pogonescu, câte-o jumătate din membrii organizațiilor pe care le conduceau. Dar *Vatra* se făcea a nu ști nimic despre aceste defecțiuni și nici despre gravele discordii din comitetul executiv.

Membrii comitetului local, văzând că în *Vatra* nu se scrie nimic despre primejdia ce amenință partidul din cauza neînțelegerilor de la centru și a trădărilor ele la periferii, și bănuind că directorul a primit îndrumări direct de la șef să nu se ocupe în ziar cu asemenea probleme, interpretară această tăcere ca o confirmare a știrilor din ziarele guvernamentale. Și căzură pe gânduri. Adevărul era însă altul: directorul *Vetrei* fusese răpit cu totul, după bătaia de la - „Continental» și pierderea doctorul Ion Născu, de simțământul răzbunării împotriva guvernului.

Frământările din sânul partidului Ilie Berbecaru erau într-adevăr foarte mari și profunde.

Vreo patru membri din comitetul central ajunseseră la convingerea că șeful lor nu era omul pe care-l crezuseră ei. Nu avea nici inteligența, nici prevederea politică presupuse, nu puteai ști când vorbește serios și când glumește numai pentru a-i pune la încercare pe colegi, și nu avea talent oratoric. Fiecare din cei patru, toți foști miniștri, se considera pe sine neasemănat mai bun decât Ilie Berbecaru pentru conducerea partidului. Cutezară, pe ocolite, să-și exprime această convingere chiar în ședința comitetului central.

Simpla lor ieșire indirectă împotriva șefului avu darul să dezlege limbile multora. Ca și cum ar fi descuiat lacătul pus de respectul față de autoritate și de disciplina de partid. Urmă o săptămână încheiată de ședințe care începeau la patru după-amiază și se întrerupeau la trei

noaptea, pentru a reîncepe-n ziua următoare. Fiecare orator se mira cu câtă libertate vorbește acum în fața șefului, când mai înainte nu îndrăznea să critice nimic din ce spunea sau făcea acesta. Acum oratorii, ca și când s-ar fi prăbușit un zid ce le închisese zarea, vedeau cu toții departe și criticau însăși politica generală a partidului.

După afirmațiile celor mai mulți, greșeala fundamentală a lui Ilie Berbecaru era de a fi înghețat politica de opoziție a partidului în principiul negației. Esența acestei politici era să combată cu vehemență orice proiect, orice măsură a guvernului, fie bună, fie rea. Ce făcea, de ani de zile, președintele? protesta împotriva oricărei declarații guvernamentale, declara nul și neavenit orice proiect de lege, amenințând cu «tabula rasa» tot ce nu era legiferat de guvernul Berbecaru.

— Păi bine, onorat comitet, asta e cea mai simplă și totodată cea mai stupidă politică. Sunt legi și măsuri luate de guvern pe care eu le aprob, dumneata le aprobi, dumnealui le aprobă, alegătorii le cred folositoare, și tu, deputat opoziționist, să fii silit să declari mereu că nu recunoști nimic și că vei dărâma totul când vei veni la putere. Și asta pentru simplul motiv că partidul nostru e dușmanul intransigent – singurul serios – al guvernului. Motivul e copilăresc și stupid, și eu sunt de acord cu domnii antevorbitori că orizontul politic al partidului nostru e prea strâmt. Un partid de guvernământ ca al nostru trebuie să dea dovadă de maturitate politică. O măsură recunoscută bună de toată lumea, nu poți să o declari rea. Din negru nimeni nu poate face alb, numai sofistul. Dar sofistii nu au ce căuta în politică. Cu atât mai puțin la conducerea partidelor politice.

Din asemenea cuvântări pornise un curent favorabil unei colaborări parlamentare cu majoritățile, în cazurile necesare, când o lege putea fi sprijinită și votată din convingere. Atitudinea aceasta, bineînțeles, implica și un acord cu guvernul, care, la plecare, să recomande și să sprijine un guvern Berbecaru.

Nu lipsiră, bineînțeles, glasurile care să-i învinuiască

pe partizanii acestei linii că propagă o tactică de sinucidere pentru partid, că «sunt cumpărați de guvern» și că nu-și fac în comitet decât datoria plătită de adversari. Aceste ieșiri înveninată situația, și unitatea partidului ajunsese grav compromisă.

Alții se dovediră, în această împrejurare, extremiști înfocați, și, vociferând împotriva oricărui contact cu «oligarhia», cu «plutocrația bancară», cereau un program mai radical.

— Cum să sprijini guvernul și să colaborezi cu el? Rațiunea noastră de existență e în a nu-l recunoaște, ca pe unul ce s-a înscăunat intrând pe fereastră și care rămâne pe scaun numai datorită terorii nemaipomenite din alegeri și a zecilor de falsuri dovedite de la tribuna Parlamentului. În clipa în care noi am lua contact cu guvernul, am pierde contactul cu pământul, cu masele de alegători și cu însuși dreptul lor și dreptul nostru la existență. Da, e adevărat ce au spus aici unii. Partidul nostru face o politică a negației! Da, domnilor, a negației! Dar ce negăm noi? Nu ceva ce există, ci ceva ce nu există! Pentru că un guvern, impus fără asentimentul poporului și ținut, în temeiul falsurilor electorale, de drept și constituțional, nu există. Iar noi vrem să fim o țară constituțională, domnilor, în care să domnească masele, care țin și apără țara. Azi e ziua norodului...

Ajuns aici, oratorul fu întrerupt de cineva din comitet:

— Ba a nărodului, iubite! Da' ce? Vrei să alunecăm pe panta bolșevică?

Cel ce întrerupse se înfurie deodată și dădu cu pumnul în masă.

— Nu, domnule! Nu conducerea norodului, nu conducerea prostului, ci conducerea omului cu minte, a bărbatului de Stat superior. Poporul să știe de frică 1 Partidul nostru trăbă să fie un partid de autoritate, domnule! Șeful să poruncească, și ceilalți să asculte.

— Da, dumnealui are dreptate! se ridică alt gras. Dacă ne-om pune numai pe democrație, răpede cădem în

comunism. Domnilor, suntem cu un picior în el! N-am făcut cea mai radicală reformă agrară? Am luat pământul proprietarilor și l-am împărțit pe nimic golanilor și țiganilor, în numele sfintei democrații! Pe mine, unii dintre dumneavoastră m-ați făcut trădător pentru că am vorbit împotriva unei reforme agrare așa de despletită. Da, am fost un reacționar! Acum, uitați-vă la rezultatul reformei agrare și jubilați la fericirea țăranului ajuns proprietar! Da, sunt de acord cu antevorbitorul meu: șeful să poruncească, și partidul să asculte. Că de vom lăsa să poruncească iar mulțimea, norodul, cum a spus dumnealui, iute vom ajunge la bolșevism.

Se ridicară și vehemenții apărători ai șefiei lui Ilie Berbecaru și ai politicii inspirate de el și fixată în programul partidului.

— Cine se ridică împotriva șefului, se ridică împotriva programului partidului. Cunoaștem cu toții punctele principale ale programului nostru. Domnilor, noi suntem un partid democrat, dar aceasta nu va să zică, nu implică nici stânga, nici dreapta, ci drumul mijlociu, după dictonul străbun: aurea mediocritas. Să mulțămim lui Dumnezeu că în vremuri atât de tulburi și de critice ca cele de azi, ne-a dat un conducător așa de înțelept, care n-a greșit niciodată, care a prevăzut și prevede toate fluctuațiile politice interne și externe, care tace și face. Iar când vorbește e înțelept ca șerpii, încât nimeni nu-l poate dovedi cu vreo contrazicere. Partidul întreg se razimă pe umerii lui. Se prăbușește autoritatea lui, se distruge partidul!

Apărătorii șefului citau – «voci din opinia publică». Se citau, astfel, toate articolele din *Vatra veche* scrise întru lauda președintelui. Sau interviurile pe care gazeta le luase diferiților șefi de organizații orășenești și județene ale partidului, unor personalități din viața publică ale căror nume erau ținute însă sub tăcere.

Dihonia din partid era deci gata să izbucnească, domnul Ilie Berbecaru era gata să pronunțe câteva excluderi, când deodată se petrecu un fapt extern neașteptat, care aduse liniște în sânul partidului. Apăru în

ziare decretul de dizolvare a Parlamentului unui mare Stat amic și aliat; prin același decret se fixa data alegerilor generale pentru noul Parlament. Și pentru că nimeni nu putea bănuî cine va învinge în alegerile din aceea țară îndepărtată, urmă o destindere și în luptele politice interne din România.

Numai Ilarie Zopârțan nu se liniști. El continua să facă pronosticuri în *Vatra veche* și să numere zilele guvernului Pogonescu după zilele ce mai rămâneau până la alegerile generale din țara amică și aliată.

VII

Tocmai în aceste împrejurări, conducătorii filialei din Zăvorâți ai unei mari asociații culturale luară, după lungi discuții, hotărârea eroică de-a invita pentru a ține conferințe în Zăvorâți câteva somități ale științei și culturii românești, indiferent de apartenența lor politică. Era într-adevăr o hotărâre eroică, pentru că nu se mai pomenise ca lista conferențiarilor să nu fie mai întâi supusă aprobării frunțașilor locali ai partidului, și nici ca în Zăvorâți să conferențieze cineva care nu era membru al partidului Berbecaru. Invitațiile fură expediate în taină, și rând pe rând sosiră și răspunsurile afirmative ale conferențiarilor. Când primiră și răspunsul ultimului invitat, cei trei conducători ai filialei – protopopul Todea, directorul școlar Macovei și doctorul Avram – se adunară la o consfătuire. Dar în loc de a fi mulțumiți de reușita inițiativei lor, erau profund îngrijorați, căci între timp aflaseră că dintre cei zece conferențieri șase erau înscriși în partidul lui Petrache Pogonescu, iar din aceștia, doi erau chiar senatori guvernamentali. Despre patru nu aveau nicio informație sub raport pontic.

Protopopul Todea își reproșă sieși și tovarășilor lui din comitet că nu s-au informat mai întâi, și abia după aceea să-i fi invitat.

— Ne-am luat după pilda altor orașe, asta e! Am văzut numele ilustrilor bărbați în corespondențele din provincie, și ne-am legat de ei fără să ne mai întrebăm ce hram poartă. Eu unul am crezut că oameni așa de renumiți

nu vor fi înhăitați cu politicienii. Acum nu mai rămâne altceva de făcut decât să renunțăm la conferințele acelora care sunt înscriși în partidul guvernamental, sau cel puțin să găsim un pretext de-a scăpa de conferințele celor doi senatori ai guvernului.

— E prea târziu să batem în retragere, zise doctorul Avram, e mult prea târziu. Cum să-i refuzi pe oameni după ce i-ai invitat și ei au primit cu bucurie? Ar însemna să dăm dovadă de lipsa celei mai elementare bune-creșteri și să ne facem noi înșine de râsul lumii. Eu spun; Alea jacta est! Ce-o fi, o fi!

— Ba, eu nu sunt de părerea domniei-tale, domnule doctor. Eu împărtășesc ideea domnului protopop Todea. Numai că eu aș zice să căutăm unele pretexte pentru revocarea tuturor conferințelor, care să nu ofenseze pe cineva. De-o pildă, să le comunicăm că sala de gimnastică a liceului, în care trebuiau să se țină conferințele, a suferit între timp mari stricăciuni provocate de așezarea terenului, că s-au crăpat pereții în așa chip primejdios, încât nici pentru elevi nu se mai poate folosi până la o radicală reparație. Ar urma, adăugă el, să batem la mașină același text în zece exemplare și să-l trimitem recomandat conferențiarilor. Am arăta, cu mult regret, motivul care ne face să nu ne putem bucura de marea lor bunăvoință, și că promisiunea le-o ținem legată pentru altă ocazie. De unde-ar putea bănuî ei care-i adevărul? S-ar informa prin cineva la fața locului? Ei, parcă altă treabă nu vor avea? Sunt ei destul de ocupați în alte părți. Bănuiesc că nouă ne-au răspuns așa de călduros numai pentru că-s oameni binecrescuți. Credeți că ei nu-s sătui de conferințe, de alergatul prin orașele țării? îmi aduc aminte că și cei din partidul nostru, când îi invitam, se întărâtau și înjurau. Și trebuiau insistențe pentru a-i convinge.

Dar protopopul Todea nici nu voi să discute propunerea.

— Cum?! Filiala noastră să nu dezvolte nicio activitate în anul acesta?! Dar ce voi raporta eu, ca președinte, la sfârșit de an? Ori, poate, să-i invităm iar pe-

ai noștri? Dar știți că nimeni nu mai vine la conferințele lor, cu toată disciplina de partid. S-a săturat lumea de aceiași și aceiași vorbitori și de aceleași subiecte, repetate în fiecare an. Nu! Să rămânem cel puțin la cei patru despre care n-am putut afla să fie înscriși în vreun partid politic.

— Dar dacă totuși sunt înscriși? Poate chiar parlamentari! Ce ne-am făcut? Întrebă directorul Macovei. Și pe urmă, cum ne scăpăm onorabil de ceilalți? Ce motive să scornim?

Urmă un răstimp de tăcere.

— Eu am spus: nu se mai po ne reveni, zise într-un târziu doctorul. Cred că vor înțau-e pretenii noștri că aici nu se face politică. Vin oameni de cultură, de știință. Somități. Cine întreabă de culoarea lor politică? Sunt români și mândria culturii românești. Trăbă să-nțelegă și-ai noștri, ce Dumnezeu! Cel mult nu am face reclamă decât cu trei-patru zile înainte de conferință. Să nu aibă timp Zopârțan să miște pietrele. Poate n-o fi nici el chiar așa de tâmpit să nu-nțelegă că una e politica și alta e cultura. Politici sunt multe, câte partide; cultura e una și nedespărțită.

— Asta e părerea domniei-tale, domnule doctor, dar nu e și a lui Zopârțan, că doar știi ce a scris el de-atâtea ori în *Vatra veche*, și de părerea lui trăbă să ne temem, răspunse cu obidă directorul Macovei.

— Zic și eu: facem acum o dată o încercare, adaose protopopul Todea mai cu inimă. Dacă reușim, am deschis frumoase perspective pentru viitor: dacă nu reușim, ne-o fi de învățătură și vom lăsa baltă cultivarea cetățenilor. Uneori îmi spun și eu că sectarismul și fanatismul politic nu va merge atât de departe încât să uite de orice bună-cuviință, și să facă mizerii oaspeților care ne vor cerceta.

— Dar ne vor face mizerii nouă, domnule protopop, oftă Macovei.

— Hm! Nu prea cred, interveni doctorul. După pățania cu Ion Născu și după celelalte trădări întâmplătoare în timpul din urmă, nu cred că partidul să mai fie așa de sectar.

În bună înțelegere hotărâra apoi termenele conferințelor. Cele patru dintâi aveau să le țină cei patru savanți despre care nu aflaseră să fie înscriși în vreun partid. Apoi cei patru care nu erau parlamentari, și, la urmă, cei doi senatori.

Fură încântați de această ordine. Partidul nu le putea face nicio imputare. Numele fiecărui conferențiar nu va fi știut decât cu două-trei zile înainte de termenul fixat pentru conferință. În cazul cel mai rău, vor arăta, când vor ajunge la cei șase din urmă, că, după informațiile lor, nici aceștia nu făceau politică. Hotărâra să țină în taină numele conferențiarilor până în preajma fiecărei conferințe. Adevărat că datina în trecut fusese alta: de îndată ce se fixau datele și numele conferențiarilor, *Vatra veche*, la rubrica specială, «Culturale», publica, în fiecare număr, programul, și aducea elogiul fruntașilor partidului, «muncitori în asprul ogor ai culturii naționale». Adeseori se mai publica titlul conferinței și numele conferențiarului și după ce acesta își făcuse «datoria de factor cultural.

— Pentru anul acesta vom afla noi vreun pretext de-a nu urma datina. De pildă: să spunem că, tratând cu savanți de marcă, nu știm cu siguranță ce ni se va răspunde! Poate vin, poate nu vin! adaose protopopul Todea.

Când apărură - trei zile înainte de termen - afișele verzi cu numele celui dintâi conferențiar și titlul conferinței, Ilarie Zopârțan tocmai se îndrepta spre redacție. Se opri ca trăsnet, se fixă înaintea unuia, citea și nu-și credea ochilor. Îl citi poate de zece ori, mai ales numele savantului și cuvintele: «Filiala din Zăvorâți a Societății Culturale».

— Se poate, domnule?! Cine e domnul? Dar asta e nemaipomenit!

Vorbea tare, scandalizat. Se adună lume în jurul lui. Ilarie Zopârțan fierbea, cu părul zburlit, cu ochii injectați.

— E o rușine! Nu vom tolera! O să-și tragă domnii consecințele! Da' ce cred dumnealor, de la filiala, că suntem noi? Sat fără câni?

El se rupse din mulțimea năucită, care, cu ochii

holbați la afiș, cerca să înțeleagă furia lui Zopârțan.

Directorul *Vetrei vechi* porni întins, aproape alergând, spre locuința protopopului.

— Ce-ați făcut, pentru Dumnezeu, părinte protopoape?

Părintele Todea se făcu a nu pricepe.

— Cu știrea mea, nicio crimă.

— Ba, o crimă, domnule! Nu-mi spune dumneata mie că nu e o crimă!

— Care, domnule director?

— Conferențiarul dumneavoastră, domnule!

— Conferențiarul Societății, nu al meu, domnule director.

— Se vede c-am intrat în epoca trădărilor!

— Cuvântul e greu, domnule Zopârțan. Pentru ce trădare?

— Noi trăbă să ne sprijinim și să ne relevăm oamenii noștri, domnule părinte.

— De-o părere cu dumneata și cu partidul, domnule director. Așa am procedat mereu până acum. Dar dumneata n-ai băgat de seamă că în anii din urmă nu ne mai vine nimeni la conferințe? Nu știi că chiar conferențiarii noștri obișnuiți ne-au făcut grele imputări din acest motiv? Și că ei au declarat în mai multe rânduri să-i lăsăm în pace? Să mai invităm și alte persoane, fiindcă s-au săturat?

— Dar putem afla alții, tot de-ai noștri!

— De-o pildă, domnule director?...

Ilarie Zopârțan rămase deodată încurcat. Se gândi, se scărpină în cap, și când începu a pomeni nume, se trezi că erau chiar conferențiarii din trecut.

— Alții nu mai sunt? Întrebă tot el.

— Poate că știi dumneata, domnule director.

Zopârțan se gândi din nou.

— N-ar fi bun Vasile Bindea? A tipărit o broșură cu poezii.

— Dar n-a terminat nici liceul, domnule director!

— Dar profesorul Roșu? Are o carte de geografie.

— Are un manual de școală. L-ai auzit vreodată vorbind?

— Eu nu!

— Eu l-am auzit, la o adunare poporală. Drept că numai la una. N-a cutezat, de-atunci, să-și mai deschidă gura în public. S-a încurcat rău!

— Poate... președintele clubului nostru.

— Domnul Bumbea?

— Dumnealui! Are o bogată copia verborum. Când se pornește, vorbește însuflețit.

— Dar o conferință nu e un toast ori un discurs politic, domnule director. Domnia-sa e băștinaș în Zăvorâți. Ținut-a vreodată vreo conferință? Cine l-a oprit?

Ilarie Zopârțan se înfurie din nou.

— Nu-nțeleg, și partidul nu-nțelege să sărbătorim oameni care nu sunt în partid, care nu au crezul nostru politic.

— Dar nu sărbătorim pe nimeni, frate! E vorba că ni se face nouă un serviciu. Vine un savant, recunoscut în toată țara ca om excepțional, să ne lumineze și pe noi.

— N-avem nicio nevoie de luminile lui! izbucni Zopârțan. Știu eu pentru ce vine! Să-și facă reclamă, să fie sărbătorit, să-și întărească situația în partidul din care face parte.

— Dar am cercetat și nu-i înscris în niciun partid. Nu face politică.

— Asta să o crezi dumneata! Care om cu nume nu face la noi politică? Dar, mă rog, în definitiv, cine este acest Petre Marcovescu? După nume, miroase a guvernamental. Dar ce profesie are? Ce face? Ce este?

— Se poate, domnule director, să nu fi auzit de numele lui?! E cel mai tare savant al țării în medicină legală. Face niște conferințe extraordinar de interesante și vorbește într-o admirabilă limbă românească. Se poate să nu fi auzit?!

— Iată, se poate! Eu n-am timp să mă ocup de fleacuri! auzi dumneata: medicină legală! auzi dumneata: Petre Marcovescu!

Deodată Ilarie Zopârțan se făcu palid, își duse mâna la frunte și spuse în șoaptă:

— Petre Marcovescu!

Protopopul, văzându-l schimbând fețe-fețe, se sperie.

— Da' ce e, pentru Dumnezeu?

— Nu m-a înșălat nici de data aceasta presimțirea.

Acum îmi aduc aminte de acest nume. Când l-am văzut pe afiș știam că-l cunosc, și de aceea m-am mirat grozav. Apoi am uitat cu desăvârșire, după ce-ai început să-mi bați capul.

Directorul își recăpăta cu încetul culoarea feței și tăria glasului.

— Știi dumneata, părinte protopoape, cine-i acest Marcovescu?

— Desigur! Unul dintre savanții țării.

— Îți mai aduci aminte de atentatul asupra automobilului ministrului de Interne, acum cinci ani, sub guvernarea noastră?

Protopopul nu-și aduse la repezeală aminte. Fusese un caz care nu avusese nicio urmare. Glonteile nu atinsese mașina în care era ministrul de Interne, iar atentatorul se dovedise a fi un nebun, un maniac religios.

— Atentatul lui Nicolson! Ai uitat?

— Ei, da! Mi-aduc aminte.

— Dar nu te-ai interesat, desigur, să știi cine a fost medicul legist care l-a scăpat pe criminal. E Marcovescu al dumitale!

— Nu și-am. Dar nu înțeleg emoția dumitale, domnule director. Omul era nebun.

— L-a făcut nebun marele medic legist al dumitale, pentru a-l scăpa pe omul plătit de Petraehe Pogonescu ca să-l răpuie pe ministrul nostru de Interne.

— Ei, nu! Omul era nebun! S-a constatat doar că mai fusese în ospiciu, cu ani înainte. Acum îmi aduc aminte bine de acest caz. Toate gazetele scriau așa.

— Afară de *Vătra veche*, domnule protopop!

— Nu-mi aduc aminte ca dumneata să fi făcut opinie separată.

— Ba l-am și atacat în ziar pe acest medic legist, pe această «somităte», cum îi spui dumneata, ca pe unul care era în solda lui Petraehe Pogonescu. Că toate ziarele celelalte afirmău nebunia atentatorului? Dar ce ai fi vrut să scrie, dacă au fost plătite? Cum ar fi putut lăsa marele capital să fie discreditat partidul lui, în frunte cu șeful lui, ca unul care atentează la viața adversarului? Râuri de aur au curs atunci, iubite, în buzunarele directorilor de gazete!

— Dar, domnule Zopârțan, îmi aduc perfect de bine aminte acum că atentatorul a fost din nou internat într-o casă de sănătate, cu erupții manifeste de nebunie. Ba-mi mai amintesc, din ziare, că acolo a și murit, după doi ani. Deci savantul medic legist a avut perfectă dreptate în punerea diagnosticului.

— Eu și partidul am crezut mereu adevărul. Dacă nu mă crezi pe mine, întreabu-l pe fostul ministru de Interne, întreabă-l chiar pe domnul Ilie Berbecaru. Savantul a fost în solda opoziției de atunci. Înscris, neînscris în partid, cu siguranță că e omul lui Petrache Pogonescu. Și eu nu admit să vină în Zăvorâți și să conferențieze aici. De altfel, convoc imediat ședința comitetului local.

Și Zopârțan ieși ca o furtună.

— A, nu! E absurd! Mi-amintesc ca acum ce scriau ziarele: atentatorul era nebun! mai zise protopopul, ca și când directorul *Vetrei vechi* ar mai fi fost de față. Și continuă în gând: «Se poate că Zopârțan, exaltat cum e, să fi avut opinie separată. Dar partidul? Nu, partidul s-a liniștit după ce s-a constatat că nu era un atentat politic. N-a fost deschisă nicio acțiune. Și ar fi scăpat Ilie Berbecaru momentul pentru a se răfui cu Petrache Pogonescu? N-ar fi pornit un proces monstru împotriva opoziției? Nu, Zopârțan nu vede decât roșu când e vorba de adversarul politic, și-n curând vom înnebuni cu toții dacă ne vom lua mereu după el.

Însă după câteva clipe își dădu sama că situația era gravă. Era și el aderent al politicii lui Ilie Berbecaru, și nu voia să vatăme demnitatea partidului, după cum nu voia să i se întâmple nici lui cine știe ce scandal. Dacă savantul

Petre Marcovescu nu și-a făcut decât datoria cu prilejul aceluia atentat, cinste lui și să-i fie de bine. Dai de ce să-l apere el? Ce opinie publică îi va crea Zopârțan dacă va începe o campanie de presă și va arăta că Marcovescu a fost atunci în solda lui Pogonescu? Dacă va arăta ce conferențiar aduce el, protopopul, în Zăvorâți? De la atentat s-au scurs ani, mulți cititori nu-și vor mai aduce aminte cum s-au petrecut lucrurile și-l vor crede pe Zopârțan. Dându-și sama ce pericol îl paște, protopopul Todea își trase pe seamă și se hotărî să-și dea imediat demisia de la conducerea filialei Societății Culturale și să-i telegrafieze lui Marcovescu că, din motive independente ele voința localnicilor, conferința nu se va mai ține. E adevărat că și măsura aceasta era compromițătoare pentru el, dar dacă nu dădea telegrama și lăsa să apară atacul lui Zopârțan, încurcătura și compromiterea sa erau și mai mari.

Protopopul Todea întruni la repezeală comitetul filialei, își prezentă demisia în sens, o lăsa în mâna secretarului când comitetul nu voi să i-o primească, și alergă la redacția *Vetrei vechi*, fluturând în mână hârtia cu textul telegramei către Petre Marcovescu.

Zopârțan tocmai își termina articolul împotriva rușinii ce amenința partidul din Zăvorili. Cu comitetul local isprăvisse repede. Toți membrii prezenți își aduseseră aminte că atentatorul era nebun și că, după atentat, a fost internat într-o casă de sănătate. Câțiva își aduseseră însă aminte că, dintre toate gazetele, numai *Vatra veche* fusese de altă părere. Deci membrii consiliului se scandalizaseră până la urmă, condamnând comitetul filialei pentru că a cutezat să nu-i supună spre aprobare prealabilă numele conferențiarului, și pentru că nu a invitat conferențieri dintre membrii marcanți ai partidului, care și-au făcut și până acum datoria. Când Zopârțan le-a adăugat că ceea ce scrisese el despre atentator nu era numai părerea lui, ci și a șefului, l-au autorizat, în unanimitate, să pornească cea mai formidabilă campanie împotriva lui Marcovescu, astfel ca nici picior de ascultător să nu calce în sală, să-i trimită,

recomandat, savantului, numărul din *Vatra* în care apare articolul, iar protopopului Todea să i se ceară să retragă invitația.

Zopârțan iscăli articolul, și, ridicând ochii la preot, zise:

— Iată, e gata!

— Nu mai e nevoie să-l publici, domnule director!

Și-i întinse telegrama.

— Ți s-a comunicat hotărârea?

— Ce hotărâre?

— A comitetului.

— Nu. N-am vorbit decât cu membrii comitetului fiiliialei. Mi-am înaintat demisia în scris și m-am hotărât să contramandez conferința.

— Foarte bine! Dar comitetul n-a hotărât să demisionezi de la președinția filialei, ci numai să revoci conferința. Îmi dai voie să trimit eu telegrama?

— Cu plăcere.

— Știi, pentru siguranță. Așa e când începe să ți se clatine credința în cineva. Băiete! strigă el deschizând ușa. Și când servitorul intră, îi spuse: Mergi răpede la poșta centrală și dă telegrama asta. Banii ți-i dă părintele.

Protopopul îi întinse trei poli: telegrama era lungă, cu explicații. Zopârțan luă filele scrise, răvășite, le adună și porunci:

— Când treci pe lângă tipografie, dă-le secretai ului de redacție, că-i acolo!

— Dar, domnule director, nu mai e nevoie de articol, sări de pe scaun protopopul.

— Așa crezi dumneata?

— Este evident! E principiu de drept: cade cauza, cade și efectul ei

— Hm! Nu te știam tare și în meseria noastră, a juriștilor, zise cu dispreț, din vârful limbii, Zopârțan. Apoi află, părinte, că non tollitur nimic. Omul acela trăbă să simtă ce însămnează o invitație de la cineva pe care ai voit să-l suprimi, bazându-te pe uitarea celor din partidul nostru. Și cei care au pus la cale acest atentat la bunele

moravuri, ca să zic așa, trăbă să simtă că nu îți poți bate joc de sentimentele partidului care te încălzește.

— Domnule director, făcu disperat protopopul, o să ne judece toată țara! Invităm un savant la noi, și tot noi îl batjocorim la gazetă! E de ajuns telegrama mea. Să nu mai complicăm lucrurile.

— Sfinția-ta credeai că sunt un zăpăcit și nu-mi aduc aminte ce am scris înainte cu cinci ani, zise Zopârțan sculându-se și luând o colecție veche a ziarului. O deschise la trei semne puse de curând. Arată protopopului articolele cu atentatul. Numele doctorului legist era tipărit cu litere de-o șchioapă.

— Ai văzut?

— Adevărat.

— Cine s-a înșălat? Să știi dumneata, părinte, că voi fi având eu multe slăbiciuni, dar am memorie.

— Domnule director, dacă nu retrageți articolul, cel puțin dați-i o altă formă. Vorbiți despre savant incidental, dar nu-l atacați pentru faptul că a primit să conferențieze aici! Ușurează-ne puțin situația celor de la filială, domnule Zopârțan! Ce Dumnezeu! Nu mai suntem în același partid?

— Hm! Nu prea mai suntem, părinte protopoape! Când cineva a pus la cale un atentat ca acesta!

Totuși Zopârțan se înduplecă și refăcu articolul. Atacul împotriva lui Marcovescu rămase, însă nimeni nu mai putea bănuia acum motivele atacului.

Telegrama protopopului și apariția acestui articol avură urmări cu totul neprevăzute. Atât părintele Todea cât și directorul *Vetrei vechi* primiră câte o telegramă cu aproape același text. Telegrama adresată protopopului avea următorul cuprins: Prietenul politic medic legist Marcovescu plânge ofensat refuzarea conferinței. Aranjați necondiționat ținerea. Ilie Berbecaru.» Telegrama descifrată de Zopârțan era aceasta: «Nebunit! Atacat prieten politic Marcovescu. Reparație. Elogii. Ține conferința. Ilie Berbecaru.»

Ce se întâmplase?

Doctorul legist primise întâi telegrama protopopului

și se simțise grozav de jignit. În dimineața următoare primi, recomandat, *Vatra veche* cu articolul lui Zopârțan. Verde de mânie, luase receptorul și ceruse locuința lui Ilie Berbecaru.

— Alo! Domnul președinte? Da? Bună-dimineața. Domnule președinte, vă rog să-mi spuneți ce fel de idiști aveți în fruntea organizației din Zăvorâți și a gazetei de-acolo? Cum? Imbecili și prost-crescuți, vă spun eu... Ce s-a întâmplat? Ceva nemaipomenit! Știți că poimâine aveam de ținut acolo, la invitarea lor, o conferință. Acum, președintele filialei culturale din localitate mă invită telegrafic să nu mă mai ostenesc, iar fițuica aceea, *Vatra veche*, mă atacă într-un articol pe prima pagină... Cum? Imposibil? Dar o să vă arăt și telegrama și articolul. Cred că nu e nevoie să vă mai spun că, pentru mine, aceasta constituie caz de demisie din partid, dacă nu mi se dă o grabnică satisfacție.

În urma acestei convorbiri telefonice, Ilie Berbecaru trimise telegramele care nu sufereau împotrivire-Protopopul și Zopârțan se întâlniră, agitați, în piață. Tocmai plecaseră unul spre celălalt ca să vadă ce-i de făcut.

— Mi-ai făcut-o! strigă furios Zopârțan, întinzându-l telegrama.

— Eu?! Ba dumneata ne-ai compromis pe toți! Nu te-am rugat să nu mai publici articolul?

— Dacă dumneata știai că Marcovescu e azi în partidul nostru, de ce nu mi-ai spus?

Protopopul Todea nu știuse nimic. Nici nu bănuise măcar. Dar fiindcă directorul îi aducea apa la moară, își reveni din uimire și zise:

— Chestiunile de partid le ai dumneata în degetul cel mic. Ce să mă amestec și eu? Când te-am văzut cum te-ai aprins, mi-am zis: Ce mai știi? Poate te-nșăli, poate că Marcovescu nu e în partid 1 Cine să știe mai bine decât directorul *Vetrei vechi*?

liane Zopârțan își frângea minile. Întru târziu zise

— Ați tipărit alte anunțuri?

— Nici vorbă 1 Cum să tipărim, dacă am contramandat conferința? Și după articolul dumitale! Și după ce ai pus să fie rupte cele afișate!

— Ce-i de făcut acum, părinte protopoape, că dădurăm de greu.

— Pentru mine nu e greu, pentru mine-i ușor, răspunse zâmbind protopopul Todea. Altă telegramă în care arăt că piedecile, ivite în chip neașteptat, au fost înlăturate. Orașul întreg îl așteaptă pe conferențiar.

Directorul *Vetrei vechi* rămase pe gânduri.

— Ascultă! Marcovescu ăsta te trezești că e chiar un mare savant.

— Asta e sigur Toată țara îl cunoaște.

— Dă telegrama, tipăriți și puneți imediat afișele. O să-l demit pe secretarul de redacție.

— Ce face?!

— Da, o să-i dau drumul.

În numărul următor din *Vatra veche* se vestea cu litere mari conferința de poimăine sară și se arăta că vigilența secretarului de redacție și buna-credință a lui au fost derutate de un colaborator ocazional, desigur membru al partidului guvernamental. Auzind că marele savant, care e aderent politic al lui Ilie Berbecaru, va conferenția în Zăvorâți, pentru a zădărnici această cinste și pentru a compromite pe localnici, a adus la redacție un articol elogios, zicea el «Se cuvine să-l prezentați publicului înaintea conferinței, zicea el. V-am adus un articol, eu îl cunosc bine pe Marcovescu.» Și cum gazeta era subțire, secretarul de redacție n-a mai citit articolul și i-a dat drumul. Așa se explică nemaipomenita rușine de-ataca în propria gazetă pe un membru fruntaș al partidului. Aceasta era nota explicativă din fruntea unui articol plin de cele mai nesăbuite elogii la adresa savantului. Între altele se spunea că domnul Marcovescu fusese îmbiat de Sorbona cu o catedră, dar că el n-a primit, voind să slujească patria, știința și democrația română, alături de marele om politic Ilie Berbecaru. La rubrica «Informații» se menționa că secretarul de redacție Ion

Marele a fost demis pentru că prin lipsa lui de vigilență a putut să se strecoare în ziar acel articol trivial și calomnios.

Se-nțelege, nu era decât un truc gazetăresc, și Ion Marele rămase să-și continue slujba. El însă nu se învoi să joace acest rol de țap ispășitor decât după ce i se achită o mie de lei din salariul restant pe care i-l datora *Vatra i eche*.

În cele două zile ce urmară până la ținerea conferinței, ambele numere din *Vatra* fură închinat maestrului Marcovescu.

În sara conferinței sala se dovedi neîncăpătoare. Numele conferențiarului, dar mai ales scandalul de presă, agitase orașul, și veniră cetățeni care în viața lor nu ascultaseră vreo conferință.

Savantul vorbi un ceas încheiat, cam bâlbâit, cam arid, cu multe date statistice, cu teorii pe care puțini le putură urmări. Dar, la sfârșit, aplauzele căzură ca ropotul de grindină. Semnalul l-a dat Ilarie Zopârțan însuși. Urcat pe scaunul pe care șezuse, în rândurile întâi, cu fața spre public și cu spatele către conferențiar, cu părul vâlvoi, cu obrajii congestionați, el strigă:

— Trăiască savantul de renume mondial! Trăiască domnul Marcovescu, fala României.

Publicul striga «ura» din toate puterile.

— Trăiască savantul de renume mondial! Trăiască viitorul profesor universitar și ministru! Ura, domnul Marcovescu! continuă Zopârțan.

Asistența ură, clar nu așa de compact ca înainte. În sală erau și ascultători ce aparțineau partidului guvernamental, Aceștia veniseră pentru faima savantului, nu pentru omul de partid. De altfel, până la scandalul din *Vatra*, api oape nimeni din Zăvorâți nu știuse căruia partid îi aparține Marcovescu.

După conferință, membrii localnici ai partidului oferă un banchet în cinstea – savantului de renume mondial», e are se prelungi până la plecarea trenului ce trebuia să-l ducă pe sărbătorit înapoi la București. Se

ținură multe și înflăcărate toasturi, începând cu al protopopului. Acesta mulțumi pentru marea cinste făcută filialei din Zăvorâți a Societății Culturale. La sfârșit, în numele partidului, vorbi Ilarie Zopârțan.

Conferențiarul plecă mulțumit. El intrase în partidul lui Berbecaru, având promisiunea acestuia că, venind la putere, o să-i dea un portofoliu. Zopârțan se dovedi slab informat când pusese publicul să strige «Trăiască viitorul profesor universitar!» Profesor universitar era, de șapte ani. îl făcuse guvernul lui Pogonescu, care-i promisese și ministerul, dar nu se ținuse de cuvânt.

Pățania aceasta îl determină pe Zopârțan să se dezintereseze de viitorii conferențieri. El era convins acum că Todea știa despre înscrierea în partid a lui Marcovescu, dai1 că, de acord cu unii membri din comitetul local, sau poate chiar pus la cale de trădătorii partidului, voise să-l compromită. Bănuitor, dar prudent, se hotărî să nu se mai amestece o vreme pe fată în planurile Societății Culturale, așa că următorii doi conferențieri, unul savant în fizică și unul în astronomie, își putură dezvolta subiectele în liniște.

Părintele Todea se umfla în pene cu rezultatele obținute: sală arhiplină, aplauze frenetice. Trimisese dări de seamă chiar și câtorva ziare de mare tiraj, din caoitală.

Dar înainte de a patra conferință atenția lui Zopârțan fu atrasă de un titlu kilometric, pe pagina întâia a ziarului guvernamental *Românismul*. Era un articol elogios asupra unui mare literat, care se-ntâmpin să fie al patrulea conferențiar: Nicolae Lascu. *Românismul* îi prezenta marile calități de scriitor și enorma producție literară, îndemnând totodată publicul să participe în număr cât mai mare

Nicolae Lascu 1 Parcă auzise de numele acesta. De citit nu citise nimic din operele lui, pentru că nu avea timp să se țină de asemenea fleacuri, Dar și-ar fi pus capul că a mai auzit de numele Lascu. Însuși faptul că *Românismul* îl elogia, îi dădu de gândit. Oare în ce partid e înscris acest Lascu? Zopârțan era sigur că făcea parte dintr-o grupare

politică neînsemnată, dar nu-i venea în minte numele grupării. L-ar fi întrebat pe protopopul Todea, dar nu mai avea încredere în el. Și despre ce va vorbi? Poate că după titlul conferinței își va aduce aminte de om. Însă afișele vesteau «Subiect rezervat». Se hotărî să nu ia nicio atitudine față de articolul din *Românismul*, ci să participe la conferință, și numai dacă se va ivi vreo primejdie pentru partid, să-i sară în apărare.

Presimțirea nu-l înșelă: conferențiarul începu să vorbească despre marele istoric Vladimir Ispas.

O bună parte din public se privi mirată. De la primele fraze, Zopârțan se învenina. Figura lui exprima indignare profundă: «Cum, domnule, să laude pe scârba asta de grec, pe saltimbancul ăsta, în fața noastră, la noi acasă?!», și rotea priviri furioase prin sală. «Scârba» publicase o serie de studii în care analizase sângeros înjgheburile politice de sub conducerea lui Ilie Berbecaru. Pe șef îl făcea cretin primejdios unității naționale; partidul – o adunătură de demagogi inconștienți; programul lui – o rușine națională și expresia unei nemaipomenite sărăcii de idei politice. Studiile fuseseră publicate cu mulți ani înainte. *Vatra veche* nici nu exista pe-atunci, iar Zopârțan era încă licean. Totuși își aducea aminte-Ei, da! Atunci intrase în polemică, sprijinindu-și maestrul – care fusese încolțit de publiciștii partidului –, și conferențiarul de acum. Iată de unde-i cunoștea numele.

Publicul din partidul guvernamental asculta cu mare atenție. Aderenții lui Berbecaru, după ce la început se priviră nedumeriți, se mai liniștiră și ascultau cu interes și ei. Omul vorbea frumos și nu făcea nici, o, aluzie la politică.

Vreme de un sfert de ceas Ilarie Zopârțan simți că e gata să se sufoce. Ura lui se răsfângea acum nu numai asupra conferențiarului și a subiectului conferinței, ci și asupra tuturor membrilor partidului prezenți în sală, care ascultau cu tot mai multă încordare. «Ce măgari! Aștia-s membri de partid? Cum de nu-l fluieră? Cum de nu se mișcă nimeni?»

Simțind că-i vine amețeală, își vârî două degete în gură și slobozi un fluierat strident.

Conferențiarul tăcu. Sute de capete se întoarseră în toate părțile. Numai vecinii știau cine fluierase. Oaspetele își reveni și continuă. Arată ce suflet mare, ce inteligență strălucitoare era Vladimir Ispas. Un om din cei meniți să conducă și să stăpânească popoarele.

Când ajunse aici, se auzi un nou fluierat. Publicul se alarmă. Cineva întrebă:

— Cine-i mizerabilul care îndrăznește...?

Dar nu apucă să-și termine întrebarea, că Zopârțan, cu părul vâlvoi, cu ochii injectați, se ridică, duse din nou două degete la gură, și fluieră prelung, de trei ori.

— Ei bine, eu sunt mizerabilul, strigă el. Dacă în toată sala nu s-a aflat un singur om să protesteze, iată, mă aflu eu! Cum ai cutezat, domnule, să alegi acest subiect de conferință? Să lauzi în fața noastră o scârbă de grec care l-a atacat atât de veninos pe șeful nostru, pe ilustrul bărbat de Stat, pe domnul Ilie Berbecaru? Pe el, pe noi toți, partidul lui? Dumneata ai crezut că noi am uitat? Și vii să ne vestești pe cel merit să conducă și să stăpânească popoarele? Cine? Vladimir Ispas? Saltimbancul care linge tălpile lui Petraehe Pogonescu? Pfui!

Și el duse din nou cele două degete la gură și fluieră prelung. Fu urmat de către câțiva membri din comitetul local al partidului.

Guvernamentalii protestară.

— Aici nu-i întrunire politică! Pretindem să i se dea conferențiarului satisfacția cuvenită! Jos demagogia și prostia 1

Se iscă larmă mare și învălmășeală. Mulți ridicară scaunele pe care șezuseră, gata de atac. Toată lumea era în picioare și urla. Conferențiarul, palid, își adună însemnările de pe masă și se strecură pe ușa din spate. În sală, câteva grupuri se încăierară. Poliția își făcu apariția și evacua sala.

Ilarie Zopârțan se trezi în stradă, cu capul gol. Îi adună, din mulțime, pe membrii comitetului local și-i duse

la club.

— Domnilor, rosti el înflăcărat, îndată ce închiseră uşa. Vă propun excluderea din partid a protopopului Todea, a directorului şcolar Macovei şi a doctorului Avram, conducătorii acestei oficine a guvernului care, sub firma Societăţii Culturale, îşi bate joc de partidul nostru şi de marele lui şef, domnul Ilie Berbecaru. Noi nu avem nevoie, în oraşul nostru, de-asămenea societate culturală! Deci vă cer totodată şi desfiinţarea filialei conduse de cei trei trădători. Şi să ştiţi, domnilor, că da? a nu aş crede în steaua partidului şi în geniul şefului, aş propune şi dizolvarea organizaţiei locale a partidului, sfârşi directorul *Vetrei vechi*, ştergându-şi mereu sudoarea Pentru că ce organizaţie de partid mai este aceea în care fruntaşii îşi bat joc de partid, de şeful lui şi de interesele lui? Nu se poate nici măcar afirma, darmite susţine că cei trei conducători ai filialei Societăţii Culturale nu ar fi cunoscut atacurile grecului împotriva şef-ului nostru. Eu eram copil pe-atunci, şi tot îmi amintesc Subiect rezervat, spuneţi dumneavoastră? Dar pentru ce au admis să se ţină o conferinţă cu subiect rezervat? Aşa ne-am fi putut trezi cu unul care să ne îndemne pe toţi să ne înscriem în partidul lui Pogonescu. Să admitem că subiectul era necunoscut. Dar oare numele conferenţiarului nu-l ştiau, nu-l ştie toată lumea? Nu ştie ţara întreagă că aşa-numitul mare scriitor Lascu e creaţia lui Vladimir Ispas, că numai el l-a săltat la această treaptă? N-a intervenit el şi în polemica aceea, luând parte savantului? Nu! E o încercare generală de a ne compromite prin oamenii noştri. Nu ne sunt de-ajuns fripturiştii care în timpul din urmă ne-au părăsit? Voim o demoralizare completă? Domnilor! E nevoie de sancţiuni! În numele partidului ultragiāt, eu vi le cer, vi le pretind!

Propunerile lui Zopârţan îi tulburară adânc pe membrii comitetului şi provocară o discuţie aprinsă ce dură până după miezul-noptii. Se hotărî dizolvarea filialei, dar cei trei nu fură excluşi. Partidul avusese prea multe pierderi în timpul din urmă. Apoi, protopopul şi tovarăşii săi s-ar fi putut să nu fie deloc vinovaţi. Vor fi uitat acea

veche polemică. De atunci Vladimir Ispas scrisese și articole elogioase despre Ilie Berbecaru. Ba - odată - era chiar să fuzioneze, împreună cu gruparea sa, cu partidul lui Berbecaru... Iar de numele conferențiarului, cine-și mai aducea aminte? Și apoi, era oare momentul politic potrivit reînvierii unor vechi polemici, demult uitate, și atacării unor grupări care, oricum, erau potrivnice guvernului? Argumentele erau multe și tari împotriva excluderii celor trei, și Zopârțan, în sfârșit, trebui să se mulțumească numai cu dizolvarea filialei.

În dimineața următoare, Ilarie Zopârțan fu chemat de urgență la avocatul Traian Marcu. Îndată ce se închiseră în cabinetul acestuia, cel mai apropiat sfetnic al lui Ilie Berbecaru îi făcu directorului *Vetrei* grele imputări pentru scandalul provocat la conferința din ajun.

— De-o vreme încoace ai cam început să exagerezi, și în keris și în atitudini. Șeful mi-a spus să te fac atent Ne arde nouă acum să provocăm scandaluri publice? Doar cunoști dihoniiile pe care ni le-a adus în partid lunga opoziție-Ai aflat de curentele subversive, provocate de dușmani, cu intenția de-a-l înlătura de la șefie pe domnul Ilie Berbecaru. Din tot partidul numai de el se tem, de mintea lui, de perseverența și tactica lui. Dumneata ar trebui să-ncepi o campanie împotriva guvernului pe chestiunea aceasta. Să arăți, ori să inventezi, dihoniiile din partidul guvernamental. Dar dumneata nu vrei să știi nimic de mizeriile noastre interne. Dumneata te războiești cu conferențiarilor culturali, ca și cum de la ei ne-ar veni năcazurile. Și nu sufli un cuvânt despre ticăloșii care au trecut în partidul guvernamental, cu organizații cu tot. Pe ăștia trăbă să-i ataci. VTafra trăbă să fie o gazetă de partid, nu una de scandal. Un lucru să știi și te rog să ți-l notezi: Pe matadorii curentelor ce se iscă în partid să nu-i ataci pe față, ci indirect, în guvern nu vor intra, asta-i sigur. De independența lor de gândire nu avem nevoie. Dar șeful vrea să-i lase acum de capul lor, ca să-și dea pe față toate gândurile și să se compromită prin cochetarea cu alte partide. La timpul potrivit va ști să-i izbească la mir. Dar și

noi trăbă să-i dăm concursul pentru a le reduce influența în partid, pentru a-i face inofensivi.

Ilarie Zopârțan asculta cu inima strânsă. În fața lui Traian Marcu nu cuteza să aibă opinii proprii, nici să se dezvinovățească. Recunoscuse deci că neglijase, de la o vreme încoace, marile interese ale partidului și ceru informații asupra mai multora dintre proaspeții fripturiști, pentru a-i putea încondeia după cum se cuvine. Se interesă de curentele fracționiste din conducerea partidului, căci Traian Marcu, fund membru în comitetul central, participase la toate discuțiile și le cunoștea.

— Nu stăm pe roze, domnule Zopârțan. Opoziția durează de prea mult timp. Succesiunea, e adevărat, nu poate fi decât a noastră, clar cred că va trebui să punem la cale o mare mișcare de masse. Să impresionăm factorul suprem. Să dovedim maselor că suntem o forță și că nimic nu ne poate împiedica, dacă vrem, să luăm puterea. Și să-i înfierăm public pe fripturiști, sau pe cei care ar mai avea de gând să ne părăsească.

— În legătură cu mișcarea de masse, eu, domnule Marcu, am o idee pe care demult tot năzuiesc să i-o expun șefului, dacă mi-ar acorda o audiență specială.

— O idee?! întrebă surâzând ironic Traian Marcu. Dar imediat, corectându-și tonul, adăugă: Ce idee? Nu mi-o poți spune și mie? Că poate reușesc să-l văd pe domnule Ilie Berbecaru înaintea dumatăle și aș dori să i-o comunic.

Ilarie Zopârțan, dându-și sama că făcuse o gafă politică, se înroși ca o fată-mare.

— Uite ce este, zise el, uitându-se spre ușa încuiată și încercând să-și biruie emoția. Am putea aranja ceva revoluții în miniatură. În vreo zece sate, din diferite regiuni, oamenii noștri să dea asalt asupra primăriilor, să dizolve comisiile interimare și să se facă ei stăpâni. Motivul răzmeriței? Lumea nu mai poate suporta ticăloșiile regimului. Legea nu mai protejează decât pe oamenii guvernului. Sătenii care aparțin altor grupări politice sunt bătuți de jandarmi, și pentru contribuție li se ia și cenușa din vatră. Iată cauza revoltei. Dacă regimul nu e îndepărtat

de factorul suprem, o să-l măture satele, poporul dornic de dreptate și de legalitate S-ar putea să aranjăm așa ceva, nu în zece sate, ci în o sută. Oamenii avem! Țara întreagă strigă că a ajuns cuțitul la os.

Traian Marcu rămase surprins și privi mirat pe Zopârțan. Acesta adăugă repede:

— Dacă aprobă șeful, se-nțelege. Tot el ar fixa termenul.

Dar Traian Marcu era surprins nu de propunerea directorului, ci de faptul că, în cea mai mare taină, însuși Ilie Berbecaru îi vorbise de un asemenea proiect. Să fie oare Zopârțan mai apropiat sufletește de șef decât el, Traian Marcu? Să intuiască mai bine decât el, Traian Marcu, ideologia strategică a partidului, a șefului? Cum puteau avea aceleași idei și planuri un om așezat și cu minte ca Berbecaru, ponderat în orice acțiune, și zvăpăiatul acesta de Zopârțan? Se simți în inferioritate, umilit chiar. Îi răspunse cu răutate:

— A, revoluție?! Dă-mi voie! Revoluția nu se anunță, domnule Zopârțan. Cine-i bărbat, o face fără surle și trâmbițe. Nu! Nu e nevoie să mergi la șef. Pune-te pe lucru în direcția în care ți-am spus. Are șeful cap pentru toți.

Îndată ce ieși din locuința lui Traian Marcu, Ilarie Zopârțan se duse glonț la redacție și umplu trei file cu un formidabil atac împotriva transfugului Valeriu Sârbu, care trecuse, cu întreaga organizație, în partidul guvernamental. Tocmai lua a patra foaie albă, când servitorul îi puse pe masă ultimul număr din *Românismul*. Toată padina întâia era ocupată de un articol despre scandalul din ajun, sub titlul

ANALFABEȚII ȘI IDIOȚII LUI ILIE BERBECARU și subtitlurile:

UN NEMAIPOMENIT SCANDAL LA O CONFERINȚĂ CULTURALA.

— LICHEAUA LUI BERBECARU, ANORMALUL ȘI TRĂSNITUL ILARIE ZOPÂRȚAN FLUIERA PE CONFERENȚIAR, DISTINSUL NOSTRU SCRIITOR.

— O NEMAIPOMENITA RUȘINE PENTRU

CETĂȚENII DIN ZĂVORIȚ; A FOST HUIDUIT MARELE BĂRBAT AL CULTURII NOASTRE, VLADIMIR ISPAS, DESPRE CARE VORBEA CONFERENȚIARUL.

— TRIBUL HOTENTOȚILOR DIN ZĂVORAȚI A DESFIINȚAT FILIALA SOCIETĂȚII CULTURALE - NU NE TREBUIE CULTURA! VIVAT ÎNTUNERICUL!

— SA ȚINEM POPORUL ÎN ÎNTUNERIC SĂ-L PROSTIM PENTRU A-L PUTEA SUPUNE DEMAGOGIEI NOASTRE. IATĂ PARTIDUL CARE PRETINDE PUTEREA! OAMENI DE TALIA LUI ZOPÎRȚAN!

— COMPROMITERE DESĂVÂRȘITĂ. STUPIDITATE FĂRĂ PĂRECHE!

— O ȚARĂ ÎNTREAGA CONDAMNA ODIOSUL ATENTAT ÎMPOTRIVA LIBERTĂȚII CUVÂNTULUI.

— SA ȘTIE LUMEA ȘI ȚARA: CETĂȚENII DIN ZĂVORAȚI. CARE NU-S DINTRE SECTARII BERBEC ARULUI, AU HUIDUIT ȘI AU ÎNFIERAT IEȘIREA JOSNICA A ZOPÂRȚANULUI ȘI A CLICII LUI. DACĂ LOR NU LE MAI TREBUIE CULTURA. NOUA NE TREBUIE. VOM ÎNFIINȚA NOI O FILIALA A ATENEULUI.

— PRIN CULTURA LA LUMINA! VOIEȘTE ȘI VEI PUTEA! LUMINEAZĂ-TE ȘI VEI FI!

— JOS TRIBUL HOTENTOȚILOR!

Incitat de aceste subtitluri, Zopârțan întrerupse articolul împotriva fripturistului Valeriu Sârbu și redactă cu înfrigurare următorul comunicat, destinat paginei întâi din *Vatra*:

«Guvernul în agonie vrea să atragă atenția publicului într-altă parte. Un incident neînsemnat de la o conferință publică umflat de scribii guvernului în scandal european. *Românismul* minte cu nerușinare, pentru a salva guvernul care e pe dric. Intriga nu va prinde. Sub săgețile noastre concentrice, cadavrul care se mai numește guvern își dă spurcatul duh. Spre zorii libertății cetățenești și ai dreptății sociale! Încă puținică răbdare și vom vedea cine a ținut poporul în întuneric. Dezmințim categoric reportajul veninos și insipid din fițuica ce necinstește numele românismului.

Semnă comunicatul cu inițialele V. **v.** notă litera și-l trimise la tipar. Apoi își continuă atacul împotriva lui Valeriu Sârbu, unul din cei mai buni electori ai partidului și exemplul preferat al lui Ilie Berbecaru, ori de câte ori era vorba de disciplină, de organizare, de curaj și de spirit de jertfă pentru partid și programul lui politic. Valeriu Sârbu îl părăsise pe Berbecaru fără niciun aviz, fără să dea vreun semn că ar fi nemulțumit, trecând, așa, din bun senin, cu bagaje cu tot, la inamic!

Articolul lui Zopârțan wi «**”**, „- era arătat drept cel mai fi? J «? Ha P’na ș. Adamo. u să-și a militat zece ani în partid e.de m11 TM TM fdum gonescu. Prin el, șeful partidul «?»; 1. cu cortlă-l în fieca. intențiile cele mai intime ale i-unge puncte a ajuns ei **r** lui de luptă, planurile lui, gândurile-țiTM 1. A fost - atâția ani! - un șarpe Ilie a, e omul nicia a dus-o la o asemenea perfecțiune, de batjocora onbănuir ce fel de om e și ce urmărește. cărcat cu onoruri. Acum - mulțumită lu’...

— Vipera și-a dat arama pe față. Partidul «Ua cu un spion primejdios, în stare să fi descusut pe Ș-aP01 cu excepția unuia singur: domnul Ilie Berbecaru Tau in7 s-a ținut bine. Sunt lucruri pe care șeful nu le înci-iezftșează nici cămășii de pe el!

Multă lume îl judecă pe Ilie Berbecaru pentru că - al prea zăvorât. Dar iată că șeful s-a dovedit, din nou, mintea cea mai lucidă a partidului. Ce bagaj de informații n-ar duce azi Valeriu Sârbu celui ce l-a plătit, dacă Ilie Berbecaru nu ar fi așa de cu minte. Da, planurile lui economice, de refacere economică radicală a României

— Pe care toată lumea știe că le-a întocmit, dar nimeni nu le cunoaște -, azi ar fi pe biroul lui Pogonescu! Și desigur că acest șef de guvern demisionar s-ar fi împopoțonat cu pene străine, și - cine știe? - poate ar fi început un nou ciclu de guvernare, hrănindu-se din planul economic al lui Ilie Berbecaru.

Deci partidul să nu regrete trădarea lui Valeriu Sârbu, ci să se bucure că a scăpat de spion. Nimeni nu l-a cunoscut până acum. Dar unele dintre piedecile ce-au fast

puse în drumul partidului, desigur că el le-a pus, prin informațiile date guvernului. De altfel, toate diversiunile încercate în ultimul timp în comitetul central al partidului nu pot fi decât uneltiri ale guvernului, care se teme de rândurile închegate și disciplinate ale partidului. Partidul are motive să jubileze. A scăpat de o mare primejdie – «Da, jubilăm din toată inima și-i poftim să plece din partid pe toți aceia care s-au strecurat în rândurile noastre ca spioni ai lui Petrache Pogonescu. Câtiva, temându-se de intransigența și unitatea noastră, au plecat, alții par a se pregăti de drum. Noi îi invităm să-și ia inima în clinti și să o șteargă cât mai curând. Dacă nu le spunem și numele, să nu creadă că nu-i știm. Dacă nu ne vor părăsi de bunăvoie, îi vom scoate noi din rândurile noastre. Partidul nostru nu are nevoie decât de oameni convinși, disciplinați și chntr-o bucată. De altfel, vom arăta pe rând, în articolele viitoare, cu ce fripturi au fost plătite actele de spionaj și de trădare. Plecarea trădătorilor și spionilor, departe de a-l slăbi, au întărit partidul.»

Membrii din Zăvorâți și din alte centre ai partidului Berbecaru au citit cu înfrigurare destăinuirile lui Zopârțan în numerele următoare ale *Vetrei vechi*. Zile și săptămâni de-a rândul discuțiile în cluburi, între prieteni, în familii, pe tema beneficiilor materiale cu care fuseseră momiți trădătorii, nu mai conteniră.

— Ai fi crezut, iubite? Ion Negru împrumutat cu cincizeci de iugăre? Aud? Nu-l credeam noi cinstea întrupată?

— Dar Gherasim! O vie de două iugăre 1 Cred și eu! Să-ți cadă în palmă așa, din bun senin...

— Să-l vedem pe Ionuț în consiliul de administrație!... Și unde? I Reșița, domnule! Înțelegeți dumneata: la Re-și-ța! Numit lle guvern ca delegat al Ministerului de Industrie și Comerț. Se spune că tantiema e acolo de sute de mii pe an.

— Și Vlădescu, domnule, comisar al guvernului! A dracului învârteală! Așa mai înțeleg și eu!

— Ce înțelegeți?

Cel care «mai înțelesese și el» rămânea mut, cu ochii

holbați de teamă.

Adevărul era că, în sinea lor, aproape toți cei care comentau informațiile lui Zopârțan îi invidiau pe fripturiști și ar fi voit să fie în locul lor. Așa că articolele lui Zopârțan, în loc de a-i înfricoșa pe trădători, mai mult îi demoralizau pe partizani.

I-ar acasă, în familii, se dezlănțuiră adevărate furtuni, soțiile aderenților lui Berbecaru devenind nervoase și certărețe lucru mare.

— Auzi dumneata! Să ajungă până și Adămoiu să-și cumpere casă cu două sute de mii, iar noi să plătim chirie și să ne mutăm ca țiganii cu cortul, în fiecare toamnă 1 Ei, dumneata nu puteai ajunge unde a ajuns el?

Bărbatul pleca, rușinat, capul în pământ.

— Dragă! Puncipiile! Convingerile! mai are omul și ceva sfânt în lume Nu te poți face de batjocora oricui.

Femeia se întărită:

— Ce batjocoră? Că scrie ăla la gazetă? Da' cui îi pasă de scrisul lui? Să am eu odată casa mea, ș-apoi scrie trăsnitul ăla cât o vrea 1 Parcă celor ce s-au înfruptat le pasă? Cinii latră! vorba aceea. Și-apoi, crezi că dumnealor, care-i batjocoresc pe alții, nu se înfrupta când sunt la putere? Tu ce folos ai că ții de atâția ani cu Berbecaru? Te-a întrebat vreodată dacă ești viu sau mort, când a fost la putere? Da' uită-te la neamurile lui! Toate s-au înțolit! Mă rog! Ei pot sta cât de mult în opoziție, își au suma făcută! Nu, eu nu-i condamn pe cei care l-au părăsit pe Berbecaru! Bine i-au făcut! Și cred că de-acuma o să-ți intre și dumitale mințile în cap.

Bărbaților le intraseră demult mințile în cap, cei mai mulți regretând că nu erau în locul fripturiștilor. Dar, zadarnic 1 Lor nu li se dăduse ocazia! Nu-i îmbiase, nu-i ademenise nimeni!

Vili

Mai erau numai patru luni până la dizolvarea Parlamentului, și Ilie Berbecaru, temându-se că după dizolvarea corpurilor legiuitoare tot Petrache Pogonescu va fi însărcinat cu formarea guvernului și cu prezidarea

alegerilor generale, se văzu constrâns să-și umple golurile din partid cu fracțiuni politice fără importanță și să înceapă o violentă campanie de presă și-o alta de adunări publice în toată țara, ca să contrabalanseze influența din ce în ce mai mare a guvernului asupra fripturiștilor și totodată să împiedice conducerea alegerilor de către partidul lui Petrache Pogonescu. În urma numeroaselor defecțiuni – în ultima vreme părăsiseră partidul încă cinci șefi de organizație ducând cu ei mai mult de jumătate din oameni –, în tabăra din Zăvorâți a lui Ilie Berbecaru se produse panică. *Românismul* vestea în fiecare zi disoluția partidului și neputința lui de a mai veni la putere. Se scosese singur, prin sectarismul lui politic, din rândul partidelor de guvern. Oamenii, până la urmă, recunosc stupiditatea și n-o mai înghit. Se răzbună bunul-simț

Ilarie **Zopârțan** nu mai avea spațiul necesar pentru fulgerele pe care voia să le trimită asupra fripturiștilor. Ajunsesse să batjocorească la gazetă și rudenii de-ale sale, și de-ale șefului, și colegi de școală, căci și unii dintre aceștia alergaseră la oala cu varză. Stăruia în repetate rânduri la șef să-i mărească subvenția, să scoată gazeta în mai multe pagini și cu tiraj sporit.

Membrii comitetului local priveau înfricați și dezorientați descompunerea partidului. Toți își spuneau că plecarea din partid a lui Ion Născu fusese începutul dezastrului. Ar fi trebuit să-l împiedice cu orice preț, căci greu e până se face un pârleaz în gard, că pe urmă toți câinii trec prin el. Ieșirile violente ale lui Zopârțan nu-i mai impresionau. Citeau în taină *Românismul* și li se oprea răsuflarea când gazeta guvernamentală afirma că și viitoarele alegeri tot Petrache Pogonescu le va face.

— Decât asta, mai bine ne luăm lumea în cap!

— Cine știe dacă nu va trebui să ne schimbăm programul!

— Cu niște bandiți la putere va trebui, poate, să luăm ciomagul.

— Poate că singură republica e salvatoare. Că Statul mornarhic pe cine apără? Pe cel de la putere! Poporul se

poate târî ca șarpele pe pământ.

În deprimarea sufletească ce-i cuprinsese, numai asemenea gânduri îi mai scoteau din letargie. Perspectiva unor noi alegeri cu Pogonescu la putere, însemna un nou guvern Pogonescu de patru ani. Încă patru ani de opoziție?! Și fiecare se vedea la sfârșitul acestor patru ani hodorogit, îmbătrânit. Ce să mai facă atunci cu puterea? Nu! mai bine să iasă în stradă! Dacă-i vorba să crape, mai bine să crape acum! Dar să-și măsoare o dată puterea într-o luptă pe moarte și pe viață!

Dar duhul acesta nou ce începu să pună stăpânire pe membrii localnici ai partidului, alterna mereu cu deprimarea generală. Totuși, deznădejdea, crescând mereu, împingea la radicalism.

În mijlocul acestor frământări, apăru deodată pe piață o broșură cu coperta roșie ca sângele, cu titlul *Cuțitul la os!* și subtitlul *Datoria democrației în timpul de față.*

Broșura era anonimă și proclama necesitatea imperioasă a dărâmării guvernului printr-un mare asalt al poporului contribuabil. Proclama necesitatea formării unui front din toate partidele de opoziție. Erau indicate îndeosebi trei grupări politice mai mici, care, în interesul lor și al democrației, trebuiau să fuzioneze cu partidul Ilie Berbecaru. Se arăta că în programul partidului trebuia să intre numaidecât reducerea datoriilor și o largă descentralizare administrativă. Se dovedea că, deși în pragul plecării regimului, Ilie Berbecaru trebuia să câștige lupta în cele trei alegeri parțiale pentru Cameră și una pentru Senat, ca să dea o ultimă dovadă că masele mari ale poporului sunt cu el. La sfârșit se arăta că dacă poporul nu se poate ferici cu actuala formă constituțională, poporul e liber să-și aleagă alta.

Broșura fu smulsă din mina vânzătorilor. Într-o zi se desfăcură peste o mie de exemplare; alte două mii fură depuse la poștă pentru a fi expediate în țară.

Oamenii lui Ilie Berbecaru din Zăvorâți o sorbiră și o discutau însuflețiți. Își dădeau cu părerea cine să fie

autorul. Cei mai mulți jurau, sau își dădeau cuvântul de onoare că autorul nu poate fi altul decât Ilarie Zopârțan.

— Pentru aceea n-a scris el nimic, în materie, la gazetă!... Voia să dea o lucrare completă.

— El ar fi iscălit-o, dacă ar fi a lui. Nu s-a ferit niciodată de responsabilitate, ziceau alții.

— Se zvonește că ar fi scris-o avocatul Ilie Radu. El e recunoscut în partid ca republican.

— Nu, spuneau alții. Ilie Radu e supărat pe partid pentru niște intrigi țesute de Zopârțan. Nu poate fi el.

Mulți șopteau vecinilor la ureche:

— Autorul? E însuși șeful!

— Aș! răspundeau unii. Șeful e cu mult mai precaut. Nu se expune și apoi, știe toată lumea, domnia-sa nu se îndeletnicește cu scrisul.

— A dictat-o, domnule, cuiva, să nu i se cunoască scrisoarea.

— Ce mai vorbă! Parcă ar trebui să scrie cineva cu mina! Nu sunt destule dactilografe?

— A, nu! Șeful nu intră în hore cle-astea. Și bine face! El se ocupă cu politica mare a partidului, nu intră în fleacuri! Nu luptă cu broșuri!

— Dar acesta e fleac? Nu vă gândiți că-i o schimbare radicală a programului partidului? Eu cred că broșura a scris-o enigmaticul Traian Marcu, la inspirația șefului.

Broșura fu semnalată numaidecât Siguranței Generale. Dar, până sosi ordinul de confiscare, se vândură în oraș peste o mie de exemplare, și vreo cinci sute porniră cu primele trenuri spre provincie. Fură ridicate ele la poștă exemplarele netrimise încă, și organele poliției locale începură o înfrigurată cercetare pentru aflarea depozitului local al broșurilor.

Potrivnic legilor în vigoare, nu era indicată nicăiri, în broșură, tipografia de sub teascurile căreia apăruse.

Trei zile fură cercetate toate tipografiile din localitate și locuințele - cu pivnițele și podurile - frunțașilor partidului.

Țigănușii care o vândură, dispărură ca în gaură de

șarpe. Niciunul din vânzătorii obișnuiți ai *Vetrei* nu fusese pus să desfacă și broșura.

Câțiva agenți coborâră în țișănie și bătură o duzină de puradei. Dar zadarnic. Nu aflară unul care să știe ceva în legătură cu broșura.

Chestorul poliției fu amenințat de la centru cu destituirea. El, cu gheața în spate, puse agenți tainici să urmărească de aproape pe Zopârțan, pe Traian Marcu și pe ceilalți fruntași ai partidului. În consecință, furturile începură să se înmulțească în oraș, căci organele poliției și ale siguranței nu mai aveau vreme să păzească bunurile cetățenilor.

Dar nici așa nu se putu descoperi nimic.

Fură chemați la poliție, pe rând, toți fruntașii localnici ai partidului, începând cu Zopârțan. Dar fiecare declară că nu știe nimic, nici unde s-a tipărit, nici cine a scris broșura. Negară cu înverșunare și protestară vehement împotriva regimului, care suprime libertatea individuală a cetățenilor.

După ce încetă ancheta, dovedindu-se zadarnică, și fură rechemate agenții de urmărire tainică, poliția observă că partizanii lui Ilie Berbecaru din Zăvorâți începură deodată a se călători. Azi unul, mine altul. În scurtă vreme broșurile fură semnalate în toate centrele principale din județe.

De unde veneau? Unde le era izvorul? Ministrul de Interne publică un comunicat despre broșura subversivă, comunicat ce apărură în toate ziarele. Chiar și în organele partidului Berbecaru. Comunicatul avea următorul cuprins: «Nucleele comuniste se mișcă iar. Din oficina lor a apărut de curând o broșură incendiară împotriva monarhiei. Proclamă ștergerea datoriilor și îndeamnă poporul la revoluție. Guvernul veghează și își va ști face datoria.»

Îndată după acest comunicat, Ilie Berbecaru anunță fuziunea cu trei grupări politice de stânga, și proclamă începerea luptei celei mai neîndurate împotriva guvernului, mari adunări populare în țara întreagă,

participarea partidului la alegerile parțiale și o campanie nemiloasă pentru democratizarea constituției.

Proclamația făcu senzație și agită spiritele tuturor. Gazetele guvernamentale îl acuzară pe Ilie Berbecaru că el a scris broșura *Cuțitul la os*. La Cameră se făcură șapte interpelări, în același sens, cerându-se măsuri drastice împotriva «oficinei comuniste» reprezentate de comitetul central al partidului Berbecaru.

În toiul acestor frământări, se risipi știrea că Ilie Berbecaru a dispărut fără urmă. Gazetele guvernului afirmău că a trecut granița clandestin, poate la Soviete. Dar oamenii lui spuneau că s-a retras undeva pentru a lucra liniștit, că atunci când se va întoarce va proclama o schimbare radicală a programului politic în cadrele partidului se stârni un vânt de înviorare. Nimeni nu se mai gândea la fripturiștl Aportul lor electoral era întrecut de acela al grupărilor care fuzionaseră cu Berbecaru.

În Zăvorâți, clubul partidului fierbea mereu ca un stup înainte de roire. Oamenii erau uimiți de îndrăzneala lui Ilie Berbecaru, de comunicatul publicat în toiul revoltei opiniei publice, la apariția broșurii *Cuțitul la os*! Cei mai mulți erau acum convinși că autorul broșurii era însuși șeful.

— Domnule, ce mai om!

— Cum știe el pregăti adevărata luptă împotriva guvernului!

— Neînfricat om! Tace și face și nu-i pasă de nimeni pe lume!

— Să-l vedem acum pe Pogonescu ce va face când se va trezi cu asaltul general al poporului.

În Zăvorâți, printre șefi, se află că locul depozitului de broșuri era o groapă săpată anume, într-o grădină pe lângă cimitir. De acolo erau ridicate noaptea exemplarele cu care plecau localnicii în călătorie.

Partizanii lui Berbecaru aflară în curând cu toții de această taină. Și înfrigurarea și admirația lor crescă și mai mult.

— Acestea sunt adevărate sisteme revoluționare!

Abia acum am intrat pe făgașul cel bun!

— Domnule, sunt mijloace aproape teroriste! Ascultă-mă ce-ți spun!

În scurtă vreme taina gropii cu broșurile incendiere fu cunoscută și de poliția locală. Fură răscolite toate grădinile din apropierea cimitirului. Dar nu se găsi nimic.

Chestorul își dădu demisia, dar nu-i fu primită. Începu atunci cu o nouă înflăcărare cercetările.

Și iată că, în sfârșit, poliția prinse un fir. Fu ridicat, din trenul personal de unu noaptea, pantofarul Vasile Pipirig și adus la poliție. Fusesse văzut, în gară, de un agent, cărând un cufăr mare. Ce să ducă un meseriaș sărac într-un cufăr așa de mare?

El declară în tren, agentului care-l urmărise, că duce marfă.

— Ce marfă?

— Păi, ce sunt eu? Nu sunt pantofar V

— Ia deschide!

— Păi n-oi deschide. Ca de unde știu eu? Poate am de-a face cu un hoț care vrea să-mi fure din marfa.

Atunci agentul se legitimă și Vasile Pipirig îngălbeni.

Omul legii deschise cufărul, făcu «hm!» și-l puse pe pantofar să-l umfle în spate și să-l urmeze. Tocmai în clipa aceea se dădea semnalul de plecare. Agentul îl îmbrânci, omul căzu de pe treptele vagonului și selovi rău la picior. Și, schiopătând și împins din spate de agent, ajunse până la o trăsură.

La poliție, ce să mai tăgăduiască?

Erau în cufăr vreo trei sute de broșuri *Cuțitul la os!*

— Gata! S-a isprăvit! zise chestorul. Acum să ne duci la depozitul de unde le-ai luat.

— Depozit?! Nu cunosc niciun depozit.

— Dar de unde le ai?

— Eu?

— Dumneata. Ori le-ai scris și le-ai tipărit însuți?"

— Să mă ferească Dumnezeu! Eu nu sunt cărturar...

N-am învățat să scriu cărți.

— Nu, dar poate în tinerețe vei fi fost culegător

tipograf.

— Eu?! în viața mea! Eu la sulă și la ciocan.

— Și-acum deodată te-ai îndrăgostit de carte... Și încă de ce carte! Ai citit-o?

— Să trăiți, n-am cetit-o!

— Hm! Tăgăduiești mereu.

— Cum s-o cetesc dacă nu știu ceti? O văd și eu că e roșie.

— O cunoști că e socialistă, comunistă, va să zică. De aceea te-ai grăbit să pleci, ca s-o răspândești la tovarăși.

— Nu cunosc nimic, domnule.

— Vă știu eu, toți pantofarii sunteți socialiști, republicani, ba chiar bolșevici. Așadar nu vrei să mărturisești nimic?

— Ba vreau!

— Bun. N-ai scris dumneata porcăria asta nici n-ai tipărit-o. Nu știi nici unde e groapa în care e depozitată. Dar atunci trebuie să știi cine ți le-a dat, de unde le ai? Doar nu vei spune că ți-au căzut din cer, cu cufăr cu tot.

— Asta nu!

— Nici că ai plecat cu ele în lume, fără poruncă și fără să știi unde și ce să faci cu ele.

— Am plecat fiindcă am luat bani pentru slujba asta. Nu aveam de lucru. Atelierul merge prost. Și oleacă de câștig nu e de lepădat în vremuri așa de grele.

— Ei, cine ți le-a adus? Cine ți-a dat bani?

— Păi, asta nu aș putea-o spune. E treaba unui om, ce vă amestecați dumneavoastră în ea?

— Cartea e împotriva Statului și nu-i slobod să se răspândească.

— Mie mi-a plătit să fac isprava. Eu buche nu cunosc. Trageți-l la răspundere pe-ăla care-a scris-o și-a tipărit-o.

— Spune-i numele!

— Numele nu i-l știu.

— Nu știi cum îl cheamă pe cel ce ți-a adus cărțuliile și ți-a dat bani?

Pantofarul începu a râde.

— Cum să nu-l știu? E țiganul Cuțuli. Dar credeți că

el știe scrie cărți?

— El ți-a dat și banii?

— El! spunea că nu le poate duce însuși, fiindcă trăbă să plece cu aceeași marfă pe alt drum.

Agentul îl scoase într-o săliță.

Chestorul rânji către polițai:

— Își bate joc de noi! Ce părere ai?

— Să-l facem să mărturisească. O dă pe prostul. Îl mai provocăm o dată, și dacă nu mărturisește, îl trimitem la beci. Va mărturisi el după aceea...

Omul mai fu întrebat o dată.

Jură că mai mult nu știe.

Și nu putu face altă mărturisire nici în dimineața următoare, după ce toată noaptea încercaseră să-l înduplece cu mijloacele de la «secret».

Fu adus țiganul Cuțuli.

Era speriat, cu părul vâlvoi.

— Ei, pasăre! Să ne spui de unde ai adus cărțile pe care i le-ai dat lui Vasile Pipirig.

Omul se-nholbă la uniforme.

— Care cărți, mânca-v-aș?

— Las, că știi tu bine!

— Să-mi sară ochii!

— O să-ți sară, n-ai tu grijă!... Și măselele, dacă nu spui.

Țiganul tăgădui, jură și se blăstămă, clătinându-și pletele. Dar pus față-n față cu pantofarul, nu mai tăgădui.

— Este-o horbă, zise el, că urciorul nu merge numa pân-o dată la izvor. Iată-l spart, devia să mă ia.

— Mărturisește, țigane, că-ndată te umflă panțării.

— Ce să-i fac! N-o să mor pentru un om! Iată, spun!

— Ei!

Țiganul se hotărî, holbă din ochi, îi dete peste cap, arătându-și albul și zise:

— De la mine din bordei.

— Cum?

— De-acolo am luat cărțile.

— Ce spui, cioară?

— Să n-am noroc dă dancii mei! Am săpat o groapă în bordei, și-acolo-i plin stup de ceasloave.

— Care ceasloave?

— De-a hastea roșii, din cufăr.

— Și cine le-a adus?

— Eu, mânca-v-aș!

— De unde?

— De la hăl cu banii. Unul înalt, cu părul creț.

— N-o fi liane Zopârțan?

— Ba ahăsta-i. Zopârțan, să trăiască boierii.

Ridicat de-acasă pe nepusă masă, directorul *Vetrei* recunoscă dintr-odată. El scrisese broșura, el o tipărise, el o împărțea.

— Frumos! Patriotic, domnule Zopârțan! zise chestorul.

— Așa cred!

— Dar atunci de ce n-ai iscălit-o?

— Nu vă privește, de vreme ce îmi iau răspunderea. Și vă pot „spune că acesta e numai începutul. Suntem hotărâți să luptăm cu toate mijloacele împotriva unui guvern care e un dezastru național și o rușine pentru era în care trăim.

— Ai spus: suntem hotărâți. Sunteți mai mulți?

— Desigur! Sute de mii și milioane, domnule 1 întreg partidul! Toată suflarea democratică din țară, țara întreagă, domnule!

— Și comuniștii, se-nțelege.

— Și, domnule!

— Cu socialiști cu tot?

— Fără îndoială! Da' mă-ntreb de ce vă mirați? Tiu ați cetit comunicatul lui Ilie Berbecaru, care e ordinea noastră de bătaie? Nu se deosebește prea mult de broșura mea. Domnule! Mișcai ea revoluționară pentru răsturnarea guvernului plutește în aer. Nu o simți dumneata, asta te privește. Când te vei trezi, va fi prea târziu!

Ilarie Zopârțan fu arestat peloc și dat în judecată pe temeiul unei legi existente când guvernul vrea să o aplice.

În Zăvorâți, aceste descoperiri și întâmplări

produseră o fierbere cum nu mai fusese de la apariția ediției speciale a *Vetrei vechi* care vestise căderea guvernului și însărcinarea lui Ilie Berbecaru cu formarea celui nou.

Ilarie Zopârțan era din nou eroul zilei.

La clubul partidului, cei care încă de la apariția broșurii afirmaseră că autorul ei nu poate fi altul decât Ilarie Zopârțan, jubilau. Simțeau plutindu-le în jurul capului ca un fel de aureolă, și se îmbulzeau acum mereu pe scaunele din față.

— Iată cum se explică tăcerea *Vetrei vechi* în legătură cu mișcarea revoluționară și cu programul. Pregătea o bombă!

— Zopârțan e cel mai în măsură să-nțeleagă intențiile șefului Eu cred că se inspiră împrumutat.

— Aș! Toate le coace și le pune la cale numai Ilie Berbecaru!

Partizanii lui Ilie Berbecaru se minunau mai ales de taina în care lucrase Zopârțan. Maniera complotistă satisfăcea în cel mai înalt grad surescitarea celor osteniți și flămânziți de lunga opoziție. Toată lumea credea că de-abia de-acum înainte începe adevărata luptă de răsturnare a guvernului.

Deținerea lui **Zopârțan** ca autor al broșurii *Cuțitul la os!* făcu mare vâlvă. Ilie Berbecaru fu acuzat în Cameră și în Senat ca autor moral al broșurii. Gazetele guvernului arătară prăpastia ce s-a săpat între acesta și putere prin programul radical afișat. «Înhăitarea lui cu grupările de stânga îl dovedesc primejdios pentru ideea națională și pentru unitatea Statului. Proclamația către partidul lui, ca și *Cuțitul de os!* dovedesc însă, în același timp, și lâpsa lui de seriozitate politică. Afirmarea necesității de a se șterge datoriile este o lozincă diabolică ce va duce la surparea economiei naționale și la haos social.»

Se ceru, în Cameră, ridicarea imunității parlamentare a lui Berbecaru, pentru a putea fi dat pe mâna parchetului.

Guvernul se făcea că jubilează, argumentând că partidul Berbecaru, prin lozincele lansate și prin metodele

lui radicale de luptă politică, a încetat de a mai fi un partid de guvernământ. Dar, în realitate, programul demagogic al lui Berbecaru îi băgase spaima în oase. Dacă ar fi fost numai lozinca ștergerii datoriilor, și ar fi fost de-ajuns ca viitoarele alegeri să-i aducă imense majorități.

Trei deputați și doi senatori, cei mai buni oratori ai partidului Berbecaru, luară cuvântul în ședințele corpurilor legiuitoare și dovediră, în mină cu comunicatul șefului și cu broșura *Cuțitul la os!* că ambele documente incriminate de guvern nu cuprind nicio amenințare împotriva națiunii sau a constituției; dimpotrivă, e numai un strașnic rechizitoriu împotriva guvernului.

— Iar în ceea ce privește principiul asanării datoriilor, vom mai discuta. Noi am cutezat, domnilor, să aruncăm lozinca sincerității. Dar va veni vremea – și încă foarte repede – ca și dumneavoastră să intrați în această discuție. Schimbarea Constituției? Dar dumneavoastră, când erați în opoziție, nu ați recunoscut că e nevoie de o schimbare? Cum, domnilor, un șef de partid și un distins publicist să nu aibă nici măcar atâta libertate ca să se poată gândi la o mai bună potrivire a Constituției cu nevoile noastre interne? Ce este veșnic, domnilor? Numai Dumnezeu e veșnic! Instituțiile omenești se schimbă după nevoile vieții. Și bine știți că nici guvernul domnului Petrarhe Pogonescu nu este și nu poate fi veșnic.

Vreo patru zile în Parlament se dădu o luptă mare între opoziție și guvern. Spiritele se înverșunară. Dușmănia plutea în Cameră și era respirată de fiecare deputat.

Dar în a cincea zi, vizita unui distins oaspete, sărbătorit la Cameră și la Senat, potoli vrajba. Apoi, la o săptămână, izbucni din nou, prilejuită de descoperirea a trei mari escrocherii făcute de fruntașii partidului de la putere. Opoziția unită se repezi ca un zăvod asupra băncii ministeriale. Oratorii băteau cu palma scoarțele broșurii *Cuțitul la os!* și strigau: – Are dreptate autorul acestei broșuri Dumneavoastră duceți țara de râpă!»

Guvernul se înspăimântă, lăsă broșura să circule,

dădu drumul lui Ilie Zopârțan și căuta mijloace să astupe gura opoziției, să nu mai răscolească balta putredă ce fusese descoperită.

Ilie Berbecaru simți că i se consolidează terenul su'ot picioare și deveni neînduplecat. El comandă începerea luptei pe amândouă fronturile, în Parlament și în mari întruniri publice.

Urmară săptămâni și luni de mare înfrigurare în tabăra lui Ilie Berbecaru.

Aderenții din Zăvorâți, simțindu-se altoiți cu radicalism și îndrăzneală, aveau senzația că au întinerit. Țineau la club discursuri incendiare și abia așteptau să înceapă seria marilor întruniri populare și campania pentru alegerile parțiale.

Fuziunile din ultimul timp înviorară și cassa partidului. *Vatra veche* începu să apară în șase pagini, apoi în opt. După două săptămâni își mări formatul. Intrară în redacție încă doi tineri, aduși de la București.

Ilarie Zopârțan, după eliberare, ajunsese de o mare impertinență față de organele guvernului, ba chiar și față de membrii comitetului local al partidului. Umbla cu capul răsturnat pe spate, părând că nu mai stă de vorbă decât cu Dumnezeu din cer.

Chestorul din Zăvorâți nu se putea mângâia! Dacă ar fi știut că Zopârțan va fi pus în libertate după numai două săptămâni, i-ar fi dat o lecție în beciurile poliției, cu prilejul interogatoriului, de să nu o uite toată viața.

La club, lumea nu mai încăpea. Își cerură intrarea" în partid și ei țiva localnici, până atunci aderenți ai lui Pogonescu, dar căroră guvernul nu le dăduse niciun ciolan de ros. Dezamăgiți, simțind regimul pe ducă, dar și electrizați de lozincile radicale din tabăra adversă, se înrolară și ei printre luptătorii lui Berbecaru.

— Fură sărbătoriți la club cu discursuri aprinse și lăudați a fi cei mai buni dintre cei mai buni. Neofiții rămaseră cu gura căscată: vreo cinci dintre ei fuseseră atacați direct în *Vatra* cu câteva zile mal înainte, în preajma unei întruniri guvernamentale. Condeiul lui

Zopârțan îi numise «lași», «șperțari», «oameni fără caracter». Acum, la primirea în partid, fură caracterizați ca mari idealști, mari pilde de bărbăție, ba un orator îi numi «salvatorii patriei».

Vatra stăruia în reportaje senzaționale asupra lozincii «Toate apele se varsă în Dunăre», Dunărea fiind partidul lui Ilie Berbecaru. «Nimic nu se mai poate pune în calea fluviului care tot vine și tot crește, iese din matcă și se rostogolește peste marele dușman intern al patriei iubite, scria Zopârțan. O să-l măturăm noi, Dunărea-nspumată, ca pe-o buturugă putredă, pentru salvarea acestei țări nenorocită de pogonești, dar binecuvântată de Dumnezeu.»

Între acestea, se fixă data alegerilor parțiale. Ilarie Zopârțan începu să publice biografiile și fotografiile candidaților partidului. Numai trei erau din cadrele vechi, restul dintre cei proaspăt veniți.

În aceeași vreme începu și seria marilor întruniri. Biografiile candidaților, scrise toate de însuși directorul „gazetei, cu' caracterizările la superlativ, îi uimeau pe cititori, care, în naivitatea lor, se simțeau măguliți că niște oameni atât de deosebiți au binevoit să accepte candidaturile. În liniile principale, toate biografiile se asemanau... - «Născut din părinți țărani, analfabeți, fiu al poporului, ținut în întunecare și sărăcie, candidatul nostru se manifestă, încă din școala primară a satului, ca un intelect strălucit. Dascălul lui îi îndemna mereu pe părinți: „Să știți că mâncați numai o dată în zi, dar trebuie să dați copilul la școală la oraș. E păcat să rămână la coarnele plugului un așa de bine înzestrat fiu! u Părinții - ca toți părinții, țărani harnici și silitori, dar săraci - și-au tras de la gură și l-au dus la liceu. În școala străină - că nu era niciun liceu românesc în apropiere. Și - o, minune! Într-o jumătate de an știa mai bine limba cea străină decât profesorii. Și a fost mereu primul în clasă. La universitate, studiind Dreptul, s-a întreținut singur, dând lecții particulare. Ajuns avocat, nu și-a uitat, ca alții, satul din care a plecat, părinții plugari care l-au hrănit de-acasă cu

disaga, ci a devenit în scurt timp un adevărat părinte al poporului. Nu se uita la onorar! Nu cerea bani 1 Dacă cineva îi plătea ceva pentru munca lui, bine; dacă nu, să fie sănătos! În doi ani a ajuns cel mai popular și mai respectat avocat în întreg jurul. Oamenii veneau la el cu încredere, și el nu-i puneă să-l aștepte cu ceasurile. Era la îndemâna tuturor. Procesul luat de el era dinainte câștigat. Avea toate legile în degetul cel mic. Se juca - acesta este cuvântul potrivit - cu judecătorii ca mîța cu șoarecele... în România mare a înființat primele gărzi naționale. A jertfit, a luptat, a biruit! Dar nicio! asplată, de nicăiri! Însă nici nu aștepta el răsplată! L-a îmbiat Pogonescu în trei rînduri cu prefectura județului, de două ori cu deputăția, însă el a rămas lângă popor, cu poporul, pentru popor. Partidul nostru s-a gîndit la marile servicii pe care i le va aduce intrînd în Parlament...»

În fiecare număr *Vatra* susținea numeroase polemici cu *Românismul*. Alegerile parțiale și adunările populare îngustaseră foarte mult cercul de interese al celor două gazete. Nu mai publicau nici măcar telegrame externe. Nu le mai ajungea spațiul pentru lupta ce se încinsese. Caracterul local al luptei destupase dușmăni și un vechi. Cele două gazete se înhăitau în fiecare zi.

După fiecare biografie apărută în *Vatra*, *Românismul* publica o contrabiografie, în care cel lăudat de Zopârțan era făcut de două parale... - „Om al poporului? Ieșit din părinți plugari? Cine? Candidatul lui Berbecaru? Dar oare *au* uitat cei din redacția *Vetrei* că părinții acestui candidat aproape că uitaseră limba românească? Săraci vor fi fost, nu spunem ba, dar tipul a crescut cu bursă de la episcopia românească, nu din pâinea luată de la gura părinților. Iar la universitate, cine nu știe că a fost primit într-un cămin străin, mulțumită faptului că-și scria numele cu ortografia stăpânilor? Avocat altruist în mijlocul neamului năcăjit? Dar înainte de Unire era arătat cu degetul ca unul care conducea execuțiile silite asupra țăranilor, luându-le și cenușa din cuptor. Nu, cinstiți alegători! Nu vă lăsați ademeniți de minciunile *Vetrei*. Omul e așa cum vi-l arătăm

noi.»

Deși organ al partidului de la guvern, *Românismul* postise până la aceste alegeri parțiale. Acum, deodată, și el, ca și *Vatra veche*, ajunsese la belșug. Fondurile, cerute zadarnic mai înainte, acum ieșiseră ca din pământ. Cele două organe de luptă se tipăreau cu mii de exemplare mai mult ca înainte și inundară satele.

După două săptămâni de liniște relativă, în care numai gazetele fulgerau, începu campania electorală, cu mari întruniri populare, în amândouă taberele. Mal candidau încă cinci grupări politice, care umplură circumscriptiile electorale cu manifeste, avântându-se pe alocuri și la adunări populare.

Membrii comitetului local din Zăvorâți și alți oameni mai dezghețați din partid porniră într-o sâmbătă sara în propagandă. Erau vreo treizeci și cinci de toți. Își luară rămas-bun de la neveste și de la copii. Plecau pentru trei săptămâni de luptă, cumplită. Cine știa dacă se vor mai întoarce!

Guvernul simți primejdia mișcării populare răscolite de reducerea sau ștergerea datoriilor și se hotărî să biruie cu orice preț în toate alegerile parțiale.

Lupta electorală se porni de la început cumplită, și se înflăcără cu fiecare zi, amenințând să se încheie cu încăierări sângeroase între popor și autoritate.

Broșura lui Zopârțan, articolele lui și mai ales foile volante pe care le scria tot la două zile, invadând cu ele satele, produsese un curent de mare înverșunare împotriva guvernului. Propagandiștii, agenții electorali, mai ales elementele nou-sosite în partid din cele trei grupări aliate, aprindeau nemulțumirile. În vreo douăzeci de sate oamenii nu mai așteptară rezultatul alegerilor, căderea inevitabilă a guvernului pe care o vesteau agenții electorali, ci tăbărâră asupra primăriilor și instalară noi consilii comunale, alungind și bătând pe membrii celor vechi. Adunările candidaților guvernului se schimbau în părueli ce se sfârșeau cu alungarea electorilor lui Petrache Pogonescu. Bătaia era nelipsită la orice întrunire guvernamentală.

Oamenii lui Berbecaru tăiau cauciucurile automobilelor și învârteau bâtele pe deasupra capetelor candidaților, într-un sat aprinseră o șură în care se ținea o adunare guvernamentală. Urmarea fu că satul se împărți în două tabere, și oamenii se bătură de sara până-n zorii zilei. Pe teren rămaseră doi morți și șapte grav răniți.

Lozincile «Cerem ștergerea datoriilor» și «Nu mai plătiți dările» treceau din sat în sat, peste văi și dealuri, cu iuțeala pârjolului. Tabăra lui Ilie Berbecaru creștea din zi în zi.

Când mai rămaseră numai două săptămâni până la alegerile parțiale, Petrache Pogonescu, văzând primejdia, slobozi în fiecare circumscripție electorală câte treizeci de deputați și câte o sută de electori, după ce însuși le dădu instrucțiuni în mare taină. Jandarmeria și armata fură îndrumate să-și facă datoria, fiind în primejdie nu numai respectul autorității, dar și ordinea publică.

Schimbarea de front a guvernului se simți numaidecât în atitudinea celor două gazete din Zăvorâți: *Vatra veche* și *Rorri-Sinism. ul.* Până acum *Vatra* lupta ca și când n-ar fi existat guvern și candidați guvernamentali. Nu le pomenea nici măcar numele. În coloanele ei sporite era o continuă revărsare de entuziasm: «întreaga țară cu Ilie Berbecaru...» «Ilie Berbecaru adevăratul stăpân și dictator al țării.» «Democrația în marș.» «Adunări de zeci de mii de oameni.» «Programul partidului divinizat.» «Candidații purtați pe umeri, așteptați cu porți triumfale.» «Ca o vijelie trece biruința noastră din sat în sat.» «Niciun glas nu cutează să se ridice împotriva noastră.» «Suntem sătui de ciocoi! Trăiască sărăcimea cinstită!»

Vatra nu sufla un singur cuvânt despre tipăriturile incendiare ce inundaseră satele și nu pomenea nimic despre cele două lozinci care pregăteau biruința: ștergerea datoriilor și neplata impozitelor

În același timp, *Românismul* dădea în fiecare număr alarma primejdiei pe care o pregătește Uie Berbecaru prin radicalizarea maselor. Nota și comenta toate crimele opoziției. de la luarea cu asalt a primăriilor până la

aprinderea șurii, de la tăierea cauciucurilor automobilelor până la uciderea de oameni. Întreaga gazetă țipa din toate titlurile «mare primejdie!» cum țipa *Vatra* «entuziasm și biruință».

Românismul scria titluri ca acestea:

BOLȘEVICII LA LUCRU - CAPITALUL STRĂIN A INTRAT ÎN CIRCUMSCRIPTIILE ELECTORALE - NEBUNIA LUI ILIE BERBEC/VRU - NU PLĂȚIȚI DATORIILE. NU PLĂȚIȚI DĂRILE! - 1ATA LOZINCA LUI - TOȚI DERBEDEII FĂRĂ OCUPAȚII SCHIMBAȚI ÎN PROPAGANDIȘTI AI BER-BECARULUI - ȘAIZECI DE LEI ȘI MÂNCARE SOLDA LA ZI. PENTRU BĂTĂUȘII SATELOR - TEROAREA BERBECARILOR ÎN SATELE NOASTRE PAȘNICE - TÂLHARII ATACA LA DRT Mî L MARE - FURIA NU LE AJUTA LA NIMIC - POPULAȚIA. OSTILA LOR, ȚINE MORTIȘ LA GUVERN ȘI LA DOMNUL PETRACHE POGONESCU - VOR CÂDEA CU RUȘINE ȘI VOR ÎNFUNDA PUȘCĂRIILE CA NIȘTE ADEVĂRAȚI TÂLHARI CE S-AU DOVEDIT A FI - POPORUL E MONARHIST ȘI LEGALIST, DETESTA RĂZMERIȚA, DETESTA REPUBLICA - JOS CU DESCREIERAȚII BERBEC ARULUI ȘI AI ZOPIRȚANULUI! PRIN FELUL CUM FAC PROPAGANDA ELECTORALĂ AU DOVEDIT CĂ SUNT OAMENI PLĂȚIȚI DE DUȘMANII ȚĂRII. ȘI-AU TĂIAT CREANGA DE SUBT PICIOR NICIODATĂ NU VOR MAI GUVERNA ACEST POPOR CUMINTE ȘI MONARHIC - CEREM GUVERNULUI MĂSURI DE ORDINE, MĂSURI DE PAZA A AVUTULUI ȘI VIEȚII CETĂȚENILOR - NU SUNTEM ÎN CODRUL VLĂSIEI, TRĂIM ÎN ERA LEGILOR ȘI A CIVILIZAȚIEI - LIBERTATEA ALEGERILOR TREBUIE RESPECTATĂ, SECRETUL VOTULUI ASIGURAT. CEREM REPRESALII ÎN DINTRE PENTRU DINTRE!

Asemenea titluri ornaau paginile *Rortrănismuliti*.

Propagandiștii guvernului dădură buzna cu următorul cuvânt de ordine: «Ștergerea datoriilor? Da! însă numai a datoriilor pe care le au plugarii, oameni buni. Înțelegeți. Ei promit că le vor șterge la toți, când vor veni la putere. Noi suntem la guvern și le ștergem acum, însă

numai datoriile plugarilor. Dumnealor vor să șteargă și datoria dumnealor. Și spun că nici ei să nu mai plătească. Dar atunci cine va plăti dărilor? Nu! Adevărata democrație cere ca domnii să plătească dărilor și să-și plătească datoriile. Pentru că au de unde. Dar poporul plugar nu, pentru că nu are. De ce să iertăm datoriile domnilor? Ei au supt sudoarea poporului muncitor și acum vor să rămână cu averea, câștigată pe nedrept, neatinsă? Asta nu! Să plătească! mai mult decât atâta: Să le luăm jumătate din avere pentru țară. Asta să fie în locul contribuției celor săraci, care se șterge.»

Când auziră asemenea propagandă de la oamenii guvernului, electorii lui Ilie Berbecaru se zăpăciră. Alegătorii se declarară în grabă pentru reforma propusă de guvern. Poporul muncitor se lumină. Așa da, mai era de-nțeleș! Domnii să plătească! Și jumătate din averea lor să astupe golul lăsat de iertarea contribuției poporului. Așa da! Avea un înțeleș! Dar ca nimeni să nu-și mai plătească nici dărilor, nici datoriile, era o nebunie. Cine să poarte atunci cheltuielile țării? Lumea înțelese repede că oamenii lui Berbecaru făgăduiau lucruri ce nu se puteau îndeplini. Și, mă rog, pentru ce să fie iertați și domnii? Ce democrație era aceea care puneă în aceeași oală pe plugari și pe târgoveți, pe bogați și pe săraci?

Măsurile luate de guvern, cu două săptămâni înainte de alegeri, avură numaidecât ecou în coloanele celor două gazete locale.

Vatra veche dădu semnalul de alarmă:

GUVERNUL BOLȘEVIZEAZĂ SATELE!

— NEMAIPOMENITA CRIMA A LUI POGONESCU:
ÎMPARTE NAȚIUNEA ÎN DOUĂ TABERE DUȘMANE –
MINT DE STA SOARELE ÎN LOC. TOATĂ LUMEA ȘTIE CĂ
GUVERNUL E ÎMPOTRIVA ȘTERGERII DATORIIILOR.

Românismul începu să cânte osanale poporului, lăudându-i cumințenia care l-a făcut să descopere primejdia bolșevismului propagații de partidul lui Berbecaru. Poporul se trezea și reacționa cu tărie și cu hotărâre.

La fața locului, prin sate, cele două tabere se păruiau oriunde se-ntâlneau, jandarmeria era pretutindeni prezentă, asistând pasivă acolo unde grupul guvernamental era mai tare, și intervenind, să-i despartă, dând cu sete la mir, acolo unde oamenii lui Berbecaru erau în superioritate. Pretutindenea ieșeau acum deasupra bătaușii guvernului. Adunările opoziției erau mereu împrăștiate, automobilele sfărâmate și agenții electorali principali intrau ca în pământ, dispărând de pe teren.

Berbecaru ostenea trimițând telegrame de protest față de teroarea nemaipomenită. Acuza stăpânirea că-i ucide oamenii. Pomenea cu numele pe cei dispăruți. Guvernul răspundea în comunicate speciale că cei dispăruți înfundaseră pușcăria cu acte dresate în regulă, ca instigatori la răscoală și ca bătauși, și că investigația e în curs.

În realitate, în curs era numai bătaia. Posturile de jandarmi osteniseră de atâta îmblătire.

Vatra veche țipa ca din gură de șarpe. Scotea ediții în care întreagă pagina întâia era tipărită cu cerneală roșie. Guvernul era numit «asasin» iar electorii lui «bandiți însetați de sânge».

liane **Zopârțan**, cum era obișnuit să facă mereu naveta între frontul de luptă electorală și redacție, pentru a aduce vești proaspete, se înapoia de multe ori plin de tină, cu hainele sfâșiate. Numai el știa cum scăpa din mâinile bandiților! El descria dramatic primejdiile prin care trecea, stârnind revoltă, proteste și lacrimi între partizanii lui Berbecaru, și hohote de râs în redacția *Românismului*.

Mai târziu fu nevoit să se îmbrace în straie țărănești, ba chiar în cerșetor, pentru a putea pătrunde în linia frontului electoral și pentru a se putea întoarce înapoi. Totuși, cu cinci zile înainte de alegeri, fu înzgărdat și el de către «zbirii stăpânirii» și închis într-o pivniță izolată, unde i se aducea, o dată pe zi, un codru de pâine și un urcior de apă. Protestelor lui Berbecaru, guvernul nu le mai răspunse prin niciun comunicat, deși era acuzat că a pus la

cale uciderea directorului *Vetrei vechi*. Gazeta apăru îndoliată. Pe pagina întâi se făcea biografia lui Zopârțan, i se arătau nemuritoarele merite pentru partid, pentru democrație și pentru țară, și era numit «erou căzut pe frontul de luptă pentru fericirea poporului muncitor. Era un necrolog în toată legea, cu deosebirea că la urmă nu scriseseră: «Să-i fie țărâna ușoară și amintirea binecuvântată».

Guvernul nu glumea. Stâlcca în bățai, oriunde-i întâlnea, pe electorii lui Berbecaru. Teroarea coborâse peste toate șalele. Alegătorii opoziției - câți mai rămăseseră - nu mai cutezau să iasă din casă. În presără alegerilor, ca ultimă măsură de precauțiune, fură ridicate 30° „din cărțile de alegător, și zeci de sate fură declarate, peste noapte, contaminate de grozave boli molipsitoare.

Guvernul legitimă măsurile luate, bățăile și deținerile, prin faptul că a descoperit un mare și primejdios complot împotriva Statului. Frațiunile de partide care fuzionaseră cu Berbecaru scosese ră pe teren haimanale și teroriști dovediți a fi în slujba unor puteri străine și străini intrați fraudulos în țară. Patru dintre aceștia (li se da numele) aveau asupra lor milioane în valută străină. I-a deținut, i-a închis și-i bate? Guvernul nu nega, dar afirma că, în oricare altă țară, pedeapsa unor asemenea derbedei ar fi fost funia sau glonte, ghilotina, securea sau scaunul electric, după obiceiul acelor popoare cumiști, care știu să-și apere siguranța publică și onoarea.

Bătălia era pierdută pretutindenea! Se furaseră jur? nele din șaptesprezece secții de votare. „Guvernul făgăduia, deși la discuția validărilor se găsiră oratori guvernamentali care să afirme că, în fața marelui asalt anarhist al opoziției, nu ar fi fost o ilegalitate chiar furtul urnelor: «Fiindcă e veșnic adevărată, domnilor, maxima rămasă de la strămoșii noștri, stăpânitorii lumii: Salus republicane suprema lex est. Iar în actualele alegeri parțiale, partidul Berbecaru a încercat dărâmarea pactului fundamental al Statului și răsturnarea oricărei autorități.»

În Zăvorâți, deprimarea fu catastrofală. Cei care

luaseră parte la propagandă se întorceau unul câte unul, plouați, ca vai de ei, unii direct de pe frontul electoral, alții din beciurile în care fuseseră ținuți închiși. Apăru, în a cincea zi, și Ilarie Zopârțan, ca un înviat din morți, cu urmele vânățărilor încă pe față – palid, flămânzit, sălbătăcit. Dar nimeni nu se interesă ce-a pățit, unde a fost închis, cine l-a bătut. camenii se retraseră la vetrele lor, osteniți și amărâți, ca după o mare bătălie pierdută. Clubul era pustiu. Zopârțan însuși plecă pentru o săptămână la țară, la o mătușă, să se odihnească.

Vatra veche demasca, număr de număr, toate samavolniciile și tâlhăriile săvârșite de guvern pe frontul electoral. Dovedea câte cărți de alegător le-au fost luate aderenților lui Berbecaru, câte voturi pierduseră prin furtul urnelor. Publica numele electorilor deținuți și bătuți, și declarațiile acestora despre – «nelegiuirile zbirilor». Fiecare număr era o arhivă de documente despre ilegalitățile alegerilor, dovedind necesitatea invalidării lor.

Până la discuția validărilor în Parlament, *Românismul* răspunsese număr de număr *Vetrei vechi*, dovedind criminalitatea acțiunilor care duseseră la uciderea și rănirea electorilor guvernamentali. Dar, după validare, *Românismul* uită polemica. *Vatra* însă continua să publice dovezile, dar nu mai impresiona pe nimeni. Cei mai mulți partizani ai lui Berbecaru nici nu o mai citeau. Depresiunea era adâncă și generală. La două săptămâni după alegeri, *Vatra veche* fu nevoită să-și sisteze apariția. Culegătorii tipografi intrară în grevă. Odată cu terminarea alegerilor, săcaseră și izvoarele bănești ale partidului.

Casierul Vidrașcu era indignat.

— Așa vă trăbă, domnilor! Cil v-am bătut la cap să nu cheltuiți atât cu manifestele acelea electorale! De câte ori v-am spus că nu-i nevoie să sporiti paginile *Vetrei* și să-i măriți formatul! Am aruncat în vânt o avere. Cu cât s-a cheltuit pe manifeste și cu gazeta sporită, am fi putut asigura existența *Vetrei* pentru o jumătate de an. Acum, izbiți-vă cu capul de pereți! Ați crezut că belșugul nu se mai isprăvește...

Cei trei redactori de bază - cei care veniseră din capitală dispărură din redacție îndată după ce se publică rezultatul alegerilor - îl rugară să-i mai scoată o dată din rușine.

Casierul Vidrașcu nici nu voi să audă.

În

— Ajută-ne numai până se-ntoarce directorul. O să afle el iarăși un mijloc pentru reapariție.

— El e mai vinovat decât toți! Cine-a putut răzbi cu el? «Domnule Vidrașcu. din afișul acesta douăzeci de mii. Din manifestul acesta zece mii. Pe hârtie roșie, verde, galbenă.» Îi trebuia, numidecât, hârtie colorată! Nu! Ce să aștept de la el? El e mai nebun decât toți.

— Domnule Vidi ascu!

— Lăsați-mă dracului! Niciun domn Vidrașcu! Puteați cruța și dumneavoastră, căci ați luat deodată restanța de leafă pe șase luni Jumătate ați fi putut pune deoparte! Și-acum n-ați fi rămas în vânt. Ei, dar dumneavoastră v-ați pus pe chefuri cu lăutari! Ați crezut că-n toată ziua va fi Paștele. S-a isprăvit! Eu n-am bani. Nu mai am bani! Când toată lumea înnebunește, ce poate face un om cu minte? Căutați-l pe Zopârțan! Eu nu-s nici președintele partidului, nici directorul gazetei.

Vatra veche dispăru de pe piață. Iar când reapăru, după trei săptămâni, era tipărită numai în două pagini și pe formatul vechi.

IX

În mijlocul depresiunii generale, pricinuită de rezultatul alegerilor, dispariția *Vetrei vechi* nu prea fu luată în seamă. Descurajarea - după marele efort făcut în alegeri și după optimismul înflăcărat ce urmasse fuziunilor - pătrunse ca o rugină toate măduarele partidului și le rodea încet. O apatie grea apăsa inimile și mințile tuturor, făcându-i incapabili să elaboreze vreun plan pentru viitor.

Se pare că depresiunea generală își întinsese aripa până la șef. Nici el nu mai dădea niciun semn de viață, nici în Parlament, nici prin comunicate sau interviuri, cum îi era obiceiul.

Amuțise în toată legea.

Dar se părea că și surzise.

Cele trei fracțiuni, care fuzionaseră cu el, începură să se miște și să se frământa, îndată după alegerile parțiale. Erau deziluzionați și nou-veniții, și unii dintre fruntașii lor lansaseră lozinca «înapoi în cetățuia noastră!». Ei erau acum convinși că făcuseră un pas greșit. Crezuseră că se aliază cu un partid mare, popular, cu rădăcinile adânc înfipite în straturile plugarilor. Și când colo constataseră că de nu ar fi fost ei, nou-veniții, cu lozincile lor noi, cu înflăcărarea lor proaspătă, partidul lui Berbecaru n-ar fi luat niciun sfert din voturile primite. Vechile cadre ale partidului erau oameni bătrâni, burghezi de la roată, oameni greoi și comozi, care nu făcuseră niciun efort electoral. Ba se și scandalizaseră de lozinca ștergerii datoriilor și făcuseră reclamații la șef. Oameni ruginiți care nu erau în stare să-nțeleagă comandamentele zilei de azi, Cu totul inutili pentru partid, ba chiar periculoși prin inerția lor, dar, cu toate acestea, înțepenii până-n brâu în locurile de conducere din care nimeni nu-i putea clăti. Moșteniseră, ca pe-o moșie, de la începutul României mari, președinția, vicepreședinția și celelalte ranguri în organizațiile partidului. Ei erau candidați de drept, fără discuție, la locurile întâi, pentru ei erau păstrate prefecturile și toate ciolanele mari când partidul ar fi venit la putere.

Nu, nou-veniții, partizani ai unei politici dinamice, de extremă, și ai unui capitalism de origine dubioasă, nu se putea \ împăca cu acești satrapi rustici, conservatori, puternici pentru că pe vremuri luptaseră pentru alegerea lui Ilie Berbecaru la președinția partidului și-i fuseseră credincioșii cei mai fanatici. Ei se dezobișnuiseră de-a mai gândi, de-a mai face combinații politice. Le era de ajuns să cunoască părerea lui Ilie Berbecaru. El gândea pentru toți. Și doar când se iva câte-o primejdie, când era amenințată președinția lui Berbecaru în partid și el le cerea telegrafic ajutorul, doar atunci rusticii aceștia plecau întunecați, cu capetele în piept, spre capitală, ca niște boi împungaci, ca

să înfrunte primejdia comună.

Se încercase în multe județe debarcarea lor din locurile de conducere, dar reprezentanții noii generații nu reușiseră nicăieri. Ilie Berbecaru îi apăra cu strășnicie.

Nou-veniții nădăjduiseră că, prin fuziunea cu partidul lui Berbecaru, vor ajunge înșiși la situații bune în partid. Dar când înțeleseseră că pe bătrâni nu-i mai poate mișca de pe scaunele lor decât sapa și lopata; când văzuseră că în lupta electorală nu au nicio pricepere; când se convinseseră că partidul Berbecaru nu are nici măcar rădăcini adânci în masse, nou-veniții se gândiseră la reluarea libertății lor de acțiune. Unii voiau să se refacă grupările așa cum fuseseră mai înainte. Alții militau pentru a face din trei grupări un partid nou. Rezultatul fu cu totul altul. Neconținutele agitații din sânul lor, după alegeri, cernură șefii, care trecură la guvern. Și pentru că nu voiau să fie stânjeniți în ascensiunea lor politică de colaboratori mai mici, cărora le erau obligați, își părăsiră oile în turma de plocon a lui Berbecaru.

Toate aceste frământări din partidul său nu ajunseseră până la urechea lui Berbecaru. El nu se interesa de ceea ce fac unii și de ceea ce fac alții în partidul său. Oamenii șopteau că-l bate gândul să demisioneze de la șefie. Alții, cei mai bine informați, spuneau: «Șeful e om cu minte. Se spune că a intrat în alegeri numai pentru a-i verifica pe noii tovarăși de luptă. Fuziunea s-a adevărit fără scop, ba chiar primejdioasă, și de aceea nu-și bate capul cu ce se întâmplă. Ba pare chiar satisfăcut că se desface fuziunea. Mai bine acum, decât prea târziu. Alții se zbat ani de zile până se eliberează de alianțe rău încheiate.»

Făceau astfel de socoteală numai partizanii din capitală. Cei din Zăvorâți nu mai puteau gândi nici atât.

Zilei «treceau grele, ca de plumb. Un fel de paralizie generală pusese stăpânire pe «spiritul public» din Zăvorâți.

Încordarea din timpul alegerilor, dar mai ales prea marea încredere în biruință și șocul înfrângerii îi epuizase.

Românismul putea scrie ce-i place. *Vatra veche* nu-l mai apuca de guler.

Târziu, după câteva săptămâni, când partizanii lui Ilie Berbecaru începură a se întinde și a-și trosni oasele, trezindu-se din somnul lor greu ca pământul, simțiră cu toții că au îmbătrânit.

Trezirea din amorteală se datora unui zvon absurd. Cică Ilie Berbecaru ar trata cu guvernul pentru a-și asigura succesiunea la guvernare. Se vorbea că șeful ar fi avut mai multe întrevederi secrete cu Petrarhe Pogonescu, că ar fi renunțat la multe puncte programatice și că ar fi gata să recunoască legiferarea lui Pogonescu, deși declarase solemn, după fiecare lege votată, că nu va recunoaște nimic, că venind la putere va face «tabula rasa».

Zvonurile uimiră la început. Apoi, începând a raționa, zăvorâțienii își spuseră că nu ar fi o nenorocire apropierea dintre cei doi șefi politici. Că decât să te unești cu cei slabi, cum făcuseră, mai bine lipsă!

— În definitiv, scopul suprem al oricărui partid politic este guvernarea. Mijloacele prin care se poate ajunge aici trăbă să ne fie indiferente.

— Adevărat Dar e, oarecum, o trădare a tacticii noastre, îndrăzneau să obiecteze cei mai fanatici.

— Fie și trădare! În politică nu există consecvență, înțelegeți-m-ai? Numai măgarul e consecvent, așa să” știi, că rumegă aceleași ogrinji.

— Ei, admit și eu, în chestiunile mai mici. Dar în cele capitale, programatice... de! Noi nu am admis niciodată să venim la putere pe ușa din dos, printr-o tranzacție între șefi. Noi, prin tradiție, luăm puterea nu impuși de sus, ci împinși de jos.

— Ce stai să spui? Nu ai văzut dumneata cum suntem împinși de jos? Dacă jocul din alegerile de-acum se mai repetă, în loc de culmea muntelui o să vedem fundul prăpastiei! Lasă-mă, domnule, cu massele! Nu le mai pot înghiți! Sunt corupte și coruptibile și nu înțeleg nimic din politica mare. Crezi că și până acum, fără lozincile noastre

demagogice, am fi făcut vreo brânză? Cu programul? Cu idealul? Lasă-mă-n pace, că nu mai sunt copil! Șeful știe ce face! Dacă tratează cu guvernul succesiunea, dă dovadă că e un cap politic, cum îl și știm.

— Dar până acum nu s-a mai întâmplat niciodată să...

— Ei, și pentru că nu au pus la cale și altă dată succesiunea, urmează că-i o crimă a se sfătui ca doi oameni cu răspundere în țară? De altfel, ce știm noi?

Poate că de fiecare dată au fost înțeleși. Lucrurile mari se pun la cale în taină.

Dar astfel de convorbiri se puteau auzi rar în Zăvorâți. Cei mai mulți dădură imediat crezare zvonurilor și aprobau tactica lui Berbecaru.

— Să se vadă odată în șa!

— Adevărat. vEtie el, șeful, ce face!

— Va ține ce va voi din înțelegerea cu Pogonescu. Și dacă va voi, nu va ține nimic. Va șterge cu buretele peste tabla legislaturii Pogonescu. Că după ce se va vedea în șa, cine-i mai poate porunci?

— Mărturisesc că eu n-am înțeles niciodată înverșunarea lui împotriva legilor lui Pogonescu, ci numai împotriva oamenilor. Legile nu se bat în cap, de vreme ce nu le respectă nimeni, nici la noi, nici la ei, dar oamenii își sparg capul pentru o slujbă.

— Se spune că Pogonescu nu de bunăvoie a-nceput tratativele cu șeful. Pentru că e slovă de evanghelie: el le-a început! El a trimis ștafeta la Berbecaru. Nu de bunăvoie, ci de nevoie. S-a speriat de propaganda pe care-au făcut-o extremiștii noștri în alegeri. Pogonescu e de-o viclenie rară, asta se știe. Îndată după alegeri a ademenit în rândurile lui pe toți șefii extremiști și, pe deasupra, ne-a mai furat și nouă, din rândurile vechilor luptători, pe Vasile Petruța. Totuși, masele mari ale extremiștilor au rămas cu noi. Pogonescu e mare vulpe! El știe că, în opoziție, curente de stânga se radicalizează, pe când, la guvern, devin burgheze și retrograde. De-aceea vrea să-l aducă pe șeful la putere, ca să-i lege mâinile. Trăbă să știi că Pogonescu nu se teme cu adevărat decât de extrema

stingă, de bolșevism, cum s-ar zice. Când ne-a văzut, în alegeri, că agităm lozinci extremiste, îndată i s-a zburliț părul în cap și-a trimis potop de putere armată pe capul nostru.

— O fi el cu minte, dar pe Berbecaru nu-l ajunge. Al nostru îl soarbe într-o lingură de apă. De-aceea nu mă tem, ci primesc și iscălesc cu amândouă mâinile orice convenție pe care șeful nostru va face-o cu guvernul. Numai de-ar da Dumnezeu să facă una, să ne vedem odată la putere...

Temerea se dovedi întemeiată. După șase săptămâni de armistițiu politic, izbucni deodată o nouă luptă între cele două partide, prin două comunicate apărute în oficioasele din capitală ale celor două partide. În fiecare se dezmințea categoric că între șefii lor ar fi avut loc tratative în vederea succesiunii. Dar presa independentă începu să facă destăinuiri care toate confirmau tratativele purtate. Și în vreme ce oficioasele încrucișau din nou săbiile în numele naționalismului sau al democrației, presa cealaltă aducea destăinuiri senzaționale.

Tratativele se purtasera prin delegați, în cel mai mare secret. Ținuseră cinci săptămâni încheiate. Erau date numele emisarilor, și-ai unei părți, și-ai celeilalte. Rostul acestora fusese de-a înlătura piedecile mai mari din calea înțelegerii. Astfel, se destăinuia că Berbecaru căzuse de acord să recunoască legile votate de actualul Parlament, cu excepția aceleia privind reforma administrativă. Asupra acesteia cei doi șefi căzuseră de acord să nu fie promulgată înainte de-a se face modificările cerute de Berbecaru și acceptate de Pogonescu. Pogonescu mai trebuise să accepte principiile unei noi exproprieri rurale și un proiect privind reorganizarea jandarmeriei, pregătit de un membru marcant al partidului Berbecaru, prin traducerea aproape literă cu literă a unei legi dintr-un cod străin. Berbecaru se obligase, în schimb, să nu mai facă nicio dificultate guvernului vreme de patru luni, după expirarea cărora acesta urma să se retragă de bunăvoie, lăsând locul partidului Berbecaru.

Acestea se desluseau a fi fost punctele principale ale

tratativelor, din destăinuirile ziarelor. Însă ziarele independente mai publicau și o puzderie de amănunte în legătură cu discuțiile purtate, scene hazlii și întâmplări tragicomice din întâlnirile emisarilor celor doi șefi. Cititorii se delectară în voie vreo două săptămâni, când deodată izbucni altă bombă.

De data aceasta o arunca însuși Ilie Berbecaru. Oficiosul partidului anunță că, într-adevăr, au avut loc tratative, însă nu pentru asigurarea succesiunii la guvern, cum bat apa-n piuă gazetele neinformate, ci pentru fuziune, pentru fuziunea celor două partide de guvernământ. Și propunerea a fost făcută de însuși șeful guvernului, Petrarhe Pogonescu!

Opinia publică rămase uluită.

«Cum, domnule!? Își bate joc de noi acest domn Berbecaru? Cine poate crede că au avut loc tratative de fuziune între două partide care s-au tăiat atâția ani în săbii? Cum?! Oamenii politici își bat joc de cetățeni? Te pun la cuțit cu de-aproapele, o viață de om, și, la un moment dat, îți strigă pupă-l!? Se poate una ca asta?! Atunci de ce ne mai despărțim în partide? De ce mai luptăm cu înverșunare, dacă toți suntem frați și nu e nicio deosebire între noi? Aș! Nu-i adevărat! Berbecaru – pur și simplu – minte!

Față de neașteptata rezistență a opiniei publice de-a accepta lămurirea lui Berbecaru, acesta fu nevoit să expună și să explice, într-un articol semnat, întreaga geneză a tratativelor de fuziune: Petrarhe Pogonescu se temea de partidele de stânga. Era convins că mulți români începuseră a fi atrași de propaganda comunistă din țară. Pogonescu era bine informat de poliție și de Siguranță și se îngrozise de repede orientare a multor grupuri politice spre stânga, deși, legal, toate organizațiile de extrema stângă erau desființate. Primul-ministru, în fața acestei primejdii, socotise că exista un singur mijloc eficace de-a o contracara: fuziunea cu Berbecaru, crearea celui mai puternic partid de guvernământ, capabil, cel puțin două decenii, să dețină fără niciun risc întreaga putere. Numai

așa, credea Pogonescu, va putea fi înfrântă ofensiva stângii. După douăzeci de ani, vor vedea ce va mai fi. Poate că până atunci lucrurile se vor aranja altfel și pe plan extern și nu va mai fi niciun pericol, de nicăiri. Așa socotea Pogonescu să mântuie patria. El, Berbecaru, cu cât înainta discuția, cu atât vedea mai limpede că prin fuziune i se cere să renunțe la constituționalism și să se declare pentru dictatură. Atunci el a zis răspicat: «Ho! Pân-aici, și mai departe ba!

Această mărturisire publică a lui Berbecaru n-a rămas, bineînțeles, fără răspuns. Un comunicat al guvernului apărău în toate ziarele dornice de senzație.

Comunicatul lui Pogonescu era scurt:

«Am avut dreptate când am dezmințit tratativele în vederea succesiunii. Nu au fost tratative pentru succesiune, ci pentru fuziune între cele două partide. Și, precizăm, fuziunea nu s-a realizat dintr-un singur motiv: Domnul Ilie Berbecaru pretindea să fie șeful partidului fuzionat. Asupra tuturor celorlalte puncte s-a căzut de acord.»

Ilie Berbecaru dezminți comunicatul lui Pogonescu. Atunci presa guvernamentală publică textele asupra cărora s-a căzut de acord, iscălite de delegații celor doi șefi.

Urmă o aprinsă polemică de acuze personale în presa celor două partide. Niciunul dintre fruntașii celor două grupări nu scăpă neamestecat. Fură prezentați publicului ca oameni incapabili, în care nimeni nu poate avea încredere cu atât mai puțin țara și poporul. Înverșunarea acuzelor personale trecu din presa de partid în cea zisă independentă, și în grabă se împărți și aceasta în două tabere.

Opinia publică se amuză un răstimp, apoi se scârbi.

— Iată cine ne conduce! Iată icoanele la care ne închinăm! N-a mai rămas niciun idol pe pedestalul său. Așa ne trăbă dacă ne închinăm la idoli!

— Cine-ar fi crezut, domnule, că Berbecaru să fie așa de ambițios? auzi dumneata, el, șeful partidului fuzionat! Și apoi, unde-i sunt principiile? Că tot pe principii a călărit

până acum. Adică, pentru o șefie, renunț la tot ce am mai sfânt pe lume?! Bine, domnule, eu nu sunt șef, clar la câteva principii nu renunț, mai bine mor.

— Vezi, frățioare? Pe Pogonescu îl ținea lumea de om serios. Și poftim de vezi ce poate face 1 Discută cu Berbecaru o fuziune pentru douăzeci de ani! Păi, o fuziune ori e fuziune, și atunci e pentru totdeauna, oii nu e fuziune, ci numai ia așa, o alianță de nevoie. Vn: ba ceea: fă-te frate cu dracu', până treci puntea. Și după ce o va trece, după douăzeci de ani, ce va fi? Soluție provizorie, domnule, și noi îl credeam serios, profund...

— Nu-nțeleg, domniile, să mă mai bat în viitor pentru crezurile lor politice, că nu au niciun crez, ci numai interese personale. Țștia sunt șofi? Țștia sunt oameni de principiu? Ptiu!

De răstimpul agitat al polemicilor profită însă *Vatra veche*, care se înfiripă. Apărea din nou în patru pagini. Ilarie **Zopârțan** intră iarăși pinii-n grumaji în discuție. În mai multe articole el dezminți cu violență și lăsând să se înțeleagă că deține informații sigure, din surse autorizate, comunicatul lui Pogonescu. Dar textele acordurilor publicate de ziarele guvernamentale îl uluiră. Și deși le numi în scârbă «imunde plastografii demne de scribii plătiți ai lui Petrache Pogonescu», el și dădu sama că aceste documente, subminând autoritatea morală a lui Ilie Berbecaru, reprezentau cel mai mare pericol pentru unitatea partidului. De aceea schimbă brusc macazul, și în loc de-a mai ataca textele acordurilor parțiale, luă atitudine de principiu împotriva ideii de tratative.

«A fost o nenorocire că s-au urmat tratative între noi și guvern, independent de scopul pe care l-au avut. Opinia publică a putut crede, la un moment dat, că nu e nicio deosebire între partide și între bărbații politici. Mare, fatală greșeală! Noi am fost întotdeauna intransigenți. N-am admis niciodată niciun fel de legătură, niciun fel de apropiere între noi și guvern. Cum nu poate fi între apă și foc.

Dar vina s-a săvârșit! Vor trage consecințele toți acei

osteniți de luptă care au determinat conducerea să stea de vorbă cu guvernul, la invitarea acestuia. Noi suntem perfect informați că marele nostru șef, numai la stăruințele acestor blazați și ramoliți, a primit să stea de vorbă cu Pogonescu.

Acum e necesară curățirea cadrelor de putregaiuri. Noi suntem din zi în zi mai mulți, pentru a ne putea permite această purificare. Toate elementele democratice năvălesc în rândurile noastre.

Înapoi, la tranșeele noastre! Înapoi, la tăria noastră care este exclusivismul și intransigența! S-a văzut de către toată lumea că, îndată ce am ieșit din tranșeele noastre, nu am mai fost stăpâni pe poziții. Și e firesc să fie așa! Fiecare credință are armele sale de luptă. Nu le poate împrumuta pe ale adversarului. Ne bucurăm că partizanii din Zăvorâți au înțeles cei cîntii acest adevăr și s-au deșteptat primii la lupta intransigentă. Onoare lor! Onoare acestei cetăți, cuib tare al berbecarismului politic! >

Elogiile adresate de Ilarie Zopârțan concetățenilor săi erau întemeiate pe hotărârea comitetului local al partidului, în frunte cu președintele Petru Bumbea, de-a protesta, imediat după apariția comunicatelor, împotriva tratativelor duse cu guvernul. Dintr-o discuție cu Traian Marcu, Petru Bumbea înțelese că șeful, Ilie Berbecaru, în urma tranzacției eșuate, ar fi foarte deprimat și că l-ar bântui gândul să se retragă din viața politică. Cum în timpul din urmă călcase mereu cu stîngul, el se simțea vinovat, voința i se anihilase și fusese cuprins de un pesimism primejdios. În fața acestei situații, comitetul local al partidului se hotărâse, pentru a mântui prestigiul șefului, să recurgă la o manevră politică, aruncând vina tratativelor, ce nu mai puteau fi negate, de pe umerii lui Berbecaru pe umerii altora. El nu era vinovat pentru tratative; el voise să se mențină în tranșeele sale, dar cei oboșiți de lupta grea a opoziției au făcut zi de zi presiuni asupra lui, până când șeful a acceptat începerea tratativelor, dar pe răspunderea lor...

Îndrumări secrete fuseseră trimise ziarelor

partidului, precum și comitetelor județene-Așa s-a trezit deodată opinia publică cu o campanie de presă și cu rezoluții identice, aprobate de toate organizațiile județene, în care erau înfierați «obosiții și ramoliții» - partidului, care l-au pus la o încercare atât de umilitoare pe Ilie Berbecaru. Șeful a voit să se poarte democratic, n-a voit să-și impună voința. Dar, pe viitor, șeful era conjurat să nu mai meargă cu democrația atât de departe și să pună piciorul în prag când unii membri ai partidului vor mai încerca să-l scoată din propriile tranșee, ale programului și ale tacticei.

Organizația din Zăvorâți fusese cea dintâi care vota această rezoluție, și pentru această întâietate o lauda Ilarie Zopârțan în articolul său.

Toți membrii de rând ai partidului citeau cu lăcomie mișcările organizațiilor județene și articolele de presă care aruncau toată vina tratativelor asupra - «obosiților și ramoliților» - din partid și așteptau epurarea cadrelor. Dar, spre surprinderea tuturor, nu se făcu nicio excludere.

Și după o campanie furibundă de vreo câteva săptămâni, trădarea - obosiților și ramoliților» fu uitată, și toată lumea se mulțumi cu autoritatea refăcută a lui Ilie Berbecaru.

Acesta, întinerit, trimise - în foarte mare secret - un mesaj de mulțumire comitetului din Zăvorâți, felicitându-l pentru inițiativa lui politică.

Reluarea vieții normale în partid fu inaugurată de un articol al lui Ilarie Zopârțan, apărut în toată pagina întâi a *Vetrei vechi*, intitulat de ce nu cade guvernul? Explicațiile erau de-a dreptul senzaționale. Guvernul nu cădea fiindcă îl ținea la putere finanța internațională, dirijată de lojile masonice. Această finanță și-a propus lă” acapareze o mare parte din avuția României și să realizeze mari beneficii din exploatarea poporului român. Toată lumea știa că numai interesele capitalului străin l-au adus la putere pe Petrache Pogonescu, care în toată guvernarea lui nu a fost altceva decât sluga plutocrației străine, căreia Pogonescu i-a vândut drumurile, tutunul, căile de

comunicații, cele mai mari întreprinderi industriale. Acum finanța străină vrea să pună mâna și pe exportul României, și pe petrolul ei, afară de alte afaceri mai mărunte. Subt eticheta naționalizării și a comercializării marilor întreprinderi, ne-au vândut capitalului străin. De aici încolo puterea politică va fi în mâna acelor care au în buzunarele lor bogățiile țării și în mâna slugilor lor.

Zopârțan dădea cifre astronomice, combinate de mintea lui înfierbântată, și încheia articolul astfel:

„Să poftească să vină capitalul străin 1 Inundeze-ne țara, curgă ca râurile ieșite din matcă după topirea zăpezii, primăvara! Cu atât mai bine pentru țară! Pentru că noi, îndată ce vom veni la putere, vom statifica toate fabricile mari, toată marea industrie, băncile, uzinele, Cum am făcut din pământul patriei adevărată avere națională, așa vom face și din marea industrie. Capitalul străin să poftească! Noi, ca oameni cinstiți, ca partid corect, îl avertizăm însă din bună vreme. Să nu ni se spună pe urmă că am confiscat avutul altuia.»

Ilarie Zopârțan, ca mulți gazetari de provincie, trăind într-un cerc restrâns de idei, cu perspective strâmte, era convins că scrisul lui răzbate în toată lumea, că are rezonanțe în univers. Nădăjduia, ba chiar era sigur, că guvernul și marea finanță internațională se vor alarma de declarația lui și de aceea trimise ziarul la toate ministerele, încadrându-și articolul cu creion roșu și albastru.

Dar, spre surprinderea lui, peste vreo câteva zile citi că la Ministerul de Industrie și Comerț au fost iscălite câteva noi contracte cu străinătatea.

Dacă articolul nu împiedică încheierea contractelor, în schimb provocă o replică înverșunată a organelor guvernului împotriva lui Ilie Berbecaru, pe care îl acuzau că iarăși împinge țara spre anarhie. «După propaganda cu ștergerea datoriilor, după ideile socialiste susținute în alegerile parțiale, iată că tot nu s-a cumițit! Acum vrea statificarea marii industrii! De ce nu și exproprierea urbană? Pe vremea tratativelor cu guvernul se lepădase de

ideile socialiste, dar iată-l că tot lup în piele de oaie a rămas! Luăm aminte și îl vom avea în vedere pe el și așa-zisul lui partid care vrea să ducă țara de răpă!»

Lui Ilie Berbecaru îi plăcu această ieșire împotriva lui. După a lungă perioadă de vreme, era din nou pomenit și atacat de ziarele guvernamentale pe motive principiale! Ajunsesse iarăși un personaj temut prin ideologia lui! Nu-l muștră deci pe Zopârțan pentru articol, deși statificarea marii industrii nu intrase niciodată în proiectele lui de reforme, dar încă în programul partidului.

Sorocul guvernului Pogonescu era pe sfârșite. Câteva săptămâni, și se împlineau patru ani de la alegerile generale, Parlamentul trebuia dizolvat. Nimeni nu se mai îndoia de aceasta.

În presă și în opinia publică se discuta cu aprindere chestiunea: Cine va face noile alegeri? Actualul guvern, deși demisionat, va fi oare însărcinat să rămână la cârma țării pentru prezidarea alegerilor? Va veni un nou guvern, de tranziție, format din personalități nepolitice? Din funcționarii superiori? Va fi adus la putere Ilie Berbecaru și va face el alegerile, pentru a-și putea asigura majorități compacte, spre a guverna liniștit patru ani? Prima soluție era mai puțin probabilă pentru că nu avea precedentă. Totuși, presa guvernamentală o susținea, argumentând cu marile merite ale guvernării lui Petrache Pogonescu, susținând că numai o continuitate de zece – douăzeci de ani ar putea consolida temeinic țara nouă și demonstrând că de altfel nici n-are cine lua succesiunea. Partidul Berbecaru a dovedit că nu mai are rădăcini în popor, că nu mai are nici unitate, nici disciplină și nicio doctrină proprie și potrivită cu «momentele prin care trece țara.» Cine să dea patria și alegerile pe mâinile unui astfel de partid?

Ziarele afiliate guvernului, deși indirect, susțineau aceeași teză.

Partea cea mai însemnată din opinia publică se declarase pentru un guvern neutru, un guvern de tehnicieni, care să asigure libertatea alegerilor.

Presă lui Berbecaru și cea afiliată fiind împotriva

ambelor soluții, se ridicase la un ton de vehemență disperată. După ziarele partidului, nu exista decât o singură soluție, și constituțională și salvatoare pentru țară: un guvern Berbecaru, îndată după citirea decretului de dizolvare a Parlamentului. «Cine e împotriva acestei soluții, e împotriva patriei, împotriva democrației, îmi potrivea poporul, împotriva lui Dumnezeu, căci partidul Berbecaru este azi vocea poporului, iar poporul, se știe, e vocea lui Dumnezeu. Partidul nu poate admite niciun fel de compromis. Nu poate să-și împartă puterea cu nimeni, refuză să colaboreze la guvern, deși i se făcuseră tiestule oferte. Cel mult vor face, de dragul democrației, un cartel electoral cu grupările politice de stânga, afară de socialiști, de comuniști și de toți acei care, sub diferite nume, slujesc unor interese străine, ce urmăresc proclamarea unui regim republican. Partidul e monarhic și nu vrea să știe de republică.»

Zopârțan, cu cât se întăreau zvonurile în legătură cu eventualitatea unui guvern de tehnicieni, cu atât combătea mai cu strășnicie. Nu mai cruța pe nimeni. *Vatra veche* fu confiscată de mai multe ori.

Apropierea dizolvării Parlamentului învioră pe osteniții membri ai opoziției. Se produse o bruscă strângere a rândurilor, și sectarismul politic, încurajat de Ilie Berbecaru însuși, care lansase lozinca «Numai oameni de desăvârșită încredere pretutindeni», puse iar stăpânire pe suflete. Se pregătea, în cluburi, viitoarea și apropiata guvernare. Se combinau liste ministeriale, listele candidaților din fiecare județ pentru Cameră și Senat, pentru prefecturi, subprefecturi, primării, consilii județene, municipale și comunale, inspectorate și toată nesfârșita nouă împănare a organismului de Stat.

Se dădeau lupte la cuțit, se stricau prietenii vechi, se trezeau dușmăni stinse, se înflăcărau altele noi, se linguseau, se tratau cu bătură, cu plocoane, pentru a ajunge pe diferite liste la locuri de frunte.

Asupra unui principiu căzura cu toții de acord, în Zăvorâți ca și în celelalte comitete: Erau excluși de la orice

candidatură nu numai membrii partidului care cochetaseră pe față cu guvernul, care primiseră vreo situație, dacă nu direct de la guvern, cel puțin închizând acesta ochii; nu numai aceia care în vremea opoziției au stat pasivi, ci și aceia bănuți de-a fi nutrit oarecare simpatii pentru guvernul Pogonescu. Ședințele din cluburile partidului se schimbă în adevărate procese inchizitoriale.

Ilarie Zopârțan, când nu tuna în gazetă împotriva lumii întregi care se gândea la altă succesiune decât aceea a lui Berbecaru, se războia, în clubul din Zăvorâți, și în altele, unde era chemat să facă rânduială, cu toți cei ținuți în evidență ca «elemente nesigure».

Trebuiau îndepărtați de la onoruri și de la orice funcții toți acei care cutezaseră, fie și numai o clipă, să se îndoiască de capacitatea politică, de geniul lui Ilie Berbecaru, să-l critice sau numai să-și exprime neîncrederea în el. Se dovedi, în aceste împrejurări, că în partid erau uimitor de mulți defecțiști și că majoritatea «elementelor nesigure» erau abia acum demascate, de către prieteni intimi care doreau să demonstreze astfel credința lor în capacitatea politică a lui Ilie Berbecaru, dar care, în realitate, își temeau locurile menite lor, sau voiau să sape astfel pozițiile câștigate de alții, mai demult. Se deschiseră astfel porțile lichelismului și celei mai primejdioase mistificări. Oameni dintr-o bucată, cu încredere desăvârșită în șef, se treziră denunțați șefilor din județe, lui Ilarie Zopârțan și chiar lui Ilie Berbecaru, ca unii care s-au îndoit de capacitatea politică a șefului. Erau reproduse cuvinte și declarații care nu fuseseră nicicând rostite. Li se dezvăleau atitudini pe care nu le avuseseră niciodată, de către oameni mobili și șmecheri, care știau să se vâre subț pielea conducătorilor. Se trezeau bănuți, înlăturați alții, care nu lipsiseră de la nicio acțiune de propagandă a partidului în cutare județ, și înlocuiți cu lingușitori cunoscuți.

Organizațiile tuturor județelor se schimbă în viespare de intrigi. Toată lumea uitase de program; nu se mai țineau discursuri; nu se mai țineau ședințe solemne la

cluburi; nu se mai citeau și nu se mai discutau articole de ziar. Pretutindenea fierbeau grupuri și grupulețe, ca niște roiuri de albine care și-au pierdut mătcile.

Fiecare se îmbulzea în jurul câte unui șef sau subșef, sau secretar general al organizațiilor locale. Toată lumea se îndoia de spate și-și umplea gura cu cuvinte unsuroase.

Nu mai interesa decât un singur lucru: cât ținuse cineva la Ilie Berbecaru, cum îl slujise și cum e gata să-l slujească de aci înainte.

Mulți oameni serioși se retraseră, scârbiți, din partid. Pretutindenea reușiseră să ajungă în fruntea listelor nemoștenii ale șefului, până într-al patrusprezecelea neam, și Tucfenii ale șefilor de organizații locale, până în gradul al șaptelea.

Nouă din cei mai sinceri luptători merituosi își luară inima în dinți și porniră, în delegație, la Ilie Berbecaru. Trebuiau să-i deschidă ochii. Conștiința lor nu putea admite rudenia ca un criteriu de selecție politică; și, dacă poate fi uneori părtinită – când se îmbină cu meritul –, e absurd să ridici pe toți copilandrii la candidaturi, pentru simplul motiv că strămoșii lor au fost înrudiți ori încuscriți cu strămoșii șefului.

Berbecaru îi primi cu mare entuziasm. Le mulțumi pentru că i-au atras băgarea de seamă. Desigur că în provincie se fac excese. Făgădui să ia imediat cele mai aspre măsuri.

A treia zi, Zopârțan primea o scrisoare recomandată în care șeful îi porunca să întocmească astfel lucrurile, încât niciunul din cei nouă care alcătuiseră delegația să nu ajungă cumva candidat. «Nu mai cred nici în cămașa de pe mine. Prea mulți m-au fript. Deci, încă o dată, respectați ordinul: numai oameni de încredere desăvârșită.»

Astfel, din vestitele puncte principiale ale partidului nu mai rămăsese în picioare decât unul singur: Cel dintâi cap politic în țara românească este Ilie Berbecaru.

Manifestațiile pentru el se țineau lanț în toate organizațiile de partid. Discursurile de preamărire nu mai încetau. *Vatra veche* nu mai răzbea să le publice pe toate,

ca și «moțiunile de încredere desăvârșită* și telegramele de aderență.

Nu mai erau decât două săptămâni până la dizolvarea Parlamentului, când partidul Berbecaru voi să-și vădească puterile cu prilejul alegerii unui nou consiliu de administrație la o mare bancă. E adevărat, nu era o alegere parțială parlamentară, și semnificația biruinței sau a înfrângerii nu putea trage mult în cumpăna influențării maselor de alegători. Dar putea avea o mare înrăurire asupra intelectualilor și bancherilor.

Ilie Berbecaru depuse candidatura a douăsprezece persoane alese dintre oamenii cei mai de încredere ai partidului. Era și o combinație cu gânduri tainice pentru viitor: prin afacerile comerciale ale acelei bănci puteau fi adunate fondurile necesare presei de partid, pentru a nu mai urca, în timpurile de opoziție viitoare, calvarul din «acești patru secol.

Începu o luptă titanică. Majoritatea acțiunilor era în minile membrilor partidului. Dar cei mai mulți deținători de acțiuni nu erau de acord să susțină numele ce li se șopteau la ureche. Fiecare mare acționar se credea pe sine îndreptățit să ajungă în consiliu, să primească jetoanele de prezență și cele câteva zeci de mii de lei la cât se ridicau tantiemele anuale. Și, deodată, fiecare băgă de seamă că se pricepe la finanțe și economie, ba chiar că ar putea fi luat drept un specialist. Și se mirau de numele pe care li le șoptea la ureche **Zopârțan**.

— Cum, domnule?! Aud? Pascu ai spus?! Dar e calic lipit! Cum să-l pui într-o asemenea situație de grea răspundere?!

— Mândruț?! Dar ăla nu se pricepe la finanțe cum nu mă pricep eu la *Coran*. Ce să facem cu el? Să dăm instituția peste cap? Mersi

— Florea Ion?! Dar ăsta mi se pare c-a fost implicat într-un proces de falsificare de cambie! Cum să propunem un nume compromis?

— Petru Moldovean?! Dar ăsta e un bețiv cunoscut! Cine să dea milioanele băncii pe mâna lui?

— Vasile Grindean?! Dar nu știi că și-a alungat nevasta și-și duce menajul cu bucătăreasa? Putem noi ridica la locuri de onoare și răspundere oameni imorali?

Și, așa, pretutindeni, Zopârțan întâmpină la început rezistențe mari. El fu nevoit, cu aprobarea șefului, să schimbe de nenumărate ori listele electorale, ale primăriilor, ale consiliilor județene, pentru a putea face loc marilor deținători de acțiuni la acea bancă, în schimbul plenipotenței date pentru votarea listei dorite de partid.

De aici urmă o nesfârșită tulburare și răzvrătire. Cei ce se crezuseră siguri pe poziții abia câștigate, văzând că sunt înlăturați, începură să protesteze în gura mare și să acuze conducerea partidului de negativism. Unii, mai viforoși, luară drept cal de bătaie chiar alegerea noului consiliu de administrație al băncii. Campania o duceau în gazetele guvernului și în câteva ziare care-și recăpătaseră independența în pragul schimbării de regim. Erau articole cu titluri ciudate:

AB UNO DISCE OMNES - ZIUA BUNA SE CUNOAȘTE DE DIMINEAȚA - CUM SE CONDUCE O BANCĂ?

— DE LA BIROUL NOTARULUI LA BANCA MINISTERIALA - UN

GUVERN BERBECARU AR ÎNSEMNA UN NEGATIVISM MAI RĂU CA ORICE FRIPTURISM - etc.

Articolele erau scrise cu multă patimă, dar rău ticluite, pentru că autorii lor erau neobișnuiți cu meseria. Nu mai așternuseră pe hârtie nimic de când își dăduseră ultima teză la școală.

La alegere însă, Berbecaru birui cu vreo câteva sute de voturi. Satisfacția lui fu mare. Ziarele partidului exploatau victoria ca pe un semn al apropiatelor alegeri generale.

«Intelectualii s-au pronunțat pentru noi. Poporul e al nostru demult. Să vedem acum cine va mai cuteza să vorbească de altă succesiune la guvern decât a marelui bărbat de Stat Ilie Berbecaru.» - Așa scria *Vatra* și cam tot așa scriau și celelalte gazete ale partidului. Gazete, fiindcă

acum, în preajma schimbării de regim, afară de *Vatra* și de organul din capitală al partidului, răsărise, în fiecare capitală de județ, câte-o gazetă locală și ocazională, în care erau tămâiați șefii și candidații locali, și combătuți cu vehemență membrii partidului la putere.

Cu câteva zile înainte de dizolvarea Parlamentului, apărură știri stăruitoare că succesiunea va fi luată de către un guvern de tehnicieni, singurul în stare să asigure alegeri libere pentru toată lumea. O parte a presei era mulțumită și sprijinea această soluție, demonstrând că e cea mai fericită dezlegare, deoarece, cu înverșunata luptă dintre partide, nu se putea ști unde s-ar ajunge, dacă unul dintre ele ar face alegerile.

Aceste știri tot mai categorice îl istoviră pe Ilarie Zopârțan. Scotea câte trei ediții pe zi, tipărite cu caracterele tipografice cele mai mari. Se războia cu «infamiile» pe care «nu-i e rușine unei prese românești» să le publice, dădea dezmințirile cele mai categorice, avertiza pe membrii partidului să nu dea crezare «zvonurilor dușmănoase», ci să «facă zid în jurul lui Ilie Berbecaru, viitorul președinte de consiliu, singurul bărbat de Stat al României».

Soluția ce se dădu succesiunii fu senzațională pentru toată lumea neinițiată: fu numit un guvern Pogonescu-Marinescu, o nouă alcătuire politică, născută peste noapte – cum credeau cei neștiutori –, dintr-o jumătate a partidului guvernamental și o jumătate a partidului Berbecaru. Mai inescu fusese prim-vicepreședinte al partidului Berbecaru. El, urmat de patrușprezece membri ai comitetului executiv, dintre care patru foști miniștri, fuzionaseră cu Petrache Pogonescu, rupt de matca bătrână a partidului guvernamental, formând un nou partid, partidul național-democrat. Până să se dezmeticească lumea, noul partid era și format prin aderențe telegrafice primite de la organizațiile județene, formate și acestea prin fuziunea celor vechi, în toate centrele.

Lovitura descumpăni cele două partide, rămase numai cu bătrânii. Întreg tineretul sub cincizeci de ani, din

amândouă formațiile politice, intră în noul partid național-democrat. Până să se trezească bine bătrânii „Hifii lovltu Târprimită, noul partid își depuse listele de candidați în toate județele, luă pretutindenea primul loc, și începu și campania electorală cu vehemente lozinci împotriva partidelor vechi, împotriva «babalâciloiv și «putregaiurilor» care au dus, de la Unire, «țara la râpă.» Toate nenorocirile «patriei scumpe» erau puse în cărca acestor «îmbătrâniți în rele și fărădelegi», pe care tinerii din cele două partide, «în urma unui serios examen de conștiință», din dorința de-a salva țara ajunsă «pe buza prăpastiei», îi părăsiseră «destinului lor nenorocit».

Bătrânii, rămași singuri în cele două tabere, încercară să ajungă la un compromis, pentru a putea pune liste comune. Dar, neînțelegându-se, au intrat separat și târziu în campania electorală. Urmarea? căzură amândouă, cu răsunset mare, obținând numai câte zece – doisprezece deputați, ca de sămânță. Guvernul întruni, fără primă, majorități absolute.

X

Trecură doi ani de la instalarea noului guvern.

Viața curgea înainte, după legile ei nescrise, și odată cu ea și viața politică.

Partidul național-democrat, «partidul tinerilor sub cincizeci de ani», se consolidase, ajungând singurul partid puternic în țară. Membrii lui de frunte creaseră instituții bancare și întreprinderi industriale noi, care, subvenționate de Stat, erau în plin avânt. E adevărat că, din când în când, câte un ziar independent publica două-trei articole despre «escrocherii» săvârșite de cutare sau cutare membru al noului partid sau despre «jafuri în averea Statului», patronate de guvern. Dar campaniile de presă încetau imediat după începerea lor. Lumea nu se mai mira. Așa se întâmplase și altă dată, când puterea era în mâinile bătrânilor care aveau mari mijloace materiale. Ce să aștepți de la niște oameni tineri, care mai trebuiau și acum să lupte împotriva bătrânilor din vechile partide și, pe deasupra, nici nu se încheibaseră bine? Așa e obiceiul

pământului, și, la toată urma, politica se ține cu cheltuială, nu numai cu «programe», și purtătorii marilor idealuri trebuie să simtă că au motive temeinice să le susțină.

Concurate viguros de «partidul tinerilor sub cincizeci de ani» și descurajate de guvern prin șicane administrative, campanii de presă și neacordarea de subvenții de la bugetul Statului băncilor și întreprinderilor pe care le patronau prin acționarii lor, cele două foste mari partide, formate acum în majoritate din membri bătrâni, începuseră a rugini.

În locul lui Pogonescu, despre care gurile rele spuneau c-a intrat în gruparea tinerilor prin fraudă, fiindcă ar fi avut peste cincizeci de ani, fusese proclamat șef Ioniță Mălurescu, om în vârstă respectabilă, dintr-o familie care de la patruzeci și opt tot din politică trăise. În tabăra cealaltă fusese păstrat la conducere, fără discuție, Ilie Berbecaru.

Partidul condus de Mălurescu, deși pierduse multe poziții de prima mână în viața financiară, mai putea subvenționa totuși două ziare în capitală. Partidul lui Berbecaru rămăsese însă numai cu *Vatra veche*, tipărită în doar două pagini de format mic. În scurtă vreme după venirea la putere a partidului național-democrat, Ilarie Zopârțan rămăsese singurul ei redactor și curând trebui să preia și administrația.

Redactorul politic Marin intrase, imediat după alegeri, în redacția noului ziar guvernamental *Răsăritul*, Secretarul de redacție Ion Marele și reporterul politic Vasile Perja fuseseră angajați de *Românismul*, care pe vremuri reprezenta grupul tinerilor din fostul partid Pogonescu, iar după constituirea noului guvern își pusese firmă oficială de «organ al partidului național-democrat». Casierul Vidrașcu se retrăsese la odihnă, obosit de atâtea lupte politice zadarnice și sătul să mai răspundă de o casierie pururi goală. Nici scrisoarea recomandată a lui Ilie Berbecaru nu-l dezmință din hotărârea pe care o luase. Și nici insistențele lui Zopârțan nu mai ajutaseră cu nimic.

Ofensat, directorul *Vetrei* îi spusese mustrător,

privindu-l chiorâș:

— Retragerea aceasta e un fel de trădare, domnule Vidrașcu, crede-mă pe mine. În strâmtoare se arată preținia.

Lui Vidrașcu îi sări țandăra:

— Cred că am dovedit-o, douăzeci de ani, tot la strâmtoare. De altfel, vei ști, domnule director, că de azi înainte eu nu mai vreau să primesc observații de la nimeni. Fac ceea ce-mi place. Sunt un om liber!

După scena asta, Zopârțan mai încercă o dată să-l convingă pe casier. Într-un elan de însuflețire, îngenunche înaintea lui, ca înaintea unui idol, și răcni:

— Ce ne facem noi fără dumneata?

Vidrașcu, fără a spune un cuvânt, își luă repede pardesiul și pălăria și ieși. Și nu se opri decât la două sute de kilometri de Zăvorâți, într-un sat unde avea o casă și-o grădină. Și nu se mai înapoie. Nu mai răspunse la niciuna din scrisorile cu care-l bombardau Zopârțan și Berbecaru. De la o vreme, nici nu le mai deschidea.

Astfel ajunsese Ilarie Zopârțan să cumuleze funcțiile de director, redactor și administrator al *Vetrei vechi*. Gazeta era o fițuică acum. Nimeni n-o mai încresta. Țigănușii nu se mai repezeau cu ea în piață, ci abia îi strigau numele. O vindeau printre alte ziare. Nimeni n-o mai cerea. Și doar în Zăvorâți se mai desfăceau vreo douăzeci de numere. Zopârțan o tipărea totuși în cinci sute de exemplare. Vreo sută trimitea în schimb altor gazete zilnice și săptămânale. Restul, în abonamente. Dar abonații nu-și onorau abonamentele: erau toți stâlpi vechi ai partidului și socoteau că e de datoria lui Zopârțan să le trimită gratuit ziarul partidului.

După doi ani de nouă opoziție, *Vatra veche* abia mai palpita. Descurajat de înfrângerile pe care le suferise partidul, de marile defecțiuni și de lipsa de fonduri, Ilarie Zopârțan simțea cum își pierde, cu fiecare zi ce trece, busola politică.

În acest moment, se arătară însă pe cerul vieții politice din Zăvorâți semnele unui neașteptat reviriment al

partidului: Ilie Berbecaru, care, după înfrângerea în alegeri, părea că amuțise, trimise o scrisoare celor treizeci de organizații, câte îi mai rămăseseră în toată țara, punându-le un plan de acțiune menit, spunea el, să reactiveze lupta opoziției împotriva guvernului. Planul avea două puncte: o întrunire, în Zăvorâți, a președinților de organizație, și cinci mari adunări populare în localitățile în care partidul avea cluburi mai puternice.

Scrisoarea trezi elanul amorțit al lui Ilarie Zopârțan. În redacție – care era acum și locuința sa –, numai în cămașă, el se apucă de scris. Întâi despre întrunirea președinților. Avea să fie «cea mai selectă consfătuire politică din ultimii ani, cu efecte incalculabile în viața patriei...

Mergea greu scrisul după vechiul tipic. Zopârțan transpira și nădușea; inima, totuși, nu-i mai da avântul de altă dată. Se oprea mereu, căuta cuvintele, se uita în tavan. Dar ce nu izbuti din condei, corectă la tipar. Culese articolul, mai mult un anunț numai cu majuscule, pe prima pagină din cele două ale ziarului.

Pentru senzația ce o făcu tiparul, *Vatra* se desfăcu în treizeci de exemplare. Dar lumea citea și râdea. *Românismul* îi trase o săpuneală distrugătoare, prin însuși condeiul fostului său secretar de redacție, Ion Marele.

Zopârțan, însă, nu dădu atenție articolului din *Românismul* și continuă să comenteze «grandioasa» – și – epocala» întrunire ce va avea loc și să-i preconizeze «hotărâri» care vor revoluționa întreaga politică a României.

Întrunirea se ținu acasă la avocatul Traian Marcu, în prezența a cincisprezece persoane: opt din Zăvorâți și șapte șefi de organizații. Douăzeci și trei de președinți de organizații trimiseseră scrisori de răspuns comunicând că nu vor putea participa la consfătuire, scuzându-se fie cu «sănătatea zdruncinată de anii bătrâni» – «La vârsta mea, un drum așa de lung e riscat, înțelegi dumneata» –, fie cu lipsa banilor necesari pentru o asemenea călătorie. Dar a doua zi, în *Vatra*. Ilarie Zopârțan vesti că au participat la

consfătuire peste două sute de conducători ai partidului. «Iotăririle luate nu le putem publica - tipărea el cu majuscule -, ele trebuie să rămână deocamdată secrete. Dar nu am exagerat, ci dimpotrivă, când le-am numit revoluționare pentru toată politica României.»

Guvernul, după apariția *Vetrei vechi* cu reportajul de la întrunire, ceru Siguranței Generale informații precise. Mai ales îl puse pe gânduri faptul că nu fuseseră publicate hotărârile luate. Dar când primi informația cerută - s-au adunat cincisprezece inși acasă la avocatul Traian Marcu; un agent de Siguranță îi număraseră pe toți, și la intrare și la ieșire; poliția putea trimite chiar și numele participanților - întregul Consiliu de miniștri izbucni într-un mare hohot de râs. Gazelele guvernamentale luară în bătaie de joc minciuna *Vetrei*, și din Zopârțan nu mai lăsară decât zdrențe.

Totuși, Ilie Berbecaru nu se dădu bătut. Dacă nu vine muntele la Mahomed, se duce Mahomed la munte, și hotărî ținerea celor cinci mari adunări populare.

Adunările însă nu se fac fără propagandă și fără cheltuială. Iar anemicile organizații, câte mai rămăseseră, nici propagandă nu puteau face - membrii lor erau din vechea generație, și de mulți ani nu mai umblaseră pe la sate -, nici nu le puteau acoperi cheltuielile.

La cea dintâi adunare, deși Zopârțan, neluând în seamă ironiile cu care-l sâcâiau cei de la *Românismul* și de la *Zorile*, făcuse o propagandă în termeni superlativi, nu participă decât o mână de oameni. Față cu această situație, Ilie Berbecaru revocă celelalte patru adunări.

Peste o săptămână *Vatra veche* își încetă apariția.

Și partidul Berbecaru amori cu desăvârșire. Nimeni nu mai amintea de el în gazete, în convorbiri. Și nici de șeful lui. Iar șeful, deși parlamentar, nu mai participa la ședințe. Se izolase undeva, uitat de toți și nemaiînțeleș de nimeni.

— Aceasta e soarta tuturor oamenilor mari în România, spuse el în taină lui Traian Marcu. Va veni o vreme când țara mă va chema. În marea primejdie pe care

o prevăd, o să mă roage în genunchi. Eu nu sunt supărat. Aștept.

Train Marcu avu grijă ca destăinuirea aceasta intimă să nu rămână numai în urechile lui. Și unii se înîlmoșară de soarta omului temut pe vremuri.

Vremea trecea, și prorocirea lui Ilie Berbecaru nu se mai împlinea. Nimeni nu-i cerea să revină în viața politică. Cu atât mai puțin țara...

În izolarea sa începu să-și scrie memoriile. Ziare nu mai citea. Aștepta, în fiecare zi, o telegramă, o scrisoare, un îndemn. Nu sosea nimic. Totuși, nu dispera, deși în afară de Traian Marcu și de Zopârțan, nimeni nu-i mai călca pragul.

Fostul director al *Vetrei vechi* se trecuse tare în vremea din urmă. Părul îi stătea tot vâlvoi, dar înflăcărarea din ochi îi dispăruse. Părea mai mult un somnambul decât om în toată firea. Vorbea rar, și când deschidea gura spunea numai frânturi de fraze. Își neglija cu totul îmbrăcămintea. Cravata strâmbă, murdară și legată neglijent, haina ponosită, lustruită-n coate, și genunchii proeminenți ai pantalonilor mărturiseau pentru sufletul și buzunarele lui. Mânca pe apucate. Umbla teleleu. Nu mai scria nimic.

Mai trecu un an de la venirea la putere a noului guvern.

În Zăvorâți, organizația locală a partidului Berbecaru, altă dată cetate de necucerit a intransigenței politice și a tuturor agitațiilor populare, ruginea în descurajare și inactivitate. Clubul, odinioară centrul inițiativelor și al marilor hotărâri luate pentru a susține prestigiul partidului în masse, unde forfota partizanilor și-a electorilor nu mai înceta din zori și până sara târziu, părea acum o casă a nimănui, părăsită și uitată-n paragina prafului și-a ploilor care-i mânjeau pereții și ferestrele pururea închise și-ntunecate. În oraș, aproape nimeni nu mai pomenea numele șefului, al lui Ilie Bevbecaru, și numai foarte puțini localnici, dacă ar fi fost întrebați, ar mai fi știut să-nșire pe de rost, fără poticnelele uitării, cele

patru principii de bază ale programului politic menit odinioară să cucerească mintea și inima tuturor cetățenilor spre fericirea patriei:

1. Omul providențial, cel mai învățat și mai mare al țării este domnul Ilie Berbecaru, șeful nostru.

2. Cei mai frumoși sfinți sunt zugrăviți pe iconostasul bisericii din Zăvorâți.

3. Cea mai vastă și mai sănătoasă promenadă e cea din cetatea Zăvorâți.

4. Clopotul cel mare din turla bisericii din Zăvorâți e clopotul de la ușa Raiului. Așa de dulce niciun clopot nu mai cânta în toată țara.

Printre acești foarte puțini se numărau însă și avocatul Traian Marcu și Ilarie Zopârțan, cei mai ambițioși membri ai viguroasei altă dată organizații locale. Ei sufereau mai mult decât toți de pe urma dezastrului politic al partidului, și fiecare, în străfundul sufletului său, nu voia să-l accepte. Și deși nu se simpatizau, suferința enormă și puterea ambiției îi apropia.

Așa se face că într-o sară avocatul Traian Marcu îl invită la sine pe fostul director al *Vetrei vechi*. El, spre deosebire de Ilarie Zopârțan, căruia luptele politice duse pe față și pierdute în văzul lumii îi uzaseră autoritatea publică și îl obosiseră, trăise până acum în umbră și își păstrase neatinsă puterea morală și capacitatea de-a judeca împrejurările cu luciditate.

Îndată după sosirea fostului director al *Vetrei*, se închiseră amândoi în biroul avocatului.

— Domnule Zopârțan, începui Traian Marcu răsucind cheia în broască și închizând obloanele. Te rog să mă ierți că procedez așa, dar vreau ca sfatul nostru să rămână tainic, atât pentru urechile cât și pentru ochii concetățenilor.

— Și ocolind răspunsul ce s-ar fi convenit să-l dea privirilor mirate ale lui Zopârțan, continuă: Nu vreau ca discuția noastră să dureze prea mult, pentru a nu trezi bănuielile celor ce poate că te-au urmărit și te-au văzut intrând la mine. Ți voi spune deci fără ocolișuri gândurile

și planurile mele. Știu că dumneata, ca și mine, nu admiți ca partidul nostru, atât de vestit pe vremuri, să fie aruncat la arhiva istoriei. De aceea te-am și invitat în astă-sară. Vieții însă nu-i pasă de ceea ce admitem sau nu admitem noi. Viața curge înainte după legile ei, și noi trăbă să ne supunem lor. Dar nu fără a încerca să le folosim pentru scopurile noastre. Eu m-am gândit mult la situația partidului nostru și m-am întrebat care să fie cauza dezastrului actual.

— Așa-numita generație tânără, lipsită de principii și credință, domnule avocat, care a întins mâna ei murdară generației tinere din partidul advers.

— Aparența îți dă dreptate, domnule Zopârțan. Dar eu zic că dreptatea dumatăle e trasă dintr-o judecată pripită. Nu tănării sunt adevărații vinovați de dezastrul actual, ci, dimpotrivă, bătrânii, ruginiți în principii și metode învechite, comozi, lipsiți de energic, de simțul jertfei. Ei sunt cauza înfrângerilor noastre. Ei, prin conservatorismul lor, i-au împins pe tănări să-ntindă mâna celor din partidul advers. Dovada dreptății mele stă în faptul că tănării din partidul nostru nu au întins mâna tuturor membrilor din partidul advers, ci numai aceloră din generația lor. A fost o manifestare a dorinței de acțiune, a energiei caracteristice tinereții. Înțelegând acest lucru, ajungem imediat și la soluția necesară pentru ieșirea noastră din impas. Dacă cei ce-au format partidul național-democrat au stabilit că partidul lor este partidul tănărilor până în cincizeci de ani, deși, după cum știi, azi mulți din aceia sunt trecuți de acest prag, cine ne oprește pe noi să anunțăm că partidul nostru va fi partidul tănărilor sub treizeci și cinci de ani și să-i dăm un nou program, pe placul lor și spre folosul lor? Căci doar ei sunt țara de mine! Ei, ce zici de acest proiect?

— Știu eu ce să zic, răspunse Zopârțan, uluit de dialectica politică a avocatului. Tactic, soluția mi se pare bună, chiar foarte bună, Dar, mă-ntreb, șeful o cunoaște? A aprobat-o?

— Dar bineînțăles că o cunoaște și că a aprobat-o!

răspunse cu un aer plictisit Troian Marcu. Doar toată această acțiune nu ar fi decât o diversiune pentru reabilitarea lui și a partidului nostru, însă bineînțeles că nu va fi organizată oficial de partid, ci va trebui să pară o acțiune spontană a elementelor tinere, care vor trebui, o vreme, să fie lăsate la conducere, pentru ca nicio umbră de bănuială să nu cadă asupra șefului.

— Vă repet, tactic soluția mi se pare foarte bună, interveni Zopârțan, care remarcase tonul schimbat al avocatului, și vă felicit că ați găsit-o. Dar, totuși, am o nedumerire. Dacă acțiunea nu va porni oficial de la conducerea partidului, nu se va putea întâmpla, la un moment dat, să ne trezim că se transformă într-un partid politic nou, cu nume nou, cu oameni noi, așa încât domnul Ilie Berbecaru să rămână pe dinafară? Și, odată cu el, să rămânem și noi, cadrele vechi, tot pe linie moartă?

— De asta ți-e frică, domnule Zopârțan?! De sciziune și că vom rămâne pe linie moartă?! Dar cum poți sătegindești la așa ceva?! Ce, nu mă cunoști? Ce, crezi că sunt copil? Că nu m-am gândit la o asemenea eventualitate? Îmi pare rău! Nu mă așteptam! Dar, în sfârșit, nedumerirea dumitale, deși nu mă măgulește, e pozitivă, dovedind grija pe care o porți partidului. Bineînțeles că m-am gândit! Și bineînțeles că am discutat cu domnul Ilie Berbecaru despre această primejdie! Doar știi că suntem rubedenii... Și însuși el, cu marea lui înțelepciune politică, mi-a dat și soluția ce ne va pune la adăpost de orice surpriză neplăcută. Conducătorul acestei noi organizații politice, acestui nou partid, trăbă să fie un homo novus, neangajat până acum în vreo acțiune politică. În jurul acestui homo novus se vor strânge toți tânării.

— Și a stabilit șeful și cine să fie acest conducător? întrebă posomorât Ilarie Zopârțan, pe care expresia

«homo novus», repetată de avocat cu un fel de ironie la adres-a lui, îl iritase.

— Bineînțeles că l-a stabilit! răspunse surâzând Traian Marcu. Și adăugă, cu un ton ce voia să pară firesc, dar care nu reușea să ascundă de tot marea lui satisfacție:

Homo novus, conducătorul acestei noi organizații, al noului partid, nu va fi altul decât cel ce-ți vorbește, domnule Zopârțan! Și bineînțeles că nu eu voi trăda partidul domnului Ilie Berbecaru!

Deși se aștepta la acest răspuns, după acel repetat «homo novus» rostit cu importanță de Traian Marcu și pentru că știa că șeful nu ar fi pus în fruntea bucatelor pe altcineva decât o rubedenie de-a sa, Ilarie Zopârțan nu spusese niciun cuvânt. Își dădea sama că s-ar fi convenit să se ridice și să-l felicite pe Traian Marcu pentru această numire, dar nu se simțea în stare. Gândurile i se învâlmășeau fără niciun înțeles, și doar întru târziu, ridicându-și ochii și privindu-l pe Traian Marcu în față, îngăimă cu glasul stins:

— Da, da, desigur, e bine cum a hotărât șeful. Numai nu văd ce rost are să-mi spuneți mie aceste planuri... Eu nu pot intra în ele.

— Și, surâzând amar, adăugă: Eu nu sunt un homo novus, ci un om sfârșit. Eu trăbă să merg înainte cu domnul Berbecaru.

— Dimpotrivă, dragule, dimpotrivă, îl întrerupse Traian Marcu, ridicându-se de la birou și începând să se plimbe prin încăpere. Și dumneata vei fi un homo novus. Vei lucra la gazeta noului partid.

— Glumiți, desigur, domnule avocat! Eu homo novus? Și să lucrez la gazetă?!

— De bună seamă, de vreme ce așa a hotărât șeful, care are deplină încredere în dumneata. Fără dumneata nici nu-și poate închipui existența unui organ al tinerimii. Numai că nu o vei conduce. Direcția o voi lua eu, pentru a nu da nimic de bănuț, iar dumneata nu vei mai publica sub numele dumatăle - asta nu se poate! - ci sub un pseudonim.

Faptul că șeful își păstrase încrederea în el și-l socotea necesar în noul joc politic pe care îl plănuise îl învioră pe Ilarie Zopârțan și-l făcu să vadă cu alți ochi planul lui Ilie Berbecaru. După două ore de conciliabule stabilint ca el, Zopârțan, să activeze pe viitor în

publicistică sub numele de doctor Ilie Oprescu, după numele unui strămoș Oprea. Își va trimite articolele, la noul ziar pe care îl vor înființa, sub acest nume, și numai cu poșta. Nu se va prezenta niciodată în redacție. Și în afară de director, nimeni nu va ști cine este «dr. Ilie Oprescu».

Controversă mare s-a aprins în legătură cu numele noului ziar. Ilarie Zopârțan ținea morțiș să se numească *Vatra nouă*. Dar Traian Marcu fu împotriva propunerii fostului director. Acest titlu ar fi dezvăluit întregul plan de luptă. Prea ar fi fost cusut cu ață albă! căzură, în sfârșit, de acord asupra titlului *Generația nouă*, «organ politic și social independent». Gazeta – pentru a evita orice bănuială – nu va apărea în Zăvorâți, ci în capitală, Era nevoie de cel puțin cinci redactori care trebuiau aleși din rândurile tinerimii, oameni buni de condei și, pe deasupra, modești, care să se mulțumească cu un salariu minim. Cât privește fondurile, Traian Marcu mai avea o rezervă din vechile guvernări.

Ziarul, după combinațiile lui Traian Marcu, trebuia să fie de extrema dreaptă. Naționalist, antiminoritar și cu înclinații spre dictatură.

Când ajunseră cu discuțiile la acest punct, Ilarie Zopârțan declară categoric că el refuză să colaboreze.

— Eu am susținut toată viața principiile democratice și constituționale. Nu pot să sar la polul opus.

— Dar nu vei scrie sub numele tău, dragule, zise Traian Marcu. Una e Ilarie Zopârțan, și alta e dr. Ilie Oprescu. Acesta din urmă e un distins reprezentant al tinerimii din partid, al celor ce vor să dea un nou caracter luptei politice din România întreagă.

— Nu, domnule Marcu! Sunt tot eu! Numele se poate schimba, dar nu și mentalitatea, convingerile, sufletul. Dacă e vorba să fiu sincer, mai bucuros aș colabora la un ziar de stânga, la unul care simpatizează cu democrația. Eu sunt pretin al minorităților. Eu, domnule Marcu, nu sunt un simbriaș; sunt un om al convingerilor. Și știu, sunt sigur, că șeful nu mi-ar ierta niciodată o asemenea

schimbare. Cum să redactăm noi, tineretul din partid, o gazetă împotriva programului, împotriva șefului însuși? Ce servicii i-am face?

Ilarie Zopârțan se înflăcărase ca pe vremile marilor lupte. Ochii lui mici scăpărau ca la draci. Gesticula de să-și smulgă brațele

— Ascultă, domnule Zopârțan, îi zise cu glasul domol Traian Marcu, ai vorbit dumneata cu șeful în această chestiune?

— N-am vorbit. Când să fi vorbit?! Dar nici nu e nevoie. Cunosc prea bine principiile și convingerile șefului.

— Ei bine, eu am vorbit. Este ideea lui.

Zopârțan holbă ochii.

— Cum ai spus?!

— E hotărârea lui. În retragerea sa din viața politică a avut vreme să mediteze, să-și revizuiască programul în legătură cu situația reală din România. Numai printr-o puternică mișcare de dreapta, care să canalizeze într-o tabără toate forțele națiunii, și numai printr-o guvernare dictatorială se mai poate salva patria. Eu am avut totdeauna aceste principii. Ca rudenie apropiată, nu l-am contrazis pe șef, dar nici n-am voit să mă angajez într-o luptă pentru o democrație nedefinită și un constituționalism care-și bătea joc de sine însuși. De aceea eu am răsuflat din adânc când l-am văzut convertit. Covertit nu de argumentele mele, pentru că eu l-am stimat și-l stimez atât de mult pe șef, încât niciodată n-am discutat cu domnia-sa principii, ci numai chestiuni personale. Domnia-sa însuși a văzut realitatea politică și socială din România de azi. Când va publica noul său manifest către români – în momentul în care mișcarea tinerimii din partid va fi ajuns la maturitate –, va fi o revelație pentru toată lumea.

Ilarie Zopârțan își lăsă capul în piept.

— Nu mai înțeleg nimic, zise el cu glasul stins.

— Nu trăbă să iei viața-n tragic, domnule Zopârțan. În politică nu trăbă să fim consecvenți. Politica este o continuă adaptare la împrejurări. Când a pornit la luptă

domnul Ilie Berbecaru, în calitate de șef, împrejurările erau potrivite constituționalismului și democrației. Acum realitatea e alta. După război, societățile și popoarele au evoluat și evoluează repede.

Traian Marcu îi ținu un întreg curs despre extremele de dreapta și de stânga.

— Partidul de guvernământ, național-democrat, sfârși el, are de-asămenea tendințe de dreapta. Dar nenorocul lui este că e la putere. Un partid la guvern nu face doctrină, ci avere. Iată, s-au scurs trei ani de guvernare. „Unde este programul naționalist pe care l-au desfășurat în alegeri? Unde este exclusivismul de rasă? Unde este combaterea socialismului 7 Pogonescu, da, cred că e un bun patriot. Dar nu poate răzbi. Cei din jurul lui sunt tot oameni în puterea vrâstei, când apetitul e mai mare. **Idealist** ești numai sub treizeci și cinci de ani, când greutățile vieții încă nu te-au încolțit. Curaj, domnule **Zopârțan**, și cu Dumnezeu înainte!

Gazeta *Generația nouă* porni sub direcția lui Traian Marcu. Avea cinci redactori, toți sub treizeci de ani, și, ca prim colaborator, pe cel mai distins reprezentant al generației din partid: dr. Ilie Oprescu.

Grupul se mări. Mișcarea a prins. Majoritatea studențimii universitare era câștigată. Grupul tinerimii întemeie în câteva luni un nou partid: «Generația nouă». După o jumătate de an, nimeni nu mai vorbea de partidul Berbecaru și nici de șeful lui. Tinerimea promova cu unul din generația ei. Dar acesta nu era Traian Marcu, directorul ziarului, nici dr. Ilie Oprescu, primul lui colaborator. Ci un nume cu totul necunoscut: Andrei Mureșanu, un tânăr avocat, înalt, voinic, cu ochii negri scăpărători, cu voce adâncă de bariton. Vorbea rar. La întruniri participa și mai rar.

O mare parte din tinerii care se grupaseră întâi în partidul național-democrat, rămânând fără slujbe, se înscriau acum în organizația «Generația nouă». Se constituia organizația pe județe, se țineau întruniri și adunări populare cu mare răsunet în țară.

Ilie Berbecaru socoti sosit momentul potrivit publicării manifestului său către români. Dar, spre uluirea lui, nu-l putu plasa în propria-i gazetă.

— Noi nu stăm de vorbă cu stafiile, și nici nu vrem să le înviem, declarară cei cinci redactori la insistențele directorului Traian Marcu. Cum își permite să se amestece în trebile noastre un om trecut la arhiva istoriei?!

— Dar, fraților, încerca să-i convingă Traian Marcu, partidul Berbecaru nu e dizolvat. E cel mai puternic partid din țară. Mișcarea noastră, asta, partidul nostru, vreau să zic, l-a făcut puternic, prin elementele tinere...

— S-avem iertare, domnule director! Nici prin gând nu ne-a trecut să lucrăm pentru babalâci, pentru un partid descompus. Nimeni nu ne-a pomenit vreodată despre Ilie Berbecaru. Că dacă știam...

— De, poate e vina mea. Nu v-am informat îndeajuns. Dar noi ani întemeiat gazeta ca să atragem tineretul, să întărim cadrele partidului Berbecaru.

Redactorii pufniră în râs.

— Ce tot vorbești, domnule director? Dumneala, până de curând, n-ai făcut niciun fel de politică. Erai necunoscut. Te-a validat «Generația nouă». Acesta e partidul dumitale și-al nostru. Ce? Vrei să compromitem întreaga mișcare, publicând balivernele bătrânului? Ai cetit manifestul? E un document al ramolismului!

Traian Marcu, care demult nu vedea cu ochi buni afirmarea lui Andrei Mureșanu, își ieși din fire.

— Domnilor, strigă el, în definitiv gazeta asta e a lui Ilie Berbecaru. Dacă nu mă credeți pe mine, întrebați-l pe doctorul Ilie Oprescu, primul nostru colaborator, care nu-i altul decât domnul Ilarie Zopârțan, fostul director al *Vetrei vechi*, organul oficial a partidului. Trăbă să vă supuneți și să publicați manifestul! Da, noi doi am primit însărcinarea de la șef să scoatem o nouă gazetă. Și dumneavoastră sunteți angajații noștri. Deci trăbă să ne ascultați!

Cei cinci începură să râdă ca nebunii:

— Ilarie Zopârțan?! Caraghiosul acela? El... Ilie Oprescu? Ce stai să ne spui, directoare?! Vrei să ne

îmbolnăvești de răs? Oprescu e naționalist intransigent! Zopârțanul dumitale era cam zăpăcit.

Traian Marcu părăsi redacția, lăsând o declarație că se retrage de la conducere și spunându-le că de azi încolo nu vor mai avea niciun ban de la el. Era sigur că într-o săptămână ziarul va muri. Și porni direct spre Ilie Berbecaru.

Dar în trei zile comitetul central al partidului «Generația nouă» – proclamă ca șef pe Andrei Mureșanu și își stabili orientarea politică de dreapta! În următoarele trei zile intrară în partid și câțiva tineri capitaliști, trecuți peste treizeci și cinci de ani, care aduseseră grăunțe redacției. De altfel, gazeta se cumpăra ca pâinea caldă. Nu avea nevoie de-o subvenție mare.

Noua întorsătură a lucrurilor nu-l tulbură însă pe Ilie Berbecaru. Traian Marcu, după ce încercă să-i explice ce se întâmplase și să discute cu el câteva soluții pentru ieșirea partidului din acest neașteptat impas, îl părăsi deznădăjduit. Ilie Berbecaru îl ascultase senin și voios ca un copil, repetând mereu: «Am avut dreptate, am avut dreptate! Acum aștept să mă cheme!» – Nu mai înțelegea nimic. Căzuse adânc în senilitate.

În trenul ce-l ducea înapoi spre Zăvorâți, avocatul Traian Marcu răsfoia plictisit ziarele cumpărate din gară. Deodată privirile i se opriră uimite pe pagina întâi a gazetei *Generația nouă*. Citea și nu-i venea să-și creadă ochilor. Sub titlul șraii **ON NAPOL 1**, cules cu litere de-o șchioapă, «dr. Ilie Oprescu» combătea cu înverșunare democrația, constituționalismul, minoritățile și parlamentarismul «care au adus patria noastră scumpă pe marginea prăpastiei», își afirma «încrederea totală și de nestrămutat» în «dreptatea mântuitoare» a partidelor de extremă dreaptă, în lupta lor «sfântă împotriva «strigoilor din vechile partide, unelte ale oligarhiei mondiale, care au înșelat cu slogane demagogice buna-credință a nației noastre de plugari cu sufletul curat». Articolul se încheia cu o frază pe care avocatul, uluit, o citi de mai multe ori, străduindu-se să o înțeleagă: «Astăzi, nația noastră,

călăuzită sub catapetesmele istoriei de arhanghelul ei răzbunător, Andrei Mureșanu, s-a deșteptat, și, cu mâinile încheștate pe coarneau plugului strămoșesc, trage o brazdă nouă în sânul patriei, din care mine va răsări floarea rară a destinului fericit al României.»

— Nebuni! Nebuni de legat! murmură Traian Marcu.

Și, ridicându-se brusc în picioare, aruncă pe fereastra deschisă *Generația nouă*. Dar în aceeași clipă căzu fulgerat, cu mâna la inimă, pe canapea.

În depărtare se zărea plutind prin ceața albăstrie a însărării, turla înaltă a bisericii din Zăvorâți.

CUPRINSUL

Biruința Sectarii

Lector: VICTOR IOVA Tehnoredactor: MINA CÂNTE

MIR

Bun de tipar: 21.01.1953 colț ca 24, 02 coli tipar 28,
5

Tiparul executat sub comanda ar. 1202 U
întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918”, Str.
Grigore Alexandrescu «! W - T.

București.

„fe

„Îl im» «— Republica Socialistă România